VLADA CRNE GORE

MINISTARSTVO EVROPSKIH POSLOVA

PRILOG
IZVJEŠTAJU EVROPSKE KOMISIJE
O CRNOJ GORI
za period
1. oktobra 2016 - 20. oktobra 2017.

Podgorica, oktobar 2017.

Uvod

Odnosi Crne Gore i Evropske unije

Crna Gora je na XII Međuvladinoj konferenciji u Briselu 13. XII 2016. otvorila pregovore u poglavljima **11 – Poljoprivreda i ruralni razvoj** i **19 – Socijalna politika i zapošljavanje, a na XIII Međuvladinoj konferenciji u Luksemburgu 20. VI 2017. poglavlja poglavlje 1 – Sloboda kretanja robe i 22 – Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata, i privremeno zatvorila poglavlje 30 – Vanjski odnosi.**

Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji za period 2017 – 2018 (PPCG), usvojen je na Vladi 27. I 2017. Vlada je 12. X 2017. usvojila i III kvartalni izvještaj o realizaciji obaveza iz PPCG.

Obezbijeđeno je dalje efikasno sprovođenje obaveza iz SSP-a, u skladu s utvrđenom dinamikom. Održano je sedam redovnih godišnjih sastanaka sektorskih pododbora između Crne Gore i Evropske unije (EU): u Briselu su održani: 21. XI 2016. IX sastanak Pododbora za ekonomsko-finansijska pitanja i statistiku; 24-25. IV 2017. VII sastanak Pododbora za inovacije, ljudske resurse, informatičko društvo i socijalnu politiku; 3. X 2017. X sastanak Pododbora za industriju, trgovinu, carine i poreze i saradnju sa drugim zemljama kandidatima. U Podgorici su održani: 21. IX 2016. IX sastanak Pododbora za poljoprivredu i ribarstvo.14-15. III 2017. VII sastanak Pododbora za pravdu, slobodu i bezbjednost; 8. VI 2017. VIII sastanak Pododbora za unutrašnje tržište i konkurenciju; 7. VI 2017. X sastanak Pododbora za saobraćaj, energetiku, životnu sredinu i regionalnu politiku. **VIII sastanak Zajedničkog konsultativnog odbora za civilno društvo između Crne Gore i Evropske unije** 8. XI 2016. u Budvi, a IX **sastanak** 8-9. VI 2017. u Bečićima. **Osmi sastanak Zajedničkog savjetodavnog odbora između Komiteta regiona EU i Crne Gore održan je u Briselu 31. V-1. VI 2017.**

Peti sastanak ***Posebne grupe za reformu javne uprave*** održan je u Podgorici 28-29. IX 2017.

VI sastanak Odbora za stabilizaciju i pridruživanje održan je u Briselu, 19. XII 2016.

Trinaesti sastanak Parlamentarnog odbora EU i Crne Gore za stabilizaciju i pridruživanje održan je 14. VI 2017. u Strazburu.

Četvrti polugodišnji izvještaji o realizaciji adaptiranih akcionih planova za poglavlja 23 i 24 i prvi polugodišnji izvještaj o realizaciji Operativnog dokumenta za sprječavanje korupcije u oblastima od posebnog rizika usvojeni su 19. I 2017. Peti polugodišnji izvještaji o realizaciji adaptiranih akcionih planova za poglavlja 23 i 24 i drugi polugodišnji izvještaj o realizaciji Operativnog dokumenta za sprečavanje korupcije u oblastima od posebnog rizika usvojen je 27. VII 2017.

Imajući u vidu čl. 15 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, Sporazum o saradnji između Vlade Crne Gore i Savjeta ministara Bosne i Hercegovine u procesu pristupanja Evropskoj uniji, potpisan 14. II 2017, a u Crnoj Gori je stupio na snagu 23. III 2017. U Beogradu je 4. XI 2016. održan II sastanak Zajedničkog odbora između Crne Gore i Republike Srbije za primjenu Sporazuma o saradnji između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Srbije u kontekstu pristupanja Evropskoj uniji. Dana 7. IV 2017. u Tirani je održan II sastanak Zajedničkog odbora između Crne Gore i Republike Albanije za primjenu Sporazuma o saradnji između Vlade Crne Gore i Savjeta ministara Republike Albanije u kontekstu pristupanja Evropskoj uniji. Takođe, 19. IX 2017. održan je III sastanak Zajedničkog odbora između Crne Gore i bjR Makedonije za primjenu Sporazuma o saradnji između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Makedonije u kontekstu pristupanja Evropskoj uniji.

1. POLITIČKI KRITERIJUMI

1.1. Demokratija

1.1.1 Izbori

Parlamentarni izbori održani 16. X 2016. protekli su u konkurentskom okruženju uz poštovanje osnovnih sloboda, a sam izborni dan mirno i redovno, po ocjenama međunarodne posmatračke misije ODIHR-a, parlamentarnih Skupština OEBS i Savjeta Evrope. Na izborima je učestvovalo 17 proglašenih izbornih lista. Izbore je posmatralo 2 613 akreditovanih posmatrača od čega 2 002 domaća i 521 stranih posmatrača. Izbornu administraciju činilo je 1206 biračkih odbora sa 12 060 stalnih članova, 23 opštinske izborne komisije sa ukupno 230 stalnih članova, kao i više hiljada opunomoćenih predstavnika. Državna izborna komisija stvorila je sve neophodne normativne i organizaciono-tehničke uslove da građani 16. X slobodno izraze svoju volju i ostvare Ustavom zagarantovano biračko pravo uz primjenu novih rješenja u izbornom zakonodavstvu, kao što je elektronska identifikacija birača. U cijelom izbornom postupku podnijeto je 22 prigovora od kojih je Državna izborna komisija usvojila 8, dok je 14 odbijeno kao neosnovano. Ustavnom sudu je podnijeto 9 tužbi koje su odbijene ili odbačene.

Sve izborne liste proglašene su u skladu sa Zakonom o izboru odbornika i poslanika, što znači da je na svakoj proglašenoj listi među svaka četiri kandidata bila jedna žena i da je na svakoj listi bilo najmanje 30% kandidatkinja manje zastupljenog pola. Među 17 proglašenih izbornih lista za parlamentarne izbore 2016. nije bilo nijedne žene nosioca liste.

Na izborima održanim 16. X 2016. u birački spisak bilo je ukupno upisano 528 817 birača od čega je glasalo 388 220 birača.

Prema rezultatima izbora mandati su raspoređeni na sljedeći način: DPS 36 mandata, koalicija DF 18, koalicija Ključ 9, Demokratska CG 8, SDP 4, Socijaldemokrate 2, Bošnjačka stranka 2, Hrvatska građanska inicijativa 1 i koalicija Albanci odlučno 1.

U izvještajnom periodu održani su i izbori za izbor odbornika za Skupštinu opštine Nikšić 12. III 2017. i izbori za izbor odbornika za Skupštinu opštine Herceg Novi 7. V 2017.

Izbori su sprovedeni u skladu sa izbornim zakonodavstvom Crne Gore, podzakonskim aktima i pravilima o radu organa za sprovođenje izbora.

Državna izborna komisija u kontinuitetu sarađuje sa Misijom OEBS-a u Crnoj Gori. Potpisan je i Memorandum o saradnji 5. V 2016. koji je produžen na 2017. i 2018., radi pružanja tehničke i ekspertske podrške, kao i obezbjeđivanja finansijske pomoći za projekte od značaja za rad koje je Državna izborna komisija kandidovala kod OEBS-a. Tehnička i stručna pomoć Državnoj izbornoj komisiji se pruža u kontinuitetu od strane OEBS-a kroz prisustvo eksperata, kao i organizacijom seminara za članove Državne izborne komisije, opštinskih izbornih komisija i članove Stručne službe.

Komisija je započela aktivnosti koje se tiču ulaganja u dodatno povećanje ljudskih i operativnih kapaciteta. Predlogom sredstava budžeta za 2018. planirana su sredstva za povećanje broja službenika. U narednom periodu biće izvršena analiza administrativnih kapaciteta, te u skladu sa utvrđenim potrebama, eventualno dopunjen akt o sistematizaciji radnih mjesta u Službi.

Na zahtjev Poslaničkog kluba DPS Komisija je razmatrala i uputila sugestije i predloge za eventualne izmjene Zakona o izboru odbornika i poslanika koje su se prilikom praktične primjene pokazale kao problematične.

Komisija je počela sa razmatranjem dopuna i pripremama za donošenje podzakonskih akata, usaglašenih sa Zakonom o izboru Predsjednika Crne Gore. Na ovaj način, podzakonski akti će biti usaglašeni prije raspisivanja izbora za Predsjednika Crne Gore.

U pogledu **razmatranja preporuka ODIHR-a** nakon završenih parlamentarnih izbora, i unapređenju okvira za sprovođenje izbora, Kolegijum predsjednika Skupštine donio je, 10. X 2017. Zaključak o formiranju Radne grupe koja će imati zadatak da analizira primjenu izbornog zakonodavstva, i na osnovu Konačnog izvještaja Posmatračke misije OEBS/ODIHR povodom održanih parlamentarnih izbora 16. X 2016, razmotri i predloži način implementacije preporuka iz navedenog izvještaja. Radnom grupom rukovodi poslanica Marta Šćepanović, a u njenom sastavu su poslanici Miodrag Vuković, Predrag Sekulić, Željko Aprcović, Jovanka Laličić, Miloš Nikolić, Danijel Živković, Mićo Orlandić i Genci Nimanbegu. Predviđeno je da radna grupa koristi ekspertska znanja OEBS/ODIHR i drugih relevantnih međunarodnih organizacija, a po potrebi će konsultovati predstavnike Državne izborne komisije, Agencije za sprječavanje korupcije, Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan

pristup informacijama, Agencije za elektronske medije, univerzitetâ, nevladinog sektora i drugih organizacija i institucija, koje mogu dati doprinos u radu. Radna grupa je otvorena za predstavnike parlamentarne opozicije koji do sada nijesu odredili svoje članove u Radnoj grupi. Prva, konstitutivna, sjednica Radne grupe održana je 19. X 2017. kad je utvrđena metodologija rada, kao i način na koji će javnost biti uključena u njen rad. S tim u vezi, Radna grupa je utvrdila Javni poziv koji je upućen zainteresovanoj javnosti i subjektima koji prate njen rad. Radna grupa je analizirala preporuke iz Konačnog izvještaja posmatračke misije OEBS/ODIHR i identifikovala koje zakone treba mijenjati, odnosno koje su institucije nadležne za implementaciju ovih zakona.

Kancelarija OEBS-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) prihvatila je poziv Vlade da pruži tehničku i ekspertsku pomoć u vezi sa ispunjavanjem preporuka koje se odnose na izbore, kroz stručna mišljenja i procjene nacrta zakona.

Državna izborna komisija je razmatrala preporuke OEBS/ODIHR koje se direktno ili indirektno odnose na Komisiju i organe za sprovođenje izbora. Na prvoj narednoj sjednici, na zahtjev Radne grupe za analizu primjene izbornog zakonodavstva koju je formirala Skupština, Komisija će nastaviti sa razmatranjem preporuka i konstatacije uputiti Radnoj grupi.

Imajući u vidu da se jedna od preporuka odnosila na političko oglašavanje, **Agencija za elektronske medije** je od OEBS-ove Misije u Crnoj Gori zatražila izradu studije koja nudi uporedna iskustva evropskih zemalja kad je riječ o regulisanju političkog oglašavanja i medijskih kampanja prije i u toku izbora. Studija završena i predstavljena javnosti 28. IX 2017. u Podgorici, i dostupna je na crnogorskom i engleskom jeziku. Dokument je dostavljen i Radnoj grupi u oktobru 2017. Studiju dostavila i Radnoj grupiu u Skupštini.

Kontinuirano se ulažu napori na jačanju kapaciteta **Agencije za sprječavanje korupcije** u cilju sprovođenja nadležnosti u ovoj oblasti. Tako je Agencija 27. I 2017. usvojila novi Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, kojim je uvećan broj izvršilaca za 5 – ukupan broj izvršilaca je 60, odnosno u nadležnom Odsjeku ukupno 6 izvršilaca. Sva mjesta u Odsjeku su popunjena i redovno se vrši edukacija službenika (podrška ODHIR-a, SE, EK, Ambasade UK i SAD-a). Redovno se izrađuje i sprovodi plan rada, potreba Odsjeka i planiranih obuka Odsjeka. Redovno se sprovodi razvoj IT sistema Agencije koji treba da pruži podršku u radu Agencije, kao i obezbijedi transparentnost i lakšu dostupnost i preglednost objavljenih podataka na internet stranici Agencije.

Kad je u pitanju **finansiranje političkih partija**, sprovedena je kontrola finansiranja političkih subjekata i izbornih kampanja - 7 izbora (za poslanike - (2016), za odbornike- SO Kotor, Budva, Andrijevica i Gusinje (2016); SO Nikšić i SO Herceg Novi (2017). U toku se sprovedi kontrola finansiranja političkih subjekata i izbornih kampanja za lokalne izbore

zakazane za 26. XI 2017. koji se održavaju u SO Petnjica, Mojkovac, Tuzi i Prijestonice Cetinje (.

1.1.2 Skupština

Opšte stanje

Prema Ustavu zakonodavnu vlast vrši Skupština. Postoji jasna podjela vlasti, koja je organičena Ustavom i zakonom,a da odnos vlasti počiva na ravnoteži i međusobnoj kontroli.

Poslovnikom Skupštine bliže su uređene procedure i pravila u postupku donošenja zakona. postupak razmatranja predloga zakona kroz tri faze, odnosno, tri čitanja zakona. Razmatranje predloga zakona u odborima, odnosno prvo čitanje, razmatranje predloga zakona na sjednici Skupštine, na načelnom pretresu, odnosno drugo čitanje i pretres predloga zakona u pojedinostima, odnosno treće čitanje. Takođe, sadrži odredbe kojima je uređen i institut skraćenog postupka za donošenje zakona. Taj institut se može koristiti izuzetno, u precizno navedenim slučajevima. Rad Skupštine je javan.

Pravo predlaganja zakona imaju Vlada, poslanik, kao i šest hiljada birača, preko poslanika koga ovlaste. Poslovnik sadrži odredbu kojom je propisano da ako je Skupštini podnijeta inicijativa za donošenje zakona, predsjednik Skupštine je dostavlja poslanicima i Vladi, radi eventualnog podnošenja predloga zakona.

Predstavnici civilnog društva mogu pratiti rad Odbora jer je njihov rad javan, osim u posebnim okolnostima, a potpisan je Sporazum o saradnji između Skupštine Crne Gore i nevladinih organizacija u Crnoj Gori, 29. VII 2016.

Prilikom dostavljanja predloga zakona Skupštini, Vlada, između ostalog dostavlja i izvještaj o sprovedenoj analizi procjene uticaja propisa.

Kad je u pitanju rodna ravnopravnost, jedan od stalnih odbora Skupštine je i Odbor za rodnu ravnopravnost koji razmatra predloge zakona, drugih propisa i opštih akata koji se odnose na ostvarivanje načela rodne ravnopravnosti; prati primjenu ovih prava kroz sprovođenje zakona i unaprjeđivanje principa rodne ravnopravnosti, posebno u oblasti prava djeteta, porodičnih odnosa, zapošljavanja, preduzetništva, procesa odlučivanja, obrazovanja, zdravstva, socijalne politike i informisanja; učestvuje u pripremi, izradi i usaglašavanju zakona i drugih akata sa standardima evropskog zakonodavstva i programima Evropske unije koja se odnose na rodnu ravnopravnost; afirmiše potpisivanje međunarodnih dokumenata koji tretiraju ovo pitanje i prati njihovu primjenu; sarađuje sa odgovarajućim radnim tijelima drugih parlamenata i nevladinim organizacijama iz ove oblasti. Odbor u okviru svoje nadležnosti prati i ocjenjuje usklađenost zakona Crne Gore sa pravnom tekovinom Evropske unije i, na osnovu izvještaja Vlade, prati i ocjenjuje primjenu zakona, posebno zakona iz kojih proizilaze obaveze usaglašene sa pravom Evropske unije.

Po pitanju međunarodnih obaveza, u skladu s Ustavom, Skupština potvrđuje međunarodne ugovore koji se potvrđuje se zakonom. Predlozi zakona se prije razmatranja na plenumu, dostavljajuju Zakonodavnom odboru i Odboru za međunarodne odnose i iseljenike.

Nadzorne funkcije

Skupština, može vršiti putem brojnih mehanizama uključujući poslanička pitanja, parlamentarnu istragu, interpelaciju, glasanje o nepovjerenju Vladi, kontrolna i konsultativna saslušanja, posjete drugim institucijama i organima, održavanje tematskih sjednica, razmatranje izvještaja koje joj dostavljaju pojedini organi, razmatranje strategija, planova i drugih akata, razmatranje sprovođenja zaključaka.

Prema Poslovniku, poslanik ima pravo na dostupnost svih službenih materijala, dokumenata i podataka koji se pripremaju ili prikupljaju u odborima ili Službi Skupštine, Vladi, ministarstvima i drugim organima državne uprave, a koja se odnose na pitanja od značaja za ostvarivanje poslaničke funkcije. Poslanik ima pravo da traži obavještenja i objašnjenja od predsjednika Skupštine, predsjednika radnog tijela, ministra i drugog funkcionera, koja se odnose na poslove iz okvira prava i dužnosti ovih funkcionera, odnosno poslove iz nadležnosti organa kojima rukovode, a koja su mu potrebna radi obavljanja funkcije poslanika. Poslanik ima pravo da, u cilju pribavljanja potrebnih informacija o pojedinim pitanjima iz rada Vlade, odnosno sprovođenja utvrđene politike, Vladi, odnosno nadležnom ministru postavi poslaničko pitanje i da na njega dobije odgovor. Predsjednik, odnosno ovlašćeni predstavnik kluba poslanika ima pravo da predsjedniku Vlade postavi pitanje i dobije odgovor o pitanjima iz rada Vlade.

Poslaničko pitanje postavlja se na posebnoj sjednici Skupštine, koja se održava najmanje jedanput dvomjesečno u toku redovnog zasijedanja. Pitanje predsjedniku Vlade postavlja se na početku posebne sjednice, a u mjesecu kad se ne održava ova sjednica, na posebnoj sjednici posvećenoj premijerskom satu - premijerski sat.

Poslanik ima pravo predlaganja zakona i drugih akata. Najmanje 10 poslanika mogu da predlože kandidata za predsjednika Skupštine (član 9 Poslovnika), kao i jednog ili više kandidata za potpredsjednika Skupštine, ali najviše do broja koji se bira (član 19 Poslovnika).

Najmanje 25 poslanika može podnijeti predlog za raspisivanje državnog referenduma i predlog za promjenu Ustava, dok najmanje 27 poslanika može podnijeti interpelaciju za pretresanje određenih pitanja o radu Vlade, predlog da se glasa o nepovjerenju Vladi, kao i predlog za otvaranje parlamentarne istrage i obrazovanje anketnog odbora.

Radi pribavljanja informacija i stručnih mišljenja o pojedinim pitanjima iz svog djelokruga, kao i o pojedinim pitanjima utvrđivanja i sprovođenja politike i zakona ili

drugih aktivnosti Vlade, organa državne uprave i drugih organa i organizacija koji, na osnovu zakona, Skupštini podnose izvještaj o radu i stanju u pojedinim oblastima, nadležni odbor može održati kontrolno saslušanje i na sjednicu pozvati odgovornog predstavnika ovih organa i organizacija i od njega tražiti da se izjasni o tim pitanjima. Takođe, odbor može, u cilju pribavljanja potrebnih informacija i stručnih mišljenja, naročito o predlozima rješenja i drugim pitanjima koja su od posebnog interesa za građane i javnost, po potrebi ili za određeni period, organizovati konsultativno saslušanje i angažovati naučne i stručne radnike za pojedine oblasti, predstavnike državnih organa i nevladinih organizacija, koji nemaju pravo odlučivanja.

Poslovnikom je propisano da Skupština ima 14 stalnih odbora koji u okviru svojih nadležnosti vrše nadzorne aktivnosti i nadgledaju sprovođenje politika, mjera i drugih aktivnosti putem razmatranja izvještaja, održavanja saslušanja, razmatranja sprovođenja zaključaka, organizovanja tematskih sjednica, posjeta relevantnim institucijama: 1) Ustavni odbor; 2) Zakonodavni odbor; 3) Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu; 4) Odbor za bezbjednost i odbranu; 5) Odbor za međunarodne odnose i iseljenike; 6) Odbor za evropske integracije; 7) Odbor za ekonomiju, finansije i budžet; 8) Odbor za ljudska prava i slobode; 9) Odbor za rodnu ravnopravnost; 10) Odbor za turizam, poljoprivredu, ekologiju i prostorno planiranje; 11) Odbor za prosvjetu, nauku, kulturu i sport; 12) Odbor za zdravstvo, rad i socijalno staranje; 13) Odbor za antikorupciju; 14) Administrativni odbor.

Pravila i etički standardi:

Poslanički imunitet definisan je Ustavom i Poslovnikom. Poslanik uživa imunitet i ne može biti pozvan na krivičnu ili drugu odgovornost ili pritvoren za izraženo mišljenje ili glasanje u vršenju svoje poslaničke funkcije i da se protiv poslanika ne može pokrenuti krivični postupak niti odrediti pritvor bez odobrenja Skupštine, osim ako je zatečen u vršenju krivičnog djela za koje je propisana kazna u trajanju dužem od pet godina zatvora. Zahtjev za odobrenje da se pokrene krivični postupak ili odredi pritvor protiv poslanika, predsjednik Skupštine upućuje Administrativnom odboru. Odbor je dužan da svoj izvještaj sa predlogom podnese, po pravilu, na prvoj narednoj sjednici Skupštine.

Skupština je 9. XII 2014. donijela je Etički kodeks poslanika kojim su utvrđeni etička načela i standardi ponašanja kojih treba da se pridržavaju poslanici u obavljanju svojih dužnosti. Nadzor nad primjenom i praćenjem poštovanja Kodeksa u nadležnosti je Odbora za ljudska prava i slobode Zamjenik predsjednika Odbora saziva Odbor i predlaže dnevni red sa aktima koji se odnose na povredu Kodeksa. Skupština može jednom godišnje da razmatra Izvještaj Odbora. Etičkim kodekom je regulisano ponašenje poslanika. Ujedno su utvrđena pravila ponašanja u vršenju poslaničke funkcije, pravila ponašanja na sjednici. Izmjenama Poslovnika iz jula 2017. preciznije definisane norme koje se tiču održavanja reda na sjednicama Skupštine, kao i na sjednicama radnih tijela Skupštine. Detaljno su propisane

mjere koje predsjednik Skupštine, odnosno predsjednik radnog tijela može preduzeti u slučaju povrede reda na sjednici. Utvrđeno je vrijeme trajanja izrečenih mjera, iznosi novčanih kazni, kao i nadležnost Administrativnog odbora za donošenje odluke o novčanoj kazni poslaniku na osnovu izrečene mjere.

Kada je u pitanju sukob interesa i zabrana korupcije, Etičkim kodeksom poslanika je definisano da je poslanik dužan da se pridržava propisa koji se odnose na sprječavanje sukoba javnog i privatnog interesa, kao i da je u vršenju funkcije dužan da se pridržava propisa koji se odnose na zabranu korupcije i izbjegava svako ponašanje koje bi se prema važećem ili međunarodnom zakonodavstvu moglo okarakterisati kao koruptivna radnja ili odstupanje od pravila Kodeksa. Ova oblast detaljnije je regulisana Zakonom o sprječavanju korupcije („Službeni list CG“, br.53/14 i 42/17).

Pravila prisustva i glasanja utvrđeni su Poslovnikom kojim se propisuje da je poslanik koji je spriječen da prisustvuje sjednici Skupštine, odnosno odbora, dužan da o razlozima spriječenosti obavijesti predsjednika Skupštine, odnosno predsjednika odbora, najkasnije dan prije početka zakazane ili nastavka prekinute sjednice, osim ako nije u mogućnosti da to uradi iz razloga na koje nije mogao uticati. Takođe, definisano je da se o prisustvu poslanika sjednici Skupštine i sjednici odbora vodi evidencija prisustva, a prisustvo se utvrđuje i konstatuje svakodnevno, na početku rada sjednice. Kvorum za sjednicu Skupštine utvrđuje se primjenom elektronskog sistema za glasanje, na način što je svaki poslanik dužan da se lično identifikuje (prijavi) ubacivanjem identifikacione kartice u poslanički pult na svom sjedištu ili na osnovu evidencije generalnog sekretara Skupštine. Poslanik ima pravo i dužnost da glasa o svakom predlogu o kome odlučuje Skupština.

Zapošljavanje prije i poslije izbora regulisano je članom 33 Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja („Sl. list CG“, br 52/14, 76/15 i 83/16).

<u>Predstavljanje:</u>

Skupština ima 81 poslanika. Prema sadašnjem sazivu, od ukupnog broja, 62 je poslanika i 19 poslanica, odnosno 76,54% čine poslanici, a 23,46% poslanice. Pošto niko nije obavezan da se izjašnjava o svojim uvjerenjima, ne postoji evidencija po nacionalnoj pripadnosti.

Poslanik može biti član najviše tri stalna odbora. Izbor predsjednika i članova odbora vrši se na osnovu liste kandidata. Lista kandidata sadrži: broj članova koji se bira, ime i prezime kandidata za predsjednika i kandidata za članove koliko ih se bira, za svaki odbor posebno. Listu kandidata za predsjednika i članove Administrativnog odbora podnosi predsjednik Skupštine, na osnovu predloga klubova poslanika, a listu kandidata za predsjednika i članove ostalih odbora podnosi Administrativni odbor, na osnovu predloga klubova poslanika. O listi kandidata za predsjednika i članove odbora Skupština odlučuje u cjelini, javnim glasanjem. Naknadni izbor predsjednika ili pojedinog člana odbora vrši se na osnovu pojedinačnih predloga.

Pravo da bira i da bude biran za poslanika, u skladu sa članom 11 Zakona o izboru odbornika i poslanika, ima birač koji je navršio 18 godina života, koji je poslovno sposoban i koji ima prebivalište u Crnoj Gori najmanje dvije godine prije dana održavanja izbora.

U skladu sa članom 101 Zakona o izboru odbornika i poslanika poslaniku prestaje mandat prije isteka vremena na koje je izabran podnošenjem ostavke; ako je pravnosnažnom odlukom osuđen na kaznu zatvora bezuslovno u trajanju od najmanje šest mjeseci ili je osuđen na kaznu zatvora za krivično djelo koje ga čini nedostojnim za vršenje ove funkcije; ako je pravosnažnom odlukom lišen poslovne sposobnosti; ako nastupi jedan od slučajeva nespojivosti funkcije odbornika, odnosno poslanika sa drugom funkcijom, utvrđenom Ustavom i zakonom; prestankom crnogorskog državljanstva; u slučaju smrti; ako se zabrani rad političke partije sa čije izborne liste je izabran.

Prestanak mandata konstatuje nadležna skupština, na prvoj narednoj sjednici poslije prijema obavještenja o razlozima za prestanak mandata odbornika, odnosno poslanika.Ako odborniku, odnosno poslaniku prestane mandat iz prethodno navedenih razloga mandat dobija novi poslanik na način utvrđen članom 104 Zakona o izboru odbornika i poslanika.

Ako na izbornoj listi sa koje je poslanik izabran preostane isti ili veći broj kandidata od broja poslanika kojima je prestao mandat izabraće se onaj kandidat koji je sljedeći prema redosljedu na izbornoj listi. Izuzetno, ako mandat prestane poslaniku iz reda manje zastupljenog pola, umjesto njega izabraće se prvi sljedeći kandidat na izbornoj listi iz reda manje zastupljenog pola. Ako na izbornoj listi sa koje je poslanik izabran nema više kandidata manje zastupljenog pola, izabraće se onaj kandidat koji je sljedeći prema redosljedu na listi. Ako poslaniku koji je izabran sa koalicione izborne liste prestane mandat za poslanika se bira onaj kandidat prema redosljedu sa konstituenta liste kojoj on pripada. Ako na izbornoj listi sa koje je odbornik, odnosno poslanik izabran nema kandidata izabranim za odbornika, odnosno poslanika smatraće se kandidat sa liste koja ima, po veličini, najveći sljedeći količnik. Mandat novog odbornika, odnosno poslanika traje do isteka mandata odbornika, odnosno poslanika kome je prestao mandat.

<u>Finansiranje političkih partija:</u>

Zakon o političkim partijama i Zakon o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja („Sl. list CG“, br. 52/14, 76/15 i 83/16) čine zakonodavni okvir koji reguliše ovu oblast. Takođe, u okviru horizontalnog mehanizma Savjeta Evrope izrađen je dokument *“Ocjena regulatornog okvira za finansiranje političkih partija i izbornih kampanja u Crnoj Gori”* koji sadrži analizu i preporuke za izmjenu zakonodavnog okvira u ovoj oblasti.

Prema Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja izvori finansiranja političkih subjekata mogu biti iz javnih i privatnih izvora. Javni izvori su sredstva koja se izdvajaju iz budžeta za redovan rad i izbornu kampanju, o čemu Agencija vodi evidenciju i redovno upoznaje javnost o navedenim podacima.

Privatni izvori, u smislu ovog zakona, su: članarine, prilozi, prihodi od djelovanja političkih subjekata, prihodi od imovine, legati i zaduživanje kod banaka i drugih finansijskih institucija. Za finansiranje političkog subjekta fizičko lice može da uplati najviše 2.000, a pravno lice najviše 10.000 eura na godišnjem nivou.

Mehanizmi za izvještavanje o privatnim izvorima su „Petnaestodnevni izvještaji o prilozima u kampanji" i „Izvještaj o porijeklu, visini i stukturi prikupljenih i utrošenih sredstava iz javnih i privatnih izvora za izbornu kampanju" – elektronsko podnošenje (obrazac izrađen od strane Agencije) i Godišnji konsolidovani finansijski izvještaj i završni račun – obrazac utvrđen od strane Ministarstva finasija.

Informacije za izvještajni period

Podnošenjem Izvještaja Državne izborne komisije o rezultatima za izbor poslanika u Skupštini, na sjednici Skupštine 7. XI 2016, konstituisan je 26. saziv Skupštine.

U periodu od 7. XI 2016. do 20. X 2017. održano je 20 sjednica u redovnom zasijedanju, od kojih šest posebnih sjednica i tri sjednice vanrednog zasijedanja.

Na prvoj, konstitutivnoj sjednici je 7. i 24. XI 2016. izabrani su predsjednik i potpredsjednici Skupštine i predsjednik i članovi Administrativnog odbora.

Klubovi poslanika i obrazovani stalni odbori Skupštine konstituisani su 16. XII 2016. Klubovi poslanika su: Klub poslanika Demokratske partije socijalista Crne Gore, Klub poslanika Socijaldemokrata Crne Gore i Liberalne partije Crne Gore, Klub poslanika Socijaldemokratske partije Crne Gore, Klub poslanika Bošnjačke stranke, Koalicije „Albanci odlučno" (FORCA, DUA i Albanska alternativa) i Hrvatske građanske inicijative, Klub poslanika Demokratskog fronta, Klub poslanika Demokrata i Klub poslanika DEMOS.

Skupština 28. XI 2016. izabrala predsjednika i članove 41. Vlade.

Zakonodavne i nadzorne aktivnosti Skupštine

Skupština, u periodu do 20. X 2017. donijela je 123 zakona[1], 12 odluka, 31 odluku o izboru, imenovanju i razrješenju, sedam mišljenja s odgovorom Ustavnom sudu i jednu strategiju. Takođe, u ovom periodu, Skupština je usvojila, odnosno prihvatila 44 izvještaja. U 2017. zaključno sa 20. X, po skaćenom postupku donijeto je 37 zakona i 2 odluke.

Skupština je 28. IV 2017. donijela je Zakon o potvrđivanju Sjevernoatlantskog ugovora i Protokola uz Sjevernoatlantski ugovor o pristupanju Grčke i Turske.

U periodu do 20. X 2017, održano je pet posebnih sjednica Skupštine, dvije posvećene premijerskom satu i tri posvećene premijerskom satu i poslaničkim pitanjima. Predsjedniku Vlade je postavljeno 15 pitanja, a članovima Vlade 81 pitanje.

[1] Spisak zakona koje je Skupština donijela u ovom periodu dat je u Prilogu 1.

Skupština, u periodu do 20. oktobra 2017, razmotrila i usvojila odnosno prihvatila više izvještaja uključujući: Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2015, Izvještaj o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2015, Izvještaj o radu Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava za 2015, Godišnji izvještaj o radu Sudskog savjeta i ukupnom stanju u sudstvu za 2016, Izvještaj o radu Agencije za sprječavanje korupcije za 2016., Izvještaj o radu Tužilačkog savjeta i Državnog tužilaštva za 2016, Godišnji izvještaj o radu Centralne banke Crne Gore za 2016., Peti polugodišnji izvještaj o ukupnim aktivnostima u okviru procesa integracije Crne Gore u Evropsku uniju za period januar – jun 2016. i Šesti polugodišnji izvještaj o ukupnim aktivnostima u okviru procesa integracije Crne Gore u Evropsku uniju za period jul – decembar 2016, kao i finansijske izvještaje i planove rada nezavisnih regulatornih tijela.

Takođe, Skupština je u ovom periodu imenovala: devet članova/ica Državne izborne komisije, dva viceguvernera Centralne banke Crne Gore, generalnog i zamjenika generalnog sekretara Skupštine.

Administrativni odbor Skupštine 17. VII 2017. razmatrajući IV preporuku GRECO-a, usvojio tri zaključka o postupanju po zahtjevima za ukidanje imuniteta, i to:

- da se dà odobrenje za pokretanje krivičnog postupka kad zahtjev podnosi državni tužilac;
- da se ne daje odobrenje za pokretanje krivičnog postupka kad oštećeni kao tužilac preuzima krivično gonjenje, iz razloga što je državni tužilac odbacio krivičnu prijavu zbog nepostojanja osnovane sumnje da je učinjeno navedeno krivično djelo ili neko drugo krivično djelo za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti; i
- da se, uvažavajući lični zahtjev lica koje uživa imunitet, da odobrenje za pokretanje krivičnog postupka kad oštećeni kao tužilac preuzima krivično gonjenje.

Od 1. I do 20. X 2917. radna tijela Skupštine održala su jedno kontrolno i 30 konsultativnih saslušanja.

Odbor za bezbjednost i odbranu održao je tri konsultativna saslušanja vojno-diplomatskih predstavnika Crne Gore prije stupanja na funkciju, i to: admirala Dragana Samardžića i brigadnog generala Rajka Pešića (23. I 2017), kao i pukovnika Ivana Mašulovića (12. X 2017). Članovi Odbora su 25. VII 2017, dali pozitivno mišljenje o kandidatu za mjesto načelnika Odjeljenja za vojno obavještajne i bezbjednosne poslove u Ministarstvu odbrane.

Odbor za međunarodne odnose i iseljenike održao je kontrolno saslušanje direktora Uprave za dijasporu (21. VII 2017). Takođe, Odbor je održao i tri konsultativna saslušanja povodom davanja mišljenja o kandidatima za mjesto izvanrednog i opunomoćenog ambasadora Crne Gore: u Republici Italiji, na rezidentnoj osnovi sa sjedištem u Rimu (30. VI

2017), u Republici Sloveniji, na rezidentnoj osnovi sa sjedištem u Ljubljani (30. VI 2017) i pri Svetoj Stolici i Suverenom Malteškom Redu, na rezidentnoj osnovi sa sjedištem u Rimu (21. IX 2017).

Odbor za evropske integracije održao je ukupno 21 konsultativno saslušanje povodom razmatranja akata iz procesa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji. Razmotreni su sljedeći izvještaji: Deseti i Jedanaesti kvartalni izvještaj o ukupnim aktivnostima u okviru procesa integracije Crne Gore u Evropsku uniju, za period april – jun i jul – septembar 2016; Nacrt programa pristupanja Crne Gore EU 2017 – 2018. (18. I 2017); Peti i Šesti polugodišnji izvještaj o ukupnim aktivnostima u okviru procesa integracije Crne Gore u EU za period januar – jun i jul – decembar 2016; Dvanaesti kvartalni izvještaj o ukupnim aktivnostima u okviru procesa integracije Crne Gore u Evropsku uniju, za period oktobar – decembar 2016; Treći i Četvrti kvartalni izvještaj o realizaciji obaveza iz Programa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji za period 2016 – 2018; Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji za period 2017 – 2018; Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za 2016. za sprovođenje Strategije informisanja javnosti o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji 2014-2018; Akcioni plan za 2017. za sprovođenje Strategije informisanja javnosti o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji 2014 – 2018 (13. IV 2017); Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za poglavlje 23 – Pravosuđe i temeljna prava za period januar – jun 2016; Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za poglavlje 23 – Pravosuđe i temeljna prava s Operativnim dokumentom za sprečavanje korupcije u oblastima od posebnog rizika za period jul – decembar 2016; izvještaji o realizaciji Akcionog plana za poglavlje 24 – Pravda, sloboda i bezbjednost za period januar – jun i jul – decembar 2016. (1. VI 2017); informacije o programima podrške Evropske unije Crnoj Gori za 2015. i 2016; Trinaesti i Četrnaesti kvartalni izvještaj o ukupnim aktivnostima u okviru procesa integracije Crne Gore u Evropsku uniju, za period januar – mart i april – jun 2017; Prvi i Drugi kvartalni izvještaj o realizaciji obaveza iz Programa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji za period 2017 – 2018. (14. IX 2017).

Odbor za ekonomiju, finansije i budžet održao je dva konsultativna saslušanja i to: konsulatativno saslušanje prijavljenih kandidata na Javni poziv za imenovanje jednog člana Senata Državne revizorske institucije (1. III 2017) i konsultativno saslušanje prijavljenih kandidata na Javni konkurs za imenovanje dva člana Savjeta Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost (17. V 2017).

Odbor za antikorupciju održao je konsultativno saslušanje direktora Agencije za sprječavanje korupcije, na temu: „Realizacija Plana kontrole i nadzora za izbor odbornika u Skupštini opštine Nikšić koji su zakazani za 12. III 2017.“ (9. III 2017).

Odbori su, u okviru nadzornih aktivnosti, razmatrali i brojne izvještaje koje pojedini organi, saglasno zakonu, dostavljaju Skupštini, među kojima: Godišnji izvještaj o radu Sudskog savjeta i ukupnom stanju u sudstvu za 2016; Izvještaj o radu Tužilačkog savjeta i Državnog

tužilaštva za 2016; Izvještaj o radu Agencije za sprječavanje korupcije u 2016; Finansijske izvještaje sa izvještajima o radu nezavisnih regulatornih tijela za 2016; Izvještaj o realizaciji Strategije regionalnog razvoja Crne Gore 2014-2020, u 2016; Izvještaj o stanju energetskog sektora Crne Gore u 2016; Izvještaj o nadzoru nad primjenom Zakona o dopunama Zakona o konverziji kredita u švajcarskim francima CHF u eure EUR; Izvještaj o radu Centralne banke Crne Gore za 2016. sa Izvještajem o stabilnosti finansijskog sistema za 2016, Izvještajem o stabilnosti cijena za 2016. i Godišnjim finansijskim izvještajem Centralne banke Crne Gore sa mišljenjem nezavisnog spoljnjeg revizora za 2016; Izvještaj o radu Savjeta za finansijsku stabilnost za 2016; Izvještaj o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2016; Godišnji izvještaj Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture za 2016; Izvještaj o uslovima rada službenika obezbjeđenja i tretmana u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija, koji je sačinio Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore; Izvještaj o sprovođenju Programa sprovođenja 2015-2016 Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti (PAPRR) za 2016.

Saglasno odredbama Zakona o parlamentarnom nadzoru u oblasti bezbjednosti i odbrane, **Odbor za bezbjednost i odbranu** usvojio je Plan parlamentarnog nadzora za 2017. (21. XII 2016), kao i Izvještaj o radu Odbora za 2016. (23. I 2017). Odbor je, u skladu sa navedenim zakonom, razmotrio i sljedeće izvještaje: Izvještaj o radu Agencije za nacionalnu bezbjednost za 2016; Izvještaj o radu i stanju u upravnim oblastima iz nadležnosti Ministarstva odbrane za 2016; Izvještaj o stanju u Vojsci Crne Gore u 2016; Izvještaj o učešću pripadnika Vojske Crne Gore u međunarodnim snagama, mirovnim misijama i drugim aktivnostima u inostranstvu u 2016; Izvještaj Ministarstva unutrašnjih poslova o radu i stanju u upravnim oblastima za 2016; Izvještaj o stanju sistema zaštite i spašavanja u Crnoj Gori u 2016.

U cilju uključivanja parlamentarnih odbora Skupštine u smislu davanja sugestija i komentara za unapređenje ekonomskih reformi, **Odbor za ekonomiju, finansije i budžet** razmotrio je, u januaru 2017, Nacrt programa ekonomskih reformi za Crnu Goru za period 2017 - 2019, koji je po prvi put dostavljen Skupštini na upoznavanje.

Radna tijela Skupštine razmotrila su sprovođenje više skupštinskih zaključaka. **Odbor za ekonomiju, finansije i budžet** razmotrio je realizaciju zaključaka donijetih povodom razmatranja Izvještaja o radu Komisije za koncesije za 2015. (15. V 2017), realizaciju tri seta zaključaka donijetih povodom razmatranja Izvještaja o realizovanim investicijama shodno Odluci o davanju u dugoročni zakup zemljišta na poluostrvu Luštica, Opština Herceg Novi za period 31. VII 2015 - 1. XII 2016, Izvještaja o realizovanim investicionim i drugim aktivnostima po osnovu Ugovora o zakupu i izgradnji, koji se odnosi na „Luštica development", Opština Tivat - projekat Luštica Bay, za period 2015 - avgust 2016. i Izvještaja o realizaciji investicija po osnovu Ugovora o dugoročnom zakupu lokacije kasarne „Orijenski bataljon" Kumbor, Herceg Novi, za period januar 2015 - avgust 2016.

(15. V 2017), kao i realizaciju zaključaka povodom razmatranja Izvještaja Centralne banke Crne Gore o nadzoru nad primjenom Zakona o konverziji kredita u švajcarskim francima CHF u eure EUR i praćenja primjene Zakona o konverziji kredita u švajcarskim francima CHF u eure EUR (16. V 2017).

Odbor za ljudska prava i slobode, prilikom razmatranja Godišnjeg izvještaja Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture za 2015, razmotrio je, 28. XII 2016, realizaciju Zaključka Skupštine donesenog povodom razmatranja Godišnjeg izvještaja nacionalnog mehanizma za prevenciju torture za 2014. Na sjednici održanoj 24. IV 2017, prilikom razmatranja Izvještaja o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2016. i Izvještaja o stanju zaštite ličnih podataka i stanju u oblasti pristupa informacijama za 2016., Odbor je razmotrio realizaciju zaključaka Skupštine donesenih povodom razmatranja navedenih izvještaja za 2015. Takođe, 25. V 2017, prilikom razmatranja Izvještaja o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2016., Odbor je pratio realizaciju Zaključka Skupštine donesenog povodom razmatranja Izvještaja o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2015.

Odbor je, u okviru nadzornih aktivnosti, takođe razmotrio: Strategiju za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020. s Akcionim planom za sprovođenje Strategije za 2017. i Izvještajem o realizaciji Akcionog plana za 2016.; Strategiju za integraciju lica sa invaliditetom u Crnoj Gori 2016-2020. s Akcionim planom za sprovođenje Strategije za 2016/2017; Strategiju za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021. s Akcionim planom za 2017. i 2018. povodom čega je donio Zaključke koje je uputio Kolegijumu predsjednika Skupštine, na upoznavanje i nadležnim organima, na realizaciju (11. VII 2017).

Odbor za zdravstvo, rad i socijalno staranje, u okviru nadzorne aktivnosti, održao je tematsku sjednicu koja je bila posvećena Svjetskom danu borbe protiv pušenja, na kojoj je, između ostalog, raspravljano i o primjeni Zakona o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda (30. V 2017).

Odbor za rodnu ravnopravnost organizovao je, 7. IV 2017., šesto zasijedanje Ženskog parlamenta posvećeno realizaciji aktivnosti o potrebi većeg uključivanja žena u javni i politički život, kao i uključivanja mladih pripadnica nacionalnih manjina i Romkinja kako bi se osnažile za bavljenje politikom.

Administrativni kapaciteti

Broj zaposlenih 12. X 2017. je 162. Od tog broja 149 je zaposleno na radnim mjestima koja su sistematizovana Pravilnikom o organizaciji i sistematizaciji Službe Skupštine (od ukupno sistematizovanog 151 radnog mjesta sa 238 izvršilaca), tri službenika imaju utvrđeno mirovanje prava i obaveze iz rada i po osnovu rada, dok je 10 savjetnika zaposleno u Kabinetu predsjednika i potpredsjednika Skupštine.

U periodu od 1. X 2016. do 12. X 2017. zaposleno je šest osoba, dok su četiri osobe prestale sa radom.

Takođe, u navedenom periodu imenovano je 10 savjetnika predsjednika i potpredsjednika Skupštine, prestao je mandat 12 savjetnika ranijih predsjednika i potpredsjednika Skupštine, prestalo je pravo na naknadu po prestanku funkcije za 11 savjetnika predsjednika i potpredsjednika Skupštine, dok je isto pravo utvrđeno za 10 savjetnika, tako da trenutno pravo po prestanku funkcije ostvaruje osam savjetnika ranijih predsjednika i potpredsjednika Skupštine. U istom periodu prestao je mandat ranijeg generalnog sekretara Skupštine, imenovan je novi generalni sekretar Skupštine i zamjenik generalnog sekretara Skupštine, istekao je mandat jedne pomoćnice generalnog sekretara, a postavljene su dvije pomoćnice generalnog sekretara.

Transparentnost i otvorenost rada

Skupštini je u periodu od 1. X do 31. XII 2016. podnijeto 39 zahtjeva za pristup informacijama a, u periodu od 1. I do 20. X 2017, ih je podnijeto 88. Na sve zahtjeve je odgovoreno. Posebna pažnja je i u ovom periodu posvećena je informisanju javnosti o radu Skupštine, daljem unapređenju transparentnosti rada i jačanju veza sa građanima, zbog čega je Skupština Crne Gore prepoznata kao jedna od najtransparentnijih institucija u zemlji i šire. Skupština Crne Gore je u ovom periodu nastavila i sa praksom objavljivanja svih bitnih informacija o svom radu na internet stranicama.

1.1.3 Upravljanje

1.1.3.1 Vlada

Četrdeset prva Vlada izabrana je 28.XI 2016. nakon potpisivanja Sporazuma o zajedničkom političkom djelovanju i formiranju parlamentarne većine za mandat 2016/2020 od strane Demokratske partije socijalista i njenih koalicionih partnera Socijaldemokratske stranke, Hrvatske građanske inicijative, Bošnjačke stranke, Koalicije "Albanci odlučno" i Liberalne partije.

U novoformiranoj Vladi, od ukupno 19 ministara, četiri su žene (21,05%). Od ukupno 73 zaposlena državna službenika u kabinetima ministara, 64 su žene, ili 87,67%. Na poslovima visoko rukovodnog kadra u ministarstvima angažovano je 48 žena, pa je procenat zastupljenosti žena 46,15%.

Vlada donosi godišnji program svog rada, do kraja tekuće godine za narednu godinu. Program rada sastoji se od tematskog i normativnog dijela i dostavlja se Skupštini. Realizaciju programa rada Vlade prati Generalni sekretarijat Vlade i priprema izvještaj o njegovoj realizaciji koji dostavlja Vladi. Vlada razmatra izvještaj o realizaciji programa rada Vlade kvartalno, na prvoj sjednici nakon isteka kvartala.

Kolegijum predsjednika Skupštine donosi Plan zakonodavnog rada Skupštine, koji sadrži pregled predloga zakona čije je razmatranje planirano tokom određene kalendarske godine. Ovaj dokument obuhvata i predloge zakona čije je utvrđivanje predviđeno Programom rada Vlade za datu godinu, među kojima su posebno obilježeni oni predlozi zakona čije je donošenje planirano radi usklađivanja sa pravom Evropske unije.

Posljednji Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji donijet je 27. I 2017. za period 2017-2018.

Realizacija Programa rada Vlade

Vlada je u periodu od 1. I do 1. X 2017, od ukupno planirane 201 obaveze, realizovala 166, odnosno 82,6% .

Sprovođenje analize procjene uticaja propisa (RIA) u postupku izrade propisa

U periodu od 1. I do 1. X 2017. Vlada je razmotrila i utvrdila 94 predloga zakona. Za 82 predloga zakona Vladi je dostavljen Izvještaj o sprovedenoj analizi uticaja propisa (RIA). Za 10 predloga zakona predlagači su, saglasno članu 33 stav 2 Poslovnika Vlade dostavili obrazloženje da ne treba vršiti RIA. Naime, članom 33 u stavu 2 Poslovnika Vlade propisano je da ako predlagač ocijeni da u postupku pripreme zakona ili drugog propisa ne treba vršiti RIA, dužan je da to posebno obrazloži. Uvažavajući navedeno, uz obrazloženje predlagača, Ministarstvo finansija je bilo saglasno da u postupku usvajanja navedenih propisa nije potrebno vršiti RIA-u. Za Predlog zakona o završnom računu budžeta Crne Gore za 2016, kao i za Zakon o izvršenju Odluke Ustavnog suda ne radi se RIA.

U istom periodu, Vlada je razmotrila i donijela 36 uredbi. Od toga, za 28 uredbi je dostavljen Izvještaj o sprovedenoj analizi uticaja propisa (RIA). Za 8 uredbi predlagači su ocijenili da nije potrebno vršiti RIA-u.

Transparentnost rada Vlade

Nastavljene su aktivnosti na daljoj afirmaciji transparentnosti rada Vlade i informisanja javnosti o politikama Vlade.

U periodu od 1. I do 1. X 2017. Generalnom sekretarijatu Vlade ukupno je podneseno 130 zahtjeva za pristup informacijama. Postupak odlučivanja o 4 zahtjeva je u toku, dok su svi ostali zahtjevi riješeni na jedan od zakonom propisanih načina. Struktura podnosilaca zahtjeva je sljedeća: NVO 125 i fizička lica 5 zahtjeva.

1.1.3.2. Komisija za žalbe

Komisija za žalbe u periodu 1.I-20.X 2017. održala 39 sjednica i razmotrila ukupno 549 predmeta od čega je 493 žalbe na akte prvostepenih organa i 56 predmeta po presudama Upravnog suda. Komisija je odlučila u svih 549 razmatranih predmeta.

Od ukupnog broja riješenih predmeta, u 222 predmeta žalba je usvojena, poništeno prvostepeno rješenje i predmet vraćen na ponovni postupak i odlučivanje, u 233 predmeta žalba je odbijena, u 7 odbačena, u 1 predmet postupak je obustavljen, u 21 predmet Komisija je usvojila žalbu i naložila prvostepenom organu da donese rješenje , u 1 predmetu rješenje prvostepenog organa je djelimično poništeno i u 5 predmeta Komisija je donijela dopunska rješenja kojim je usvojila zahtjev žalioca u vezi troškova upravnog postupka.

Komisiji je u ovom periodu dostavljeno i 179 tužbi, sa zahtjevom Upravnog suda da mu dostavi odgovor na tužbe i spise predmeta. Komisija je odgovorila na 163 tužbi, a za 4 tužbe se čeka odgovor od prvostepenog organa.

Po izjavljenim tužbama, u radu kod Upravnog suda bilo ukupno 334 predmeta. Od toga sud je odlučio u 172 predmeta i to tako što je u 104 predmeta tužbu odbio kao neosnovanu, u 60 predmeta usvojio tužbu i poništio rješenje Komisije za žalbe, u 5 predmeta postupak je obustavljen, u 1 predmetu tužba je odbačena, a u 1 predmetu se Komisija obavezuje da tužiocu naknadi troškove spora.

Komisiji za žalbe dostavljeno je 51 presuda Vrhovnog suda od kojih je u 44 predmeta zahtjev za vandredno preispitivanje sudske odluke odbijen, u 5 predmeta usvojen, u 1 predmetu se odbija kao neblagovremen i u 1 se odbacuje kao nedozvoljen.

1.1.3.3. Lokalna samouprava

Opšte stanje

Shodno Zakonu o lokalnoj samoupravi poslove opštine vrše organi opštine i to: skupština opštine i predsjednik opštine. Pored ovih organa opštine postoji i lokalna uprava koja obavlja administrativne poslove, odnosno sopstvene, povjerene i prenešene poslove. Skupština, kao predstavnički organ građana vrši različite funkcije kao što su razvojne, kadrovske, budžetske, osnivačke. Nju čine odbornici koji se biraju na period od četiri godine. Skupština ima predsjednika koji se stara o radu Skupštine i sekretara koji obavlja stručne poslove za Skupštinu i njena radna tijela. Predsjednik opštine vrši izvršnu funkciju, njega bira Skupština i njegova uloga je dvojaka. Sa jedne strane odgovoran je Skupštini za vršenje izvornih poslova opštine, a sa druge strane odgovoran je Vladi za vršenje prenesenih i povjernih poslova. Lokalnu upravu čine organi lokalne uprave i to: sekretarijati, direkcije koji vrše pretežno upravno stručne poslove, posebne službe koje vrše specifične poslove (služba komunalne policije, služba zaštite i spašavanja, služba unutrašnje revizije) i stručne službe predsjednika opštine, glavnog administratora, skupštine. Nadzor nad zakonitošću rada organa lokalne uprave u stvarima kojim se odlučuje o pravima i obavezama građana obezbjeđuje se kroz institut glavnog administratora.

Ustavom se jemči pravo na lokalnu samoupravu što podrazumijeva i obavezu države da stvara uslove za kontinuirano funkcionisanje lokalih zajednica.Takođe, odnosi između centralnih i lokalnih vlasti zasnivaju se na načelima Evropske povelje o lokalnoj samoupravi. Zakonom o lokalnoj samoupravi su po principu enumeracije taksativno nabrojani poslovi koje vrše jedinice lokalne samouprave i to : samostalni, odnosno izvorni poslovi opština i povjereni i prenešeni poslovi.Sopstveni poslovi su oni poslovi koje opština samostalno uređuje, finanasira iz svojih prihoda i obezbjeđuje njeno izvršenje. Takođe, sopstvene poslove karakteriše nemogućnost države da sprovodi instancioni (drugostepeni) nadzor koji se obezbjeđuje u samoj jedinici lokalne samouprave. U pogledu nadzora nad vršenjem ovih poslova obezbjeđuje se samo sudska zaštita u upravno sudskom postupku, dok se u poslovima koji su prenijeti ili prenešeni lokalnoj samoupravi drugostepeni nadzor obezbjeđuje kod organa državne uprave.

Zakonom o lokalnoj samoupravi propisano je da opštine obezbjeđuju prihode za finansiranje sopstvenih poslova iz sopstvenih prihoda, zakonom ustupljenih prihoda, Egalizacionog fonda, budžeta Crne Gore i drugih izvora u skladu sa posebnim zakonom (Zakonom o finansiranju lokalne samouprave).

Pravo na lokalnu samoupravu građani ostvaruju neposrdeno i preko slobodno izabranih predstavnika u organima lokalne uprave. U interesu lokalnog stanovništva jedinice lokalne samouprave razvijaju odgovarajuće oblike direktnog učešća građana i to: inicijativa, zbor građana, referendum itd. Takođe, sve opštine su donijele Odluke kojim se uređuje način i postupak učešća građana u vršenju javnih poslova, odnosno akte kojima se obezbjeđuju mehanizmi za učešće (anketiranje, prethodno konsultovanje, učešće u radnim grupama, javne rasprave, okrugli stolovi, slobodna stolica) NVO, građana i privrednih subjekata u procesu donošenja odluka na lokalnom nivou.

Prevencija korupcije u opštini obezbjeđuje se u skladu sa zakonom kojim se uređuje sprečavanje korupcije. Vlada je u julu 2016. usvojila Operativni dokument za sprečavanje korupcije u oblastima od posebnog rizika, u koje spada i lokalna samouprava.

Akcione planove za borbu protiv korupcije u lokalnoj samoupravi usvojile su 21 od 23 opštine. Zajednica opština Crne Gore je sprovela regionalne obuke službenika zaduženih za sprovođenje aktivnosti na planu borbe protiv korupcije u lokalnoj samoupravi, a u JLS su prema važećem Akcionom planu formirane Komisije za izvještavanje o realizaciji mjera iz AP, koje periodično podnose izvještaj. U svim JLS ustanovljeni su mehanizmi spoljašnje kontrole kroz Državnu revizorsku instituciju i eksternu komercijalnu reviziju. Skoro sve opštine (22/23) su donijele Etički kodeks za izabrane predstavnike i funkcionere, kao i Etički kodeks za lokalne službenike i namještenike o čijem sprovođenju bi se trebala starati etička komisija za izabrane funkcionere i etička komisija za lokalne službenike i namještenike. Što se tiče praćenja i kontrole javnih nabavki na lokalnom nivou, one se

sprovode, prate i kontrolišu na isti način kao i javne nabavke na centralnom nivou, odnosno na njih se primjenjuju isti propisi. U svim JLS su ustanovljene transparentne procedure o javnim nabavkama u skladu sa Zakonom o javnim nabavkama.

Sve 23 opštine i 2 gradske opštine donijele su planove integriteta.

Aktivnosti u izvještajnom periodu

Skupština je donijela **Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o teritorijalnoj organizaciji Crne Gore** 27. IV 2017 („Sl. list CG", 31/17). Izmjenama Zakona dosadašnjoj opštini Tuzi koja je opština u okviru Glavnog grada utvrđuje se status samostalne opštine. Smatrajući da je u postupku teritorijalne promjene i osnivanja nove opštine neophodno prethodno obezbijediti osnovne pretpostavke za njeno funkcionisanje. Predloženim odredbama ovog zakona ustanovljava se posebno tijelo – Organizacioni odbor za stvaranje pretpostavki za početak rada novoosnovane opštine. Sastav Odbora čini po tri predstavnika opštine u kojoj je došlo do teritorijalne promjene i novoosnovane opštine i predstavnik Ministarstva nadležnog za poslove lokalne samouprave, pri tom da se prilikom određivanja sastava vodi računa o zastupljenosti stručnjaka iz oblasti urbanizma, katastra i imovine. Zadatak Odbora je da predloži uređenje odnosa između opština, teritorijalno razgraničenje, podjelu imovine i predloži druge mjere na stvaranju pretpostavki za početak rada novoosnovane opštine. Imajući u vidu da je osnivanje opština složen i zahtjevan proces, a što se pokazalo u praksi prilikom osnivanja novih opština Petnjica i Gusinje, da uređenje odnosa između opština po osnovu nastalih teritorijalnih promjena predhodno zahtjeva preduzimanje brojnih aktivnosti na stvaranju uslova za nesmetano funkcionisanje novoosnovane opštine u punom kapacitetu, u cilju stvaranja svih neophodnih predpostavki za uspješan početak funkcionisanja Opštine Tuzi, za koje je potrebno značajno vrijeme, predloženim izmjenama i dopunama odlaže se primjena ovog Zakona do 1. IX 2018.

Skupština je donijela **Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Glavnom gradu**, 27. IV 2017(„Sl. list CG", 31/17). Cilj izmjena je usaglašavanje sa izmjenama i dopunama Zakona o teritorijalnoj organizaciji Crne Gore.

Skupština je donijela **Zakon o prijestonici** 26. VII 2017(„Sl. list", broj 51/17). Zakonom se jasnije definiše državno-pravni položaj Prijestonice, status Prijestonice Cetinje, normativno redefiniše struktura i uloge Senata Prijestonice, normativno jača uloge gradonačelnika Prijestonice, obezbjeđuje veći stepen decentralizacije poslova koji su od neposrednog interesa za građane Cetinja i jača učešća predstavnika Prijestonice u organima upravljanja državnih javnih službi koje imaju svoje sjedište na Cetinju. Budući da bi Prijestonicu trebalo tretirati sa posebnom pažnjom, obzirom da ona ima izuzetan značaj, ovim zakonom se redefiniše struktura i uloga Senata Prijestonice, kao i novi način finansiranja Prijestonice kroz Fond za razvoj Prijestonice, kojim će upravljati Senat Prijestonice, čime dobija jednu

potpuno novu ulogu i status, kako u pogledu strukture i sastava tako i u pogledu nadležnosti.

1.1.4 Civilni sektor

Sva lica (fizička i pravna) imaju pravo na udruživanje, kao Ustavom zagarantovano pravo, s tim da se udruženje mora upisati u registar kod nadležnog organa. Samim tim, nije dozvoljen rad neformalnim udruženjima. Registracija je jednostavna i bez naplate administrativne takse. Registar se vodi u Glavnom gradu Podgorica, i jedini troškovi su troškovi prevoza u slučaju lične predaje dokumentacije ili troškovi poštarine.

Osnovni propis koji definiše pitanja osnivanja, vrste i statusa nevladinih organizacija je Zakon o nevladinim organizacijama („Sl. list CG“, br. 39/11 i 37/17), mada su pojedina pitanja regulisana posebnim propisima koji se odnose na nekretnine, poreze i sl. Ovim Zakonom predviđeno je da država pruža podršku NVO obezbjeđivanjem finansijskih sredstava za projekte i programe NVO u oblastima od javnog interes, kao i uvođenjem poreskih i drugih povlastica za NVO u skladu sa zakonom. Posljednjim izmjenama Zakona o nevladinim organizacijama donijetim u junu 2017. propisano je da država obezbjeđuje najmanje 0,5% tekućeg godišnjeg budžeta za navedenu namjenu i to:

- sredstva za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u oblastima od javnog interesa u iznosu od najmanje 0,3% tekućeg godišnjeg budžeta,
- posebna sredstva za oblast zaštite lica s invaliditetom u iznosu od 0,1% tekućeg godišnjeg budžeta, i
- sredstva za kofinansiranje i međufinansiranje projekata i programa podržanih iz fondova Evropske unije u iznosu od najmanje 0,1% tekućeg godišnjeg budžeta.

Zakonom o NVO su propisani osnovni kriterijumi za raspodjelu sredstava i to:

1) doprinos prijavljenog projekta, odnosno programa ostvarivanju javnog interesa i realizaciji strateških ciljeva u određenoj oblasti;
2) kvalitet prijavljenog projekta, odnosno programa;
3) kapacitet nevladine organizacije da realizuje prijavljeni projekat, odnosno program;
4) transparentnost rada nevladine organizacije.

Takođe, regulisano je da Vlada propisuje postupak i način bodovanja projekata, a u toku je završna faza utvrđivanja Predloga uredbe o finansiranju projekata i programa nevladinih organizacija u oblastima od javnog interesa, kao i Pravilnika o sadržaju javnog konkursa za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija i izgledu i sadržaju prijave na javni konkurs. Nacrti oba dokumenta su bili na javnoj raspravi tokom septembra i dijela oktobra 2017. i uskoro treba da budu donijeti.

Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o porezu na dobit pravnih lica (iz jula 2016. propisano je da se izdaci za zdravstvene, socijalne, obrazovne, naučne, vjerske, kulturne, sportske i humanitarne svrhe, smanjenje siromaštva, zaštitu životne sredine, zaštitu lica sa invaliditetom, društvenu brigu o djeci i mladima, pomoć starijim licima, zaštitu i promovisanje ljudskih i manjinskih prava, vladavinu prava, razvoj civilnog društva i volonterizma, evroatlanske i evropske integracije Crne Gore, umjetnost, tehničku kulturu, unapređenje poljoprivrede i ruralnog razvoja, održivi razvoj, zaštitu potrošača, rodnu ravnopravnost, borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala i borbu protiv bolesti zavisnosti, priznaju kao rashod najviše do 3,5% ukupnog prihoda. Izdaci mogu biti u novcu, stvarima, pravima i uslugama, a priznaju se kao rashod samo ako su izvršeni pravnim licima (državnim organima, javnim ustanovama, nevladinim organizacijama, sportskim, obrazovnim, naučnim, vjerskim, kulturnim i drugim humanitarnim organizacijama). Ovim je proširen broj oblasti u kojima se donacije priznaju kao rashod što je na fonu podsticanja korporativne filantropije.

Kad je u pitanju **strategijski okvir**, u Crnoj Gori postoji Strategija razvoja nevladinih organizacija za period 2014-2016. i to je ujedno i druga po redu strategija u ovoj oblasti, pri čemu je prva donijeta 2009. Prva strategija je bila implementirana sa zadovoljavajućim procentom realizacije (68,97% realizovanih, 24,14% djelimično realizovanih i 6,9% nerealizovanih mjera), Druga sa nešto skromnijim rezultatom 37,14% realizovanih, 40% djelimično realizovanih i 22,85% nerealizovanih mjera. U toku je priprema Strategije unaprjeđenja podsticajnog okruženja za djelovanje nevladinih organizacija 2018-2020, s Akcionim planom, koja bi trebalo da bude donijeta najkasnije do kraja 2017.

Na nivou Vlade postoji Savjet za razvoj nevladinih organizacija koji čine 11 članova iz NVO i 11 članova predstavnika Vlade, dok je pedsjednik Savjeta takođe predstavnik Vlade. Pored ovog savjetodavnog tijela, u okviru Ministarstva javne uprave, sistematizovana je kao posebna organizaciona jedinica Nacionalna kancelarija za saradnju s NVO, a u ministarstvima postoje kontakt osobe za saradnju s NVO. U jednom broju lokalnih uprava uspostavljeni su slični mehanizmi.

Konsultacije i saradnja s civilnim sektorom propisani su obavezujućim uredbama: Uredbom o načinu i postupku ostvarivanja saradnje organa državne uprave i nevladinih organizacija ("Sl. list CG", broj 7/12) i Uredbom o postupku i načinu sprovođenja javne rasprave u pripremi zakona ("Sl. list CG", br. 12/12). Uredba o saradnji državnih organa i NVO normira ključne oblike saradnje javnog i civilnog sektora (informisanje, konsultovanje, uključivanje u rad radnih tijela) koji su prepoznati u međunarodnim dokumentima, posebno u Kodeksu dobre prakse za učešće građana u procesu donošenja odluka, koji je usvojio Savjet Evrope 2009. Uredba o sprovođenju javne rasprave obezbjeđuje normativne preduslove za efikasno sprovođenje konsultovanja javnosti u procesu pripreme zakona i drugih akata i na taj način je usmjerena na jačanje participativne demokratije u državi.

Prema evidenciji Nacionalne kancelarije za saradnju s NVO, a na bazi podataka dostavljenih od organa državne uprave, učešće predstavnika NVO u radnim tijelima je u 2016., kao i prethodnih godina, bio najzastupljeniji oblik saradnje koji pretežno koriste ministarstva. Ovaj oblik saradnje u 2016. koristilo je 13 ministarstava, 1 organ uprave u sastavu i 2 samostalna organa uprave **objavljivanjem 85 poziva za predlaganje kandidata uz uključivanje predstavnika NVO u 81 radnu grupu/tijelo.**

1.2. Reforma javne uprave

Strateški okvir za reformu javne uprave

Ministarstvo javne uprave u saradnji sa drugim državnim institucijama, intenzivno radi na implementaciji Strategije reforme javne uprave u Crnoj Gori za period 2016 - 2020. Posebno važno pitanje je postojanje mehanizma za upravljanje procesom reforme i koordinacijom, te postupak monitoringa, evaluacije i izvještavanja o primjeni Strategije.

Upravo, prepoznajući važnost reformskih procesa u ovoj oblasti, Vlada je krajem 2016. osnovala Ministarstvo javne uprave u kojoj je formirana i posebna organizaciona jedinica - Odjeljenje za upravljanje procesom reforme javne uprave, koje ministarstvo je prepoznato kao rukovodeća institucija reforme, odgovorna za monitoring nad sprovođenjem reforme.

Crna Gora je realizovala zaključak s prethodnog sastanka Posebne grupe, te je u dijelu političke koordnacije reformskim procesom, Vlada obrazovala Savjet za reformu javne uprave u septembru 2016.

Kako Ministarstvo javne uprave kontinuirano sprovodi aktivnosti na reformi javne uprave, u saradnji s ključnim institucijama uključenim u proces reforme javne uprave, pripremljen je nacrt Akcionog plana za implementaciju Strategije reforme javne uprave za period od 2018 – 2020, uz podršku SIGMA-e.

Finansijska sredstva za sprovođenje aktivnosti predviđenih Akcionom planom Strategije reforme javne uprave su dijelom obezbijeđena, ali imajući u vidu da se ostatak planiranih aktivnosti ne mogu pokriti nacionalnim budžetom u toku je koordinacija donatorske podrške, pa će Akcioni plan za period od 2018-2020. sadržati i procjenu troškova za ovaj period, relevantne aktivnosti za 2018. koje će se predvidjeti nacionalnim budžetom za 2018. i indikativnom procjenom troškova za 2019. i 2020, u skladu sa zaključkom sa zadnjeg sastanka Posebne grupe za reformu javne uprave.

Razvoj politike i koordinacija

Ministarstvu evropskih poslova (MEP) je Uredbom o izmjenama i dopunama uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave („Sl. list CG“ br. 3/17), koju je Vlada donijela 29. XII 2016. dodijeljena nadležnost *uspostavljanja i razvoja sistema koordinacije i praćenja usklađenosti i sprovodjenja strategijskih dokumenata kojima se utvrđuju javne politik*e.

Za obavljanje tog zadatka, krajem februara 2017. formiran je Direktorat za koordinaciju, praćenje usklađenosti i praćenje sprovođenja strategija kojima se utvrđuju javne politike, koji je u fokus svog djelovanja stavio unapređenje kvaliteta strategijskih dokumenata.

MEP je, na liniji preporuka Evropske komisije (EK) iz Izvještaja o napretku za 2016. o potrebi bolje koordinacije politika i unapređenja srednjeročnog strategijskog planiranja, pristupio sagledavanju dobrih praksi sistema koordinacija politika i razvoja uspješnih državnih uprava.

Predmet analize bile su dobre prakse novijih članica EU i sagledavanje iskustava iz Regiona. Sagledani su nalazi i zaključci iz više izvještaja Sigme, kao i dosadašnja iskustva ključnih nosilaca funkcije centralne Vlade – Generalni sekretarijat Vlade, Ministarstvo finansija, Sekretarijat za zakonodavstvo. Kao rezultat, MEP je, u skladu s novim nadležnostima, pripremilo Informaciju o potrebi uspostavljanja sistema koordinacije strategija uz analizu stanja u postojećem strategijskom okviru koju je Vlada usvojila na sjednici od 20. VII 2017. Informacijom se ukazuje na tri prioritetna cilja: tri prioritetna cilja djelovanja: 1. Povećanje kvaliteta strategijskih akata i njihova optimizacija; 2. Uspostavljanje sistema koordinacije strategijskih dokumenata; 3. Uspostavljanje srednjoročnog strategijskog planiranja uz koordiniran međuresorni pristup.

U cilju bolje uskladjenosti strategijskih dokumenata, MEP je akcenat stavilo na na jednoobrazan pristup u izradi i konzistentnost ciljeva i prioriteta sa ključnim prioritetima Vlade, sveobuhvatnim strategijskom dokumentima kojima se utvrđuju opšti pravci razvoja na nivou Crne Gore, te planovima za korištenje strukturnih fondova EU. S tim u vezi, 21. VII 2017. formiralo Međuresornu radnu grupu za izradu akta o postupku izrade, usklađivanja i praćenja strategijskih dokumenata kojima se utvrđuju javne politike. Akt će biti praćen posebnim uputstvom o minimumu kriterijuma za kvalitet startegijskih dokumenata koji izrađuje MEP.

Upravljanje javnim finansijama

Ministarstvo finansija je u oktobru 2016. pripremilo Uputstvo za pripremu plana za unapređenje finansijskog upravljanja i kontrola.

Skupština je 26. VII 2017. donijela Fiskalnu strategiju Crne Gore 2017-2020. Prioritet Fiskalne strategije je jačanje fiskalne stabilnosti i u tom kontekstu, ostvarivanje budžetskog viška i uspostavljanje opadanja trenda javnog duga od 2019. kao i jačanje ekonomskih aktivnosti i konkurentnosti crnogorske ekonomije.

Krajem juna 2017. Ministarstvo finansija osnovalo je Koordinacionu radnu grupu, kao i operativni tim, u cilju unapređenja procesa koordinacije. Oba tijela uključuju po 19 osoba iz relevantnih institucija.

Državna služba i upravljanje ljudskim resursima

Novim zakonskim rješenjima u oblasti službeničkog sistema unaprijeđen je normativno pravni okvir za njegov razvoj koji je utemeljen na sistemu zasluga. Na taj način službenički sistem će se znatno modernizovati u skladu sa savremenim praksama upravljanja ljudskim resursima. Novim normativnim rješenjima omogućiće se dosljedno sprovođenje principa profesionalizacije i depolitizacije, kao i unapređenja karijernog sistema, koji se zasniva na principu zasluga, što će se obezbijediti uspostavljanjem kataloga potrebnog profila kompetencija za obavljanje poslova na visokim pozicijama. Postupak izbora kandidata omogućiće provjeru znanja, sposobnosti, vještina i kompetencija koje su značajne za obavljanje rada na određenom radnom mjestu i obezbijediće izbor, imenovanje, odnosno postavljenje najkompetentnijih kadrova na svim pozicijama, čime će se obezbijediti profesionalizacija i povećanje efikasnosti aparata državne uprave.

Tekst novog Nacrta zakona o državnim službenicima i namještenicima razmatran je i utvrđen na Vladi Crne Gore 22. VI 2017.

Nakon sprovedene javne rasprave i neposrednih konsultacija predstavnice Ministarstva javne uprave s predstavnicima EK u Briselu od 18 - 20. IX 2017, Nacrta zakona je inoviran u skladu sa sugestijama i predlozima EK i trenutno se nalazi kod nadležnih organa na davanje mišljenja. Takođe, u skladu sa zaključkom sa sastanka Posebne grupe za reformu javne uprave od 28 - 29. IX 2017, Nacrta je dostavljen EK, nakon čega je postignut dogovor u pogledu ključnih preporuka koje je EK dala crnogorskim predstavnicima u cilju obezbjeđivanja sistema zapošljavanja i napredovanja na sistemu zasluga i osiguranja depolitizacije državne službe.

Odgovornost uprave

Kako bi se sistem državne uprave učinio funkcionalnijim i ekonomičnijim, kao jedna od aktivnosti iz Akcionog plana za implementaciju Strategije 2016-2020, predviđena je izrada Analize funkcionalnih i finansijskih efekata uvođenja instituta „organa u sastavu ministarstva“, kao i Analiza prepreka za uspostavljanje menadžerske odgovornosti sa preporukama za unapređenje, koji predlozi analiza su pripremljeni u saradnji sa SIGMA-e. Kako se u proteklom strateškom periodu 2011-2016. glavna promjena na centralnom nivou organizacije uprave odnosila na implementaciju instituta „organa uprave u sastavu ministarstva“ 2012. i kako do sada nije sprovedena sistematska analiza u pogledu funkcionalnih i finansijskih efekata implementacije navedenog pravnog institute, nalazi iz ove analize poslužiće kao osnov za dalji nastavak reforme organizacije sistema državne uprave u Crnoj Gori. Pomenute analize biće razmatrane na sjednici Savjeta za reformu javne uprave, koja je zakazana za 3. XI 2017.

Pružanje usluga građanima i preduzećima

Novi Zakon o upravnom postupku ima za cilj formiranje dobre uprave u službi građana, djelotvorniju zaštitu javnog interesa i pojedinačnih interesa građana i pravnih lica u

upravnim stvarima, lakše i potpunije ostvarivanje i zaštitu kako zakonitosti, tako i zaštitu sloboda i prava građana, pa novi crnogorski upravni sistem pojednostavljuje i ubrzava upravnu proceduru, smanjuje troškove postupka za sve učesnike, stvara uslove i otvorenost prema korišćenju modernih informaciono komunikacionih tehnologija za pružanje upravnih usluga (tzv. e-uprava). S tim u vezi novi Zakon o upravnom postupku omogućava elektronsku komunikaciju, obavještavanje i dostavljanje pismena elektronskim putem, čime je napravljen značajan iskorak ka stvaranju pravnog ambijenta za jednostavniju, bržu i efikasniju komunikaciju građana i uprave.

U dijelu unapređenja efikasnosti, efektivnosti i zadovoljstva građana kvalitetom pruženih upravnih usluga kontinuirano se sprovode aktivnosti na izgradnji kapaciteta uprave za primjenu novog ZUP-a, pa je s tim u vezi 80% službenika, koji rade na poslovima upravnog postupka prošlo obuke o primjeni rješenja novog ZUP-a. Takođe, novi Zakon o upravnom sporu, koji je usaglašen s novim ZUP-om, doprinijeće uspostavljanju efikasnijeg sistema javne uprave, s obzirom da upravni spor predstavlja pravni mehanizam sudske kontrole uprave i efikasno sredstvo za obezbjeđivanje zakonitosti rada uprave i zaštitu prava i interesa građana. Tokom 2016. i 2017. nadležno Ministarstvo je sprovelo postupak usaglašavanja 90 zakona, iz različitih resora, sa novim Zakonom o upravnom postupku.

Kako bi se omogućilo kvalitetno praćenje primjene novog ZUP-a u svim javnopravnim organima, Ministarstvo javne uprave je pripremilo nacrte podzakonskih akata o sadržaju izvještaja o postupanju, bliži sadržaj i način vođenja evidencije o postupanju u upravnim stvarima, kao i Uputstvo o kacelarijskom poslovanju organa državne uprave, kako bi se obezbijedilo praćenje primjene zakona i u elektronskoj formi. Navedena podzakonska akta su u procesu usaglašavanja sa nadležnim organima.

1.3. Vladavina prava (Vidjeti 3.23. Pravosuđe i temeljna prava i 3.24 Pravda, sloboda i bezbjednost)

1.4. Ljudska prava i zaštita manjina (Vidjeti 3.23. Pravosuđe i temeljna prava)

1.5. Regionalna saradnja i međunarodne obaveze

1.5.1 Multilateralna i regionalna saradnja

Crna Gora je 5. VI 2017. postala članica NATO-a.

Crna Gora je učestvovala 70. zasijedanju GS UN u Njujorku. Delegaciju Crne Gore je predvodio predsjednik Filip Vujanović, a u sastavu delegacije je bio i mvp prof. dr Srđan Darmanović.

Crna Gora je nastavila aktivno učešće na visokom političkom i ekspertskom nivou u preko 30 regionalnih organizacija i inicijativa, uključujući Zapadno-balkansku šestorku/Berlinski proces, Fond za Zapadni Balkan, Regionalnu kancelariju za saradnju mladih, Regionalnu

školu za javnu upravu, Centralno-evropsku inicijativu, Proces saradnje u Jugoistočnoj Evropi, Savjet za regionalnu saradnju, Uniju za Mediteran, Ana Lind Fondaciju, Centralni evropski sporazum o slobodnoj trgovini, Regionalnu inicijativu za migracije, azil i izbjeglice. Crna Gora je nastavila da učestvuje u aktivnostima Strategije EU za jadransko-jonski region i Strategije EU za dunavski region.

Crna Gora je nastavila da podržava aktivnosti Igmanske inicijative, pa su na tim linijama Ministarstvo vanjskih poslova i Igmanska inicijativa organizovali zajedničku, 27. sesiju Igmanske inicijative na temu "Odnosi u regionu – od krize ka stabilnosti i saradnji" u Podgorici, 27. VI 2017.

Regionalna saradnja je bila posebno usmjerena na aktivnosti Zapadno-balkanske šestorke i Berlinskog procesa. Crna Gora je na Samitu u Trstu, 12. VII 2017. potpisala sa zemljama Zapadnog Balkana i EU Ugovor o osnivanju Transportne zajednice Zapadnog Balkana, kao i usvojila Konsolidovani višegodišnji Akcioni plan za regionalni ekonomski prostor.

Crna Gora je podnijela jedan projekat u okviru drugog poziva za finansiranje velikih infrastrukturnih projekata od strane Zapadnobalkanskog investicionog okvira EU (WBIF) koji je završen u decembru 2016: Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u Podgorici. Ukupna vrijednost projekta je 53 miliona eura, a iznos traženih bespovratnih sredstava EU 16,7 miliona eura, od čega je Crnoj Gori odobren grant u iznosu od devet miliona eura.

Crna Gora je do 31. XII 2016. uspješno predsjedavala CEFTA-om u jednogodišnjem periodu.

Lokalna kancelarija Regionalne kancelarije za saradnju mladih (RYCO) otvorena je u Podgorici, 7. VII 2017. što je prvo otvaranje lokalne kancelarije u regionu.

1.5.2. Bilateralna saradnja s državama u regionu

bjR Makedonija

Crna Gora i bjR Makedonija razvijaju odličnu i dinamičnu saradnju u oblasti odbrane, što je potvrđeno i potpisivanjem Plana bilateralne saradnje za 2017. tokom bilateralnih konsultacija s predstavnicima Ministarstva odbrane bjR Makedonije 14-16. II 2017.

Grupa prijateljstva Skupštine sa Sobranjem bJR Makedonije formirana je 22. VI 2017.

Konzularne konsultacije realizovane su 2. X 2017. u Podgorici. Makedonska strana je izrazila spremnost da zastupa Crnu Goru u konzularnom domenu u Brazilu, dok bi na recipročnoj osnovi Makedoniju zastupala Ambasada Crne Gore u Argentini.

Albanija

Ugovorno-pravna osnova unaprijeđena je potpisivanjem Sporazuma o saradnji u oblasti zdravstva 3. IV 2017, Protokola između MUP Crne Gore, MUP Republike Albanije i MUP

Republike Kosovo o osnivanju i funkcionisanju Zajedničkog centra za policijsku saradnju u Plavu 30. V 2017. i Plana bilateralne saradnje u oblasti odbrane za 2017. koji je potpisan 22. II 2017. Ugovor između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Albanije o međusobnim odnosima u oblasti upravljanja vodama usaglašen je 22. III 2017.

Hrvatska

Nastavljena je odlična saradnja u oblasti odbrane. Plan bilateralne saradnje za 2017. potpisan je u avgustu 2017.

Memorandum o saradnji u području zaštite i očuvanja podvodne kulturne baštine između Ministarstva kulture Crne Gore i Ministarstva kulture R. Hrvatske potpisan je 24. I 2017.

Grupa prijateljstva s Hrvatskim saborom formirana je 22. VI 2017. U Hrvatskom saboru je 13. I 2017. imenovana međuparlamentarna hrvatsko-crnogorska grupa prijateljstva.

Druga sjednica Mješovitog odbora u cilju sprovođenja Sporazuma o međusobnoj zaštiti manjina dvije zemlje održana je 24-25. V 2017.

Bosna i Hercegovina

Intenzivan politički dijalog nastavljen je nizom zvaničnih posjeta što predstavlja još jednu potvrdu odličnih odnosa koje dvije države u kontinuitetu razvijaju.

Jačanje ugovorno-pravne baze nastavljeno za zaključivanjem sljedećih dokumenata: Sporazum o saradnji između Vlade Crne Gore i Savjeta ministara Bosne i Hercegovine u procesu pristupanja Evropskoj uniji, potpisan 14. II 2017, a stupio na snagu 23. III 2017; Memorandum o razumijevanju između Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja Crne Gore i Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine o saradnji na implementaciji projekta „Upravljanje slivom rijeke Drine na Zapadnom Balkanu“ potpisan 8. V 2017; Sporazum između Vlade Crne Gore i Savjeta ministara BiH o kolokaciji diplomatsko-konzularnih predstavništava, potpisan 24. VII 2017.

Skupština je osnovala Grupu prijateljstva s Parlamentarnom skupštinom BiH 22. VI 2017.

Republika Srbija

Saradnja na radnom nivou nastavljena je sastankom pregovaračkih timova Crne Gore i Srbije (za poglavlje 19 Socijalna politika i zapošljavanje), koji je održan 13. i 14. X 2016. i drugim sastankom Zajedničkog odbora Vlade Crne Gore i Vlade R. Srbije u kontekstu pristupanja Evropskoj uniji koji je održan 4. XI 2016.

Memorandum između Ministarstva održivog razvoja i turizma Crne Gore i Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija Srbije o saradnji u oblasti turizma potpisan je 23. II 2017.

Skupština je osnovala Grupu prijateljstva s Narodnom skupštinom Republike Srbije, 22. VI 2017.

Republika Kosovo*

Crnogorski ambasador stupio je na dužnost u Republici Kosovo 24. X 2016.

Vlada Republike Kosovo* je 22. III 2017. usvojila Strategiju za afirmaciju i integraciju crnogorske zajednice u Republici Kosovo 2016-2021. Formiran je Koordinacioni odbor crnogorskih subjekata na Kosovu 3. III 2017. Vlada Republike Kosovo* je 11. V 2017. usvojila Platformu za djelovanje crnogorskih subjekata u R. Kosovo.

Sporazum između vlade dviju država o saradnji u oblasti kulture, potpisan je 28. IV 2017.

Bilateralni sporazum između Crne Gore i Republike Kosovo* koji se odnosi na Program prekogranične saradnje u okviru IPE II 2014-2020, kao i Sporazum o partnerstvu između Ministarstva evropskih poslova, vodećeg partnera i Ministarstva administracije lokalne samouprave Republike Kosovo partnera o upravljanju tehničkom podrškom u okviru IPA programa prekogranične saradnje unutar granica Zapadnog Balkana, potpisani su 10. II 2017.

Protokol između MUP-a Crne Gore, MUP Republike Albanije i MUP Republike Kosovo o osnivanju i funkcionisanju Zajedničkog centra za policijsku saradnju, potpisan je 30. V 2017.

Skupština je osnovala Grupu prijateljstva s Parlamentom Kosova*, na osmoj sjednici Odbora za međunarodne odnose i iseljenike, održanoj 22. VI 2017.

Republika Italija

Novoimenovani ambasador Italije u Crnoj Gori je dobio agreman 1. III 2017.

Strateški projekat „Podmorski kabl“ realizuju italijanska državna kompanija TERNA i Crnogorski elektroprenosni sistem (CGES). Kabl je u cjelosti položen sredinom februara 2017, a završetak radova planiran je do kraja 2018.

Tehnički sporazum između Ministarstva održivog razvoja i turizma Crne Gore i Ministarstva životne sredine, kopna i mora Italije o saradnji u okviru realizacije II faze projekta izgradnje Eko zgrade u Podgorici, potpisan je 14. X 2016. Tehnički sporazum između Ministarstva održivog razvoja i turizma Crne Gore i Ministarstva životne sredine, kopna i mora Italije o upravljanju Crnogorsko-italijanskim fondom EMIF potpisan je 14. X 2016.

Plan bilateralne saradnje u oblasti odbrane za 2017. potpisan je 8. II 2017.

---

* Ovaj naziv ne prejudicira stavove o statusu i u skladu je s Rezolucijom SB UN 1244 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o kosovskoj Deklaraciji nezavisnosti.

Vlada je 28. IX 2017. donijela odluku o objavljivanju Sporazuma između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Italije o uzajamnoj razmjeni i zaštiti tajnih podataka.

Grupa prijateljstva sa Parlamentom Republike Italije je formirana u Skupštini, 22. VI 2017. Protokol o saradnji Odbora za evropske integracije Skupštine i Odbora za politike EU Senata Italije, koji predviđa sistematsku i kontinuiranu razmjenu informacija i iskustava, u cilju zajedničkog djelovanja na evropskim forumima, a u kontekstu podrške koju Italija pruža Crnoj Gori na putu ka članstvu u EU je potpisan u Podgorici, 27. III 2017.

Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Italije o prevozu putnika i tereta u međunarodnom drumskom saobraćaju stupio je na snagu 1. X 2017.

Na osnovu Konkursa Ministarstva nauke za sufinansiranje projekata naučne i tehnološke saradnje između Crne Gore i Italije za period 2017/2018, u martu 2017. prihvaćeno ukupno pet projekata za finansiranje, od prijavljenih 12.

Republika Turska

Plan bilateralne saradnje u oblasti odbrane za 2017. potpisan je 22. IX 2017.

Parlamentarna grupa prijateljstva sa Velikom narodnom skupštinom Turske je formirana u Skupštini 22. VI 2017.

Vlada je 22. VI 2017. prihvatila Protokol o saradnji na realizaciji projekta „Adaptacija zgrade Ministarstva vanjskih poslova Crne Gore“ u saradnji sa TIKA (vrijednost 200 hiljada eura). TIKA je sredinom aprila otpočela projekat rekonstrukcije Sahat kule, vrijednost projekta je oko 400 hiljada eura (što će u cjelini finansirati TIKA).

Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Turske o readmisiji (vraćanje i prihvatanje) lica čiji je ulazak ili boravak nezakonit stupio je na snagu 1. XII 2016.

2. EKONOMSKI KRITERIJUMI

2.1. Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Makroekonomska stabilnost

U avgustu 2017. **ukupna industrijska proizvodnja** ostvarila je rast od 2,7% u odnosu na avgust 2016. Na godišnjem nivou rast proizvodnje je zabilježen u sektoru vađenja ruda i kamena od 98,4%, dok je pad proizvodnje zabilježen u sektoru prerađivačka industrija od 1,8% i sektoru snabdijevanje električnom energijom, gasom i parom od 8,9%. U prvih osam mjeseci 2017, u odnosu na isti period 2016, zabilježen je pad ukupne industrijske proizvodnje od 6,7%. Pad proizvodnje je zabilježen u sektoru prerađivačka industrija (-4,7%) i sektoru snabdijevanje električnom energijom, gasom i parom (-28,5%), dok je u sektoru vađenja rude i kamena zabilježen rast proizvodnje od 124,7%.

Prema preliminarnim podacima Monstata, u Crnoj Gori je u avgustu 2017, u kolektivnom smještaju[2] boravilo 178.788 **turista,** što je za 14,6% više u odnosu na isti mjesec prethodne godine. Istog mjeseca ostvareno je 927.422 noćenja što je za 5,1% više u odnosu na isti mjesec prethodne godine. U prvih osam mjeseci 2017. broj dolazaka turista u kolektivnom smještaju se povećao za 17,3%, dok se broj noćenja povećao za 10,5% u odnosu na isti period prethodne godine.

U šumarstvu je, u prvih osam mjeseci 2017, proizvedeno ukupno 192.701 m^3 šumskih sortimenata, što je za 18,4%[3] više nego u istom periodu prethodne godine.

Vrijednost izvršenih **građevinskih radova** u prvih šest mjeseci 2017. bila je viša za 45,3% u odnosu na isti period 2016, dok je građevinska aktivnost mjerena efektivnim časovima rada povećana za 22,6%.

Godišnja stopa inflacije, mjerena potrošačkim cijenama u septembru 2017. iznosila je 2,8%. Godišnji rast cijena zabilježen je u kategoriji „alkoholna pića i duvan“ 15%, „prevoz“ 7,2%, „odjeća i obuća“ 5,8%, „hoteli i restorani“ 4,1%, „zdravlje“ 2,5%, „ostala dobra i usluge“ 2,1%, „stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva“ 2,0%, „hrana i bezalkoholna pića“ 1,0% i „komunikacije“ 0,1%. Godišnji pad cijena je zabilježen u kategorijama „rekreacija i kultura“ (-0,7%) i „namještaj, oprema za domaćinstvo i rutinsko održavanje stana“ (-0,3%), dok su cijene u kategoriji „obrazovanje“ ostale nepromijenjene.

Broj zaposlenih u avgustu 2017, prema evidenciji Monstata, iznosio je 188.161 lica, što je za 1,9% manje u odnosu na prethodni mjesec, a za 2,1% više u odnosu na avgust 2016. Rast broja zaposlenih tokom prvih osam mjeseci ove godine u odnosu na isti period prethodne iznosi 3,6%. Rast je zabilježen u šesnaest od ukupno devetnaest sektora, pri čemu je najveći rast zabilježen u sektoru administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (17,1%), a najmanji u sektoru informisanje i komunikacije (0,2%). Pad broja zaposlenih bilježe tri sektora, pri čemu je najveći pad zabilježen u sektoru poslovanje sa nekretninama (-5,3%), zatim u sektoru umjetnost, zabava i rekreacija (-1,2%) i u sektoru finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja (-0,5%).

Najveći broj lica u avgustu 2017. zaposlen je u sljedećim djelatnostima: trgovini na veliko i malo, popravka motornih vozila i motocikala (19,9%), državna uprava i odbrana, obavezno socijalno osiguranje (11,2%), usluge smještaja i ishrane (9,6%), obrazovanje (7,2%), zdravstvena i socijalna zaštita (6,5%), prerađivačka industrija (6,2%), saobraćaj i skladištenje i administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (po 6%) i građevinarstvo (5,7%).

---

[2] MONSTAT, shodno EU regulativi 692/2011, od januara 2017. na mjesečnom nivou objavljuje podatke o dolascima i noćenjima turista samo za kolektivni smještaj.

3 Iskazano ponderisanim indeksom, a neponderisanim je proizvodnja veća za 19,9% za isti period.

Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje, u septembru 2017. bilo je 48.752 registrovanih **nezaposlenih lica** što predstavlja pad od 0,6% u odnosu na prethodni mjesec i rast od 14,8% u odnosu na septembar 2016. Administrativna stopa nezaposlenosti u septembru 2017. iznosila je 21,01% što je za 2,70 p.p. više od stope iz septembra prethodne godine.

Prosječna zarada u Crnoj Gori je u avgustu 2017. iznosila 763 eura i bila je za 1,1% viša u odnosu na avgust prethodne godine. Prosječna zarada bez poreza i doprinosa je iznosila 509 eura i u odnosu na avgust prethodne godine bila je viša za 1,4%.

Najveće zarade bez poreza i doprinosa, u avgustu 2017, zabilježene su u sektoru finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja (907 eura), snabdijevanje električnom energijom (816 eura), informisanje i komunikacije (720 eura) i poslovanje sa nekretninama (679 eura). Najnižu zaradu bez poreza i doprinosa bilježe zaposleni u sektoru administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (351 euro) i sektoru trgovina na veliko i trgovina na malo (353 eura). Prosječna zarada bez poreza i doprinosa je zabilježila realni rast od 1,4% na godišnjem nivou i 0,8% na mjesečnom nivou.

U prvoj polovini 2017. zabilježeno je smanjenje **deficita tekućeg računa** platnog bilansa. Prema preliminarnim podacima, u prvih šest mjeseci 2017. deficit tekućeg računa iznosio je 631,3 miliona eura ili 5,1% manje u poređenju sa istim periodom 2016. Smanjenje deficita tekućeg računa rezultat je povećanja suficita na računu usluga (zahvaljujući prihodima od turizma i transporta), kao i pozitivnih kretanja na računima primarnog i sekundarnog dohotka usljed rasta doznaka iz inostranstva i većeg korišćenja sredstava iz fondova EU. Osim toga, **eksterni sektor** u posmatranom periodu karakteriše i povećanje neto priliva na finansijskom računu u odnosu na 2016.

Prema preliminarnim podacima, deficit na **računu roba** u prvih šest mjeseci 2017. iznosio je 866,3 miliona eura ili 8,6% više nego u prethodnoj godini, kao posljedica bržeg rasta uvoza roba. Dok je u posmatranom periodu ukupan izvoz roba iznosio 163,5 miliona eura, što predstavlja povećanje od 7% u odnosu na prethodnu godinu, uvoz roba se povećao za 8,4% i iznosio je 1 milijardu eura. Povećanje uvoza je u najvećoj mjeri posljedica većeg uvoza energenata, kao i mašina i transportnih uređaja za potrebe izvođenja građevinskih radova. Takođe, povećana turistička potrošnja u ovoj godini uticala je na veći uvoz goriva, hrane i pića.

Suficit ostvaren u međunarodnoj **razmjeni usluga** u periodu januar-jun 2017. iznosio je 134,7 miliona eura, što je za 54,5% više nego u istom periodu prethodne godine. Takvo kretanje rezultat je značajnog povećanja prihoda od usluga putovanja-turizma (zbog veće turističke potražnje) i transporta. Podaci Monstata pokazuju dvocifrene stope rasta broja dolazaka i noćenja stranih turista u ovoj godini. U posmatranom periodu obim razmjene usluga iznosio je 608,2 miliona eura i za 13,6% je veći nego 2016.

Na računu **primarnog dohotka** ostvaren je suficit u iznosu od 31,7 miliona eura, dok je u istom periodu 2016. zabilježen deficit od 5,3 miliona eura. Takva kretanja rezultat su povećanja prihoda po osnovu primarnih dohodaka za 8,8% u 2017, uz istovremeno smanjenje rashoda za 19,6%. Na računu **sekundarnih dohodaka** zabilježen je suficit u iznosu od 68,6 miliona eura, što je za 36,5% više nego u prvih šest mjeseci 2016. i rezultat je povećanja priliva doznaka iz inostranstva, kao i većeg povlačenja sredstava iz EU fondova.

Prema preliminarnim podacima, **neto priliv stranih direktnih investicija** u periodu januar – jul 2017, iznosio je 249,8 miliona eura, što je za 41,0% više nego u istom periodu prethodne godine. Rast neto priliva stranih direktnih investicija je rezultat povećanja ulaganja u formi interkompanijskog duga i nekretnina, uz visoko smanjeni odliv. Ukupan priliv stranih direktnih investicija iznosio je 316,6 miliona eura. U strukturi ukupnog priliva u formi vlasničkih ulaganja (investicije u preduzeća i banke i ulaganja u nekretnine) ostvaren je priliv od 180,6 miliona eura ili 57%. Pri tome, ulaganja u preduzeća i banke su iznosila 31,7%(2,4% manje), ulaganja u nekretnine 25,4%(38,2% više), priliv u formi interkompanijskog duga iznosio 41,7% (72,1% više nego u uporednom periodu 2016.) i ostale investicije 1,2% ukupnog priliva.

Ukupan odliv iznosio je 66,8 miliona eura, što je tri ipo puta manje nego u periodu januar - jul 2017. (246,3 miliona eura). U ukupnom odlivu, priliv novčanih sredstava po osnovu povlačenja sredstava rezidenata investiranih u inostranstvo iznosio je 17,2 miliona eura ili 25,7%, dok su povlačenja sredstava nerezidenata investiranih u našu zemlju iznosila 49,6 miliona eura ili 74,3%.

Na računu **portfolio investicija** za šest mjeseci 2017. ostvaren je neto priliv od 10,4 miliona eura, što je smanjenje u odnosu na 2016. (za 60,7%), kada je kao rezultat zaduživanja države emisijom euroobveznica ostvaren veći priliv. U istom periodu na računu ostalih investicija ostvaren je neto priliv od 112,8 miliona eura, što je za 7,5% manje nego u 2016. Kretanja na ovom računu karakteriše povećanje obaveza po osnovu uzetih kredita, kao i rast depozita banaka u inostranstvu.

2.1.1. Ekonomska kretanja

2.1.1.1. Monetarna i fiskalna politika

Prioritet fiskalne politike u 2017. je obezbjeđenje održivosti javnih finansija, odnosno smanjenje deficita budžeta i uspostavaljanje silaznog trenda javnog duga, uz jačanje privredne aktivnosti i konkurentnosti crnogorske ekonomije.

Primici državnog budžeta[4] u periodu januar-avgust 2017. iznosili su 1.372,4 miliona eura

[4]Primici Budžeta uključuju izvorne prihode (direktne i indirektne poreze i neporeske prihode), pozajmice, donacije i prihode od prodaje imovine.

ili 32,6% procijenjenog BDP-a za 2017. (4.207,7 miliona eura). Od ovog iznosa na **izvorne prihode** odnosi se 977,4 miliona eura, dok je 395,0 miliona eura prihodovano iz drugih izvora finansiranja, dominantno iz zaduživanja na domaćem tržištu. Izvorni prihodi budžeta viši su u odnosu na ostvarene u 2016. za 27,1 miliona eura ili 2,8% i 7,6 miliona eura ili 0,8% u odnosu na planirane. Povećanju prihoda najviše je doprinijela naplata poreza i doprinosa, koja u strukturi prihoda imaju najveći udio.

Najznačajniji rast u odnosu na prošlu godinu zabilježen je kod prihoda po osnovu PDV-a, za 24,2 miliona eura, što je rezultat bolje naplate zaostalih poreskih potraživanja i rasta uvoznog PDV-a. Istovremeno, prihodi po osnovu akciza su veći za 23,9 miliona eura u odnosu na 2016. i 6,3 miliona eura u odnosu na plan, a posljedica su promjene dinamike usaglašavanja akcizne politike sa standardima EU. Takođe, značajno pozitivno odstupanje ostvareno je i kod naplate doprinosa od 20,4 miliona eura u odnosu na 2016, uslijed povećane naplate zaostalog poreskog duga i jačanje poreske discipline.

Izdaci budžeta u periodu januar-avgust 2017. iznosili su 1.081,2 miliona eura ili 25,7% procijenjenog BDP-a, od čega je finansirana tekuća budžetska potrošnja u iznosu od 1.000,0 miliona eura i kapitalne investicije 81,1 miliona eura. U odnosu na 2016, izdaci budžeta su povećani za 93,1 miliona eura ili 9,4%, uglavnom zbog povećanja kapitalnog budžeta za 59,2 miliona eura, uslijed pojačanog intenziteta izvođenja radova na dionici autoputa.

Deficit centralnog budžeta u periodu januar-avgust 2017. iznosio je 103,8 miliona eura ili 2,5% i viši je za 66,1 miliona eura od deficita ostvarenog u 2016.

U istom periodu otplaćeno je 270,0 miliona eura duga prema kreditorima. Za potrebe finansiranja nedostajućih sredstava u centralnom budžetu, država je ostvarila prilive od 257,1 miliona eura po osnovu zaduživanja na domaćem tržištu, 133,4 miliona eura zaduživanjem na inostranom tržištu i 4,5 miliona eura po osnovu prodaje imovine.

Javni dug Crne Gore, na kraju 2016, iznosio je 2.546,05 miliona eura, odnosno 64,4 % BDP-a. Prema preliminarnim podacima, javni dug Crne Gore na dan 30. IX 2017, iznosi 2.634,51 miliona eura, odnosno 66,58 % procijenjenog BDP-a.[5] U prethodnom periodu, Ministarstvo finansija je u novembru 2016. emitovalo domaće obveznice, u iznosu od 80,41 miliona eura. U periodu 1. X 2016. - 20. X 2017, ukupan iznos zaduženja na međunarodnom tržištu, za potrebe finansiranja budžeta i otplate duga, iznosio je oko 108,4 miliona eura, dok je na domaćem tržištu, za finansiranje budžeta države, obezbjeđeno oko 86,89 miliona eura. U navedenom periodu, povučen je iznos od oko 29,8 miliona eura za infrastrukturne projekte i iznos od oko 82,8 miliona eura za potrebe projekta finansiranja izgradnje autoputa.

2.2. Razvoj finansijskog sektora

[5] Iznos duga lokalne samouprave je prema projekcijama Ministarstva finansija, iz razloga što država ne radi kvartalni izvještaj o javnom dugu.

Bankarski sistem karakteriše adekvatna kapitalizovanost i zadovoljavajuća likvidnost. **Učešće nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima bilježi značajno smanjenje.** Poslovanje banaka u posmatranom periodu karakteriše rast ključnih bilansnih pozicija: kredita i potraživanja od banaka i od klijenata, aktive, depozita i kapitala.

Ukupna aktiva banaka na kraju septembra 2017. iznosi 4.095 miliona eura, dok je na kraju septembra prošle godine iznosila 3.740 miliona eura. U jednogodišnjem uporednom periodu ukupna aktiva banaka raste za 9,5%. Najznačajniju stavku agregatnog bilansa banaka čine krediti i potraživanja od banaka i od klijenata u ukupnom iznosu od 2.594 miliona eura ili 63,35%. U odnosu na septembar prošle godine ostvaruju rast od 202,3 miliona eura ili 8,46%.

Kreditna aktivnost banaka u toku 2017. iznosi 691,1 miliona eura, što je za 6,87% manje u odnosu na isti period prethodne godine kada su novoodobreni krediti iznosili 742 miliona eura. Prosječna efektivna kamatna stopa na novoodobrene kredite u avgustu iznosi 7,87%.

Ukupni depoziti (uključujući sredstva na *escrow* računima, kamate i vremenska razgraničenja) na 30. IX 2017. iznose 3.150,2 miliona eura, dok su na 30. IX 2016. iznosili 2.869,9 miliona eura. Ukupni depoziti banaka u jednogodišnjem uporednom periodu su povećani za 9,77%. Na depozite stanovništva odnosi 1.614,1 miliona eura ili 51,24%, na depozite pravnih lica 1.502,1 miliona eura, odnosno 47,68%, a na sredstva na *escrow* računima, kamate i vremenska razgraničenja 1,08%.

Bruto nekvalitetna aktiva (C, D i E) koja obuhvata kredite i potraživanja i ostale stavke aktive i vanbilansa, na nivou bankarskog sistema na kraju septembra 2017. iznosi 259,1 miliona eura, što predstavlja 6,33% ukupne aktive. **Bruto nekvalitetna aktiva (C, D i E) na nivou bankarskog sistema** bilježi pad od 18,13% u odnosu na isti period prethodne godine, kada je iznosila 316,5 miliona eura, odnosno 8,46% ukupne aktive.

Bruto krediti i potraživanja koji kasne s otplatom na kraju septembra 2017. iznose 245,1 miliona eura i čine 9,01% ukupnih bruto kredita i potraživanja. U odnosu na 30. IX 2016. bruto krediti i potraživanja koji kasne s otplatom bilježe pad od 27,62% i na kraju septembra prošle godine iznosili su 338,6 miliona eura, odnosno 13,37% ukupnih bruto kredita i potraživanja. **Bruto nekvalitetni krediti i potraživanja (C, D i E)** koji obuhvataju kredite od banaka i klijenata, sredstva i depozite kod banaka, faktoring i forfeting, potraživanja banke po neizmirenim akceptima, garancijama i mjenicama, na nivou sistema za septembar 2017. iznose 199,8 miliona eura i predstavljaju 7,40% ukupnih bruto kredita i potraživanja. Na kraju septembra prošle godine su iznosili 254,9 miliona eura i predstavljali 10,17% ukupnih bruto kredita i potraživanja.

Likvidna sredstva bilježe rast u odnosu na septembar 2016. za 63,9 miliona eura, odnosno za 6,4%. Sredstva u zemlji su povećana za 59,5 miliona eura, ili za 9,68%, a sredstva u

inostranstvu za 4,4 miliona eura, ili za 1,14%. Učešće likvidne aktive u ukupnoj aktivi na nivou sistema je 25,80% i u odnosu na decembar 2016. ostvaruje rast od 1,27 procentnog poena.

Ukupan kapital banaka na kraju septembra 2017. iznosio je 522,6 miliona eura i posmatrano u odnosu na 30. IX 2016. ostvaruje rast od 4,16%. Na kraju drugog kvartala 2017. koeficijent solventnosti kod svih banaka je iznad zakonom propisanog minimuma od 10% i na agregatnom nivou iznosi 16,64%.

Na kraju 2016. bankarski sistem je ostvario dobitak u iznosu od 5,8 miliona eura, pri čemu je pet od petnaest banaka u sistemu iskazalo negativan finansijski rezultat. Bankarski sistem je na kraju septembra 2017. ostvario dobit u iznosu od 30,1 milion eura, pri čemu je pet banaka u sistemu poslovalo sa gubitkom.

Aktivne kamatne stope i dalje bilježe smanjenje. Naime, na kraju avgusta 2017. prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa iznosila je 7,00%, dok je na kraju 2016. iznosila 7,45%.[6] U septembru 2017. pasivna prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa iznosila je 0,75% i niža je nego u septembru prošle godine, kada je iznosila 0,96%.

U bankarskom sistemu Crne Gore na kraju septembra 2017. posluje šest **mikrokreditnih finansijskih institucija**, čija ukupna bilansna suma iznosi 56,9 miliona eura. U odnosu na septembar 2016. aktiva ostvaruje rast od 2,48%. Od ukupne bilansne sume, 75,35% se odnosi na aktivu jedne mikrokreditne finansijske institucije.

3. SPOSOBNOST PREUZIMANJA OBAVEZA IZ ČLANSTVA U EU

3.1. POGLAVLJE 1: SLOBODA KRETANJA ROBE

3.1.1. Horizontalne mjere

U oktobru 2016, u okviru Ministarstva ekonomije, Direktorata za unutrašnje tržište i konkurenciju, uspostavljena je Direkcija za infrastrukturu kvaliteta u čijoj nadležnosti je priprema horizontalnog zakonodavstva u oblastima infrastruktura kvaliteta (standardizacije, akreditacije, metrologije, tehničkih zahtjeva za proizvode i ocjeni usaglašenosti i tržišnog nadzora). Direkcija je nadležna za koordinaciju u okviru Poglavlja 1.

U skladu s obavezama iz sektorskih strategija, Vlada je 23. II 2017. usvojila Akcioni plan za implementaciju Strategije razvoja akreditacije za 2017. i Akcioni plan za implementaciju Strategije razvoja standardizacije za 2017.

[6] Najnoviji raspoloživi podaci o aktivnim kamatnim stopama odnose se na avgust tekuće godine.

3.1.1.1. Standardizacija

Krajem oktobra 2016. Institut za standardizaciju Crne Gore (ISME) je osnovao Tehnički komitet ISME/TK 017: Kvalitet rada u vaspitno-obrazovnim ustanovama.

U periodu od 1. X 2016 - 1. X 2017, Institut je donio ukupno 1.963 crnogorska standarda i srodna dokumenta, u potpunosti usaglašena sa evropskim i međunarodnim standardima. Od toga, 81 dokument čine harmonizovani standardi. Uz to, početkom oktobra 2017. objavljena je javna rasprava za 333 nacrta MEST.

3.1.1.2. Metrologija

Na osnovu Zakona o metrologiji ("Sl. list CG", br. 78/09), u izvještajnom periodu pripremljeni su i usvojeni sljedeći podzakonski akti: Uredba o izmjenama Uredbe o zakonskim mjerilima za koja je obavezno ovjeravanje, odnosno odobrenje tipa mjerila i Pravilnik o izmjeni Pravilnika o rokovima redovnog ovjeravanja zakonskih mjerila („Sl. list CG", br. 13/17).

Zavod za metrologiju je 2016. obilježio deset godina od osnivanja i kontinuirano unapređuje kvalitet i domen mogućnosti iz oblasti metrologije, naročito u pogledu kadrovskih i tehničkih kapaciteta, kao i inovacije i primjene propisa iz nadležnosti. Zavod ima 52 sistematizovana radna mjesta, od kojih su 40 popunjena, a u periodu od 1. X 2016. do 20. X 2017. zaposleno je pet novih službenika.

3.1.1.3. Akreditacija

U periodu od 1. I 2017, Akreditaciono tijelo Crne Gore (ATCG) je akreditovalo četiri nova tijela za ocjenu usaglašenosti. Tri tijela pripadaju grupi sertifikacionih tijela za sertifikaciju sistema menadžmenta, dok jedno tijelo pripada grupi laboratorija za ispitivanje. U istom periodu, jedno tijelo za ocjenu usaglašenosti koje pripada grupi kontrolnih tijela izgubilo je status akreditovane organizacije.

Zaključno sa 20. X 2017, u nacionalnom sistemu akreditacije postoji ukupno 34 tijela za ocjenu usaglašenosti akreditovanih od strane ATCG, od kojih 22 pripadaju grupi laboratorija za ispitivanje, dva pripadaju grupi laboratorija za kalibraciju, pet pripadaju grupi kontrolnih tijela, jedno grupi sertifikacionih tijela za sertifikaciju proizvoda i četiri grupi sertifikacionih tijela za sertifikaciju sistema menadžmenta.

3.1.1.4. Tržišni nadzor

Koordinaciono tijelo za nadzor na tržištu

Koordinaciono tijelo je u izvještajnom periodu održalo tematski sastanak s predstavnicima nadležnih organa i institucija u cilju razgraničenja nadležnosti tržišnog nadzora kod grupe proizvoda *medicinska sredstva* – aparati za mjerenje krvnog pritiska (zakonska mjerila) i

oprema pod pritiskom. Nakon toga, pripremljene su izmjene Uredbe o utvrđivanju grupa proizvoda nad kojima se vrši nadzor na tržištu, koje je Vlada usvojila 28. IX 2017.

Jačanje administrativnih kapaciteta

Vlada je 22. VI 2017. utvrdila novi akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave za inspekcijske poslove, kojim je, u skladu s Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2017-2018, povećan broj inspektora za sprovođenje tržišnog nadzora.

Sprovođenje tržišnog nadzora

U periodu januar – septembar 2017, u proaktiovnom nadzoru (po Opštem programu nadzora na tržištu za 2017.), nadležne inspekcije su kontrolisale: produžne kablove, električna kuvala, električne vibracione brusilice, električne tostere, dječija sjedišta za bicikla, električne testere/pile (Tržišna inspekcija); aparate za mjerenje šećera u krvi sa trakama, dnevne uloške-sredstva za intimnu higijenu (Zdravstveno-sanitarna inspekcija); eksplozive za civilnu upotrebu, pirotehnička sredstva (Inspekcija za eksplozivne materije, zapaljive materije, tečnosti i gasove); posude pod pritiskom – prenosive zavarene čelične boce za TNG namijenjene za ponovno punjenje, podzemne i nadzemne rezervoare za skladištenje TNG, plinske boce 10 kg (Termoenergetska inspekcija); taksimetre, vodomjere (Metrološka inspekcija); sredstva za zaštitu bilja, sredstva za ishranu bilja (Fitosanitarna inspekcija); RTT uređaje i opremu, mobilne telefone, gadžete-prenosive uređaje (Inspekcija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost).

U reaktivnom nadzoru, Tržišna, Zdravstveno-sanitarna, Termoenergetska, Metrološka inspekcija, Inspekcija za eksplozivne materije, zapaljive materije, tečnosti i gasove i Ministarstvo saobraćaja i pomorstva – Inspekcija za drumski saobraćaj, pratile su opasne proizvode na osnovu podataka preuzetih iz RAPEX-a, po obavještenju Uprave carina, po obavještenju proizvođača/distributera, po obavještenju inspektora iz nadzora, po informacijama iz drugih izvora (Regionalna mreža za razmjenu informacija o opasnim proizvodima), po prijavi potrošača.

Izvršeno je ukupno 1.070 inspekcijskih pregleda, od čega 317 pregleda u proaktivnom nadzoru (po programu - redovni, produženi) i 753 pregleda u reaktivnom nadzoru (po RAPEX obavještenjima 594 pregleda, po obavještenju proizvođača/distributera sedam, po obavještenju inspektora iz nadzora 32 pregleda, po informacijama iz drugih izvora (Regionalna mreža za razmjenu informacija o opasnim proizvodima - 115 pregleda, po prijavi potrošača četiri pregleda, po informaciji Uprave carina jedan pregled).

Na tržištu Crne Gore u proaktivnom i reaktivnom nadzoru, pronađeno je 126 vrsta opasnih proizvoda u ukupnoj količini od 2.978 komada. Od toga, 58 vrsta u količini od 1.774 komada predstavljaju opasne proizvode sa ozbiljnim rizikom, dok je opasnih proizvoda koji ne predstavljaju ozbiljan rizik 68 vrsta u ukupnoj količini od 1.204 komada.

Inspektori su izrekli sljedeće mjere: trajna zabrana prometa za 59 vrsta u količini od 1.894 komada (dječja odjeća, dječji krevet na sprat, kupaći kostimi za djecu, mesoreznica, ugaona brusilica, auto osigurači, plutajuća pomagala, naočare za sunce, električno kuvalo), za opasne proizvode koji predstavljaju ozbiljan rizik i neusaglašene proizvode; privremena zabrana prometa do otklanjanja utvrđenih neusaglašenosti je izrečena za 67 vrsta proizvoda u ukupnoj količini od 1.084 komada (produžni kabl, električno kuvalo, aerosolni raspršivači, električna vibraciona brusilica, dječje biciklo, plutajuća pomagala, električni tosteri, dječja sjedišta za bicikl); mjera opoziva od krajnjih potrošača je izrečena za 18 vrsta opasnih proizvoda u količini od 1.584 komada (dječja odjeća, kupaći kostimi za djecu, dječji krevet na sprat, ugaona brusilica, auto osigurači, gasni uređaj); obavještenje o opozivu je objavljivano preko dnevnih novina i isticanjem obavještenja u objektu; mjera uništenja je izrečena za jednu vrstu proizvoda u količini od 1.348 komada (auto osigurači). Po nalogu inspektora, 32 vrste opasnih proizvoda u količini od 394 komada (dječja odjeća, električno kuvalo, dječji krevet na sprat, kupaći kostimi za djecu, produžni električni kablovi, ugaona brusilica) vraćene su dobavljaču/ distributeru. Podnijet je jedan zahtjev Sudu za prekršaje.

Saradnja Uprave carina i Uprave za inspekcijske poslove

U izvještajnom periodu, u saradnji Uprave carina i Tržišne inspekcije, realizovano sedam zajedničkih akcija o pojačanoj kontroli određenih vrsta roba, i to: aerosolni raspršivači; produžni kablovi; električna kuvala; ručne električne vibracione brusilice; električni tosteri; dječja sjedišta za bicikl; električne pile/testere.

Uprava carina u kontinuitetu obavještava nadležne organizacione jedinice o proizvodima koji predstavljaju rizik, a po obavještenjima iz RAPEX sistema, kao i o obavještenjima dobijenih od Tržišne inspekcije u okviru Regionalne mreže za razmjenu informacija o opasnim proizvodima.

3.1.2. Vertikalne mjere

3.1.2.1. Direktive Novog pristupa

Kada je u pitanju usklađivanje s direktivama Novog pristupa, u izvještajnom periodu su donijeti sljedeći podzakonski akti: Pravilnik o zahtjevima za eko dizajn električnih motora („Sl. list CG“, br. 38/17); Pravilnik o zahtjevima za eko dizajn fluorescentnih sijalica bez integrisanih prigušnica, sijalica sa električnim pražnjenjem visokog intenziteta i prigušnice i svjetiljke za operisanje istima („Sl. list CG“, br. 38/17); Pravilnik o zahtjevima za eko dizajn neusmjerenih sijalica za domaćinstva („Sl. list CG“, br. 38/17); Pravilnik o radio opremi („Sl. list CG“, br. 45/17); Pravilnik o tehničkim i metrološkim zahtjevima za mjerila i sisteme sa mjernom funkcijom („Sl. list CG“, br. 41/17); Pravilnik o zahtjevima za vage sa neautomatskim funkcionisanjem („Sl. list CG“, br. 45/17); Pravilnik o jednostavnim posudama pod pritiskom („Sl. list CG“, br. 60/17); Pravilnik o električnoj opremi namijenjenoj za upotrebu u okviru određenih naponskih granica („Sl. list CG“, br. 64/17);

Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o bezbjednosti mašina („Sl. list CG“, br. 65/17).

Građevinski proizvodi

Skupština je 26. VII 2017. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o građevinskim proizvodima („Sl. list CG“, br. 51/17). Ovim zakonom izvršeno je usaglašavanje sa Zakonom o upravnom postupku.

U skladu sa Zakonom o građevinskim proizvodima donešena su i sljedeća podzakonska akta: Pravilnik o bližim uslovima za imenovanje i ukidanje imenovanja pravnog lica za tehničku ocjenu i izdavanje dokumenta o ocjeni za građevinske proizvode („Sl. list CG“, br. 77/16); Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje i ukidanje imenovanja tijela za ocjenu i provjeru i sadržaju i načinu vođenja evidencije izdatih i ukinutih imenovanja za vršenje ocjene i provjere postojanosti svojstava građevinskog proizvoda („Sl. list CG“, br. 72/16); Pravilnik o građevinskim proizvodima („Sl. list CG“, br. 82/16); Pravilnik o izgledu i sadržaju izjave o svojstvima građevinskog proizvoda („Sl. list CG“, br. 46/14 i 38/17); Pravilnik o načinu izrade dokumenta o ocjeni građevinskog proizvoda i sadržaju i načinu vođenja evidencije izdatih dokumenata o ocjeni („Sl. list CG“, br. 72/16); Pravilnik o usaglašenim standardima za građevinske proizvode („Sl. list CG“, br. 52/17); Uredba o načinu priznavanja inostranih isprava i znakova usaglašenosti za građevinske proizvode („Sl. list CG“, br. 29/17).

Plovila za rekreaciju

Kada su u pitanju rekreativna plovila, na osnovu Zakona o jahtama donijet je Pravilnik o tehničkim uslovima za sposobnost jahte za plovidbu („Sl. list CG'', br. 74/16), kojim je prenijeta Direktiva 2013/53/EU Evropskog Parlamenta i Savjeta od 20. XI 2013. o rekreacijskim plovilima i ličnim plovilima na vodomlazni pogon. Pravilnikom se propisuju tehnički uslovi za sposobnost jahte za plovidbu, isprave, zapisi i knjige jahti i uslovi za stavljanje na tržište jahte.

Eksplozivi za civilnu upotrebu i pirotehnička sredstva

Skupština je 27. IV 2017. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o eksplozivnim materijama („Sl. list CG”, br. 31/17). Cilj donošenja izmjena i dopuna zakona je potpuna usklađenost zakona sa novim promjenama koje su prisutne u drugim sistemskim propisima. Donijete izmjene i dopune zakona pružaju mogućnost za njihovu efikasniju primjenu iz razloga što su pojedine odrebe precizirane.

U izvještajnom periodu donijeti su i sljedeći podzakonski akti: Pravilnik o proizvodnim i skladištnim objektima za eksplozivne materije („Sl. list CG”, br. 4/17) i Pravilnik o bližem sadržaju i obrascu zahtjeva za izdavanje dozvole za skladištenje i promet zapaljivih tečnosti i gasova („Sl. list CG”, br. 23/17).

3.1.3. Direktive sektorskog (starog) pristupa

Na osnovu Zakona o metrologiji donijet je Pravilnik o prethodno upakovanim proizvodima („Sl. list CG“, br. 41/17 od 28. VI 2017).

3.1.3.1. Hemikalije

31. XII 2016. donijet je Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o sadržaju bezbjednosnog lista za hemikalije ("Sl. list CG", br. 83/16), kojim je prenijeta Regulativa komisije (EU) 2015/830 od 28. V 2015. o izmjeni Uredbe (EZ) br. 1907/2006 Evropskog parlamenta i Savjeta o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničavanju hemikalija (REACH).

Vlada je 6. IV 2017. usvojila Izvještaj za 2016. o sprovođenju Strategije upravljanja hemikalijama 2015-2018.

Skupština je 26. VII 2017. donijela novi Zakon o hemikalijama (“Sl. list CG“, br. 51/17). Glavne promjene koje navedeni zakon uvodi su dodatno usaglašavanje sa legislativom EU: Regulativa (EZ) br. 1907/2006 Evropskog parlamenta i Savjeta od 18. XII 2006. o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničavanju hemikalija (REACH) i osnivanju Evropske agencije za hemikalije, Regulativa (EZ) br. 1272/2008 Evropskog parlamenta i Savjeta od 16. XII 2008. o klasifikaciji, označavanju i pakovanju supstanci i smješa, Regulativa (EU) br. 649/2012 Evropskog parlamenta i Savjeta od 4. VII 2012. o izvozu i uvozu opasnih hemikalija, Regulativa (EZ) br. 648/2004 Evropskog parlamenta i Savjeta od 31. III 2004. o detergentima i Direktiva 2004/10/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 11. II 2004. o usklađivanju zakona i ostalih propisa u vezi s primjenom načela dobre laboratorijske prakse i provjeri njihove primjene u ispitivanju hemijskih supstanci), kao i podjela inspekcijskog nadzora nad sprovođenjem ovog zakona između ekološke i sanitarne inspekcije. Takođe, novine su upis internih i prevezenih izolovanih intermedijera u registar, reklamiranje hemikalija, obaveze zastupnika proizvođača, informisanje javnosti o rizicima i ostale odgovornosti.

Na osnovu ovog zakona, 2. X 2017. donijet je Pravilnik o bližem sadržaju prethodnog obavještavanja za izvoz hemikalija ("Sl list CG", br. 61/17) sa kojim su prenešene sve izmjene Aneksa I Regulative (EU) br. 649/ o izvozu i uvozu opasnih hemikalija, dok je 13. X 2017. donijet Pravilnik o listi supstanci koje izazivaju visoku zabrinutost kojim je prenijeta Regulativa komisije (EU) 2017/999 o izmjeni Priloga XIV REACH Regulative.

Vlada je 24. VIII 2017. utvrdila Predlog Zakona o potvrđivanju Amandmana na Stokholmsku konvenciju o dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama, usvojenih na šestom i sedmom zasijedanju Konferencije Potpisnica.

3.1.3.2. Biocidi

Na osnovu Zakona o biocidnim proizvodima ("Sl. list CG", br. 54/16), donijeti su sljedeći pravilnici: Pravilnik o vrstama biocidnih proizvoda ("Sl. list CG", br. 66/16); Pravilnik o sadržaju izvještaja o uvozu biocidnih proizvoda ("Sl. list CG", br. 69/16); Pravilnik o listama aktivnih supstanci koje su dozvoljene za upotrebu u biocidnim proizvodima i biocidnim proizvodima manjeg rizika ("Sl. list CG", br. 72/16); Pravilnik o bližem sadržaju tehničkog dosijea i osnovnih podataka o biocidnim proizvodima („Sl. list CG“, br. 5/17); Pravilnik o metodama ispitivanja efikasnosti biocidnog proizvoda („Sl.i list CG“, br. 5/17); Pravilnik o sadržaju zahtjeva za izdavanje dozvole za biocidne proizvode ("Sl list CG", br. 17/17); Pravilnik o uslovima u pogledu kadra, prostora i opreme za pravna lica koja profesionalno koriste biocidne proizvode ("Sl. list CG", br. 26/17). Navedenim pravilnicima prenijeta je Regulativa o biocidnim proizvodima (BPR Uredba (EU) 528/2012).

3.2. POGLAVLJE 2: SLOBODA KRETANJA RADNIKA

3.2.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

3.2.1.1. Pristup tržištu rada za građane EU i jednak tretman radnika iz EU i članova porodice

Programom pristupanja Crne Gore EU planirano je donošenje novog Zakona o strancima, kojim će biti regulisan ulazak, izlazak, kretanje, boravak i rad stranaca u Crnoj Gori u skladu s međunarodnim standardima i obavezama iz Akcionog plana za Poglavlje 24.

Odredbama ovog zakona tretirani su i državljani EU i članovi njihovih porodica koje će se primjenjivati od dana pristupanja Crne Gore EU, a koje se odnose na ulazak, boravak i rad državljana država članica EU i članova njihovih porodica, državljana Švajcarske Konfederacije i članova njihovih porodica. Iako su odredbe koje se odnose na državljane država članica EU sadržane u zakonskom propisu o strancima, njihov položaj u odnosu na boravak i rad je sličniji crnogorskim državljanima nego strancima.

3.2.1.2. Pristupanje mreži EURES

Iz Instrumenta za integraciju u EU u vrijednosti oko 700.000 € finansiraće se dvije aktivnosti u vezi s unapređenjem kapaciteta za pristup EURES-u. Prva aktivnost se odnosi na izradu Studije o uticaju slobodnog kretanja radnika između Crne Gore i država članica EU na crnogorski sistem i uvođenje evropske zdravstvene kartice, čija je vrijednost 300.000,00 €, a u toku je evaluacija pristiglih ponuda u Delegaciji EU (DEU), dok se druga aktivnost odnosi na opremanje Zavoda za zapošljavanje opremom neophodnom za rad u EURES-u.

3.2.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

Vlada je 23. II 2017. usvojila **Strategiju za integrisano upravljanje migracijama u Crnoj Gori za period 2017-2020,** s Akcionim planom za implementaciju strategije za 2017. Osnovni cilj Strategije je potpuno usklađivanje i uspostavljanje pravnog okvira, kao i dodatno jačanje institucionalnog okvira koji pruža mogućnost djelotvornog sprovođenja politike kontrole migracionih kretanja u skladu sa pravilima i standardima pravne tekovine, kao i uspostavljenje sistema monitoringa za praćenje Strategije i realizacije akcionih planova. Međuresorska radna grupa za praćenje implementacije Strategije je formirana 30. VIII 2017. i ona će rukovoditi aktivnostima državnih organa i drugih nadležnih institucija, utvrđivati i pratiti prioritete, dinamiku i rokove realizacije i ocjenjivati postignute rezultate u implementaciji strategija. Ova radna grupa će i redovno dostavljati Vladi Crne Gore izvještaj s pregledom stanja, ocjenom i predlogom mjera u vezi sa sprovođenjem strategija, najmanje jednom godišnje.

3.2.2.1. EURES

U 2017. zaposlen je jedan EURES savjetodavac. Odsjek za EURES i međunarodno posredovanje u zapošljavanju sada čine načelnica Odsjeka i 2 EURES savjetodavca od kojih je 1 za centralni, a 1 za sjeverni region.

U januaru 2017. je potpisan Memorandum o saradnji s Agencijom za zapošljavanje iz Slovačke o uzajamnoj saradnji pri regrutovanju pogodnih kandidata sa teritorije Crne Gore za zapošljavanje u Slovačkoj.

U saradnji sa Federalnom agencijom za zapošljavanje SR Njemačke u martu 2017. održan je Sajam mogućnosti legalnih radnih migracija građana Crne Gore u SR Njemačku.

3.2.2.2. Koordinacija sistema socijalne sigurnosti

Skupština Crne Gore je 29. XII 2016. donijela Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Crne Gore i Slovačke Republike o socijalnom osiguranju.

3.2.2.2. Administrativne i tehničke pripreme

Tender za ugovor o uslugama „Ka pravilima EU za koordinaciju šema socijalne sigurnosti“, s ciljem unapređenja institucionalnih i administrativnih kapaciteta nadležnih tijela u Crnoj Gori za djelotvorno sprovođenje šema socijalne sigurnosti po ulasku Crne Gore u EU, pokrenut je objavljivanjem Obavještenja o javnim nabavkama 4. III 2017. Nakon završenog prvog kruga ocjenjivanja pristiglih ponuda tokom maja i juna 2017, napravljen je izbor uže liste kandidata (ponuđača). Njima je tokom jula 2017. dostavljena dokumentacija za prijavljivanje na drugu fazu javnog nadmetanja. Ocjenjivanje pristiglih ponuda potencijalnih izvođača je počelo 29. IX 2017.

Ovim budućim ugovorom za koji je izdvojeno 300.000€ iz Instrumenta za integraciju u EU planirano je postizanje sljedećih rezultata:

- Donošenje studije o uticaju slobodnog kretanja radnika između Crne Gore i država članica EU na crnogorski sistem, i uvođenje Evropske kartice zdravstvenog osiguranja. Ovom studijom utvrdiće se efekti spomenutih kretanja radnika kao i efekti uvođenja Evropske kartice zdravstvenog osiguranja na državni budžet u cilju sagledavanja troškova s kojima Crna Gora treba da se suoči u procesu uvođenja implementacije Evropske zdravstvene kartice.
- Ojačani kapaciteti relevantnih institucija za implementaciju pravila koordinacije šema socijalne sigurnosti.
- Razvijanje Komunikacione strategije za radnike migrante u cilju obezbjeđenja blagovremene pripreme crnogorske administracije da informiše radnike migrante iz Crne Gore i iz EU o njihovim pravima u oblasti sistema socijalne sigurnosti.

3.3 POGLAVLJE 3: PRAVO OSNIVANJA PREDUZEĆA I SLOBODA PRUŽANJA USLUGA

3.3.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

3.3.1.1 Pravo osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga

U oblasti **prava osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga**, najznačajnije aktivnosti preduzete u cilju transponovanja Direktive o uslugama odnose se na usvajanje Akcionog plana za transponovanje Direktive o uslugama na unutrašnjem tržištu za period 2015-2018, koji je Vlada usvojila 25. VI 2015. i donošenje Zakona o uslugama, koji je Skupština donijela 16. X 2017. Pomenutim Akcionim planom planirano je da se prilagode 28 zakona i 24 podzakonska akta. Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za transponovanje Direktive 2006/123/EZ o uslugama na unutrašnjem tržištu za 2015, usvojen je na Vladi 15. IX 2016. i isti pokazuje da su u tom periodu prilagođena četiri zakona i četiri podzakonska akta.

Pravni osnov za uspostavljanje Jedinstvene kontakt tačke (JKT) je sadržan u članu 8 Zakona o uslugama, kojim se propisuje obaveza uspostavljanja elektronske jedinstvene kontaktne tačke u Crnoj Gori. Zakon utvrđuje funkcionisanje JKT putem internet stranice, na kojoj se na dva jezika (crnogorskom i engleskom jeziku), svim zainteresovanim licima pružaju informacije o postupcima i uslovima za pristup ili pružanje usluga u Crnoj Gori koje su predmet uređenja ovog zakona. Zakon o uslugama sadrži i pravni osnov za donošenje podzakonskog akata kojim će se definisati način saradnje i razmjene informacija sa državama EEP, a naročito saradnje u vezi sa nadzorom nad pružanjem usluga, preduzimanjem mjera upozorenja i način rada Ministarstva kada je u pitanju IMI sistem.

Takođe, u okviru Sektorskog planskog dokumenta za "Konkurentnost i inovacije" kao jedna od aktivnosti predviđeno da je tržište usluga liberalizovano i optimizovano u skladu s Direktivom o uslugama, kao i da je zakonodavstvo potpuno usklađeno. S tim u vezi, Akcijskim dokumentom za 2016. predviđeno je uspostavljanje JKT, jačanje administrativnih kapaciteta, kao i promotivne aktivnosti po pitanju JKT, dok je Akcijskim dokumentom za 2018. predviđeno povezivanje sa IMI sistemom.

Kada je u pitanju pristup crnogorskom tržištu usluga za treće zemlje, isti je definisan kroz pregovore za članstvo u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (STO), odnosno Listom specifičnih obaveza u uslugama i Listom izuzeća od člana II MFN GATS. Crna Gora ima zaključene Sporazume o slobodnoj trgovini koji tretiraju pristup tržištu usluga i to sa Ukrajinom (Zakon o potvrđivanju Sporazuma o slobodnoj trgovini između Vlade Crne Gore i Vlade Ukrajine, "Sl. list CG - Međunarodni ugovori " br. 3/12) i Sporazum o slobodnoj trgovini sa Turskom (Zakon o potvrđivanju Sporazuma o slobodnoj trgovini između Crne Gore i Republike Turske, „Sl.list CG" –Međunarodni ugovori br. 003/09). Kada je u pitanju CEFTA 2006 Sporazum, u toku je finalizacija pregovora za zaključivanje Dodatnog Protokola 6 o trgovini uslugama kojim će se dalje unaprediti trgovinska i ekonomska saradnja, kao i uspostaviti pravni okvir saradnje sa STO ne-članicama u ovom dijelu.

3.3.1.2. Poštanske usluge

U oblasti **poštanskih usluga**, sve aktivnosti vezane za univerzalnu poštansku uslugu, regulisane su Zakonom o poštanskim uslugama ("Sl. list CG" br. 57/11 i 55/16). Univerzalna poštanska usluga obuhvata poštanske usluge u unutrašnjem i u međunarodnom poštanskom saobraćaju. Univerzalna poštanska usluga obuhvata i uručenje paketa mase do 20 kg u međunarodnom poštanskom saobraćaju. Opseg univerzalne poštanske usluge je bliže definisan čl 6 navedenog zakona. Zakon o poštanskim uslugama takođepropisuje da Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost obavlja sljedeće: izdaje i oduzima posebne licence i licence za obavljanje univerzalnih poštanskih usluga, vodi registar poštanskih operatora, utvrđuje ispunjenost uslova za dobijanje posebne licence i licence za obavljanje poštanskih usluga.

Zakon o poštanskim uslugamapropisuje da Univerzalnu poštansku uslugu može da pruža pravno lice koje je registrovano u CRPS za obavljanje poštanskih usluga na osnovu posebne licence. Posebnu licencu na osnovu postupka sprovedenog po javnom pozivu izdaje Agencija. Pojedine poštanske usluge iz domena univerzalne poštanske usluge na cijelom području, univerzalne poštanske usluge na određenom dijelu područja ili pojedine poštanske usluge iz domena univerzalne poštanske usluge na određenom dijelu područja, može da obavlja i pravno lice koje je registrovano u CRPS za obavljanje poštanskih usluga, utvrđenih licencom koju izdaje Agencija. Posebna licenca i licenca mogu se izdati pravnom licu koje ispunjava tehničke uslove, uslove u pogledu stručnosti kadra i broja zaposlenih,

neophodne opreme za obavljanje univerzalnih poštanskih usluga, kapaciteta poštanske mreže za funkcionalno obavljanje univerzalne poštanske usluge i gustine pristupnih tačaka, koje treba da ispuni operator univerzalne poštanske usluge, a koje uslove treba da ispune i drugi operatori univerzalne poštanske usluge, u zavisnosti od područja i vrste usluge koja se na tom području pruža.

Sticanjem posebne licence pravno lice stiče i pravo poštanskog operatora na obavljanje svih komercijalnih poštanskih usluga, bez posebne prijave. Komercijalne poštanske usluge može da obavlja pravno ili fizičko lice na osnovu podnesene prijave Agenciji za upis u registar. Ukupno ima 9 registrovanih poštanskih operatora. (Univerzalnu poštansku uslugu pruža 1 operator. Pojedine poštanske usluge iz domena univerzalne poštanske usluge pruža 5 operatora. Komercijalne poštanske usluge pruža 3 operatora).

Što se tiče rezervisane poštanske usluge, ona ne postoji od 31. XII 2012. Obaveze pružaoca univerzalne usluge definisane su takođe Zakonom o poštanskim uslugama, kojim je predviđeno da univerzalnu poštansku uslugu može obavljati pravno lice na osnovu posebne licence u skladu sa ovima zakonom (univerzalni poštanski operator - Pošta Crne Gore A.D. Podgorica). Prema Zakonu o poštanskim uslugama, univerzalna poštanska usluga mora biti: dostupna svim korisnicima poštanskih usluga na čitavoj teritoriji, ponuđena u identičnom obliku svim korisnicima koji ispunjavaju iste ili slične uslove, dostupna bez diskriminacije (koja potiče iz političkih, religioznih i ideoloških razloga), stalna, osim u slučaju više sile, unapređivana u skladu sa tehničkim, ekonomskim i socijalnim okruženjem i potrebama korisnika usluga. Univerzalni poštanski operator dužan je da obezbijedi univerzalnu poštansku uslugu svim korisnicima, svakim radnim danom, najmanje pet dana sedmično, uz minimalno: jednu predaju poštanske pošiljke, jedno uručenje poštanske pošiljke, osim u posebnim okolnostima i geografskim uslovima, uz izuzeće do 10% stanovništva na ruralnim i slabo naseljenim geografskim područjima, kad se omogućava najmanje jedna dostava nedjeljno ili postavljanje zbirnih sandučića na zajedničkim lokacijama, po modelu gustine pristupnih tačaka. Cijena univerzalne poštanske usluge mora biti: ista za sve korisnike na cijelom području na kojoj univerzalni poštanski operator pruža usluge, pristupačna, zasnovana na realnim troškovima i podsticajna za efikasno obavljanje univerzalnih poštanskih usluga, besplatna za pojedine vrste usluga koje koriste lica sa oštećenim ili djelimično oštećenim vidom, transparentna, određena na način da pojedinim korisnicima usluga ne daje prednost u odnosu na druge korisnike usluga pod istim ili sličnim uslovima.

Cijene univerzalne poštanske usluge utvrđuje poštanski operator po kriterijumima koje utvrdi Agencija. Na cijene univerzalne poštanske usluge saglasnost daje Agencija, najkasnije u roku od 45 dana od dana dostavljanja. Agencija može u cjelosti ili djelimično da izmijeni cjenovnik univerzalne poštanske usluge, prije ili nakon njegovog objavljivanja, ako cijene nijesu utvrđene u skladu sa Zakonom o poštanskim uslugama. Prema Zakonu o poštanskim

uslugama, poštanski operator koji pored poštanskih usluga obavlja jednu ili više drugih djelatnosti dužan je da vodi odvojeno računovodstvo za obavljanje poštanske djelatnosti. Univerzalni poštanski operator dužan je da internim obračunom obezbijedi alokaciju troškova svih poštanskih usluga, kako bi se omogućio pregled prihoda i troškova po vrstama poštanskih usluga, fazama obavljanja poštanskih usluga i po jedinici poštanske usluge. Bliži način vođenja računovodstva i obračuna neto troška univerzalnog poštanskog operatora utvrđuje se propisom Agencije. Zakon o poštanskim uslugama propisuje raspodjelu troškova univerzalnog poštanskog operatora po poštanskim uslugama, na sljedeći način- troškovi univerzalnog poštanskog operatora raspoređuju se na: troškove koji se direktno dodjeljuju određenoj poštanskoj usluzi, zajedničke troškove koji se ne mogu razdvojiti po pojedinim poštanskim uslugama i raspoređuju se na osnovu njihovih udjela u ukupnim troškovima svih poštanskih usluga.

Godišnji finansijski izvještaji univerzalnog poštanskog operatora dostavljaju se Agenciji sa izvještajem nezavisnog revizora, do 31. III tekuće za prethodnu godinu. Stručni nadzor nad kvalitetom univerzalnih poštanskih usluga, obavlja Agencija za elektronske komunikacije i poštansku delatnost, preko nadzornika. Zakon o poštanskim uslugama, , propisuje da nadzornik utvrđuje ispunjenost propisanih normi kvaliteta pri pružanju univerzalne poštanske usluge, kao i deklarisanih parametara kvaliteta kod drugih vrsta poštanskih usluga. Zakon o poštanskim uslugama, , propisuje zaštitu korisnika usluga i rješavanje sporova za sve korisnike poštankih usluga. Poslove nezavisnog regulatornog organa za poštansi sektor vrši Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, koja je nezavisna i potpuno odvojena od poštanskih operatora.

3.3.1.3. Međusobno priznavanje stručnih kvalifikacija

Savjet za visoko obrazovanje je decembra 2015. izdao certifikat o akreditaciji akademskog studijskog programa Arhitektura (300 ECTS) u trajanju od pet godina, koji je usklađen sa Direktivom 2005/36/EZ i Izmjenama Direktive 2013/55/E. Prva generacija studenata koji studiraju po novom nastavnom planu i programu upisana je studijske 2016/2017. Takođe, Savjet za visoko obrazovanje je u maju 2017, na osnovu izvještaja o akreditaciji koji su pripremile komisije Savjeta, izdao sertifikat o akreditaciji studijskih programa: Medicina (360 ECTS), u trajanju od šest godina, Farmacija (300 ECTS) u trajanju od pet godina, Stomatologija (360 ECTS) u trajanju od šest godina, Visoka medicinska škola (180 ECTS), u trajanju od tri godine. Novoakreditovani studijski programi Medicina, Farmacija, Stomatologija, Visoka medicinska škola, koji se realizuju na Univerzitetu Crne Gore su usklađeni sa Direktivom 2005/36/EZ i izmjenama Direktive 2013/55/EZ. Studijske 2017/2018. upisana je prva generacija studenata po novom nastavnom planu i programu. Ne postoji program za edukaciju babica na nivou visokog obrazovanja, iako nas na to obavezuje Direktiva. Razlog za to je što u Crnoj Gori aktivno radi oko 150 babica što je dovoljno za 8.000 porođaja na godišnjem nivou. Procjena je da za navedeni broj babica nije

racionalno imati poseban studijski program. U Crnoj Gori se ne realizuje studijski program Veterina, i, za sada, ne postoji inicijativa za osnivanjem istog.

Više informacija o sadržaju programa i nastavnih planova Medicine, Stomatologije, Farmacije, Visoke medicinske škole i Arhitekture može se naći u tabelama u nastavku:

Specijalizacije iz oblasti medicine, stomatologije i farmacije se u Crnoj Gori sprovode prema Pravilniku o specijalizacijama ("Sl. list CG", br. 17/14), čiji Prilog I sadrži plan i sadržaj specijalizacija za radiologiju i porodičnu medicinu. Naime, u Crnoj Gori se kompletno sprovode specijalizacije radiologije i porodične medicine. Ostale specijalizacije se sprovode po programima fakulteta u okruženju, uglavnom Medicinskog fakulteta u Beogradu.

Doktori medicine, prema Pravilniku o specijalizacijama ("Sl. list CG", br. 17/14) mogu se specijalizovati u sljedećim oblastima zdravstvene zaštite, odnosno granama medicine:

1) interna medicina;
2) infektologija;
3) pedijatrija;
4) neurologija;
5) psihijatrija;
6) dječja neurologija;
7) dječja i adolescentna psihijatrija;
8) ginekologija i akušerstvo;
9) opšta hirurgija;
10) abdominalna hirurgija;
11) vaskularna hirurgija;
12) grudna hirurgija;
13) ortopedija i traumatologija;
14) dječja hirurgija;
15) neurohirurgija;
16) plastična, rekonstruktivna i estetska hirurgija;
17) maksilofacijalna hirurgija;
18) urologija;
19) kardiohirurgija;
20) urgentna medicina;
21) anesteziologija, reanimatologija i intenzivna terapija;
22) otorinolaringologija;
23) oftalmologija;
24) dermatovenerologija;
25) fizikalna medicina i rehabilitacija;
26) porodična medicina;
27) opšta medicina;
28) medicina rada;
29) radiologija;
30) radijaciona onkologija;
31) nuklearna medicina;
32) patologija;
33) sudska medicina;
34) medicinska mikrobiologija;
35) klinička biohemija;
36) klinička farmakologija;
37) laboratorijska medicina;
38) imunologija;
39) higijena;
40) epidemiologija;
41) socijalna medicina;
42) sportska medicina;
43) transfuzijska medicina;
44) vazduhoplovna medicina;
45) medicinska statistika i informatika;
46) palijativno zbrinjavanje.

Doktori stomatologije mogu se specijalizovati u sljedećim oblastima zdravstvene zaštite, odnosno granama medicine:

1) preventivna i dječja stomatologija;
2) bolesti zuba i endodoncija;
3) stomatološka protetika;
4) paradontologija i oralna medicina;
5) ortopedija vilica;
6) oralna hirurgija;
7) maksilofacijalna hirurgija;
8) medicinska statistika i informatika.

Diplomirani farmaceuti mogu se specijalizovati u sljedećim oblastima zdravstvene zaštite, odnosno granama farmacije:

1) klinička farmacija;
2) medicinska biohemija;
3) toksikološka hemija;
4) sanitarna hemija;
5) ispitivanje i kontrola ljekova;
6) farmakoterapija;
7) farmaceutska tehnologija;
8) kontrola i primjena ljekovitih biljaka;
9) socijalna farmacija;
10) medicinska statistika i informatika.

U Crnoj Gori ne postoji djelimična obuka za sticanje kvalifikacija za regulisane profesije, izuzev kada su u pitanju kongresi, seminari i radionice.

Predlog Zakona o priznavanju profesionalnih kvalifikacija za obavljanje regulisanih profesija još uvijek nije utvrđen. Shodno tome, za sada je sačinjena **samo radna verzija liste regulisanih profesija**. Ministarstvu rada i socijalnog staranja su nadležna ministarstva dostavila **predloge** regulisanih profesija za konkretnu oblast što zbirno čini 182 regulisane profesije, i to:

Ministarstvo pravde: Stalni sudski tumač, Advokat, Notar, Sudski izvršitelj, Sudski vještak, **Ministarstvo unutrašnjih poslova:** Rukovalac eksplozivnim materijama, Lice koje izvodi javni vatromet, Zaštitar lica i imovine, Zaštitar tehničar, Telohranitelj, Pratilac vrijednosti, Čuvar, Vatrogasac, Detektiv, **Ministarstvo nauke**: Istraživač, Viši istraživač, Naučni saradnik, Viši naučni saradnik, Naučni savjetnik, **Ministarstvo zdravlja:** Babica, Biohemičar specijalista, Doktor farmacije specijalista, Doktor farmacije, Doktor medicine, Doktor medicine specijalista, Doktor stomatologije, Doktor stomatologije specijalista, Farmaceutski tehničar, Fizioterapeut, Klinički psiholog, Medicinska sestra, Medicinski

zdravstveni tehničar, Mikrobiolog specijalista, Tarapeut, **Ministarstvo kulture**: Arhivist, Arhivski savjetnik, Arhivski tehničar, Bibliotekar savjetnik, Bibliotekar, Dokumentacioni tehničar, Dokumentacioni savjetnik, Dokumentarista, Fotograf, Informatičar, Istraživač, Istraživački savjetnik, Knjižnjičar, Konzervator, Konzervatorski savjetnik, Konzervatorski tehničar, Kustos, Laborant, Muzejski pedagog, Muzejski savjetnik, Muzejski tehničar, Preparator, Savjetnik dokumentarista, Savjetnik informatičar, Savjetnik pedagog, Viši dokumentarista, Viši fotograf, Viši informatičar, Viši istraživač, Viši konzervator, Viši konzervatorski tehničar, Viši kustos, Viši laborant, Viši muzejski pedagog, Viši muzejski tehničar, Viši preparator, Viši arhivist, Viši arhivski tehničar, Viši bibliotekar, Viši knjižničar, **Ministarstvo ekonomije**: Glavni tehnički rukovodilac u rudarstvu, Tehnički rukovodilac pogona ili pojedinih tehničkih službi u rudarstvu, Tehnički rukovodilac elektro, odnosno mašinske službe ili građevinskih radova za potrebe eksploatacije mineralnih sirovina, Rukovodilac službe rudarskih mjerenja i izrade rudarskih planova, Rukovodilac službe zaštite na radu u rudarstvu, Nadzornik za rad u objektima za pripremu mineralnih sirovina i obradu kamena, Poslovođa za rad u objektima za pripremu mineralnih sirovina i obradu kamena, Nadzornik za rad u jamskim pogonima i na površinskim kopovima, Poslovođa za rad u jamskim pogonima i na površinskim kopovima, Nadzornik za elektrotehničke, mašinske i građevinske poslove u rudarstvu, Poslovođa za elektrotehničke, mašinske i građevinske poslove u rudarstvu, Jamski mjerač, odnosno geometar na površinskim kopovima, Palioc mina u rudarstvu, Rukovalac u magacinima eksplozivnih sredstava u rudarstvu, Glavni projektant rudarskih projekata, Projektant dijela rudarskih projekata, Projektant za izradu projekata geoloških istraživanja, Obrađivač elaborata o izvršenim geološkim istraživanjima, Odgovorni rukovodilac istražnih geoloških radova, Ovlašćeno lice za vršenje energetskih pregleda zgrada, Ovlašćeno lice za vršenje redovnih energetskih pregleda sistema za grijanje i sistema za klimatizaciju, Rukovalac parnim turbinama, Rukovalac hidro turbinama, Rukovalac gasnim turbinama, Rukovalac kotlovskim postrojenjima, Rukovalac centrealnim grijanjem i klimatizacijom, Rukovalac rashladnim postrojenjima, Rukovalac uređajima za pripremu napojne i kotlovske vode, Rukovalac gasnim stanicama, Rukovalac gasnim instalacijama, Rukovalac kompresorskim stanicama, Rukovalac pumpnim stanicama, Autoelektričar, Autolakirer, Autolimar, Automehaničar, Automehatroničar, Aviomehaničar, Bušač bunara, Časovničar, Elektrotehičar za kućne i električne uređaje, Galvanizer, Graver stakla, Instalater struje vode, gasa, grijanja, hlađenja i ventilacije, Izrađivač barki i jedrilica, Izrađivač kamina, Izrađivač muzičkih instrumenata, Izrađivač perik, Izrađivač proizvoda od kovanog gvožđa, Izrađivač proizvoda od stakla, Izrađivač vještačkih tkanina, Juvelir, Kamenorezac, Keramičar, Klavirštimer, Kozmetičar, Krznar i /ili kožar, Lakirer, Limar, Livac metala, Maser, Mehaničar za dvotočkaše, Mehaničar za poljoprivredne i građevinske mašine, Mesar, Metaloprerađivač, Miner, Modelar, Moler, Optičar, Parketar, Pekar, Pivar i sladar, Poslastičar, Pozlatar, Precizni mehaničar, Proizvođač cipela, Puškar, Štampar, Stolar, Tokar,

Umjetnički livac, Zavarivač, Zidar armirač i betonjer, Zubotehničar, **Ministarstvo prosvjete**: Defektolog u obrazovnoj ustanovi, Bibliotekar u obrazovnoj ustanovi, Nastavnik u osnovnoj srednjoj školi i resursnom centru, Vaspitač u predškolskoj ustanovi osnovnoj školi i resursnom centru, Psiholog u obrazovno vaspitnoj ustanovi, Pedagog u obrazovno vaspitnoj ustanovi, **Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja**: Veterinar, Lovočuvar, **Ministarstvo održivog razvoja i turizma:** Odgovorni projektant, Odgovorni inženjer, Odgovorni planer, Planer, Turistički vodič, Turistički animator, Vođa splava/čamca, **Ministarstvo finansija:** Carinski zastupnik, Poreski savjetnik, **Ministarstvo rada i socijalnog staranja:** Andragog, Defektolog, Pedagog, Psiholog u ustanovama socijalne i dječije zaštite, Socijalni radnik u ustanovama socijalne i dječije zaštite, Sociolog u ustanovama socijalne i dječije zaštite i **Ministarstvo pomorstva i sobraćaja:** Profesionalni vozač.

3.3.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

3.3.2.1 Normativni okvir

Pravo osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga

U kontekstu oblasti **prava osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga,** Skupština je 16. X 2017. usvojila Zakon o uslugama. Kada je u pitanju napredak u sektorskom zakonodavstvu, u toku je izrada Izvještaja o realizaciji Akcionog plana za transponovanje Direktive o uslugama za 2016.

Dodatno, Ministarstvo ekonomije redovno ažurira Sektorski planski dokument za "Konkurentnost i inovacije" kako bi se osigurala tehnička pomoć za sprovođenje aktivnosti u cilju potpunog usklađivanja sa Direktivom o uslugama.

Poštanske usluge

U oblasti **poštanskih usluga,** Ministarstvo ekonomije je donijelo Pravilnik o poštanskim uslugama 30. VI 2017. („Sl. list CG", br. 45/17). Pravilnik o poštanskim uslugama je donijet na osnovu člana 21 stav 2 i člana 64 stav 1 tačka 1 Zakona o poštanskim uslugama („Sl. list CG", br. 57/11 i 55/16). Pravilnikom o poštanskim uslugama utvrđuju se bliži uslovi i način obavljanja poštanskih usluga, kriterijumi za obavljanje poštanskih usluga, rokovi za prenos i uručenje poštanskih pošiljaka, dimenzije i način pakovanja poštanskih pošiljaka, kao i gustina pristupnih tačaka poštanske mreže univerzalnog poštanskog operatora, način postupanja sa poštanskim pošiljkama koje je zabranjeno slati jer sadrže zabranjene materije i predmete, način otvaranja i pregledanja poštanskih pošiljaka i postupanje sa neuručivim poštanskim pošiljkama, poštanski žigovi, kao i druga pitanja u vezi sa obavljanjem poštanskih usluga. Vlada je 25. XI 2016. usvojila Uredbu o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave ("Sl. list CG", br. 73/16, 3/17, 19/17). Prema ovoj uredbi, Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije

više ne postoji. Direktorat za elektronske komunikacije, poštansku djelatnost i radio-spektar, od usvajanja Uredbe, je u nadležnosti Ministarstva ekonomije. Vlada je 11. V 2017. utvrdila Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva ekonomije. U okviru Direktorata za elektronske komunikacije, poštansku djelatnost i radio spektar posluju dvije Direkcije: Direkcija za elektronske komunikacije i radio spektar i Direkcija za poštansku djelatnost. Direktorat ukupno ima 9 zaposlenih zajedno sa generalnim direktorom. U Direkciji za poštansku djelatnost sistematizovana su 4 radna mjesta i to: načelnik, jedan izvršilac; samostalni savjetnik I, jedan izvršilac; samostalni savjetnik III, jedan izvršilac i savjetnik III, jedan izvršilac.

3.3.2.2. Statistički podaci

Međusobno priznavanje stručnih kvalifikacija

Ministarstvu prosvjete, odnosno ENIC centru, podnijeto je 1.803 zahtjeva za priznavanje inostranih obrazovnih isprava u oblasti visokog obrazovanja u svrhu zapošljavanja u Crnoj Gori, dok je za priznavanje inostranih obrazovnih isprava za osnovno i srednje obrazovanje u svrhu zapošljavanja ili nastavka obrazovanja podnijeto 1.345 zahtjeva.

3.4. POGLAVLJE 4: SLOBODA KRETANJA KAPITALA

3.4.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

3.4.1. 1. Platni sistem

Donošenjem novog Zakona o platnom prometu i njegovih podzakonskih akata, čija je primjena otpočela 9. I 2015, crnogorski regulatorni okvir o platnom prometu je u potpunosti usklađen s pravnom tekovinom EU iz ove oblasti koja je bila na snazi u vrijeme donošenja novog zakona. Izuzeci su Regulativa br. 924/2009 o prekograničnim plaćanjima i Regulativa br. 260/2012 o utvrđivanju tehničkih i poslovnih zahtjeva za kreditne transfere i direktnih zaduživanja, koje će se primjenjivati od dana ulaska Crne Gore u EU.

Zakonom o platnom prometu kojim je u potpunosti implementirana Direktiva 2007/64/EZ o platnim uslugama na unutrašnjem tržištu regulisana su opšta pravila za bezgotovinska plaćanja. Odredbe ovog zakona koje se odnose na prekogranična plaćanja primjenjivaće se od dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

Iz postojećih zakonskih odredbi proizilazi da će, do pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, sve platne transakcije koje nijesu nacionalne imati tretman međunarodne platne transakcije. Nakon pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, platne transakcije koje Crne Gora bude obavljala sa državama članicama Evropske unije imaće tretman prekograničnih platnih transakcija, a platne transakcije koje Crna Gora bude obavljala sa državama koje

nijesu države članice Evropske unije, imaće tretman međunarodnih platnih transakcija. Osnovno opredjeljenje je da se na međunarodne platne transakcije primjenjuju odredbe koje se za nacionalne platne transakcije odnose na transparentnost uslova i obavezu informisanja pri pružanju platnih usluga i na prava i obaveze pružaoca platnih usluga i korisnika platnih usluga, uz tačno propisane izuzetke.

Rokovi za izvršavanje međunarodne platne transakcije su jedno od pitanja koje je drukčije uređeno u odnosu na nacionalne platne transakcije, na način što se uređuje da je pružalac platnih usluga dužan da nalog za plaćanje međunarodne platne transakcije, ako platilac ima novčanih sredstava na računu, izvrši najkasnije do kraja narednog radnog dana od dana prijema naloga (za izvršavanje nacionalne platne transakcije taj rok je – do kraja istog radnog dana u kome je izvršen prijem naloga za plaćanje). Propisivanjem ovako kratkog roka zadržan je postojeći visoki standard obavljanja platnog prometa sa inostranstvom i u pogledu rokova za izvršavanje međunarodnih platnih transakcija.

Zakonom o platnom prometu je definisano da pružaoci platnih usluga u Crnoj Gori mogu biti: 1) banka i druga kreditna institucija sa sjedištem u Crnoj Gori; 2) platna institucija sa sjedištem Crnoj Gori; 3) institucija za elektronski novac sa sjedištem u Crnoj Gori; 4) ogranak kreditne institucije iz treće države sa sjedištem u Crnoj Gori; 5) Centralna banka Crne Gore; 6) Država Crna Gora i jedinice lokalne samouprave kada ne djeluju u svojstvu vlasti.

Zakonom o platnom prometu određuju se sveobuhvatna pravila za sve pružaoce platnih usluga, koja se odnose na transparentnost uslova i obavezu informisanja pri pružanju platnih usluga i predstavljaju jedno od najvažnijih poglavlja u oblasti pružanja platnih usluga. Kontrolama platnog prometa, koje se redovno obavljaju kod pružaoca platnih usluga, nijesu utvrđene nepravilnosti kod kontrole transparentnosti uslova i obaveza informisanja pri pružanju platnih usluga.

Takođe, ovaj zakon definiše i uslove pod kojima pružaoci platnih usluga mogu korisniku platnih usluga naplatiti naknadu za ispunjenje obaveza propisanih odredbama ove glave. Propisuje se i obaveza pružaoca platnih usluga da, u svojim prostorijama za rad sa korisnicima platnih usluga i na svojoj internet stranici, objavi tarifu po kojoj naplaćuje naknade za pružanje platnih usluga i da je dostavi Centralnoj banci, koja je dužna da na svojoj internet stranici objavi tarife svih pružalaca platnih usluga.

3.4.1.2. Sprečavanje pranja novca i borba protiv terorizma

Centralna banka Crne Gore ima intenzivnu saradnju s Upravom za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma što se ogleda, pored ostalog, u činjenici da Centralna banka, na osnovu važećeg Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, obavještava

Upravu za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma o planiranoj kontroli određene banke u cilju dobijanja inputa za dodatnu kontrolu određenog klijenta ili transakcije.

Centralna banka Crne Gore je, u periodu od 1. X 2016. do 20. X 2017, izvršila deset kontrola banaka u cilju provjere usklađenosti njihovog poslovanja sa propisima iz oblasti sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma;

Centralna banka je imenovala predstavnika u Radnoj grupi koja je pripremila Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, koji je krajem juna dostavila Ministarstvu finansija radi dalje procedure i imenovala 2 predstavnika u Radnoj grupi koja je uradila Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o međunarodnim restriktivnim mjerama, koji je donijela Skupština Crne Gore 30. VI 2017. ("Sl. list CG", br. 42/17), u kojem su implementirani standardi Preporuke 6 - Financial Action Task Force (FATF-a). U cilju edukacije zaposlenih iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma izvršeno je 8 obuka na kojima je učestvovalo 8 učesnika koji su kao izvršioci zaduženi za kontrolu usklađenosti poslovanja sa propisima iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

3.4.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017. *(za više informacija pogledati 3.24.6.12. Prevencija i kapaciteti u oblasti pranja novca)*

3.4.2.1. Strategijski okvir

Vlada je u novembru 2016. usvojila Akcioni plan za primjenu Rezolucije SBUN 1373 u cilju otklanjanja nedostataka utvrđenih u Izvještaju Komiteta eksperata Savjeta Evrope za evaluaciju sprovođenja mjera protiv pranja novca i finansiranja terorizma (MONEYVAL) nakon IV kruga evaluacije sistema sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma u Crnoj Gori.

Vlada je 23. III 2017. usvojila XI Izveštaj o implementaciji Strategije za sprečavanje terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma 2015-2016, kao i revizija sprovedenih mera iz akcionog plana 2015-2016. za period izvještavanja jul-decembar 2016.

Vlada je 15. V 2017. usvojila Akcioni plan za sprovođenje Strategije za prevenciju i suzbijanje terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma.

Vlada je 27. VII 2017. usvojila XII Izvještaj o implementaciji Akcionog plana o sprovođenju strategije za prevenciju i suzbijanje terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma za period januar-jun 2017.

U cilju otklanjanja nedostataka utvrđenih u IV izvještaju MONEYVAL-a, usklađivanja sa Direktivom (EU) 2015/849 i novim FATF (Financial Action Taskforce) Preporukama, Uprava za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma je u januaru 2017. formirala radnu grupu zaduženu za izradu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma i njegovo usaglašavanje sa relevantnim međunarodnim propisima u ovoj oblasti. Radna grupa je izradila nacrt pomenutog Zakona.

Vlada je 26. X 2017. utvrdila Predlog zakona o tržištu kapitala. Zakon o tržištu kapitala na sveobuhvatan način uređuje trgovanje finansijskim instrumentima, osnivanje i poslovanje učesnika na tržištu kapitala, obezbjeđuje transaparentnije, sigurnije i efikasnije funkcionisanje samog tržišta kapitala, unapređuje zaštitu klijenata i omogućava adekvatniji i efikasniji nadzor u potupku primjene zakona.

Zakon je usklađen s osnovnim direktivama i uredbama EU koje uređuju ovu oblast i postavlja osnovu za dalje usklađivanje sa implementirajućim direktivama i regulatorno tehničkim standardima.

3.4.2.2. Bilans rezultata

U periodu od 1. X 2016. do 20. X 2017, Centralna banka Crne Gore izdala je dodatnih sedam rješenja za upis agenata platnih institucija u Registar platnih institucija, i to: Platna institucija "Montengro transfers" doo Podgorica (izvršavanje novčanih doznaka putem sistema „Western Union") registrovala je dodatnih pet agenata, tako da ih sada ima ukupno 19; Platna institucija "Capital Transfers MNE" doo Podgorica (izvršavanje novčanih doznaka) registrovala je dva agenta.

(Vidjeti 3.24 – *Poglavlje 24 –Pravda, sloboda i bezbjednost*)

3.5. POGLAVLJE 5: JAVNE NABAVKE

3.5.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

U Zakonu o javnim nabavkama ("Sl. list CG", br. 42/11, 57/14, 28/15 i 42/17), sadržana su opšta načela iz Ugovora o funkcionisanju EU, načelo ekonomičnosti i efikasnosti upotrebe javnih sredstava, načelo obezbjeđivanja konkurencije, načelo transparentnosti postupka javne nabavke i načelo ravnopravnosti.

Načela Ugovora o funkcionisanju EU se u Crnoj Gori primjenjuju na javne nabavke u cjelini, nezavisno od vrijednosti, uključujući i javne nabavke ispod praga vrijednosti koji propisuju direktive. Postupak javnih nabavki roba, usluga i ustupanja izvođenja radova, sprovode se u zavisnosti od vrijednosti javne nabavke. Cenzusi u okviru vrijednosnih razreda su određeni dosta nisko uzimajući u obzir odredbu sa vrijednosnim razredima koji su u EU, a definisani

Uredbom Komisije (*EU*) br. 1336/2013. Propisani evropski pragovi su značajno veći od onih utvrđenih crnogorskim Zakonom o javnim nabavkama. Međutim, s druge strane, razumljiva je potreba i želja zakonodavca da uredi sistem javnih nabavki, na način koji će obezbijediti kontrolu trošenja budžetskih sredstava i na ovaj način.

Različite vrste naručilaca - obveznika primjene Zakona o javnim nabavkama, uključuju državu, lokalne vlasti, organe koji su regulisani javnim pravom, privredna društva i pravna lica koja obavljaju poslove od javnog interesa, kao i lica koja obavljaju aktivnosti u okviru vodoprivrede, rudarstva, telekomunikacija, poštanskih usluga i transporta. Zakon o javnim nabavkama zahtijeva objavljivanje liste naručilaca. Uprava za javne nabavke utvrđuje indikativnu listu i objavljuje je na portalu za javne nabavke. Naručioci, koji spadaju pod odredbe člana 2 Zakona o javnim nabavkama, dužni su da se prijave i da poštuju zakon, bez obzira na to da li se nalaze na listi. Specifični izuzeci navedeni su u članu 33, 111 i 116b Zakona.

Izuzeci, kako navodi Evropski sud pravde, veoma se usko tumače i u crnogorski pravni sistem nema predrasuda prema osnovnim načelima sistema javnih nabavki.

Zakon o javnim nabavkama je u najvećem dijelu usaglašen sa: Direktivom 2004/17/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 31. III 2004, kojom se usklađuju postupci nabavke subjekata koji djeluju u sektorima vodoprivrede, energetike, saobraćaja i poštanskih usluga; Direktivom 2004/18/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 31. III 2004. o koordinaciji postupaka za dodjelu ugovora o javnim radovima, ugovora o javnoj nabavki robe te ugovora o javnim uslugama; Direktivom 2005/75/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 16. XI 2005. kojom se ispravlja Direktiva 2004/18/EZ o koordinaciji postupaka za dodjelu ugovora o javnim radovima, Ugovora o javnoj nabavki robe te Ugovora o javnim uslugama; Direktivom Komisije 2005/51/EZ od 7. IX 2005. kojom se mijenjaju Prilog XX Direktive 2004/17/EZ i Prilog VIII Direktive 2004/18/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta o javnoj nabavki.

U skladu sa zaključcima Vlade od 18. III 2015, Strategijom razvoja sistema javnih nabavki za period 2016-2020 i AP za njenu realizaciju predviđeno je da Ministarstvo finansija otpočne aktivnosti na pripremi Predloga zakona o javnim nabavkama, koji bi trebalo donijeti do kraja 2017, a koji će biti usklađen sa novim paketom Direktiva iz oblasti javnih nabavki - EU/2014/24 i EU/2014/25.

Postoji Zakon o koncesijama koji je donijet 4. II 2009. ("Sl. list CG", br. 08/09).

Direktive 2009/81/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 13. VII 2009. o usklađivanju postupaka nabavke za određene ugovore o radovima, ugovore o nabavci robe i ugovore o uslugama u području odbrane i bezbjednosti koje zaključuju naručioci usvojeni su na način što je Izmjenama Zakona koji je na snazi o javnim nabavkama iz 2017. predvidjelo da;

Predmet nabavki u oblasti odbrane i bezbjednosti kao i izuzeća biti regulisano propisom Vlade, kao i posebnim aktom naručioca a ne kao prije Zakonom o javnim nabavkama.

Kvalitet Zakona o javnim nabavkama je dodatno osiguran i unaprijeđen kroz donošenje podzakonskih akata za sprovođenje Zakona, koja su od neposrednog značaja za njegovu primjenu ista su javno dostupna na webu Uprave za javne nabavke.

Kako su javne nabavke ekonomski proces, zahtijeva se fleksibilniji pristup i poštovanje osnovnih načela, a ne regulacija cjelokupnog postupka. U tom smislu, prilikom izrade propisa vodili smo računa da oblast javnih nabavki bude oslobođena prekomjerne regulative. Propisi o javnim nabavkama su donekle u ovom trenutku oslobođeni prekomjerene regulative i smatramo da ćemo projektom e-javnih nabavki ovo pitanje regulisati na još bolji način. Harmonizovani su i podržani propisima koji osnov crpe iz Zakona o Budžetu, Zakona o javnim nabavkama, kao i drugim zakonima dobrog upravljanja javnim finansijama, tako da se sigurnošću možemo tvrditi da se javni ugovori mogu pripremati, dodjeljivati i njima upravljati na način koji je u skladu sa principima dobrog upravljanja projektima projektima.

Politika javnih nabavki jasno je prepoznala pravni mandat za centralno tijelo/objedinjeno tijelo sa nadležnostima sa kojima može nadzirati politiku javnih nabavki u zemlji i dati smjernice za dalje usaglašavanje te politike sa politikom javnih nabavku EU. Ovaj organ nema dovoljan kapacitet da prati dešavanja u svim oblastima.

Jedan od najbitnijih elemenata sistema javnih nabavki jesu transparentni postupci koji pružaju jednake šanse svim zainteresovanim privrednim subjektima koji žele učestvovati u javnoj nabavci i koji mogu da kao ponuđači podnesu svoje ponude. To znači da interesne strane znaju pravila koja se primjenjuju prilikom nabavki, kao i informacije o pojedinim mogućnostima nabavki. Crnogorski Zakon o javnim nabavkama osnovne načela u praksi realizuje objavljivanjem svih zakona, propisa, uredbi i pravila koja definišu proces javnih nabavki, a objavljuju se i planovi javnih nabavki. Pomenute informacije objavljuju se na sajtu Uprave za javne nabavki.

Transparentnost javnih nabavki je važna za dobijanje povjerenja poreskih obveznika da Vlada efikasno upravlja nabavkama. Na Portalu objavljujemo sve zakone, propise, uredbe i pravila koja definišu naš proces javnih nabavki. Objavljujemo Planove javnih nabavki - šta želimo kupiti - i svakom su na uvid. Jasno izražavamo u svakoj nabavci, svakom javnom pozivu, kako će se vrednovati ponuđači. Obavještavamo sve neuspješne ponuđače kao i predstavnike javnosti o ovoj informaciji, koji je ponuđač dobio posao i za koju ponudu. Obavještavamo neuspješne ponuđače i objašnjavamo im da su poštovana sva pravila i propisi. Omogućavamo žalbene postupke gdje nezavisna treća strana ili advokati neuspješnih ponuđača mogu pregledati sve zapisnike naručioca tj. službenika koji sprovode proceduru, smatrajući da na ovakav način doprinosimo da ponuđač kao najbolji čuvalac

sistema javnih nabavki može odbraniti svoj interes, a time ujedno unaprijediti javni interes. Registracija je obavezna, slobodna i besplatna.

Sprovodi se odgovarajući nadzor počev od monitoringa javnog poziva, sve do kontrole ispravnosti sprovođenja postupka javne nabavke za sve Ugovore.

Povećanje zakonitosti i izvjesnosti postupaka javnih nabavki je uslovilo da se Zakonom o javnim nabavkama ojača monitoring Uprave za javne nabavke u odnosu na ukupni tok postupaka javnih nabavki, a posebno u pogledu pokretanja postupka javne nabavke, što je od suštinske važnosti jer se na taj način obezbjeđuje blagovremeno otklanjanje nepravilnosti koje, u slučaju žalbe, prouzrokuju zastoje u postupku, a u krajnjem mogu da dovedu u pitanje regularnost ukupnog postupka javne nabavke, pa u tom smislu preventivna uloga Uprave za javne nabavke u sadejstvu sa nadležnom inspekcijom treba da ove rizike potpuno eliminiše ili svede na sporadične slučajeve.

Zakon o javnim nabavkama u sistemu javnih nabavki prvi put ustanovljen inspekcijski nadzor u javnim nabavkama, utvrđena su ovlašćena lica i predmet inspekcijskog nadzora i prekršajna odgovornost naručilaca.

Uspostavljeni sistem nadzora obezbjeđuje podatke o izvršenim inspekcijskom nadzoru, utvrđenim nepravinostima u postupku inspekcijskog nadzora i preuzetim upravnim mjerama iz nadležnosti u odnosu na utvrđene nepravilnosti, kao i propratnim aktivnostima u praćenju sprovođenja aktivnosti u otklanjanju utvrđenih nepravilnosti.

Dostupnost podataka o izvršenom inspekcijskom nadzoru, preuzetim upravnim mjerama i radnjama iz nadležnosti obezbijeđena je, kroz mjesečne izvještaje i godišnji izvještaj koje inspekcija sačinjava i dostavlja Upravi za inspekcijske poslove, zatim kroz polugodišnje izvještaje o inspekcijskom nadzoru koje Uprava za inspekcijske poslove dostavlja Vladi, do privremenog zatvaranje pregovora u Poglavlju 5 – Javne nabavke, zatim kroz izvještavanje o realizaciji mjera iz akcionog plana za poglavlje 23 i izvještaja za pododbor za unutrašnje tržište i konkurenciju.

Inspekcija za javne nabavke ne posjeduje informacioni sistem koji bi omogućio transparentan pristup podacima i aktivnostima na otklanjanju utvrđenih nepravilnosti.

Vezano za odgovarajući sistem nadzora i praćenja javnih nabavki, koji omogućava pristup podacima i propratnim aktivnostima potencijalnih utvrđenih nepravilnosti, bazira se na klasičnom sistemu evidencija, predviđenih Zakonom o inspekcijskom nadzoru, u kome se u povezanim knjigama vodi evidencija predmeta inspekcijskog nadzora, broju izvršenih inspekcijskih pregleda, utvrđenim nepravilnostima i preuzetim mjerama, iz koje se koriste podaci za izradu mjesečnih i godišnjih izvještaja, izvještaja koje sačinjava ova inspekcija po zaključku Vlade Crne Gore.

Dalje, važno je realno i na vrijeme planiranje nabavki. Što se tiče planiranja javnih nabavki, ističemo da naručioci jasno uočavaju paralelu sa planiranjem Zakona o Budžetu. Ovaj segment se jasno prepoznaje i kroz poseban Program obuke i stručnog usavršavanja koje izvodi Uprava za javne nabavke u saradnji sa Ministarstvom finansija.

Ciljevi koji se žele postići primjenom propisa o javnim nabavkama su prije svega: dobijanje najbolje vrijednosti za javni novac, stvaranje stvarne tržišne konkurencije, otvaranje tržišta, jednak tretman pod istim uslovima za privredne subjekte u tržišnoj privredi. Relevantna statistika posmatrano za period 2011-2016, ukazuje da se u našoj zemlji otvorenim procedurama (otvoreni postupak, ograničeni, okvirni sporazum i pregovarački sa predhodnim objavljivanjem poziva) sprovodi nešto preko 92% javnih nabavki, dok se netransparentnim postupkom (pregovarački bez objavljivanja poziva za javno nadmetanje) sprovodi oko 5%, a ostalim postupcima (šoping, neposredni sporazum, konkurs i konsultantske usluge) sprovodi oko 3% nabavki. Relevantne informacije se bliže mogu dobiti na Portalu nabavki.

Uprava za javne nabavke u skladu sa nadležnostima daje predhodnu saglasnost o ispunjenosti uslova za sprovođenje pregovaračkog postupka bez predhodnog objavljivanja poziva za javno nadmetanje, pri čemu ova odredba sadržana u članu 31 Zakona o javnim nabavkama. Ova mjera u poludecentralizovanom crnogorskom sistemu javnih nabavki „*destimulirajuće*“ djeluje na naručioce u smislu korišćenja netransparentnog postupka.

Sukob interesa u postupku javne nabavke je potencijalni izvor korupcije, kao najopasnijeg oponenta suštinskih ciljeva javnih nabavki, koji se najefikasnije suzbijaju na nivou preventive, odnosno kroz prepoznavanje rizičnih slučajeva i okolnosti koje se smatraju nedozvoljenim bez obzira na posljedice, kao i na praćanje i otklanjanje stvarnih rizika koji nastupe u toku postupka. Shodno navedenom, i ako su postojeća zakonska rješenja u ovo pogledu ocjenjivana kao veoma napredna i na nivou najviših međunarodnih standarda, Izmjenama i dopunama Zakona iz 2014. i 2015. su učinjena dalja poboljšanja u smislu cjelovitosti prepoznavanja potencijalnih slučajeva sukoba interesa na strani naručilaca i ponuđača i načina njihovog sprječavanja i otklanjanja, kao i predviđanja konkretno propisani posljedica u slučaju da se postupak javne nabavke sprovede uz postojanje sukoba interesa. Takođe su unaprijeđene i antikorupcijske mjere u smislu preventivnih a i prekršajnih normi i to pored ostalog i utvrđivanjem metodologije za analize rizika u vršenju kontrole, sa ciljem proaktivnog djelovanja u prevenciji i ranog otkrivanja koruptivnih radnji i drugih djela sa obilježjem korupcije i obaveznosti kod svakog ugovora o javnoj nabavci inkorporiranje antikorupcijske klauzule, govor o javnoj nabavci koji ne sadrži odredbu je ništavan.

U praksi ovaj problem rješavamo na sljedeći način: podnošenjem Izjave koje se odnose na sukob interesa koju podnose i naručioci i ponuđači kojom pod materijalnom i krivičnom

odgovornošću garantuju da nijesu u sukobu interesa i koja se podnosi prije formalnog pokretanja postupka javne nabavke.

Dalje zakonom i podzakonskim aktima je utvrđeno ko je odgovoran za predaju i potpisivanje izjave, koje se okolnosti mogu smatrati stvarnim, potencijalnim ili prividnim sukobom interesa, u kojoj fazi postupka nabavke je potrebno predati izjavu, kako provjeriti izjavu o nepostojanju sukoba interesa, kako nadzirati izjavu o nepostojanju sukoba interesa, kakve se sankcije primjenjuju za one koji ne prijave situaciju sukoba interesa, koje radnje treba poduzeti u slučaju da je utvrđen sukob interesa ili su prijavljeni/otkriveni sukobi interesa prije ili nakon postupka i dr.

Zakon o javnim nabavkama, jasno je u Poglavlju 5 - Javne nabavke u elektronskoj formi prepoznao pitanje podnošenja ponude u elektronskoj formi i druga pitanja u skladu sa zakonom o elektronskoj trgovini i elektronskom potpisu.

Osnovni, strateški cilj uvođenja elektronskih javnih nabavki u CG jeste, prije svega, povećanje transparentnosti i efikasnosti javnih nabavki, zatim doprinos borbi protiv korupcije i ostalih neregularnosti koje se javljaju u ovoj oblasti, kao i uspostavljanje jedinstvenog sistema javnih nabavki zahvaljujući unifikaciji i standardizaciji procedura.

Projekat IPA II 2014-2020 pod nazivom „*Implementacija sistema e-javnih nabavki*“ rezultirao je odobravanjem sredstava za implementacijom e-nabavki u našoj zemlji.

Projekat će se posebno fokusirati na razvoj modernog sistema e-nabavki u klasičnom sektoru u CG kroz sledeći set aktivnosti: 1) Izradu akcionog plana za praktično uvođenje e-nabavki u CG; 2) Razvoj infrastrukture za e-nabavke uključujući isporuku i instalaciju neophodnih komponenti hardvera i softvera za rad i početno održavanje novog sistema; 3) Pružanje operativne podrške i usluga Help-desk-a u toku 12-mjesečne pilot fazerada. Izradu i implementaciju programa obuke za korisnike sistema i administratore (*zaposlene u Upravi za javne nabavke, naručioce i ponuđače*), kao i isporuku svog neophodnog materijala za obuku i 4) Medijsku kampanju za podizanje svijesti o politici strategijama e-nabavki.

Glavni učesnici procesa razvoja e-nabavki su Ministarstvo finansija i Uprava za javne nabavke, kao ključni korisnik i koordinator aktivnosti.

Realno je očekivati da se objavi tenderski postupak za izbor najpovoljnijeg ponuđača početkom I-II kvartala 2018.

Okvirni sporazum se nedovoljno koristi ako posmatramo period 2011-2014, dok je njegova primjena u 2015-2016. značajna, što se tiče efekata, oni su dobri. U mjeri kapaciteta kojim raspolaže Uprava, kroz odjeljenje za pravnu pomoć savjetodavna podrška je na zavidnom nivou. Svakako za korišćenje ovog „postupka“ potrebna je i ekspertska pomoć.

Crnogorski sistem javnih nabavki je poludecentralizovan i centralizacija nije predmet naše politike javnih nabavki u ovom periodu. Centalizacija na prvi pogled može bit jako privlačna pogotovo u smislu obećanja o velikim uštedama i racionalizaciji. Ali treba naglasiti, da centralizacija po svaku cjenu ima i mnoge nedostatke. Posebno je potrebno naglasiti da centralizacija pogotovo u manjim sredinama otvara velika vrata korupciji jer ima ograničen broj učesnika pravo da odlučuje za velike narudžbe najboljeg ponuđača, Na drugoj strani administrativna centralizacija zbog velike potražnje onemogućava malim i srednjim poduzecima da uopšte konkurišu. Zato se pogotovo u manjim sredinama veliki ponuđači povezuju isključuju konkurenciju i na kraju prilagode cijenu svojim porebama a ne realnoj cijeni tržišta, koji ne postoji više u tim uslovima.

Veoma važan dio tenderske dokumentacije može biti sadržan u tehničkim specifikacijama. Pomenute specifikacije predstavljaju obavezan dio tenderske dokumentacije. U svrhu boljeg razumijevanja i odgovarajuće primjene Zakona o javnim nabavkama, mogli bi ih definisati kao "tehničke zahtjeve koji određuju karakteristike radova, materijala, proizvoda, roba ili usluga. Ove specifikacije će osigurati da su radovi, materijali, proizvodi, robe ili usluge koje bi trebalo obezbijediti, opisani na način koji je objektivan i odgovarajući potrebama naručilaca". Tehničke specifikacije sadrže različite zahtjeve kao što su npr. dimenzije, kvalitet, izvođenje, bezbjednost materijala, proizvoda, robe ili usluge, a sve u svrhu obezbjeđivanja kvaliteta, terminologije, dodjela, metoda testiranja, pakovanja, načina označavanja i obilježavanja (ali ne nikako i posebnog brand-a, zaštitnog znaka, patenta, konkretnog porijekla ili proizvodnje, što Zakon izričito zabranjuje).

Tehničke specifikacije mogu biti određene od crnogorskih naručilaca pozivajući se na crnogorske standarde usaglašene sa evropskim standardima, evropske ili međunarodno priznate standarde i za to vezana dokumenta (uz napomenu da svaka takva referenca mora biti propraćena rječima "ili odgovarajući).

Zakonom je utvrđena obaveza svakog naručioca da imenuje svog službenika za javne nabavke koji za potrebe tog naručioca izvršava zadatke javnih nabavki. Po pravilu – službenik za javne nabavke ima visoku stručnu spremu, u radnom je odnosu kod naručioca i formalno i posebno je imenovan na tu dužnost od strane naručioca. U skladu sa ovim Zakonom, službenik za javne nabavke zadužen je da: priprema plan javnih nabavki, priprema tekst odluke o pokretanju postupka javne nabavke, priprema zahtjev za dostavljanje ponuda šoping metodom, predaje tendersku dokumentaciju zainteresovanim licima, obavlja stručno administrativne poslove u realizaciji postupka javne nabavke, sprovodi postupak javne nabavke šoping metodom, čuva dokumentaciju javnih nabavki, vodi evidenciju javnih nabavki i priprema i dostavlja izvještaje o sprovedenim postupcima javnih nabavki starješini, odnosno odgovornom licu naručioca.

Naručilac je takodje dužan da nadležnom organu (Upravi za javne nabavke) dostavi kopiju rješenja o rasporedu konkretnog lica na poslove i radne zadatke službenika za javne nabavke.

Službenici za javne nabavke (kao i ostali zaposleni koji u nadležnom organu i komisiji nadležnoj za kontrolu postupaka javnih nabavki vrše upravne i sa njima povezane stručne poslove dužni su da imaju položen stručni ispit za rad na poslovima javnih nabavki). Stručni ispit za rad na poslovima javnih nabavki stiče uspješnim pohađanjem programa profesionalne obuke i edukacije kojeg utvrđuje, organizuje i sprovodi nadležni organ. U zavisnosti od obima i potrebe određenih naručioca za nabavkama, formiraju se i posebne izdvojene, specijalizovane službe za javne nabavke. Postoje primjeri dobre prakse kod pojedinih naručilaca, koji u skladu sa svojim potrebama, imaju posebno izdvojene službe koje se bave poslovima javnih nabavki.

Programom i načinom stručnog osposobljavanja i usavršavanja u oblasti javnih nabavki određuje se način organizovanja i sprovođenja stručnog osposobljavanja i usavršavanja u oblasti javnih nabavki i način izdavanja i obnavljanja sertifikata u oblasti javnih nabavki. Cilj obuke je sticanje znanja, vještina i sposobnosti učesnika u procesima javnih nabavki i drugih lica, u cilju efikasnog, ekonomičnog i transparentnog sprovođenja, praćenja i kontrole sprovođenja postupaka javnih nabavki na svim nivoima. Ključni izazov za CG biće jačanje kapaciteta za primjenu i sprovođenje na svim nivoima.

Što se tiče evidencije u Poglavlju V Zakona o javnim nabavkama, pod naslovom „*Evidencije, izvještavanje i čuvanje dokumentacije*“. Naručilac je dužan da nadležnom organu, najkasnije do 28. II tekuće za prethodnu godinu, dostavi izvještaj o sprovedenim postupcima javnih nabavki i zaključenim ugovorima o javnim nabavkama. Izvještaj se dostavlja se u pisanoj i elektronskoj formi. Nadležni organ/Uprava, dužna je da pripremi godišnji izvještaj o sprovedenim postupcima javnih nabavki i zaključenim ugovorima o javnim nabavkama u prethodnoj godini i dostavi Vladi, najkasnije do 31. V tekuće godine. Na taj način se ostvaruje još jedna važna nadležnost Uprave da kroz ove podatke i informacije unaprijedi sitem, predloži mjere i donese zaključke obavezujućeg karaktera za sve učesnike u postupcima javnih nabavki.

Zakon o javnim nabavkama propisuje da se postupak po žalbi pokreće pred Državnom komisijom za kontrolu postupaka javnih nabavki i da ova Komisija u žalbenom postupku odlučuje rješenjem.

Međutim, prema navedenom zakonu predmet žalbenog postupka ne mogu biti zaključeni ugovori i postupci dodjele koncesija iz razloga što je zakonom jasno predviđeno da se žalba može izjaviti protiv tenderske dokumentacije i odluke naručioca ali ne i zaključenih ugovora, dok postupak dodjele koncesija nije obuhvaćen i regulisan Zakon o javnim nabavkama.

Državna komisija je samostalan i nezavisan državni organ, te je stoga zabranjen svaki oblik uticaja na njen rad, kao i svaka upotreba javnih ovlašćenja, sredstava javnog informisanja i javnog istupanja radi uticaja na tok i ishod postupka pred ovom Komisijom. Odredbe pravne tekovine su prenesene u Zakon o javnim nabavkama, kako u dijelu odredbi koje se odnose na ništavost ugovora o javnoj nabavci tako i u dijelu odredbi kojima su propisane novčane kazne. Tako, da je u skladu sa tim zakonom propisano da je ništav onaj ugovor o javnoj nabavci koji je zaključen uz postojanje sukoba interesa na strani naručioca ili ponuđača, dok u dijelu kaznenih odredbi ovaj zakon predviđa da za izricanje prekršajnih kazni nije nadležna Državne komisija već da je za to nadležan inspektor za javne nabavke.

Zakonom o javnim nabavkama je propisano da je Državna komisija dužna da odluči po žalbi u roku od 15 dana od dana prijema spisa i potpune dokumentacije o postupku javne nabavke, te da se ovaj rok može produžiti najviše za 10 dana, u slučaju angažovanja vještaka, pribavljanja mišljenja nadležnih organa i obimnosti dokumentacije u postupku javne nabavke.

Državna komisija do sada nije mogla sve predmete riješiti u zakonskom roku obzirom na nedovoljne kadrovske kapacitete koji nijesu mogli pratiti tendenciju značajnog povećanja broja predmeta iz godine u godinu, obzirom da je samo u 2016. broj predmeta bio skoro za 100 % veći u odnosu na 2012, kada je ista i konstituisana. Međutim i pored problema koje je ova Komisija imala kako u djelu nedovoljnog broja članova Komisije, malog kapaciteta njene Stručne službe, neadekvatnog poslovnog prostora, kao i nedostatka kancelarijskog namještaja i tehničke opreme, ista je, u dosadašnjem radu, uz vanredna zalaganja pokazala veliki stepen efikasnosti, a što se može vidjeti iz Izvještaja Državne komisije za 2016, prema kojem je ista od 1310 predmeta koliko ih je imala u radu riješila 1011 predmeta, što procentualno iznosi 77,23 % riješenih predmeta.

U vezi sa navedenim, a u cilju rješavanja nedovoljnih kadrovskih kapaciteta Državne komisije, Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama ("Sl. list CG", broj 42/17), koji je stupio na snagu 30. VI 2017, povećan je broj članova Državne komisije za dva člana, čiji postupak imenovanja je u toku, tako da će nakon imenovanja istih Državna komisija imati šest članova i predsjednika. Takođe, novim Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Stručne službe Državne komisije koji je donijet u decembru 2016, a na koji je saglasnost dala Vlada, povećan je i broj izvršilaca u Stručnoj službi Državne komisije za 6 izvršilaca u odnosu na prethodni Pravilnik, čija procedura popune je u toku, pa će navedeno povećanje broja zaposlenih u Državnoj komisiji svakako doprinjeti većem stepenu efikasnosti u njenom radu.

Zakonom o javnim nabavkama je propisano da je sistem pravne zaštite kroz žalbeni postupak pred Državnom komisijom dostupan svim ponuđačima i zainteresovanim licima bez diskriminacije s tim što je podnosilac žalbe obavezan da uz žalbu dostavi i dokaz o

uplati naknade u iznosu od 1 % procijenjene vrijednosti javne nabavke, koja visina naknade ne smije biti veća od 20.000 eura.

Zainteresovane strane imaju povjerenja u sistem pravne zaštite pred Državnom komisijom, a najbolji pokazatelj za to je broj žalbi koji se iz godine u godinu pred ovom Komisijom povećava, tako primjera radi Državna komisija je u 2016, primila 1027 žalbi dok je taj broj primljenih žalbi u 2015. bio 899 žalbi, zatim u 2014. 808 žalbi, u 2013. 748 žalbi i u 2012. 522 žalbe.

Uporedo s tendencijom povećanja broja žalbi iz godine u godinu smanjivao se broj podnijetih tužbi protiv odluka Državne komisije, tako da procentualno gledano broj tužbi u odnosu na broj donijetih odluka Državne komisije je 13 % u 2012. 8,9 % u 2013. i 2014. 6,9 % u 2015. i 5,40 % u 2016, što znači da su u poslednjoj izvještajnoj godini naručioci i ponuđači u 94,60 % slučajeva smatrali da su odluke Državne komisije zakonite.

3.5.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

3.5.2.1. Zakonodavni dio

Skupština je 29. VI 2017. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama, objavljen u ("Sl. list CG", br. 42/17).

Objavljeni su: Pravilnik o obrazcima u postupcima javnih nabavki (“Sl. list CG“, br. 48/17), Pravilnici o sadržaju akta i obrascima za sprovođenje nabavke male vrijednosti i Pravilnik o sadržaju akta i obrascima za sprovođenje hitnih nabavki u (“Sl. list CG“, br. 49/17), Pravilnik o izvještaju o sprovedenim postupcima i zaključenim ugovorima o Javnim nabavkama, nabavkama male vrijednosti i hitnim nabavkama (“Sl. list CG“, br. 52/17), Pravilnik o evidenciji sprovedenih postupaka Javnih nabavki, zaključenih ugovora o Javnim nabavkama i evidenciji nabavki male vrijednosti i hitnih nabavki, (“Sl. list CG“, br. 52/17), ispravka Pravilnika o sadržaju akta i obrascima za sprovođenje nabavke male vrijednosti i Pravilnik o sadržaju akta i obrascima za sprovođenje hitnih nabavki u (“Sl. list CG“, br. 54/17).

3.5.2.2. Obuke:

Podgorica, 4-5. VII 2017. - Održana dvodnevna radionica – obuka za predstavnike naručioca i ponuđača,

Andrijevica, 31. VII 2017. – Održana jednodnevna radionica za predstavnike MiSP za Opštine Berane, Plav, Gusinje, Petnjicu, Andrijevicu i Rožaje.

Podgorica; 8-9. IX 2017.

Podgorica; 25-26. IX 2017. i

Podgorica; 11-12. X 2017.

3.5.2.3. Projekti

Podgorica, u saradnji sa WB okončana aktivnost na **dva** projekta pod nazivom „Podrška za mala i srednja poduzeća – Izrada komunikacijskih smjernica za privredne subjekte sa naglaskom na razvoj smjernica za mala i srednja preduzeća“, i „Izrada smjernica za praćenje aktivnosti javne nabave (monitoring) u Crnoj Gori“, odnosi se na poglavlje iz Strategije "Poboljšanje mjera za suzbijanje nepravilnosti i mjere za borbu protiv korupcije",

Projekt pod nazivom „*Support to PFM Policies*“ koji u okviru Komponente IV predviđa sredstva za finansiranje aktivnosti korisnika projekta, Državne pomoći i Uprave za javne nabavke. U okviru IV komponente projekat pod nazivom „Unaprijeđenje i jačanje institucionalnog i pravnog okvira u oblasti državne pomoći i javnih nabavki“ ima za cilj povećanje efikasnosti, efektivnosti i transparentnosti upravljanja javnim finansijama u Crnoj Gori u skladu sa EU standardima je u fazi raspisivanja postupka za izbor najpovoljnijeg ponuđača, Komisija za ocjenjivanje i vrednovanje aplikacija zvanično imenovana od strane Delegacije EU u periodu od 29. VI do 18. VII 2017. održala sastanke i ocjenjivali ekonomsko-finansijski, profesionalni i tehnički kapacitet primljenih aplikacija. Evaluacioni izvještaj je potpisan od strane svih članova Komisije i od 18. VI 2017. se nalazi u postupku odobrenja od strane Delegacije EU.

Jedan od **projekata** je i Uvođenje elektronskog sistema javnih nabavki u Crnoj Gori. Ove aktivnosti su takođe u završnoj fazi; U izvještajnom periodu je finalizovano Obavještenje o javnim nabavkama i projektni zadatak a uvođenje elektronskog sistema javnih nabavki, te očekujemo objavu obavještenja o javnim nabavkama i početak tenderske procedure.

Opis preduzetih koraka:

1. Radna grupa radila na za izradi Obavještenja o javnim nabavkama i projektni zadatak

2. Pokrenuta proceduru ex ante kontrole za Obavještenje o javnim nabavkama

3.5.2.4. Obaveze iz AP za sprovođenje Strategije razvoja sistema javnih nabavki u Crnoj Gori za period 2016-2020

Podgorica 24. VII 2017. održan II Godišnji Forum o javnim nabavkama na Temu „Najznačajnije novine Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama CG“ peta sjednica Koordinacionog tijela za praćenje i sprovođenje Strategije razvoja sistema javnih nabavki u Crnoj Gori za period 2016-2020.

Podgorica, Vlada je 27. VII 2017. razmotrila i usvojila polugodišnji Izvještaj o realizaciji mjera iz AP za implementaciju Strategije razvoja sistema javnih nabavki u Crnoj Gori za period 2016-2020. (period januar – kraj juna 2017).

Od ukupno 57 aktivnosti koje su klasifikovane u osam podaktivnosti realizacija ide dobrom dinamikom između ostalog, u dijelu stručnog usavršavanja i osposobljavanja, elektronskih javnih nabavki, administrativnih kapaciteta, zaštite prava u postupcima javnih nabavki, podrška malim i srednjim preduzećima, mjere za suzbijanje neregularnosti i korupcije u javnim nabavkama. Sve informacije o radu ovog tijela dostupne su na sajtu javnih nabavki.

Vlada je 15. VI 2017. usvojila Izvještaj o inspekcijskom nadzoru javnih nabavki.

Bilans rezultata fer i transparentnog sistema javnih nabavki prati se kroz izvještaje koje Crna Gora dostavlja EK u vidu kvartalnih, polugodišnjih i godišnjih izvještaja o javnim nabavkama, a koje priprema Uprava za javne nabavke. Posljednji izvještaj je dostavljen EK 7. IX 2017.

Izvještaj o inspekcijskom nadzoru javnih nabavki za period januar-jun 2017. je usvojila Vlada 28. IX 2017.

3.5.2.5. Ostale aktivnosti

Vlada je 22. VI 2017. usvojila Izvještaj o javnim nabavkama u Crnoj Gori za 2016.

Objavljena je ažurirana lista službenika za javne nabavke.

Ojačan Help desk centar za savjetodavne i konsultanske usluge.

Objavljena ažurirana Lista obveznika primjene Zakona o javnim nabavkama (naručilaca), u skladu s Izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama iz 2017.

Organizovana su dva polaganja stručnog ispita za rad na poslovima javnih nabavki u terminima (16. VI 2017. i 25. VII 2017.).

3.6. POGLAVLJE 6: PRIVREDNO PRAVO

3.6.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

3.6.1.1. Privredno pravo

Nadležni organ za osnivanje privrednih društava je Poreska uprava. Registracija privrednih subjekata u Crnoj Gori vrši se u Centralnom registru privrednih subjekata (CRPS), koji, u skladu sa Zakonom o privrednim društvima, vodi Poreska uprava.

Sljedeća dokumenta i podaci dostavljaju se CRPS-a i objavljuju prilikom prve registracije društva:

1) osnivački akt;
2) statut;
3) lista osnivača, članova društva, rukovodilaca i članova odbora direktora, ukoliko su imenovani, uključujući:

a) imena, prezimena i u slučaju da je došlo do promjene imena/prezimena prethodno ime/prezime;
b) datum i mjesto rođenja članova odbora direktora, matični broj ili broj pasoša, ako su strani državljani;
c) prebivalište, odnosno boravište članova odbora direktora;
d) izjavu članova odbora direktora o tome koje državljanstvo posjeduju;
e) podatke o njihovom članstvu u drugim društvima, odborima ili druge funkcije koje obavljaju u Crnoj Gori ili van nje, kao i mjesto registracije takvih društava, ukoliko nijesu registrovana u Crnoj Gori.

4) ime izvršnog direktora;
5) naziv društva, adresa sjedišta društva i adresa za prijem službenih dopisa, ukoliko se razlikuju;
6) lica ovlašćena za zastupanje društva i podatak da li je zastupanje kolektivno ili pojedinačno;
7) pisani pristanak članova odbora direktora na njihova imenovanja, ukoliko su imenovani;
8) dokument kojim se potvrđuje uplata registracione takse.

CRPS objavljuje u "Službenom listu CG" podatke o nazivu i sjedištu društva, ime izvršnog direktora, imena članova odbora direktora, ako su imenovani, datum donošenja osnivačkog akta i statuta, kao i datum registracije.

Društvo sa ograničenom odgovornošću je dužno dostaviti CRPS, koji objavljuje u "Službenom listu CG", sljedeće dokumente i podatke:

1) izmjene statuta ili osnivačkog akta, uključujući produženje roka utvrđenog za trajanje društva;
2) promjenu naziva i sjedišta, kao i adrese za prijem službenih dopisa;
3) imenovanje, razrješenje i podatke o licima izabranim za članove odbora direktora, za članove administracije ili druga ovlašćena lica, ako takva postoje. Mora se objaviti da li lica ovlašćena za zastupanje društva mogu to činiti pojedinačno ili kolektivno;
4) imenovanje, razrješenje i podatke o licima koja, kolektivno ili pojedinačno, imaju ovlašćenje da zastupaju društvo u odnosima sa trećim licima. Mora se objaviti da li lica ovlašćena za zastupanje društva mogu to činiti kolektivno ili pojedinačno;
5) likvidacija društva;
6) poništenje osnivanja društva od strane Privrednog suda;
7) imenovanje likvidatora, njegov identitet, kvalifikacije i ovlašćenja koja nijesu navedena u ovom zakonu i statutu;
8) iznos kapitala, ukoliko povećanje kapitala ne zahtijeva izmjenu statuta.

Kompanije mogu određenu dokumentaciju priložiti u elektronskoj formi. Podaci iz baze podataka CRPS-a dostupni su na internet stranici CRPS-a. Postoje planovi o međusobnom

povezivanju s poslovnim registrima iz drugih država. Odredbama Zakona o privrednim društvima precizirano je da minimalni osnivački kapital za osnivanje DOO iznosi 1euro, a za AD 25.000 eura. U vezi s domaćim spajanjima i podjelama, odredbama Zakona o privrednim društvima predviđeni su svi uslovi koji se odnose na domaća spajanja i podjele. Odredbe o prekograničnom spajanju unijete su u Nacrt zakona o privrednim društvima. Takođe, postoji Kodeks korporativnog upravljanja koji uključuje crnogorsko zakonodavstvo, principe poslovne etike, i međunarodno preporučenu najbolju praksu odgovornog i dobrog korporativnog upravljanja, uključujući i OECD standarde.

Zakon o preuzimanju akcionarskih društava je usklađen s opštim principima EU i odredbama o ponudama o preuzimanju.

Uputstvom o radu Centralnog registra privrednih subjekata je precizirano da se uz registracionu prijavu podnosi dokumentacija potrebna za registraciju u skladu sa Zakonom o privrednim društvima, u originalu, ovjerenom prepisu ili ovjerenoj kopiji.

U Nacrt zakona o privrednim društvima je stavljena shodna primjena tj. uvrštena je odredba koja glasi da se na odnose koji nastaju osnivanjem, poslovanjem i prestankom evropskog akcionarskog društva (Societas Europaea) i evropskog ekonomskog interesnog udruženja, koji nijesu regulisani Uredbom o evropskom akcionarskom društvu i Uredbom o evropskom ekonomskom interesnom udruženju ili posebnim zakonima za njihovo sprovođenje na teritoriji Crne Gore, shodno će se primjenjivati odredbe ovog zakona, od dana kada Crna Gora stekne punopravno članstvo u Evropskoj uniji.

3.6.1.2. Računovodstvo i revizija

Postignuta je usaglašenost s Direktivom 2013/34/EU, odnosno Zakonom o računovodstvu ("Sl. list CG", br. 52/16) su usklađene odredbe koje se, između ostalog tiču i:

- Razvrstavanja preduzeća (pravnih lica) u skladu sa kriterijumima iz Direktive 2013/34/EU;
- Izuzeća za mikro i mala pravna lica vezana za objavljivanje finansijskih informacija;
- Obaveze sastavljanja i objavljivanja izvještaja menadžmenta (izvještaj o upravljanju) za velika pravna lica, srednja pravna lica i pravna lica koja emituju hartije od vrijednosti i druge finansijske instrumente kojima se trguje na organizovanom tržištu;
- Izuzeća vezanih za sastavljanje konsolidovanih godišnjih finansijskih izvještaja za male grupe pravnih lica;
- Dodatnog izvještavanja za subjekte od javnog interesa koji obavljaju djelatnost u sektoru vađenja ruda i kamena ili djelatnosti sječe šuma;
- Pojma subjekata od javnog interesa (PIE).

Postoji zakonska obaveza objavljivanja pojedinačnih i konsolidovanih finansijskih izvještaja. Izvještaji se dostavljaju Poreskoj upravi koja ih objavljuje na svojoj intentet stranici web portalu. Ukoliko preduzeće ne dostavi Poreskoj upravi u pisanom i elektronskom obliku finansijske izvještaje i/ili izvještaj menadžmenta najkasnije do 31. III 2017. za prethodnu godinu predviđene su kaznene mjere.

U Crnoj Gori se primjenjuju Međunarodni računovodstveni standardi, odnosno Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja i postoji zakonska obaveza sastavljanja finansijskih iskaza u skladu sa ovim standardima.

Revizija je obavezna za sve subjekte od javnog interesa. Ovlašćeni revizori, odnosno društva za reviziju su u obavezi da primjenjuju Međunarodne standarde revizije.

Zakonom o reviziji ("Sl. list CG", br. 1/17), uspostavljena su pravila i procedure vezane za registraciju i edukaciju ovlašćenih revizora, kako edukaciju vezanu za dobijanje zvanja ovlašćenog revizora tako i kontinuiranu profesionalnu edukaciju, u skladu sa Direktivom 2006/43/EZ i Direktivom 2014/56/EU.

Zakonom o reviziji su preuzete norme iz direktiva koje se odnose na etičke zahtjeve. Postoji i zakonska obaveza primjene Kodeksa etike za profesionalne računovođe.

3.6.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

Vlada je 6. VII 2017. utvrdila Nacrt zakona o privrednim društvima. Nakon toga, Nacrt je prošao javnu raspravu i trenutno je u fazi usaglašavanja.

U junu 2017. osnovan je Savjet za reviziju (POB), a u toku je formiranje posebne organizacione jedinice u okviru Ministarstva finansija koja će se baviti kontrolom rada ovlašćenih računovođa, odnosno društava za reviziju.

3.7. POGLAVLJE 7: PRAVO INTELEKTUALNE SVOJINE

3.7.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

3.7.1.1. Normativni okvir

Autorsko i srodna prava

Oblast autorskog i srodnih prava u Crnoj Gori uređena je Zakonom o autorskom i srodnim pravima (“Sl. list CG”, br. 37/11 i 53/16), Pravilnikom o deponovanju i evidenciji autorskih djela i predmeta srodnih prava (“Sl. list CG”, br. 30/12) i Pravilnikom o izvorima pažljivog pretraživanja koji su primjereni određenim kategorijama djela i fonograma (“Sl. list CG”, br. 15/17). Zakonom o autorskom i srodnim pravima detaljno su uređena pitanja koja se, između ostalog, odnose na autorska djela, vrste autorskih prava (moralna prava, imovinska prava i druga prava autora), ograničenja autorskih prava, iscrpljenje prava, trajanje zaštite, djela siročad, autorsko pravo u pravnom prometu, audiovizuelna djela, računarske

programe, srodna prava (prava interpretatora, prava proizvođača fonograma, prava filmskih producenata, prava radiodifuznih organizacija, prava izdavača), sui generis prava proizvođača baza podataka, kolektivno ostvarivanje prava, evidenciju i oznaku predmeta zaštite, zaštitu prava, kao i odnos sa stranim elementima.

Krivična djela protiv autorskog i srodnih prava uređena su Krivičnim zakonikom Crne Gore ("Sl. list RCG", br. 70/03, 13/04, 47/06 i "Sl. list CG", br. 40/08, 25/10, 32/11, 64/11, 40/13, 56/13, 42/15, 58/15 i 44/17).

Crna Gora smatra da je u potpunosti usklađena sa sljedećim izvorima prava Evropske unije:

- Direktiva 96/9/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 11. III 1996. o pravnoj zaštiti baza podataka;
- Direktiva 2001/29/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 22. V 2001. o harmonizaciji određenih aspekata autorskog i srodnih prava u informacionom društvu;
- Direktiva 2001/84/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 27. IX 2001. o pravu slijeđenja u korist autora izvornog umjetničkog djela;
- Direktiva 2004/48/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 29. IV 2004. o sprovođenju prava intelektualne svojine;
- Direktiva 2006/115/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 12. XII 2006. o pravu davanja u zakup i pravu davanja na poslugu kao i o određenim pravima srodnim autorskom pravu na području intelektualne svojine;
- Direktiva 2006/116/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 12. XII 2006. o trajanju zaštite autorskog prava i određenih srodnih prava;
- Direktiva 2009/24/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 23. IV 2009. o pravnoj zaštiti računarskih programa;
- Direktiva 2011/77/EU Evropskog parlamenta i Savjeta od 27. IX 2011. kojom se mijenja i dopunjava direktiva 2006/116/EZ o trajanju zaštite autorskog i određenih srodnih prava;
- Direktiva 2012/28/EU Evropskog parlamenta i Savjeta od 25. X 2012. o određenoj dozvoljenoj upotrebi djela siročadi.

Crna Gora je djelimično usklađena sa sljedećim izvorima prava Evropske unije:

- Direktiva Savjeta 93/83/EEZ od 27. IX 1993. o koordinaciji određenih pravila za autorsko i srodna prava koja se odnose na satelitsko emitovanje i kablovsku retransmisiju;
- Direktiva 2014/26/EU Evropskog parlamenta i Savjeta od 26. II 2014. o kolektivnom ostvarivanju autorskog prava i srodnih prava, kao i izdavanju odobrenja za više državnih područja za prava na internetsko korišćenje muzičkih djela na unutrašnjem tržištu.

Kada je u pitanju Direktiva 93/83/EEZ, postoji neusklađenost samo sa članovima 11 i 12 navedene direktive, a planirano je da se potpuna usklađenost sa ovom direktivom postigne kroz uporedno usaglašavanje sa Direktivom 2014/26/EU koja je u neposrednoj vezi i bavi se i pitanjima kojima se bave i članovi 11 i 12 Direktive 93/83/EEZ (posredovanje i žalbene procedure).

Crna Gora je uvela princip unijskog iscrpljenja prava sa dejstvom od dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

Pravo industrijske svojine

Oblast patenata je u Crnoj Gori uređena Zakonom o patentima ("Sl. list CG", br. 42/15 i 2/17) i Pravilnikom o sadržini registara, prijava i drugih podnesaka, načinu podnošenja prijava i objavljivanju podataka u postupcima pravne zaštite pronalazaka ("Sl. list CG", br. 8/16). Zakonom o patentima detaljno su uređena pitanja koja se, između ostalog, odnose na predmet zaštite patentom, uslove zaštite patentnom i pravo na sticanje patenta, postupak za priznanje patenta, sadržinu i obim prava iz patenta, ograničenja prava, iscrpljenje prava, prinudne licence, trajanje i prestanak patenta, sertifikate o dodatnoj zaštiti, poništavanje patenta i sertifikata o dodatnoj zaštiti, građansko-pravnu zaštitu prava, promet prava, povjerljive pronalaske, pronalaske iz radnog odnosa, evropsku prijavu patenta i evropski patent, međunarodnu prijavu na osnovu Sporazuma o saradnji u oblasti patenata, registar zastupnika i druga pitanja od zanačaja.

Zakonom o patentima je propisano da ako je osnovni patent priznat za proizvod koji je sastavni dio lijeka za ljude ili životinje ili sredstva za zaštitu bilja, za čije stavljanje u promet se izdaje dozvola za stavljanje u promet u skladu sa posebnim propisom, nadležni organ može priznati sertifikat o dodatnoj zaštiti, pod uslovima predviđenim ovim zakonom.

Crna Gora smatra da je u potpunosti usklađena sa sljedećim izvorima prava Evropske unije:

- Direktivom 98/44/EC Evropskog parlamenta i Savjeta o pravnoj zaštiti pronalazaka iz područja biotehnologije;
- Direktivom 2004/48/EC Evropskog parlamenta i Savjeta o sprovođenju prava intelektualne svojine;
- Regulativom 1610/96/EC Evropskog parlamenta i Savjeta koja se odnosi na uvođenje Sertifikata za dodatnu zaštitu sredstava za zaštitu bilja;
- Regulativom 469/2009/EC Evropskog parlamenta i Savjeta koja se odnosi na uvođenje Sertifikata za dodatnu zaštitu za ljekove za zaštitu ljudi i životinja, i
- Regulativom 816/2006/EC Evropskog parlamenta i Savjeta o prinudnom licenciranju patenata u odnosu na proizvodnju farmaceutskih proizvoda za izvoz u države sa problemima javnog zdravlja.

Crna Gora je uvela princip unijskog iscrpljenja prava sa dejstvom od dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

Oblast žiga u Crnoj Gori je uređena Zakonom o žigu ("Sl. list CG", br. 72/10, 44/12, 18/14, 40/16 i 2/17) i Pravilnikom o postupku za priznanje, promjenama, obnovi važenja i međunarodnoj registraciji žiga ("Sl. list CG", br. 50/11).

Crna Gora smatra da je u potpunosti usklađena sa:

- Direktivom 2008/95/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta o usklađivanju zakonodavstava država članica o žigovima, i
- Direktivom 2004/48/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta o sprovođenju prava intelektualne svojine.

Crna Gora je uvela princip unijskog iscrpljenja prava sa dejstvom od dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

Zakonom o žigu su takođe uređena pitanja koja se odnose na proširenje dejstva prijava žiga Zajednice i žiga Zajednice na teritoriju Crne Gore od dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, pitanja vezana za utvrđivanje nadležnih sudova za žig Zajednice i druga pitanja od značaja za žig Zajednice.

Oblast dizajna u Crnoj Gori je uređena Zakonom o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna ("Sl. list CG", br. 80/10, 27/13, 42/16 i 2/17) i Pravilnikom o postupku za priznanje, promjenama i obnovi važenja industrijskog dizajna ("Sl. list CG", br. 12/12).

Crna Gora smatra da je u potpunosti usklađena sa:

- Direktivom 98/71/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta o pravnoj zaštiti dizajna, i
- Direktivom 2004/48/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 29. aprila 2004. o sprovođenju prava intelektualne svojine;
- Crna Gora je uvela princip unijskog iscrpljenja prava sa dejstvom od dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

Zakonom o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna su takođe uređena pitanja koja se odnose na proširenje dejstva prijava dizajna Zajednice i dizajna Zajednice na teritoriju Crne Gore od dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, pitanja vezana za utvrđivanje nadležnih sudova za dizajn Zajednice i druga pitanja od značaja za dizajn Zajednice.

Poslovne tajne

Članom 19 Direktive (EU) 2016/943 Evropskog parlamenta i Savjeta od 8. VI 2016. o zaštiti neotkrivenih znanja i iskustva i poslovnih informacija (poslovne tajne) od nezakonitog pribavljanja, korišćenja i otkrivanja propisano je da su države članice dužne da usklade

svoje nacionalno zakonodavstvo sa odredbama navedene direktive do 8. VI 2018. S tim u vezi, Crna Gora planira da sačeka da države članice Evropske unije usklade svoja nacionalna zakondavstva sa navedenom direktivom, kako bi na temelju njihovih iskustava, a uz ekspertsku pomoć iz Evropske unije, do kraja 2019. otpočela postupak usklađivanja crnogorskog zakonodavstva sa ovom direktivom.

3.7.1.2. Sprovođenje prava intelektualne svojine

Crna Gora ima efikasan sistem sprovođenja prva intelektualne svojine u cilju borbe protiv piraterije i falsifikovanja, koji treba dodatno unaprjeđivati u budućem periodu, a koji je u potpunosti usklađen s Direktivom 2004/48/EZ o sprovođenju prava intelektualne svojine. Navedena direktiva je transponovana u relevantne propise iz oblasti intelektualne svojine. Ministarstvo ekonomije, kao resorno za oblast intelektualne svojine, 29. III 2017. obrazovalo je Koordinacioni tim za sprovođenje prava intelektualne svojine, koji čine predstavnici Ministarstva ekonomije, Zavoda za intelektualnu svojinu, Privrednog suda Crne Gore, Državnog tužilaštva, Uprave za inspekcijske poslove, Uprave policije i Uprave carina.

Kao zadaci Koordinacionog tima utvrđeni su:

- Unaprjeđenje i jačanje saradnje između organa nadležnih za zaštitu i sprovođenje prava intelektualne svojine u Crnoj Gori;
- Koordinacija aktivnosti usmjerenih na sprječavanje i suzbijanje vršenja povreda prava intelektualne svojine;
- Praćenje i analiza aktivnosti nadležnih organa u vezi sa pitanjima intelektualne svojine i predlaganje mjera usmjerenih na poboljšanje efikasnosti njihovog rada;
- Utvrđivanje i praćenje prioriteta u svom radu, dinamike i rokova realizacije i ocjena postignutih rezultata.

Predviđeno je da se Koordinacioni tim sastaje po potrebi, a najmanje dva puta godišnje. Koordinacioni tim može obrazovati posebne radne grupe radi razmatranja pitanja od značaja za zaštitu prava intelektualne svojine, a po potrebi, može angažovati i predstavnike drugih državnih organa, kao i stručnjake izvan organa državne uprave. Poslovnikom o radu uređeni su način rada i odlučivanja Koordinacionog tima, prava i dužnosti predsjednika, članova i sekretara Koordinacionog tima, kao i druga pitanja od značaja za rad Koordinacionog tima. Takođe, utvrđena je obaveza Koordinacionog tima da izvještaj o svom radu pripremi i dostavi Ministarstvu ekonomije najkasnije do 31. III tekuće za prethodnu godinu.

Važno je napomenuti i da je u periodu od 2012. do 2015. na snazi bila Nacionalna strategija intelektualne svojine za period 2012-2015 i Akcioni plan za njeno sprovođenje, u okviru

kojih su bile planirane i realizovane određene mjere usmjerene na podizanje svijesti o važnosti prava intelektualne svojine i borbu protiv falsifikovanja i piraterije.

Zavod za intelektualnu svojinu

Uredbom o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave („Sl. list CG“, br. 19/17) promijenjen je status Zavoda te je on postao organ u sastavu Ministarstva ekonomije.

Djelokrug rada Zavoda za intelektualnu svojinu je u suštini ostao isti od dana osnivanja. Odredbom člana 3 Uredbe o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave ("Sl. list CG", br. 19/17) utvrđeno je da Zavod vrši poslove koji se odnose na: ispitivanje prijava i ispunjenost uslova za priznavanje prava industrijske svojine; rješavanje o sticanju prava na patent, žig, dizajn, topografiju integrisanih kola i oznake geografskog porijekla (industrijska svojina); utvrđivanje prestanka prava industrijske svojine; objavljivanje podataka u vezi sa prijavama za priznavanje prava industrijske svojine; pružanje informacionih usluga u vezi sa prijavama i pravima industrijske svojine; vođenje registara prijava za priznavanje prava industrijske svojine, registra prava industrijske svojine i registara zastupnika fizičkih i pravnih lica u postupcima za priznavanje prava industrijske svojine; prijem u depozit i evidenciju autorskih djela i predmeta nad kojima postoje srodna prava; izdavanje dozvola za obavljanje djelatnosti organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava; nadzor nad radom organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava; pripremu stručnih osnova za izradu propisa iz oblasti industrijske svojine i autorskog i srodnih prava; obavljanje međunarodne saradnje u oblasti intelektualne svojine; kao i druge poslove koji su mu određeni u nadležnost.

U cilju sprovođenja prava intelektualne svojine, Zavod kontinuirano unapređuje saradnju s ključnim institucijama uključenim u sprovođenje prava intelektualne svojine: Ministarstvom ekonomije, Upravom carina, Upravom za inspekcijske poslove, Tržišnom inspekcijom, Prvrednim sudom i Vrhovnim državnim tužilaštvom.

Imajući u vidu postojeće administrativne kapacitete i ograničena finansijska sredstva za nova zapošljavanja, iako postoji 9 upražnjenih mjesta, Zavod postojećim kapacitetima trenutno može odgovoriti obavazama koje proističu iz postojećeg zakonskog okvira i postupka pristupanja Crne Gore EU. Ovo naročito iz razloga dasadašnje posvećenosti stručnom usavršavanju i obukama zaposlenih. Od 2010. do sada organizovana su 4 seminara i jedna međunarodna Konferencija u saradnji sa WIPO, 6 seminara u saradnji sa EPO, 2 odlaska na sajmove i nekoliko studijskih posjeta drugim zavodima. Međutim, planirano intezivarenje aktivnosti Zavoda podrazumijevaće i popunjavanje upražnjenih radnih mjesta.

Polazeći od preporuka iz PP 7 i IV mjerila Zavod je sada posebno posvećen:

1) **Jačanju administrativnih kapaciteta** kroz intezivno stručno usavršavanju kadra. U tom smislu smo, osobito od jula 2017. intenzivirali saradnju sa: WIPO, EPO, EU IPO. Dogovorene su naredne obuke i usavršavanja: studijska posjeta Zavodu u regionu (BiH)–novembar 2017, 2 seminara - u saradnji sa EPO i WIPO - decembar 2017, stručna obuka za implementaciju u TMview, DesignView (EU IPO); seminar 26. IV 2018. (WIPO), 2 okrugla stola posvećema pravu intelektualne svojine - april 2018. (WIPO) i brojna druga dešavanja u saradnji sa WIPO, EPO, EU IPO.
2) **Radu na stvaranju baze bilansa ostvarenih rezultata o istražnim postupcima, krivičnim gonjenjima i sudskim postupcima u slučaju kršenja prava**:
   a) Zavod je shodno preuzetoj obavezi 26. IV 2016. formirao Radnu grupu za utvrđivanje modela prikupljanja podataka o sprovođenju prava intelektualne svojine koja je sačinila metodologiju prikupljanja i analize statističkih podataka o sprovođenju prava intelektualne svojine. **Metodologija je izrađena u skladu sa EU standardima i po njoj svaki organ iz svoje nadležnosti prikuplja i dostavlja Zavodu svoje podatke koji čine dio zbirnog izvještaja koji priprema Zavod za potrebe dostavljanja EK. Izvještaj sadrži statistički pregled bilansa rezultata po institucijama: Zavoda za intelektualnu svojinu, Uprave za inspekcijske poslove, Uprave carina, Uprave policije i Privrednog suda.**
   b) Shodno Odluci Koordinacionog tima za sprovođenje prava intelektualne svojine formirana je **Radna grupa sa zadatkom organizovanja i sprovođenja zajedničkih akcija usmjerenih na sprječavanje i suzbijanje vršenje prava intelektualne svojine**. Grupom predsjedava direktorica Zavoda za intelektualnu svojinu, a čine je predstavnici : Uprave policije, Uprave carina i Uprave za inspekcijske poslove. Radna grupa je 20. X održala prvu sjednicu.

U istom periodu Zavod je radio na unapređivanju baza podataka i alata za efikasnu primjenu prava intelektualne svojine:

- Zavod je kod EU IPO inicirao pomoć u sređivanju baze podataka iz oblasti žigova , a potom i imlamentaciju najsavremenijih IT alata u toj oblasti (poseban tim formiran u Zavodu radi na ovim poslovima od septembra 2017, implementacija je najavljena za kraj januara 2018.)
- Zavod je dobio u oktobru 2017. podršku EPO za sređivanje baze podataka iz oblasti patenata (formira se tim koji će uskoro početi rad na bazi patenata, a okončanje tog posla vezuje se za početak naredne godine).
- Zavod je ušao u projekat IPA 2016 kojim će dobiti softver za žigove i EDMS (elektronski sistem za upravljanje podacima)
- Zavod je počeo pripreme za traženje za expertske podrške u primjeni Bečke klasifikacije figurativnih elemenata žigova preko TAIEX-a

Zavod je krajem septembra 2017. inicirao **donošenje nove Nacionalne strategije za oblast prava intelektualne svojine** (2019-2021) i i iskazao spremnost pružanju punog doprinosa izradi iste.

U cilju daljeg promovisanja i afirmisanja prava intelektualne svojine i veće dostupnosti informacija svim zainteresovanim licima, Zavod je 19. X 2017. realizovao prvu aktivnost iz **projekta Dan otvorenih vrata**.

Uprava za inspekcijske poslove – Tržišna inspekcija

Tržišna inspekcija vrši nadzor nad primjenom propisa u više upravnih oblasti, od kojih je jedna zaštita prava intelektualne svojine, tako da zbog ograničenog broja inspektora nije moguće organizovati sprovođenje nadzora po pojedinim oblastima, već svi su inspektori zaduženi za sve oblasti nadzora. S tim u vezi, kada je upitanju sprovođenje nadzora u oblasti primjene propisa iz oblasti zaštite prava intelektualne svojine, nema specijaliziranih inspektora koji vrše samo tu vrstu nadzora, ali se ovaj problem pokušao prevazići kroz obuke jednog manjeg broja inspektora za ovu oblast nadzora. Međutim, zbog starosne strukture, a i iz drugih razloga, tendencija je odliva inspektorskog kadra, a popuna je veoma spora ili nikakva zbog nedostatka budžetskih sredstava, dugih procedura za prijem, a i slabe zainteresovanosti za inspektorski poziv zbog malih primanja inspektora.

Sprovođenje inspekcijskog nadzora zasniva se na posebnom zakonu koji uređuje inspekcijski nadzor, odredbama o inspekcijskom nadzoru sadržanim u materijalnim zakonima koji su predmet nadzora, posebnom zakonu koji se odnosi na Tržišnu inspekciju, kao i Zakono o upravnom postupku i drugim procesnim zakonima.

Pored inspekcijskog nadzora, Tržišna inspekcija je angažovana i na izvršavanju drugih obaveza iz svoje nadležnosti, prije svega, na prijemu prijava trgovine i vođenju registra prijava trgovine, na prijemu inicijativa/žalbi potrošača i drugih lica, na vođenju i održavanju Nacionalnog sistema za brzu razmjenu informacija o opasnim proizvodima itd.

U oblasti zaštite prava intelektualne svojine pored ostalih nadležnih organa, Tržišna inspekcija se ozbiljnije uvodi u nadzor od 2006. shodno odredbama Zakona o primjeni propisa kojima se uređuje zaštita prava intelektualne svojine („Sl. list CG“, br. 45/05, 73/10, 37/11, 40/11, 18/14, 42/15 i 42/16). Na osnovu ovog Zakona, tržišni inspektor je ovlašćen da vrši nadzor proizvodnje i prometa robe kojom se povređuju prava industrijske svojine i nadzor prometa robe na kojoj postoje autorska i srodna prava. Shodno odredbama ovog zakona, postupak za zaštitu prava intelektualne svojine pokreće se po službenoj dužnosti i na inicijativu– zahtjev nosioca prava intelektualne svojine (podnosilac zahtjeva). U cilju lakše komunikacije s inspekcijom, na sajtu Tržišne inspekcije objavljen je obrazac zahtjeva, kao i svi propisi iz ove oblasti.

Tržišna inspekcija je nadležna za nadzor nad primjenom i sljedećih zakona koji uređuju oblast prava intelektualne svojine: Zakona o autorskom i srodnim pravima, Zakona o patentima, Zakona o žigu, Zakona o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna, Zakona o oznakama geografskog porijekla, Zakona o zaštiti topografije poluprovodnika, Zakona o kinematografiji i Zakona o optičkim diskovima.

Privredni sud

Privredni sud je, između ostalog, odgovoran za sprovođenje prava intelektualne svojine u Crnoj Gori. Pet sudija je zaduženo za predmete koji se odnose na pravo intelektualne svojine. Privredni sud je jedini prvostepeni specijalizovani sud za slučajeve kršenja prava intelektualne svojine od 20. III 2015, kada je u pitanju građansko pravna zaštita.

Uprava policije

U okviru Ministarstva unutrašnjih poslova – Uprave policije - Odsjeka za suzbijanje privrednog kriminaliteta shodno novom Pavilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta izvršena je centralizacija pomenutog Odsjeka kojom su po teritorijalnom principu formirane tri regije: Centar, Jug i Sjever i sistemazovano je 48 radnih mjesta mjesta od kojih se dva sistematizovana radna mjesta odnose na oblast zaštite intelektualne svojine i to u okviru Grupe za suzbijanje krivičnih djela protiv imovine, intelektualne svojine, životne sredine i uređenja prostora.

Shodno predmetnoj sistematizaciji i zakonskim ovlašćenjima u nadležnosti Odsjeka za suzbijanje privrednog kriminaliteta su i krivična djela protiv intelektualne svojine propisana u Krivičnom zakoniku CG – glava XXI.

U okviru Odsjeka za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije shodno novom Pavilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta izvršena je centralizacija pomenutog Odsjeka u okviru kojeg postoji Grupa za suzbijanje krivičnih djela visokotehnološkog kriminala u kojoj su sistemaizovana tri radna mjesta.

Uprava carina

Uprava carina je jedan od organa u Crnoj Gori u čijoj je nadležnosti sprovođenje mjera za zaštitu prava intelektualne svojine. Uprava carina kroz svoju zaštitnu funkciju, vrši kontrolu robe za koju postoji sumnja da povrjeđuje prava intelektualne svojine u cilju sprečavanja prometa krivotvorene robe. U Upravi carina je organizovan Odsjek za zaštitu prava intelektualne svojine i praćenje zabrana i ograničenja. U nadležnosti Odsjeka za intelektualnu svojinu i praćenje zabrana i ograničenja je da prati primjenu propisa iz oblasti intelektualne svojine, učestvuje u izradi propisa iz oblasti intelektualne svojine, razmatra i obrađuje zahtjeve za zaštitu prava intelektualne svojine, učestvuje u organizovanju i izvođenju obuka iz ove oblasti, ostvaruje saradnju iz oblasti intelektualne svojine na nacionalnom i međunarodnom nivou i dr. Shodno Pravilniku o unutrašnjoj

organizaciji i sistematizaciji Ministarstva finansija u Upravi carina, u Odsjeku su sistematizovana četiri radna mjesta. Poslove iz nadležnosti Odsjeka obavljaju tri službenika, načelnik i dva samostalna savjetnika za intelektualnu svojinu, dok je radno mjesto samostalnog savjetnika za oblast zabrana i ograničenja trenutno upražnjeno.

U područnim jedinicama carinarnicama imenovani koordinatori za prava intelektualne svojine obavljaju poslove koordinacije između Odsjeka za zaštitu prava intelektualne svojine i područnih jedinica carinarnica i carinskih ispostava (pružanje pomoći u identifikaciji robe prilikom pregleda pošiljki, vođenje evidencija o zadržanoj i smeštenoj robi u magacinskim prostorima, pružanje pomoći nosiocima prava intelektualne svojine prilikom pregleda i eventualnog uzorkovanja robe i sl.).

Uprava carina kontinuirano ostvaruje saradnju sa nadležnim organima u Crnoj Gori u čijoj nadležnosti je sprovođenje prava intelektualne svojine (Ministarstvo ekonomije, Zavod za intelektualnu svpojinu, Privredni sud, Agencija za lijekove i medicinska sredstva i dr.), kroz članstvo u zajedničkim radnim tijelima (Koordinacioni tim za sprovođenje prava intelektualne svojine, Tim za praćenje i realizaciju aktivnosti u suzbujanju prometa falsifikovanih ljekova i dr.) zajedničke sastanke, obuke i dr.

U cilju upoznavanja javnosti s aktivnostima koje sprovodimo na ovom polju, prvenstveno o prekidima carinskih postupaka i zadržavanju robe po osnovu sumnje da se radi o povredi prava intelektualne svojine, i podizanja svijesti o značaju zaštite ovih prava Uprava carina redovno informiše javnost putem saopštenja i koje takođe ističe i na sajtu Uprave. U saradnji sa nadležnim organima u Crnoj Gori, Uprava carina učestvuje u kampanjama, pripremama zajedničkih saopštenja i drugim aktivnostima.

U 2015. prekinuto je 25 carinskih postupaka i privremeno je zadržana roba u ukupnoj količini od 52.746 komada robe.

U 2016. prekinuta su 83 carinska postupka i privremeno je zadržana roba u ukupnoj količini od 77.075 komada robe.

Do 18. X 2017. prekinuto je 38 carinskih postupaka i zadžana roba u ukupnoj količini od 1.955 komada robe.

3.7.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

3.7.2.1 Normativni okvir

U svrhu usklađivanja svih crnogorskih zakona koji sadrže odredbe koje se odnose na upravni postupak s pravilima koje donosi novi crnogorski Zakon o upravnom postupku, izvršene su izmjene Zakona o žigu, Zakona o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna i Zakona o patentima. S tim u vezi, Skuština je 29. XII 2016. donijela:

- Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o žigu (“Sl. list CG”, br. 2/17);

- Zakon o izmjenama Zakona o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna ("Sl. list CG", br. 2/17); i
- Zakon o izmjenama Zakona o patentima ("Sl. list CG", br. 2/17).

Ministarstvo ekonomije je donijelo i Pravilnik o izvorima pažljivog pretraživanja koji su primjereni određenim kategorijama djela i fonograma ("Sl. list CG", br. 15/17), kao i Pravilnik o sadržaju isprave o žigu i isprave o dizajnu ("Sl. list CG", br. 19/17).

Navedene izmjene nisu u vezi s pravom EU, a počele su da se primjenjuju 1. VII 2017. s obzirom da je njihova primjena bila vezana za početak primjene novog Zakona o upravnom postupku.

3.7.2.2 Sprovođenje prava intelektualne svojine

Koordinacioni tim za sprovođenje prava intelektualne svojine je u toku 2017. održao tri sjednice, a na jednoj od njih je donijeta Odluka o formiranju posebnog radnog tima sačinjenog od predstavnika Uprave carina, Uprave policije, Uprave za inspekcijske poslove i Zavoda za intelektualnu svojinu čiji je zadatak organizovanje i sprovođenje zajedničkih akcija usmjerenih na sprječavanje i suzbijanje vršenja povreda prava intelektualne svojine.

Saradnja se odvijala i kroz učešće na sastancima Radne grupe koja je bila nadležna za praćenje implementacije Nacionalne strategije intelektualne svojine za period 2012-2015. i Akcionog plana za njeno sprovođenje, zatim u okviru Radne grupe za pripremu pregovora za pristupanje Crne Gore EU za poglavlje 7 – Pravo intelektualne svojine i kroz neposredne vidove saradnje nadležnih institucija.

Zavod za intelektualnu svojinu

Zavod za intelektualnu svojinu (u daljem tekstu: Zavod) je nastavio sa sprovođenjem sljedećih aktivnosti:

- Ostvarivanje redovne nadležnosti registracije prava industrijske svojine (patent, žig, industrijski dizajn) i ostvarivanje nadležnosti iz oblasti autorskog i srodnih prava;
- Uvođenje novih tehničkih rješenja i praćenje postojećih (Migracija podataka u softver za patente, implementacija TM View-a, Design Viewa, USS (User Satisfaction Survey), kao i praćenje i predlaganje novih tehničkih rješena (HDB (harmonized data base), Common Examiners Tools (CESTO), Front office);
- Unapređivanje i jačanje administrativnih kapaciteta;
- Organizaciju seminara za predstavnike državnih institucija, sudstva i tužilaštva uključenih u sprovođenju prava intelektualne svojine u cilju podizanja nivoa profesionalne stručnosti, znanja i vještina;

- Aktivnu i intenzivniju saradnju sa Svjetskom organizacijom za intelektualnu svojinu (u daljem tekstu: WIPO), Zavodom za intelektualnom svojinu Evropske unije (u daljem tekstu: EUIPO) i Evropskom patentnom organizacijom (u daljem tekstu: EPO).
- Registracija prava industrijske svojine i ostvarivanje nadležnosti iz oblasti autorskog i srodnih prava u Crnoj Gori je nastavljeno u skladu sa međunarodno ratifikovanim ugovorima koji obavezuju Crnu Goru, kao i nacionalnim zakonodavnim okvirom. Pored toga, ispitivači Zavoda su kontinuirano pratili relevantne presude Evropskog suda pravde, Zajedničke komunikacije EUIPO vezano za žigovno pravo, kao i Zajedničke komunikacije u pogledu grafičkog prikaza dizajna.

Na osnovu obnovljene i intenzivirane saradnje sa Zavodom za intelektualnu svojinu Evropske unije (EUIPO), Zavod je ušao u postupak implementacije sledećih alata:

- TMView je baza žigova koja funkcioniše po principu "sve-u-jednom." Omogućava veoma jednostavno pretraživanje žigova sadržanih u nacionalnim bazama zemalja članica EU, zatim Rusije, Republike Koreje, Maroka, Meksika, Turske, Norveške, SAD-a, kao i u međunarodnim bazama žigova EUIPO-a i WIPO-a (Romarin). Informacije se mogu naći na jezicima navedenih zemalja. Ova baza se konstantno razvija, te se očekuje da će i Crna Gora, na ovaj način, omogućiti pristup svojoj bazi žigova;
- DesignView je mrežni alat za pretraživanje koji svakom korisniku interneta omogućava da pretražuje dizajne svih uključenih zavoda, uključujući EUIPO i nacionalne zavode. Alat je višejezičan i jednostavan za korišćenje te omogućava pristup prijavama za dizajn i registracijama, koje pružaju uključeni zavodi, putem jedne i jedinstvene platforme.
- U cilju unapređenja kvaliteta rada, Zavod je pokazao interesovanje za alat User Satisfaction Survey (USS). USS je alat anketnog tipa, odnosno alat pomoću koga se može vidjeti da li su korisnici zadovoljni radom Zavoda, tj. šta bi trebalo promijeniti i unaprijediti. Nakon implementacije navedenog alata Zavod ima mogućnost formulisanja on-line pitanja u vezi svog rada na koje korisnici mogu odgovarati. Svakako nakon sprovedene ankete Zavod može, na osnovu odgovora korisnika, utvrditi kojom uslugom Zavoda su zadovoljni, a na kojima treba uložiti dodatne napore radi unapređenja rada u toj oblasti.

U velikom broju alata iz EUIPN mreže Zavod je prepoznao i one koje mogu pružiti pomoć kako korisnicima/prijaviocima tako i ispitivačima iz oblasti žiga i dizajna. Među njima su HDB (Harmonised Database), DesignClass, Common Examiners Support Tool (CESTO), Front office. U cilju praćenja i unapređivanja postojećih tehničkih rješenja Zavod je nastavio migraciju podataka u softver za patente - Patent data management system kao jedan od najrazvijenijih i najfunkcionalnijih sistema za male nacionalne zavode za intelektualnu svojinu.

Mehanizmi saradnje i koordinacije između organa za zaštitu i sprovođenje prava intelektualne svojine

Ministarstvo ekonomije, je 29. III 2017. obrazovalo Koordinacioni tim za sprovođenje prava intelektualne svojine, koji čine predstavnici Ministarstva ekonomije, Zavoda za intelektualnu svojinu, Privrednog suda, Državnog tužilaštva, Uprave za inspekcijske poslove, Uprave policije i Uprave carina.

Zavod je zadužen za pripremu objedinjenih kvartalnih Izvještaja o napretku u oblasti intelektualne svojine u vezi sprovođenja prava intelektualne svojine, a koje su u nadležnosti Zavoda i drugih organa uključenih u sprovođenje prava intelektualne svojine. Koordinacioni tim za sprovođenje prava intelektualne svojine obrazovao je Radnu grupu čiji su članovi predstavnici Zavoda, Uprave carina, Uprave policije i Uprave za inspekcije poslove. Ciljevi ove Radne grupe su organizovanja i sprovođenje zajedničkih akcija usmjerenih na sprečavanje i suzbijanje vršenja povreda prava intelektualne svojine. Imajući u vidu navedeno, Zavod je 20. X 2017. održao prvu Konstitutivnu sjednicu Radne grupe, na kojoj su članovi upoznati sa Odlukom Koordinacionog tima za sprovođenje prava intelektualne svojine sa zadacima i ciljevima Radne grupe, kao i planom budućih aktivnosti.

Strategija za podršku podizanja svijesti o važnosti prava intelektualne svojine

Početkom oktobra 2017, Zavod je u dogovoru s Ministarstvom ekonomije, kod Svjetske organizacije za intelektualnu svojinu (WIPO) inicirao ideju o pružanju ekspertske pomoći pri izradi nove Nacionalne strategije za intelektualnu svojinu. Pripremne aktivnosti najavljene su za početak naredne godine, a Strategija će se odnositi na period 2019-2021. Ciljevi nove Nacionalne strategije su: nastavak dalje harmonizacije nacionalnog sa zakonodavstvom EU, unapređivanje sprovođenja prava intelektualne svojine, ostvarivanje ekonomske valorizacije prava intelektualne svojine i kontuirano podizanje svijesti o značaju intelektualne svojine, s posebnim akcentom na unaprijeđivanje saradnje s univerzitetima, Privrednom komorom, malim i srednjim preduzećima i drugim značajnim segmentima društva.

Administrativni kapaciteti

Uredbom o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave ("Sl. list CG", br. 19/17) Zavod je postao organ u sastavu Ministarstva ekonomije. Ministarstvo ekonomije donijelo je 15. V 2017. Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministrstva ekonomije u kojem su sistematizovana radna mjesta Zavoda. Sistematizovano je 27 radnih mjesta od kojih je popunjeno 19. Novim Pravilnikom se, u odnosu na predhodni otišlo i korak dalje, pa su autorsko i srodna prava sistematizovani kao poseban odsjek. Zavod je pokrenuo inijacitive za popunu radnih mjesta visokog rukovodnog kadra (dva pomoćnika), dok su angažovana dodatna tri službenika po osnovu ugovora o djelu. Takođe, Zavod je predlogom Budžeta za 2018. zatražio finansijska sredstva za

popunjavanje preostalih osam upražnjenih mjesta, što je prepoznato i u zahtjevu upućenom Ministarstvu javne uprave za izradu *Plana optimizacije broja zaposlenih u javnom sektoru*.

Službenici Zavoda pohađali susedam obuka u organizaciji EPO, EUIPO u oblastima kvalitetnije patentne zaštite, industrijskog dizajna, žigova i dizajna i informisali se o novim alatima koje EUIPO nudi državama koje nisu članice EU i aktuelnim projektima EPO.

Zavod je, u saradnji sa Svjetskom organizacije za intelektualnu svojinu (WIPO), odnosno Evropskom kancelarijom za patente (EPO), organizovao dva seminara:

- U Podgorici je održan seminar Madridski i Haški sistemi, 6 IX 2016. Zajednička organizacija WIPO i Zavod. Seminaru je prisustvovalo 56 učesnika.
- U Podgorici, 5. XII 2016, održan je seminar ''Evropski patentni sistem: od podnošenja prijave do priznanja patenta'', koji je organizovala Evropska kancelarija za patente (EPO), u saradnji sa Zavodom. Seminaru je prisustvovalo 50 učesnika

Uprava za inspekcijske poslove – Tržišna inspekcija

Administrativni kapaciteti

Ukupan broj trenutno zaposlenih u Tržišnoj inspekciji iznosi 47, od čega je 45 inspektora (uključujući i glavnog inspektora) i dva savjetnika. U cilju obuke inspektora za sprovođenje nadzora u oblasti intelektualne svojine, 5. XII 2016. realizovan je seminar na temu ''Evropski patentni sistem: od podnošenja prijave do priznanja patenta''.

U ovom periodu od strane nosioca prava intelektualne svojine **podnijeto je ukupno 22 zahtjeva** (sedam opštih i 15 pojedinačnih). Detaljan prikaz postignutih rezultata u vezi s nepravilnostima i preduzetim mjerama po propisima o zaštiti prava intelektualne svojine, kao i pravom industrijske svojine (patent, žig, dizajn, oznake geografskog porijekla, topografija integrisanih kola), dostavljen je u prilogu 1 dokumenta.

Vrhovno državno tužilaštvo

U periodu 1. I - 19. X 2017, državnim tužilaštvima u Crnoj Gori nisu podnošene krivične prijave čiji su predmet krivična djela protiv intelektualne svojine.

Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici je, u septembru 2017, po službenoj dužnosti, formiralo krivični predmet, nakon izvještavanja medija o navodnim sumnjama da su pojedina lica, radeći za potrebe određene državne ustanove, pod svojim imenom djelimično objavili tuđe autorsko djelo, kako bi utvrdilo da li postoje osnovi sumnje da je učinjeno krivično djelo povreda moralnih prava autora i interpretatora. U toku postupak izviđaja.

Privredni sud

Privredni sud je u periodu 1. I 2017. - 20. X 2017, primio ukupno 183 predmeta iz oblasti zaštite prava intelektualne svojine, od čega je za 74 predmeta donijeta prvostepena presuda ili je predmet okončan na drugi način, dok je u preostalim predmetima u toku prvostepeni postupak. Navedeni predmeti se uglavnom odnose na zaštitu prava na žig i zaštitu prava autora muzike. Prosječno trajanje postupka u ovim predmetima je od tri do šest mjeseci.

Uprava policije

Uprava policije nije podnijela nijednu krivičnu prijavu kada je u pitanju oblast intelektualne svojine.

Uprava carina

U periodu 1. I - 18. X 2017. Uprava carina je prekinula 38 carinskih postupaka i privremeno zadržala robu u ukupnoj količini od 1.955 komada. Usvojeno je 109 zahtjeva za preduzimanje mjera za zaštitu prava intelektualne svojine koje su podnijeli nosioci prava, od čega je 15 zahtjeva u radu, dva zahtjeva su odbijena dok je jedan postupak obustavljen.

Pod carinskim nadzorom je uništeno 5.664 komada robe.

Takođe, od 1. I 2017. u primjeni je Uredba o postupanju carinskog organa sa robom za koju postoji osnovana sumnja da povređuje prava intelektualne svojine (''Sl. list CG'', br. 48/16). Uredba je u najvećem dijelu usaglašena sa Uredbom Evropskog parlamenta i Savjeta br. 608/2013 o carinskom sprovođenju prava intelektualne svojine i Uredbom Komisije 1352/2013 o uspostavljanju obrazaca utvrđenih Uredbom br. 608/2013. Uredba sa prilozima je dostupna na sajtu Uprave carina. U cilju jednoobraznog i pravilnog postupanja izrađeno je detaljno Uputstvo za carinske službenike o primjeni Uredbe;

Administrativni kapaciteti

Službenici Uprave carina učestvovali su na četiri obuke na temu prepoznavanja krivotvorene robe, zaštite prava intelektualne svojine, u organizaciji EUIPO, WIPO i EUROPOL-a Takođe, u Alikanteu, 9 - 11. XI 2016. u organizaciji EUROPOL-a i EU Kancelarije za intelektualnu svojinu (EUIPO) iz Alikantea, održana je Konferencija na temu ''Krivotvorenje igračaka i video igara'', na kojoj je učestvovao jedan službenik Uprave carina CG.

3.8. POGLAVLJE 8: KONKURENCIJA

3.8.1. Antimonopolska politika i koncentracije

Zakonodavni okvir

Donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti konkurencije je Programom rada Vlade planirano za IV kvartal 2017. Izmjenama se pristupilo s ciljem formiranja jedinstvenog organa koji bi obavljao poslove vezane za zaštitu konkurencije i kontrolu državnu pomoć. Naime, predmetnim izmjenama, između ostalog, predviđeno je da se nadležnosti i postupanja Komisije za kontrolu državne pomoći stavljaju u nadležnost Agencije za zaštitu konkurencije.

Na ovaj način će se omogućiti da se poslovi kontrole državne pomoći obavljaju u okviru postojećih institucionalnih rješenja, bez proširenja mreže regulatornih tijela.

Izmjenama i dopunama se pristupilo i u cilju usklađivanja s odredbama Zakona o upravnom postupku.

Iako se izmjene Zakona ne odnose na usklađivanje s pravnom tekovinom EU, one suštinski unapređuju oblast 8. poglavlja kroz formiranje operativnog nezavisnog tijela nadležnog za državnu pomoć.

Kapacitet za sprovođenje i primjenu

Agencija je u kontinuitetu poboljšavala kvalitativno i kvantitativno administrativne kapacitete. U tom smislu, tokom izvještajnog perioda, u Agenciji je primljeno pet službenika, od čega četiri u stručnoj i jedan u opštoj službi.

U Agenciji je trenutno, uključujući i direktora, zaposleno 17 službenika, od čega poslove zaštite konkurencije obavlja osam službenika.

Koncentracije

Agencija je izdala ukupno 30 rješenja o odobrenju predmetnih koncentracija.

Agenciji je ukupno podnijeto 26 zahtjeva za izdavanje odobrenja za sprovođenje koncentracije. Riješeno je 20 zahtjeva iz tekućeg perioda. Izdato je i deset rješenja kojima se odobrava koncentracija učesnika na tržištu, a na osnovu prenijetih predmeta iz prethodnog perioda. Pored toga, šest zahtjeva je u proceduri.

Ovlašćena lica su, po nalogu direktora Agencije, izvršila jedan nenajavljeni uvid u poslovnim prostorijama pravnog lica, radi prikupljanja podataka neophodnih za dalja postupanja Agencije po zahtjevu za odobrenje koncentracije.

Protiv jednog Rješenja za odobrenje koncentracije, pokrenut je upravni spor, po tužbama zainteresovanih strana. Upravni sud Crne Gore je rješenjima odbacio predmetne tužbe, odnosno potvrdio zakonitost postupanja Agencije.

Zabranjeni sporazumi i zloupotrebe

Agencija je donijela dvije odluke, i to: jedna odluku zbog zloupotrebe dominantnog položaja i jedna odluku zbog zabranjenog-kartelnog sporazuma.

Odluka zbog zloupotrebe dominantnog položaja

Agencija je pokrenula i okončala postupak ispitivanja eventualnih radnji zloupotrebe dominantnog položaja, preduzetih od strane Luke Kotor A.D. na tržištu pružanja usluge pilotaže u okviru relevantnog geografskog tržišta Bokokotorskog zaliva.

Agencija je donijela Rješenje kojim je utvrdila da „Luka Kotor“ A.D, koristi svoje pravo ekskuziviteta kao koncesionar u okviru akvatorijuma luke Kotor, zloupotrebljava svoj dominantan položaj na način što je uslovljavala agente i brodare da za usluge pilotaže moraju angažovati „Luku Kotor“ A.D, u svakom slučaju kada je dolazna i odlazna luka plovila – Luka Kotor. Istim Rješenjem, Agencija je zabranila svako buduće postupanje kojim bi „Luka Kotor“ A.D. mogla spriječiti, ograničiti ili narušiti konkurenciju zloupotrebom dominantnog položaja na opisan način.

Agencija je naložila i preduzimanje mjere iz člana 59 Zakona o zaštiti konkurencije srazmjerno učinjenoj povredi, radi otklanjanja štetnih posljedica i uspostavljanja efikasne konkurencije na tržištu, kao i rok za njeno izvršenje. Po navedenom, „Luka Kotor“ A.D. je u ostavljenom roku i postupila. „Luka Kotor“ A.D je Upravnom sudu, podnijela tužbu protiv navedenog rješenja i postupak po tužbi je u toku. Sudu za prekršaje - Odjeljenju u Kotoru podnijet je Zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka protiv pravnog lica i odgovornog lica u pravnom licu, a koji je Sud rješenjem odbacio.

Višem Sudu za prekršaje podnijeta je Žalba protiv rješenja Suda za prekršaje Kotor. Viši sud Crne Gore uvažio je žalbu Agencije, ukinuo rješenje Suda za prekršaje Budva - Odjeljenje u Kotoru i predmet vratio na ponovni postupak i odlučivanje.

Odluka zbog kartelnog sporazuma:

Agencija je pokrenula i okončala postupak ispitivanja povrede konkurencije pokrenut po službenoj dužnosti protiv privrednog subjekta „URION" d.o.o. iz Podgorice, i „Montemedicom" d.o.o. iz Podgorice, radi utvrđivanja da li je Ugovor o zajedničkom nastupanju u postupku javne nabavke Fonda za zdravstveno osiguranje. S tim u vezi, Agencija je donijela Rješenje kojim je utvrđeno da su privredni subjekti „URION“ d.o.o. iz Podgorice i „Montemedicom“ d.o.o. iz Podgorice, izvršili povredu konkurencije na relevantnom tržištu javnih nabavki RTG filmova i potrošnog materijala - vlažna tehnologija, filmova za radiološko snimanje, filmova za rendgensko snimanje, razvijača za rendgensko snimanje, fiksira za rendgensko snimanje, na geografskom tržištu Crne Gore. Utvrđeno je da je Ugovor imao za cilj ili posljedicu da ponuđena cijena u konkretnoj javnoj nabavci, kao rezultat postignutog dogovora, bude viša po pojedinačnom proizvodu nego što bi bila u slučaju pojedinačne ponude svakog od učesnika u zabranjenom sporazumu, te da su privredni subjekti bili u obavezi da odluke o cijeni i uslovima prodaje donose samostalno i nezavisno od svojih konkurenata.

Rješenjem je istovremeno utvrđeno da je navedeni sporazum zabranjen i ništavan. Ugovornim stranama „Montemedicom“ d.o.o. i „Urion“ d.o.o. zabranjena je dalja primjena i sprovođenje predmetnog ugovora, te naloženo da o predmetnim mjerama Agencije obavijeste Fond za zdravstveno osiguranje, uz istovremeno dostavljanje dokaza o izvršenju naloga.

Sudu za prekršaje u Podgorici podnijeti su zahtjevi za pokretanje prekršajnog postupka protiv učesnika zabranjenog sporazuma. Rješenjem Suda za prekršaje Podgorica stranka u postupku „Montemedicom“ d.o.o, oslobođena je krivice, zbog toga što Sudu nije prezentiran dokaz o oglašavanju zabranjenog sporazuma. Protiv navedenog rješenja Agencija je podnijela žalbu Višem sudu za prekršaje.

Protiv navedenog rješenja, “Urion” d.o.o, je pokrenuo upravni spor. Upravni sud je donio presudu kojom je odbio tužbu, odnosno potvrdio zakonitost postupanja Agencije.

Takođe, u postupcima zabranjenih-kartelnih sporazuma, u toku 2017, a po podnijetom zahtjevu za pokretanje prekršajnog postupka Sud za prekršaje je donio Rješenje kojim je izrečena opomena za pravno lice *''Šafran''* d.o.o, dok je odgovorno lice u pravnom licu kažnjeno novčanom kaznom u iznosu od 600 €.

Agenciji su podnijeta tri zahtjeva za pojedinačno izuzeće sporazuma od zabrane. Agencija je odobrila jedno izuzeće *Phillip Morris Montenegro d.o.o. i Neregelia d.o.o. Podgorica*. Po drugom zahtjevu za *Coca-Cola Hellenic Bottling Company-Srbija*, d.o.o. Beograd, odlučivaće se po podnijetom zahtjevu za odobrenje koncentracije, jer nije postojala obaveza podnošenja zahtjeva za pojedinačno izuzeće, dok je treći postupak u toku zahtjevu koji je podnešen Agenciji od strane *Bavaria NV* Holandija i povezanih lica *Trebjesa d.o.o. Nikšić,* postupak u toku.

Takođe, Agenciji je podnijeto sedam inicijativa za ispitivanje povrede konkurencije, od kojih je postupak u toku za tri inicijative, dok je za četiri inicijative postupak ispitivanja završen.

- Agenciji za zaštitu konkurencije je dostavljena Inicijativa od strane privrednog subjekta *„Lima“ d.o.o, Nikšić*, kojom je zatraženo preduzimanje mjera u smislu zaštitite konkurencije na tržištu pružanja taksi usluga na relevantnom području opštine Herceg Novi, „zbog nepostojanja konkurencije“, jer je navodno konkurentska firma podigla cijene svojih usluga, koje su drastično veće nego cijene na drugim i okolnim Opština.

  Shodno tome, Agencija je sprovela postupak analize uslova konkurencije na tržištu pružanja taksi usluga u okviru relevantnog geografskog tržišta opštine Herceg-Novi, sa ciljem utvrđivanja načina funkcionisanja i analize uslova konkurencije na predmetnom tržištu.

Agencija je utvrdila da *Program organizovanja auto-taksi prevoza na području opštine Herceg Novi do 2020*, koji je donijet bez saglasnosti nadležnog organa Opštine, omogućava narušavanje efikasne konkurencije na tržištu taksi prevoza putnika na teritoriji opštine Herceg Novi, a na štetu građana, tj. korisnika usluga i u korist postojećeg učesnika na ovom tržištu, koji poslovanje organizuje kao privredni subjekat, a ne kao pružalac usluga pojedinac.

Na osnovu iznijetog, opština Herceg Novi, upućena je da na adekvatan način utvrdi uslove učešća na predmetnom tržištu, na način da će ili obezbijediti uslove konkurencije između većeg broja nezavisnih fizičkih lica/preduzetnika, a u okviru definisanog broja auto-taksi vozila ili stvoriti uslove za učešće većeg broja privrednih subjekata sa ograničenim brojem vozila i u transparentnom postupku izdavanja licence, kojim će se omogućiti stvaranje efikasnije konkurencije po parametru cijene, kvaliteta i sigurnosti pružanja usluga.

- „TEA MEDICA'' d.o.o Podgorica obratila se Agenciji za zaštitu konkurencije Inicijativom radi pokretanja postupka utvrđivanja povrede konkurencije na tržištu maloprodaje ljekova zaključivanjem sporazuma kojim se spriječava, ograničava ili narušava konkurencija, odnosno vrši zloupotreba dominantnog položaja.

  Podnosilac inicijative je naveo da se zatvaranjem jednog značajnog dijela tržišta maloprodaje lijekova, isključivo u interesu privrednog subjekta „Montefarm“, vrši povreda preuzetih obaveza Crne Gore međunarodnim ugovorom sa zemljama članicama Evropske unije, preciziranim u čl. 72, 73 i 74 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, te i na povredu čl. 8 i 15 Zakona o zaštiti konkurencije.

  Razumijevajući sadržaj i cilj podnijete inicijative, kao i postojeće probleme u radu učesnika na definisanom tržištu i ograničenja u poslovanju, Agencija nema nadležnost za vođenje postupka protiv Fonda koji obavlja povjerene poslove zdravstvene politike Crne Gore, niti može na bilo koji način uticati na zdravstvenu politiku koju sprovode Ministarstvo zdravlja i Fonda, u skladu sa potrebama osiguranika, s obzirom da Agencija nema ni nadležnost za pokretanje postupka izmjena propisa koji su na snazi, kao i da nema nadležnost za postupanje u slučaju u kojem su drugim propisima na snazi utvrđena prava i obaveze svakog od učesnika na tržištu, gdje postoji nadzor nad sprovođenjem tih zakonskih propisa, kao što je u ovom slučaju Ministarstva zdravlja. U okviru svojih nadležnosti, u smislu čl. 19 stav 2 tačka 10 Zakona o zaštiti konkurencije, Agencija može isključivo izdavati mišljenja u vezi s važećim propisima koji utiču ili mogu uticati na konkurenciju, ili izdavati mišljenja na predloženi tekst izmjena i dopuna zakonodavnog okvira, a u okviru svoje Zakonom utvrđene nadležnosti.

  S tim u vezi, podnosilac inicijative upućen je na nosioce zdravstvene politike na planu obezbjeđivanja preduslova za ostvarivanje jednakih uslova poslovanja na definisanom

relevantnom tržištu maloprodaje ljekova u apotekama na teritoriji Crne Gore, nezavisno od oblika svojine i upravljanja.

- Uvidom u inicijativu, dostavljenu od strane *„KIPS“ DOO Podgorica*, a zbog primjene nerealno visoke cijene za prevoz otpada od strane „Čistoća“ DOO Podgorica, koja cijena ne odgovara tržišnim kriterijumima i stvarnoj vrijednosti izvršenih usluga, te da isto ima za posljedicu povredu čl. 15 stav 1 tačka 1) i 3) Zakona o zaštiti konkurencije, Agencija je utvrdila da Glavni grad statutom osniva javne službe, organe i organizacije za obavljanje poslova iz okvira nadležnosti Glavnog grada. U tom smislu, Agencija nema nadležnost preispitivanja odluka nadležnih opštinskih organa, kao osnivača predmetnog pružaoca usluga. Takođe, Agencija nema nadležnost da bilo kojem privrednom subjektu reguliše cijenu usluga ili proizvoda. Dakle, Agencija nema u nadležnosti za prethodno regulisanje cijena bilo kojem učesniku, pa ni pretpostavljenom monopolisti, već isključivo mogućnost vođenja postupka zbog radnje zloupotrebe dominantnog položaja koje može biti dvojako - radnjama sa ciljem eksploatacije potrošača ili radnjama sa ciljem izbacivanja konkurenata sa tržišta ili sprječavanja razvoja konkurencije na tržištu.

  U odnosu na navode o postojanju štete i visine štete nastale usljed postojanja samo jednog ovlašćenog učesnika na tržištu sa povjerenim poslovima, Agencija ističe da nema nadležnost za utvrđivanje štete po tom osnovu, već je to u skladu sa Zakonom isključiva nadležnost Privrednog suda Crne Gore, i to u parničnom postupku.

- Agenciji je od strane *„TERRA Montenegro“ d.o.o*, Podgorica dostavljena Inicijativa za ispitivanje povrede konkurencije, u kojoj se navodi da je povrijeđeno pravo konkurencije učešća na tenderu, koji je objavljen od strane „Vodovod Pljevlja“ d.o.o, na način što je u dijelu tehničkih karakteristika naveden opis neophodne mašine i opreme koju može ponuditi samo jedan proizvođač, pa se samim tim isključuju svi ostali proizvođači, tj ponuđači na ovom tenderu.

  U odnosu na predmetnu Inicijativu, utvrđeno je da nema osnova za pokretanje postupka od strane Agencije, te je podnosilac upućen da zaštitu svojih prava može zatražiti od Državne komisije za kontrolu postupaka javnih nabavki, shodno odredbama Zakona o javnim nabavkama (''Sl. list CG'', br. 42/11, 57/14, 28/2015 i 42/17).

- Inicijativu za ispitivanje povrede konkurencije podnio je *“M-tel”,* zbog sumnje da “Total TV Montenegro”, preko povezanog društva “Serbia broadband - Srpske kablovske mreže” d.o.o. iz Beograda, vrši povredu konkurencije na tržištu audiovizuelnih medijskih usluga, na teritoriji Crne Gore, na način da pravno lice koje ima odobrenje da vrši distribuciju medijskog sadržaja u Srbiji, svoju "opremu za prijem programa koji se prenosi preko satelita", preko svoje platforme Total TV Srbija, nudi na teritoriji Crne Gore, ili, u najblažem smislu - ne sprečava da se njegova oprema koristi na teritoriji

Crne Gore. Od Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, Agencije za elektronske medije i „Telemach“-a d.o.o, koje je povezano lice sa “Total TV Montenegro”, zatraženo je izjašnjenje po predmetnom. Dalje aktivnosti su u toku.

- „Radio difuzni centar“ d.o.o. je podnio je Inicijativu za pokretanje postupka utvrđivanja povrede Zakona o zaštiti konkurencije protiv privrednog društva “Telemach” d.o.o iz Podgorice, i sa njime povezanih lica koji, po navodima iz inicijative, zloupotrebljavaju dominantan položaj u dijelu ponude za ditribuciju/reemitovanje audio vizuelnog medijskog sadržaja.

Dalja postupanja sa nivoa Agencije su u toku.

- “Crnogorski Telekom A.D” je podnio Inicijativu za ispitivanje povrede konkurencije protiv privrednog društva “Telemach” d.o.o iz Podgorice, i sa njime povezanih lica.

  U Inicijativi se navodi da „Telemach“ d.o.o. i s njime povezana lica zloupotrebljava dominantan položaj, na način, što na više zahtjeva, za dostavljanje ponude za ditribuciju/reemitovanje audio vizuelnog medijskog sadržaja, kanala Sportklub, kompaniji „United Media, kao vlasniku na reemitovanje tih kanala, te „Telemach“-u, nije dobio nikakav odgovor. Izuzetak je odgovor „Telemach“, od 19. I 2017. u kojem se podnosilac inicijative obavještava da nije nosilac prava na kanalima Sportklub, iz kojih razloga nije u mogućnosti da dostavi ponudu za reemitovanje predmetnih kanala, te upućuje na “United Media Network” AG iz Švajcarske.

  Postupajući po obije inicijative, zatraženo je izjašnjenje i dokumentacija, od podnosioca, Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, Agencije za elektronske medije i „Telemach“-a d.o.o.

Dalja ispitivanja su u toku.

Od strane Upravnog suda, po tužbama na procesne i materijalne stvari, potvrđeno je šest i poništena jedna odluka.

Vrhovnom državnom tužilaštvu podnijet je jedan Zahtjev za zaštitu zakonitosti protiv Rješenja Višeg suda za prekršaje.

Ustavnom sudu podnijeta je jedna Ustavna žalba na rješenje Višeg suda za prekršaje.

Vrhovnom sudu dostavljen je odgovor sa spisima predmeta na Zahtjev za vanredno preispitivanje presude Upravnog suda, kojom je potvrđeno rješenje Agencije.

Agencija prati i analizira uslove konkurencije na tržištu pojedinih privrednih grana, s ciljem utvrđivanja načina funkcionisanja tržišta na kojem se djelatnost obavlja, pa tako sprovodi postupak analize uslova konkurencije na sljedećim tržištima: nafte i naftnih derivata na malo, uvoza i distribucije šećera i jestivog suncokretovog ulja, tržište parfimerijskih, kozmetičkih i higijenskih proizvoda, prodaja hrane za kućne ljubimce, pružanja usluga od

strane auto škola, na tržištu proizvodnje i prodaje sladoleda i zamrznute hrane (voće, povrće, riba, meso, tijesto, gotova jela) na teritoriji Crne Gore i na tržištu pružanja kamenorezačkih usluga, na teritoriji opštine Budva.

Većina pripremljenih analiza predstavljaće osnov za pokretanje postupaka.

Pored podnijetih inicijativa, analiziranjem uslova konkurencije na tržištu i tržištima pojedinih privrednih sektora, a nakon pribavljenih podataka i dokumentacije, protiv određenog broja učesnika na tržištu stekli su se uslovi za pokretanje postupka po službenoj dužnosti zbog osnovane sumnje za postojanje povrede konkurencije na tržištu.

Međutim, iz razloga neophodnog usaglašavanja pojedinih odredbi Zakona o zaštiti konkurencije, sa Zakonom o upravnom postupku, ne mogu se pokretati postupci iz nadležnosti Agencije za zaštitu konkurencije, a posebno se ne mogu od strane Agencije podnositi zahtjevi za pokretanje prekršajnog postupka protiv određenih učesnika na tržištu nadležnom sudu za prekršaje.

U pravcu daljih aktivnosti s nivoa Agencije, neophodno je sačekati proceduru usvajanja, te što hitniju primjenu Zakona o izmjenama i dopuna Zakona o zaštiti konkurencije, kako bi Agencija mogla nesmetano obavljati poslove iz svoje nadležnosti, odnosno čime će se stvoriti pretpostavke za pokretanje već pripremljenih odluka za povrede konkurencije. S tim u vezi, analizirajući uslove konkurencije na tržištu prodaje hrane za kućne ljubimce, na osnovu prikupljenih podataka, utvrđeno je da ne postoje indicije koje bi ukazivale na postojanje eventualne povrede konkurencije na tržištu.

Agencija je izdala jedno mišljenje na nacrte analiza relevantnih tržišta dostavljene od Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost.

Agenciji je podnijet jedan Zahtjev za izdavanje mišljenja iz oblasti osiguranja, u vezi s primjenom i tumačenjem Zakona o zaštiti konkurencije. Međutim, Agencija ne može na osnovu dostavljenih podataka izdati mišljenje da li je došlo do potencijalnog ograničenja konkurencije u postupcima javnih nabavki, te su isti upućeni da zatraže podatke od strane nadležnih organa u sektoru osiguranja i postupcima javnih nabavki.

Pored toga, Agencija je na zahtjev stranaka izdala i četiri mišljenja o primjeni propisa u oblasti zaštite konkurencije.

Agencija je, van pokrenutih postupaka, ispitivala uslove konkurencije i na finansijskom tržištu, tržištu prehrambenih proizvoda, robe široke potrošnje, te posebno tržištu farmaceutskih proizvoda, nakon kojih aktivnosti će odlučiti o daljim postupcima, a u vezi eventualnog pokretanja postupka.

Agenciji je od strane EBOR-a odobren Projekat tehničke pomoći, koji će otpočeti, po izjašnjenju EBOR-a, krajem tekuće ili početkom 2018.

3.8.1.2. Državna pomoć

3.8.2.1. Usklađivanje zakonodavstva i institucionalna postavka

U cilju daljeg jačanja ovlašćenja tijela koje vrši kontrolu državne pomoći pripremljeni su Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti konkurencije i Nacrt zakona kontroli državne pomoći, koji su dobili pozitivno mišljenje EK 13. VII 2017, odnosno 11. X 2017. Pomenutim zakonskim rješenjima biće predložen novi institucionalni okvir tijela nadležnog za kontrolu državne pomoći kojim će, između ostalog, biti propisane detaljne procedure pred ovim tijelom i nadležnim sudom, odredbe o povraćaju nezakonite i neusklađene državne pomoći, procedure za naknadno usklađivanje svih postojećih mjera državne pomoći, kao i kaznene odredbe.

Takođe, u Nacrtu zakona o kontroli državne pomoći, posebna pažnja je posvećena regulisanju procedura prilikom prikupljanja informacija u cilju vršenja naknadnih kontrola dodijeljene pomoći.

3.8.2.2. Kapacitet za sprovođenje i primjenu

Odjeljenje za državnu pomoć u Ministarstvu finansija je radilo na pripremi dokumentacije za Komisiju za kontrolu državne pomoći i donijeto je 10 rješenja:

- šest rješenja o usklađenosti državne pomoći, po prijavljenim šemama državne pomoći;
- dva rješenja o usklađenosti pravnih akata (zakonskih i podzakonskih) s pravilima državne pomoći;
- jedan zaključak po prijavljenim individualnim državnim pomoćima i
- jedno rješenje o usklađenosti državnepomoći, po prijavljenoj indiviualnoj pomoći.

Vlada je 12. X 2017. usvojila Godišnji izvještaj o dodijeljenoj državnoj pomoći u 2016.

U smislu transparentnosti, Komisija za kontrolu državne pomoći je u 2016, kao i u prethodnim godinama, redovno objavljivala na svojoj internet stranici sve svoje odluke, kao i pravne akte iz oblasti državne pomoći koje su Vlada i Ministarstvo finansija donosili.

3.9. POGLAVLJE 9: FINANSIJSKE USLUGE

3.9.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

3.9.1.1. Banke i finansijski konglomerati

Postojeći regulatorni okvir u Crnoj Gori je, u smislu uređenja pružanja finansijskih usluga i kontrole nad institucijama, zasnovan i u visokom stepenu usklađen s Direktivom 2008/48

(Bazel II). Osnivanje kreditnih institucija – banaka regulisano je odredbama Zakona o bankama (˝Sl. list CG", br. 17/08, 44/10, 40/11). Banku mogu, pod jednakim uslovima, osnivati domaća i strana pravna i fizička lica. Banke i druge kreditne institucije iz drugih zemalja, uključujući i zemlje članice EU, ne mogu neposredno pružati usluge na teritoriji Crne Gore. Prekogranično pružanje usluga u Crnoj Gori od strane banaka iz zemalja EU i drugih zemalja može se vršiti samo posredstvom filijala osnovanih u Crnoj Gori. Za poslovanje stranih banaka u Crnoj Gori posredstvom filijale osnovane u Crnoj Gori, banke osnivači filijala su dužne da prethodno pribave odobrenje Centralne banke Crne Gore, koje se izdaje pod uslovima propisanim Zakonom o bankama.

Centralna banka je nadležno tijelo zaduženo za izdavanje dozvola i odobrenja za rad banaka, kao i za vršenje kontrole poslovanja tih subjekata. Uslovi i procedure za izdavanje dozvola za rad banaka propisani su Zakonom o bankama (Izdavanje dozvole za rad i odobrenja – čl. 21 do 28) i u potpunosti su usklađeni sa Direktivom 2004/48 EU.

U cilju sveobuhvatnijeg regulisanja nebankarskih finansijskih institucija Skupština je 25. X 2017. usvojila Zakon o finansijskom lizingu, faktoringu, otkupu potraživanja, mikrokreditiranju i kreditno-garantnim poslovima. Ovim zakonom se, pored već regulisanih finansijskih usluga (mikrokreditiranje i kreditno-garantni poslovi), regulišu i druge najznačajnije finansijske usluge (lizing, faktoring, otkup potraživanja), kao i osnivanje, poslovanje i kontrola poslovanja privrednih društava koja pružaju ove finansijske usluge. Operativna nezavisnost Centralne banke, kao organa nadležnog za superviziju banaka uređena je Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore ("Sl. list CG", br. 40/10, 46/10 i 06/13) kojim su propisani: status, ciljevi, funkcije, poslovanje i organizacija Centralne banke.

Obaveza banaka da održavaju pokazatelje adekvatnosti kapitala propisana je Zakonom o bankama (čl. 70 i 71) i Odlukom o adekvatnosti kapitala banaka ("Sl. list CG", br. 38/11, 55/12),koji su usklađeni s Direktivom 2006/48 EU i 2006/49 EU. U skladu s ovim propisima banke imaju obavezu, održavanja koeficijenta solventnosti na individualnoj i konsolidovanoj osnovi, minimalno na nivou od 10%. Kako regulativa kojom se uređuje bankarsko poslovanje još nije usaglašena s Direktivom 2013/36EU i Regulativom 575/2013EU (Bazel III), ne postoje propisani koeficijenti likvidnosti i koeficijent leveridža za banke.

Šema garantovanih depozita u Crnoj Gori uređena je Zakonom o zaštiti depozita ("Sl. list CG", br. 44/10, 40/11 i 47/15). Fond za zaštitu depozita je specijalizovana institucija za osiguranje depozita, osnovana u skladu s ovim zakonom, s ciljem da obezbijedi sigurnost uloga (novčanih sredstava) građana i pravnih lica u bankama i da efikasno i brzo isplati garantovane depozite u slučaju pokretanja stečaja u bilo kojoj banci u Crnoj Gori. Zaštita depozita obuhvata depozite građana i pravnih lica, rezidenata i nerezidenata. Zaštićene su

sve vrste depozita otvorenih na ime vlasnika, uključujući žiro račune, tekuće račune i štedne uloge. Izuzeća iz zaštite depozita utvrđena su Zakonom o zaštiti depozita, član 6, stav 2, i u skladu su s preovlađujućim normama u svijetu. U slučaju stečaja banke, Fond za zaštitu depozita garantuje isplatu do 50.000 eura po deponentu, bez obzira na broj i vrstu depozita u toj banci i u roku od 15 dana od dana nastanka zaštićenog slučaja. Sve banke koje imaju dozvolu za rad od Centralne banke automatski su uključene u sistem zaštite depozita. Banke su obavezne da Fondu plaćaju premiju za osiguranja depozita.

Postojećim regulatornim okvirom nije regulisana oblast sanacije banaka kao ni ustanovljen posebni organ za sanaciju banaka. Rješavanje pitanja banaka koje su u problemima je regulisano Zakonom o bankama („Sl. list CG", br. 17/08, 40/11). Tim zakonom su uređena ovlašćenja Centralne banke po pitanju preduzimanja mjera prema bankama, uključujući i mjere koje po svojoj suštini predstavljaju mjere sanacije banaka.

U postupku pristupanja EU Crna Gora je, između ostalog, preuzela obavezu da svoje zakonodavstvo usaglasi s Direktivom o uspostavljanju okvira za oporavak i sanaciju kreditnih institucija i investicionih društava 2014/59 (BRRD). Usaglašavanje s ovom direktivom vršiće se u okviru dva zakonska projekta, i to usvajanjem novog Zakona o sanaciji (pokretanje postupka sanacije, sanacioni planovi, postupak sanacije, mjere i instrumenti sanacije, sanacioni fond i dr.), a dijelom i kroz usvajanje izmjena i dopuna Zakona o bankama (dio BRRD-a kojim se uređuju mjere iz nadležnosti organa za superviziju banaka i koji obuhvata pitanja planova oporavka banaka, obezbjeđivanje finansijske pomoći u okviru bankarske grupe, kao i supervizorske mjere rane intervencije). U toku je izrada ovih zakona.

3.9.1.2. Osiguranje i profesionalne penzije

Uslovi za dobijanje dozvole za rad osiguravajućih društava propisani su članom 30 Zakona o osiguranju. Društvo za osiguranje može dobiti dozvolu za rad bez obzira da li su osnivači domaća ili strana fizička ili pravna lica.

Društva mogu osnovati poslovnice i na teritoriji i izvan granica zemlje, pri čemu za osnivanje poslovnica trebaju saglasnost, a ako bi imali namjeru da osnuju poslovnice van Crne Gore, trebalo bi da ispune posebne uslove koje propisuje zakon te zemlje u kojoj se poslovnica osniva.

Domaća društva za osiguranje imaju dozvolu za obavljanje poslova osiguranja na teritoriji Crne Gore, i svako prekogranično pružanje ovih usluga podlijegalo bi prethodnoj saglasnosti Agencije i odgovarajućoj dozvoli nadzornog organa države u kojoj društvo za osiguranje namjerava da se bavi poslovima osiguranja.

Istovremeno, strana društva koja nemaju ogranak u zemlji s dozvolom od Agencije, ne mogu da pružaju usluge osiguranja na teritoriji zemlje bez fizičkog prisustva (filijale

osiguravajućih društava), osim u slučajevima koji su kao izuzeci predviđeni članom 6 Zakona o osiguranju.

Strana društva u Crnoj Gori mogu da posluju preko filijala koje nemaju status pravnog lica. Uslovi za dobijanje dozvole za rad za filijalu stranog društva propisani su čl. 42 do 45 Zakona o osiguranju. Na nadzor nad filijalama shodno se primjenjuju odredbe koje važe za akcionarska društva sa sjedištem u Crnoj Gori, i one imaju ista prava u pogledu pružanja usluga osiguranja kao domaća društva.

Članom 30 Zakona o osiguranju propisani su uslovi za dobijanje dozvole za rad.

To su uslovi u pogledu:

- minimalnog osnivačkog kapitala:

  a) 2.000.000 eura za društvo koje obavlja pojedine poslove neživotnih osiguranja, izuzev osiguranja od odgovornosti - opšta odgovornost i odgovornost iz upotrebe prevoznih sredstava, osiguranja jemstva i kredita,

  b) 3.000.000 eura za društvo koje obavlja poslove neživotnih osiguranja koji obuhvataju i osiguranje od odgovornosti - opšta odgovornost i odgovornost iz upotrebe prevoznih sredstava, osiguranje jemstva i kredita,

  c) 3.000.000 eura za društvo koje obavlja poslove životnih osiguranja;

- osposobljenosti lica koja upravljaju društvom (kvalifikovani imaoci);
- osposobljenostI lica koja efektivno upravljaju društvom - odbor direktora i izvršni direktor;
- sadržaja poslovnog plana i osnivačke dokumentacije;
- organizacione, kadrovske i tehničke osposobljenosti društva za osiguranje za obavljanje poslova osiguranja.

Zakon takođe propisuje obaveze društava u dijelu poslovanja – kapital, tehničke rezerve, margina solventnosti, deponovanje i ulaganje sredstava, reviziju, aktuarstvo i internu reviziju, utvrđuje uslove za distribuciju usluga osiguranja kroz zastupanje i posredovanje, kao i saglasnosti potrebne društvima za određene odluke i radnje.

Uslove i tarife premije osiguranja donose društva za osiguranje prema sopstvenim poslovnim strategijama. Obaveza izvještavanja Agencije u dijelu uslova i tarifa nije uspostavljena u svrhu davanja saglasnosti. Zakonom je propisana obaveza dostavljanja uslova, tarifa premija i tehničkih osnova u roku od 15 dana od dana njihovog donošenja.

Izuzetak od ovog pravila je u segmentu obaveznog osiguranja od autoodgovornosti (MTPL), koje je uređeno posebnim zakonom. Obzirom da tržište u Crnoj Gori još nije u potpunosti deregulisano, u Predlogu izmjena i dopuna zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju

dostavljenom Ministarstvu finansija, Agencija je predložila povratak na regulisano tržište do 1. I 2021. Ovaj predlog zasnovan je rezultatima analiza dva nezavisna aktuara, dostavljenim od strane Udruženja osiguravača, a koje se odnose na ispunjenost uslova za liberalizaciju osiguranja od autoodgovornosti na tržištu Crne Gore. Te analize ukazuju da bi pad prosječne premije osiguranja od autoodgovornosti, koji bi mogao nastati kao posljedica deregulacije cijena tog osiguranja, doveo do značajnog negativnog uticaja na poslovanje društava za osiguranje koja obavljaju ovu vrstu osiguranja, imajući u vidu visinu učešća osiguranja autoodgovornosti u ukupnom portfelju društava za osiguranja.

U prilog predlogu Agencije idu i sljedeće činjenice:

- u periodu 2020-2021. očekuju se puni efekti primjene sistema bonus-malus, koji je uspostavljen početkom 2015.
- počev od 1. II 2017. smanjena je premija obaveznog osiguranja autoodgovornosti za 7,5%, po inicijativi Agencije
- određeni broj društava koja se bave obaveznim osiguranjem od autoodgovornosti posluju kraće od 10 godina, pa im je dodatni rok potreban za formiranje kvalitetnih i obuhvatnijih baza podataka, u cilju što preciznijeg određivanja premije i tehničkih rezervi.

Danom pristupanja u EU, tržište obaveznog osiguranja od autoodgovornosti biće u potpunosti deregulisano.

Nadzor nad poslovanjem društava za osiguranje vrši Agenicja za nadzor osiguranja – nezavisni regulatorni organ. Nezavisnost je obezbijeđena na način što izvršna vlast nema ingerencija nad radom Agencije, ni u dijelu upravnog nadzora niti u smislu kontrole opštih akata Agencije ili izbora rukovodećih lica. Godišnje izvještaje i planove Agencija na usvajanje podnosi direktno Skupštini. Agencijom rukovodi Savjet, čiji članovi ne mogu biti poslanici, odbornici, rukovodeća lica u Vladi, funkcioneri političkih stranaka, lica koja imaju interes u pravnim licima koja su predmet nadzora Agencije, i lica čiji je integritet kompromitovan krivičnim presudama. Komisija za hartije od vrijednosti je nadležna za nadzor nad poslovanjem profesionalnih i dobrovoljnih penzionih fondova.

3.9.1.3. Infrastruktura finansijskog tržišta

Mehanizmi zaštite investitora u sistemu poravnanja hartija od vrijednosti su uređeni Zakonom o hartijama od vrijednosti, Pravilima Centralne depozitarne agencije i posebnim Uputstvom o izuzeću klijentskog računa iz sistema prinudne naplate.

Prvi od mehanizama redukcije sistemskog rizika je uređen članom 82 Zakona o hartijama od vrijednosti, koji propisuje da investicioni posrednici moraju držati sredstva klijenata na posebnom računu, takozvanom “klijentskom računu”, koji je odvojen od sredstava samog investicionog posrednika, i koji je namjenski kreiran za potrebe trgovanja u skladu s

nalogom klijenta. Sredstva sa računa klijenta mogu se koristiti samo za plaćanja prema njegovim nalozima. Sredstva na računima klijenta vlasništvo su klijenta, a ne ovlašćenog učesnika, ne ulaze u imovinu ovlašćenog učesnika, ni u likvidacionu ili stečajnu masu, niti se mogu upotrijebiti za naplatu potraživanja prema klijentu.

Kada su u pitanju hartije od vrijednosti, u skladu sa članom 82 Zakona o hartijama od vrijednosti, investicioni posrednik je obavezan da kod Centralne depozitarne agencije otvori poseban račun hartija od vrijednosti na kojem drži hartije od vrijednosti namijenjene trgovini u skladu sa nalogom klijenta. Takođe, članom 93 Zakona o hartijama od vrijednosti, propisano je da hartije od vrijednosti i novčana sredstva članova Centralne depozitarne agencije ne ulaze u njenu imovinu, niti u stečajnu ili likvidacionu masu i ne mogu biti predmet sudskog izvršenja protiv te agencije.

U skladu sa članom 74 Zakona o hartijama od vrijednosti, Komisija može oduzeti dozvolu za rad investicionom društvu kada se donese odlika o stečaju ili likvidaciji. Suspenzija ili oduzimanje dozvole za rad ne utiče na realizaciju transakcija sa hartijama od vrijednosti zaključenih prije suspenzije ili oduzimanja dozvole za rad, a u kojima je jedna strana lice kome je suspendovana ili oduzeta dozvola za rad, kao ni na pravo, obavezu ili odgovornost nastalu iz takvih transakcija.

Sa ciljem dodatne zaštite sredstava klijenata, Komisija je usvojila Uputstvo o izuzeću klijentskog računa od prinudne naplate. Ovim uputstvom uređuje se način izuzeća od prinudne naplate računa na koji ovlašćeni učesnik na tržištu hartija od vrijednosti i kastodi banka drže novčana sredstva koja im klijent doznači radi plaćanja hartija od vrijednosti.

U skladu sa članom 98 Zakona o hartijama od vrijednosti, Centralna depozitarna agencija je osnovala Garantni fond radi osiguranja potrebnih novčanih sredstva za ispunjenje neispunjenih novčanih obaveza iz ugovornog saldiranja, bilo da je riječ o privremenom ili trajnom neispunjenju. Sredstvima Garantnog fonda članovi učesnici solidarno garantuju za izvršenje neto novčanih obaveza nastalih na osnovu obračuna za ugovorno saldiranje poslova sa hartijama od vrijednosti, do visine svojih sredstava uplaćenih u Garantni fond.

3.9.1.4. Tržište hartija od vrijednosti i investicione usluge

Prema trenutno važećoj regulativi (član 77b Zakona o hartijama od vrijednosti), inostrana investiciona društva mogu u Crnoj Gori osnovati filijalu za obavljanje poslova sa hartijama od vrijednosti, na osnovu dozvole koju izdaje Komisija. Na filijale se primjenjuju odredbe Zakona o hartijama od vrijednosti koje se odnose na investiciona društva i odredbe zakona kojim se uređuju privredna društva koje se odnose na djelove stranih društava.

Komisija za hartije od vrijednosti je ovlašćena za uređivanje i nadzor nad emisijom hartija od vrijednosti i njihove trgovine (uključujući i regulisana tržišta), kao i za licenciranje i nadzor poslovanja društava za kolektivno investiranje.

Društva koje se bave kolektivnim investiranjem podliježu prethodnom odobrenju od strane Komisije za hartije od vrijednosti. Zakon o investicionim fodovima uređuje uslove za osnivanje i poslovanje investicionih fondova i društava za upravljanje investicionim fondovima.

Prema Zakonu o hartijama od vrijednosti, Centralna depozitarna agencija obavlja djelatnost registrovanja dematerijalizovanih hartija od vrijednosti, kliring i saldiranje sklopljenih transakcija sa dematerijalizovanim hartijama od vrijednosti, kao i sve druge poslove u vezi sa dematerijalizovanim hartijama od vrijednosti.

Davanje dozvole za rad investicionom društvu je uređeno Zakonom o hartijama od vrijednosti i Pravilima o izdavanju dozvole za rad ovlašćenim učesnicima na tržištu hartija od vrijednosti.

Prema pravilima, osnivači ovlašćenog učesnika podnose Komisiji zahtjev za izdavanje dozvole za rad koji sadrži:

1) naziv i sjedište ovlašćenog učesnika;
2) informaciju o tome koje poslove s hartijama od vrijednosti namjerava da obavlja;
3) datum potpisivanja ugovora o osnivanju, odnosno održavanja osnivačke skupštine;
4) naziv i sjedište osnivača ovlašćenog učesnika;
5) visinu novčanog i nenovčanog osnivačkog kapitala ovlašćenog učesnika;
6) podatke o v. d. direktoru, i to: ime i prezime, godinu rođenja, školsku spremu, ukupan radni staž i poslove koje je obavljao do podnošenja zahtjeva, kao i podatke o tome da li je osuđivan za krivična djela protiv privrede ili službene dužnosti.

Uz zahtjev za izdavanje dozvole za rad ovlašćenom učesniku, osnivači su dužni da podnesu Komisiji sljedeću dokumentaciju:

1) ugovor o osnivanju ovlašćenog učesnika, uz koji se dostavljaju i kopije rješenja o upisu u sudski registar osnivača, odnosno ugovor o osnivanju banke i odobrenje Centralne banke za obavljanje poslova ovlašćenog učesnika, kada zahtjev podnosi banka;
2) statut ovlašćenog učesnika, odnosno statut banke ili njegove izmjene i dopune kojima je utvrđeno obavljanje poslova ovlašćenog učesnika, kada zahtjev podnosi banka;
3) pravila ovlašćenog učesnika;
4) opis poslova i plan rada za naredne dvije godine;
5) dokaz da je jedina djelatnost obavljanje poslova ovlašćenog učesnika sa hartijama od vrijednosti, osim kada zahtjev podnosi banka;
6) dokaz da su osnivači ovlašćenog učesnika obezbijedili, u skladu sa ugovorom o osnivanju, osnivački ulog, i to: u novcu u iznosu od najmanje: za investicionog savjetnika 10.000 eura, za brokera 25.000 eura, za dilera i investicionog menadžera 125.000 eura, za preuzimaoca emisije 250.000 eura, odnosno u stvarima ili pravima

iznad tog iznosa, sa određivanjem pojedinačnog uloga svakog osnivača i ukupnim brojem njegovih akcija;

7) dokaz o porijeklu stranog uloga, ako je osnivač strano lice;
8) rješenje o upisu u sudski registar većinskog osnivača (koji ima akcije čija je nominalna vrijednost jednaka ili veća od 25% vrijednosti akcijskog kapitala ili ostvaruje ili kontroliše ostvarivanje 25% ili više prava glasa na skupštini akcionara) i osnovne bilansne pokazatelje poslovanja tog osnivača (bilans stanja i bilans uspjeha) na dan 31. XII po godišnjem računu za prethodnu godinu;
9) dokaz o tehničko-tehnološkoj opremljenosti za obavljanje poslova ovlašćenog učesnika;
10) dokaz o organizacionoj i kadrovskoj osposobljenosti za obavljanje poslova ovlašćenog učesnika, sa nacrtom pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta i sa podacima o licima sa posebnim ovlašćenjima i odgovornostima;
11) dokaz da će ovlašćeni učesnik imati najmanje dva brokera, odnosno dilera ili investiciona menadžera zaposlena na neodređeno vrijeme;
12) dokaz o načinu obezbjeđivanja odgovarajućeg poslovnog prostora za rad ovlašćenog učesnika;
13) izjavu najmanje dva osnivača da će zaključiti ugovor o poslovnoj saradnji sa ovlašćenim učesnikom;
14) ovlašćenje za lice sa kojim će Komisija sarađivati u postupku po zahtjevu za izdavanje dozvole za rad;
15) dokaz o uplati propisane naknade Komisiji.

3.9.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

3.9.2.1 Normativni okvir

Polazeći od iskustva s primjenom Zakona o sporazumnom finansijskom restrukturiranju dugova prema finansijskim institucijama usvojenog 2015. s rokom primjene od dvije godine, Skupština Crne Gore je 5. VI 2017. usvojila Zakon o izmjenama i dopunama ovog Zakona o sporazumnom finansijskom restrukturiranju dugova prema finansijskim institucijama („Sl. list CG“, br. 37/17)

Pomenutim izmjenama produžen je rok primjene Zakona za još jednu godinu. Zakonom je proširen obuhvat kredita koji mogu biti predmet sporazumnog restrukturiranja, pojednostavljen je postupak restrukturiranja i obezbijeđene su dodatne poreske olakšice dužnicima, sa ciljem stvaranja uslova za pospješivanje sporazumnog restrukturiranja dugova.

U vezi s implementacijom ovog zakona, a sa ciljem ojačavanja novih regulatornih rješenja vezanih za restrukturiranje kredita, Centralna banka je 3. VII 2017. usvojila Odluku o dopunama Odluke o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom u bankama

(„Sl. list CG“, br. 44/17). Ovim dopunama Odluke obavezane su banke da detaljno informišu Centralnu banku o svim iniciranim postupcima restrukturiranja, rezultatima postupaka restrukturiranja i propisane su mjere koje Centralna banka može da preduzme prema bankama koje pri razmatranju inicijative sa potrebnom pažnjom ne razmotre sve moguće instrumente restrukturiranja.

Podaci o efektima implementacije Zakona o sporazumnom finansijskom restrukturiranju dugova prema finansijskim institucijama, pokazuju da je tokom prva četiri mjeseca nakon usvajanja njegovih izmjena i dopuna, restrukturiranje kredita u skladu sa ovim zakonom izvršeno kod sedam od ukupno petnaest banaka, u iznosu od 10,1 mil. eura, u čemu krediti pravnih lica učestvuju sa 97,4%, dok se na kredite fizičkih lica odnosi 2,6%.”

Crnogorsko tržište osiguranja, iako još uvijek na relativno niskom nivou razvoja (penetracija na nivou od 2,12% BDP-a), kontinuirano ostvaruje pozitivne trendove, tako da je bruto fakturisana premija u 2016. porasla 4,2%, a u periodu 1. I -31. VIII 2017. zabilježila je rast od 2,8%.

Savjet Agencije za nadzor osiguranja 29. IX 2017. donio je:

- Pravilnik o sadržini izvještaja, obavještenja i drugih podataka koji se dostavljaju Agenciji za nadzor osiguranja i o načinu i rokovima njihovog dostavljanja ("Sl. list CG" br. 63/17) i

Pravilnik o bližim uslovima za prenos poslova društava za osiguranje ("Sl. list CG" br. 63/17).Vlada je 26. X 2017. utvrdila Predlog zakona o tržištu kapitala. Zakon na sveobuhvatan način uređuje trgovanje finansijskim instrumentima, osnivanje i poslovanje učesnika na tržištu kapitala, obezbjeđuje transaparentnije, sigurnije i efikasnije funkcionisanje samog tržišta kapitala, unapređuje zaštitu klijenata i omogućava adekvatniji i efikasniji nadzor u potupku primjene zakona.

Zakon je usklađen sa osnovnim EU direktivama i uredbama koje uređuju ovu oblast i postavlja osnovu za dalje usklađivanje sa implementirajućim direktivama i regulatorno tehničkim standardima.

Komisija za hartije od vrijednosti je usvojila sljedeća podzakonska akta:

- Pravila o sadržaju, rokovima i načinu sačinjavanja i dostavljanja finansijskih izvještaja emitenata hartija od vrijednosti - ("Sl. list CG", br. 83/16). Cilj usvajanja Pravila je usklađivanje sa Zakonom o računovodstvu („Sl. list CG”, br. 52/16);
- Pravila o izmjenama i dopunama pravila o načinu trgovanja blokom akcija ("Sl. list Crne Gore", br. 12/17 od 24. II 2017). Cilj usvajanja izmjena pravila je unapređenje nadzornih funkcija Komisije.

Komisija za hartije od vrijednosti je 29. IX 2017. usvojila set strateških dokumenata:

- Program rada za 2018;
- Finansijski plan za 2018;
- Generalni plan kontrola za 2018. i
- Program obuke zaposlenih za 2018.

Komisija je upoznala Centralnu depozitarnu agenciju i Montenegroberzu s nalazima i preporukama FSAP misije za finansijsku infrastrukturu (IMF/World Bank). U skladu s nalazima ove misije, Komisija je započela implementaciju predloženih unapređenja.

3.9.2.2. Administrativni kapaciteti

Centralna banka kontinuirano radi na unapređenju i jačanju administrativnih kapaciteta, kroz različite vidove tehničko bilateralne saradnje. Takođe, Centralna banka održava redovne kontakte s institucijama EU i centralnim bankama zemalja EU s ciljem uspješne pripreme za pristupanje Evropskom sistemu centralnih banaka.

U završnoj fazi pripreme je tvining projekat "Podrška regulatorima finansijskih usluga", koji će biti finansiran iz Ipe 2014. čiji početak se očekuje najkasnije do kraja godine. Ovaj projekat za Centralnu banku je od velikog značaja, jer će doprinijeti daljem usklađivanju supervizorskog i regulatornog okvira s pravnom tekovinom EU i ojačati administrativne kapacitete u ovom domenu.

Agencija za nadzor osiguranja broji 23 zaposlena lica, računajući i direktora i predsjednika Savjeta Agencije.Savjet Agencije ima predsjednika i dva člana, koji se imenuju na period od pet godina i mogu biti ponovo imenovani.

Agencija za nadzor osiguranja, u skladu s raspoloživim finansijskim mogućnostima, u kontinuitetu obezbjeđuje stručno usavršavanje zaposlenih iz oblasti osiguranja, aktuarstva, revizije, računovodstva, informacionih tehnologija itd.

Kao organ s nadležnostima zaštite potrošača i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, Agencija i u pomenutim oblastima prati regulativu i obezbjeđuje stručna usavršavanja zaposlenima, pa su u periodu 1. X 2016. – 20. X 2017 zaposleni imali po jednu obuku iz navedenih oblasti.

Predstavnici Komisije za hartije od vrijednosti su, u oktobru 2016, u Ljubljani, potpisali Deklaraciju o saradnji sa regulatorima tržišta kapitala iz regiona (Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hecegovina, Republika Srpska, Srbija i Makedonija). Osnovni cilj Deklaracije je uspostavljanje i održavanje fer, efikasnih i stabilnih tržišta kapitala. Deklaracija predviđa osnivanje Stalne konferencije nacionalnih regulatora tržišta kapitala i formiranje stalnih radnih grupa koje će se baviti aktuelnim pitanjima u vezi sa tržištem kapitala.

Komisija za hartije od vrijednosti je s Agencijom za sprečavanje korupcije 8. II 2017. potpisala Sporazum kojim se bliže uređuje međusobna saradnja u razmjeni informacija i podataka u postupcima utvrđivanja sukoba interesa i praćenja imovine javnih funkcionera.

3.10. POGLAVLJE 10: INFORMATIČKO DRUŠTVO I MEDIJI

3.10.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

3.10.1.1. Elektronske komunikacije i informacione tehnologije

Zakonske i regulatorne odredbe za obezbjeđivanje fer trgovine i zaštite potrošača

Zakon o elektronskim komunikacijama ("Sl. list CG", br. 40/13, 56/13 i 02/17) definiše da je potrošač fizičko lice koje koristi ili zahtijeva javnu elektronsku komunikacionu uslugu u svrhe koje nijesu namijenjene njegovoj poslovnoj djelatnosti (član 4 stav 1 tačka 24 Zakona o elektronskim komunikacijama).

Ostvarivanje i zaštita prava korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga vrši se u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama, član 147 stav 3:

„Korisnik javnih elektronskih komunikacionih usluga naročito ima pravo na:

1) pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži, u roku od osam dana od dana podnošenja zahtjeva, ako postoje tehničke mogućnosti;
2) nesmetano korišćenje javnih elektronskih komunikacionih usluga, deklarisanog kvaliteta, raspoloživosti i sigurnosti, po javno dostupnim cijenama;
3) račun za pružene usluge, detaljno iskazan po odvojenim stavkama, koji omogućava jasan uvid u stavke i provjeru obračunatog iznosa za pruženu uslugu ili račun koji nije razdvojen po stavkama, ako je to zahtijevao korisnik;
4) zaštitu tajnosti elektronskih komunikacija, u skladu sa ovim zakonom i zakonom kojima se uređuje tajnost podataka, zaštita podataka o ličnosti i zaštita neobjavljenih podataka;
5) ostvarivanje i drugih prava, u skladu sa zakonom."

Pored toga, Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost (EKIP) je razvila internetsku aplikaciju za pomoć korisnicima prilikom izbora elektronskih komunikacionih usluga „Kalkulator" - interaktivni alat, za poređenje ponuda javnih elektronskih komunikacionih usluga u dijelu fiksne i mobilne telefonije, usluga pristupa internetu, distribucije TV i radio programa (AVM sadržaja) i kombinovanih paketa navedenih usluga (član 150, stav 1, 4 i 5).

Odredbe članova 151 i 153 ovog Zakona obezbjeđuju direktnu zaštitu korisnika, budući da EKIP provjerom tipskih pretplatničkih ugovora utvrđuje njihovu usklađenost sa zakonom a čime se obezbjeđuje zaštita prava korisnika u ovoj oblasti.

Prema članu 155 Primjedbe korisnika koje se najčešće upućuju preko elektronske adrese Agencije, a koje se odnose na brzinu i kvalitet interneta, EKIP rješava provjerom mjerenja u saradnji sa korisnikom. EKIP je na svojoj internetskoj stranici instalirala rješenje koje korisnicima omogućava da sami izvrše provjeru brzine prenosa podataka.

Administrativni kapaciteti

U novembru 2016, usvojena je Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave ("Sl. list Crne Gore", br. 73/16, 3/17, 19/17) prema kojoj je ukinuto Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, a Direktorat za elektronske komunikacije, poštansku djelatnost i radio-spektar je prešao u nadležnost Ministarstva ekonomije. Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva ekonomije je donijet u maju 2017.

U okviru Direktorata za elektronske komunikacije, poštansku djelatnost i radio spektar posluju dvije Direkcije: Direkcija za elektronske komunikacije i radio spektar i Direkcija za poštansku djelatnost. Direktorat ukupno ima devet zaposlenih zajedno s generalnim direktorom.

U Direkciji za elektronske komunikacije i radio spektar sistematizovano je pet radnih mjesta i to: načelnik (jedan izvršilac) i samostalni savjetnik I (četiri izvršioca - od kojih jedno mjesto još nije popunjeno).

Adminsitrativni kapacitet EKIP-a čini 71 zaposleni, od čega su pet članova Savjeta – predsjednik i četiri člana. Ostalih 65 zaposlenih su sljedeće kvalifikacione strukture: sedam pravnika, 13 ekonomista, 28 inženjera elektrotehnike, profesor engleskog jezika, inženjer građevinarstva, politikolog, jedan Bsc, jedan všs i 12 sss.

Nezavisnost regulatora

Zakonom o elektronskim komunikacijama je regulisano da je EKIP nezavisni regulatorni organ koji, u vršenju javnih ovlašćenja u oblasti elektronskih komunikacija, obavlja regulatorne i druge poslove utvrđene zakonom. EKIP u obavljanju regulatornih i drugih poslova ne smije primati ni tražiti uputstva od državnih i drugih organa i organizacija ili drugih lica (član 8 Zakona o elektronskim komunikacijama).

Zakonom o poštanskim uslugama („Sl. list CG“, br. 57/11 i 55/16) je u članu 102 propisano da:

„Održivost obavljanja univerzalne poštanske usluge univerzalni poštanski operator ostvaruje iz sredstava obezbijeđenih iz prihoda ostvarenih pružanjem univerzalne poštanske usluge.

Ako se sredstvima iz stava 1 ovog člana ne može pokriti neto trošak za obavljanje univerzalne poštanske usluge, gubici u obavljanju univerzalne poštanske usluge nadoknađuju se iz kompenzacionog fonda Agencije obezbjeđenog za ove namjene.

Ako se sredstvima iz stava 2 ovog člana ne može pokriti cio neto trošak za obavljanje univerzalne poštanske usluge, nedostajuća sredstva za gubitke u obavljanju univerzalne poštanske usluge obezbjeđuju se iz sredstava Agencije.

Ako se sredstvima iz stava 3 ovog člana ne može pokriti cio neto trošak za obavljanje univerzalne poštanske usluge, eventualno nedostajuća sredstva za pokriće neto troška univerzalnog servisa, nadoknađuju se iz budžeta države.

Pravo na ostvarivanje sredstava za pokriće gubitaka u obavljanju univerzalne poštanske usluge ostvaruje se na osnovu verifikovanog neto obračuna.

Prilikom naknade neto troška univerzalne poštanske usluge, ne smije se isplatiti prekomjerna naknada za obavezu pružanja univerzalne poštanske usluge".

Vladin predlog je bio da se nadoknada neto troška vrši iz kompenzacionog fonda EKIP-a, a nedostajuća sredstva iz Budžeta, na što je predložen amandman od poslanika na tu odredbu da se većinski dio obezbijedi iz sredstava EKIP-a, a eventualno nedostajuća sredstva iz Budžeta. Prema poslanicima, EKIP može da precizira u okviru svojih unutrašnjih akata pregrupisavanje sredstava, a da to ne može biti na račun elektronskih komunikacija, a u cilju obezbjeđivanja univerzalnog poštanskog servisa. Pored toga, sredstva elektronskih komunikacija neće biti korištena za pokrivanje neto troška poštanskih usluga zato što odredba Zakona o elektronskim komunikacijama obavezuje da se računovodstveno razdvajaju sredstva poštanskih usluga.

Ako se godišnjim obračunom prihoda i rashoda EKIP-a utvrdi da su ukupno ostvareni prihodi EKIP-a veći od ukupno ostvarenih rashoda, višak prihoda se izdvaja na poseban račun i može se isključivo koristiti za ispunjenje zakonskih obaveza vezanih za funkciju EKIP –a u narednoj kalendarskoj godini, tako da nema prelivanja viška sredstava u državni budžet.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim komunikacijama („Sl list CG“, br. 02/17) brisana je odredba da Skupština može smijeniti Savjet Agencije u slučaju neusvajanja finansijskog izvještaja.

Funkcionisanje jedinstvenog evropskog broja 112 u Crnoj Gori

Prema Zakonu o elektronskim komunikacijama operatori javnih telefonskih mreža dužni su da svim korisnicima usluga omoguće besplatne pozive ka jedinstvenom evropskom broju "112" za pozive u hitnim slučajevima. Operator je dužan da Operativno komunikacionom centru, bez odlaganja i bez naknade, proslijedi sve raspoložive podatke o ostvarenim

pozivima prema broju "112" i drugim brojevima hitnih službi. Operator je takođe dužan da omogući da korisnik poziv na jedinstveni evropski broj "112" ostvari i na drugi način, naročito putem kratkih tekstualnih poruka (SMS).

Član 142 Zakona o elektronskim komunikacijama propisuje sljedeće:

„(1) Operatori javnih telefonskih mreža dužni su da omoguće svim korisnicima usluga besplatne pozive na jedinstveni evropski broj "112" za pozive u hitnim slučajevima, u skladu sa planom numeracije, uključujući i javne telefonske govornice.

(2) Operator iz stava 1 ovog člana dužan je da Operativno komunikacionom centru, bez odlaganja i bez naknade, proslijedi sve raspoložive podatke o ostvarenim pozivima prema broju "112" i drugim brojevima hitnih službi, a naročito lične podatke o pretplatniku, broju sa kojeg je ostvaren poziv, vremenu i trajanju poziva, kao i podatke o lokaciji sa koje je poziv upućen, u skladu sa tehničkim mogućnostima.

(3) Način i uslove uvođenja jedinstvenog evropskog broja "112" za pozive u hitnim slučajevima, kao i kvalitet usluge opsluživanja poziva upućenih na taj broj propisuje Ministarstvo, uz saglasnost organa državne uprave nadležnog za zaštitu i spašavanje.

(4) Operator je dužan da omogući da korisnik poziv na jedinstveni evropski broj "112" ostvari i na drugi način, naročito putem kratkih tekstualnih poruka (u daljem tekstu: SMS).

(5) Parametre kvaliteta usluge iz stava 1 ovog člana, njihove granične vrijednosti i metode mjerenja propisuje Ministarstvo.

(6) Agencija je dužna da, u saradnji sa organom državne uprave nadležnim za zaštitu i spašavanje, na odgovarajući i javno dostupan način, informiše građane o postojanju i korišćenju jedinstvenog evropskog broja za pozive u hitnim slučajevima "112".“

U Crnoj Gori pozivi prema broju „112" primaju se u Operativno komunikacionom centru 112 (OKC 112), koji se nalazi u okviru Direktorata za vanredne situacije Ministarstva unutrašnjih poslova, i prosleđuju odgovarajućoj hitnoj službi, odnosno: policiji, službama zaštite i spašavanja i hitnoj medicinskoj pomoći i službi za sigurnost na moru. Ove službe i dalje mogu primati pozive preko nacionalnih brojeva tih hitnih službi: 122, 123, 124 i 129. Do oktobra 2015. pozivi prema broju 112 su se primal samo preko OKC 112 u Podgorici. OKC 112 je sada organizovan na regionalnom principu sa 3 regije Centralna regija sa sjedištem u Podgorici, Južna regija sa sjedištem u Baru i Sjeverna regija sa sjedištem u Bijelom Polju. U slučaju problema sa nekim od centara pozive preuzima drugi centar koji je u funkciji. OKC 112 u Podgorici, Bijelom Polju i Baru rade u smjenama (24 sata). U toku 2016. i 2017. OKC 112 centri su povezani s radnim i rezervnim linkovima (optika ili bakar + rezerva preko radia) tako da je unapređena pouzdanost i sigurnost u radu OKC 112 centara. Takođe je napravljen i pomak po pitanju preciznosti lociranja korisnika koji

pozivaju OKC 112. Sada operatori zavisno od tipa mreže sa koje je upućen poziv(2G,3G,4G,LTE) šalju lokaciju sa preciznošću od 1000m do 300m poluprečnika kruga.

Periodično se održavaju sastanci OKC 112 sa operatorima mobilne i fiksne telefonije (Crnogorski Telekom, Mtel, Telenor i Telemach) i EKIP-om.

U 2014, donijet je Pravilnik o obezbjeđivanju pristupa licima s invaliditetom i licima smanjene pokretljivosti broju „112" i brojevima hitnih službi. Budući da je, u 2017. donijet Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim komunikacijama, koji, između ostalog, briše izraz "lica smanjene pokretljivosti", u cilju usaglašavanja sa zakonom, Ministarstvo ekonomije u saradnji sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja, u 2017. donijelo je Pravilnik o izmjenama Pravilnika o obezbjeđenju pristupa licima sa invaliditetom i licima smanjene pokretljivosti broju „112" i brojevima hitnih službi. Lica sa invaliditetom i dalje ostvaruju posebne mjere i povoljnosti u korišćenju usluga univerzalnog servisa.

Strategija razvoja informacionog društva i širokopojasni pristup

Strategiju razvoja informacionog društva Crne Gore do 2020, kojom koordinišu Ministarstvo ekonomije i Ministarstvo javne uprave, svako u okviru svoje nadležnosti, donijeta je 21. VII 2016. Prvi akcioni plan za implementaciju Strategije razvoja informacionog društva Crne Gore do 2020. je usvojen 30. III 2017. Strategijom razvoja elektronskih komunikacija, identifikovani su strateški pravci razvoja s ključnim indikatorima uspjeha. Kao jedan od osnovnih preduslova za dalji društveni i privredni razvoj Crne Gore, odnosno tranziciju prema digitalnom društvu, potrebno je obezbijediti dostupnost širokopojasnog pristupa na sljedeći način:

- osnovni širokopojasni pristup ⇒ pokrivenost: 100% stanovništva do 2018,
- brzi širokopojasni pristup (30 Mbit/s ili više) ⇒ pokrivenost: 100% stanovništva do 2020,
- ultra-brzi širokopojasni pristup (100 Mbit/s ili više) ⇒ korišćenje: 50% domaćinstava do 2020.

Navedeno će se postići izgradnjom elektronske komunikacione mreže koje će omogućiti širokopojasni pristup velikim brzinama. Za značajan kvalitativni iskorak u dostupnosti širokopojasnog interneta velikih brzina potrebno je povećati ulaganja u NGA mreže i proširiti NGA mreže na suburbana i djelimično na ruralna područja. Potrebno je stvoriti uslove za nesmetanu izgradnju savremenih elektronskih komunikacionih mreža, kroz podsticanje investicija, adekvatno planiranje, pojednostavljenje administrativnih procedura za pribavljanje potrebnih dozvola i saglasnosti za izgradnju elektronskih komunikacionih mreža i obezbjeđenje potrebnih resursa radio frekvencija za razvoj elektronskih komunikacionih mreža. Takođe je potrebno stvoriti uslove za smanjenje

troškova za izgradnju NGA mreža, kroz obezbjeđenje zajedničkog korišćenja postojeće elektronske komunikacione infrastrukture, dostupnost informacija o elektronskoj komunikacionoj infrastrukturi (katastar vodova, baza elektronske komunikacione infrastrukture, mapiranje dostupnosti širokopojasnog pristupa i brzina širokopojasnog pristupa) i javnim građevinskim radovima (jedinstvena informaciona tačka o javnim radovima), koordinaciju radova i izgradnju instalacije u objektima koja omogućava brzi i ultrabrzi pristup internetu.

Infrastrukturni pristup kablovima i kanalima (duct), kao i obim dijeljenja opreme (facility sharing)

Zajedničko korišćenje elektronske komunikacione je propisano čl. 53, 54 i 55 Zakona o elektronskim komunikacijama, kao i propisima donijetim u skladu sa istim. Vlasnici elektronske komunikacione infrastrukure podatke o infrastrukture telekomunikacionoj kablovskoj kanalizaciji, antenskim stubovima i i zgradama i drugim objektima dostavljaju EKIP-u kvartalno. Vlasnici te infrastukture su operatori, koji istu koriste za pružanje elektronskih komunikacionih usluga. EKIP je izradila sistem za mapiranje elektronske komunikacione infrastrukture u cilju poboljšanja efikasnosti dostavljanja podataka i informisanja zainteresovanih operatora u pogledu raspoložive elektronske komunikacione infrastrukture. Ovaj sistem koristi 11 operatora. Zajedničko korišćenje Elektronske komunikacione infrastrukture se uređuje ugovorima između operatora i zastupljeno na:

- 498.970 m telekomunikacione kablovske kanalizacije
- 233 antenska stuba
- 174 zgrada/objekata

3.10.1.2. Usluge informatičkog društva

Digitalna agenda za Evropu

U dijelu usklađenosti s Digitalnom agendom za Evropu i Strategijom za jedinstveno digitalno tržište, Crna Gora ima Strategiju razvoja informacionog društva do 2020. Ovim dokumentom definisani su strateški pravci razvoja u oblasti informatičkog društva. Dokument se sastoji od poglavlja koja su prepoznata kao ključne aktivnosti na putu usaglašavanja s EU standardima u ovoj oblasti: infrastruktura za širokopojasni pristup internetu, informaciona bezbjednost, ljudski kapital, e-poslovanje, e-obrazovanje, e-zdravstvo, e-uključivanje, e-uprava i istraživanje, inovacije i razvoj. Navedena poglavlja obrađena su kroz evropski i nacionalni kontekst, strateške pravce razvoja kao i indikatore koji će poslužiti kao svojevrsni „mjerači“ razvoja informacionog društva Crne Gore.

Digitalne vještine

Strategijom razvoja informacionog društva 2012-2016, bio je definisan broj ICT diplomaca do 30% u odnosu na ukupan broja diplomaca do 2016. U periodu 2011-2015, na

crnogorskim univerzitetima diplomiralo je 14490 studenata, od čega 1208 studenata na studijskim programima vezanim za ICT, što čini 8.3% ukupnog broja diplomiranih studenata, čime ovaj zadatak nije realizovan, što ukazuje na deficit ICT vještina u Crnoj Gori.

U dijelu pitanja koje se odnosi na digitalne vještine, do kraja marta 2016, 8.290 građana Crne Gore je započelo sertifikaciju informatičkih znanja i vještina po ECDL standardu dok je 7.721 građanin Crne Gore stekao ECDL certifikat. Kroz projekat „Uvođenje ECDL standarda u obrazovni sistem“, koji je završen u junu 2014. osnovani su ovlašćeni ECDL test centri u Ispitnom centru Crne Gore i Upravi za kadrove Crne Gore koji preuzimaju ulogu centara za ECDL obuke i sertifikacije u obrazovnom sistemu, odnosno u državnoj upravi Crne Gore.

Bezbjednost podataka i zaštita privatnosti u sektoru

Zaštita podataka o ličnosti obezbjeđuje se pod uslovima i na način propisan Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti („Sl. list CG“, br. 79/08 i 70/09), a u skladu s principima i standardima sadržanim u potvrđenim međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava. Agencija za zaštitu ličnih podataka formirana je u skladu s odredbama ovog zakona kao nadzorni organ. Agencija je u vršenju poslova iz svog djelokruga samostalna i nezavisna.

Usklađenost s Direktivom 2016/1148

U dijelu usklađenosti s Direktivom 2016/1148 o bezbjednosti mreža i informacionih sistema realizovane su sljedeće aktivnosti**:** donijeta je Strategija sajber bezbjednosti 2013 – 2017, kojom su prepoznati ključni ciljevi koji su realizovani kroz Akcioni plan. Nadležni organ za sajber bezbjednost je Ministarstvo javne uprave (MJU) u okviru kojeg funkcioniše Nacionalni CIRT tim koji ima funkciju koordinacije i odgovora na prijetnje, napade i izazove u sajber prostoru; MJU je sprovelo planirane aktivnosti u okviru organizacije lokalnih CIRT timova u Crnoj Gori. Kreiran je 31 lokalni tim u državnim organima i šest lokalnih timova u privatnom sektoru koji sarađuju sa članovima nacionalnog CIRT-a vezano za pitanja zaštite od računarskih bezbjednosnih incidenata na internetu; U skladu s usvojenim izmjenama i dopunama Zakona o informacionoj bezbjednosti (“Sl. list CG“, br. 40/16) definisana je kritična informatička infrastruktura, a u toku je i izrada propisa za zaštitu kritične informatičke infrastrukture.

U skladu s Uredbom o mjerama informacione bezbjednosti (“Sl. list CG“, br. 14/10, 55/15) i Pravilnikom o upotrebi računarsko-komunikacionih resursa na mreži državnih organa (“Sl. list CG“, br. 34/13) definisane su procedure za bezbjednost podataka.

U skladu sa Zakonom o elektronskoj upravi (“Sl. list CG“, br. 32/14) i Uredbom o sadržaju i načinu vođenja podataka u jedinstvenom informacionom sistemu za elektronsku razmjenu

podataka (“Sl. list CG“, br. 41/15), 11. IX 2017. je započeta implementacija Jedinstvenog informacionog sustema za elektronsku razmjenu podataka.

Usklađenost s Regulativom 910/2014

Zakon o elektronskoj identifikaciji i elektronskom potpisu je donijet 12. V 2017. („Sl. list CG, br. 31/17"). Zakon je usaglašen s Regulativom 910/2014 Evropskog parlamenta i Savjeta (eIDAS).

3.10.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

3.10.2.1. Elektronske komunikacije i informacione tehnologije

Normativni okvir

Strategija razvoja elektronskih komunikacija je dio jedinstvene Strategije razvoja informacionog društva Crne Gore 2016 - 2020. Vlada Crne Gore usvojila je Prvi akcioni plan za implementaciju Strategije razvoja informacionog društva Crne Gore do 2020. 30. III 2017.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim komunikacijama je usvojen 29. XII 2016. (“Sl. list CG”, 02/17). Izmjenama i dopunama Zakona izvršeno je usklađivanje s Izvještajem o Crnoj Gori - pitanjem nezavisnosti regulatora, kao i sa pravilima državne pomoći, odnosno s Poglavljem 8 – Konkurencija. Budući da je iz Zakona brisan izraz “lica smanjene pokretljivosti”, izmijenjen je Pravilnik o vrstama povoljnosti i posebnim mjerama za pristup javnim elektronskim komunikacionim uslugama za lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom (“Sl. list CG“, br. 43/14) i Pravilnik o obezbjeđivanju pristupa licima sa invaliditetom i licima smanjene pokretljivosti broju „112" i brojevima hitnih službi (“Sl. list CG“, br. 42/14), u cilju usaglašavanja sa zakonom, a da pri tom lica sa invaliditetom i dalje ostvaruju posebne mjere i povoljnosti u korišćenju usluga univerzalnog servisa.

Obrazovana je Radna grupa za izradu Zakona o mjerama za smanjenje troškova postavljanja elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina, u cilju usaglašavanja zakonodavstva s Direktivom 2014/61/EU Evropskog Parlamenta i Savjeta od 15. V 2014. o mjerama za smanjenje troškova postavljanja elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina. Donošenje Zakona planirano je za IV kvartal 2017.

EKIP je donijela Pravilnik o izmjenama Pravilnika o načinu i rokovima za sprovođenje mjera zaštite sigurnosti i integriteta elektronskih komunikacionih mreža i usluga („Sl. list CG“, br. 81/16), kao i Pravilnik o izmjenama Pravilnika o načinu procjene pristupačnosti cijena usluga i posebnih paketa univerzalnog servisa za socijalno ugrožena lica, lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom (“Sl. list CG“, br. 13/17).

Plan namjene radio-frekvencijskog spektra je donijet 30. III 2017. („Sl. list CG”, br. 32/17) i njime su sprovedene odluke donijete na Svjetskoj konferenciji o radiokomunikacijama iz

2015. (WRC2015). Plan namjene radio-frekvencijskog spektra je usaglašen s Evropskom tabelom namjene radio-frekvencijskog spektra.

EKIP je 20. XII 2016. donijela Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 146-174 MHz za PMR/PAMR sisteme („Sl. list CG", br. 81/16).

EKIP je 3. III 2017. donijela Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 440-470 MHz za PMR/PAMR sisteme („Sl. list CG", br.24/17).

EKIP je 25. V 2017. donijela Odluku o izmjeni i dopuni Plana raspodjele radio-frekvencija za digitalnu zemaljsku radio-difuziju („Sl. list CG", br. 34/17), Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 87,5-108 MHz za FM radio („Sl. list CG", br. 34/17) i Plan raspodjele radio-frekvencija u opsegu 526,5-1606,5 kHz za AM radio („Sl. list CG", br.34/17).

Bilans ostvarenih rezultata

EKIP je Rješenjem obavezala Crnogorski Telekom da od 25. XII 2016. uskladi cijene relevantnih usluga s rezultatima troškovnog modela na način da smanji cijene usluga govorne telefonije i to: usluge međumjesnih poziva za 30%, usluge poziva ka mobilnim mrežama za 45% i usluga međunarodnih poziva ka svim zonama i tipovima mreže za 25%. Crnogorski Telekom je postupio po rješenju, primijenio propisane cijene i objavio nove cjenovnike.

EKIP je 22. XI 2016. donijela Rješenja operatorima Crnogorskom Telekomu, Telenoru i M-Telu, koji su operatori sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom Veleprodajnom tržištu poziva koji završavaju u individualnim mobilnim mrežama i na Veleprodajnom tržištu pristupa i originacije poziva iz javnih mobilnih mreža, da cijene ovih usluga smanje za 10%.

U 2017. EKIP je nastavila s praćenjem Implementacije računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva po CCA/LRIC metodologiji za 2016. Operatori su 30. VI 2017. dostavili svoje revidirane finansijske izvjestaje (RFI).

Analize relevantnih tržišta

Agencija je, shodno Programu rada i Operativnom Planu, donijela Odluku o analizi relevantnih tržišta, shodno važećoj Preporuci EK od 9. X 2014. o relevantnim tržištima na području elektronskih komunikacija koja podliježu *ex ante* regulaciji. Odluka je dostavljena operatorima i Upravi za zaštitu konkurencije. Nakon dostavljenih komentara i sugestija od strane operatora - Crnogorskog Telekoma i Telenora, pripremljeni su odgovori na iste. Po pribavljenom mišljenju Uprave za zaštitu konkurencije, 28. XII 2016, a nakon sprovedenog konsultativnog procesa Savjet Agencije je donio Odluku o relevantnim tržištima. Odlukom su se odredila relevantna tržišta usluga podložna prethodnoj regulaciji. Nakon usvajanja od strane Savjeta, otvoren je Javni konsultativni proces za ova dokumenta 29. VI 2017. koji je

trajao je do 31. VIII 2017. Komentare na dokumenta Agenciji su dostavili Crnogorski Telekom, Mtel i Telenor. Odgovori na komentare operatora su dostavljeni Savjetu na usvajanje 15. IX 2017. Nakon usvajanja, urađeni su nacrti Rješenja gore pomenutih relevantnih tržišta koji će biti predmet usvajanja od strane Savjeta Agencije.

EKIP je 14. II 2017. donijela Odluku o pokretanju postupka javnog nadmetanja za dodjelu odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 3400-3600 MHz za realizaciju javne fiksne/mobilne elektronske komunikacione mreže. Saglasno Odluci o pokretanju postupka javnog nadmetanja, javno nadmetanje je sprovedeno metodom aukcije spektra, u formatu jednokružnog nadmetanja putem zatvorenih ponuda (*single round sealed bids auction*). Nakon utvrđivanja liste kvalifikovanih ponuđača, aukcija spektra je sprovedena 29. III 2017. u formatu, po proceduri i prema pravilima propisanim Odlukom o pokretanju postupka javnog nadmetanja i Dokumentacijom za javno nadmetanje. Postupak je završen 3. IV 2017. donošenjem Odluke o izboru ponuđača Društvo za telekomunikacije "MTEL" D.O.O. Podgorica kao prvorangiranog i kome su dodijeljeni frekvencijski resursi na period od pet godina.

U cilju implementacije odluka sa WRC2015 po pitanju oslobađanja opsega 700 MHz za potrebe Mobilne izuzev vazduhoplovne mobilne službe, Agencija za elektronske medije je, privrednom društvu „Radio-difuzni centar" d.o.o, rješenjem od 19. V 017. o izmjeni i dopuni Odobrenja za pružanje audiovizuelne medijske usluge na zahtjev, izvršila promjenu radnog kanala u alotment zoni Tvrdaš, sa RF kanala 49 na RF kanal 46. Na osnovu ovog rješenja, Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je 27. VI 2017. je donijela Odobrenje za korišćenje radio-frekvencija kojim je, za alotment zonu Tvrdaš, ovom privrednom društvu odobreno korišćenje kanala 46 umjesto kanala 49, sa periodom važenja do 1. VII 2029. Privredno društvo "Radio-difuzni centar" d.o.o. je završilo tranziciju sa 49 na 46 kanal u alotment zoni Tvrdaš, tako da je od 1. VIII 2017. opseg 694-790 MHz oslobođen od korišćenja od strane radio-difuzne službe.

U cilju obezbjeđivanja dodatnog spektra potrebnog za dalji razvoj mobilnih komunikacionih mreža i usluga, na nivou CEPT-a su identifikovani opsezi 694-790 MHz, 1452-1492 MHz, 2300-2400 MHz, 3400-3600 MHz i 3600-3800 MHz za implementaciju MFCN (TRA-ECS) sistema (uključuje IMT tehnologije). Planom rada Agencije za 2016. je bila predviđena izrada studije koja treba da pruži odgovore na pitanja da li i pod kojim uslovima je moguća implementacija MFCN (TRA-ECS) sistema, odnosno LTE/LTE Advanced mobilnih komunikacionih mreža u ovim opsezima, polazeći od trenutnog statusa u vezi sa korišćenjem predmetnih opsega u Crnoj Gori. S tim u vezi Agencija je Tendersku dokumentaciju za otvoreni postupak javne nabavke za nabavku usluge izrade Studije o mogućnostima korišćenja radio-frekvencija iz opsega 694-790 MHz, 1452-1492 MHz, 2300-2400 MHz, 3400-3600 MHz i 3600-3800 MHz za IMT sisteme, objavila 23. XII 2016. Nakon sprovedenog postupka javne nabavke, ugovor je potpisan s Institutom za razvoj i

istraživanja u oblasti zaštite na radu. Studija je završena i dostavljena Agenciji dana 21. VIII 2017.

Georeferncirana baza podataka elektronske komunikacione infrastrukture

Georeferncirana baza podataka i internetski portal za mapiranje elektronske komunikacione infrastrukture je završen 25. XI 2016. Georeferncirana baza podataka i web portal za mapiranje elektronske komunikacione infrastrukture je u funkciji i trenutno isti koristi 11 operatora. Ovih 11 operatora su dostavili svoje podatke o antenskim stubovima i zgradama i ostalim objektima, kao i o elektronskoj komunikacionoj opremi, Podatke o telekomunikacionoj kablovskoj kanalizaciji su dostavili samo dva operatora, a Crnogorski Telekom, koji je vlasnik većine ove kanalizacije u Crnoj Gori, dostaviće podatke nakon snimanje svoje telekomunikacione kablovske kanalizacije.

Elektronska registracija korisnika

Izmjenom Pravilnika o načinu registracije korisnika javnih elektronskih komunikacionih uslugaje od 30. IX 2016. omogućena i elektronska registracija korisnika mobilne telefonije. EKIP i operatori mobilne telefonije dogovorili su da se uvede elektronska registracija korisnika prepaid mobilnih usluga i poslije skoro jednogodišnjeg razvoja specijalne aplikacije za mobilne telefone, obezbijeđena je infrastruktura i elektronska registracija je počela da se primjenjuje od 25. V 2017.

Sva prodajna mjesta ovlašćenih distrubutera SIM kartica operatora mobilnih usluga su opremljena mobilnim telefonima na kojima je instalirana aplikacija za registraciju korisnika. Ovo je prva aplikacija ove vrste u regionu, kao i jedna od prvih u Evropi. Upotrebom ove aplikacije će se svesti na minimum eventualne greške i zloupotrebe koje mogu proizaći iz procesa registracije korisnika.

Za prvi mjesec dana registracije, počev od 25. V 2017. do 03. VII 2017. elektronskim putem je registrovan 30.731 korisnik.

Najnoviji podaci o tržištu (fiksni, mobilni, internet, širokopojasni pristup, usluga prenosivosti)

Ukupan broj priključaka fiksne telefonije do 30. IX 2017. iznosio je 147.365. Od ukupnog broja korisnika na fizička lica se odnosilo 126.733 aktivna priključka (86%), a na pravna lica 20.632 aktivnih priključaka (14%). Za period od početka 2017. do 30. IX 2017. imamo smanjenje broja korisnika od 0,44%.

Do 30. IX 2017. broj korisnika mobilne telefonije u Crnoj Gori iznosio je 1.140.709 što odgovara penetraciji od 183,98 %. U periodu od početka godine, pa do 30. IX 2017. evidentiran je porast broja korisnika od 9,6%.

Ukupan broj priključaka fiksnog širokopojasnog pristupa internetu 30. IX 2017. iznosio je 134.597. Od ukupnog broja korisnika na fizička lica se odnosilo 123.647 aktivna priključka (91,86%), a na pravna lica 10.950 aktivnih priključaka (8,14%). Po tehnologijama: xDSL=42,69%, KDS-HFC=27,21%, FTTx=23,41%, WiFi=4,30%, WiMAX=2,33% i satelitski=0,06%. Za period od početka godine, pa do 30. IX 2017. bilježi se porast broja korisnika od 14,46%.

Od početka pružanja usluge prenosivosti brojeva pa do 30. IX. 2017. prenešeno je ukupno 31.643 brojeva, od toga 6.890 u fiksnoj, a 24.753 brojeva u mobilnoj telefoniji. Za period od početka godine, pa do 30. IX. 2017. prenešeno je ukupno 5.895 brojeva, od toga 2.814 u fiksnoj, a 3.081 brojeva u mobilnoj telefoniji.

Žalbe, tužbe (korisnika)

U oblasti zaštite korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga primljeno je ukupno 296 žalbi korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga,od kojih je 83 žalbe usvojeno u cjelosti, 4 žalbe djelimično usvojeno, a 103 žalbe odbijene, 7 žalbi procesuirano drugim nadležnim organima,a u 92 slučaja je korisnik odustao od žalbe.

Obavljene kontrole kod operatora

Odsjek za nadzor je u periodu 01. I - 30. IX 2017. izvršio ukupno 172 stručna nadzora.

3.10.2.2. Usluge informatičkog društva

Normativni okvir

Zakon o izmjenama i dopunama zakona o slobodnom pristupu informacijama je usvojen 12. V 2017. („Sl. list CG, br. 30/17") čime su se stekli normativni uslovi za ponovnu upotrebu informacija u mašinski čitljivom kodu. Zakonom je transponovana Direktiva 2013/37 o ponovnoj upotrebi informacija u javnom sektoru.

Na osnovu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o informacionoj bezbjednosti ("Sl. list CG", br. 40/16) Vlada je 9. VI 2017. formirala Savjet za informacionu bezbjednost koji koordinira aktivnosti i savjetuje Vladu o bitnim pitanjima iz oblasti sajber bezbjednosti.

Akcioni plan za sprovođenje Strategije razvoja informacionog društva do 2020. je usvojen 30. III 2017.

Statistički podaci

U skladu s planovima uspostavljanja novih servisa na Portalu e-uprave postavljeno je 240 elektronskih usluga, od čega je 130 usluga za fizička lica a 110 za pravna lica. Od 1. I 2017. je kreirano 48 usluga.

Na posebnoj stranici e-Participacija, koja predstavlja sistem za javne rasprave koji omogućava komentarisanje i prilaganje dokumenata, u 2017. je objavljeno 111 javnih rasprava.

Međunarodna saradnja

Nastavljena je saradnja sa OECD-om kroz učešće Ministarstva javne uprave u izradi regionalne publikacije „Konkurentnost u jugoistočnoj Evropi".

Saglasno planu za dobijanje stručne podrške u okviru TAIEX-a realizovano je nekoliko aktivnosti, kroz koje je obezbijeđena tehnička pomoć EK za oblasti iz resora Ministarstva: studijska posjeta na temu „E-pristupačnost sajta Vlade" (april 2017), studijska posjeta na temu „Legislativa u vezi sa kritičnom IT mrežnom infrastrukturom" (mart 2017), studijska posjetu na temu „Uloga, odgovornosti i radne procedure CERT tima u hitnim slučajevima" (maj 2017), studijska posjeta na temu „Portal otvorenih podataka" (oktobar 2017).

Preko NATO SPS programa u saradnji sa NATO školom iz Oberameragau realizovane su dvije obuke na temu sajber bezbjednosti za 30 službenika državnih organa. Organizovana su dva kursa u trajanju od po deset nedelja: M6-108 Network Security Course i M6-109 Network Vulnerability Assessment and Risk Mitigation Course. Posebna studijska posjeta relevantnim institucijama za sajber bezbjednost Velike Britanije (London, od 9-10. X 2017), organizovana je od strane Ambasade Velike Britanije u Podgorici.

3.10.2.3. Audiovizuelna politika

Ostvareni rezultati

U skladu sa Pravilnikom o raspodjeli sredstava iz Fonda Agencije za elektronske medije (AEM) za pomoć komercijalnim radio emiterima realizovan je četvrti konkurs za raspodjelu sredstava u iznosu od 150.000 €. Saglasno definisanim kriterijumima, Savjet AEM je 26. IX 2016. donio odluku da se:

- 75.000,00 € raspodijeli za devet godišnjih grantova za podsticanje učešća sopstvene produkcije u ukupnoj programskoj strukturi radio emitera,
- 75.000,00 € raspodijeli za 33 programska granta za povećanje obima, strukture i raznovrstnosti ponude sadržaja posvećenih tematskim oblastima od javnog interesa.

Savjet AEM za elektrosnke medije je 27. XII 2016, objavio Izvještaj o raspodjeli sredstava iz Fonda agencije za pomoć komercijalnim radio emiterima na ovom javnom konkursu.

Početkom marta 2017, prestalo je važenje zakonskog okvira kojim je uspostavljen Fond agencije za pomoć komercijalnim radio emiterima kao i nadležnosti AEM-a da prikuplja i dodjeljuje sredstva od naknada za korišćenje radijskih prijemnika. U vezi s tim, 3. III 2017. stupila je na snagu Odluka Ustavnog suda Crne Gore ("Sl. list CG", br. 14/17) kojom su ukinute odredbe člana 270 stav 1 tačka 5 a i člana 270a Zakona o bezbjednosti saobraćaja

na putevima (“Sl. list CG“, br. 33/12 i 58/14). Ukinutim odredbama Zakona bilo je propisano (član 270a) da je svaki vlasnik vozila u Crnoj Gori, koji ima ugrađen radijski prijemnik, obavezan da prilikom registracije vozila plati naknadu za korišćenje radijskih prijemnika u iznosu od dva eura i da se (član 270 stav 1 tačka 5) vozilo može registrovati, ako postoji dokaz o izvršenoj uplati naknade za korišćenje radijskih prijemnika u vozilu. Takođe je bila propisana nadležnost Savjeta AEM-a da vrši raspodjelu sredstava iz fonda AEM-a za pomoć komercijalnim radio emiterima, svakih šest mjeseci, na osnovu javnog konkursa, u skladu sa posebnim aktom.

Imajući u vidu iznos neraspodijeljenih sredstava koja su prije stupanja na snagu Odluke Ustavnog suda Crne Gore uplaćena u Fond AEM-a za elektronske medije za pomoć komercijalnim radio emiterima, Savjet AEM-a je 8. V 2017. raspisao peti konkurs za raspodjelu sredstava u iznosu od 264.280,78 €. Konkurs je obustavljen 20. VI 2017, u cilju obezbjeđenja da rad i odluke Savjeta AEM-a budu u skladu s opštim principima objektivnosti, transparentnosti i nediskriminacije. Protiv odluke Savjeta AEM-a o poništavanju konkursa pokrenut je spor pred Upravnim sudom. Postupak je u toku.

U februaru 2017, AEM je usvojila Program razvoja medijske pismenosti kojim su predviđene različite aktivnosti na razvoju i promociji medijske pismenosti u Crnoj Gori u periodu od sljedeće tri godine.

Odluka o usvajanju finansijskog plana sa planom rada AEM za 2017. ("Sl. list CG", br. 2/17 od 31. I 2017.) je donijeta 29. XII 2016, Zaključak o prihvatanju izvještaja o finansijskom poslovanju i izvještaja o radu Agencije za elektronske medije za 2016. je donijet 2. VI 2016. ("Sl. list CG", br. 37/17 od 14. VI 2017.).

U drugoj polovini 2016. i početkom 2017, AEM je sprovela više javnih konkursa za dodjelu prava na emitovanje radijskih programa. Tri konkursa su realizovana u drugoj polovini 2016, a jedan u prvoj polovini 2017.

Nakon sprovedenih javnih konkursa za dodjelu prava na emitovanje radijskih programa AEM je, izdala šest novih odobrenja za emitovanje opšteg radijskog programa i produžila 13 ranije izdatih odobrenja za emitovanje radijskog programa. Među njima, pet emitera je proširilo zonu servisa svojih radijskih programa.

Takođe, šest emitera je smanjilo zonu servisa svojih radijskih programa odustajanjem od korišćenja određenih frekvencija ili određenih platformi sa uslovnim pristupom.

AEM je sa sedam emitera zaključila protokol o reprogramu duga, protiv šest emitera je sprovela postupak prinudne naplate, a protiv sedam emitera je pokrenula stečajni postupak (od kojih su dva zaključena). U navedenom periodu takođe su zaključena i četiri stečajna postupka koja su pokrenuta u ranjem periodu.

U periodu jun - decembar 2016. AEM-u je dostavljeno 66 prigovora na rad TV emitera. U prvostepenom postupku, odbijeno je 45 prigovora, prihvaćeno je 15 prigovora i izrečeno isto toliko upozorenja. Odbačeno je pet prigovora. AEM nije bila u nadležnosti za razmatranje jednog prigovora/zahtjeva, dok je sa tri zaključka spojeno šest prigovora.

U periodu januar - oktobar 2017. AEM-u je dostavljeno 21 prigovor na rad TV emitera i jedan prigovor na rad kablovskih operatora.

U periodu januar – oktobar 2017, AEM je izrekla: tri upozorenja emiterima zbog kršenja programskih standarda ili autorskih prava, 30 upozorenja zbog neplaćanja naknada za emitovanje, 1 upozorenja kablovskom operaortu zbog kršenja autorskog i srodnih prava.

U skladu sa Zakonom o elektronskim medijima (čl. 61 i 63), pravilnici o uslovima za ostvarivanje minimalnih programskih kvota za evropska audiovizuelna djela i audiovizuelna djela nezavisnih proizvođačapropisuju uslove koje nacionalni TV emiteri (pokrivaju najmanje 75% stanovništva u više od 10 jedinica lokalne samouprave) moraju ispuniti kako bi, u roku od pet godina, postigli definisane kvote

Imajući u vidu navedeno, kao i potrebu razvoja prakse praćenja i izvještavanja o realizaciji ovih obaveza, AEM je u neposrednom kontaktu s emiterima s nacionalnim pokrivanjem radila na jačanju neophodnih kapaciteta za blagovremeno i precizno evidentiranje učešća ovih djela u emitovanom programu. Pored toga, sačinjena je analiza obradom podataka dostavljenih od medija kojom se može zaključiti:

- emiteri televizijskih programa TV Pink M (50,93%), TV Vijesti (51,46%) i TV Prva (52%) ispunili su kvote za evropska audiovizuelna djela. Ostali emiteri sa nacionalnim pokrivanjem (TVCG1, TVG2, TV Atlas) nisu dostavili tražene podatke.
- samo su emiteri televizijskih programa TV Pink M (2,45%) i TV Vijesti (3,54%) dostavili tražene podatke u vezi sa učešćem audiovizuelnih djela nezavisnih proizvođača. Analizom dostavljenih podataka zaključeno je da nijesu ispunili propisane kvote za ova djela. Ostali emiteri s nacionalnim pokrivanjem (RTCG1, RTCG2, TV Atlas, TV Prva) nisu dostavili tražene podatke.

Savjet Agencije za elektronske medije je 28. VII 2017. usvojio Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u Agenciji za elektronske medije (akt broj 01-1080 od 28. VII 2017). U AEM-u je sada sistematizovano 23 radna mjesta, uključujući mjesto direktora, sa ukupno 24 izvršioca. Jedno mjesto nije popunjeno. Uvedena je reorganizacija poslova pa je formirana Služba za odnose s javnošću i opšte poslove (pored već formiranih Sektora za pravne i ekonomske poslove i Sektor za monitoring).

Međunarodna saradnja

U okviru regionalnog projekta koji implementira Savjet Evrope „Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medijima u Jugistočnoj Evropi" (JUFREX)", a finansiraju Evropska unija i Savjet Evrope, predstavnici AEM-a su učestvovali u izradi publikacije „Regulatorni organi za medije i govor mržnje" („Media Regulatory Authorities and Hate Speech") koja je dostupna i na engleskom jeziku.

3.11. POGLAVLJE 11: POLJOPRIVREDA I RURALNI RAZVOJ

3.11.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

Horizontalna pitanja

U Crnoj Gori ne postoji potpuno funckionalna Agencija za plaćanja koja je zadužena za implementaciju mjera poljoprivredne politike. Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja Direktorat za plaćanja određen je kao organizaciona jedinica Ministarstva koja vrši poslove IPARD Agencije, odnosno upravlja plaćanjima iz pretpristupnih fondova za ruralni razvoj i nacionalnog budžeta.

Trenutno, Direktorat za plaćanja ima 77 sistematizovanih radnih mjesta, podijeljenih u 6 direkcija i pet odsjeka. Od ukupnog broja radnih mjesta, 43 su popunjena i trenutna organizaciona struktura i procedure su u skladu sa kriterijumima za akreditaciju u pogledu podjele zadataka na autorizaciju, izvršavanje i računovodstvo obaveza, kao i osiguranja uslova za primjenu principa „četiri oka" za izvršavanje ovih zadataka.

Direktorat za plaćanja, ispunio je sve kriterijume za povjeravanje zadataka izvršenja budžeta za IPARD II, a što je potvrđeno i u završnom izvještaju revizora DG AGRI u pismu od 25. X 2017. Sledeći korak je potpisivanje Finansijskog sporazuma, na osnovu kojeg će i zvanično početi implementacija IPARD-a u Crnoj Gori.

Crna Gora nema Integrisani administrativni i kontrolni sistem (IAKS).

Pravni osnov koji uređuje sistem kontrole plaćanja u poljoprivredi čine Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju („Sl. list CG", br. 56/09 i 34/14,1/15,30/17), Pravilnik o obliku i načinu vođenja registra subjekata i registra poljoprivrednih gazdinstava („Sl. list CG", br. 16/14), Zakon o identifikaciji i registraciji životinja („Sl. list CG", br. 48/15).

Upis u Registar poljoprivrednih gazdinstava je obavezan za poljoprivredna gazdinstva koja podnose zahtjeve za ostvarivanje prava na podsticaj ili podršku i proizvođače poljoprivrednih proizvoda namijenjenih tržištu. Proces prijave u Registar poljoprivrednih gazdinstava obavlja se automatski kroz softversku aplikaciju.

U Crnoj Gori se trenutno sprovodi projekat „Jačanja crnogorske poljoprivrede kroz uspostavljanje Sistema za identifikaciju zemljišnih parcela IPA 2013 (LPIS)". Cilj ovog

projekta je uspostavljanje LPIS sistema u Crnoj Gori, obezbeđivanjem hardverske i softverske infrastrukture, kao i snimanje novih digitalnih ortofoto snimaka.

U junu 2017. implementirana je pilot verzija softvera za LPIS i korišćena je za jedinstvenu identifikaciju poljoprivrednih parcela na kojima se odvija organska proizvodnja.

Nakon uspješno sprovedenog pilot projekta nastavljen je razvoj potpuno funkcionalnog LPIS sistema koji će obezbjediti jedinstvenu identifikaciju svake poljoprivredne parcele u Crnoj Gori, uspostaviće se Geografski informacioni sistem koji predstavlja spajanje kartografije i tehnologije baza podataka.

Finalna softverska verzija sistema je još uvijek u fazi razvoja, priprema se implementacija nove digitalne ortofoto karte (DOF) u LPIS sistem, a podlogu za novi DOF čine vazdušni snimci iz 2017. Hardverska infrastruktura nabavljena je u okviru LPIS projekta i ista je instalirana u prostorijama Direktorata za plaćanja, i naredna aktivnost je instalacija finalne verzije softvera sa novim DOF-om.

U Crnoj Gori u toku je uspostavljanje FADN sistema. Tokom oktobra i novembra 2016. sprovedeno je pilot FADN istraživanje, koje je obuhvatilo 30 farmi iz različitih sektora poljoprivrede, širom Crne Gore, sa kojih su prikupljeni prvi podaci, nakon čega je kreiran IT okvir za budući FADN sistem, kao i baza podataka sa konverzovanim podacima (XML), koji se koriste u RICA1 bazi EU. Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je poslalo zvanični upit DG AGRI za učlanjenje u RICA sistem EU, na šta je pozitivno odgovoreno i proces učlanjenja je započet.

Direktna plaćanja su definisana Zakonom o poljoprivredi i ruralnom razvoju („Sl. list CG“, br. 56/09, 34/14, 1/15), Zakonom o Budžetu Crne Gore i Uredbom o uslovima, načinu i dinamici sprovođenja mjera agrarne politike – Agrobudžetom koji se usvaja na godišnjem nivou.

Agrobudžetom za 2017. za mjere direktne podrške opredijeljeno je 5.272.000,00 eura, što predstavlja 31,2% od ukupnog nacionalnog budžeta.

Direktna podrška se dodjeljuje za biljnu proizvodnju, stočarsku proizvodnju, sektor mljekarstva i proizvodnju duvana.

Direktna podrška biljnoj proizvodnji dodjeljuje se po hektaru obradive površine za sve vrste proizvodnje, minimalna površina za ostvarivanje prava na podršku iznos 0,5 ha i visina podrške iznosi 180 eura/ha. Na ovaj način izvršeno je postepeno odvajanje od proizvodnje i uvođenje pojednostavljene jedinstvene šeme plaćanja (SAPS like) za ratarske, višegodišnje i povrtarske kulture.

Direktna podrška u sektoru stočarstva se realizuje po proizvodnom grlu stoke. Plaćanja po grlu za priplodne krave i junice (minimum tri grla) iznose do 70 eura, za priplodne ovce i

koze (minimum 30 grla) do osam eura. Naknade se obezbjeđuju i za organizovani tov. Isplaćuju se po grlu tovljene stoke i iznose do 140 eura za tovljenu junad, bikove i volove iz sopstvene proizvodnje, odnosno do 120 eura za kupljena grla.

Premije za mlijeko dodjeljuju se u vidu plaćanja po litru otkupljenog mlijeka i iznos podrške vezuje se za kvalitet i količinu predatog mlijeka. U cilju podsticanja proizvodnje tradicionalnih proizvoda, uvedena je i premija za poljoprivredne proizvođače koji prerađuju mlijeko na gazdinstvu.

Podrška proizvodnji duvana je u obliku proizvodno vezanih plaćanja, i dodjeljuje se po ha zasijane i/ili zasađene površine pod duvanom.

Od ukupne direktne podrške koja u 2017. iznosi 5.272.000,00 eura, za direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji - koja predstavljaju pojednostavljenu jedinstvenu šemu plaćanja (SAPS like) za ratarske kulture, višegodišnje i povrtarske kulture se izdvaja 1.000.000 eura, odnosno 18,97% ukupnih direktnih plaćanja.

Kad su u pitanju mehanizmi unakrsne usaglašenosti, oni se ne primjenjuju u potpunosti kao što je to propisano Zajedničkom poljoprivrednom politikom. Kada je riječ o stočarskoj proizvodnji, grla koja su u sistemu podrške moraju biti obilježena ušnim markicama i registrovana u bazi podataka, a držalac životinja mora posjedovati pasoše za grla i uredno voditi evidenciju u skladu sa Zakonom o stočarstvu. Takođe, obavezeno je poštovanje principa dobre poljoprivredne prakse, redovna primjena agrotehničkih mjera u zasadima, održavanje dobrog poljoprivrednog stanja zemljišta.

Zahtjevi unakrsne usaglašenosti se uvode postepeno kako bi se omogućilo poljoprivrednim proizvođačima da se bolje pripreme za potpunu primjenu zahtjeva unakrsne usaglašenosti.

Savjetodavne poslove u poljoprivredi obavljaju Odjeljenje za savjetodavna poslove u biljnoj proizvodnji i Odjeljenje za savjetodavne poslove u stočartsvu u okviru MPRR.

Odjeljenja funkcionišu kao savjetodavni servisi za cijelu Crnu Goru i organizovani su u sedam regionalnih centara. Savjetodavni poslovi odnose se na podršku poljoprivrednim proizvođačima u pripremi projekata i zahtjeva za podršku iz sredstava nacionalog budžeta i pretpristupnih fondova, organizovanje edukativnih radionica u cilju unapređenja poljoprivredne proizvodnje, povećanja konkuretnosti proizvođača, povećanje kvaliteta proizvoda, uvođenje standarda bezbjednosti hrane, primjenu dobre poljoprivtredne prakse, primjenu inovacija, novih tehnologija, očuvanje životne sredine. Odjeljenja takođe organizuju i prikupljaju informacije za potrebe funkcionisanja Agrarno –marketinškog informacionog sistema (AMIS) kao i za sistem računovodstvenih podataka na poljoprivrednim gazdinstvima (FADN), dostavljaju podatke Nacionalnom odboru za praćenje sistema FADN i sarađuju s Odjeljenjem za ekonomske analize.

Zajednička organizacija tržišta

Zakon o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda je usvojen 3. VIII 2017. („Sl. list CG“, br. 51/2017), djelimično je usklađen sa odredbama CMO Regulative 1308/2013.

Zakonom su propisane odredbe koje se tiču tržišnih intervencija, definisani su proizvodi za koje će biti propisani uslovi za stavljanje na tržište. Odredbe koje se tiču organizacije proizvođača, udruženja organizacija proizvođača i međusektorskih organizacija, skoro su u potpunosti usklađene sa odredbama CMO Regulative.

Takođe, Zakon propisuje i odredbe vezane za ugovorne odnose u specifičnim sektorima koje su većim djelom usklađene sa odredbama iz CMO Regulative.

Odredbe koje se tiču trgovine sa drugim zemljama usklađene su u dijelu gdje je to bilo moguće zbog obaveza koje proizilaze iz članstva Crne Gore u STO. Naime, propisana je mogućnost uvođenja automatskih dozvola za uvoz određenih poljoprirvednih proizvoda, kao i mogućnost korišćenja jednog od metoda raspodjele kvota.

Crna Gora je zbog specifičnosti sektora maslinarstva ovu oblast definisala posebnim Zakonom o maslinarstvu i maslinovom ulju usvojenom 16. X 2014. („Sl. list CG“, br. 45/2014). Podzakonskim aktima uređeni su standardi maslinovog ulja, način uzorkovanja i metode analize, način deklarisanja i označavanja, i svi su usaglašeni s pravilima EU.

Ovlašćena je laboratorija za hemijsku analizu maslinovog ulja i za senzorsku analizu djevičanskog maslinovog ulja.

U Crnoj Gori trenutno postoji osam maslinarskih udruženja. Udruženja djeluju kao nevladine organizacije, i nijesu organizovane u obliku u kome djeluju u EU.

Standardi u sektoru vina uređeni su Zakonom o vinu koji je usvojen 1. VII 2016. („Sl. list CG“, br. 41/2016). Ovaj zakon je usklađen s Regulativom (EU) br. 1308/2013. U potpunosti su usvojene evropske kategorije i definicije proizvoda od grožđa i vina, definisana je tržišna godina za sektor vina, sadržaj i način vođenja vinogradarskog registra i evidencija u vinskom sektoru (evidencije ulaza i izlaza grožđa i proizvoda od grožđa, obavezne izjave), enološki postupci i metode analize, odredbe o označavanju i predstavljanju vina. Ovim zakonom uveden je PDO/PGI sistem označavanja vina koji je u potpunosti kompatibilan sa geografskim označavanjem vina u Evropskoj uniji.

Osnov za geografsko označavanje vina je Elaborat o rejonizaciji vinogradarskih geografskih proizvodnih područja Crne Gore kojim je definisana pripadnost crnogorskih vinogradarskih regiona određenim vinogradarskim zonama (CI, CII, CIII, B). U skladu s tim, propisani su enološki postupci i ograničenja u proizvodnji vina, koji su u potpunosti usaglašeni sa tržišnim standardima EU.

U sektoru voća i povrća donešeni su propisi kojima se definišu tržišni standardi za svježe voće i povrće kao i za određenje prerađevine od voća i povrća.

U slučaju uvoznih/izvoznih kvota Crna Gora primjenjuje samo preferencijalne uvozne kvote propisane određenim sporazumima o slobodnoj tgrovini. Za sada, ove kvote administrira Uprava carina, po sistemu „prvi po redu“. Crna Gora ne primjenjuje izvozne subvencije niti je u mogućnosti zbog obaveza preuzetih članstvom u STO.

Kada govorimo o stepenu usklađenosti sa tržišnim mjerama može se reći da su odredbe koje se tiču regulacije unutrašnjeg tržišta u velikoj mjeri usklađene (obuhvat proizvoda, uslovi uvođenja mjera i dr). U dijelu koji se tiče trgovine sa drugim zemljama (kvote, izvozne subvencije) usklađeni smo u dijelu gdje je za to bilo prostora zbog međunardno preuzetih obaveza.

Trenutno se u Crnoj Gori primjenjuju mjere nalik tržišnim mjerama u sektoru vina i meda, dok se mjere slično onima za maslinovo ulje dodjeljuju udruženjima proizvođača koja nijesu formirana u obliku kako je to u EU.

Podrška u sektoru meda se dodjeljuju iz Agrobudžeta u okviru mjera tržišno cjenovne politike, a to su kontrola i suzbijanje varoze, kontrola kvaliteta meda,obnavljanje pčelinjeg fonda. Podrška za sektor vina već godinama se isplaćuju iz mjera za ruralni razvoj, investicije za unaprjeđenje prerade, infrastruktura vinarija) osiguranje berbe (prirodne katastrofe, klimatski ekstremi i prouzrokovači bolesti), restruktuiranje i konverzija vinograda (zamjena sortimenta i relokacija vinograda), promocija i popularizacija domaćih vina (vinski putevi, sajmovi, komercijalne i turističke manifestacije).

Ruralni razvoj

Politika ruralnog razvoja definisana je Strategijom razvoja poljoprivrede i ruralnih područja koja je usvojena 2015. Strategija definiše agrarnu politiku u kontekstu politike pristupanja EU. Glavni cilj crnogorske poljoprivredne politike je podizanje konkuretnosti proizvodnje, povećanje produktivnosti, povećanje obradivih površina i uvođenje EU standarda bezbjednosti hrane u primarnom i prerađivačkom sektoru. Dostizanje ovih ciljeva postiže se sprovođenjem mjera ruralnog razvoja koje se finansiraju kroz IPARD i mjere nacionalnog budžeta.

Program razvoja poljoprivrede i ruralnih područja u okviru IPARD II 2014-2020 (IPARD Program) Vlada je usvojila 10. IX 2015.

Nakon zvaničnog zahtjeva za povjeravanje zadataka sprovođenja budžeta koji je Crna Gora uputila EK 14. VIII 2015. za dvije mjere ruralnog razvoja, mjeru 1 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“ i mjeru 3 „Investicije u fizički kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda“, organizovane su dvije revizorske

misije: 25-29. I 2016. i 28-30. VI 2016. Nalazi su pokazali da zaposleni imaju dobro znanje o procedurama za implementaciju mjera ruralnog razvoja.

Tokom septembra 2017. zaposleno je devet službenika u Direktoratu za plaćanja i oba pitanja su riješena pošto je usvojena zvanična odluka i NAOSO je izvršio procjenu baze referentnih cijena, i time je ispunjen zahtjev revizora.

Osim akreditacije gore navedenih mjera pripremaju se zahtjevi za akreditaciju mjera: Tehnička pomoć i Diversifikacija ekonomskih aktivnosti.

Organska poljoprivreda

Organska proizvodnja u Crnoj Gori je regulisana Zakonom o organskoj proizvodnji („Sl. list CG", br. 56/13). Zakon je u potpunosti usklađen s Regulativom Evropskog Savjeta (EK) br. 834/2007 o organskoj proizvodnji i označavanju organskih proizvoda koja se u potpunosti sprovodi, izuzev odredbi člana koje se odnose na uvoz iz trećih zemalja i upotrebu EU loga s obzirom da navedene odredbe nije moguće primjeniti do ulaska u EU.

Pravilnik o bližim pravilima i uslovima za biljnu i stočarsku organsku proizvodnju („Sl. list CG", br. 53/14) bliže propisuje pravila i uslove za organsku biljnu i stočarsku proizvodnju, uslove za upotrebu dozvoljenih proizvoda i supstanci, način njihove upotrebe, doziranje i rok u kojem se mogu upotrebljavati i dužina trajanja prelaznog perioda (konverzija). Ovaj pravilnik je u potpunosti usklađen sa Regulativom EU br. 889/2008 koja propisuje detaljna pravila o organskoj proizvodnji, označavanju i kontroli.

Kontrolni sistem je uspostavljen ovlašćenjem i akreditacijom kontrolnog tijela, „Monteorganica". „Monteorganica" je akreditovana od strane Akreditacionog tijela Crne Gore za vršenje kontrole i sertifikacije u organskoj poljoprivredi prema zahtjevima standarda MEST EN ISO/IEC 17065:2013. Dvije laboratorije koje obavljaju potrebene analize u organskoj proizvodnji, akreditovane su po standardu MEST EN ISO/IEC 17025. Nadzor nad kontrolnim tijelom sprovode Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja i Akreditaciono tijelo Crne Gore.

Ministarstvo kroz mjere agrarne politike opredjeljuje sredstava za razvoj i unapređenje organske proizvodnje, plaćanja su po hektaru u biljnoj proizvodnji i po uslovnom grlu/košnici u stočarskoj proizvodnji.

Politika kvaliteta

U Crnoj Gori oblast Politike kvaliteta regulisana je Zakonom o šemama kvaliteta poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda („Sl. list CG", br. 22/2017), koji je u potpunosti usklađen sa Regulativom EU br. 1151/2012 i Delegiranom Regulativom komisije EU br. 665/2014. Zakonom se uređuje način i postupak utvrđivanja šema kvaliteta poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, kao i ocjenjivanje usaglašenosti poljoprivrednih

i prehrambenih proizvoda sa specifikacijom tih proizvoda. Definisane šeme kvaliteta poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda su: oznaka porijekla; geografska oznaka; oznaka garantovano tradicionalnih specijaliteta; oznaka „viši kvalitet"; oznaka „planinski proizvod" i oznaka „sa moje farme".

Geografske oznake jakih alkoholnih pića propisane su Zakonom o jakim alkoholnim pićima („Sl. list CG", br, 53/16), koji je u potpunosti usaglašen sa Uredbom Saveta EU br. 110/2008 o definiciji, opisu, prezentaciji, obeležavanju i zaštiti geografskih oznaka alkoholnog pića.

Zakonom o vinu („Sl list CG", br. 41/2016) uveden je PDO/PGI sistem označavanja vina koji je u potpunosti kompatibilan sa geografskim označavanjem vina u Evropskoj uniji.

U skladu s usvojenim zakonima, zahtjev za pokretanje postupka registracije šema kvaliteta podnosi se Ministarstvu poljoprivrede i ruralnog razvoja, odnosno Direkciji za šeme kvaliteta.

Kontrolno i sertifikaciono tijelo „Monteorganica" d.o.o je 2. XII 2016. ovlašteno od strane Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja za obavljanje kontrole i sertifikacije šema kvaliteta. „Monteorganica" d.o.o. je u procesu dobijanja akreditacije za kontrolu i sertifikaciju šema kvaliteta, u skladu sa standardom MEST EN ISO/IEC 17065, od strane Akreditacionog tijela Crne Gore.

3.11.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

Normativni dio

Skupština je donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju 27. IV 2017. („Sl. list CG", br. 30/17) objavljen 9. V 2017. Donošenjem ovog Zakona stvoren je pravni osnov za uspostavljanje pojedinih komponenti IAKS sistema u Crnoj Gori, kao što su Sistem za identifikaciju zemljišnih parcela (LPIS) i Sistem za podnošenje zahtjeva (Aid application). Takođe, ovim izmjenama stvorena je pravna osnova za donošenje neophodnih podzakonskih akata, kojima će se bliže definisati način uspostavljanja navedenih komponenti.

Skupština je 22. VII 2017. donijela Zakon o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda („Sl. list CG", br. 51/17), koji je stupio na snagu 11. VIII 2017.

Skupština je 28. III 2017. donijela Zakon o šemama kvaliteta poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda („Sl list CG", br. 22/17).

Skupština je donijela Zakon o potvrđivanju Međunarodnog sporazuma o maslinovom 27. IV. 2017. („Sl. list - Međunarodni ugovori", br. 04/17). Time je Crna Gora nastavila da bude članica IOC, i da sprovodi standarde propisane ovim sporazumom, koji su usvojeni i u EU.

Vlada Crne Gore je, donijela Odluku o određivanju vinogradarskih proizvodnih regiona 21. lX 2017. („Sl. list CG", br. 65/17).

Pravilnikom o listi poljoprivrednih proizvoda koji se stavljaju na tržište („Sl. list. CG“, br. 60/17). je u cjelosti preuzet spisak proizvoda iz Aneksa 1 EU CMO Regulative 1308/2013.

Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja vinogradarskog registra („Sl. list CG“, br. 63/16) je usklađen s Regulativom EU br. 1308/2013, Regulativom EU br. 436/2009[1] i Regulativom EU br. 555/2008[2].

Pravilnik o enološkim postupcima za proizvodnju vina i drugih proizvoda od grožđa („Sl. list CG“, br. 10/17). je usklađen s Regulativom EU br. 1308/2013 i Regulativom EU br. 606/2009[3].

Pravilnikom o načinu upisa u registar proizvođača jakih alkoholnih pića („Sl. list CG“, br 65/17) su propisane procedure i uslovi upisa proizvođača u registar.

Pravilnik o sadržaju i veličini znaka organske proizvodnje („Sl. list CG“, br. 60/16) propisuje sadržaj, veličinu i oblik znaka organske proizvodnje i način označavanja organske hrane i proizvoda iz prelaznog perioda.

Pravilnik o bližim uslovima i pravilima za preradu, pakovanje, prevoz i skladištenje organskih proizvoda („Sl. list CG“, br. 83/16) propisuje bliža pravila za subjekte koji se bave preradom, pakovanjem, prevozom i skladištenjem organskih proizvoda.

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja usvojilo je geografsku oznaku „Njeguški pršut“(„Sl. list CG“ br. 67/16).

Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja usvojilo je oznaku porijekla „Pljevaljski sir“. („Sl. list CG“ br. 36/17).

Ostvareni rezultati

Uvedena su direktna plaćanja za sve obradive površine čime je ispunjena aktivnost iz Akcionog plana za usaglašavanje sa pravnom tekovinom EU za Poglavlje 11.

Javni poziv za mjeru – „Investicije u poljoprivredna gazdinstva IPARD like 1.2“, u okviru „EU/IPA projekat institucionalnog razvoja u poljoprivredi i ruralnom razvoju u Crnoj Gori – Povjerenički fond I (IPARD like 1 projekat)“, objavljen je 8. XI 2016. Potpisano je 168 ugovora s podnosiocima zahtjeva za ukupan iznos prihvatljivih investicija od 4.2 miliona EUR. U toku je implementacija ugovorenih investicija.

U okviru projekta „Dodatni EU/IPA projekat institucionalnog razvoja u poljoprivredi i ruralnom razvoju u Crnoj Gori – Povjerenički fond II (IPARD like 2 projekat)“, 31. X 2016. potpisano je 33 ugovora za realizaciju javnog poziva za mjeru „Investicije u fizički kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda –IPARD like 2.1“, u ukupnom iznosu prihvatljivih investicija od 4.93 miliona EUR.

Ministarstvo je 13. I 2017. objavilo IPARD like 2.2 javni poziv za mjeru „Investicije u fizički

kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda“. Potpisan je 31 ugovor s podnosiocima zahtjeva za ukupan iznos prihvatljivih investicija od 4.05 miliona EUR (bez PDV-a) i potencijalne podrške od 2.02 miliona EUR. Realizacija ovih investicija je u toku.

Javni poziv za mjeru „Investicije u fizički kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda - IPARD like 2.3“ objavljen je 16. X 2017., rok za prijem zahtjeva je od 01. XI 2017. do 31. I 2018.

Javni poziv za dodjelu podrške organskoj proizvodnji objavljen je 8. V 2017. Ovaj javni poziv sprovodi Direktorat za plaćanja, uz podršku projekta Svjetske banke „Jačanje institucionalnog razvoja poljoprivrede – MIDAS“ i projekta „Jačanja crnogorske poljoprivrede kroz uspostavljanje Sistema za identifikaciju zemljišnih parcela IPA 2013 (LPIS)“. Ovaj poziv predstavlja testiranje postojećeg sistema za implementaciju mjera direktnih plaćanja u Crnoj Gori u odnosu na zahtjeve IAKS-a, gdje se po prvi put koristi LPIS pilot referentna parcela, a što je relevantno za podnošenje zahtjeva za podršku, koji se po prvi put podnosio elektronskim putem.

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja u Direktoratu za plaćanja sistematizovano je ukupno 77 radnih mjesta. Nakon donošenja pravilnika, izvršen je raspored postojećih službenika u skladu sa novom sistematizacijom, a 18. IX 2017. izvršen je prijem devet novih zaposlenih, tako da Direktorat za plaćanja ukupno broji 43 zaposlena.

Drugi sastanak Odbora za nadgledanje IPARD programa održan je 27. VI 2017. u Podgorici. Na sastanku je diskutovano o pripremi za akreditaciju mjera IPARD programa.

Na osnovu elaborata o rejonizaciji vinogradarskih geografskih proizvodnih područja Crne Gore, ustanovljeni su nazivi i granice novih crnogorskih vinogradarskih regiona. Proširen je areal uzgoja vinove loze u Crnoj Gori i povećan broj regiona u odnosu na podatke navedene u Anexu ll Protokola ll SSP-a i određena je pripadnost crnogorskih vinogradarskih regiona konkretnim vinogradarskim zonama.

3.12. POGLAVLJE 12: BEZBJEDNOST HRANE, VETERINARSTVO I FITOSANITARNA POLITIKA

3.12.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

U Crnoj Gori nadležni organ za bezbjednost hrane, zdravlje životinja i fitosanitranu politiku je Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja (MPRR) u čijem je sastavu Uprava za

bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove (UBHVFP), a za GMO MPRR, Ministarstvo nadležno za zdravlje i ministarstvo nadležno za životnu sredinu.

Službenu kontrolu: hrane vrše inspektori za hranu, veterinarski, i fitosanitrani inspektori, zdravlja, dorobit životinja i identifikaciju i registraciju životinja vrše vetrinarski inspektori, zootehnike poljoprivredni inspektori, zdravlja bilja, sredstava za zaštitu bilja, sjeme i sadni materijal i zaštitu biljani sorti vrše fitosanitarni inspektori, šumskog sadnog materijala i inspektori za šumarstvo, a GMO osim fitosanitarnih, veterinarskih i inspektora za hranu, vrše i inspektori nadležni za zdravlje i životinu sredinu.

U okviru UBHVFP uspostavljena su tri sektora (Sektor za bezbjednost hrane, Sektor za veterinu i Sektor za fitosanitarne poslove), a u okviru sektora su i odsjeci za inspekciju koja vrši službenu kontrolu u djelokrugu sektorskih zakona. Trenutno je zaposleno 74 službenika od čega je 45 inspektora. Pored zaposlenih u Upravi, u sistemu bezbjednosti hrane, veterine i fitosanitarne politike uključeni su i zaposleni u MPRR (direkcija za stočartsvo, odjeljenje za savjetodavne poslove u stočarstvu i poljoprivredna inspekcija), zaposleni u Upravi za inspekcijske poslove (šumarski inspektori). Planirano je da se do 2020. zaposli još 25 službenika.

Crna Gora preduzima aktivnosti neophodne za akreditaciju laboratorija u skladu sa evropskim zakonodavstvom. Akreditacije će, prema realnim potrebama Crne Gore, biti završene najkasnije danom ulaska Crne Gore u EU ili će za određena ispitivanja Crna Gora sklopiti ugovore sa akreditovanim laboratorijima EU. Crna Gora još uvijek nije odredila nacionalne referentne laboratorije. Laboratorijska ispitivanja hrane vrše: Institut za javno zdravlje, Centar za ekotoksikološka ispitivanja i Specijalistička Veterinarska Laboratorija (SVL). Institut za javno zdravlje (IJZ) je akreditovana laboratorija (IST 17025:2011) i akreditovala je 40 metoda, od kojih najveći dio iz oblasti mikrobioloških ispitivanja. Specijalistička veterinarska laboratorija (SVL) je akreditovana laboratorija (ISO 17025:2011) i akreditovala je metode za: *Salmonella, Listeria, Enterobacteria, Echerihia Colli, Staphylococcus, Streptococcus i Trichinella*. Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore – CETI je akreditovana laboratorija (IST 17025:2011) i ovlašćena je laboratorija za analize: kontaminanata, rezidua pesticida, ostataka veterinarskih ljekova, radioaktivnosti i dr. Crna Gora ima odobren Program monitoringa rezidua za većinu proizvoda, izuzev za kopitare, mlijeko, zečetinu i meso divljači. Do sada je akreditovano 30 metoda. Laboratorijske ispitivanja hrane za životinje obavljaju SVL i CETI koje su akreditovane (IST 17025:2011) i koje imaju akreditovan dređen broj metoda. Laboratorijske ispitivanja bolesti životinja vrši SVL koja je akreditovala metode za: bolest plavog jezika, brucelozu, enzootsku leukozu goveda, klasičnu kugu svinja i bjesnilo.

Laboratorijska ispitivanja štetnih organizama, stručne, tehničke i druge poslovi od javnog interesa u oblasti zdravstvene zaštite bilja vrši Fitosanitarna laboratorija (Biotehnički

fakultet, Univerzitet Crne Gore). Fitosantarna laboratorija je ovlašćena i za ispitivanje biološke efikasnosti pesticida. Metode koje se koriste za dijagnostička ispitivanja štetnih organizama bilja i biljnih proizvoda su: metode propisane EU propisima za pojedine štetne organizme, EPPO metode ili sopstvene metode laboratorije. Laboratorijska ispitivanja sjemena i utvrđivanje kvaliteta sjemenskog materijala, stručni i tehnički poslovi (sertifikacija) i drugi poslovi od javnog interesa u ovoj oblasti vrši laboratorija za sjeme (Biotehnički fakultet, Univerzitet Crne Gore). Za ispitivanje kvaliteta sjemenskog materijala poljoprivrednog bilja koriste se metode propisane EU, nacionalnim zakonadavstvom, ili sopstvene metode laboratorije.

Što se tiče nacionalnih referentnih laboratorija, Crna Gora još uvijek nije imenovala nacionalne referentne laboratorije.

Pravni okvir u oblasti veterinarske politike - zaštite zdravlja kako domaćih tako i uvoznih živih životinja i proizvoda životinjskog porijekla, sertifikaciji, kompjuterskim sistemima (TRACES), zaštitinim mjerama, graničnim inspekcijskim mjestima (BIP), kao i za identifikaciju i registraciju životinja (goveda, ovaca, koza, svinja i kopitara) utvrđen je Zakonom o veterinarstvu („Sl. list CG“, br. 30/12, 48/15), Zakonom o zaštiti dobrobiti životinja („Sl. list CG“, br. 30/12, 48/15) i Zakon o identifikaciji i registraciji životinja („Sl. list CG“, br. 48/07, 73/10, 48/15) i velikim brojem podzakonskih akata donijetih na osnovu ovih zakona.

Kontrolni sistem na unutrašnjem tržištu u skladu s Direktivom Savjeta 90/425/EEC i Direktivom Savjeta 89/662/EEC transponovan je u Zakon o veterini. Takođe, uspostavljeni su odgovarajući registri. Crna Gora je usvojila kontrolni sistem za uvoz iz trećih zemalja kroz okvirno zakonodavstvo usagalašeno sa pravnom tekovinom EU, i usvojila odredbe za jasnu podjelu odgovornosti, naročito za kontrolne organe.

Sistem kontrole na spoljnim granicama EU, koji pokrivaju osnovni propisi EU i njihovi aplikacioni tekstovi obezbjeđen njihovim je prenošenjem u nacionalno zakonodavstvo, a u pogledu implementacije, sprovode se stalne aktivnosti na jačanju sistema kontrole na granični inspekcijskim mjestima kojih je trenutno sedam.

Kontrolu nekomercijalnog kretanja kućnih ljubimaca vrši organ državne uprave nadležan za poslove carine.

Sprovedena je obuka za prijavu pošiljki za izvoz u EU putem TRACES sistema i preduzimaju se aktivnosti na opremanju GIM-i (internet konekcija i dr). Nakon završetka pripremnih aktivnosti, Crna Gora će od EK zatražiti da koristi TRACES sistem u periodu prije pristupanja EU.

Pravni okvir u oblasti u oblasti identifikacije i registracije životinja je Zakon o identifikaciji i registraciji životinja („Sl. list CG“, br. 48/07, 73/10 i 48/15), UBHVFP - MPRR je nadležni

organ za poslove vođenja Centralnog registra gazdinstava i elektronske baze podataka o gazdinstvima i životinjama. Registracija gazdinstava i identifikacije i registracije goveda se sprovodi od 2007, ovaca i koza od 2011. i svinja od 2015. Crna Gora ima sistem koji je usklađen sa zahtjevima EU i operativnu bazu podataka. Sistem je povezan sa laboratorijskim informacionim sistemom (SVL-LABIS) za praćenje bolesti u koji se unose podaci o izvršenim laboratorijskim ispitivanjima uzetih uzoraka i/ili organa na određene zarazne bolesti (bruceloza, leukoza, klasična kuga svinja, bjesnilo i dr.). Identifikacija i registracija gazdinstava i životinja sprovedena je uz IPA finansijsku pomoć.

Zdravstveni status životinja utvrđuje se na nivou stada, gazdinstva, regije ili države u odnosu na određene bolesti (započeto je sa zdravstvenim statusom goveda) čime će se stvoriti uslovi za trgovinu životinjama unutar EU nakon pristupanja. UBHVFP izrađuje krizne planove.

Crna Gora je pristupila ADNS-u na dobrovoljnoj osnovi i vrši notifikaciju kroz ADNS sistem.

Crna Gora je Zakonom o veterinarstvu („Sl. list CG“, br. 30/12, 48/15, 57/15) definisala obavezu obavještavanja EK pojavi sumnje ili o potvrđenim slučajevima bolesti u skladu sa Pravilnikom o klasifikaciji bolesti životinja, načinu i procedurama notifikacije zaraznih bolesti životinja („Sl. list CG“, br. 5/08).

Vlasnik životinje koja je usmrćena ili zaklana, stvari i sirovine koje su oštećene ili uništene prilikom sprovođenja mjera određenih za suzbijanje naročito opasnih zaraznih bolesti i za bolesti: bjesnilo kod domaćih životinja u uzgoju, antraks, bruceloza goveda, bruceloza ovaca i koza - melitokokoza, bruceloza svinja, Q groznica, trihineloza domaćih svinja, BSE, tuberkuloza goveda, enzootska leukoza goveda, skrepi, infektivna anemija konja, američka kuga pčelinjeg legla, kao i za uginule životinje za koje je potvrđeno da su uginule od ovih bolesti, ima pravo na naknadu štete.

Pravni okvir za stavljanje na tržište hrane, hrane za životinje i nus proizvoda životinjskog porijekla, odgovornostima, organizacija i ovlašćenja nadležnih organa, zahtjevi za higijenu, objekti, mikrobiološki kriterijumi za sirovo mlijeko i kontrolna pravila u implementaciji HACCP-a utvrđen je Zakonom o bezbjednosti hrane („Sl. list CG“, br. 57/15) i velikim brojem podzakonskih akata u koje su prenijete Uredbe EZ br. 852/2004, br. 853/2004, 2074/2005, 854/2004, 882/2004, odstupanju od Uredbe 852/2004 i o izmjeni uredbe. 853/2004 i 854/2004, Uredba br. 2073/2005.

Pravni okvir za označavanje, prezentaciju i reklamiranje hrane usaglašen je sa Uredbom (EU) br. 1169/2011, i izmjenama Uredbi EZ br. 1924/2006 i 1925/2006. Pravni okvir za aditive usaglašen je sa Uredbom EU br. 1333/2008. Pravni okvir za enzimske preparate za prehrambene proizvode definisan je Zakonom o bezbjednosti hrane, a podzakonski akt je u pripremi.

Pravni okvir za ekstrakcione rastvarače usaglašen je s Direktivom 2009/32. Pravni okvir za prehrambene arome usaglašen je s Uredbom EZ br. 1334/2008 i Uredbom EZ br. 2065/2003. Crna Gora je preuzela evropsku listu aroma u hrani. Pravni okvir za predmete i materijale koji dolaze u kontakt sa hranom usaglašen je s Uredbom EZ br. 1935/2004 i Uredbom Komisije EZ br. 2023/2006. Do kraja 2017. planirana je transpozicija ostalih EU propisa (keramika, staklo, plastika). Pravni okvir za suplemente, vitamine, minerale i druge supstance koje se mogu dodavati hrani usaglašen je s Direktivom 2002/46/EZ i Uredbom EU br. 1925/2006. Pravni okvir za hranu za posebne prehrambene potrebe usaglašen je s Direktivom 2006/141/EZ; Direktivom 2006/125/EZ; Direktivom 1999/21/EZ; Direktivom 96/8/EZ i Implementacionom Uredbom EU br. 828/2014. Pravni okvir za brzo smrznutu hranu utvrđen Zakonom o bezbjednosti hrane dok su podzakonski akti za implementaciju planirani za II kvartal 2018. Pravni okvir za kontaminenete usaglašen je s odredbama Uredbe EZ br. 1881/2006. Podzakonska akta kojim će biti prenešena Regulativa 258/97 planirana je za 2018.
Za jonizirajuće zračenje na snazi je još uvijek propis iz SRJ, a u zakonu u bezbjednosti hrane data je osnova za prenošenje Direktive 1999/2 i Direktive 1999/3. Pravni okvir za prirodnu mineralnu vodu utvrđen je Zakonom o bezbjednosti hrane („Sl. list CG“, br. 57/15). Na snazi je Pravilnik o bližim zahtjevima koje u pogledu bezbjednosti treba da ispunjava voda za piće („Sl. list CG“, br. 24/12 i 32/15) Usaglašeni sistem je djelimično uspostavljen od marta 2015.. Potpuno usaglašen sistem biće uspostavljen do kraja 2017.
Generalne zahtjeve za hranu za životinje definiše Zakon o bezbjednosti hrane („Sl. list CG“, br. 57/2015), kao i obaveze subjekata u poslovanju hranom za životinje i predstavlja pravni okvir za donošenje podzakonskih akata u ovoj oblasti (higijene hrane za životinje stavljanje na tržište i korišćenje hrane za životinje, hrana za životinje za posebne nutritivnu namjene, označavanje, prezentovanje i pakovanje hrane za životinje i dr).

Pravni okvir za higijenu hrane za životinje, stavljanje u promet i upotrebu hrane za životinje je usaglašen sa Regulativom br. 183/2005, Direktivom 2008/38/EZ, Regulativom br. 767/2009 koje su transponovane u Uredbu o higijeni hrane („Sl. list CG“, br. 13/2016), Uredbu o bližim zahtjevima za stavljanje na tržište hrane za životinje („Sl. list CG“, br. 63/2016) i uredbu o zahtjevima za proizvodnju i stavljanje na tržište hrane za životinje za posebne nutritivne potrebe(„Sl. list CG“, br. 10/17)

Pravni okvir za aditive za hranu za životinje utvrđen Zakonom o bezbjednosti hrane („Sl. list CG“, br. 57/2015). Transpozicija Regulative 1831/2003 i njenih aplikacionih tekstova u novi podzakonski akt je planirana za 2017.
Pravni okvir za nepoželjne supstance u hrani usaglašen je sa Direktivom 2002/32/EZ i Prilogom Preporuke Komisije broj 2006/576/EC.
Pravni okvir za mediciniranu hranu za životinje usaglašen je s Direktivom Savjeta 90/167.

Pravni okvir u oblasti fitosanitarne politike**,** odgovornost, organizacija i ovlašćenja nadležnih organa, inspekcijske preglede u unutrašnjosti i na graničnim prelazima kao i generalne i specifične kontrolne mjere, uvoz i kontrola zdravlja bilja i štetnih organizama utvrđen je Zakonom o zdravstvenoj zaštiti bilja („Sl. list CG" 28/2006, 28/2011 i 48/2015) koji je usaglašen sa Direktivom 2000/29.
Program fitosanitarnih mjera donosi se godišnje, a sredstva za sprovođenje obezbijeđuju se u budžetu Crne Gore. Program uključuje: stalni nadzor nad štetnim organizmima; posebni nadzor nad štetnim organizmima; monitoring i fitosanitarne mjere, kao i hitne fitosanitarne mjere. Program se sprovodi u svrhe nadzora nad štetnim organizmima, uključuje mjere, obim, laboratorijske analize, period, institucije za njegovo sprovođenje (ovlašćene laboratorije), metode kontrole i odgovorna lica.

Opšte kontrolne mjere za zdravlje bilja odnosno štetne organizme Crna Gora transponuje i implementira Direktivu 2000/29 kroz:

- Zakon o zdravstvenoj zaštiti bilja („Sl. list CG", br. 28/06, 28/11 i 48/15);
- Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja, širenja i suzbijanje štetnih organizama i listama štetnih organizama bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom („Sl. list CG", br. 39/11, 80/16);
- Pravilnik o visini naknade za fitosanitarni pregled bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom („Sl. list CG", br. 15/14);
- Pravilnik o minimalnim uslovima za obavljanje provjera identiteta i zdravstvenog stanja pošiljke bilja na mjestima koja nijesu mjesta unošenja („Sl. list CG", br. 77/15).

Posebne mjere kontrole za zdravlje bilja odnosno štetne organizme i zaštićene zone usaglašeni su u potpunosti sa EU zakondavstvom.

U oblasti registracije subjekata – biljni pasoši tri aplikaciona koja su prenijeta i implementirana u nacionalne propise date u Prilogu. Uspostavljen je fitosanitarni registar proizvođača, prerađivača, uvoznika i distributera određenog bilja, biljnih proizvoda i drugih objekata pod nadzorom. Ovim je završen prvi korak odnosno ispunjeni su preduslovi za uspostavljanje sistema biljnih pasoša u Crnoj Gori čime je implementirana obaveza propisana članom 6 Direktive 2000/29, 92/90, 92/105 i 93/50. Do 1. IX 2017. u registar je upisano 616 subjekata koji su stekli pravo na upotrebu MNE broja kao preduslov za implementaciju Sistema biljnih pasoša u Crnoj Gori u skladu sa obavezama po članu 6 Direktive 2000/29 i 92/90 i 93/50. Implementacija sistema biljnih pasoša započeto uz pomoć IPA projekta, je počela 2015.. Strategija uspostavljanja sistema biljnih pasoša u skladu sa postavljenim prioritetima:

- 2015. pilot projekat za uspostavljanje sistema biljnih pasoša za sjemenski krompir;
- 2016. biljni pasoši za sjemenski krompir;
- 2017. biljni pasoši za sadni materijal vinove loze;

- 2018. biljni pasoši za sadni materijal voća;
- 2018. biljni pasoši za ukrasno bilje, reproduktivni materijal šumskog drveća i sadni materijal povrća itd.

Kontrola roba koje podliježu fitosanitarnim provjerama vrši se na osam graničnih mjesta.

Kontinuirano se sprovodi obuka granične fitosanitarne inspekcije za: uzorkovanje, a započele su pripreme za primjenu zajedničkog ulaznog fitosanitarnog dokumenta (CPED).

Pravni okvir za sredstva za zaštitu bilja je Zakon o sredstvima za zaštitu bilja („Sl. list CG“ br. 51/08 i 18/14) u koji je prenijeta Regulativa 1107/2009 s aplikacionim tekstovima. U Crnoj Gori nema proizvodnje sredstava za zaštitu bilja i na snazi je specifičan sistem stavljanja u promet sredstava za zaštitu bilja. Crna Gora kao mala zemlja sa ograničenim ljudskim resursima, nije u stanju razviti punu sposobnost odobravanja sredstava za zaštitu bilja i uspostavlja sistem prepoznavanja EU odobrenih sredstava za zaštitu bilja. Potrebo je uspostaviti odgovarajuće institucionalne kapacitete za efikasnu implementaciju EU sistema u vidu najprihvatljivije strukture za Crnu Goru, radi ostvarivanja ciljeva uspostavljenih u EU. Lista aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja usklađena sa EU listom objavljuje se u Službenom listu Crne Gore.

Direktivu 2009/128 o održivoj upotrebi pesticida, Crna Gora je transpononovala i implementirala kroz:

- Zakon o sredstvima za zaštitu bilja („Sl. list CG“, br. 51/08, 18/14);
- Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora za skladištenje i promet sredstava za zaštitu bilja („Sl. list CG“, br. 15/13);
- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o upotrebi sredstava za zaštitu bilja („Sl. list CG“, br. 24/13);
- Pravilnik o pravilima dobre poljoprivredne prakse za zaštitu bilja („Sl. list CG“, br. 45/14).

Nacionalni Akcioni Plan za održivu upotrebu pesticida za period 2016 - 2021. Vlada je usvojila 2016. kada su i započele obuke korisnika za upotrebu sredstava za zaštitu bilja. U toku je njegova implementacija.

Pravni okvir za rezidue pesticida potpuno usaglašen sa EU zakondavstvom.

Pravni okvir za sjeme i sadni materijal su Zakon o sjemenskom materijalu poljoprivrednog bilja („Sl. list CG“, br. 28/06, 61/11) i Zakon o sjemenskom materijalu („Sl. list CG““, br. 28/06, 61/11) i Zakon o reproduktivnom materijalu šumskog drveća („Sl. list CG“, br. 37/07, 40/11) i predstavljaju pravni osnov za transpoziciju i implementaciju osnovnih i aplikacionih tekstova za navedene oblasti. Crna Gora je usvojila usaglašena pravila za stavljanje u promet: sjemena žitarica; vegetativnih djelova za umnožavanje povrća i rasada

povrća; šumskog reproduktivnog materijala; sjemenskog krompira, vinove loze i voćnog sadnog materijala.

U oblasti proizvodnje sjemena u Crnoj Gori ne postoje kompanije koje se bave oplemenjivanjem bilja. Sveukupno, sistem proizvodnje sjemena u Crnoj Gori se zasnima na umnožavanju uvezenog sjemenskog materijala viših kategorija u sjemenski materijal nižih kategorija (sjemenski krompir i neka sjemena žitarica). Trenutno je u Registar proizvođača sjemenskog materijala upisano: 11 proizvođača sjemenskog krompira i pet proizvođača sjemena žitarica.

Pravila EU biće postepeno implementirana u skladu s prioritetima. Završetak procesa planiran je za kraj 2018.

Pravni okvir za prava oplemenjivača bilja je Zakon o zaštiti biljnih sorti („Sl. list CG“, br. 48/07, 48/08) koji je pravni osnov za zaštitu bljnih sorti u Crnoj Gori i uspostavlja metode i procedure za sticanje oplemenjivačkog prava (breeder's rights) u skaldu sa Regulativom 2100/94.

Crna Gora je položila depozit o pristupanju UPOV konvenciji 24. VIII 2015. i postala sedamdeset treća članica Međunarodne unije za zaštitu novih biljnih sorti (UPOV) 24. septembra 2015. Potpuno usaglašen sistem biće postignut danom pristupanja.

Pravni okvir za GMO je Zakon o genetički modifikovanim organizmima („Sl. list CG“, br. 22/08) je na snazi (transponovane su: Direktiva 2001/18 i Regulativa 1830/2003). Djelimična implementacija je moguća. Potpuno usaglašen sistem biće uspostavljen na dan pristupanja. Zakon o bezbjednosti hrane („Sl. list CG“, br. 14/07), definišu generalne zahtjeve za genetski modifikovanu hranu ili hranu za životinje. Djelimična implementacija je moguća. Potpuno usaglašen sistem biće uspostavljen na dan pristupanja.

3.12.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

3.12.2.1. Bezbjednost hrane

Normativni dio

Donijeti su sljedeći podzakonski akti:

- Uredba o bližim zahtjevima za stavljanje na tržište hrane za životinje („Sl. list CG“, br. 63/16);
- Pravilnik o metodama uzimanja uzoraka za kontrolu nivoa mikotoksina u hrani („Sl. list CG“, br. 67/16);
- Pravilnik o metodama za uzimanje uzoraka i labaratorijska ispitivanja hrane za životinje na prisustvo genetski modifikovanog materijala („Sl. list CG“, br. 69/16);
- Uredba o načinu praćenja nivoa dioksina u hrani („Sl. list CG“, br. 73/16);

- Uredba o vrstama ekstrakcionih rastvarača koji se mogu koristiti za preradu sirovina i hrane („Sl. list CG“, br. 73/16);
- Uredba o mjere za smanjivanje i sprjecavanje kontaminacije soka od jabuke patulinom („Sl. list CG“, br. 77/16);
- Pravilnik o metodama za uzimanje uzoraka i laboratorijska ispitivanja hrane za životinje („Sl. list CG“, br. 78/16);
- Uredba o vrstama supstanci koje se koriste za smanjivanje površinske kontaminacije sa proizvoda životinjskog porijekla („Sl. list CG“, br. 80/16),
- Uredba o supstancama koje se mogu dodavati hrani za posebne prehrambene potrebe („Sl. list CG“, br. 80/16);
- Uredba o vitaminima i mineralima i drugim supstanama koji se mogu dodavati hrani z za posebne prehrambene potrebe („Sl. list CG“, br. 80/16);
- Uredba o vrstama vitamina i minerala koji se mogu koristiti u proizvodnji suplemenata potrebe („Sl. list CG“, br. 80/16);
- Uredba o predmetima i materijalima koji dolaze u kontakt sa hranom koji se mogu stavljati na tržište potrebe („Sl. list CG“, br. 80/16);
- Uredba o izmjeni i dopuni uredbe o informisanju potrošača o hrani („Sl. list CG“ 83/16);
- Pravilnik o monitoringu rezidua u životinjama i proizvodima životinjskog porijekla („Sl. list CG“, br. 3/17);
- Uredba o korišćenju zdravstvenih i nutritivnih tvrdnji prilikom označavanje, reklamiranja i prezentacije hrane („Sl. list CG“, br. 6/17);
- Uredba o načinu i uslovima stavljanja na tržište hrane za posebne prehrambene potrebe („Sl. list CG“, br. 10/17);
- Program monitoringa nitrata u hrani biljnog porijekla za 2017. („Sl. list CG“, br. 11/17);
- Program monitoringa rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog projekla za 2017. („Sl. list CG“, br. 11/17);
- Pravilnik o uslovima za hranu za životinje namjenjenu kućnim ljubimcima („Sl. list CG 13/17);
- Pravilnik o načinu vršenja službene kontrole hrane neživotinjskog porijekla i hrane za životinje neživotinjskog porijekla („Sl. list CG“, br. 18/17);
- Pravilnik o načinu uzimanja uzoraka hrane i metodama laboratorijskih ispitivanja kontaminenata u hrani („Sl. list CG“, br. 19/17);
- Program monitoringa određenih kontaminenata u hrani neživotinjskog porijekla za 2017. („Sl. list CG“, br. 19/17);
- Uredba o zahtjevima za proizvodnju i stavljanje na tržište hrane za životinje za posebne nutritivne potrebe („Sl. list CG“, br. 28/17);

- Pravilnik o dopuni Pravilnika o maksimalno dozvoljenim količinama rezidua farmakološki aktivnih supstanci veterinarskih ljekova u proizvodima životinjskog porijekla („Sl. list CG“, br. 28/17);
- Uredba o maksimalno dozvoljenim količinama nepoželjnih supstanci u hrani za životinje („Sl. list CG“, br. 31/17);
- Pravilnik o obrascu Recepta i propratnog dokumenta za mediciniranu hranu za životinje(„Sl. list CG“, br. 32/17);
- Pravilnik o izmjeni i dopuni Pravilnika o načinu uzimanja uzoraka hrane i metodama laboratorijskih ispitivanja kontaminenata u hrani („Sl. list CG“, br. 38/17);
- Pravilnik o načinu upisa i vođenju Centralnog registra registrovanih, odnosno odobrenih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane („Sl. list CG“, br. 39/17) i
- Uredba o zahtjevima za proizvodnju i stavljanje u promet medicinirane hrane za životinje („Sl. list CG“, br. 51/17).

Ostvareni rezultati

Vlada je 12. VII 2017. usvojila Nacionalni program za unaprjeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nusproizvode životinjskog porijekla koji obuhvata planove unapređenja objekata kategorije III sa vremenskim rokovima za otklanjanje neusaglašenosti, što je i sastavni dio zahtjeva završnog mjerila 1.

Kontinuirano se sprovode aktivnosti u okviru praćenja (monitoringa) unaprjeđenja objekata, razvrstanih u kategoriju III i otklanjanje neusaglašenosti po Planovima unaprjeđenja.

Subjektima čiji su objekti razvrstani u Kategoriju I (48) Uprava je izdala trajna odobrenja za obavljanje djelatnosti, a objektima koji su razvrstani u Kategoriju III (108) Uprava je izdala privremena odobrenja do krajnjeg roka utvrđenog u odobrenim planovima unaprjeđenja.

Objektima koji su otpočeli obavljanje djelatnosti nakon stupanja na snagu Zakona o bezbjednosti hrane i Uredbe o higijeni hrane izdaju se odobrenja samo ako su ispunjeni svi propisani zahtjevi. Odobreno je 9 novih objekata.

Realizovani su programi monitoringa: rezidua farmakološki aktivnih supstanci veterinarskih ljekova u proizvodima životinjskog porijekla, rezidua nitrata u hrani biljnog porijekla, rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog projekla, monitoring živih školjki radi utvrdivanja prisutnosti E. coli (mikrobiološki kriterijum), prisutnosti hemijskih kontaminenata, prisutnosti biotoksina i monitoring morske vode radi provjere moguće prisutnosti planktona koji proizvode toksine i prisutnosti potencijalno toksičnih planktona.

U Registar primarnih proizvođača hrane do 1. IX 2017. ukupno je upisano 2.342 proizvođača hrane biljnog porijekla.

3.12.2.2. Veterina

Normativni dio

Donijeti su sljedeći podzakonski akti:

- Plan upravljanja kriznim situacijama u slučaju pojave avijarne influence živine („Sl. list CG“, br. 70/16);
- Plan upravljanja kriznim situacijama u slučaju pojave bolesti kvrgave kože („Sl. list CG”, br. 70/16);
- Pravilnik o bližim uslovima koje treba da ispunjavaju objekti i oprema za držanje i uzgoj pilića za tov („Sl. list CG“, br. 72/16);
- Pravilnik o bližim uslovima koje treba da ispunjavaju prevozna sredstva za prevoz životinja („Sl. list CG“, br. 72/16);
- Naredba o zabrani uvoza i tranzita pošiljki živine, ptica i proizvoda od živine i ptica radi spječavanja unošenja visoko patogene avijarne influence („Sl. list CG“, br. 74/16);
- Naredba o zabrani uvoza i tranzita pošiljki živine, ptica i proizvoda od živine i ptica radi sprečavanja unošenja atipične kuge živine **(**Newcastle disease) („Sl. list CG“, br. 74/16);
- Pravilnik o bližim uslovima za uvoz i tranzit životinja akvakulture i njihovih proizvoda („Sl. list CG“, br. 79/16);
- Naredba o zabrani držanja živine na otvorenom prostoru i sprovođenju mjera za sprečavanje pojave i širenja visoko patogene avijarne influence („Sl. list CG“, br. 81/16);
- Pravilnik o monitoringu rezidua u životinjama i proizvodima životinjskog porijekla („Sl. list CG“, br. 3/17);
- Pravilnik o dopuni pravilnika o bližoj sadržini matične evidencije priplodnih životinja („Sl. list CG“, br. 11/17);
- Pravilnik o načinu i metodama ispitivanja proizvodnih osobina kvalitetnih priplodnih goveda („Sl. list CG“, br. 11/17);
- Pravilnik o uslovima za objekte i opremu za držanje i uzgoj teladi („Sl. list CG“, br. 11/17);
- Program obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja u 2017. („Sl. list CG“, br. 12/17);
- Pravilnik o uslovima za dobijanje, održavanje, suspenziju i oduzimanje zdravstvenog statusa živine i drugih ptica na avijarnu influencu („Sl. list CG“, br. 18/17);
- Pravilnik o izmjeni i izmjenama i dopunama Pravilnika o uslovima za dobijanje, održavanje, suspenziju i oduzimanje zdravstvenog statusa goveda i svinja na tuberkulozu, brucelozu i enzootsku leukozu („Sl. list CG“, br. 21/17);
- Pravilnik o uslovima za uvoz i tranzit kopitara („Sl. list CG“, br. 21/17);
- Naredba o sprovođenju mjera za suzbijanje i sprečavanje širenja bolesti plavog jezika („Sl. list CG“, br. 23/17);

- Pravilnik o dopuni Pravilnika o maksimalno dozvoljenim količinama rezidua farmakološki aktivnih supstanci veterinarskih ljekova u proizvodima životinjskog porijekla („Sl. list CG“, br. 28/17);
- Pravilnik o izmjenama Pravilnika o načinu vođenja registra i izdavanju pasoša za kućne ljubimce („Sl. list CG“, br. 28/17);
- Pravilnik o načinu držanja opasnih pasa („Sl. list CG“, br. 31/17);
- Pravilnik o mjerama za sprečavanje, otkrivanje i suzbijanje određenih bolesti životinja („Sl. list CG“, br. 33/17);
- Pravilnik o mjerama za sprječavanje, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje vezikularne bolesti svinja („Sl. list CG“, br. 34/17);
- Pravilnik o listi životinja i proizvoda životinjskog porijekla koji podliježu veterinarskim pregledima („Sl. list CG“, br. 46/17) i
- Pravilnik o uslovima za uvoz i premještanje životinja koje se koriste u cirkusima („Sl. list CG“ 52/17).

Ostvareni rezultati

Realizovan je Program obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja u 2016. uključujući i sprovođenje po prvi put, vakcinacije goveda protiv bolesti kvrgave kože (LSD). Realizuje se u planiranim rokovima i Program mjera zdravstvene zaštite životinja u 2017. Sprovedena je vakcinacija protiv sledećih bolesti: bolest kvrgave kože goveda, bolest plavog jezika goveda i ovaca, klasična kuga svinja, antraks u disitriktima.

Poslednji slučaj LSD zabilježen je u septembru 2016.

Takođe, sprovedena je jesenja kampanja 2016 i proljećna kampanja u 2017 oralne vakcinacija lisica protiv bjesnila vazdušnom distribucijom mamaca i obezbijeđena je vakcina za jesenju vakcinaciju 2017. kroz podršku EU.

3.12.2.3 Fitosanitarna politika:

Normativni dio

Donijeti su sljedeći podzakonski akti:

Zdravlje bilja

- Naredba o mjerama za sprečavanje unošenja štetnih organizama za bilje, biljne proizvode i objekte pod nadzorom koji se prenose drvenim materijalom za pakovanje porijeklom iz Kine („Sl. list CG“, br. 66/16);
- Pravilnik o izmjenama Pravilnika o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja, širenja i suzbijanje štetnih organizama i listama štetnih organizama bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom („Sl. list CG“, br. 80/16);

- Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja i širenja štetnih organizama roda *Pomacea* (Perry) („Sl. list CG“, br. 13/17);
- Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja i širenja štetnog organizma *Phyllosticta citricarpa* (Mcalpine) Van der Aa („Sl. list CG“, br. 17/17);
- Pravilnik o fitosaninatrnim mjerama za sprečavanje unošenja i širenje štetnih organizama *Epitrix cucumeris* (Harris), *Epitrix papa* sp.n., *Epitrix subcrinita* (Lec.) i *Epitrix tuberis* (Gentner) („Sl. list CG“, br. 17/17);
- Pravilnik o preduzimanju fitosanitarnih mjera za sprečavanje širenja i iskorijenjivanje štetnog organizma – *Tilletia* spp („Sl. list CG“, br. 26/17);
- Naredba o izmjeni Naredbe o mjerama za sprečavanje unošenja štetnih organizama na bilje, biljne proizvode i objekte pod nadzorom koji se prenose drvenim materijalom za pakovanje porijeklom iz Kine („Sl. list CG“, br. 38/17);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja i širenja štetnog organizma Phyllosticta citricarpa („Sl. list CG“, br. 47/17);

Sjeme i sadni materijal

- Program kontrolnog ispitivanja sadnog materijala za 2016**.** („Sl. list CG“, br. 66/16),;
- Program kontrolnog ispitivanja sjemenskog materijala za 2016**.** („Sl. list CG“, br. 66/16);
- Pravilnik o uslovima za proizvodnju i stavljanje u promet sadnog materijala voća („Sl. list CG“, br. 81/16);
- Pravilnik o metodama za ispitivanje različitosti, uniformnosti i stabilnosti nove biljne sorte („Sl. list CG“, br. 2/17);
- Program kontrolnog ispitivanja sjemenskog materijala za 2017. („Sl. list CG“, br. 11/17);
- Program kontrolnog ispitivanja sadnog materijala za 2017**.** („Sl. list CG“, br. 11/17);
- Program kontrolnog ispitivanja matičnih stabala sadnog materijala za 2017**.** („Sl. list CG“, br. 11/17);
- Pravilnik o proizvodnji i stavljanju u promet sjemenskog materijala povrća („Sl. list CG“, br. 26/17);
- Pravilnik o proizvodnji i stavljanju u promet sjemenskog materijala repe („Sl. list CG“, br. 49/17), objavljen 27. VII 2017;

Sredstva za zaštitu bilja

- Pravilnik o mjerama predostrožnosti koje se odnose na sredstva za zaštitu bilja („Sl. list CG“, br. 69/16);
- Lista aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja za 2017. („Sl. list CG“, br. 7/17) i
- Lista registrovanih sredstava za zaštitu bilja („Sl. list CG“, br. 7/17).

Rezidue pesticida

- Program monitoringa rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog projekla za 2017. („Sl. list CG“, br. 11/17).

Ostvareni rezultati

Realizovan je Program fitosanitarnih mjera za 2016. i započeta relizacija Programa fitosanitarnih mjera za 2017.

Uspostavljen je Registar proizvođača, prerađivača, uvoznika i distributera određenog bilja, biljnih proizvoda i drugih objekata pod nadzorom. Do 01. XI 2017. u registar je upisano 616 subjekata koji su stekli pravo na upotrebu MNE broja kao preduslov za implementaciju Sistema biljnih pasoša u Crnoj Gori u skladu sa obavezama po članu 6 Direktive 2000/29 i 92/90 i 93/50.

Implementacija Sistema biljnih pasoša započela je 2015. u sklopu IPA 12 Projekta: Razvoj službi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i implementirana je na krompiru u 2016. i na sadnom materijalu vinove loze u 2017.

Crna Gora je u 2017. započela s realizacijom nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja u skladu sa Akcionim planom za period od 2016 - 2021. Sve predviđene aktivnosti realuzuju se u skladu sa Planom.

Početkom 2017. održana je medijska kampanja s ciljem podizanja svijesti o održivoj upotrebi sredstava za zaštitu bilja.

Započela je i obuka korisnika sredstava za zaštitu bilja i odvija se u kontinuitetu ovo je jedna od predviđenih aktivnosti po Nacionalnom planu za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja.

3.13. POGLAVLJE 13: RIBARSTVO

3.13.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

U cjelini, sektor ribarstva Crne Gore se može kategorisati kao mali, bez industrijskog ribolova, i obavlja se duž obale i na Skadarskom jezeru (slatkovodno ribarstvo). U skladu sa Zakonom o morskom ribarstvu i marikulturi („Sl. list CG“, br. 56/09, 47/15) privredni ribolov je podijeljen na veliki i mali, a podjela je zasnovana na ribolovnim alatima i opremi koja je dozvoljena za upotrebu na plovnim objektima, kao i dužini plovila.

Dozvole za obavljanje privrednog ribolova na moru se izdaju na osnovu mišljenja naučne institucije – Institut za biologiju mora Kotor, koja je zadužena za sprovođenje kontinuiranog godišnjeg istraživanja ribolovnog mora Crne Gore i koja procijenjuje količinu riba i drugih morskih organizama koje se mogu izloviti na godišnjem nivou. U skladu sa

naučnim mišljenjem Instituta za biologiju mora, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja utvrđuje kapacitet ribolovne flote, izražen u kW i GT, i maksimalni dozvoljeni godišnji ulov demerzalnih i pelagičnih resursa.

U u cilju uspostavljanja dugoročnog i održivog upravljanja raspoloživim resursima, a zasnovano na višegodišnjim istraživanjima u teritorijalnom moru Crne Gore, utvrđen je maksimalni održivi kapacitet ribolovne flote i maksimalni dozvoljeni godišnji ulov demerzalnih i pelagičnih resursa.

Na osnovu naučnog mišljenja Instituta za biologiju mora utrđen je sljedeći kapacitet ribolovne flote Crne Gore:

- ukupan broj ribolovnih plovnih objekata (koče) iznosi 23 ili maksimalni broj GT (1200) i kW (7500)
- ukupan broj ribolovnih plovnih objekata (plivarice) iznosi 20 ili maksimalni broj GT (2000) i kW (8000)
- ukupan broj ribolovnih plovnih objekata (mali obalni) iznosi 180 ili maksimalni broj GT (500) i kW (5000)

Na osnovu navedene podjele u narednom petogodišnjem periodu mogu se izdati ukupno 223 dozvole ili više u slučaju da ukupan broj dozvola ne prelazi maksimalan dozvoljeni broj bruto registarskih tona (GT) i ukupnu maksimalnu dozvoljenu snaga svih pogonskih generatora.

U navedenom broju dozvola (223) nijesu uključene 10 dozvola za izlov tune i 5 dozvola za ručno sakupljanje školjki. Imajući u vidu da je upotreba ribolovnih alata za ulov tune tek u začetku, smatramo da je trenutno dovoljno ograničenje na broj od 10 plovila.

Utvrđen je maksimalni dozvoljeni broj ribolovnih dana za plovila koja love sitnu plavu ribu i to način što je broj ribolovnih dana ograničen na 180 u toku jedne godine, odnosno 144 ribolovna dana za ulov sardele i inćuna. Takođe, na snazi je i ribolovni zabran koji se odnosi na ulov sitne plave ribe u periodu od 01-15. aprila na području ribolovnog mora Crne Gore. Kada je u pitanju očuvanje i zaštita demerzalnih resursa, u poslednjih par godina, na ribolovnim plovnim objektima koji upotrebljavaju ribolovni alat mreža koča, primjenjuju se isključivo ribolovni alati sa dimenzijom oka mreže 40mm kvadratnog oblika.

Kontinuirano, svake godine se sprovode istraživačka ekspedicije u teritorijalnim i međunarodnim vodama južnog Jadrana za procjenu biomase demerzalnih i pelagičnih resursa - MEDITS I MEDIAS programi, a koji se finansiraju kroz FAO AdriaMed.

Administrativni kapaciteti inspekcije za morsko ribarstvo trenutno čine tri zaposlena u Direktoratu za ribarstvo. Inspektori za morsko ribartsvo tokom inspekcije na moru sarađuju sa Graničnom pomorskom policijom (Ministarstvo unutrašnjih poslova) koristeći njihova plovila.

U periodu 1. I 2015. - 31.VI 2017. Opština Ulcinj je realizovala projekat „Održivi razvoj morskog i obalnog ekosistema“, koji je finansiran od strane Kraljevine Norveške i kojim je angažovano i obučeno jedno lice za vršenje kontrole ribolovnih aktivnosti i 24. VII 2017. , zaključen je sporazum između Opštine i Ministarstva o angažovanju ovog obučenog lica na poslovima kontrole ribolovnih aktivnosti.

U Crnoj Gori se ne primjenjuju pravila uređenja tržišnih standarda kako je to uređeno u EU.

Sektor akvakulture u Crnoj Gori podrazumijava morsku i slatkovodnu akvakulturu.

Slatkovodna akvakultura se obavlja na ukupno 33 uzgajališta, uglavnom u centralnom i sjevernom dijelu Crne Gore. Gaji se uglavnom kalifornijska pastrmka, kao i male količine potočne postrmke koje se koriste za poribljavanje prirodnih vodotoka.

Trenutno je cjelokupna marikultura u Crnoj Gori koncentrisana na području Bokokotorskog zaliva, na ukupno 19 uzgajališta. Na svih 19 uzgajališta gaje se školjke – mušulje, dok se njih šest bave uzgajanjem ostriga, a dvije farme primjenjuju princip multitrofne integrisane marikulture (mušulje, ostrige, orada i brancin).

Crna Gora je punopravna članica regionalne organizacije Generalne komisije za ribarstvo Mediterana od 2018, te je od strane GFCM prepoznata kao članica koja je uredno i u potpunosti ispunjava svoje obaveze. Crna Gora nije članica Međunarodne komisije za očuvanje atlantske tune (ICCAT) ali je započela aktivnosti za učlanjenje. Crna Gora je potpisnica Ministarske MEDFISH4EVER deklaracije usvojene na ministarskoj konferenciji 30. III 2017. godine u Valeti, Malta.

3.13.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

Skupština je donijela Zakon za potvrđivanje Sporazuma o mjerama države luke za sprječavanje, suzbijanje i otklanjanje nezakonitog, neprijavljenog i neregulisanog ribolova 6. III 2017. („Sl. list CG - Međunarodni ugovori“, br. 2/17). Ovim Sporazumom definisani su način određivanja luka otvorenih za međunarodni saobraćaj, procedura dobijanja dozvole za uplovljavanje, odnosno zabrane ulaska u luku, prava i obaveze države luke prema stranim ribolovnim plovilima koja koriste njene luke, način obavljanja, izvještavanje relevantnih strana i mjere koje država luke preduzima po obavljenom inspekcijskom pregledu, prava i obaveze države zastave u odnosu na plovila koja imaju pravo da vijore njenu zastavu, obaveze Strana potpisnica u pogledu sistematskog praćenja i revizije sprovođenja Sporazuma i ocjenjivanja postignutog napretka, saradnja i razmjena informacija sa relevantnim državama i druga pitanja od značaja za ovu oblast.

Sprovođenje Godišnjeg programa započeto je 1. IV 2017. prikupljanja podataka o ribarstvu Crne Gore (DCF - DCRF) kojim je stvoren okvir za prikupljanje bioloških, ekoloških, tehničkih i socio-ekonomskih podataka potrebnih za upravljanje ribarstvom na održivim

osnovama, usklađen sa pravnim okvirom EU i preporukama Generalne komisije za ribarstvo u Mediteranu.

Pripremljen je „Predoperativni program – pilot mjere za period 2018-2020. godina“ koji je finansiran od strane projekta Svjetske banke, MIDAS.

U okviru inspekcije i kontrole u 2016. je izvršeno 931 kontrola, izdato 146 prekršajnih naloga i pokrenuto 18 prekršajnih prijava, dok je u prvih osam mjeseci 2017. izvršeno 526 kontrola, izdato 26 prekršajnih naloga i pokrenuto 15 prekršajnih i jedna krivična prijava.

Izmjenom pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja od 30. III 2017. formiran je Direktorat za ribarstvo koji predviđaju ukupno 17 radnih mjesta. Direktorat čine dvije administrativne jedinice, Direkcija za upravljanje resursima i ribolovnom flotom i Direkcija za monitoring i inspekcijski nadzor.

Imenovan je generalni direktor Direktorata za ribarstvo 25. V 2017.

U septembru 2017. su zaposlena dva nova službenika koji su raspoređeni na poslove: savjetnika za uređenje tržišta, strukturne mjere i državnu pomoć i savjetnika za međunarodne sporazume.

Direktorat trenutno zapošljava sedam službenika, kao i tri inspektora koja imaju ovlašćenja da vrše kontrolu u skladu sa Zakonom o morskom ribarstvu i marikulturi.

3.14. POGLAVLJE 14: SAOBRAĆAJNA POLITIKA

3.14.1.1. Strategijski okvir

U toku je izrada nove Strategije razvoja saobraćaja 2018-2035, koja će sadržati razmatranje uloge Inteligentnih transportnih sistema (ITS) u pogledu upravljanja i rada mreže:

- Njegovu ulogu u tekućem prikupljanje i analizi saobraćajnih podataka;
- Ulogu u podržavanju primjene, rada i održavanja mreže;
- Definisanje različitih funkcionalnih nivoa ITS-a preko mreže zasnovane na određenom putnoj hijerarhiji;
- Razumijevanje potrebe za centralizovanom kontrolom i upravljanjem resursima;
- Razumijevanje postojećeg zakonskog okvira za sprovođenje ITS i identifikovanje ukoliko su neophodne bilo kakve promjene;
- Pregled mogućih mehanizama za finansiranje implementacije i upravljanja ITS-om, uključujući i mogući privatni kapital;

U periodu od 19 - 20. X 2017. planirano je održavanje sastanka predstavnika CONNECTA (Tehnička pomoć Evropske komisije za povezivanje Zapadnog Balkana) ITS tima s predstavnicima relevantnih crnogorskih institucija.

Za Strategiju razvoja saobraćaja 2018-2035. pogledati više u Poglavlju 21.

3.14.1.2 Institucionalni/administrativni kapaciteti

Novih zapošljavanja u Direktoratu za željeznički saobraćaj Ministarstva saobraćaja i pomorstva i Direkciji za željeznice nije bilo u izvještajnom periodu. Što se tiče obuka, u manjem obimu predstavnici Direktorata i Direkcije za željeznice prisustvovali su obukama koje je sprovodila Evropska agencija za željeznice za oblast bezbjednosti i interoperabilnosti na željeznici. Pored ovoga, za apliciranje za novi fond za Zapadni Balkan (WBIF) realizovana je obuka za jednog zaposlenog.

U Direktoratu za državne puteve Ministarstva saobraćaja i pomorstva angažovan je jedan službenik, u odnosu na poslove vezane za realizaciju projekata puteva u Crnoj Gori.

U Direktoratu za pomorski saobraćaj Ministarstva saobraćaja i pomorstva realizovane su obuke vezane za saradnju sa Američkom obalskom stražom. U izvještajnom periodu su održane tri obuke na temu bezbjednosti luka i brodova u Crnoj Gori, odnosno implementacije ISPS Pravilnika, međunarodne konvencije o sigurnosti ljudskih života na moru. Zbog kontinuiteta održavanja kursa isti učesnici su prisustvovali svim pomenutim obukama. Organizacijom navedene obuke dat je zajednički doprinos unapređenju Sistema bezbjednosti luka u Crnoj Gori, čime je stvoren sigurniji ambijent za razvoj pomorskog saobraćaja i nautičkog turizma.

Takođe treba napomenuti da je Ministarstvo saobraćaja i pomorstva imalo obuke organizovane od strane Evropske pomorske agencije za sigurnosti EMSA, i to FSI – Flag State institution (Institucije države zastave), STCW – Međunarodna konvencija o standardima obuke, izdavanju uvjerenja i držanje brodske straže, ISM – (Međunarodni bezbjednosni menadžment), MLC (Međunarodna konvencija o radu pomoraca), ISPS Code (Međunarodni kod o bezbjedonosnoj zaštiti brodova i luka).

3.14.2.Vazdušni saobraćaj

Normativni okvir

Skupština Crne Gore je 27. IV 2017. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o vazdušnom saobraćaju (“Sl. list CG”, br. 30/17)

U periodu 1. X 2016. – 20. X 2017. donijeta su sljedeća podzakonska akta:

- Pravilnik o dopuni Pravilnika o mjestu i načinu nanošenja oznaka državne pripadnosti i registarskih oznaka na vazduhoplovima (“Sl. list CG”, br. 75/16);
- Pravilnik o dopuni Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja registra civilnih vazduhoplova Crne Gore (“Sl. list CG”, br. 78/16);
- Pravilnik o uvođenju operativnih ograničenja u cilju smanjenja buke vazduhoplova na aerodromima (“Sl. list CG”, br. 80/16);

- Pravilnik o uslugama vazduhoplovne meteorologije, načinu pripremanja i pribavljanja meteoroloških informacija i načinu slanja meteoroloških informacija ("Sl. list CG", br. 6/17);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o tehničkim zahtjevima i procedurama za obavljanje vazdušnih operacija ("Sl. list CG", br. 6/17);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o certifikaciji plovidbenosti i ekološkoj certifikaciji vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i za certifikaciju projektnih i proizvodnih organizacija ("Sl. list CG", br. 12/17);
- Pravilnik o izmjeni i dopuni Pravilnika o osnovnim pravilima u oblasti civilnog vazduhoplovstva i nadležnostima Evropske agencije za sigurnost vazdušnog saobraćaja ("Sl. list CG", br. 15/17);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o posadi vazduhoplova ("Sl. list CG", br. 15/17);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o standardima i kriterijumima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na aerodromu ("Sl. list CG", br. 19/17);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o tehničkim zahtjevima i procedurama za obavljanje vazdušnih operacija ("Sl. list CG", br. 25/17);
- Pravilnik o sadržini i načinu vođenja evidencije površina za vanaerodromsko slijetanje i polijetanje ("Sl. list CG", br. 43/17);
- Pravilnik o sadržini i načinu vođenja registra aerodroma ("Sl. list CG", br. 43/17);
- Pravilnik o uslovima korišćenja i klasifikaciji vazdušnog prostora ("Sl. list CG", br. 52/17, stupio je na snagu 16. VIII 2017, a primjenjuje se od 4. I 2018.);
- Pravilnik o uslovima i načinu stručnog osposobljavanja pomoćnog vazduhoplovnog osoblja - vazduhoplovno meteorološkog osoblja (objavljen u "Sl. list CG", br. 56/17);
- Pravilnik o radnom vremenu i odmorima kontrolora letenja ("Sl. list CG", br. 64/17).

Kroz Nacionalni program bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva, koji je Vlada Crne Gore usvojila 31. VIII 2017, implementirana je i posljednja Uredba EU iz oblasti bezbjednosti - Uredba o sprovođenju Komisije EU 2017/815 o izmjeni i dopuni Uredbe o sprovođenju EU 2015/1998 u vezi sa pojašnjavanjem, usklađivanjem i pojednostavljenjem određenih mjera sigurnosti vazduhoplovstva

3.14.3. Pomorski saobraćaj

Normativni okvir

Skupština je 16. X 2017. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sigurnosti pomorske plovidbe, čije se objavljivanje očekuje u Službenom listu Crne Gore. Zakonom su transponovani Amandmani iz 2014. na Konvenciju o radu pomoraca (MLC).

Pored toga, u izvještajnom period je donijet set podzakonskih propisa:

- Uredba o načinu održavanja reda u lukama ("Sl. List CG", br. 44/17);
- Pravilnik o dopunama Pravilnika o uslovima u pogledu zaštite na radu i smještaja članova posade i drugih lica na brodu ("Sl. List CG", br. 26/17), kojim je implementirana Direktiva 93/103/EC o životu i radu pomoraca na ribarskim brodovima;
- Odluka o visini naknade za osnovni, redovni i vanredni pregled čamaca („Sl. List CG", br. 36/17);
- Odluka o visini naknade za polaganje ispita za sticanje zvanja i ovlašćenja o posebnoj osposobljenosti članova posade broda i jahte („Sl. List CG", br. 36/17);
- Pravilnik o podacima o putnicima na brodu crnogorske državne pripadnosti („Sl. List CG", br. 26/17), kojim je implementirana Direktiva 98/41/EC;
- Pravilnik o tehničkim uslovima za sposobnost jahte za plovidbu ("Sl. List CG", br. 74/16);
- Pravilnik o bližim uslovima za pravno lice koje izrađuje procjenu i plan bezbjednosne zaštite luke ("Sl. List CG", br. 78/16);
- Pravilnik o sposobnosti broda za prevoz putnika ("Sl. List CG", br. 82/16);
- Pravilnik o uslovima u pogledu zaštite na radu i smještaja članova posade i drugih lica na brodu ("Sl. List CG", br. 82/16);

Vlade je 28. IX 2017, donijela Odluka o određivanju luka prema vrsti pomorskog saobraćaja i Odluka o određivanju luka prema namjeni.

Ostvareni rezultati

Crna Gora je Odlukom EK o priznavanju ovlašćenja našim pomorcima na brodovima država EU, 23. III 2017. stavljena na „Bijelu listu" zemalja koje su uspostavile potpunu usklađenost sa STCW konvencijom i Kodom. To znači da su sva ovlašćenja pomorcima, koja su izdata od strane lučkih kapetanija Bar i Kotor priznata od strane EU, odnosno da naši pomorci mogu da se zapošljavaju na brodovima koji plove pod zastavama EU.

3.14.4. Drumski saobraćaj

Normativni okvir

Skupština je 16. X 2017. donijela Zakon o prevozu u drumskom saobraćaju. Novina u zakonskom rješenju, između ostalog, jeste dio koji se odnosi na bezbjednost saobraćaja, a to je obaveza posjedovanja licence profesionalnog vozača, koja se stiče obukama i polaganjem stručnog ispita i obaveze prolaska periodičnih obuka. Biće donijet set podzakonskih akata do kraja tekuće godine, čiji je pravni osnov sadržan u predmetnom propisu.

Izrađen je i Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o radnom vremenu i pauzama u toku radnog vremena mobilnih radnika i uređajima za evidentiranje u drumskom prevozu, čije je usagla.

Ostvareni rezultati

Za 2017. je potpisan PSO ugovor sa prevoznikom u putničkom saobraćaju, kako bi se kompezovali troškovi saobraćaja vozova koje prevoznik ne može da obezbijedi iz prihoda od prodaje karata.

3.14.5. Željeznički saobraćaj

Normativni okvir

U julu 2017. je formirana Radna grupa za izradu Nacrta zakona o izmjenama i dopunama Zakona o željeznici s ciljem da se stvore zakonski uslovi za rad nezavisnog regulatornog tijela i tijela za bezbjednost za željeznicu, zatim prelazak na višegodišnje ugovore o održavanju infrastrukture, odnosno transpozicija Recast direktive 2012/34 u svim primjenjivim djelovima. Izrada Nacrta zakona je u završnoj fazi i isti će biti na javnoj raspravi do kraja 2017.

Po prvi put je urađena posebna Strategija razvoja željeznice za period 2017-2027, koju je Vlada usvojila 29. III 2017. Strategijom su prepoznati pravci razvoja željezničkog sistema, uzimajući u obzir evropske standarde i preporuke za oblast željeznice i zaštitu životne sredine.

Ostvareni rezultati

Direkcija za željeznice je u 2017. izdala osam novih licenci za mašinovođe i jedan ECM sertifikat licu ovlašćenom za održavanje teretnih vagona. Ukupno je licencirano oko 140 mašinovođa.

U septembru 2017. objavljen je Izvještaj o bezbjednosti za 2016, koji je urađen od strane Direkcije za željeznice.

Nastavljen je rad na objavljavanju podzakonskih akata iz oblasti bezbjednosti i interoperabilnosti na željeznici. Od januara do oktobra 2017, detaljno su kroz pravilnike razrađene teme koje se odnose na: tehničke uslove za signalno-sigurnosna postrojenja, mjere bezbjednosti za vrijeme izvođenje radova na pruzi, unutrašnji red u željezničkom saobraćaju, tehničke uslove za elektroenergetska postrojenja, registar željezničke infrastrukture i program održavanja industrijskih kolosjeka.

Tehničke specifikacije interoperabilnosti su date na prevođenje i dio će biti objavljen do kraja 2017. Novi projekti iz oblasti signalizacije rade se u skladu sa TSI.

Potpisan je prvi kreditni aranžman iz fonda za Zapadni Balkan (WBIF) za projekte na željezničkoj infrastrukturi (20+20 miliona eura) i već su završena dva tendera - za elektronsku postavnicu u stanici Podgorica i sanaciju 6 kosina na sjevernom kraku barske pruge. U toku su dva projekta koji se finansiraju iz fondova Ipe i više projekata iz prethodnih kredita sa EBRD bankom i grantova iz WBIF fonda. Investicije u željezničkom sektoru iznose oko 10 miliona eura na godišnjem nivou.

3.15. POGLAVLJE 15: ENERGETIKA

3.15.1. Sigurnost snabdijevanja

Normativni okvir

Vlada je 15. XII 2016. donijela Energetski bilans Crne Gore za 2017.

Ministarstvo ekonomije donijelo je Pravilnik o sadržaju energetskog bilansa, podacima za izradu bilansa i načinu njihovog dostavljanja ("Sl. list CG", br. 34/17).

Ostvareni rezultati

Predstavnici elektroenergetskih kompanija Elektroprivrede Crne Gore (EPCG), Crnogorskog elektroprenosnog sistema (CGES) i Crnogorskog operatora tržišta električne energije (COTEE) 21. VI 2017. potpisali su Ugovor o osnivanju i Statut preduzeća Berza električne energije DOO. Procedura registracije ovog preduzeća kod Centralnog registra privrednih subjekata je okončana 7. VIII 2017.

Na sastanku Savjeta ministara Energetske zajednice, 14. X 2016, usvojena je Lista PECI (u kojoj se nalaze projekti od interesa za Energetsku zajednicu) i Lista PMI (u kojoj se nalaze projekti koji imaju status projekata od zajedničkog interesa između Ugovornih strana Energetske zajednice i država članica EU).

Na Listi PECI nalazi se Projekat izgradnje elektroenergetske interkonekcije Italija - Crna Gora – Srbija - Bosna i Hercegovina (crnogorski dio transbalkanskog koridora), a na Listi PMI nalazi se Projekat izgradnje Jonsko-jadranskog gasovoda (IAP). Ovi projekti nalaze se i na nacionalnoj Jedinstvenoj listi prioritetnih infrastrukturnih projekata, koju je Vlada Crne Gore usvojila 30. VI 2017.

U toku je realizacija projekta povezivanja elektroenergetskih sistema Crne Gore i Italije podmorskim kablom, pri čemu crnogorski operator prenosa električne energije CGES realizuje infrastrukturu na svojoj teritoriji. Pored toga, planirana je i izgradnja interkonekcije sa Srbijom i Bosnom i Hercegovinom. Za realizaciju kompletnog projekta izgradnje transbalkanskog elektroenergetskog koridora (ukupne procijenjene vrijednosti investicije na teritoriji Crne Gore 127.122.000,00 eura) Crna Gora je kroz Investicioni okvir

za Zapadni Balkan (WBIF) dobila grant u 2016. u iznosu od 25.000.000,00 eura. Status realizacije projekta je sljedeći:

- Aktivnosti na realizaciji projekta povezivanja elektroenergetskih sistema Crne Gore i Italije su u toku;
- Izgradnja TS 400/110/35 kV Lastva – realizovan je značajni dio građevinskih i elektromontažnih radova i njihov završetak se očekuje do kraja 2017;
- Izgradnja DV 400 kV Lastva – Čevo - realizovan je veliki dio građevinskih i elektromontažnih radova, kao i radova na izradi projektne dokumentacije i nabavci opreme i njihov završetak se očekuje sredinom 2018;
- Izgradnja DV 400 kV Čevo – Pljevlja – realizovane su značajne aktivnosti u dijelu izrade projektne dokumentacije, nabavke opreme i radova na terenu, a završetak ovog segmenta projekta se očekuje do kraja 2018;
- Izgradnja DV 400 kV Pljevlja – Državna granica sa Srbijom – finansira se iz WBIF granta; Posebni sporazum o donaciji za izgradnju Transbalkanskog koridora (I): Sekcija Crna Gora, Dio 2, zaključen je između KfW-a i CGES-a dana 15. VI 2017; Ugovor o ustupanju nepovratnih finansijskih sredstava i odgovornosti između države Crne Gore (Ministarstva ekonomije) i CGES-a zaključen je 4. VIII 2017; završen je postupak izbora najpovoljnije ponude za pružanje konsultantskih usluga i zaključen Ugovor o pružanju konsultantskih usluga između CGES-a i Lahmeyer International GmbH dana 17. X 2017; u cilju izrade planskog dokumenta neophodnog za izgradnju DV 2x400 kV Pljevlja 2 - Bajina Bašta, Ministarstvu održivog razvoja i turizma su dostavljeni podaci neophodni za izradu projektnog zadatka; završetak ovog segmenta projekta se očekuje do sredine 2022.

Na osnovu Memoranduma o razumijevanju i saradnji na implementaciji Jonsko-jadranskog gasovoda, u periodu od 1. X 2016. - 20. X 2017. održana su tri sastanka Jedinice za upravljanje projektom, čiji je stalni Sekretarijat u Ministarstvu ekonomije.

3.15.2. Unutrašnje energetsko tržište

Normativni okvir

Skupština Crne Gore je 26. VII 2017. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o energetici ("Sl. list CG", br. 51/17). Izmjene i dopune Zakona o energetici izvršene su u cilju preciziranja ovlašćenja Regulatorne agencije za energetiku u postupku utvrđivanja regulatorno dozvoljenog prihoda operatora prenosnog sistema i operatora distributivnog sistema električne energije, kao i radi obezbjeđenja nezavisnosti operatora prenosnog sistema električne energije i stvaranja uslova za dobijanje sertifikata od strane Regulatorne agencije za energetiku i nesmetano obavljanje njegove djelatnosti.

Izgradnja energetskih objekata vrši se u skladu sa novim Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata, koji je Skupština donijela 30. IX 2017. („Sl. list CG“, br. 64/17).

Regulatorna agencija za energetiku je u periodu 1. X 2016. – 20. X 2017. donijela:

- Opšte uslove za snabdijevanje električnom energijom (“Sl. list CG”, br. 70/16);
- Odluku o sadržaju Godišnjeg izvještaja o ostvarenju Plana proizvodnje električne energije za povlašćenog proizvođača za prethodnu godinu (“Sl. list CG”, br. 74/16);
- Metodologiju za utvrđivanje cijena za korišćenje prenosnog ili distributivnog sistema električne energije koje plaćaju korisnici direktnog voda kada je vod priključen na prenosni ili distributivni sistem (“Sl. list CG”, br. 78/16);
- Pravila o uslovima za izdavanje odobrenja na osnovu kojih proizvođači i snabdjevači električne energije mogu snabdijevati krajnje kupce preko direktnog voda (“Sl. list CG”, br. 78/16);
- Metodologiju za utvrđivanje cijena koje primjenjuje snabdjevač poslednjeg izbora i ranjivih kupaca (“Sl. list CG”, br. 83/16);
- Pravila za funkcionisanje snabdjevača poslednjeg izbora i ranjivih kupaca (“Sl. list CG”, br. 83/16);
- Pravila za korekcije cijena i naknada (“Sl. list CG”, br. 13/17);
- Pravila o čuvanju povjerljivosti komercijalno osjetljivih informacija koje koriste operatori sistema (“Sl. list CG”, br. 28/17);
- Odluku o izmjenama i dopuni Metodologije za utvrđivanje cijena, rokova i uslova za pružanje pomoćnih usluga i usluga balansiranja prenosnog sistema električne energije (“Sl. list CG”, br. 40/17);
- Pravila za rješavanje sporova putem arbitraže (“Sl. list CG”, br. 42/17);
- Odluku o dopuni Pravila za korekcije cijena i naknada (“Sl. list CG”, br. 46/17);
- Pravila o minimumu kvaliteta isporuke i snabdijevanja električnom energijom (“Sl. list CG”, br. 50/17) i
- Pravila o dopuni pravila za utvrđivanje statusa zatvorenog distributivnog sistema električne energije (“Sl. list CG”, br. 61/17).

Regulatorna agencija za energetiku je u periodu 1. X 2016. – 20. X 2017. dala saglasnost ili odobrila:

- Metodologiju za utvrđivanje naknada za priključenje na distributivni sistem električne energije (“Sl. list CG”, br. 7/17);
- Pravila mjerenja u distributivnom sistemu električne energije (“Sl. list CG”, br. 7/17);
- Metodologiju za obračun i naplatu neovlašćeno preuzete električne energije (“Sl. list CG”, br. 7/17);
- Pravila za sprovođenje postupka otkrivanja, utvrđivanja i sprječavanja neovlašćenog korišćenja električne energije (“Sl. list CG”, br. 15/17);

- Pravila za funkcionisanje distributivnog sistema električne energije ("Sl. list CG", br. 15/17);
- Program mjera za primjenu nediskriminatornih uslova za pristup distributivnom sistemu električne energije ("Sl. list CG", br. 38/17);
- Tržišna pravila ("Sl. list CG", br. 44/17);
- Pravila za rad balansnog tržišta električne energije ("Sl. list CG", broj 44/17) i
- Pravila o primjeni transparentne procedure upravljanja zagušenjima i alokacijom prekograničnih kapaciteta za prenos električne energije ("Sl. list CG", br. 54/17).

Ostvareni rezultati

U skladu sa Zakonom o energetici i Zakonom o prekograničnoj razmjeni električne energije i prirodnog gasa, realizuju se aktivnosti u okviru postupka sertifikacije operatora prenosnog sistema električne energije. Operator prenosnog sistema električne energije CGES je dostavio Regulatornoj agenciji za energetiku zahtjev za sertifikaciju 20. VI 2017, na osnovu kojeg Regulatorna agencija za energetiku sprovodi postupak utvrđivanja ispunjenosti uslova za sertifikaciju.

Regulatorna agencija za energetiku je izdala dvije licence za snabdijevanje električnom energijom, tako da trenutno na tržištu posluje pet snabdjevača. Međutim, od licenciranih snabdjevača, trenutno je aktivan, tj. obavlja djelatnost snabdijevanja električnom energijom samo jedan snabdjevač – Elektroprivreda Crne Gore AD (EPCG). Tokom 2016. i 2017. nije bilo zahtjeva za promjenu snabdjevača i svi kupci su snabdijevani od strane EPCG, osim Kombinata aluminijuma Podgorica AD (KAP), koji je kupac-samosnabdjevač.

Regulatornoj agenciji za energetiku je u periodu 1. I 2017. – 20. X 2017. podnijeto 16 žalbi i sve su riješene. Zbog obustave isporuke električne energije podnijeto je osam žalbi, sedam žalbi na rješenje o izdavanju saglasnosti za priključenje i jedna žalba na odbijanje priključenja na mrežu.

3.15.3. Ugljovodonici

Normativni okvir

Vlada je 22. VI 2017. donijela Master plan razvoja gasnog transportnog sistema (gasifikacije) Crne Gore s Izvještajem o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu i Smjernicama za planiranje proritetnih investicija u projekte gasovoda.

Vlada je 27. VII 2017. donijela Program istraživanja i proizvodnje ugljovodonika u podmorju Crne Gore.

Ostvareni rezultati

Ugovor o koncesiji za proizvodnju ugljovodonika u podmorju Crne Gore za blokove 4219-26 i 4218-30, zaključen je 15. III 2017. sa kompanijom Energean Montenegro Limited,

Kipar. Zaključenim ugovorom je predviđeno da faza istraživanja traje ukupno sedam godina, sa dva perioda istraživanja (podfaze) od po tri i četiri godine.

3.15.4. Obnovljivi izvori energije

Normativni okvir

Vlada je 2. II 2017. usvojila Izvještaj o realizaciji Nacionalnog akcionog plana korišćenja energije iz obnovljivih izvora do 2020, za period 2014 - 2015. Prema ovom izvještaju, udio obnovljivih izvora energije u ukupnoj finalnoj potrošnji energije za 2014. iznosi 31,9%, a za 2015. 31,7%. Istog dana donijet je i Godišnji plan izdavanja energetskih dozvola u 2017. U skladu sa ovim planom, Ministarstvo ekonomije je primilo dva zahtjeva za izdavanje energetskih dozvola za rekonstrukciju malih hidroelektrana, koji su sada u postupku razmatranja.

Glavne odredbe Direktive 2009/28/EZ transponovane su u Zakon o energetici, na osnovu kojeg je Ministarstvo ekonomije donijelo sljedeće podzakonske akte u periodu 1. X 2016. – 20. X 2017:

- Pravilnik o načinu izračunavanja udjela energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj potrošnji energije, energetskom sadržaju goriva i načinu obračuna ukupne potrošnje energije koja se koristi u saobraćaju, načinu izračunavanja količine električne energije koja se proizvodi u hidroelektranama i vjetroelektranama i načinu izračunavanja količine energije iz toplotnih pumpi (“Sl. list CG”, br. 34/17);
- Pravilnik o sadržaju zahtjeva za izdavanje energetske dozvole i sadržaju registra energetskih dozvola („Sl. list CG”, br. 52/17);
- Pravilnik o uslovima koje treba da ispunjava pravno lice za istraživanje i mjerenje potencijala obnovljivih izvora energije ("Sl. list CG", br. 52/17) i
- Pravilnik o programu i načinu polaganja ispita za obavljanje poslova instaliranja manjih kotlova i peći na biomasu, solarnih fotonaponskih sistema, solarnih termalnih sistema, plitkih geotermalnih sistema i toplotnih pumpi (“Sl. list CG”, br. 63/17).

Ostvareni rezultati

Male hidroelektrane

Na osnovu šestog sprovedenog tenderskog postupka, Vlada je 6. X 2016. donijela odluke o davanju koncesija za izgradnju malih hidroelektrana na vodotocima Bistrica, Bukovica, Lještanica i Bjelojevićka i prihvatila ugovore o koncesiji. Ugovori o koncesiji za izgradnju malih hidroelektrana na vodotocima Bukovica, Bistrica i Lještanica su zaključeni 13. I 2017, a za vodotok Bjelojevićka 22. III 2017.

Vlada je shodno odredbama Zakona o energetici donijela sljedeće odluke:

- Odluku o davanju koncesije za izgradnju male hidroelektrane „Bistrica“ na dijelu vodotoka Bistrica, na osnovu energetske dozvole 6. X 2016, dok je ugovor o koncesiji za izgradnju male hidroelektrane „Bistrica“ na dijelu vodotoka Bistrica zaključen 28. XI 2016;
- Odluku o davanju koncesije za izgradnju male hidroelektrane „Šeremet potok“ na dijelu vodotoka Šeremetski potok, na osnovu energetske dozvole 3. XI 2016, dok je ugovor o koncesiji za izgradnju male hidroelektrane „Šeremet potok“ na dijelu vodotoka Šeremetski potok zaključen 6. II 2017;
- Odluku o davanju koncesije za izgradnju male hidroelektrane “Paljevinska” na dijelu vodotoka Paljevinska rijeka, na osnovu energetske dozvol 29. XII 2016, dok je ugovor o koncesiji za izgradnju male hidroelektrane “Paljevinska” na dijelu vodotoka Paljevinska rijeka zaključen 15. III 2017;
- Odluku o davanju koncesije za izgradnju male hidroelektrane „Vinicka“ na dijelu vodotoka Vinicka rijeka, na osnovu energetske dozvole 12. I 2017, dok je ugovor o koncesiji za izgradnju male hidroelektrane „Vinicka“ na dijelu vodotoka Vinicka rijeka zaključen 15. III 2017;
- Odluku o davanju koncesije za izgradnju male hidroelektrane „Ljevak“, na dijelu vodotoka Rijeka (Ljevak), na osnovu energetske dozvole 12. I 2017, dok je ugovor o koncesiji za izgradnju male hidroelektrane „Ljevak“ na dijelu vodotoka Rijeka (Ljevak) zaključen 13. III 2017;
- Odluku o davanju koncesije za izgradnju male hidroelektrane „Pecka“, na dijelu vodotoka Pecka rijeka, na osnovu energetske dozvole 16. II 2017, dok je ugovor o koncesiji za izgradnju male hidroelektrane „Pecka“ na dijelu vodotoka Pecka rijeka zaključen 4. IV 2017;
- Odluku o davanju koncesije za izgradnju male hidroelektrane „Slatina“, na dijelu vodotoka Slatina, na osnovu energetske dozvole 30. III 2017, dok je ugovor o koncesiji za izgradnju male hidroelektrane „Slatina“ na dijelu vodotoka Slatina zaključen 25. V 2017.

Ugovor o prenosu Ugovora o koncesiji za izgradnju malih hidroelektrana na vodotoku Bistrica zaključen je 24. VII 2017, i izmijenjen je sastav konzorcijuma “Bistrica Clean Energy”.

Zaključena su i dva aneksa ugovora, kojima je omogućeno produženje rokova izgradnje malih hidroelektrana, i to: Aneks br. 2 Ugovora o koncesiji na osnovu energetske dozvole za izgradnju male hidroelektrane „Raštak“ 7. VIII 2017. i Aneks br. 1 Ugovora o koncesiji za izgradnju malih hidroelektrana na vodotoku Bistrica-pritoka Ljubović, 27. IX 2017.

S obzirom da je izgradnja mHE na vodotoku Piševska Rijeka završena prije roka predviđenog ugovorom, zaključen je Aneks br. 2 Ugovora o koncesiji na osnovu energetske

dozvole za izgradnju male hidroelektrane “Piševska rijeka” na vodotoku Piševska rijeka, dana 2. X 2017. Naime, za mHE "Piševska rijeka" izdata je upotrebna dozvola 3. V 2017.

Upotrebna dozvola za mHE “Babino polje” na vodotoku Babinopoljska izdata je 25. IX 2017. Izgradnja mHE “Bistrica” na vodotoku Bistrica-pritoka Ljubović je završena i ista je početkom jula 2017. puštena u probni rad.

Izdati su urbanističko-tehnički uslovi za izgradnju sljedećih malih hidroelektrana: mHE “Đurička 1” i mHE “Đurička 2” na vodotoku Đurička rijeka sa pritokama (26. I 2017.); mHE “Bjelojevićka 1” i mHE “Bjelojevićka 2” na vodotoku Bjelojevićka (28. VII 2017.); mHE “Raštak 2” na vodotoku Raštak (18. V 2017.); mHE "Pecka" na vodotoku Pecka (26. XII 2016.); mHE "Slatina" na vodotoku Slatina (10. II 2017.) i mHE "Bukovica" na vodotoku Bukovica (16. XI 2016.).

Izdate su građevinske dozvole za izgradnju sljedećih malih hidroelektrana: mHE “Mojanska 1” na vodotoku Mojanska rijeka (29. XII 2016.), mHE “Mojanska 2” na vodotoku Mojanska rijeka (22. XII 2016.), mHE “Mojanska 3” na vodotoku Mojanska rijeka (12. XII 2016.), mHE “Kutska 1” na vodotoku Kutska rijeka (29. XII 2016.), mHE “Kutska 2” na vodotoku Kutska rijeka (12. XII 2016.), mHE “Meteh” na vodotoku Komarača (24. II 2017.), mHE “Vrbnica” na vodotoku Vrbnica (26. VII 2017.), mHE "Rijeka Reževića" na vodotoku Reževića rijeka (3. X 2016.), mHE "Ljevak" na vodotoku Rijeka (Ljevak) (1. VII 2017.), mHE "Vinicka" na vodotoku Vinicka (26. VI 2017.) i mHE "Šeremet potok" na vodotoku Šeremet potok (28. VII 2017.).

Ministarstvo ekonomije je izdalo devet energetskih dozvola za izgradnju malih hidroelektrana instalisane snage do 1 MW, i to:

- 19. X 2016. za izgradnju mHE “Varin potok” na vodotoku Varin potok instalisane snage 177,3 kW (Opština Kolašin);
- 21. X 2016. za izgradnju mHE “Elektrana Mišnića” na vodotoku Mišnjića potok instalisane snage 222,2 kW (Opština Mojkovac);
- 21. X 2016. za izgradnju mHE “Dapsićka rijeka” na vodotoku Dapsićka rijeka instalisane snage 575,86 kW (Opština Berane);
- 28. III 2017. za izgradnju mHE “Vođenički potok” na vodotoku Vođenički potok instalisane snage 198,99 kW (Opština Andrijevica);
- 28. III 2017. za izgradnju mHE “Zagradska” na vodotoku Zagradska rijeka instalisane snage 698 kW (Opština Bijelo Polje);
- 28. III 2017. za izgradnju mHE “Brzava” na vodotoku Brzava instalisane snage 629 kW (Opština Bijelo Polje);
- 24. IV 2017. za izgradnju mHE “Brzava 1” na vodotoku Brzava instalisane snage 650 kW (Opština Bijelo Polje);

- 21. IV 2017. za izgradnju mHE “Stubljanska” na vodotoku Stubljanska instalisane snage 401 kW (Opština Bijelo Polje);
- 1. VI 2017. za izgradnju mHE “Čelinska” na vodotoku Čelinska rijeka instalisane snage 296 kW (Opština Bijelo Polje).

Solarne elektrane

Ministarstvo ekonomije je izdalo šest energetskih dozvola za izgradnju solarnih elektrana instalisane snage do 1 MW, i to:

- 9. XII 2016. za izgradnju solarne elektrane “Titex 1” instalisane snage 457,47 kW, Opština Podgorica;
- 9. XII 2016. za izgradnju solarne elektrane “Titex 2” instalisane snage 999,78 kW, Opština Podgorica;
- 9. XII 2016. za izgradnju solarne elektrane “Titex 3” instalisane snage 999,78 kW, Opština Podgorica;
- 9. XII 2016. za izgradnju solarne elektrane “Titex 4” instalisane snage 406 kW, Opština Podgorica;
- 24. IV 2017. za izgradnju solarne elektrane “Aliance” instalisane snage 202,8 kW, Opština Podgorica;
- 4. VIII 2017. za izgradnju solarne elektrane instalisane snage 31,2 kW, Opština Podgorica.

Vjetroelektrane

VE „Krnovo“

Vlada je 15. VI 2017. prihvatila Aneks br. 5 Ugovora o zakupu zemljišta i izgradnji vjetroelektrane na lokalitetu Krnovo, koji je zaključen 23. VI 2017. Ovim aneksom je utvrđeno da je 7. XI 2017. konačni rok do kad je investitor dužan da omogući početak rada VE Krnovo i pratećih objekata i infrastrukture i priključenje iste na elektroenergetski sistem.

Početkom maja 2017. VE „Krnovo“ je puštena u probni rad, a za istu je nadležno Ministarstvo izdalo upotrebnu dozvolu 30. VIII 2017.

VE „Možura“

Vlada je 31. VII 2017. dala saglasnost za prenošenje 90% udjela u zavisnoj kompaniji “Možura Wind Park” doo, Podgorica s trenutnog vlasnika, odnosno kompanije „Enemalta plc“ na kompaniju „Malta Montenegro Wind Power JV Ltd“ i prihvatila Ugovor o prenosu udjela, koji je zaključen 20. IX 2017.

3.15.5. Energetska efikasnost

Normativni okvir

Na osnovu Zakona o efikasnom korišćenju energije („Sl. list CG“, br. 57/14) Ministarstvo ekonomije je donijelo sedam pravilnika i to:

<table>
<tr><th></th><th>Naziv podzakonskog akata i datum usvajanja</th><th>Glavne novine uvedene aktom</th></tr>
<tr><td>1.</td><td>Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti rashladnih uređaja za domaćinstvo ("Sl. list CG", br. 74/16)</td><td rowspan="4">Propisano označavanje energetske efikasnosti za 4 grupe proizvoda: rashladni uređaji za domaćinstvo, televizori, mašine za pranje posuđa u domaćinstvu i električne sijalice i svjetiljke – zahtjev Direktive 2012/30/EU o označavanju energetske efikasnosti proizvoda koji utiču na potrošnju energije</td></tr>
<tr><td>2.</td><td>Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti televizora ("Sl. list CG", br. 74/16)</td></tr>
<tr><td>3.</td><td>Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti mašina za pranje posuđa u domaćinstvu ("Sl. list CG", br. 74/16)</td></tr>
<tr><td>4.</td><td>Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti električnih sijalica i svjetiljki ("Sl. list CG", br. 74/16)</td></tr>
<tr><td>5.</td><td>Pravilnik o zahtjevima za eko dizajn električnih motora ("Sl. list CG", br. 39/17)</td><td rowspan="3">Propisani zahtjevi za eko dizajn proizvoda koji utiču na potrošnju energije za 3 grupe proizvoda: električne motore, fluorescentne sijalice bez integrisanih prigušnica i sijalice sa električnim pražnjenjem visokog intenziteta, kao i neusmjerene sijalice za domaćinstva - zahtjevi Direktive 2009/125/EC o uspostavljanju okvira za uvođenje zahtjeva za eko dizajn proizvoda koji utiču na potrošnju energije</td></tr>
<tr><td>6.</td><td>Pravilnik o zahtjevima za eko dizajn fluorescentnih sijalica bez integrisanih prigušnica, sijalica sa električnim pražnjenjem visokog intenziteta i prigušnice i svjetiljke za operisanje istima ("Sl. list CG", br. 39/17)</td></tr>
<tr><td>7.</td><td>Pravilnik o zahtjevima za eko dizajn neusmjerenih sijalica za domaćinstva ("Sl. list CG", br. 39/17)</td></tr>
</table>

Vlada je 29. XII 2016. donijela Plan rekonstrukcije službenih zgrada u državnoj svojini za period 2017-2019, kojim je planirana realizacija aktivnosti na ostvarenju cilja za obaveznu rekonstrukciju javnih službenih zgrada, od 1% korisne površine poda na godišnjem nivou, a u skladu sa zahtjevima Direktive 2012/27/EU.

Vlada je 6. IV 2017. donijela Operativni plan poboljšanja energetske efikasnosti za 2017, kojim su planirane mjere energetske efikasnosti u objektima koji su u nadležnosti organa državne uprave i javnih službi čiji je osnivač država.

Ostvareni rezultati

U okviru projekta "Razvoj održivog korišćenja energije", koji je finansiran iz sredstava EU (Ipa 2011) pripremljena je Studija o potencijalima energetske efikasnosti u sektoru saobraćaja, kao i Akcioni plan za primjenu obnovljivih izvora energije i mjera energetske efikasnosti u sektoru saobraćaja.

Na projektu Energetska efikasnost u Crnoj Gori - dodatno finansiranje (MEEP AF) sprovedene su sljedeće aktivnosti:

- Završeni su radovi na zamjeni fasadne bravarije na glavnoj zgradi Kliničkog centra Crne Gore i radovi na unapređenju termo-tehničkih i elektro instalacija u Kliničkom centru Crne Gore;
- Poboljšane su energetske karakteristike pet zdravstvenih objekata: Dom zdravlja Nikšić, Dom zdravlja Kolašin, Dom zdravlja Andrijevica, Zdravstvena stanica Petnjica i Zdravstvena stanica Murino.

Na projektu „Program energetske efikasnosti u javnim zgradama“ (EEPPB) sprovedene su sljedeće aktivnosti:

- Završeni su radovi na primjeni mjera energetske efikasnosti u šest objekata: JPU "Irena Radović" Danilovgrad, Gimnazija "Petar I Petrović Njegoš" Danilovgrad, O.Š."Njegoš" Cetinje, O.Š. "Milorad Musa Burzan" Podgorica, O.Š. "Božidar Vuković Podgoričanin" Podgorica i srednje škole "Vaso Aligrudić", "inž.Marko Radović" i "Spasoje Raspopović" Podgorica. Vrijednost izvedenih radova na ovim objektima iznosi 5,6 miliona eura;
- U toku je tenderski postupak za odabir izvođača radova na primjeni mjera energetske efikasnosti u tri objekta: Gimnazija "Slobodan Škerović", Resursni centar "1. jun" i Resursni centar za djecu i mlade "Podgorica" u Podgorici;
- Završen je tenderski postupak za odabir konsultanta na primjeni pratećih mjera (koncipiranje i instaliranje sistema za monitoring potrošnje energije i vode, koncept za održavanje objekata, inventar zgrada, nabavka softvera za sertifikovanje zgrada, sertifikovanje zgrada i verifikacija ušteda);
- U toku je priprema projektne i tenderske dokumentacije za primjenu mjera energetske efikasnosti u tri objekta: O.Š. "Aleksa Bećo Đilas" i "Vuksan Đukić" u Mojkovcu, Institutu "Komanski most" u Podgorici;
- U toku je priprema projektne dokumentacije za rekonstrukciju: JPU "Naša radost" u Herceg Novom i Objekta H u Domu za stare "Grabovac" u Risnu.

Nastavljena je realizacija projekata podrške građanima za korišćenje obnovljivih izvora energije:

- Utrošena su sredstva za subvenciju kamatne stope na projektu ''Energy wood II'' - program beskamatnih kredita za nabavku i ugradnju sistema grijanja na moderne oblike biomase (pelet, briket) za domaćinstva. U okviru projekta je ugrađeno 532 sistema za grijanje;
- U oktobru 2017. počela je realizacija projekta ''Energy wood III'' - beskamatni krediti za nabavku i ugradnju sistema grijanja na moderne oblike biomase (pelet, briket) za domaćinstva. Sredstva za realizaciju projekta, u iznosu od 85.000 eura, obezbijeđena su iz budžeta Crne Gore;
- ''Solarni katuni'' – Treća faza projekta za instalaciju fotonaponskih solarnih sistema na katunima je uspješno realizovana u 2017. U okviru ove faze projekta ugrađeno je 54 fotonaponskih sistema na crnogorskim katunima.

3.15.6.Nuklearna energija, nuklearna sigurnost i zaštita od jonizujućeg zračenja

Normativni i strategijski okvir

Vlada je 29. XII 2016. razmotrila i usvojila Strategiju zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom za period 2017-2021. s Akcionim planom za period 2017-2021.

Skupština je 6. III 2017. donijela Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Evropske zajednice za atomsku energiju (EURATOM) i država nečlanica Evropske unije o učešću država nečlanica Evropske unije u sistemu Zajednice za ranu razmjenu informacija u slučaju radiološkog vanrednog događaja (ECURIE) ("Sl. list CG - Međunarodni ugovori", br. 2/17), nakon čega su EK upućeni instrumenti ratifikacije.

Na poziv EK Crna Gora je u martu 2017. formalno izrazila spremnost da se dobrovoljno priključi platformi za razmjenu radioloških podataka (EURDEP). S tim u vezi imenovana je nacionalna kontakt osoba i njena zamjena.

Skupština je 30. IX 2017. donijela Zakon o planiranju prostora i izgradnji objekata ("Sl. list CG", br. 64/17), kojim je, između ostalog, normirano da se uzme u obzir zaštita od radona u fazi izgradnje objekata, kao preventivna mjera za zaštitu od radioaktivnog gasa radona. Na ovaj način izvršeno je usaglašavanje, kako sa nacionalnim potrebama i posebnostima, tako i sa dijelom odredbe vezano za zaštitu od radona iz Direktive Savjeta 2013/59/EURATOM o osnovnim sigurnosnim standardima za zaštitu od opasnosti koje potiču od izloženosti jonizujućem zračenju, i o stavljanju van snage Direktiva 89/618/EURATOM, 90/641/EURATOM, 96/29/EURATOM, 97/43/EURATOM i 2003/122/EURATOM).

Vlada je 5. X 2017. razmotrila i usvojila Treći nacionalni izvještaj o implementaciji obaveza koje proističu iz Zajedničke konvencije o sigurnosti upravljanja istrošenim gorivom i

sigurnosti upravljanja radioaktivnim otpadom, koji je dostavljen Sekretarijatu Međunarodne agencije za atomsku energiju. Treći nacionalni izvještaj biće predstavljen na Šestom redovnom sastanku strana ugovornica Zajedničke konvencije u periodu od 21. V do 1. VI 2018. u Međunarodnoj agenciji za atomsku energiju (MAAE) u Beču.

Tokom 2017. intenzivirane su aktivnosti na izradi predloga Strategije za smanjenje rizika od katastrofa s Akcionim planom za sprovođenje Strategije za period 2018 - 2023. i predloga o izmjenama i dopunama Zakona o prevozu opasnih materija, čiju izradu koordinira Direktorat za vanredne situacije Ministarstva unutrašnjih poslova.

Ostvareni rezultati

U okviru Ipa nacionalnog projekta „Jačanje zaštite od zračenja i nuklearne sigurnosti u Crnoj Gori kroz unapređenje kapaciteta JU „Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore“, koji je Crnoj Gori odobrila Evropska unija, izvršena je instalacija i uspostavljena je mreža šest stanica za 24-časovno mjerenje ambijentalne doze gama zračenja u vazduhu (GDR) na teritoriji opština: Pljevlja, Nikšić, Berane, Herceg Novi, Bar i na teritoriji Glavnog grada Podgorica.

U okviru sprovođenja Ugovora o neproliferaciji nuklearnog oružja, Sporazuma o zaštitnim mjerama, Dodatnog protokola i Protokola o malim količinama, Crna Gora je izradila do sada 21 nacionalni izvještaj i izjave o nuklearnim materijalima i dostavila Međunarodnoj agenciji za atomsku energiju. Godišnje se izrađuju četiri izvještaja i dostavljaju Međunarodnoj agenciji za atomsku energiju. U toku je priprema Dvadesetdrugog nacionalnog izvještaja i izjave o nuklearnim materijalima, kojeg je potrebno dostaviti Međunarodnoj agenciji za atomsku energiju do 29. XI 2017.

U cilju ispunjavanja obaveza iz međunarodno-pravnih instrumenata Crna Gora je uspješno predstavila Prvi nacionalni izvještaj o implementaciji obaveza koje proističu iz Konvencije o nuklearnoj sigurnosti na Sedmom redovnom sastanku strana ugovornica Konvencije o nuklearnoj sigurnosti, koji se održao u periodu od 22. III do 7. IV 2017. u Međunarodnoj agenciji za atomsku energiju (MAAE) sa sjedištem u Beču. U postupku pregledanja izvještaja strana ugovornica Konvencije Crna Gora je drugim državama članicama postavila 12 pitanja, dok je Crnoj Gori postavljeno ukupno 18 pitanja.

Predstavnici relevantnih institucija su u saradnji s predstavnicima Odjeljenja za nuklearnu bezbjednost Međunarodne agencije za atomsku energiju izvršili reviziju postojećeg i izradili novi Integrisani plan podrške za oblast nuklearne bezbjednosti (INSSP), kao i Akcioni plan za njegovo sprovođenje za period 2017-2019. Pomenuti planovi su usaglašeni krajem februara 2017, nakon čega je imenovana nacionalna kontakt osoba za sprovođenje ovih planova. Takođe je imenovana i nacionalna kontakt osoba za pristup platformi Nuklearnog bezbjednosnog sistema upravljanja informacijama (NUSIMS). U toku su pripremne aktivnosti na organizaciji Regionalne radionice za razvoj ljudskih resursa iz

oblasti nuklearne bezbjednosti, koja će se održati krajem oktobra i početkom novembra tekuće godine u Podgorici, u organizaciji Međunarodne agencije za atomsku energiju i Ministarstva održivog razvoja i turizma.

Prirodnom radioaktivnom gasu radonu, kao takođe jednom od vidova prirodnog obogaćenog radioaktivnog materijala (NORM-a) u Crnoj Gori je posvećena posebna pažnja. U toku je realizacija dva nacionalna projekta koji tretiraju radon, i to: MNE9004 „Mapiranje radona u Crnoj Gori i unapređenje nacionalnog sistema zaštite od radona“ i MNE9005 „Procjena i smanjenje radona u crnogorskim školama i vrtićima“. Oba projekta finansiraju Međunarodna agencija za atomsku energiju i Vlada. Projekti imaju istraživački karakter, a realizuje ih: Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo prosvjete i Agencija za zaštitu prirode i životne sredine. Realizacijom ovih projekata, između ostalog, procijeniće se srednja godišnja koncentracija radona u boravišnim prostorijama na teritoriji cijele zemlje, kao i srednja godišnja koncentracija radona u svim srednjim i osnovnim školama, vrtićima, resursnim centrima, domovima učenika i studenata Crne Gore.

S obzirom da je važna aktivnost Vlade usklađivanje pravnog okvira s najnovijim međunarodnim standardima Međunarodne agencije za atomsku energiju (MAAE) i pravnom tekovinom Evropske unije u oblasti radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti i zaštite od jonizujućeg zračenja, u toku je sprovođenje dva nacionalna projekta odobrena od strane MAAE (MNE9006 „Unapređenje regulatorne infrastrukture u oblasti nuklearne i radijacione sigurnosti“) i Evropske unije (Ipa višekorisnički projekat “Dalje jačanje nuklearnih regulatornih tijela Albanije, Makedonije, Bosne i Hercegovine, Srbije, Kosova i Crne Gore“), čija realizacija traje tri godine, odnosno do kraja 2018. Ciljevi projekata su dalje jačanje regulatorne infrastrukture iz oblasti radijacione sigurnosti i usklađivanje nacionalnih propisa sa pravnom tekovinom Evropske unije i međunarodnim standardima u ovoj oblasti. U januaru 2017. počela je izrada nacrta novog Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti, kao i izrada budućeg seta unaprijeđenih podzakonskih akata.

3.16. POGLAVLJE 16: POREZI

3.16.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

3.16.1.1. Indirektno oporezivanje – porez na dodatu vrijednost

U Crnoj Gori standardna stopa (opšta stopa) PDV-a iznosi 19%, dok će od 1. I 2018. iznositi 21%, a visina snižene stope iznosi 7%. U crnogorskom poreskom zakonodavstvu ne postoji oporezivanje proizvoda i usluga po stopi ispod 7%. Proizvodi i usluge na koje se PDV obračunava i plaća po sniženoj stopi od 7% su:

1) osnovni proizvodi za ljudsku ishranu (hljeb, brašno, mlijeko i mliječni proizvodi, hrana za odojčad, mast, ulje, meso i šećer);
2) lijekovi, uključujući i lijekove za upotrebu u veterini, osim lijekova iz člana 25 stav 1 tačka 9 Zakona;
3) ortotička i protetička sredstava, kao i medicinska sredstava koja se hirurški ugrađuju u organizam, osim medicinskih sredstava iz člana 25 stav 1 tačka 9 Zakona;
4) udžbenici i nastavna sredstva;
5) knjige, monografske i serijske publikacije;
6) usluge smještaja u hotelima, motelima, turističkim naseljima, pansionima, kampovima i vilama;usluge pripremanja i usluživanja hrane, pića i napitaka u hotelima sa najmanje četiri zvjezdice u Sjevernom regionu, odnosno sa najmanje pet zvjezdica u središnjem i primorskom regionu;
7) voda za piće, osim flaširane;
8) dnevna i periodična štampa, osim štampe koja u cjelini ili većim dijelom uključuje reklamne sadržaje;
9) usluge javnog prevoza putnika i njihovog ličnog prtljaga;
10) usluge javne higijene;
11) pogrebne usluge i proizvodi povezani sa tim uslugama;
12) autorska prava i usluge iz oblasti obrazovanja, književnosti i umjetnosti;
13) autorska prava iz oblasti nauke i umjetničkih predmeta, zbirki i antikviteta iz člana 45 Zakona;
14) usluge koje se naplaćuju putem ulaznica za bioskopske i pozorišne predstave, koncerte, muzeje, sajmove, zabavne parkove, izložbe, zoološke vrtove i slične kulturne i sportske priredbe, osim onih za koje je propisano oslobođenje od plaćanja PDV;
15) usluge upotrebe sportskih objekata u neprofitne svrhe; servisne usluge koje se pružaju u marinama i
16) hrana za životinje, sredstva za ishranu bilja, sredstva za zaštitu bilja, sjemenskog i sadnog materijala i živih životinja.

U crnogorskom poreskom sistemu izuzeća bez prava na odbitak ulaznog PDV nisu u potpunosti usklađena s Direktivom 2006/112/EC (član 132(1) i 135).

Oslobođenja od javnog interesa

Plaćanja PDV su oslobođene usluge od javnog interesa, i to:

1. javne poštanske usluge kao i promet proizvoda neposredno povezan s tim isporukama;
2. zdravstvene usluge i njega i isporuke proizvoda, uključujući zbrinjavanje organima ljudskog tijela, krvlju i majčinim mlijekom, koji se obavljaju u skladu s propisima o zdravstvenom osiguranju;

3. usluge socijalnog osiguranja i promet proizvoda neposredno povezan s tim uslugama koje se obavljaju u skladu s propisima koji regulišu oblast djelatnosti socijalnog osiguranja;
4. usluge predškolskog vaspitanja, obrazovanja i osposobljavanja djece, omladine i odraslih, uključujući promet proizvoda i usluga neposredno povezanih sa tim djelatnostima, ako se te djelatnosti obavljaju u skladu sa propisima koji regulišu tu oblast;
5. usluge i isporuke proizvoda predškolskih, osnovnih, srednjih i visoko školskih ustanova, te ustanovama učeničkog i studentskog standarda;
6. usluge iz oblasti kulture, uključujući ulaznice za kulturne priredbe i promet proizvoda neposredno povezan sa tim uslugama, koje vrše neprofitne organizacije u skladu sa propisima koji regulišu oblast djelatnosti kulture;
7. usluge vezane za sport i sportsko vaspitanje koje obavljaju neprofitne organizacije (savezi, udruženja i dr.);
8. usluge javnog radiodifuznog servisa, osim usluga komercijalnog karaktera;
9. vjerske usluge i promet proizvoda neposredno povezan s vjerskim uslugama koje vrše vjerske zajednice za zadovoljavanje potreba vjernika, u skladu s propisima koji se odnose na te zajednice;
10. usluge koje obavljaju nevladine organizacije osnovane u skladu s propisom kojim se uređuje poslovanje tih organizacija, ukoliko ne postoji vjerovatnoća da će to oslobođenje dovesti do narušavanja konkurencije.

Ostala oslobođenja

1. usluge osiguranja i reosiguranja, uključujući usluge koje obavljaju posrednici i agenti u osiguranju;
2. promet nepokretnosti, osim prvog prenosa prava svojine, odnosno prava raspolaganja na novoizgrađenom objektu;
3. usluge davanja u zakup ili podzakup kuća za stanovanje, stanova, odnosno stambenih prostora za stalno stanovanje duže od 60 dana, kao i zakup poljoprivrednog zemljišta ili šuma, koji su upisani u zemljišne knjige;
4. bankarske i finansijske usluge, i to:
   a) odobravanje i upravljanje (rukovanje) kreditima, kao i odobravanje i upravljanje garancijama, odnosno drugim oblicima osiguranja kredita od strane kreditora;
   b) usluge u vezi sa upravljanjem (rukovanjem) depozitima, štednim ulozima, bankarskim računima, obavljanjem platnog prometa, nalozima za isplatu (doznakama), unovčavanjem dospjelih (prispjelih) obaveza, čekova ili drugih instrumenata, osim naplate (utjerivanja) dugova;
   c) promet, uključujući izdavanje novčanica (banknota) i kovanica, koje su zakonsko platežno sredstvo u nekoj državi, osim predmeta za zbirke (prim: numizmatičkih

zbirki); predmetima za zbirke se po ovoj tački smatraju zlatne i srebrne kovanice (kovani novac) kao i kovanice od drugog materijala, novčanice (banknote), koje nijesu u opticaju kao zakonsko sredstvo plaćanja i kovanice numizmatičke vrijednosti;

d) promet dionicama, odnosno udjelima u društvima, obveznicama i drugim hartijama od vrijednosti, uključujući njihovo izdavanje, osim čuvanja (depozita) hartija od vrijednosti;
e) upravljanje investicionim fondovima;

7. važeće poštanske marke, administrativne i sudske takse i poreske markice;
8. zlato i drugi plemeniti metali koje nabavlja Centralna banka Crne Gore;
9. usluge igara na sreću.

Transakcije oslobođene PDV-a s pravom na ulazni odbitak oslobođene PDV-a nisu u potpunosti usklađene sa članom 169(b) Direktiva 2006/112/EC, dok poresko zakonodavstvo ne poznaje institut povraćaj PDV za turiste.

Odredbama čl. 25 stav 3 i 30 Zakona o PDV propisano je da su proizvodi uneseni u slobodnu carinsku zonu, odnosno carinsko skladište a namijenjeni izvozu, odnosno uvozu proizvoda, kao i promet usluga povezanih sa prometom tih proizvoda namijenjen da se unese u slobodnu carinsku zonu, odnosno u slobodno carinsko skladište, oslobođeni od plaćanja PDV-a.

Definicija oporezivih lica je usklađena sa pravnom tekovinom.

Odredbama člana 13 Zakona o PDV propisano je da se državni organi i organizacije i organi jedinice lokalne samouprave kao i druga javno pravna tijela u okviru vršenja djelatnosti po osnovu javnih funkcija ne smatraju poreskim obveznicima, ako se u vezi tih djelatnosti naplaćuju porezi, takse, doprinosi i druge dažbine. Političke stranke, sindikati i komore ne smatraju se poreskim obveznicima, ako obavljaju poslove u okviru svog djelokruga, odnosno ovlašćenja.

Državni organi i organizacije i organi jedinice lokalne samouprave i druga javno pravna tijela su poreski obveznici, ukoliko vrše promet proizvoda, odnosno usluga koji je prema ovom zakonu oporeziv kod drugih poreskih obveznika.

Zakon o PDV-u propisuje posebne postupke oporezivanja i to:

- malih obveznika,
- poljoprivrednika,
- usluga putničkih agencija i organizatora putovanja,
- upotrebljavanih proizvoda, umjetničkih predmeta i antikviteta,
- drugi slučajevi prometa predmeta umjetničke vrijednosti, zbirki i antikviteta,
- proizvoda na licitaciji.

3.16.1.2. Indirektno oporezivanje - akcize

Zakon o akcizama ("Sl. list RCG", br. 65/01, 76/05, „Sl. list CG", br. 76/08, 50/09, 78/10, 61/11, 28/12, 38/13, 45/14, 1/17, 50/17), popisuje da se akciza plaća na akcizne proizvode i to: alkohol i alkoholna pića, duvanske proizvode uključujući i nesagorijevajući duvan, mineralna ulja, njihove derivate i supstitute i ugalj, gaziranu vodu i tečnosti za punjenje elektronskih cigareta.

Akciza se plaća na sljedeće duvanske proizvode, i to: cigarete, cigare, cigarilose, fino rezani duvan za pušenje (za cigarete za savijanje) i drugi duvan za pušenje i nesagorijevajući duvan. Definicije navedenih proizvoda propisane su odredbama čl. 46-49a i iste su u skladu sa Direktivom 2011/64/EU. Ukoliko je je obračunata akciza na cigarete (specifična i proporcionalna) manja od minimalne akcize utvrđene Zakonom, plaća se minimalna akciza koja iznosi 100% ukupne akcize, utvrđene za kategoriju prosječne ponderisane maloprodajne cijene cigareta. Prosječnu ponderisanu maloprodajnu cijenu cigareta čini odnos ukupne vrijednosti svih cigareta koje su puštene u slobodan promet po maloprodajnim cijenama, sa ukupnom količinom svih cigareta stavljenih u slobodan promet u prethodnoj godini. Akciza na cigarete se plaća kao specifična akciza koja je određena u iznosu za 1000 komada i kao proporcionalna akciza koja je određena u procentu od maloprodajne cijene cigareta. Minimalni iznos akcize po kilogramu iznosi: specifična akciza (30€/1000kom. ili 0,60€/paklici);proporcionalna akciza (32%), i WAP 1,9 eura, dok ukupna akciza iznosi 60 eura za 1000 komada. Zakonom je predviđen akcizni kalendar povećanja specifične akcize, čija visina će od 1. I do 31. XII 2018. iznositi 40,00 eura dok će od 1. I do 31. XII 2019. visina specifične akcize iznositi 50,00 eura za 1000 komada. Proporcionalna akciza će ostati nepromijenjena i ona će iznositi 32% od prosječne ponderisane cijene cigareta.

Alkoholna pića na koja se plaća akciza su: pivo, vino, ostala fermentisana pića, srednja alkoholna pića i etil alkohol i ta klasifikacija je u skladu sa pravilima sadržanim u Direktivi 92/83/EC. Takođe, akcizna osnovica za vina, srednja alkoholna pića i ostala fermentisana pića je količina akciznih proizvoda izražena u hektolitrima, a za pivo i etil alkohol zapreminski sadržaj alkohola na jedan hektolitar, što znači da su i pravila u vezi poreske osnovice za navedene proizvode u potpunosti usklađena sa Direktivom 92/83/EC. Zakonom je propisano da se proizvođač koji radi stavljanja u promet proizvodi do 500 litara jakog alkoholnog pića na godišnjem nivou, i koji ispunjava uslove propisane zakonom kojim se uređuju uslovi za proizvodnju i stavljanje u promet jakih alkoholnih pića, smatra malim proizvođačem jakih alkoholnih pića. Zakonom je predviđeno da je akcizni obveznik i fizičko lice, proizvođač alkoholnih pića iznad količina dozvoljenih za sopstvenu upotrebu, ukoliko se ta alkoholna pića stavljaju u promet. U narednom period biće donijet propis kojim će se propisati gornja granica alkoholnih pića za sopstvene potrebe.

Akciza se plaća na energente koji su predviđeni članom 2 Direktive 2003/96/EU, dok je preostalo usklađivanje u dijelu oporezivanja električne energije i njenog uvođenja u važeći Zakon. Akcize koje su propisane za energente izražene su u istim jedinicama kao što je to predviđeno pravnom tekovinom. Takođe, usklađenost energenata koji su predviđeni Zakonom odnosi se i na minimalne stope iz Direktive. Zakonom je predviđeno da mineralna ulja koja se upotrebljavaju kao gorivo za grijanje (gasna ulja i kerozin), moraju biti označena propisanom bojom i indikatorom (za gasna ulja crvenom, a za kerozin zelenom bojom), s najmanje 6 mg/l, a najviše 9mg/l markiranog indikatora "CI. Solvent Yellow 124", na temperaturi od 15°C.

U dijelu usklađivanje s EU standardima u oblasti praćenja kretanja akciznih proizvoda, Crna Gora je u obavezi da uspostavi elektronski sistem Excise Movement Control System (EMCS) u IT sistem Uprave carina.

Kroz Tajeks podršku i učešće u okviru programa FISCALIS 2020, Uprava carina je sagledala iskustva carinskih službi zemalja EU kao i zemalja iz okruženja i uspostavila je sistem za praćenje i kontrolu kretanja akciznih proizvoda.

Za akcizne proizvode koji se uvoze, praćenje kretanja akciznih proizvoda u režimu odloženog plaćanja akcize vrši se putem carinskih deklaracija, koje se podnose elektronskim putem. Praćenje kretanja akciznih proizvoda koji se nakon uvoza skladište u akcizno skladište, radi odlaganja plaćanja akcize, kao i akciznih proizvoda proizvedenih u Crnoj Gori vrši se putem propisanog akciznog dokumenta, koji se mora podnijeti u papirnom obrascu carinskom organu koji vrši kontrolu nad početkom postupka kretanja akciznih proizvoda.

U cilju efikasnijeg praćenja kretanja akciznih proizvoda Uprava carina je u okviru IPA II podrške za Sektor „Demokratija i upravljanje“, planirala izradu nove nacionalne aplikacije za praćenje kretanja akciznih proizvoda u IT sistemu Uprave carina, projekat pod nazivom “Podrška Upravi carina u oblasti akciza”. Ova aplikacija će imati mogućnost interkonektivnosti i interoperabilnosti sa budućom aplikacijom EU-EMCS, čije uspostavljanje Uprava carina takođe planira u okviru buduće podrške (iz IPA II sredstava).

Očekuje se odobrenje za realizaciju projekta “Podrška Upravi carina u oblasti akciza”.

Od preuzimanja pune kontrole nad akcizama od Poreske uprave, Uprava carina sprovodi planske sveobuhvatne kontrole u svim carinskim postupcima (uvoz, izvoz tranzit), u svim vidovima transporta, kontrole u putničkom prometu, kao i kontrole u unutrašnjosti carinskog područja. U elektronskom sistemu za upravljanje rizikom Uprave carina postoje posebni profili rizika koji tretiraju akcizne proizvode. Profili su izrađeni uz tehničku pomoć eksperata Svjetske banke, kroz IFC projekat. Sistem omogućava praćenje rezultata kontrola kao i evaluaciju i ažuriranje profila rizika.

Povećana je naplata, povećan broj otkrivenih prekršaja, i višestruko je povećana količina zaplijenjene akcizne robe. U prvih devet mjeseci ove godine po osnovu akcize ukupno naplaćeno 173.254.862,82 eura što je 22,24% više u odnosu na isti period prošle godine (na mineralna ulja, njihove derivate i supstitute, naplaćeno je 27,33 % više u odnosu na isti period prošle godine, na duvanske proizvode 12,59 %, na alkohol i alkoholna pića 8,10% , na gaziranu vodu 3,89%)

Uprava carina pomenute kontrole sprovodi samostalno, kao i u saradnji s Poreskom upravom i Upravom policije, kao i sa carinskim službama zemalja EU.

Odredbama Carinskog zakona propisano je da se slobodne carinske prodavnice mogu otvarati na aerodromima i lukama otvorenim za međunarodni saobraćaj, na kojima je organizovana pasoška i carinska kontrola, za prodaju robe putnicima koji odlaze u inostranstvo i putnicima u tranzitu preko carinskog područja Crne Gore. Navedeno rješenje je u skladu s pravnom tekovinom, odnosno članom 99 SSP-a.

Troškovi za putnike koji se odnose na robu koja se nalazi u ličnom prtljagu putnika u potpunosti su usklađeni sa Direktivom 2007/74/EZ, imajući u vidu da je Zakonom o PDV-u propisano da je od pdv-a oslobođena roba nekomercijalne prirode koju putnici unose sa sobom iz inostranstva u propisanoj vrsti, vrijednosti i količini a u skladu sa uslovima propisanim carinskim propisom. Takođe, Zakonom o akcizama je propisano da se akciza ne plaća na akcizne proizvode koje putnik donese sa sobom u svom ličnom prtljagu iz inostranstva i oslobođeni su plaćanja uvoznih dažbina u skladu sa carinskim propisima.

3.16.1.3. Direktno oporezivanje

U Crnoj Gori banke su dužne da poreskom organu za potrebe postupka utvrđivanja, naplate i kontrole poreza, na pisani zahtjev, dostave podatke o izvršenim transferima sredstava klijenta banke u platnom prometu, a što je propisano članom 4 Zakona o sprječavanju nelegalnog poslovanja („Sl. list CG“, br. 29/13 i 16/16).

Članom 26 Zakona o porezu na dobit pravnih lica ("Sl. list RCG", br. 65/01, 12/02, 080/04 i Sl. list CG", br. 40/08, 86/09, 40/11, 014/12, 61/13, 55/16), regulisan je poreski tretman statusnih promjena. Ovim odredbama propisano je da prenos imovine u slučaju statusnih promjena (pripajanje, spajanje ili podjela) i raspodjela akcijskog kapitala, ne smatra se prodajom imovine u smislu ovog zakona.

U slučaju statusnih promjena poreska obaveza po osnovu kapitalnih dobitaka nastaje u trenutku kad pravno lice, koje je nastalo statusnom promjenom, izvrši prodaju imovine preuzete po osnovu statusne promjene. Kapitalni dobitak obračunava se kao razlika između prodajne cijene imovine i njene knjigovodstvene vrijednosti, utvrđene u skladu sa računovodstvenim propisima, umanjene za troškove amortizacije utvrđene na način predviđen ovim zakonom.

Pravo na odlaganje plaćanja poreza na dobit za kapitalne dobitke ostvarene prenosom imovine statusnom promjenom stiče se ako je vlasnik pravnog lica koje je izvršilo prenos imovine prilikom pripajanja, spajanja ili podjele dobilo naknadu u obliku akcija ili udjela u pravnom licu na koje je prenos imovine izvršen, kao i eventualnu gotovinsku naknadu, čiji iznos ne prelazi 10% nominalne vrijednosti dobijenih akcija, odnosno udjela.

Odredbama čl.35, 36 i 37 Zakona o porezu na dobit pravnih lica propisana su pravila o konsolidaciji kompanija u poreske svrhe. Matična i zavisna preduzeća, za potrebe poreskog konsolidovanja, čine grupu povezanih preduzeća ako matično preduzeće ima neposrednu ili posrednu kontrolu nad najmanje 75% akcija ili udjela zavisnog preduzeća. Povezana preduzeća imaju pravo na poresko konsolidovanje pod uslovom da su ta preduzeća rezidenti Crne Gore.

Zahtjev za poresku konsolidaciju nadležnom poreskom organu podnosi matično preduzeće najkasnije do 31. XII tekućeg poreskog perioda. Nadležni poreski organ dužan je da u roku od 30 dana od dana podnošenja zahtjeva odluči o zahtjevu kojim se odobrava poresko konsolidovanje. Svaki član grupe povezanih preduzeća dužan je da podnese svoju poresku prijavu nadležnom poreskom organu, a matično preduzeće podnosi konsolidovanu poresku prijavu za grupu povezanih preduzeća.U konsolidovanoj poreskoj prijavi gubici povezanih preduzeća prebijaju se na račun dobiti drugih povezanih preduzeća u grupi. Za obračunati porez po konsolidovanoj prijavi poreski obveznici su pojedinačno povezana preduzeća iz grupe, srazmjerno oporezivoj dobiti iz pojedinačne poreske prijave.Jednom odobreno poresko konsolidovanje primjenjuje se najmanje pet godina. Ako se prije isteka tog perioda, promijene uslovi iz člana 35 st. 1 i 2 ovog zakona ili se jedno ili više povezanih preduzeća odluči za pojedinačno oporezivanje, svaki član grupe dužan je da plati srazmjernu razliku poreske olakšice koju je koristio.

Odredbama člana 38 Zakona o porezu na dobit pravnih lica, propisano je da se transfernom cijenom smatra cijena koja je nastala u vezi sa transakcijama sredstava ili stvaranjem obaveza među povezanim licima.

Povezanim licima smatraju se lica između kojih postoje posebni odnosi koji mogu imati neposredni uticaj na uslove ili ekonomske rezultate transakcija između tih lica, u skladu sa zakonom kojim je uređena poreska administracija.

Cijena za koju se očekuje da će se postići u imovinskim transakcijama ili ugovornim obavezama među licima koja su poslovala "van dohvata ruke" ili više postignuta cijena smatraće se cijenom "van dohvata ruke". Razlika između cijene "van dohvata ruke" i transferne cijene uključuje se u poresku osnovicu. Cijena "van dohvata ruke" se utvrđuje primjenom metode uporedne cijene, a kada to nije moguće utvrđuje se primjenom metode preprodajne cijene ili metode nabavne cijene uvećane zauobičajenu maržu.

Kapitalne obaveze i slični porezi koji su u vezi s Direktivom 2008/4/EC nisu primijenjeni na porast kapitala.

3.16.1.4. Administrativna saradnja i uzajamna pomoć

Nakon sticanja nezavisnosti Crna Gora je preuzela 37 Ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, koje je zaključila SFRJ, SRJ ili SiCG i kojima je pristupila državna zajednica Srbija i Crna Gora, a odnose se na Crnu Goru i u saglasnosti su sa njenim pravnim poretkom (Albanija, Belgija, Bjelorusija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Češka, Danska, Egipat, Finska, Francuska, Holandija, Hrvatska, Italija, Iran, Kina, Kipar, Koreja, Kuvajt, Letonija, Mađarska, Makedonija, Malezija, Malta, Moldavija, Njemačka, Norveška, Poljska, Rumunija, Rusija, Slovačka, Slovenija, Šri Lanka, Švajcarska, Švedska, Turska, Ukrajina i Velika Britanija). Ugovori sa navedenim zemljama su na snazi i primjenjuju se u Crnoj Gori.

Crna Gora je kao samostalna država, zaključila ugovore sa Irskom, Srbijom, Ujedinjenim Arapskim Emiratima, Austrijom, Azerbejdžanom i Portugalom dok je parafirala ugovore sa Španijom i Katarom.

Crna Gora je zainteresovana da potpiše OECD-ovu Multilateralnu Konvenciju o uzajamnoj administrativnoj pomoći iz oblasti poreza, te nakon dobijanja Nacrta ove konvencije, od strane Generalnog Sekretarijata Savjeta i zajedničke saradnje sa ekspertima iz Grupe za Kodeks ponašanja u oblasti poreza na usaglašavanju teksta navedene konvencije, Ministarstvo finansija će, shodno odredbama Zakona o zaključivanju i izvršavanju međunarodnih ugovora („Sl. list CG“, br. 77/08), pokrenuti postupak zaključivanja i iste uputiti Vladi Crne Gore na razmatranje i usvajanje.

Crna Gora, u cilju poreske transparentnosti, fer oporezivanja i implementacije mjera protiv erozije baze i premještanja dobiti (BEPS mjere) ima namjeru da pristupi, odnosno da postane članica Globalnog Foruma o transparentnosti i razmjenu informacija. Ministarstvo finansija će pokrenuti postupak prema Vladi Crne Gore za dobijanje saglasnosti za pristupanje.

Crna Gora će u narednom periodu pristupiti Inkluzivnom Okviru za BEPS, te će shodno tome posvetiti primjeni minimalnih standarda BEPS-a. Crna Gora je dobila od strane OECD-a -pismo direktora centra za poresku politiku i administraciju vezano za potpisivanje Multirateralne konvencije o implementaciji ugovora o porezu u vezi sa mjerama prevencije erozije poreske osnovice i premještanje dobiti .

Na osnovu pojedinačnih Ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja Crna Gora razmjenjuje informacije o direknim porezima s drugim državama ugovornicama. Trenutno se razmjena informacija vrši samo na zahtjev ostalih poreskih uprava zemlje ugovornice.

Crna Gora se obavezala da do IV kvartala 2018. uvede CLO kancelariju. U Organizacionom okviru Poreske uprave predviđena je kancelarija za vezu sa tri službenika. Takođe

projektom IPA 2014, čija realizacija počinje uskoro, predviđeno je da se donesu pravilnici, priručnici za rad ove kancelarije kao i obuka službenika.

3.16.1.5. Operativni kapaciteti i kompjuterizacija

Poreska uprava je koristeći sredstva Višekorisničke Ipe opredijeljena za zemlje Zapadnog Balkana, u 2016. i 2017. koristila tehničku pomoć MMF-ovih konsultanata u cilju jačanja administrativnih kapaciteta i uspostavljanja poslovnih funkcija u PU u skladu s EU standardima. Pomoć je pružena iz sledećih oblasti: Analiza rizika, VPO, čišćenje registra poreskih obveznika (aktivni-neaktivni status), jačanje aktivnosti naplate i smanjenja poreskog duga, postavljanje ključnih indikatora za mjerenje učinka poslovnih procesa u Poreskoj upravi, unapređenje procesa registracije i podnošenja poreskih prijava, organizaciona struktura Poreske uprave. Donijet je akcioni plan koji prati stepen izvršavanja preporuka za unapređenje poslovnih procesa na osnovu procjene TADAT Misije (novembar 2015).

IT stragija Poreske uprave je usvojena još 2015. Dopuna IT strategije, u cilju postizanja interkonektivnosti i interoperabilnosti s EU sistemima, planirana je u okviru IPA 2014 tvining projekta "Podrška Poreskoj upravi". Očekuje se početak ovog projekta do kraja 2017.

Važno je napomenuti da je u toku potpisivanje kreditnog aranžmana sa Svjetskom bankom u iznosu od 14 miliona eura za Projekat reforme Poreske administracije. Ovaj projekat, koji bi trebao da startuje početkom 2018. uključuje izradu jedinstvenog informacionog sistema Poreske uprave koji će zadovoljiti sve buduće potrebe PU. Realizacija ovog projekta uslovila bi izmjenu i Poslovne i IT strategije Poreske uprave.

3.16.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

3.16.2.1. Normativni okvir

Skupština je 29. XII 2016. donijela:

- Zakon o izmjenama Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica („Sl. list CG“, br. 83/16), koji se primjenjuje od 1. I 2017. Navedenim zakonom produženo je važenje više poreske stope od 11% na lična primanja u bruto iznosu iznad prosječne zarade u Crnoj Gori, odnosno iznad 751 eura.
- Zakon o reprogramu poreskog potraživanja („Sl. list CG“, br. 83/16), kojim je data mogućnost plaćanja poreskog duga do 60 mjesečnih rata uz prethodnu jednokratnu uplatu od 10% od ukupnog iznosa poreskog potraživanja utvrđenog rješenjem o reprogramu poreskog potraživanja.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o akcizama („Sl. list CG“, br. 1/17), kojim je izvršeno povećanje visine akcize (za olovni i bezolovni benzin i gasna ulja), kao i dalje

usklađivanje s Direktivom Savjeta 2003/96/EEZ u ovoj oblasti uvođenjem prirodnog plina u akcizni sistem.

- Zakon o izmjeni Zakona o porezu na dodatu vrijednost („Sl. list CG“, br. 1/17), kojim je izvršeno usklađivanje sa članom 98 stav 2 i Priloga III Direktive Savjeta 2006/112 EZ a kojim je propisano da se snižena stopa ne primjenjuje na isporuke određenih proizvoda i usluga, između ostalog, i na isporuke računarske opreme. Takođe, navedenim zakonskim rješenjem uvedeno je oporezivanje računarske opreme po opštoj stopi od 19%.

Skupština je 26. VII 2017. donijela:

- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodatu vrijednost („Sl. list CG“, br. 50/17). Navedenim zakonom izvršeno je povećanje opšte stope pdv-a sa 19% na 21% (od 1. I 2018.), kao i usklađivanje s Direktivom Savjeta 2006/112 EZ o zajedničkom sistemu poreza na dodatu vrijednost u dijelu koji se odnosi na mjesto prometa usluga.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o akcizama („Sl. list CG“, br. 50/17). Navedenim zakonom, izvršeno je dalje usklađivanje visine akcize na duvanske proizvode s Direktivom 2011/64/EZ o strukturi i stopama akcize za prerađeni duvan, na način što će se kroz izmjenu važećeg "akciznog kalendara" visina akcize na cigarete od 1. I 2019. u potpunosti uskladiti sa visinom akcize propisanom navedenom direktivom. Takođe, izvršeno je povećanje visine akcize na fino rezani duvan, kao i postepeno povećanje visine akcize na etil alkohol, gazirana pića sa dodatkom šećera i ugalj.

Skupština je 16. X 2017. donijela Zakon o izmjeni Zakona o porezu na promet upotrebljavanih motornih vozila, plovnih objekata, vazduhoplova i letilica kojim je bliže definisan pojam upotrebljavanog motornog vozila, plovnog objekta, vazduhoplova i letilice, u dijelu poreskog tretmana navedenih proizvoda odnosno, da li se oporezivanje ove vrste prometa vrši samo za vozila koja su najmanje jednom registrovana u Crnoj Gori i za koje prodavac, odnosno prenosilac nije imao pravo na odbitak ulaznog PDV-a prilikom nabavke.

3.16.2.2.Administrativni kapaciteti

Poreska uprava je stavila u produkciju softver za automatsku analizu rizika i primjenjuje aplikaciju za praćenje rada poreskih inspektora. Pored toga, uspostavljeni su servisi za automatsku razmjenu informacija sa MUP-OM, Fondom zdravstva, Upravom carina, a ranije sa ministarstvom rada i socijalnog staranja. U primjeni je aplikaciono rešenje za sprovođenje mjera naplate, koje omogućava podatke o preduzetim mjerama naplate za svakog poreskog obveznika po vrsti poreza.

Tokom juna 2017. završeni su pregovori za potpisivanje ugovora o realizaciji kredita sa Svjetskom bankom u vrijednosti od 14 miliona eura za projekat „Reforma Poreske uprave „ (10 milion za IT- IRMS sistem i 4 miliona za poslovne procese). Takođe, 31. VII 2017. od

strane borda direktora Svjetske banke odobren je kreditni aranžman što je preduslov za preduzimanje daljih koraka u pogledu implementacije.

Na osnovu preporuke EK iz zadnjeg Izvještaja o napretku o praćenju preporuka iz TADAT izvještaja realizovana je posjeta MMF-ovog konsultanta vezana za pružanje pomoći jačanja kapaciteta PU u oblasti upravljanja dugom. (projekt tehničke pomoći iz sredstava višekorisničke IPA-e realizuje se iz sredstava koje je obezbijedila EK). Do kraja godine dogovoren je nastavak tehničke pomoći u oblasti čišćenja registra poreskih obveznika i Velikih poreskih obveznika.

Završena je petnaestodnevna Misija eksperata MMF-a vezana za praćenje realizacije preporuka TADAT Izvještaja. Sačinjen je izvještaj „Dalji napredak u reformi Poreske uprave“, dok je takođe završen monitoring predstavnika EK vezan za ocjenu dosadašnje pružene tehničke pomoći konsultanata MMF-a

Savjet EU je 8. XI 2016. usvojio „Zaključke o kriterijumima i vođenju procesa ka uspostavljanju liste EU za ne-kooperativne jurisdikcije u poreske svrhe.“ Zaključci sadrže set objektivnih kriterijuma koji trebaju biti promovisani na međunarodnim nivou u skladu sa poreskim sistemima jurisdikcija koje nisu članice EU i tiču se oblasti poreske transparentnosti, pravednog oporezivanja i implementacije anti - BEPS mjera .

Crna Gora je izrazila namjeru da se uključi u proces primjene kriterijuma, koji su usaglašeni u Savjetu EU, a koji se tiču oblasti poreske transparentnosti, fer oporezivanja i implementacije mjera protiv Erozije Baze i Premještanja dobiti (anti BEPS mjere) koji se nalaze u „Zaključcima Vijeća o kriterijumima i procesima koji vode ka utvrđivanju EU liste čije nadležnosti nijesu usklađene za poreske svrhe“ od 8. XI 2016.

3.17. POGLAVLJE 17: EKONOMSKA I MONETARNA UNIJA

3.17.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

3. 17. 1. 1. Ekonomska politika

Zakon o budžetu i fiskalnoj odgovornosti, koji je stupio na snagu 2014, je donijet u cilju usklađivanja s Direktivom 2011/85/EU i predstavlja osnovni normativni akt koji reguliše planiranje i izvršenje budžeta, fiskalnu odgovornost i ostala pitanja vezana za budžet države i budžet jedinica lokalne samouprave. Ovim zakonom definisani su i kriterijumi za planiranje fiskalne politike, srednjoročni budžetski okvir, numerička fiskalna pravila i druge norme koje imaju za cilj unaprjeđenje upravljanja javnim finansijama.

Formalnim uvođenjem srednjoročnog budžetskog okvira, unaprijeđene su projekcije glavnih elemenata javnih finansija, posebno u dijelu planiranja javnih rashoda, kroz utvrđivanje gornjih limita budžetske potrošnje za sve potrošačke jedinice budžeta Crne Gore.

3.17.1.2. Monetarna politika

Kada je u pitanju **nezavisnost Centralne banke**, Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore iz 2010. je u visokom stepenu sproveden princip nezavisnosti Centralne banke Crne Gore, dok je Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o Centralnoj banci Crne Gore i Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o tekućim i kapitalnim poslovima s inostranstvom, princip nezavisnosti Centralne banke Crne Gore u potpunosti implementiran. Ovim su uvažene preporuke EK iz Izvještaja o analitičkom pregledu usklađenosti zakonodavstva Crne Gore za 17. pregovaračko poglavlje.

U dijelu **funkcionalne nezavisnosti**, Centralna banka ima na raspolaganju sve instrumente i nadležnosti potrebne za sprovođenje monetarne politike u okviru važećeg monetarnog režima u Crnoj Gori. Centralna banka je samostalna u donošenju odluka o korišćenju instrumenata monetarne politike. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o Centralnoj banci Crne Gore izričito je utvrđeno da će održavanje stabilnosti cijena biti osnovni cilj Centralne banke od dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

Princip **institucionalne nezavisnosti** Centralne banke dosljedno se primjenjuje u praksi, a Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o Centralnoj banci Crne Gore ovaj princip je dodatno osnažen unošenjem odredbe da drugi organi i institucije, osim sudova, ne smiju odobravati, poništavati, ukidati ili na bilo koji drugi način uticati na bilo koju odluku Centralne banke iz njene nadležnosti.

Kada je u pitanju princip **personalne nezavisnosti**, određenjima u Zakonu o Centralnoj banci Crne Gore je sprovedeno da mandat guvernera, viceguvernera i ostalih članova Savjeta traje šest godina; da mandat člana Savjeta koji se imenuje na mjesto člana Savjeta kome je prestala funkcija prije isteka mandata traje takođe šest godina; da član Savjeta može biti razrješen prije isteka mandata ukoliko prestane da ispunjava uslove neophodne za obavljanje funkcije ili je odgovoran za ozbiljan propust u obavljanju funkcije i da guverner, viceguverneri i ostali članovi Savjeta protiv odluke o razrješenju mogu pokrenuti upravni spor pred Upravnim sudom, a od dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji guverner koji je razriješen funkcije ima pravo da rješenje o razrješenju uputi i Sudu pravde Evropske unije.

U dijelu **finansijske nezavisnosti**, Centralna banka samostalno upravlja odgovarajućim sredstvima potrebnim za ostvarivanje njenih zadataka na adekvatan način. Ostvarena dobit Centralne banke raspoređuje se u opšte rezerve u visini od 50% ostvarene dobiti, dio dobiti od najviše 10% može se rasporediti u specijalne rezerve, a preostali iznos dobiti čini prihod budžeta Crne Gore.

U oblasti koja **reguliše zabranu monetarnog finansiranja javnog sektora i privilegovanog pristupa javnog sektora finansijskim institucijama**, princip zabrane monetarnog finansiranja javnog sektora u potpunosti je sproveden u Crnoj Gori. U vezi s

principom zabrane privilegovanog pristupa javnog sektora finansijskim institucijama u decembru 2015. izmijenjena je Odluka o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore kojom je postignuta potpuna usklađenost sa ovim principom, dok su Zakon o osiguranju ("Sl. list RCG", br. 78/06, br. 19/07, "Sl. list CG", br. 53/09, 73/10, 40/11, 45/12, 6/13, 55/16), Pravilnik o deponovanju i ulaganju sredstava tehničkih rezervi i sredstava kapitala društva za osiguranje ("Sl. list CG", br. 46/13), Zakon o dobrovoljnim penzionim fondovima ("Sl. list RCG", br. 78/06, 14/07, "Sl. list CG", br. 73/10, 40/11) i Zakon o zaštiti depozita ("Sl. list CG", br. 44/10, 10/11 i 47/15) u postupku odgovarajućih izmjena radi potpune implementacije ovog principa.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o Centralnoj banci Crne Gore propisano je da u slučaju potreba za likvidnošću kreditne institucije, Centralna banka može odobriti kreditnoj instituciji kredit, uz odgovarajuća sredstva obezbjeđenja. Bliži uslovi za davanje kredita propisaće se novom odlukom Centralne banke, a kojom će se i staviti van snage Odluka o odobravanju finansijske pomoći u krajnjoj instanci. Na ovaj način postignuće se potpuna usklađenost s tekovinom EU u ovoj oblasti. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o Centralnoj banci Crne Gore dodatno je precizirano postojeće rješenje i izričito je utvrđeno da Centralna banka može državne dužničke hartije od vrijednosti kupovati samo na sekundarnom tržištu.

Što se tiče glavnih ciljeva Centralne banke, Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o Centralnoj banci Crne Gore izričito su utvrđeni ciljevi Centralne banke od dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji. Naime, odredbama člana 87v Zakona propisuje se: „Osnovni cilj Centralne banke je održavanje stabilnosti cijena. Ne dovodeći u pitanje ostvarivanje cilja iz stava 1 ovog člana, Centralna banka podržava opšte ciljeve ekonomske politike Evropske unije, u cilju doprinošenja ostvarivanju ciljeva Evropske unije utvrđenih u članu 3 Ugovora o Evropskoj uniji. Centralna banka djeluje u skladu sa načelom otvorene tržišne privrede sa slobodnom konkurencijom, dajući prednost efikasnoj raspodjeli sredstava, u skladu sa načelima utvrđenih članom 119 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije.“

Centralna banka je dužna da djeluje na ostvarivanju ciljeva i izvršavanju zadataka ESCB-a, u skladu sa Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije, Statutom ESCB-a i ECB-a, propisima EU i ovim zakonom.

S obzirom na monetarni režim u Crnoj Gori, Centralna banka ne vodi politiku deviznog kursa, dok za sprovođenje monetarne politike ne koristi sve standardne instrumente. Obavezna rezerva je instrument monetarne politike koji se efektivno koristi. Prvenstveno, ovaj instrument je kreiran za potrebe jačanja povjerenja u bankarski sistem. Takođe, ovaj instrument korišćen je za obuzdavanje kreditne aktivnosti, smanjivanje jaza između plasmana i izvora sredstava, odnosno njihovo ročno usklađivanje, kao i za povećanje likvidnosti bankarskog sektora.

U skladu sa Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore, Centralna banka nadzire održavanje stabilnosti finansijskog sistema kao cjeline i donosi propise i mjere iz ove oblasti. Centralna banka uređuje poslovanje kreditnih institucija, izdaje dozvole i odobrenja za rad i vrši kontrolu kreditnih institucija, izdaje odobrenja za pružanje platnih usluga i vrši kontrolu platnih institucija, izdaje odobrenja za izdavanje elektronskog novca i za pružanje platnih usluga institucijama za elektronski novac i vrši kontrolu njihovog poslovanja.

Kada je u pitanju **finansijski sistem**, preko 95% sredstava i obaveza je u eurima. Tako je manje od 1% ukupnih kredita odobreno u valuti koja nije euro, ispod 2% pozajmica koje banke koriste je u valuti koja nije euro, kao i oko 6% depozita u bankama. Takođe, najveći dio državnog duga je u eurima, koji iznosi 88,6% ukupnog duga na kraju marta 2017. Na dug u dolarima odnosi se 8,8%, povučeni iznos kredita za autoput. Povlačenje preostalih sredstava po kreditu sa Eksim bankom doprinijeće porastu zaduženosti Crne Gore u drugim stranim valutama. To državu izlaže riziku depresijacije eura u odnosu na dolar. Ipak, ne očekuje se drastičan uticaj. Prije svega, učešće ovog kredita u ukupnom zaduženju države nije značajno i mala je vjerovatnoća da euro bude značajno depresiran u odnosu na dolar tokom 14 godina otplate kredita.

Međunarodne rezerve kojim upravlja Centralna banka iznosile su 606,6 miliona eura na kraju septembra 2017. U strukturi međunarodnih rezervi dominiraju hartije od vrijednosti (65,5%) i to hartije od vrijednosti namijenjene prodaji (68,5% ukupnih ulaganja u HOV).

Spoljni dug države, koji čini konstantno oko 80% ukupnog državnog duga, od 2011. značajnije raste, kao rezultat saniranja posljedica krize. Značajniji rast ovog spoljnjeg duga evidentan je u periodu 2013-2015, emitovanjem euroobveznica i povlačenjem sredstava za autoput. Do 2015, spoljni dug države je činio ispod 50% BDP-a, da bi od 2015. učešće u BDP-u prešlo 50%. Privatni spoljni dug, dug banaka i ostalih sektora je u padu u periodu 2010-2015. i činio je 85,5% BDP-a 2010, odnosno 70% BDP-a 2015. Uključivanjem interkompanijskog duga, privatni dug dostiže nivo od 106,5% BDP-a 2015.

Deficit tekućeg računa je tokom prvih šest mjeseci 2017. iznosio 631,3 miliona eura, što je niže za 5,1% u odnosu na isti period prethodne godine. Prije svega, pad je rezultat povećanja suficita na računima usluga, te primarnih i sekundarnih dohodaka.

Prosječan neto priliv stranih direktnih investicija u periodu 2006 – 2016. se kretao u opsegu od 9,4% BDP-a do 35,6% BDP-a.

Uz stalno rastuće prihode ostvarene u oblasti turizma, koji su se u periodu 2006-2016. kretali od 12,5% BDP-a do 22,2% BDP-a, priliv doznaka predstavlja izuzetno stabilan i rastući izvor sredstava iz inostranstva. Priliv doznaka iz godine u godinu raste i u periodu 2006-2016 se kretao u opsegu od 6,4%BDP-a do 9,3% BDP-a.

3.17.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

3.17.2.1. Usklađivanje zakonodavstva

Ekonomska politika

Zakon o budžetu Crne Gore za 2017. („Sl. list CG“, br. 83/16) je donijet 29. XII 2016. Usvojene su Mjere sanacije budžetskog deficita i javnog duga za period 2017 – 2021, kao sastavni dio Zakona o budžetu Crne Gore za 2017. I pored značajnih efekata koji se očekuju od realizacije usvojenih mjera, ocijenjeno je da je potrebno utvrditi dodatne mjere kako bi se ubrzala dinamika opadanja javnog duga od 2019. i ostvario suficit budžeta u 2020.

U tom cilju, Skupština je 26. VII 2017. donijela Fiskalnu strategiju Crne Gore za period 2017-2020. U skladu sa Zakonom o budžetu i fiskalnoj odgovornosti, a na osnovu Fiskalne strategije Crne Gore za period 2017-2020, Vlada je 6. VII 2017. usvojila Smjernice makroekonomske i fiskalne politike za period 2017-2020. Ovim dokumentom dati su srednjoročni ciljevi ekonomske i fiskalne politike, srednjoročni makroekonomski i fiskalni okvir, na osnovu kojih su utvrđeni limiti potrošnje, koji su obavezujući za 2018, a indikativni za naredni period. Ocjenu kriterijuma fiskalne odgovornosti, odnosno izvršenja numeričkih fiskalnih pravila vrši Državna revizorska institucija, koju objavljuje u Godišnjem izvještaju o izvršenim revzijama i aktivnostima. U cilju jačanja sistema upravljanja javnim finansijama, Skupština Crne Gore je 16. X 2017. usvojila izmjene Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti.

Vlada je 27. I 2017. Usvojila Program ekonomskih reformi za Crnu Goru za period 2017-2019. Ovo je najvažniji dokument Crne Gore u ekonomskom dijalogu s EK i zemljama članicama EU. Istovremeno predstavlja i ključni strateški dokument zemlje za srednjoročno makroekonomsko i fiskalno programiranje, koji sadrži i prateću agendu strukturnih reformi važnih za smanjenje ili eliminisanje prepreka privrednom rastu i jačanju sveukupne konkurentnosti zemlje. Program ekonomskih reformi se priprema svake godine u skladu sa metodologijom i preporukama EK. Priprema ovog dokumenta, koji je najvažniji instrument za vođenje ekonomskog dijaloga između Crne Gore i EK, imajući u vidu dugogodišnji kontinuitet, ne zahtijeva dodatno angažovanje kadrova, već njihovo usavršavanje kroz odgovarajuću ekspertsku podršku.

Kada je u pitanju stanje spremnosti za učešće u procedurama makroekonomske neravnoteže, Crna Gora trenutno ne raspolaže sa svim varijablama koje su potrebne za izradu osnovnih MIP indikatora. U prethodnom periodu, u okviru IPA 2014 višekorisničkog projekta, Zavod za statistiku je kao koordinator statističkog sistema Crne Gore radio na indentifikovanju nadležnih institucija za proizvodnju osnovnih varijabli za izradu MIP indikatora. Nadležne institucije koje su prepoznate kao odgovorne za proizvodnju osnovnih varijabli za izradu MIP indikatora su Centralna banka Crne Gore, Ministarstvo finansija i Zavod za statistiku. Prikupljeni su trenutno raspoloživi podaci za izradu MIP indikatora i

pripremljeni su metapodaci. Takođe, radilo se na pripremi podataka o broju zaposlenih prema ESA 2010 metodologiji. U narednom periodu radiće se na proizvodnji nedostajućih varijabli u cilju veće dostupnosti varijabli koji su neophodni za izradu svih osnovnih MIP indikatora. U periodu od 4-15 XII 2017. planirana je tehnička misija MMF-a sa ciljem podrške CBCG u pripremi IIP i statistike spoljnog duga u skladu sa Priručnikom MMF-a za platni bilans i međunarodnu investicionu poziciju, šesto izdanje (BPM6). Fokus misije će biti na procjeni gotovine u cirkulaciji s obzirom da je ovo jedna od ključnih pozicija koja nedostaje za kompiliranje i izradu IIP tabele. Takođe, u saradnji sa ekspertom MMF-a biće pripremljena i tabela za spoljni dug u skladu sa metodologijom MMF-a i Svjetske banke.

Što se tiče Fiskalne notifikacije, odnosno Procedure prekomjernog deficita podaci se šalju u skladu sa nacionalnom regulativnom i metodologijom, a nakon potpune implementacije ESA2010 i Priručnika o deficitu i dugu podaci će biti revidirani.

Ministarstvo finansija priprema mjesečne, kvartalne i godišnje fiskalne izvještaje koji su u skladu sa Zakonom o budžetu i fiskalnoj odgovornosti, a u toku su aktivnosti na njihovom usklađivanju sa ESA 2010 metodologijom. Navedene aktivnosti sprovodi Radna grupa za implementaciju ESA2010 metodologije u statistici javnih finansija, čiji su članovi predstavnici Monstata, Centralne banke i Ministarstva finansija.

Članovi Radne grupe su u prethodnoj i ovoj godini intenzivno radili na implementaciji pomenute metodologije sa ekspertom iz Hrvatske narodne banke, kroz projekat koji je finansiran preko IPA2013. Projekat je završen u julu 2017. godine i postignuti su značajni rezultati. Za pomenutu oblast statistike (GFS) planira se transfer nadležnosti na Zavod za statistiku, uz povećanje broja zaposlenih, kako bi se ispunili zahtjevi iz pregovaračkih poglavlja 17 i 18.

Za potpuno usklađivanje sa Direktivom 2011/85 potrebno da se u sistem javnih finansija uvede ESA 2010 metodologija, s odgovarajućim institucionalnim obuhvatom.

Monetarna politika

Vlada je 30. III 2017. usvojila Akcioni plan za usklađivanje sa pravnom tekovinom u oblasti monetarne i ekonomske politike. EK je 11. V 2017. dostavljena Pregovaračka pozicija Crne Gore za međuvladinu konferenciju o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji za poglavlje 17 – Ekonomska i monetarna unija.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Centralnoj banci Crne Gore i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o tekućim i kapitalnim poslovima sa inostranstvom su donijeti 16. X 2017. čime je princip nezavisnosti Centralne banke Crne Gore u potpunosti implementiran.

U oblasti zabrane privilegovanog pristupa javnog sektora finansijskim institucijama, EK je dala pozitivno mišljenje na Predlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o dobrovoljnim penzionim fondovima. Izmjenama i dopunama ovog zakona ispoštovane su

preporuke MONEYVAL-a, koje su evaluatori Savjeta Evrope konstatovali kao obavezne i hitne, kao i zahtjev zabrane privilegovanog pristupa javnog sektora finansijskim insitucijama u dijelu koji se odnosi na dobrovoljne penzione fondove. Utvrđivanje ovog zakona na Vladi Crne Gore očekuje se do kraja tekuće godine.

U ovoj oblasti, a kada je u pitanju dinamika donošenja novog Zakona o osiguranju, aktivnosti na izradi Nacrta su u inicijalnoj fazi i biće nastavljene u 2018. i 2019. Predviđeni rok za donošenje Zakona o osiguranju je IV kvartal 2019, s početkom primjene danom pristupanja EU.

Radi usaglašavanja crnogorskog zakonodavstva sa Direktivom o uspostavljanju okvira za oporavak i sanaciju kreditnih institucija i investicionih društava 2014/59/EU (tzv. BRRD), Centralna banka usvojila je u julu 2017. radne verzije Nacrta zakona o sanaciji banaka i Nacrta zakona o izmenama i dopunama Zakona o bankama, koje je krajem jula 2017. dostavila Ministarstvu finansija, na dalju proceduru.

Za usklađivanje crnogorskog zakonodavstva s Direktivom 2013/36/EU o pristupanju djelatnosti kreditnih institucija i bonitetnom nadzoru nad kreditnim institucijama i investicionim društvima i stvaranje pravnog osnova za donošenje seta podzakonskih akata kojima će se u bankarsku regulativu implementirati Regulativa 575/2013/EU o bonitetnim zahtjevima za kreditne institucije i investiciona društva, planira se donošenje novog Zakona o bankama i podzakonskih propisa za njegovo sprovođenje. Centralna banka će u 2018. pripremiti radnu verziju novog Zakona o bankama, sa stranim ekspertima u okviru projekta Tvining „Podrška regulaciji finansijskih usluga“. Na ovaj način će se u bankarsku regulativu implementirati novi Bazelski standardi kapitala i likvidnosti (Bazel III), koji su usmjereni na jačanje kapitalnih zahtjeva za banke, kao i na formiranje okvira za nove regulatorne zahtjeve u vezi sa likvidnošću i dodatne kapitalne zahtjeve za finansijske institucije od sistemskog značaja.

3.17.2.2. Administrativni i operativni kapaciteti

Skupština je 25. X 2017. donijela Zakon o finansijskom lizingu, faktoringu, otkupu potraživanja, mikrokreditiranju i kreditno-garantnim poslovima, čime je Centralna banka postala nadležna za uređivanje i kontrolu poslovanja ovih finansijskih institucija. U cilju implementacije ove nove funkcije, izvršiće se izmjena organizacije i sistematizacije u Centralnoj banci na način da se osiguraju adekvatni administrativni kapaciteti.

U cilju popunjavanja kapaciteti za kreiranje, sprovodjenje i praćenje strukturalne reforme kako bi se ispunili kriterijumi Evropskog semestra, neophodno je popuniti upražnjena radna mjesta u Direktoratu za ekonomsku politiku i razvoj. S tim u vezi, angažovana su 3 službenika-pripravnika koji se obučavaju za poslove u nadležnosti ovog direktorata.

3.18. POGLAVLJE 18: STATISTIKA

3. 18.1. Statistička infrastruktura

Zakonom o zvaničnoj statistici i sistemu zvanične statistike Crne Gore utvrđuje se pravni okvir za proizvodnju i diseminaciju zvanične statistike, kao i okvir za organizaciju sistema zvanične statistike Crne Gore. Isti je u potpunosti usklađen s Regulativom (EZ) br. 223/2009 i evropskim statističkim kodeksom.

Proces planiranja višegodišnjeg programa je regulisan u Zakonu i MONSTAT ga organizuje ponovo u 2018. za Program 2018-2023. Zakon propisuje da Vlada usvaja programe kao i godišnje planove koji se izrađuju u cilju sprovođenja Programa. Oba dokumenta se objavljuju u Službenom listu Crne Gore. MONSTAT je odgovoran za izradu višegodišnjih programa i godišnjih planova u saradnji sa ostalim proizvođačima zvanične statistike.

MONSTAT je potpisao 18 Memoranduma o saradnji s davaocima administrativnih podataka. U kontekstu implementacije ESA 2010 metodologije potpisan je trilateralni sporazum između MONSTAT-a, Centralne banke Crne Gore i Ministarstva finansija.

Uspostavljene su glavne statističke klasifikacije: statistička klasifikacija djelatnosti (NACE Rev.2), međunarodna standardna klasifikacija zanimanja (ISCO-08) i nomenklatura teritorijalnih jedinica za statistiku (NUTS), koje su usklađene s važećim regulativama EU. Zavod za statistiku je u potpunosti implementirao NACE Rev.2 u skladu s Regulativom (EZ) br. 1893/2006, kao i ISCO-08 u skladu s Regulativom (EZ) br. 1022/2009. Klasifikacija proizvoda po djelatnostima (CPA), koja je usklađena sa Regulativom (EZ) br. 451/2008, primjenjuje se u svim statističkim oblastima od početka 2015. Nomenklatura zemalja i teritorija za statistiku spoljne trgovine EU i zemalja koje nijesu članice (GEONOM) koja se bazira na Regulativi (EZ) br. 1106/2012, koristi se u Zavodu za statistiku, takođe, od početka 2015. U 2016. započete su aktivnosti na uspostavljanju DEGURBA klasifikacije (stepen urbanizacije – klasifikacija na: selo, male gradske sredine i velike gradske sredine). Pomenuta klasifikacija urađena je za tri opštine**.**

3.18.2. Makroekonomska statistika

Zavod za statistiku sprovodi obračun kvartalnog bruto domaćeg proizvoda po proizvodnoj i potrošnoj metodi i raspolaže sa vremenskom serijom 2010 – 2017. u tekućim cijenama i 2011-2017. u stalnim cijenama. U oblasti kvartalnog BDP-a Zavod za statistiku je ostvario veliki napredak skraćenjem roka objavljivanja kvartalnog BDP-a od 2016. sa t+90 na t+83 dana nakon isteka referentnog kvartala. U posmatranom periodu, značajan napor je uložen u radu na pripremi podataka kvartalnog BDP-a prema ESA 2010 metodologiji za period 2006-2009. sa ciljem proširenja vremenske serije kvartalnog BDP-a prema ESA 2010 metodologiji. Veliki napredak postignut je i u dijelu pripreme kvartalnih indikatora: broj zaposlenih prema ESA 2010 metodologiji. Pripremljeni su kvartalni podaci o zaposlenima

prema ESA 2010 metodologiji za period 2013-2015. i po prvi put su dostavljeni Eurostat-u putem eDamis.

Takođe, pripremljen je dokument „Inventar kvartalnih nacionalnih računa“ (QNA Inventory), čija izrada je definisana mjerilima za zatvaranje Poglavlja 18, a koji opisuje izvore i metode obračuna kvartalnog BDP-a prema potrošnoj metodi. U septembru 2017. su objavljeni rezultati kvartalnog QBDP za drugi kvartal 2017. po potrošnom pristupu u skladu sa ESA 2010 metodologijom i dostavljeni su Eurostat-u.

Zavod za statistiku sprovodi obračun godišnjeg bruto domaćeg proizvoda po proizvodnoj i potrošnoj metodi u tekućim i stalnim cijenama i bruto nacionalnog dohotka u tekućim cijenama. U 2016. nastavljen je rad na implementaciji ESA 2010 metodologije za vremenski period 2006-2009. kroz uvođenje dvije najznačajnije promjene: kapitalizacija troškova istraživanja i razvoja i tretman vojne opreme. Primjenom unaprijeđenog metodološkog koncepta, proširena je vremenska serija podataka o bruto domaćem proizvodu prema ESA 2010 metodologiji, tako da sada vremenska serija obuhvata period od 2006. pa na dalje. Vremenska serija 2006-2009. u skladu s ESA 2010 metodologijom objavljena je u septembru 2017. zajedno sa rezultatima obračuna godišnjeg BDP-a za 2016. i rezultatima obračuna Bruto nacionalnog dohotka za 2016. po ESA 2010 metodologiji.

Takođe, pripremljen je, i Eurostatu proslijeđen, sveobuhvatni dokument „BND Inventar“ (GNI Inventory), odnosno detaljan opis izvora i metoda obračuna BND-a čija izrada je definisana mjerilima za zatvaranje Poglavlja 18, s pratećim tabelama - Process tabelama koje pokazuju transformisanje osnovnih podataka u skladu sa konceptom metodologije ESA 2010 i propisanim Uputstvom za pripremu dokumenta.

Paralelno s radom na proširenju vremenske serije BDP po ESA 2010 metodologiji, Zavod za statistiku je, tokom 2016. i 2017. uz podršku IPA projekata (IPA 2014 višekorisnički i IPA 2013 nacionalni), nastavio s radom na harmonizaciji s ESA 2010 metodologijom, a čiji rezultati će se koristiti kao inputi za dalje unapređenje i popunjavanje varijabli u okviru tabela definisanih mjerilima za zatvaranje.

U cilju nastavka harmonizacije s ESA 2010 metodologijom, intenzivno se radilo na unapređenju obračuna neobuhvaćene ekonomije, u skladu s preporukama GNI Committe i Eurostat-a, postavljenjem modela za procjenu dijela legalnih (napojnica, privatni časovi, plaćene usluge domaćinstvima) i neleganih aktivnosti (droga i prostitucija), što je doprinjelo sveobuhvatnijem obračunu BDP-a za 2015 i 2016. Rezultati obračuna BDP-a za 2015 i 2016. s uključenim unapređenjem obračuna neobuhvaćene ekonomije (legalne i nelegalne aktivnosti) su dostavljeni Eurostat-u putem eDamis-a.

Godišnji obračun unaprijeđen je u dijelu pripreme indikatora: broj zaposlenih i naknada zarada zaposlenih prema ESA 2010 metodologiji. Pripremljeni su podaci o zaposlenima i naknadama zarada prema ESA 2010 metodologiji za period 2013-2015. i po prvi put su

dostavljeni Eurostat-u putem eDamis. Podaci o naknadama zarada su osnov za nastavak rada na uvođenju obračuna BDP-a prema dohodovnoj metodi.

U dijelu godišnjih nacionalnih računa, pripremjeni su i metapodaci za raspoložive indikatore za proceduru makroekonomske neravnoteže (Macro-economic imbalance procedure – MIP).

U okviru Ipa 2014 višekorisničkog projekta započet je rad na pripremi godišnjih sektorskih računa. Analizirani su raspoloživi statistički i administrativni izvori za pripremu godišnjih sektorskih računa.

Na osnovu raspoloživih izvora djelimično su pripremljeni eksperimentalni računi proizvodnje i primarne distribucije dohotka za nefinansijski sektor i računi proizvodnje, primarne i sekundarne distribucije dohotka za sektor opšte države prema ESA 2010 metodologiji. U narednom periodu kroz Ipa 2015 projekat nastaviće se rad na daljem razvoju godišnjih sektorskih računa.

U cilju doprinosa daljem razvoju godišnjih sektorskih računa u prethodnom periodu poseban akcenat je stavljen na pripremi eksperimentalne klasifikacije institucionalnih jedinica po institucionalnim sektorima u skladu sa kriterijumima definisanih prema ESA 2010 metodologiji, tj. na definisanju nefinansijskog, finansijskog, sektora opšte države i neprofitnih institucija u službi domaćinstava. Pripremljena je nacrt sektorizacije navedenih sektora za 2015. i u toku je rad na pripremi sektorizacije za 2013 i 2014.

Nakon završenog rada na pripremi godišnjih sektorskih računa, stvoriće se uslovi za pripremu kvartalnih sektorskih računa prema ESA 2010 metodologiji.

Uz podršku IPA 2013 nacionalnog projekta ostvaren je značajan napredak u radu na pripremi i proizvodnji tabela ponude i upotrebe. Konkretan napredak ostvaren je u proizvodnji balansiranih tabela ponude i upotrebe za 2013 i 2014. Rezultati kompleksnog istraživanja o Strukturi prihoda i rashoda privrednih subjekata, preduzetnika i korisnika budžetskih sredstava za referentnu 2013. koje je realizovano u novembru-decembru 2014. korišćen je kao najvažniji izvor podataka za pripremu navedenih tabela ponude i upotrebe. U narednom periodu radiće se na proširenju vremenske serije tabela ponude i upotrebe i njihovoj daljoj harmonizaciji sa ESA 2010 metodologijom.

Proizvodnjom duže vremenske serije tabela ponude i upotrebe stvoriće se uslovi za budući rad na proizvodnji input-output tabela.

Shodno Zakonu o zvaničnoj statistici, Ministarstvo finansija vodi statistiku fiskalnih rashoda i nefiskalnih prihoda. Crna Gora je prvi put u oktobru 2014. dostavila Eurostat-u podatke Fiskalne notifikacije i nakon toga nastavila a redovnom transmisijom podataka. ESA metodologija nije još uvijek implementirana u Crnogorskoj fiskalnoj notifikaciji, ali su u prethodnom periodu značajni koraci preduzeti u cilju unapređenja metodološkog okvira i

usaglašavanja statistike javnih finansija prema ESA 2010 metodologiji, a što je definisano i Strategijom za implementaciju ESA 2010 metodologije u oblasti javnih finansija, koju je Vlada usvojila u aprilu 2015. Ostvaren je iskorak u ovoj oblasti, uspostavljanjem eksperimentalne klasifikacije institucionalnih jedinica koje pripadaju državnom sektoru po ESA 2010 metodologiji, a na bazi kojih će uslijediti dalja unapređenja. Urađena su metodološka prilagođavanja brojnih transakcija: podešavanje poreza prema obračunskom principu, pripremljen je model za obračun državnih obveznica i dividendi, kamata, državnih zapisa, izdataka za vojno naoružanje i licenci za mobilnu telefoniju. Finalizovane su prevedbene tabele ekonomske klasifikacije statistike fiskalnih prihoda i nefiskalnih izdataka koje su kodirane prema ESA 2010 metodologiji.

Shodno Zakonu o zvaničnoj statistici, Centralna banka Crne Gore nadležna je za kompiliranje finansijskih računa. Ključne aktivnosti potrebne za izradu finansijskih računa su u toku. Te aktivnosti uključuju institucionalnu klasifikaciju sektora, razvoj statistike javnog/državnog sektora (na osnovu strategije Ministarstva finansija) i razvoj statistike ostatka svijeta. U oblasti platnog bilansa (BoP), CBCG proizvodi i distribuira BoP podatke po novoj metodologiji (BPM6). U prethodnom periodu ostvaren je napredak uspostavljanjem eksperimentalne klasifikacije institucionalnih jedinica koje pripadaju finansijskom sektoru po ESA 2010 metodologiji, a na bazi kojih će uslijediti dalja unapređenja.

Veliki napredak je ostvaren kroz realizovane aktivnosti u oblasti statistike spoljne trgovine robama koja je u velikoj mjeri usklađena sa pravnom tekovinom EU, a koje takođe doprinose unapređenju makroekonomske statistike. Uz podršku IPA 2010 nacionalnog projekta proizvedeni su eksperimentalni podaci spoljnotrgovinske robne razmjene po fakturnoj vrijednosti po valutama (Trade by Invocing currency-TIC) i podaci spoljnotrgovinske robne razmjene po karakteristikama preduzeća (Trade by Enterprise Characteristic – TEC) za referentnu 2014. Takođe, u 2017. je implementirana Evropska klasifikacija roba – CN2017 (8 diggit-a).

U okviru statistike cijena, harmonizovani indeks potrošačkih cijena (HICP) i paritet kupovne moći (PPP) su u velikoj mjeri usklađeni sa standardima EU. Harmonizovani indeks potrošačkih cijena i paritet kupovne moći se proizvode u skladu sa glavnim regulativama (EK) br. 2016/792 i br. 1445/2007. Zavod za statistiku dostavlja redovno EUROSTAT-u: mjesečne harmonizovane indekse potrošačkih cijena (od februara 2016. na novom zajedničkom referentnom periodu indeksa, 2015=100), godišnje pondere, ažuriranu listu administrativnih cijena, metapodatke (HICP_ESMS_A).

Implementirana je Evropska klasifikacija individualne potrošnje prema namjeni na petocifarskom nivou (ECOICOP 5 digit) kao i regulativa EK br. 2015/2010, koja se odnosi na novi zajednički referentni period indeksa (2015=100). U okviru projekta IPA 2014,

Zavod je obračunao eksperimentalni HICP u stalnim poreskim stopama za period od 2012. do 2015. Takođe, u okviru istog projekta, ažurirane su detaljne radne metodologije za harmonizovani indeks potrošačkih cijena i paritet kupovne moći. Započet je rad na uvođenju Indeksa tržišnih cijena kuća i stanova (House Price Index), pri čemu su identifikovani administrativni izvori podataka i obračunat eksperimentalni indeks na osnovu podataka iz redovnog MONSTAT-ovog istraživanja „Cijene stanova u novogradnji".

3.18.3. Poslovna statistika

SBS podaci su prvi put dostavljeni Eurostat-u u julu 2017. putem eDamis programa za transmisiju podataka.

Kratkoročna statistika za industriju, građevinarstvo i usluge se obračunava u redovnoj mjesečnoj i kvartalnoj dinamici. Crna Gora je kroz različite IPA programe implementira evropsko zakonodavstvo u oblasti kratkoročnih statistika. U periodu od oktobra 2016. do oktobra 2017. značajno je unaprijeđena usklađenost kratkoročne statistike, povećanjem obuhvata novih indikatora u okviru Eurobaze podataka, a u skladu s Regulativama (EZ) br. 1165/98 i 1158/2005. Značajan napredak napravljen je obračunom kalendarski i sezonski prilagođenih serija podataka za oblast građevinarstva i trgovine na malo. Svi novoobračunati indikatori dostavljeni su Eurostat-u. U oblasti statistike usluga, na osnovu administrativnih izvora (PDV podaci) obračunat je promet usluga za period 2010-2017. Podaci još uvijek nijesu dostavljeni Eurostatu. Metapodaci u novom ESMS formatu za kratkoročne statistike su revidirani u oktobru 2016. putem aplikacije Metadata Handler, u skladu sa zahtjevima Eurostat-a.

PRODCOM statistika je potpuno usklađena u odnosu na osnovnu Regulativu (EZ) br. 3924/91. Kao konsekvenca primjene nove klasifikacije CPA revision 2.1 implementirana je PRODCOM lista 2016. Podaci za 2016. su proslijeđeni Eurostatu u predviđenom roku.

Zavod za statistiku redovno proizvodi podatke o statistici domaćih i stranih filijala- FATS, prema klasifikaciji djelatnosti NACE Rev2. Poštujući princip povjerljivosti, podaci se objavljuju na agregiranom nivou prema sledećim grupama: industrija, građevinarstvo, trgovina i usluge. Podaci FATS statistike su dostavljeni Eurostat-u putem eDamis programa za transmisiju podataka.

Statistika turizma je visoko usklađena s EU Regulativom 692/2011. Indikator o mjesečnoj neto stopi zauzetosti soba je obračunat i šalje se Eurostatu počevši od januara 2017. Značajan iskorak napravljen je u statistici nacionalnog turizma. U okviru projekta IPA 2014, prvi put je sprovedeno pilot istraživanje o turističkoj aktivnosti stanovništva Crne Gore za 2016. U julu 2017. Eurostat-u su poslati na validaciju svi setovi podataka i mikro-baza podataka o nacionalnom turizmu, dok je u avgustu 2017. poslat izvještaj o kvalitetu. Sprovođenje istraživanje o nacionalnom turizmu nastavljeno je i u 2017. shodno Godišnjem planu zvanične statistike za 2017.

U 2016. je uspostavljena i u potpunosti usklađena statistika vazdušnog saobraćaja i prometa putnika u vazdušnom saobraćaju shodno Regulativi (EZ) br. 437/2003. Podaci su proslijeđeni Eurostatu u zahtijevanoj formi mikro-podataka. U aprilu 2017. Eurostat-u je dostavljen dokument „Inventory air transport statistics".

Ministarstvo nauke je odgovorna institucija za proizvodnju statistike nauke i istraživanjaiona se proizvodi za sva četiri sektora: visoko obrazovanje, državni, poslovno-preduzetnički i privatni neprofitni sektor, u skladu sa zahtjevima EU regulative o statistici nauke i tehnologije.Iako u državi nije uvedena ova klasifikacije, primjenjuju se smjernice o definiciji sektora iz metodološkog priručnika Frascati (OECD 2002, 2015)

U 2017. se uz podršku IPA 2013 nacionalnog projekta uspostavila metodologija i instrumenti, kao i mapa puta za istrazivanje inovacija. Istraživanje o inovativnim aktivnostima preduzeća Zavod za statistiku će sprovoditi kao dvogodišnje istraživanje. U 2018. predviđen je Pilot projekat.

U oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija Zavod za statistiku sprovodi istrazivanje o Upotrebi informacionih komunikacionih tehnologija u preduzecima i domacinstvima.

Podaci za 2016. objavljeni su 31. X 2016. U aprilu 2017. prikupljeni su podaci za domaćinstva i preduzeća za 2017. U septembru 2017. podaci za istu godinu su dostavljeni Eurostatu (putem Edamis-a) zajedno s relevantnim izvještajima: Izvještaji o metapodacima (Metadata Report) i Izvještajima o kvalitetu (Quality Report).

3.18.4. Socijalna statistika

U oblasti socijalne statistike sprovodi se u potpunosti Anketa o prihodima i uslovima života (EU-SlLC) od 2013. uz usaglašenost regulativama relevantnim za navedenu oblast. U aprilu i maju 2017. sprovedeno je istrazivanje za 2017. i radilo se na analizi podataka od 2013-2016. kako bi se u novembru 2017. EUROSTAT-u dostavili podaci.

Statistika o socijalnoj zaštiti je uspostavljena kada je u 2017. realizovano prvi put pilot istraživanje statistike socijalne zaštite ESSPROS, za podaci se odnose na 2013, 2014. i 2015. Podaci su dostavljeni EUROSTAT –u putem EDAMIS –a.

Istraživanje o troškovima rada (LCS) se sprovodi 2017. kao redovno istraživanje. Statistika slobodnih radnih mjesta (JVS) je Planom statističkih istraživanja predviđena kao probno istraživanje u 2017. sa ciljem ispitivanja mogućnosti korišćenja administrativnih izvora za ovo istraživanje.

Radna grupa Ministarstva zdravlja počela je rad na izradi Pravilinika o utvrdjivanju uzroka smrti i obrascu potvrde o smrti i ocekuje se njegova finalizacija i usvajanje u prvom kvartalu 2018.

Institut je dostavio raspolozive podatke nemonetarne zdravstvene statistike prema zahtjevu i metodologiji EUROSTAT-a u julu 2017. završno s podacima koji su bili dostupni za 2016. i nastavlja i dalje sa povećanjem obuhvata u skladu sa zahtjevima.

Podaci u vezi s vanjskim migracijama se dostavljaju Eurostatu – ukupno 19 tabela. Podaci o emigracijama zahtjevu dodatna metodološka prilagođavanja zbog nedovoljnog obuhvata tokova. Statistika Azila će se od 2018. sprovodi kao redovno istraživanje, i za 2018. se planira prva dostava podataka Eurostatu. Do sada se sprovodilo pilot istraživanje.

3.18.5. Poljoprivredna statistika

Godišnja istraživanja u oblasti statistike biljne proizvodnje usklađena su s Regulativom (EK) br. 543/2009. Podaci godišnjih istraživanja iz oblasti statistike biljne proizvodnje redovno se dostavljaju Eurostat-u putem e-DAMIS web portal. U periodu oktobar 2016-oktobar 2017. radilo se na unapređenju vremenske dostupnosti podataka, kroz analize dostupnih administrativnih izvora i sprovođenje Pilot istraživanje o biljnoj proizvodnji, koje je realizovano putem telefona u decembru 2016.

Dalji rad u oblasti poljoprivredne statistike biće usmjeren na ispitivanje mogućnosti prelaska na administrativne izvore podataka, kao i uvođenje savremenijih metoda prikupljanja podataka, čime bi se poboljšala dostupnost podataka, odnosno skratilo vrijeme do objavljivanja.

U novembru 2016. sprovedeno je istraživanje o strukturi poljoprivrednih gazdinstava u skladu sa Regulativom (EZ) br. 1166/2008. Podaci će shodno regulativi, biti dostavljeni Eurostatu do kraja 2017.

U saradnji s Biotehničkim fakultetom uspostavljen je kompletan Proizvodni račun u poljoprivredi za period 2012 - 2016. koji je zasnovan na principu bilansa. Rezultati će biti dostupni u decembru 2017.

U oblasti agromonetarne statistike, koja obuhvata Ekonomske račune i cijene u poljoprivredi, u kontinuitetu se radi na usklađivanju sa pravnim tekovinama EU.

Ekonomski računi u poljoprivredi obuhvataju: Proizvodni račun, Račun stvaranja dohotka, Račun preduzetničkog dohotka, Kapitalni račun. U februaru 2017. uspostavljen je kompletan Proizvodni račun u poljoprivredi za period 2012 - 2016. (vrijednost proizvodnje - Output, vrijednost međufazne potrošnje - Input) u skladu s Regulativom (EZ) br. 138/2004, koji predstavlja dio Ekonomskog računa u poljoprivredi. U cilju kontrole računa međufazne potrošnje i obračuna dijela Kapitalnog računa u okviru istraživanja o strukturi poljoprivrednih gazdinstava, koje je sprovedeno u novembru 2016. uključen je set finansijskih pitanja koja će poslužiti za kontrolu dobijenih rezultata kroz sistem Ekonomskih računa u poljoprivredi.

Postavljen je sistem za obračun računa stvaranja dohotka na bazi raspoloživih podataka i sistem za dobijanje Kapitalnog računa u poljoprivredi (na bazi dobijenih rezultata stočarstva, plantaža i mašina).

Uspostavljen je kompletan sistem obračuna apsolutnih cijena u poljoprivredi i indeksa cijena poljoprivrednih proizvoda i sredstava i usluga uloženih u poljoprivredi na baznu 2015. za period 2011 – 2016. u skladu sa EUROSTAT-ovim Priručnikom za cijene u poljoprivredi, od marta 2008.

Pripremljena je metodologija i upitnik za sprovođenje Pilot istraživanja o cijeni zemljišta i zemljišne rente u skladu sa „Zajedničkom metodologijom" dogovorene između Europske komisije (Eurostat) i država članica u 2010. Istraživanje će biti realizovano na terenu u periodu od 16. – 30. X 2017.

3.18.6. Statistika životne sredine i energetike

Strukturalna i kratkoročna statistika energetike se proizvode i u potpunosti su usklađene u odnosu na evropsko zakonodavstvo. U novembru 2016. kreiran je e-upitnik za prikupljanje mjesečnih podataka o naftnim derivatima. U martu 2017. Eurostat je prvi put publikovao podatke SHARES statistike (Renewables energy sources) za Crnu Goru, na osnovu podataka energetskih bilansa koji se redovno dostavljaju Eurostat-u. Statistika cijena energenata je u potpunosti usklađena sa evropskom direktivom (EC) br. 2008/92.

Obuhvaćeni su svi relevantni energenti koji se proizvode i troše u Crnoj Gori i prikazani su u energetskim bilansima prema važećim međunarodnim metodološkim standardima (Eurostat i IEA).

U saradnji s Agencijom za zaštitu prirode i životne sredine, statistika otpada se sprovodi u skladu s Regulativom (EZ) br. 849/2010, podaci se dostavljaju Eurostat-u putem EDAMIS-a. U oblasti statistike otpada u 2017. pripremljena je revidirana serija podataka 2011-2015. Na ovaj način su dobijeni uporedivi podaci na nacionalnom i na međunarodnom nivou.

Započeto je prikupljanje informacija o izvorima podataka, neophodnih za obračun ekonomskih računa u životnoj sredini.

Statistike o troškovima zaštite životne sredine se ne proizvode ali MONSTAT planira njen razvoj. Započet je rad na razvoju bilansa materijalnih tokova kroz projekat GRANT 2015 (2017-2019).

3.18.7. Dodatno povezivanje

Zavod za statistiku šalje EUROSTAT-u putem Edamis web portala i Edamis web aplikacije podatke iz 45 domena.

Ukupno se šalje 238 različita dataseta. Konstantno se radi na povećanju broja podataka iz domena i datasetova koji se šalju preko Edamisa.

U periodu 1. X 2016. - 10. X 2017 Zavod za statistiku je poslao EUROSTAT-u putem Edamis web portala i Edamis web aplikacije podatke iz 41 domena. U tom periodu poslato je 218 različitih data setova.

3.19. POGLAVLJE 19: SOCIJALNA POLITIKA I ZAPOŠLJAVANJE

3.19.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

3.19.1.1. Radno pravo

Programom pristupanja Crne Gore EU 2016-2018 (PPCG) je planirano donošenje Zakona o radu u IV kvartalu 2017. Zakon se nalazi u završnoj fazi i uskoro se očekuje njegovo upućivanje ka EK. U cilju usklađivanja s pravnom tekovinom i međunarodnim propisima, izvršene su promjene u odnosu na važeći tekst Zakona o radu koje su usaglašavane sa socijalnim partnerima. Javna rasprava povodom ovog zakona je završena 25. IX 2017, a realizovana je kroz pet okruglih stolova organizovanih po teritorijalnom (sjever, jug i centar Crne Gore) i funkcionalnom principu (sjedišta socijalnih partnera).

Nacrt Zakona o radu je usklađen s direktivama EU predviđenim Akcionim planom za Poglavlje 19 - Socijalna politika i zapošljavanje, a koje nisu bile transponovane u važeći tekst Zakona o radu. Zakon je u potpunoj fleksibilnosti u pogledu postupka zasnivanja radnog odnosa, zasnivanja radnog odnosa na jednostavan i ekonomičan način bez administrativnih barijera; redefinisanja pojedinih instituta postojećeg Zakona u cilju sprečavanja i pronalaženja mehanizama i istrumenata za suzbijanje sive ekonomije na tržištu rada i rada na crno; načina dokazivanja teško dokazivog oblika rada-prekovremeni rad, rada za vrijeme državnih i drugih praznika, isplata dijela „zarade na ruke“, zloupotreba privremene spriječenosti za rad – bolovanja; davanju podsticaja novom zapošljavanju, a posebno aktivnoj ulozi Inspekcije rada Agencije za mirno rješavanje radnih sporova, kao i posebnoj ulozi sudova u potpunoj zaštiti prava zaposlenih. Odredbe Nacrta zakona o radu su usklađene s Direktivom 2008/104, Direktivom 2003/88, Direktivom 2008/94, Direktivom 89/391, Direktivom 92/85, Direktivom 2010/18, Direktivom 96/34, Direktivom 1999/70 i Direktivom 2008/94.

Inspekcija rada se finansira u okviru Uprave za inspekcijske poslove. Iako ima određeni nivo opreme, potrebno je dodatno opremanje inspekcije rada. U periodu od 1. I do 20. X 2017, inspekcija rada je u neformalnom radu zatekla 25 djece uzrasta iznad 15 godina i preduzela mjere na legalizaciji njihovog rada ukazivanjem poslodavcima za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti. Nakon toga, pribavljene su saglasnosti roditelja i ljekarska uvjerenja, pa su zaključeni ugovori o radu i maloljetnici su prijavljeni na obavezno socijalno osiguranje, te na taj način im je regulisan radno-pravni status, u skladu sa Zakonom o radu. Inspekcija je sankcionisala poslodavce zbog nezakonitog radnog angažovanja maloljetnika,

shodno kaznenim odredbama Zakona o radu. Djeca nijesu zatečena na teškim i opasnim poslovima, pa nijesu evidentirani slučajevi koji bi se mogli tretirati kao najgori oblik radnog angažovanja djece u bilo kojoj djelatnosti.

3.19.1.2. Zaštita i zdravlje na radu

PPCG-om je predviđeno donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti i zdravlju na radu za III kvartal 2017. Tekst Predloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti i zdravlju na radu proslijeđen je EK 6. IX 2017. na mišljenje. Predlog ovog Zakona je usklađen sa: Direktivom Evropskog Savjeta 1998/24/EZ od 7. IV 1998. za zaštitu i zdravlje radnika od rizika izloženosti hemijskim materijama na radu; Direktivom Komisije 91/322/EEZ od 29. V 1991. o ustanovljavanju indikativnih graničnih vrijednosti u vezi primjene Direktive Savjeta 80/1107/EEZ u vezi sa zaštitom radnika od rizika izloženosti hemijskim, fizičkim i biološkim štetnostima na radu; Direktivom Komisije 2000/39/EZ od 8. VI 2000. o ustanovljavanju prve liste indikativnih graničnih vrijednosti u vezi primjene Direktive Savjeta 98/24/EZ za zaštitu i zdravlje radnika od rizika izloženosti hemijskim štetnostima na radu; Direktivom Komisije 2006/15/EZ od 7. II 2006. o ustanovljavanju druge liste indikativnih graničnih vrijednosti u vezi primjene Direktive Savjeta 98/24/EZ i kojom se mijenjaju Direktiva 91/322/EEZ i Direktiva 2000/39/EZ; Direktivom Komisije 2009/161/EZ od 17. XII 2009. o ustanovljavanju treće liste indikativnih graničnih vrijednosti u vezi primjene Direktive Savjeta 98/24/EZ i kojom se mijenja Direktiva 2000/ 39/EZ .

Pravilnik o zaštiti i zdravlju na radu od rizika izloženosti hemijskim materijama ("Službeni list Crne Gore", br. 81/16 od 28. XII 2016) je usklađen s Direktivom 2004/37/EZ o zaštiti radnika od rizika zbog izloženosti kancerogenim ili mutagenim materijama na radu i Direktivom 2016/0130 o izmjeni Direktive 2004/37/EZ o zaštiti radnika od rizika zbog izloženosti kancerogenim ili mutagenim materijama na radu

Pravilnik o izmjeni pravilnika o mjerama zaštite i zdravlja na radu od rizika izloženosti kancerogenim ili mutagenim materijama „Službeni list CG”, br. 60/16 od 20. II 2017. je usklađen s Direktivom Evropskog Parlamenta i Savjeta 2009/148/ES od 30. XI 2009. godine o zaštiti radnika od rizika pri izlaganju azbestu na radu

Pravilnik o mjerama zaštite na radu od rizika izloženosti azbestu („Sl. list CG“, br. 14/17) je usklađen s Direktivom 1999/92/ES o minimalnim zahtjevima za poboljšanje sigurnosti i zaštite zdravlja radnika potencijalno izloženih riziku od eksplozivnih atmosfera.

Pravilnik o mjerama zaštite od rizika izloženosti eksplozivnoj atmosferi („Sl. list CG“, br. 27/17) je usklađen s Direktivom 2000/54/EZ o zaštiti radnika od rizika povezanih sa izlaganjem biološkim agensima na radu

3.19.1.3. Socijalni dijalog

Na izradi Nacrta zakona o Socijalnom savjetu i Nacrtu zakona o reprezentativnosti sindikata radila je radna grupa u kojoj su učestvovali predstavnici socijalnih partnera. Nakon tripartitnih konsultacija uz puni konsenzus Savjet je dao pozitivna mišljenja na predlog navedena dva zakona, koji su dostavljeni EK na mišljenje.

Socijalni savjet Crne Gore funkcioniše na nivou tri opštine.

Na bipartitnom nivou sprovodi se socijalni dijalog na nivou grana i koji je na zadovoljavajućem nivou o čemu govori činjenica da je 20 granskih ugovora na snazi.

Kolektivni ugovor kod poslodavca zaključuje nadležni organ poslodavca i reprezentativna organizacija sindikata. Učesnici u zaključivanju kolektivnog ugovora dužni su da pregovaraju. Svaka ugovorna strana može pokrenuti pregovore.

Zaposleni i poslodavci imaju pravo da po slobodnom izboru, bez prethodnog odobrenja, osnivaju svoje organizacije i da se u njih učlanjuju, pod uslovima utvrđenim statutom i pravilima tih organizacija. Poslodavac je dužan da zaposlenima obezbijedi slobodno ostvarivanje sindikalnih prava i da sindikalnoj organizaciji obezbjedi uslove za efikasno obavljanje sindikalnih aktivnosti kojima se štite interesi i prava zaposlenih, u skladu sa kolektivnim ugovorom.

U Crnoj Gori ne postoji obaveza registracije pojedinačnih kolektivnih ugovora, stoga ne postoji informacija koliko preduzeća ima sklopljen pojedninačni kolektivni ugovor.

Opšti i granski kolektivni ugovori se primjenuju na sve zaposlene u Crnoj Gori odnosno u grani, bez obzira na vlasničku strukturu preduzeća.

3.19.1.4. Politika zapošljavanja

Tržište rada prema podacima iz Ankete o radnoj snazi za II kvartal 2017, bilježi pozitivne pomake, kod indikatora stope aktivnosti, zaposlenosti i nezaposlenosti.

Stopa aktivnosti (15+) iznosila je 54,8% i bilježi rast u odnosu na prvi kvartal 2017. kada je iznosila 53,9%, kao i blagi rast u odnosu na isti kvartal prethodne godine (54,5%);

Stopa zaposlenosti (15+) iznosila je 46,5% i veća je za 1,9 p.p. u odnosu na prvi kvartal kada je iznosila 44,6%, odnosno 1,6 p.p. u odnosu na isti kvartal prethodne godine.

Stopa nezaposlenosti (15+) iznosila je 15,1% i niža je za 2,3 p.p. u odnosu na prvi kvartal (17,4%), odnosno za 2,4 p.p. u odnosu na isti kvartal prethodne godine kada je iznosila 17,5%.

Blagi trend oporavka indikatora u II kvartalu u odnosu na I tekuće godine, zabilježen i kod mladih 15-24 godine, koji se ogleda u rastu stope aktivnosti na 30,1% (28,6%), stope

zaposlenosti na 21,4%(18,6%) i padu stope nezaposlenosti na 28,9%(35,0%), kao i kod populacije starijih 50-64 (57,2%:45,54,5%, 53,1%:50,5% I 7,1%:7,3%).

Prema administrativnim podacima, prosječan rast zaposlenosti, za osam mjeseci 2017. veći je za 3,6% u odnosu na isti period prethodne godine (177.514:183.828). Rast zaposlenosti zabilježen je kod 16 sektora djelatnosti dok je samo kod tri zabilježen pad zaposlenosti. Najveći rast zaposlenosti zabilježen je kod sektora djelatnosti: administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti 17,1%, građevinarstvo 8,8%, snabdijevanje el.energijom, gasom parom i klimatizacija 7,9%, usluge smještaja i ishane 5,3%, te saobraćaj i skladištenje 4,5%. Pad zaposlenosti zabilježen je kod poslovanja sa nekretninama za 5,3%, umjetnost, zabava i rekreacija 1,2% i finansijske djelatnosti i djelatnost osiguranja za 05%.

Na kraju septembra 2017, na evidenciji nezaposlenih nalazilo se 48.752 lica što je neznatno manje u odnosu na početak godine (49.487). Stopa registrovane nezaposlenosti iznosila je 21,01% dok je početkom godine iznosila 21,33%. Učešće žena u registrovanoj nezaposlenosti za devet mjeseci tekuće godine je poraslo sa 52,21% na 57,44%. Učešće nezaposlenih mladih do 25 godina u ukupnoj registrovanoj nezaposlenosti je smanjena sa 18,41% na 11,4%, dok je učešće starijih od 50 godina povećano sa 22,11% na 29,62%.

Okvir politike zapošljavanja definisan je Nacionalnom strartegijom zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020, koja se sprovodi kroz godišnje akcione planove. U toku je implementacija Akcionog plana zapošljavanja za 2017. kojim su definisane aktivnosti koje će se realizovati kako bi se ostvarili ciljevi u okviru postavljenih prioriteta. Sprovođenje predviđenih aktivnosti uslovili su i blagi oporavak indikatore tržišta rada.

Jedan od ciljeva Strategije u okviru prioriteta Povećanje zaposlenosti i smanjenja nezaposlenosti je i povećanje efikasnosti mjera aktivne politike zapošljavanja s posebnim naglaskom na uključivanje mladih, žena i dugoročno nezaposlenih lica na tržište rada. U susret stvaranju uslova za veću efikasnost aktivnih mjera kroz Projekat Aktivne mjere tržišta rada za zapošljivost ko-finansiran od strane EU iz IPA komponente IV – Operativnog programa „Razvoja ljudskih resursa 2012-2013'' izrađena je Analiza djelotvornosti aktivnih mjera tržišta rada u Crnoj Gori, koja predstavlja jedan od ključnih rezultata projekta, a nalazi i preporuke treba da posluže kao pomoć daljem razvoju oblasti zapošljavanja u Crnoj Gori.

Kad su u pitanju aktivne politike tržišta rada, Zavod za zapošljavanje Crne Gore je, polazeći od zahtjeva tržišta rada i nemogućnosti nezaposlenih lica da im odgovore, realizovao programe namijenjene kako, nezaposlenim, prioritetno teže zapošljivim licima, tako i poslodavcima. Realizacijom ovih programa, u osnovi se nastoje istovremeno postići dva cilja, podići nivo zapošljivosti i zapošljavanja nezaposlenih i obezbijediti nedostajuća radna snaga na tržištu rada. Programi su sprovedeni, u obimu utvrđenom na osnovu stanja i prisutnih trendova na tržištu rada, zahtjeva kako tražilaca zaposlenja, tako i poslodavaca,

programa i mjera Vlade u oblasti zapošljavanja i zaposlenosti, raspoloživih sredstava za ove namjene, kao i drugih relevatnih izvora.

U periodu od 1. X 2016. do 17. X 2017. Zavod za zapošljavanje je organizovao programe aktivne politike zapošljavanja za 1.979 učesnika. Programi obrazovanja i osposobljavanja odraslih koji podrazumijevaju sticanje stručnih kvalifikacija i ključnih vještina potrebnih tržištu rada, realizovani su za 544 nezaposlena lica. Učesnici programa su nezaposlena lica, prioritetno suficitarnih zanimanja koja su zainteresovana za zapošljavanje u turističko-ugostiteljskoj privredi, građevinarstvu, poljoprivredi i drugim oblastima u kojima je veća mogućnost zapošljavanja.

U saradnji s poslodavcima iz privatnog sektora, organizovani su programi osposobljavanja za samostalan rad i osposobljavanja za rad kod poslodavca za 226 učesnika. Programom osposobljavanja za samostalan rad omogućeno je sticanje znanja, vještina i kompetencija za samostalno obavljanje poslova i radnih zadataka za 55 nezaposlenih lica koja su prije manje od dvije godine stekla srednje obrazovanje (III i IV nivo) i nijesu imala radno iskustvo u nivou obrazovanja. Programom je obuhvaćeno 171 nezaposleno lice u nepovoljnom položaju na tržištu rada.

Društveno korisnim programima iz oblasti brige o djeci i mladima, starim licima koja su u stanju socijalne potrebe, zaštite životne sredine, obrazovnim, kulturnim i drugim oblastima od javnog interesa obuhvaćena su 1.064 nezaposlena lica.

Polazeći od činjenice da neformalno poslovanje kao paralelna aktivnost formalnom-regularnom poslovanju negativno utiče na integraciju mladih na tržištu rada, a time i na njihov socijalno ekonomski status, Zavod za zapošljavanje je u saradnji s drugim nadležnim organima realizovao Program osposobljavanja i zapošljavanja mladih na poslovima suzbijanja neformalnog poslovanja "Stop sivoj ekonomiji" kojim je obuhvaćeno 145 nezaposlenih visokoobrazovanih mladih lica. Učesnici programa su se u realnoj radnoj sredini osposobili i zaposlili, u trajanju od četiri mjeseca, na poslovima pružanja tehničke podrške i pomoći službenim licima Uprave za inspekcijske poslove, Uprave policije i Poreske uprave u suzbijanju neformalnog poslovanja.

Tokom 2017. realizovao se i Program stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem za 3.274 lica sa evidencije nezaposlenih (peta generacija). Program omogućava licima sa stečenim visokim obrazovanjem, bez radnog iskustva, da tokom devetomjesečnog stručnog osposobljavanja steknu znanja, vještine i kompetencije za samostalno obavljanje posla i polaganje odgovarajućeg stručnog ispita.

Inicirana je i izmjena zakonskih rješenja na tržištu rada (Zakona o radu i Zakona o zapošljavanju i ostvarivaju prava iz osiguranja od nezaposlenosti). Dodatno, izvršena je izmjena Zakona o zdravstvenom osiguranju i Zakona o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje u smislu da nezaposleno lice, koje nije korisnik novčane naknade, pravo na

zdravstveno osiguranje ostvaruje neposredno prijavljivanjem Fondu za zdravstveno osiguranje.

Inspekcija rada za oblast radnih odnosa i zapošljavanja sprovodi redovne kontrole i kontrole po inicijativama. Najčešće nepravilnosti se odnose na rad bez ugovora o radu i prijave na obavezno osiguranje (kako crnogorskih državljana, tako i stranaca), bez dozvole za privremeni boravak i rad stranca ili prijave rada stranca, neredovnost isplate zarada i uplate doprinosa. Ipak može se konstatovati značajno poboljšanje u smislu većeg poštovanja zakonskih obaveza od strane poslodavaca.

Kada su u pitanju usluge javnog oglašavanja, Zavod za zapošljavanje Crne Gore je u obavezi, shodno Zakonu o zapošljavanju i ostvarivanju prava iz osiguranja od nezaposlenosti, da slobodno radno mjesto poslodavaca, oglasi na oglasnoj tabli i internet stranici Zavoda i u medijima, u roku od dva dana od dana prijavljivanja. Sredstva za javno oglašavanje slobodnog radnog mjesta obezbjeđuje Zavod. Poslodavac je dužan da Zavodu za zapošljavanje prijavi slobodna radna mjesta, radi praćenja ponude i tražnje na tržištu rada. Pod slobodnim radnim mjestima ne smatraju se slučajevi kada postoji potreba da se istekom prethodnog ugovora o radu sa istim zaposlenim zaključi novi ugovor o radu na određeno ili neodređeno vrijeme, kada postoji potreba da se zaposleni rasporedi na drugo radno mjesto kod istog poslodavaca ili preuzimanja zaposlenog na osnovu sporazuma poslodavaca uz saglasnost zaposlenog.

Tokom devet mjeseci 2017. tražnja za radnom snagom (prijavljena slobodna mjesta poslodavaca) bila je na nivou od 24.055 slobodnih radnih mjesta što je za 9,79% niže u odnosu na isti period prethodne godine (26.665)

Kada je u pitanju statistika o radu, Zavod za statistiku Crne Gore je uspostavio redovno slanje mikro podataka Eurostat-u iz istraživanja - Anketa o radnoj snazi i poslat je prvi Izvještaj o kvalitetu. Istraživanje o strukturi zarada (SES) je sprovedeno 2015. prvi put kao redovno istraživanje. Podaci su dostavljeni Eurostatu 2016. u skladu sa rokovima slanja podataka. Istraživanje o troškovima rada (LCS) se sprovodi 2017. kao redovno istraživanje. Statistika slobodnih radnih mjesta (JVS) je Planom statističkih istraživanja predviđena kao probno istraživanje u 2017. s ciljem ispitivanja mogućnosti korišćenja administrativnih izvora za ovo istraživanje.

3.19.1.5. Evropski socijalni fond

Projekti koji se finansiraju iz Operativnog programa „Razvoj ljudskih resursa“ 2012-2013 – IPA I perspektiva (u daljem tekstu “OP”) su ili realizovani ili su u završnoj fazi realizacije.

Kada je riječ o finansijskim aspektima OP-a, do sada je ugovoreno 5.717.136,93€ od 5.803.344,00€ koliko je i opredijeljeno za ovaj OP.

3.19.1.6. Socijalna inkluzija i zaštita

Strategija razvoja sistema socijalne i dječje zaštite za period od 2018. do 2022. s Akcionim planom za 2018. za sprovođenje Strategije i Strategije razvoja sistema socijalne zaštite starijih za period od 2018. do 2022. sa Akcionim planom za 2018. godinu za sprovođenje Strategije su usvojeni 28. IX 2017.

Radi daljeg uspješnog sprovođenja reforme sistema socijalne zaštite Odbor za upravljanje projektom „Integrisani informacioni sistem socijalne zaštite“ odobrio je nastavak projekta do 31. IX 2019, shodno revidiranom projektnom dokumentu. U narednom periodu je neophodna intezivna podrška zaposlenima kao i razvoj novih funkcionalnosti informacionog sistema.

U okviru projekta „Saradnja između Zavoda za zapošljavanja Crne Gore i centara za socijalni rad“, koji je implementiran u okviru Operativnog programa „Razvoj ljudskih resursa 21012-2013“ (IPA IV komponenta) saradnja i integrisan pristup rada Zavoda za zapošljavanje CG i centara za socijalni rad regulisan je potpisivanjem Sporazuma s ciljem da se korisnicima materijalnog obezbjeđenja porodice omogući da uz podršku službi rješavaju probleme, da se osnaže i razviju sposobnosti za aktivno prevazilaženje nepovoljne socijalne situacije, bolju uključenost na tržište rada i/ili veću socijalnu uključenost u društvo. Osnova novih/ poboljšanih metoda rada u okviru projekta je da je stranka centar usluge, a da je zajednička procjena njihovih potreba i identifikovanje usluga koje su im potrebne na prvom mjestu, a ne obrnuto.

Novi, individualizovani pristup i rad u multidisciplinarnim timovima za izradu individualnog plana aktivacije zahtjeva obučeno osoblje. Treninzi koji su bili održani u okviru projekta predstavljaju korisno sredstvo za podršku profesionalnom razvoju stručnjaka u obije institucije, ali potreban je i daljni napor i jačanje kapaciteta zaposlenih da bi se povećala njihova sposobnost da adekvatno odgovore na potrebe korisnika.

U okviru projekta organizovani su treninzi, nakon kojih su pilotirane nove metode rada na 19 lokacija u Crnoj Gori što predstavlja bitan korak na putu izrade individualnog plana aktivacije uz učešće obije institucije. Potreba za ovakvim načinom rada propisana je Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti koji propisuje da su Centar za socijalni rad i Zavod za zapošljavanje dužni da međusobno sarađuju u sprovođenju mjera socijalne uključenosti radno sposobnih korisnika materijalnog obezbjeđenja.

3.19.1.7. Ravnopravnost među ženama i muškarcima u zapošljavanju i socijalnoj politici

Promjene u oblasti trudnoće odnose se na dodatnu zaštitu trudnica u smislu da se zaposlenoj trudnoj ženi produžava ugovor o radu na određeno vrijeme u slučaju kada ostane trudna. Dodatna zaštita ogleda se i u tome da zaposlena ima pravo na jedan

slobodan dan u toku mjeseca za prenatalni pregled. Predviđena je mogućnost da zaposleni otac i majka mogu da koriste pravo na roditeljsko odsustvo u jednakim djelovima s tim što je otac u obavezi da koristi navedeno pravo u trajanju od najmanje mjesec dana. (Direktiva 2010/18/EU o sprovođenju revidiranog okvirnog sporazuma o roditeljskom odsustvu koji su sklopili BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP i EKS i prestanku važenja Direktive 96/34/EZ).

Zakonom o radu se garantuje jednaka zarada za isti rad ili rad iste vrijednosti.

Zakonom o zabrani zlostavljanja na radu predviđen je postupak zaštite između ostalog i u slučajevima seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu i diskriminatorne plate po osnovu roda.

3.19.1.8. Anti-diskriminacija na polju zapošljavanja i socijalne zaštite

Analiza usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom je usvojena u septembru 2016. Predmet Analize bilo je 59 Zakona od kojih je 34 dobilo preporuku za usklađivanje.

Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021 sa Akcionim planom 2017/2018. je usvojena u decembru 2016. Ovo je prvi strategijski dokument kojim se definišu mjere i aktivnosti za obezbjeđivanje potpune zaštite od diskriminacije i uživanje jednakih prava u svim oblastima života licima sa invaliditetom. Opšti cilj Strategije je stvaranje uslova za postizanje pune ravnopravnosti lica sa invaliditetom sa drugim licima u skladu sa načelima UN Konvencije o pravima lica s invaliditetom, Ustavom i zakonom.

Kako bi se omogućila efikasna primjena Strategije i njeno praćenje, ovaj programski dokument je podijeljen na oblasti koje Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom prepoznaje kao oblasti djelovanja i to:

- poštovanje dostojanstva ličnosti lica sa invaliditetom;
- diskriminacija u oblasti pristupačnosti (fizičke sredine, informacijama i komunikacijama, javnog prevoza);
- diskriminacija u pristupu javnim i privatnim dobrima i uslugama;
- diskriminacija u postupcima pred nadležnim organima;
- diskriminacija u oblasti privatnosti i porodičnih odnosa;
- diskriminacija u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja, diskriminacija u oblasti profesionalne rehabilitacije, rada i zapošljavanja;
- diskriminacija u oblasti socijalne zaštite i adekvatnog životnog standarda;
- diskriminacija u oblasti zdravstvene zaštite;
- diskriminacija u oblasti političkog i javnog života;
- diskriminacija u oblasti sporta, kulture i rekreacije.

Posebno poglavlje se odnosi na ulogu lokalne samouprave u procesu zaštite lica sa invaliditetom od diskriminacije.

U cilju praćenja realizovanih aktivnosti, formirana je Komisija za praćenje, sastavljena od predstavnika resornih ministarstava i predstavnika civilnog društva.

Akcionim planovima 2017-2018 utvrđena je jasna odgovornost nadležnih institucija za sprovođenje mjera iz ove Strategije.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama, koji je usaglašen sa preporukama EK i Venecijanske komisije, je donijet 27. IV 2017.

Osnovni razlozi donošenja ovog zakona usmjereni su ka intervenciji u dijelu institucionalne podrške ostvarivanju manjinskih prava i sloboda, transparentnosti i efikasnosti procedura kojima se vrši raspodjela sredstava za realizaciju projekata namijenjenih aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblasti nacionalnog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta.

U službi Zaštitnika ljudskih prava i sloboda sistematizovana su 33 službenička i namještenička radna mjesta. Zaposleno je 29 službenika i namještenika (bez Zaštitnika i četiri zamjenika Zaštitnika). Ove godine, zaposlene su dvije savjetnice u sektoru za prava djeteta i mladih i u sektoru diskriminacije.

U periodu od januara do 30. VI 2017, u radu su bila 64 predmeta, od čega je pet (5) predmeta prenijeto iz 2016. Statistički podaci o broju predmeta u kojima se diskriminacija manifestuje za ovaj polugodišnji period upućuje na dominantno izraženo područje rada i zapošljavanja. Od ukupno 64 predmeta koja su bila u radu u prvoj polovini 2017, u 25 predmeta podnosioci pritužbi su zatražili zaštitu od nejednakog tretmana prilikom zapošljavanja i ostvarivanja prava iz radnog odnosa.

3.19.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

3.19.2.1 Radno pravo

Donošenje Zakona o Fondu rada predviđeno je PPCG-om za III kvartal 2017. Zakon o Fondu rada proslijeđen je 24. VII 2017. EK na mišljenje.

Donošenje Zakona o Socijalnom savjetu predviđeno je PPCG-om za III kvartal 2017. Zakon o Socijalnom savjetu proslijeđen je 26. VII 2017. EK na mišljenje.

Donošenje Zakona o reprezentativnosti sindikata predviđeno je PPCG-om za III kvartal 2017. Zakon o reprezentativnosti sindikata proslijeđen je 1. VIII 2017. EK na mišljenje.

3.19.2.2. Zaštita i zdravlje na radu

Ministarstvo rada i socijalnog staranja (MRSS) donijelo je:

- Pravilnik o radnim mjestima sa posebnim uslovima rada i uslovima koje trebaju da ispunjavaju zaposleni za obavljanje tih poslova („Sl. list CG", br. 70/16)
- Pravilnik o zaštiti i zdravlju na radu od rizika izloženosti hemijskim materijama („Sl. list CG", br. 081/16)
- Pravilnik o izmjeni pravilnika o mjerama zaštite i zdravlja na radu od rizika izloženosti kancerogenim ili mutagenim materijama („Sl. list CG", br. 60/16)
- Pravilnik o mjerama zaštite na radu od rizika izloženosti azbestu ("Sl. list CG", br. 14/17)
- Pravilnik o mjerama zaštite od rizika izloženosti eksplozivnoj atmosferi („Sl. list CG", br. 27/17)
- Pravilnik o mjerama zaštite na radu od rizika izloženosti biološkim materijama („Sl. list CG", br. 062/17).

3.19.2.3. Socijalni dijalog

U periodu od 1. X 2016. do 20. X 2017. Socijalni savjet Crne Gore je održao četiri plenarne sjednice i šest sjednica Predsjedništva Socijalnog savjeta.

Savjet je donio četiri pozitivna mišljenja na predloge zakona i odluka. (Predlog odluke o utvrđivanju godišnjeg broja dozvola za pripremeni boravak i rad stranaca; Predlog zakona o Fondu rada, Predlog zakona o reprezentativnosti sindikata i Predlog zakona o Socijalnom savjetu).

3.19.2.4. Evropski socijalni fond

Projekti koji se finansiraju iz Operativnog programa *Razvoj ljudskih resursa* 2012-2013 – IPA I perspektiva (u daljem tekstu "OP") su:

- Projekat "Modernizacija obrazovnih programa i obuka nastavnika" je zvanično završen 31.VII 2017.
- Projekat „Aktivne mjere tržišta rada za zapošljivost" je zvanično završen 10. VIII2017.
- Projekat (okvirni ugovor o uslugama) „Razvoj okvira za projektnu strukturu za OP RLJR" je zvanično završen 21. IX 2017.
- Projekat „Saradnja između Zavoda za zapošljavanje i centara za socijalni rad" je zvanično završen 30. IX 2017.
- Projekat „Jačanje kapaciteta crnogorskih institucija za učešće u programu HORIZON 2020" se završava 18. XI 2017.
- Devet projekata koji se sprovode u okviru grant šeme „Mladi, žene i dugoročno nezaposleni na tržištu rada" se završavaju u oktobru/novembru 2017.
- 14 projekata koji se sprovode u okviru grant šeme „Transfer znanja između visokog obrazovanja, istraživanja i privrede" se završavaju u decembru 2017.

- Devet projekata koji se sprovode u okviru grant šeme „Sprovođenje obuka i projekata zapošljavanja za lica sa invaliditetom i RE populaciju“ su počeli sa realizacijom tokom februara 2017. i trajaće do marta/aprila 2018.
- Ugovori o nabavci „Nabavka opreme za škole u skladu sa modernizovanim obrazovnim programima“ su potpisani tokom juna i jula 2017. Oprema za 8 srednjih stručnih škola u Crnoj Gori je isporučena tokom septembra 2017.
- Projekat „Jačanje javnosti i vidljivosti Operativnog programa“ je počeo sa realizacijom 26. V 2017, dok je projekat „Unapređenje znanja engleskog jezika službenika Operativne strukture“ počeo 11. IX 2017. Završetak svih aktivnosti očekuje se do kraja 2017.

Što se tiče IPA II perspektive (2014-2020), u okviru Višegodišnjeg sektorskog operativnog programa za Crnu Goru za zapošljavanje, obrazovanje i socijalnu politiku (2015-2017) – SOPEES, misija revizora iz Generalnog direktorata za susjedstvo i pregovore o proširenju (DG NEAR) EK je u periodu od 27-31. III 2017. sprovela drugu reviziju uspostavljenih struktura i sistema u okviru Sektorskog operativnog programa. U međuvremenu, struktura zadužena za sprovođenje ovog Programa je započela rad na izradi nacrta Operativnih identifikacionih obrazaca (OIS) i prvi nacrti su poslati na komentare Delegaciji EU u julu 2017. Nakon dobijenih komentara i sugestija u avgustu 2017, struktura je nastavila s radom na njihovom daljem unapređivanju.

3.19.2.5. Socijalna inkluzija i zaštita

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti („Sl.list CG“, br. 1/17) je donijet 29. XII 2016. Ovim zakonom je propisano da se naknada po osnovu rođenja troje ili više djece, za ženu koja rodi troje djece i ostvari najmanje 25 godina radnog staža, odnosno žena koja rodi četvoro ili više djece i ostvari najmanje 15 godina radnog staža utvrđuje u visini od 264€ mjesečno, odnosno za ženu koja rodi troje ili više djece, a koja se nalazi na evidenciji Zavoda za zapošljavanje najmanje 15 godina u visini od 144€ mjesečno, kao i način usklađivanja naknada. Navedenim zakonom odložena je primjena odredbe Zakona koja se odnosi na pravo na dodatak za djecu, odnosno propisano je da će se primjenjivati od 1. VII 2017.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti („Sl. list CG“, br. 42/17) je donijet 30. VI 2017, a stupio je na snagu 1. VII 2017, kako bi se oblast socijalne i dječje zaštite dodatno unaprijedila. Jedan od razloga za donošenje ovog zakona je i izvršenje Odluke Ustavnog suda Crne Gore od 19. IV 2017, u predviđenom roku, kojom su ukinute odredbe ovog zakona koje se odnose na naknade po osnovu rođenja troje ili više djece.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti („Službeni list CG“, br. 50/17) je donijet 31. VII 2017. u cilju efikasnijeg inspekcijskog nadzora i primjene kaznene politike za prekršaj za pravno lice i odgovorno lice u pravnom licu.

Kroz projekat „Nastavak reforme sistema socijalne i dječje zaštite“ koji sprovodi MRSS uz tehničku pomoć UNDP realizuju se sljedeće aktivnosti:

- Podržana je usluga „Pomoć u kući za stare“ do kraja 2017. u 16 opština Crne Gore (sjeverni i centralni region) kroz angažman 120 geronto-domaćica za oko 1.200 korisnika.
- Podržana je usluga „Nacionalna SOS telefonska linija za žrtve nasilja u porodici“ do kraja 2017. koju realizuje NVO „SOS linija za žene i djecu žrtve nasilja“ Nikšić. Nacionalna SOS telefonska linija za žrtve nasilja u porodici“ je potpuno besplatna za klijente, dostupna 24/7, 365 dana u godini.
- Podržana je usluga “Porodični saradnik” u periodu april – decembar 2017, koja ima cilj da se u saradnji sa MRSS i Centrima za socijalni rad izgrade resursi koji će omogućiti biološkim porodicama da razviju svoje snage kako bi djeca, posebno ona mlađa od 3 godine, odrastala u prirodnoj sredini, u svojoj porodici. Pružalac usluge je NVO “Porodični centar“ Kotor.
- Kroz projekat „Razvoj kapaciteta za pružanje usluga socijalne zaštite u Crnoj Gori“ koji sprovodi MRSS uz tehničku pomoć UNDP-a realizuju se sljedeće aktivnosti izgradnja višenamjenskog objekta u opštini Gusinje, izgradnja višenamjenskog objekta u opštini Petnjica, rekonstrukcija objekta Prihvatilišta za stare u Risnu, rekonstrukcija objekta Dnevnog centra za odrasle sa smetnjama u razvoju u opštini Nikšić.

3.19.2.6. Anti-diskriminacija na polju zapošljavanja i socijalne zaštite

U decembru 2016. završen je VI ciklus edukacija za zaštitu od diskriminacije i mehanizmi zaštite od diskriminacije. Ovaj ciklus, namijenjen predstavnicima centara za socijalni rad i ustanovama socijalne zaštite, sastojao se od 6 seminara i 6 pratećih radionica koje se odnose na antidiskriminacioni zakonodavni okvir sa mehanizmima zaštite, zabranu diskriminacije po osnovu rodnog identiteta, zdravstvenog stanja, zabranu diskriminacije lica s invaliditetom, zabranu rasne diskriminacije i diskriminacije RE populacije i zaštitu od diskriminacije LGBT populacije.

U 2017. se realizuje VII ciklus edukacija, a polaznici su predstavnici organa državne uprave zaduženi za rad sa ranjivim društvenim grupama. Do oktobra 2017. realizovane su četiri radionice koje su za temu imale opštu zabranu od diskriminacije i mehanizme zaštite od diskriminacije, zabranu diskriminacije po osnovu rodnog identiteta, zabranu diskriminacije zavisnika od psihoaktivnih supstanci, te zabranu diskriminacije lica sa invaliditetom. Do kraja novembra, biće završen VII ciklus edukacije.

Reforma Fonda za manjine je fokusirana na sprječavanje objektivno mogućeg konflikta interesa, uvođenje dvostepenosti kod odlučivanja o projektima koji se finansiraju iz sredstava Fonda, kao i podizanju kvaliteta monitoringa i evaluacije podržanih projekata.

3.19.2.7. Antidiskriminacija i jednake mogućnosti

Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava sprovelo je kampanje i edukacije u cilju podizanja svijesti o važnosti pitanja rodne ravnopravnosti i jednakih mogućnosti i implementacije Zakona o rodnoj ravnopravnosti. U fokusu djelovanja su aktivnosti koje su se posebno odnosile na edukaciju u vezi sa domaćim i međunarodnim antidiskriminacionim zakonodavstvom, veće političke participacije žena, boljeg ekonomskog položaja žena, te borbe protiv svih oblika nasilja nad ženama.

Prva konstitutivna sjednica Savjeta za rodnu ravnopravnost je održana 24. X 2016. Savjet predstavlja novi institucionalni mehanizam za postizanje rodne ravnopravnosti. Kao stručno-savjetodavno tijelo, formirano je radi razmatranja pitanja sprovođenja politike rodne ravnopravnosti na nacionalnom i lokalnom nivou. Za razmatranje pitanja u pojedinim oblastima od značaja za rodnu ravnopravnost u okviru Savjeta formirana su savjetodavna tijela – odbori(njih osam), koji će detaljnije pratiti ostvarivanje i unapređivanje politike jednakih mogućnosti u okviru svojih oblasti. Na sjednici Savjeta imenovani su predsjednici/e pomenutih savjetodavnih tijela, odnosno odbora. Usvojen je i Poslovnik o radu.

U novembru 2016. obilježena je kampanja 16 dana aktivizma borbe protiv nasilja nad ženama događajima – konferencijom, potom radionicama za mrežu koordinatorki sa lokalnog nivoa, radionicom za medije, javnim nastupima.

U decembru 2016. je u Budvi organizovana je konferencija na temu unapređenja rodne ravnopravnosti u zemljama Zapadnog Balkana i Turskoj, koja je okupila više od 100 učesnika mehanizama za rodnu ravnopravnost.

Nakon podnošenja II Periodičnog izvještaja o sprovođenju CEDAW Konvencije, dostavljena su dodatna pitanja i komentari Crnoj Gori, na koje je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava (MLJMP), u koordinaciji s ostalim nadležnim instititucijama, blagovremeno dostavilo odgovore. Crna Gora je predstavila gore navedeni Izvještaj CEDAW Komitetu jula 2017.

U martu 2017. je usvojen Izvještaj o sprovođenju PAPRR-a za 2016. i Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2017 - 2021 (treći po redu) s Programom sprovođenja 2017-2018 - razvojni dokument za implementaciju politike rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori sa ciljem osiguranja rodne ravnopravnosti u kreiranju i sprovođenju svih nacionalnih i lokalnih politika, te u radu svih pravnih subjekata na nivou države.

Redovno se održavaju sastanci s nevladinim organizacijama koje se bave pitanjima ljudskih prava, rodne ravnopravnosti, borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, ekonomskog položaja žena itd.

Forum sa NVO na temu „Izvještavanje o sprovođenju CEDAW (Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena)“ organizovan je 5. VII 2017.

U okviru projekta IPA 2014 “Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti“, koji realizuju MLJMP, u saradnji s Kancelarijom UNDP-a u Crnoj Gori, a uz finansijsku podršku DEU u Crnoj Gori, sprovode se u kontinuitetu aktivnosti vezane za oblasti: antidiskriminacija, jačanje kapaciteta, političko osnaživanje, ekonomsko osnaživanje i borba protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. U okviru pomenutog projekta, urađena je eksterna evaluacija prethodnog Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti 2013-2017.

U okviru Programa „Podrška anti-diskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti”, u oblasti ekonomskog osnaživanja žena, završeni su ciklusi obuka preduzetnica u Podgorici i Nikšiću. Dosad je oko 50% polaznica edukacija je izradilo biznis planove, 3 žene registrovale biznise u Podgorici. U okviru istog Programa, sprovedeno je istraživanje o nasilju: „Istraživanje o prevalenci, percepcijama, cijeni i multidisciplinarnom odgovoru na nasilje u porodici“ koje je predstavljeno javnosti 27. IX 2017.

U dijelu Programa koji se odnosi na političku participaciju, sertifikovana je nova generacija trenerica (16 trenerica) predstavnica političkih partija u Crnoj Gori, 8 parlamentarnih partija-koalicija (ženskih partijskih organizacija) je prošlo obuke (221 učesnica), 4 političke partije su integrisale rodne politike u izborne programe i kampanje, edukativni program je realizovan u 20 opština (213 učesnica), podignuta je vidljivost žena u politici/ 6 trenerica na izbornim listama i kandidatkinje za poslanice, kao i Ženske političke mreže, čija je uloga da kroz različite inicijative unaprijedi legislativu u oblasti rodne ravnopravnosti.

MLJMP je u saradnji s Misijom OEBS-a u Crnoj Gori, kroz projekat: „Jačanje mehanizama za rodnu ravnopravnost na lokalnom nivou” su realizovali sledeće aktivnosti:

- Juna 2017, održan je u Podgorici jednodnevni seminar sa predsjednicima/cama crnogorskih opština, na temu orodnjavanja politika na lokalnom nivou, kao i obavezama koje proističu iz Memoranduma o saradnji.
- Juna 2017, održan je u Podgorici dvodnevni seminar za članove Mreže koordinatora/ki za rodnu ravnopravnost iz crnogorskih opština, na temu orodnjavanja budžeta na lokalnom nivou.
- Oktobra 2017, održan je u Podgorici dvodnevni seminar za članove/ice Mreže koordinatora/ki za rodnu ravnopravnost iz crnogorskih opština, na temu: “Učešće žena u javnom i političkom životu”.

MJLMP je 13. X 2017. u saradnji sa Zavodom za školstvo, organizovalo jednodnevni seminar na temu „Rodna ravnopravnost u obrazovanju sa posebnim osvrtom na rodno zasnovano

nasilje". Ciljna grupa bili su nastavnici različitih struka osnovnih i srednjih škola u Crnoj Gori, posebno nastavnici građanskog vaspitanja/obrazovanja.

3.19.2.8. Odjeljenje za unapređenje i zaštitu prava Roma i Egipćana

MLJMP je u saradnji s Ministarstvom unutrašnjih poslova, Kancelarijom za borbu protiv trgovine ljudima, lokalnim samoupravama, centrima za socijalni rad, Crvenim krstom Crne Gore, i NVO Centrom za romske inicijative je u periodu od novembra 2016. do oktobra 2017. organizovalo kampanje u romskim naseljima o problemu nasilja nad ženama i prisilnim brakovima među romskom i egipćanskom populacijom u jedanaest crnogorskih gradova.

Organizovane su i edukativne radionice namijenjene roditeljima romske i egipćanske djece, djeci, romskim aktivistkinjama, službenicima državne uprave o zaštiti od nasilja u porodici i maloljetničkim i/ili prisilnim brakovima među romskom i egipćanskom populacijom. Ove radionice su pohađale preko 200 učesnika, i 90 učenika osnovnih škola koja su prisustvovala tokom obuka.

Kontinuirano se obezbjeđuju sredstva za kupovinu kompleta udžbenika koji se zatim, u saradnji s Ministarstvom prosvjete, distribuirani učenicima/učenicama romske i egipćanske populacije I, II i III razreda osnovne škole. Za školsku 2016/17, opredijeljeno je 36, 358,40 €.

U Podgorici je 28. XII 2016, održana radionica na temu: Edukacija za mlade pripadnike nacionalnih manjina i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, prvenstveno Romkinja i Egipćanki kako bi se osnažili za bavljenje politikom.

U periodu od 23-30. I 2016., i 15-22. I 2017, kao kontinuirana aktivnost, na Ivanovim koritima organizovano je besplatno sedmodnevno zimovanje za 50. učenika, VII, VIII i IX razreda osnovnih škola iz Podgorice, Nikšića i Herceg Novog i Tivta. Đaci su imali priliku i da uče i obnavljaju znanja maternjeg, odnosno romskog jezika i kulture kroz radionice za neformalno učenje jezika.

MLJMP kvartalno organizuje sastanke Komisije za praćenje sprovođenja Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016 – 2020, na kojima se izvještava o realizaciji mjera iz Akcionog plana za sprovođenje Strategije, planiranih za određeni kvartal. Komisiju sačinjavaju članovi iz državnih institucija i civilnog sektora.

Projekat IPA 2015 „Promocija i zaštita ljudskih prava Roma/kinja, Egipćana/ki i ostalih ranjivih grupa" je prezentovan 15. II 2017. koji finasira EU u iznosu od 1.000.000,00 €. Implementator projekta je međunarodna organizacija HELP, a partneri u implementaciji projekta su Romski obrazovni fond, Crveni krst Crne Gore i Centar za demokratiju i ljudska prava. Specifični cilj projekta je obezbjeđivanje boljeg pristupa u ostvarivanju njihovih

socijalnih, ekonomskih i kulturnih prava, ali i jačanje kapaciteta državne i lokalne uprave za socijalnu inkluziju romske i egipćanske zajednice u Nikšiću, Beranama i Podgorici.

Povodom 8. aprila, Međunarodnog dana Roma, 5. III 2017. dodijeljene su nagrade za najbolji istraživački prilog u prethodnoj godini na temu „Socijalna inkluzija Roma u Crnoj Gori".

MLJMP u saradnji sa Zavodom za školstvo i Romskim obrazovnim fondom, a shodno potpisanom Memorandumu o saradnji, obezbjeđuje i raspodjeljuje stipendije za srednjoškolce iz romske populacije kao i studente, u iznosu od 60€, odnosno 150€za visokoškolce. Za školsku 2017/2018, Vlada Crne Gore je obezbijedila 80.000,00€.

U cilju jačanja svijesti o značaju prevencije i čuvanja zdravlja, u Podgorici, Beranama, Bijelom Polju i Nikšiću od juna do oktobra 2017. organizovani preventivni ginekološki i ultrazvučni pregled, labaratorijske analize, mjerenje krvnog pritiska kao i snimanje pluća za žene pripadnice romske i egipćanske populacije iz ovih opština.

3.19.2.9. Evidencija nezaposlenih Roma i Egipćana

Na dan 30. V 2017. u evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore nalazilo se 1847 lica koji su se izjasnili kao pripadnici populacije Roma i Egipćana, od kojih 815 žena (44,12%).

U ukupnoj registrovanoj nezaposlenosti ova populacija, na isti dan, učestvuje sa 3,58%.

U strukturi pripadnika romske i egipćanske populacije, najveće učešće imaju lica bez zanimanja i stručne spreme, sa 95,41% (učešće žena 44,21%), zatim lica sa završenim III stepenom stručne spreme, sa 2,59 % (31,25% žena), lica sa završenim IV stepenom stručne spreme sa 1,19% (54,54% žena), lica sa završenim II stepenom stručne spreme sa 0,81% (60% žena).

Posmatrano po opštinama, najveći broj prijavljenih lica, pripadnika Roma i Egipćana, nalazi se u evidenciji Područne jedinice Podgorica, za opštine Podgorica, Danilovgrad, Kolašin i Cetinje i gradske opštine Golubovci i Tuzi – 51,09 % (učešće žena 44,00%), zatim u evidenciji Područne jedinice Nikšić, za opštine Nikšić, Šavnik i Plužine 14,34% (učešće žena 41,13 %), Područne jedinice Herceg Novi, za opštine Herceg Novi, Kotor i Tivat – 13,15% (učešće žena 51,02%), Područne jedinice Berane, za opštine Berane, Andrijevica, Plav, Rožaje, Gusinje i Petnjica – 9,69% (učešće žena 40,78%), Područne jedinice Bar, za opštine Bar, Budva i Ulcinj – 6,60% (učešće žena 42,6%), Područne jedinice Bijelo Polje, za opštine Bijelo Polje i Mojkovac – 4,38 % (učešće žena 43,20%) i Područne jedinice Pljevlja, za opštine Pljevlja i Žabljak – 0,75 % (učešće žena 50%).

U periodu od 1. I 2017 – 30. V 2017. u evidenciju Zavoda za zapošljavanje prijavila su se 72 lica koja su se deklarisala kao Romi i Egipćani, od čega 36 žena (50%). Od ukupnog broja

novoprijavljenih, 69 lica je bez zanimanja i stručne spreme (36 žena), dok su tri lica muškog pola sa III stepenom stručne spreme.

Najveći broj novoprijavljenih je sa teritorije opštine Podgorica – 68,05% od ukupnog broja novoprijavljenih (48,97% žena), zatim Nikšić –12,5% (44,44% žena), Herceg Novi – 8,33% (66,66% žena), Bijelo Polje 5,55% (75% žena), Berane 4,16% (lica muškog pola) i Bar – jedno lice ženskog pola).

U skladu s godišnjim Akcionim planom zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za 2017. i Akcionim planom za sprovođenje Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana 2016-2020. za 2017, Zavod za zapošljavanje je planirao realizaciju aktivnosti koje se odnose na uključivanje Roma i Egipćana u mjere aktivne politike zapošljavanja,

Finansijskim okvirom za realizaciju Programa rada Zavoda za 2017. predviđena su sredstva za realizaciju programa namijenjenih populaciji Roma i Egipćana u iznosu od 50.000,00€ i odnose se na programe obrazovanja i osposobljavanja i javne radove.

Konkursi za izbor izvođača javnih radova oblasti zaštite životne sredine, obrazovnih, kulturinih i drugih programa od javnog interesa i za izbor izvođača obrazovanja i osposobljavanja odraslih objavljeni su 02. III 2017, dok su odluke o izboru donijete 19. V 2017. Očekuje se početak programskih aktivnosti i uključivanje nezaposlenih lica.

Zavod za zapošljavanje je 20. III 2017. objavio još dva konkursa, kojim su kao ciljna grupa – učesnici programa, između ostalih, prioritetno predviđeni i pripadnici populacije Roma i Egipćana.

3.19.2.10. Sezonsko zapošljavanje

U izvještajnom periodu na sezonskim poslovima zaposleno je 25 lica romske i egipćanske populacije (15 žena).

a) Starosna struktura:

- 15-25 godina starosti: sedam lica (dvije žene);
- 26-35 godina starosti: deset lica (osam žena);
- 36-45 godina starosti: četiri lica (tri žene);
- 46-55 godina starosti: četiri lica (dvije žene).

b) Regionalni pregled:

- iz evidencije Područne jedinice Herceg Novi za opštine Herceg Novi, Tivat i Kotor - osam lica (četiri žene);
- iz evidencije Područne jedinice Nikšić za opštine Nikšić, Plužine i Šavnik – šest lica (četiri žene);

- iz evidencije Područne jedinice Bar za opštine Bar, Budva i Ulcinj - pet lica (četiri žene);
- iz evidencije Područne jedinice Podgorica za opštine Podgorica, Danilovgrad, Kolašin i Cetinje i gradske opštine Golubovci i Tuzi – dva lica muškog pola;
- iz evidencije Područne jedinice Bijelo Polje za opštine Bijelo Polje i Mojkovac – dva lica ženskog pola;
- iz evidencije Područne jedinice Berane za opštine Berane, Andrijevica, Plav, Rožaje, Gusinje i Petnjica – jedno lice muškog pola,
- iz evidencije Područne jedinice Pljevlja za opštine Pljevlja i Žabljak – jedno lice ženskog pola.

Projekat usmjeren ka jačanju socijalne inkluzije i zapošljivosti Roma i Egipćana kroz uspostavljanje uslova za sticanje kvalifikacije za prvo zanimanje, ukupne vrijednosti 85.000€ (učešće EU 76.500€), realizuje Zavod za zapošljavanje u partnerstvu sa Centrom za zapošljavanje i obrazovanje odraslih "ZOPT« doo iz Podgorice. Realizacija aktivnosti započela je u februaru 2017. i sprovodiće se 12 mjeseci, u sva tri crnogorska regiona. Specifični ciljevi projekta odnose se na unapređivanje vještina Roma i Egipćana kroz obuke za prvo zanimanje, na osnovu posebno dizajniranih standarda zanimanja i programa obuke i podsticanje pristupa tržištu rada i zapošljavanja Roma i Egipćana, u skladu sa potrebama poslodavaca.

3.19.2.11. Saradnik u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti zapošljavanja

U prvom kvartalu 2017. usvojen je program obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije "Saradnik u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana", od strane Nacionalnog savjeta za obrazovanje.

U decembru 2016. je usvojena Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021. s Akcionim planom 2017-2018, Strategija predstavlja prvi strateški dokument u Crnoj Gori koji se bavi aktivnostima za obezbjeđivanje potpune zaštite od diskriminacije i uživanje jednakih prava licima sa invaliditetom u svim oblastima života. Diskriminacija u oblasti profesionalne rehabilitacije, rada i zapošljavanja je jedna od oblasti prepoznata ovom strategijom i akcionim planom.

Formirana je Komisija za praćenje implementacije Strategije, sastavljene od predstavnika organa državne uprave i NVO sektora koja je u procesu prve godine praćenja implementacije.

3.20. POGLAVLJE 20: PREDUZETNIŠTVO I INDUSTRIJSKA POLITIKA

3.20.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

3.20.1.1. Industrijske politike i konkurentnost

U oblasti industrijske politike Vlada je 30. VII 2016. usvojila Industrijsku politiku Crne Gore do 2020. s višegodišnjim Akcionim planom za njeno sprovođenje. Riječ je o sveobuhvatnom strategijskom dokumentu za razvoj industrije i konkurentnosti crnogorske ekonomije kojim je stvoren okvir za povećanje bruto dodate vrijednosti, zaposlenosti, izvoza, rješavanje pitanja regionalnog razvoja i strukturnog usklađivanja privrede, u participativnom procesu svih relevantnih aktera/institucija javnog sektora, asocijacija privatnog sektora, predstavnika naučno istraživačke zajednice.

U cilju kreiranja uslova za povećanje konkurentnosti crnogorske ekonomije, industrijska politika ima težnju da otkloni strukturne disbalanse i sektorske neravnoteže. Uzimajući u obzir karakter crnogorske ekonomije prije svega zasnovane na uslugama, politikom modernog industrijskog razvoja će se iskoristiti novi izvori ekonomskog rasta uz očekivane efekte na povećanje konkurentnosti crnogorske ekonomije, zaposlenosti, postizanje uravnoteženijeg regionalnog razvoja, prevazilaženje problema uske proizvodne baze, podsticanje resursne efikasnosti i usmjeravanje industrije prema proizvodnji sa većom dodatom vrijednošću.

Za realizaciju utvrđenih ciljeva Industrijske politike kreiran je višegodišnji Akcioni plan za njeno sprovođenje za period 2016-2020, čije su aktivnosti usmjerene na: **Konkurentnost industrije** - u cilju stvaranja boljeg poslovnog okruženja i uslova za industrijsku konkurentnost i održivost, uključujući turizam i druge sektore s visokom dodatom vrijednošću; **Investicije i finansije za modernizaciju industrije** - u cilju unapređenja investicionog okvira za modernizaciju industrije kroz bolji pristup, raspoloživost i dostupnost finansijama; **Inovacije i preduzetništvo** – u kontekstu promocije preduzetništva i preduzetničke kulture za inovacije i stabilan ekonomski rast, povećanja produktivnosti i zaposlenosti i **Pristup tržištu** – na planu pojednostavljenja procedura za trgovinu i boljeg pristupa domaćem i međunarodnim tržištima.

Industrijska politika definiše glavne strukturne slabosti crnogorske ekonomije kao i konkretne oblasti koje su prepoznate kao slabe, dok je s druge strane dat prikaz sektora s potencijalom za rast u okviru kojih su pored osnovnih ograničenja takođe prikazane mogućnosti za dalji razvoj industrije. U tom kontekstu osnovne slabosti crnogorske ekonomije ogledaju se prije svega u tehnološkoj nerazvijenosti i zastarjelosti, usljed kojeg industrijsku proizvodnju karakteriše nizak stepen obrade, velika uvozna zavisnost i usitnjena proizvodnja. Realizacijom ključnih mjera u okviru svakog pojedinačnog strateškog cilja politike nastoji se doprinijeti rješavanju strukturnog disbalansa i sektorske

neravnoteže kao i podstaći dalji razvoj sektora s potencijalom rasta. Neke od ključnih mjera obuhvataju revitalizaciju energetskih kapaciteta, uspostavljanje odgovarajuće ICT infrastrukturne podrške, bolju valorizaciju raspoloživih sirovina, podsticanje investicija, ulaganja kroz grantove u oblasti prehrambene industrije i za uvođenje modernih tehnologija u sektoru industrije, usklađivanje obrazovne ponude s potrebama tržišta rada, unapređenje poslovnog ambijenta, razvoj poslovne infrastrukture, kreiranje novih finansijskih instrumenata za ulaganja u vlasnički kapital za inovativna i brzorastuća preduzeća, grantovi za istraživanje i razvoj i druge podsticajne mjere.

U procesu izrade Industrijske politike učestvovali su predstavnici svih relevantnih institucija čime se upravo kroz različite aktivnosti i mehanizme Radnog tima formiranog u ovom sastavu osiguralo povezivanje s prioritetima i ciljevima koji su definisani kroz postojeće strategijske dokumente, između ostalog za oblast obrazovanja, nauke i istraživanje, konkurentnost, regionalne politike i dr. Dodatno, u cilju potpune implementacije politike, prvobitni Radni tim redefinisan je u Koordinaciono tijelo, u čijem sastavu se nalaze i predstavnici privatnog sektora, čime se obezbijedila dobra osnova za unapređenje postojećeg dijaloga i partnerstva privatnog i javnog sektora. Očekivanja su da će se upravo uključenjem predstavnika privatnog sektora i u narednom periodu osigurati definisanje/realizacija mjera koja će kao rezultat imati povećanje konkurentnosti malih i srednjih preduzeća, kao ključnih korisnika mjera koje su definisane u ovom dokumentu.

Prioritet u narednom periodu biće uspješan proces implementacije politike, što podrazumijeva i neophodnost stalnog dijaloga i saradnje javnog sektora s privatnim sektorom i stručnom javnošću.

Postojeće strategijske dokumente u najvećoj mjeri karakteriše sektorski pristup, što za rezultat ima analizu stanja u određenom sektoru, definisanje sektorskih prioriteta, kao i mjera i aktivnosti za unapređenje postojećeg stanja u okviru svake pojedinačne sektorske politike.

Međutim, Industrijska politika je najvećim dijelom horizontalna politika i obezbjeđuje uslove za podsticanje sektora koji imaju potencijale rasta i doprinose ubrzanom industrijskom razvoju. Njom su definisani sektori koji su prepoznati da imaju potencijal rasta i mogu predstavljati pokretače industrijskog razvoja s potencijalima za povećanje konkurentnosti na domaćem tržištu i jakim izvoznim potencijalima. Dodatno, definisani su sektori koji treba da doprinesu modernom industrijskom razvoju. Kao što je već naglašeno, na osnovu analiza i identifikovanih mogućih instrumenata podrške za modernizaciju industrije, definisani su ključni sektorski izazovi s kojima se suočava Crna Gora. Takođe, za svaki ključni sektorski izazov, predložene su i mjere politike, koje pored instrumenata na nacionalnom nivou, akcenat stavljaju i na korišćenje relevantnih instrumenata EU za finansijsku i tehničku podršku. Dodatno, u okviru Industrijske politike identifikovani su oni

sektori s visokom tehnologijom prema kojima je potrebno usmjeriti posebnu sektorsku podršku.

U vezi zahtjeva održivog razvoja, u procesu kreiranja Industrijske politike prepoznata je nužnost efikasne upotrebe raspoloživih resursa, s posebnim naglaskom na modernizaciju postojećih industrijskih postrojenja i zadovoljavanje propisanih uslova zaštite životne sredine i eko-inovacija, posebno u pravcu razvoja i usvajanja „čistih tehnologija“. Naime, planirano je da se upravo kroz realizaciju mjera definisanih u skladu s principima održivog razvoja, dodatno podstakne racionalno korišćenje energetskih resursa u poslovanju preduzeća na principima zaštite životne sredine, upotreba obnovljivih izvora energije kao i prelazak na nisko-karbonsku ekonomiju. Takođe, pored postojeće podrške za kreditiranje projekata zaštite životne sredine, energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije s nacionalnog nivoa, u dokumentu su identifikovani i relevantni EU instrumenti koje Crna Gora može da koristi za podršku pitanju životne sredine i održivog razvoja.

Važno je napomenuti da okvir za formulisanje Industrijske politike Crne Gore, pored nacionalnih krovnih dokumenata, u velikoj mjeri predstavljaju i principi politike EU, utvrđeni u dokumentu Evropa 2020 i preporuke za region zapadnog Balkana, utvrđene Strategijom 2020 za jugoistočnu Evropu. Dodatno, u procesu kreiranja Industrijske politike Crne Gore uzeti su u obzir principi i načela industrijske politike EU čiji je okvir jasno utvrđen u dokumentima: Industrijska politika za eru globalizacije (COM(2010) 614)), Industrijska politika: ojačavanje konkurentnosti (COM(2011) 642)), Jača evropska industrija za razvoj i ekonomski oporavak - komunikacijsko ažuriranje industrijske politike (COM/2012/582 final)) i Za evropsku evropsku industrijsku renesansu ("For a European Industrial Renaissance" (COM/2014/014 final)).

Kada je riječ o slobodnim zonama, u Crnoj Gori postoji jedna slobodna zona – Slobodna zona “Luka Bar” koja funkcioniše u sklopu Luke Bar. Vlada je u martu 2000, donošenjem Odluke o davanju saglasnosti na osnivanje Slobodne zone Luka Bar ("Sl. list RCG", br. 24/00**)** podržala osnivanje slobodne zone “Luka Bar”, a donošenjem Zakona o slobodnim zonama stvoren je dobar institucionalni okvir i definisana je opredijeljenost Vlade da se u okviru zone ili skladišta podstaknu proizvodne aktivnosti usmjerene na izvoz. Slobodna zona “Novi duvanski kombinat” Podgorica je u postupku osnivanja. **Zakon o slobodnim zonama** ("Sl. list RCG", br. 42/ 04, 11/07, "Sl. list CG", br.76/08, 40/11, 40/16) predstavlja osnovni pravni okvir kojim se reguliše režim obavljanja privrednih djelatnosti u slobodnim zonama kao što su pitanja osnivanja slobodnih zona i skladišta, upravljanje i uslovi za obavljanje privrednih djelatnosti u njima, kao i uslovi za prestanak rada zone i skladišta, i u potpunosti je usaglašen sa zakonodavstvom EU.

Donošenjem Odluke o davanju saglasnosti na osnivanje Slobodne zone ”Luka Bar” Vlada je potvrdila da postoji ekonomska opravdanost za osnivanje zone i da se njenim osnivanjem

realno mogu očekivati značajni efekti u pogledu izvoza, zapošljavanja, transfera savremenih tehnologija, privrednog restruktuiranja. Međutim, dosadašnja praksa je pokazala da kapaciteti Slobodne zone „Luka Bar“ nisu u dovoljnoj mjeri iskorišćeni za proizvodnju, već su se uglavnom koristili za skladištenje.

3.20.1.2. Privatizacija i prestrukturiranje

Proces privatizacije je u završnoj fazi. Od početka 1999. privatizovano je preko 90% preduzeća u kojima je vlasnik bila država ili je država imala većinsko vlasništvo u akcijskom kapitalu, uključujući 100% u sektoru bankarstva, telekomunikacije i distribucije nafte. Najveći dio preostalih preduzeća koja nisu privatizovana su od strategijskog značaja za crnogorsku privredu u oblastima energetike, prevoza i turizma.

Privatizacija preduzeća s učešćem državnog kapitala, uključujući i preduzeća iz oblasti industrije se obavlja u skladu s godišnjim Planovima privatizacije koje donosi Vlada, a koji su usklađeni s politikom SDI.

Treba naglasiti da je privatizacija povukla sa sobom i određene strukturalne reforme ali za potpuniju ocjenu moraju se uzeti i početni uslovi u kojima je privatizacija otpočela. Samim tim, reforma institucija je bila sporija od mogućnosti zbog naslijeđenih okolnosti iz perioda prije reformi. Ekonomske analize potvrđuju da je Crna Gora značajno napredovala na području reformi institucija i njihovom razvoju. Uticaj sprovedenih reformi se može mjeriti preko rasta BDP-a, koji je s obzirom na obavljenu privatizaciju, ostvarene reforme, udio privatnog sektora i priliv SDI veći od očekivanog.

Ostvareni rezultati u reformi bankarskog sistema mogu se ocijeniti pozitivnim, jer je kreiran moderan bankarski sistem, koji je pokretač privrednog rasta i razvoja. Privatizacija banaka je stimulativno djelovala na oživljavanje finansijskog sistema i rast aktivnosti bankarskog sistema, a time i rast aktivnosti realnog sektora u smislu stabilnih izvora likvidnosti i sredstava za investiranje za efikasnije poslovanje u privredi. Svakako, privatizacija bankarskog sistema ne bi mogla dovesti do značajnog rasta da nije bila praćena i s reformama u realnom sektoru, uspostavljenoj makroekonomskoj stabilnosti, značajnom prilivu stranih direktnih investicija i dr.

U pogledu preduzeća koja pružaju komunalne usluge, privatizacija u ovom sektoru još uvijek nije otpočela. Priprema za privatizaciju podrazumijeva i razmatranje modela privatizacije od kojih je jedan i privatno-javno partnerstvo.

U ovom momentu ne postoje planovi za renacionalizaciju velikih industrijskih preduzeća koja su privatizovana ali se svakako razmatraju modeli za uspostavljanje novih modela funkcionisanja i saradnje Države s ovim preduzećima putem privatno-javnog partnerstva i sličnih modela.

Crna Gora je u prethodnom periodu ispunila obaveze utvrđene Protokolom 5 o državnoj pomoći industriji čelika i u skladu s tim redovno izvještavala EK o preduzetim aktivnostima, strogo poštujući pravila državne pomoći. U tom smislu je i dostavljen Program restrukturiranja Željezare AD Nikšić usaglašen sa Zakonom o kontroli državne pomoći, u saglasnosti sa smjernicama politike državne pomoći EU. U Crnoj Gori postoji samo jedno, već pomenuto privredno društvo u sektoru čelika koje je prošlo proces bankrota nakon čega kupac imovine u stečaju nije dostavljao zahtjev za državnu pomoć, pa samim tim nije ni bilo potrebe za izradom programa restrukturiranja.

3.20.1.3. Preduzetništvo i MSP

Novim Zakonom o računovodstvu, koji je donijet 30. VII 2016. ("Sl. list RCG", br. 52/2016) u članu 5a, pravna lica, u smislu ovog zakona, razvrstavaju se na mikro, mala, srednja i velika, u zavisnosti od prosječnog broja zaposlenih, ukupnog prihoda na godišnjem nivou i ukupne aktive, čime su kriterijumi o broju zaposlenih kao i način za kategorizaciju MSP usklađeni s Regulativom EC 34/2013EU.

Principi i pravci razvoja preduzetničke politike u Crnoj Gori u prethodnom periodu bili su definisani Strategijom razvoja malih i srednjih preduzeća 2011-2015, dok su se na godišnjem nivou usvajali akcioni planovi i izvještaji o realizaciji zadataka iz Strategije. Strategijom su bila definisana četiri strateška cilja: Poboljšanje poslovnog okruženja; Jačanje finansijske podrške; Jačanje konkurentnosti MSP i promocija preduzetništva; i Podrška početnicima u biznisu – start up. Kao kontinuitet prethodnih strategijskih dokumenata u ovoj oblasti, u toku je izrada dokumenta „Strateške smjernice razvoja MSP" koji će biti usvojen do kraja 2017, a koji će obuhvatiti i analizu stanja sektora MSP i ostvarenih rezultata Strategije razvoja MSP za period 2011-2015.

Specifične mjere za razvoj MSP definisane su kroz Strategiju za razvoj ženskog preduzetništva 2015-2020 i Strategiju za podsticanje cjeloživotnog učenja 2015-2019. i godišnje akcione planove. Izradom Strategije razvoja ženskog preduzetništva, teži se kreiranju neophodnih preduslova i osnova, na kojima će žene moći da iskažu ravnopravno svoje preduzetničke potencijale i unaprijede svoj položaj u društvu po svim osnovama. Cilj ovog važnog strategijskog dokumenta jeste podsticanje bržeg i lakšeg ekonomskog osnaživanja žena, kroz stvaranje povoljnog poslovnog ambijenta i pružanje podrške razvoju preduzetničkih potencijala žena što će, ujedno, doprinijeti razvoju postojećih i otvaranju novih preduzeća, kreiranju novih radnih mjesta i rastu zaposlenosti, a time i ukupnom razvoju sektora MSP i preduzetništva.

Strategijom za razvoj cjeloživotnog preduzetničkog učenja 2015-2019 definisane su mjere preduzetničkog učenja na svim nivoima obrazovanja, uključujući i predškolsko. Veći dio aktivnosti definisanih Akcionim planom za 2016, Strategije za cjeloživotno preduzetničko

učenje 2015-2019 je i realizovan. Izuzetan napredak je ostvaren u dijelu koji se odnosi na realizaciju aktivnosti posebno u dijelu uvođenja preduzetništva kao ključne kompetencije u predškolskom, osnovnom i srednjem stručnom obrazovanju, razvoju preduzetničkih škola i obuci nastavnog kadra za sprovođenje preduzetničkog učenja.

U cilju afirmacije preduzetništva i otvaranja novih radnih mjesta, od strane Direkcije za razvoj MSP i Investciono-razvojnog fonda pokrenut je program Podrška razvoju preduzetništva radi pružanja nefinansijske i finansijske podrške zainteresovanim licima koja planiraju da otpočnu sopstveni biznis ili da unaprijede postojeće poslovanje. Dodatno, i u različitim strategijskim dokumentima i raznovrsnim programima podrške definisane su mjere za MSP u sferi politike inovacija, istraživanja i razvoja, poslovnog okruženja, stimulisanja zapošljavanja i regionalnog razvoja i dr.

U kreiranju politike razvoja MSP, odnosno relevatnih strategijskih dokumenata, važan segment predstavlja statističko praćenje sektora MSP u cilju sagledavanja uspješnosti politike, odn. ocjene ostvarenih efekata kreiranih i sprovedenih mjera podrške sektoru MSP, s aspekta broja preduzeća, zaposlenosti, učešća u izvozu, BDP-u, ukupnim investicijama, prometu, profitu i bruto dodatoj vrijednosti (Strategija razvoja malih i srednjih preduzeća 2011-2015). S tim u vezi, Zavod za statistiku Crne Gore – MONSTAT, objavljuje relevantne podatke o MSP sektoru (broj i struktura aktivnih poslovnih subjekata po opštinama, djelatnostima, obliku svojine, i po klasi veličine, bruto vrijednost proizvodnje po klasi preduzeća, itd). Za potrebe izrade "Strateških smjernica razvoja MSP" za budući period, koristiće se zvanični statistički podaci MONSTAT, kako bi se ocijenila uspješnost prethodne strategije i postavili ciljevi za naredni period.

Kada je riječ o preduzetničkom obrazovanju, Crna Gora je lider u regionu u dijelu politike koja se odnosi na preduzetničko učenje i razvoj preduzetničkih kompetencija na različitim nivoima obrazovanja. Većina aktivnosti definisanih kroz postavljene opšte ciljeve Strategije za cjeloživotno preduzetničko učenje 2015-2019 je realizovana. Izuzetan napredak je ostvaren u dijelu koji se odnosi na uvođenje preduzetništva kao ključne kompetencije u predškolskom, osnovnom i srednjem stručnom obrazovanju, razvoju preduzetničkih škola i obuci nastavnog kadra za sprovođenje preduzetničkog učenja. Napredak je ostvaren i u onom dijelu koji se odnosi na razvoj preduzetničkog učenja odraslih lica, razvoju preduzetničkih vještina kroz programe obuke i mentorstva, kao i program stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem.
U narednom periodu treba težiti uvođenju preduzetništva kao ključne kompetencije na svim nivoima obrazovanja (s posebnim akcentom na studijske programe na neekonomskim fakultetima), uključivanju što većeg broja preduzetnika s uspješnom biznis praksom u praktičnu nastavu/sklapanje ugovora o saradnji između škola i lokalnih privrednih subjekata, jačanju saradnje između univerziteta i privrednih subjekata, razvoju socijalnog

preduzetništva i većem broju aplikacija za korišćenje raspoloživih finansijskih instrumenata u okviru EU programa.
U Crnoj Gori su funkcionalna dva poslovna inkubatora i inovaciono preduzetnički centar u okviru Naučno tehnološkog parka Tehnopolis. Inkubator BSC Bar počeo je s radom 2010, s osnovnom misijom da bude podrška promociji preduzetništva kroz sveobuhvatnu i integrisanu podršku BSC. BSC Bar je inkubator opšteg karaktera, u kojem posluje 40 preduzeća. BSC Bar inkubator implementirao je različite trening module za sticanje i unapređenje poslovnih vještina za početnike u biznisu i žene preduzetnice, organizuje sajmove za zapošljavanje lica s invaliditetom, međunarodne poslovne susrete, sajmove primijenjenih umjetnosti itd. Ujedno, BSC Bar kao projektno orjentisan inkubator uspješno realizuje projekte u saradnji s institucijama u zemlji i regionu.

„Regionalni biznis centar" Berane d.o.o je otvoren 2016. u okviru IPA 2011 programa „Inter-municipal development grant programme", projekat „Establishment of Regional Business Center and Incubator for North-East Montenegro". Regionalni biznis centar i biznis inkubator namijenjen je za početnike u biznisu i proizvodno-uslužnog je tipa. Projektom se realizuje i obuka zaposlenih u inkubatoru kako bi se stvorili preduslovi da početnici u biznisu realizuju svoje poslovne ideje. RBC Berane organizuje različite vrste seminara i obuka, pruža savjetodavne usluge i informacije, obuke, organizuje promotivne aktivnosti, za početnike u biznisu i postojeća MSP.

Inovaciono preduzetnički centar „Tehnopolis" u Nikšiću, otvoren je 2016, ima 14 stanara. „Tehnopolis" raspolaže savremenim i funkcionalnim prostorom za razvoj mikro, malih i srednjih preduzeća i novoosnovanih kompanija, prostorom za 3 laboratorije za biohemiju, industrijski dizajn i data centar, multimedijalnu salu i internet prostor.

U cilju nastavka aktivnosti na planu suzbijanja neformalne ekonomije - jačanje fiskalne discipline i eliminisanja nelojalne konkurencije, kao i podizanja svijesti o značaju legalnog poslovanja, Vlada je u junu 2017. usvojila Akcioni plan za suzbijanje sive ekonomije. Mjere za suzbijanje sive ekonomije su u nadležnosti različitih državnih organa te je jedan od uslova za njihovo uspješno sprovođenje koordinirani postupak između nadležnih uprava. Planom su utvrđene mjere i aktivnosti za suzbijanje sive ekonomije i formirana Komisija za suzbijanje sive ekonomije.

Akcionim planom za suzbijanje sive ekonomije za 2017. predviđene su tri vrste mjera: preventivne mjere, restriktivne mjere i stimulativne mjere. Među preventivnim mjerama utvrđen je set različitih aktivnosti poput istraživanja obima sive ekonomije u Crnoj Gori, potrebe obezbjeđenja kontinuirane procjene poreskog jaza koji će služiti kao informaciona osnova za preduzimanje preventivnih mjera u borbi protiv sive ekonomije za naredni period, uspostavljanja odgovarajućeg institucionalnog modela za mjerenje sive ekonomije i njenog učešća u BDP-u, eliminisanja administrativnih opterećenja na način da se smanjuju i

troškovi poslovanja i potrebno vrijeme za izvršavanje obaveza prema državi, unapređenja regulatornog okvira u oblasti fiskalne politike, radnog zakonodavstva i socijalne politike i dr. Restriktivne mjere predstavljaju popis aktivnosti, odnosno zaduženja pojedinih nadležnih organa na suzbijanju sive ekonomije, kao i rokove i ciljeve koji se žele postići na formalizaciji prihoda u određenim sektorima. Stimulativne mjere za suzbijanje sive ekonomije imaju cilj da doprinesu smanjenju fiskalnog deficita i kroz set mjera podstaknu privredne subjekte da u cjelosti ili dio svog poslovanja iz oblasti sive ekonomije prebace u legalne tokove.

Postojeći model fiskalizacije, koji se primjenjuje u Crnoj Gori, je u smislu poslovnih procesa i procedura kompleksan i zastario. Uključen je veliki broj aktera (serviseri, distributeri, poreski službenici, Mašinski fakultet), a evidencija postojećih fiskalnih kasa nije adekvatna. Zbog ovih nedostataka u praksi su zastupljene razne zloupotrebe od strane poreskih obveznika, a koje je vrlo teško detektovati i samimi tim pravovremeno na njih djelovati.

Za razliku od ovog sistema fiskalizacije koji je baziran na hardverskom rješenju (fiskalne kase), rješenje kod sistema elektronske fiskalizacije je softversko i isto se bazira na uspostavljenom sistemu kontrole izdavanja računa. Model elektronske fiskalizacije zahtijeva upotrebu softvera prilagođenog procesu fiskalizacije i uvela bi se obaveza da se računi moraju izdavati putem elektronskih naplatnih uređaja, koji moraju omogućiti korištenje programske podrške za elektronsko potpisivanje računa odnosno računi bi se putem internet veze u realnom vremenu evidentirali na serveru Poreske uprave. Takođe elektronskom fiskalizacijom će biti obuhvaćen cjelokupan promet, bez obzira da li se naplaćuje u gotovini ili bezgotovinski, za razliku od postojećeg rješenja gdje se evidentira samo promet izvršen u gotovini.

Prenos podataka u realnom vremenu će obezbijediti i praćenje prometa u realnom vremenu kod bilo kojeg obveznika, a što će se sprovoditi u poslovnim prostorijama Poreske uprave, a što omogućava lakši i jeftniji postupak kontrole, skraćivanje potrebnog vremena za kontrolu i daleko veći obuhvat kontrolisanih obveznika. Formiranje baza podataka je najvažnija osnova za uspostavljanje automatizovanog sistema procjene rizika bez kojeg se ne može uspostaviti efikasan i ekonomičan sistem inspekcijskog nadzora. Ministarstvo finasija je započelo rad i u toku je izrada zakonske normative, a paralelno s tim izrada tenderske dokumentacije za nabavku softvera i hardvera neophodnih za funkcionisanje sistema elektronske fiskalizacije.

U procesu primjene preporuka SBA akta, prema zvaničnim podacima **SME Policy Index 2016**, navedeno je da je Crna Gora postigla napredak u odnosu na Izvještaj iz 2012, u dijelu koji se tiče institucionalnog, regulatornog i operativnog okruženja za MSP, iako se mala i srednja preduzeća i dalje suočavaju s izazovima koji proizilaze iz neravnomjernog ekonomskog oporavka. Takođe se navodi da su tehnički standardi sada u velikoj mjeri

usklađeni s pravnom tekovinom EU, uslovi za registraciju poslovanja dodatno olakšani e-government servisom, poreski sistem pojednostavljen i elektronski dostupan, uspostavljena institucionalna infrastruktura i finansijski instrumenti za promovisanje inovacija u malim i srednjim preduzećima itd.

Naročito se ističe da je Crna Gora postala lider u regionu u dijelu politike koja se odnosi na preduzetničko učenje, gdje je ostvarila najbolje rezultate u odnosu na druge zemlje. Međutim, iako Crna Gora ima relativno dobro razvijene mikrofinansijske usluge, pristup finansijama je i dalje najveća prepreka za mala i srednja preduzeća.

U zvaničnom izvještaju su date tri glavne preporuke za dalji napredak politike razvoja malih i srednjih preduzeća Crne Gore i poboljšanje pristupa finansijama: implementacija direktive Bazel III, uspostavljanje privatnog kreditnog biroa i inicijativa za poboljšanje finansijske pismenosti. Takođe, data je napomena da je neophodno povećati napore u obezbjeđivanju horizontalne i ciljane usluge poslovne podrške, posebno u ključnim oblastima podrške MSP pristupu inostranim tržištima, kao i da se razmotri mogućnost za integraciju ključnih kompetencija preduzetničkog učenja u nastavni plan i program.

Evaluacija ostvarenosti rezultata preporuka datih u SMEPolicy Index 2016 biće urađena do januara 2018, a njihova publikacija se očekuje tokom marta 2018.

Crna Gora sprovodi intenzivne aktivnosti na jačanju inovativnosti i podsticanje sektora MSP da koriste nove tehnologije, kroz finansijske i nefinansijske programe podrške, gdje se izdvajaju:

Program za unapređenje inovativnosti u malim i srednjim preduzećima - projekat finansijske podrške MSP iz sektora prerađivačke industrije realizuje se ciljem jačanja inovativnih potencijala u MSP i modernizacije poslovanja kroz unapređenje proizvoda, procesa, organizacije ili marketinga, a zasnovan je na šemi sufinansiranja troškova za uvođenje inovacija.

Program podrške za modernizaciju industrije ima cilj jačanja konkurentnosti privrednih subjekata, unapređenja poslovanja, produktivnosti i profitabilnosti kroz investicije u opremu, usvajanja novih tehnologija kako bi se omogućilo osavremenjavanje proizvodnih procesa, efikasna upotreba raspoloživih resursa, razvoj novih proizvoda i usluga i otvaranje novih radnih mjesta. Program obuhvata sufinansiranje troškova nabavke opreme.

Program podsticaja klastera u Crnoj Gori ima cilj da pruži finansijsku podršku za preduzetnike, mikro, mala i srednja privredna društva koji su dio klastera, kroz ulaganja u materijalnu (između ostalog i nabavku opreme), nematerijalnu imovinu i operativne troškove poslovanja, radi jačanja kapaciteta klastera i pozicioniranja na domaćem i inostranom tržištu.

Program povećanja regionalne i lokalne konkurentnosti kroz usaglašavanje sa zahtjevima međunarodnih standarda obezbjeđuje podršku preduzetnicima, malim i srednjim privrednim društvima i klasterima malih i srednjih privrednih duštava, da u što većoj mjeri povećaju svoju konkurentnost, prvenstveno kroz usaglašavanje sa zahtjevima međunarodnih standarda za proizvode i podršku za dobijanje akreditacije za ocjenjivanje usaglašenosti. Program je zasnovan na šemi sufinansiranja troškova.

Takođe, u okviru **HERIC INVO projekta** saradnje sa Svjetskom bankom, realizuje se finansiranje 8 krupnih istraživačkih grantova, usmjerenih na jačanje izuzetnih istraživačkih timova, internacionalizaciju i povezivanje istraživanja i privrede. Kolaborativni grantovi omogućavaju nabavku opreme, koja se koristi za razvoj istraživanja na projektima čiji su glavni rezultat inovacije. U toku su i aktivnosti na realizaciji grant šema „Transfer znanja između sektora visokog obrazovanja, istraživanja i privrede“, realizuje 14 projekata za jačanje veza između akademske zajednice i privrede (IPA IV – Operativni program za razvoja ljudskih resursa 2012-2013). Dodatno, MSP se stimulišu na korišćenje EU programa COSME, HORIZON 2020 kroz organizaciju info dana, ciklusa obuke, itd.

Nakon uspješnog participiranja u Okvirnom programu za konkurentnost i inovacije CIP–EIP (Program za preduzetništvo i inovacije), Crna Gora je u novom programskom ciklusu pristupila i potpisala Sporazum za učešće u programu COSME, u junu 2014, i nastavila s višegodišnjom implementacijom projektnih aktivnosti unutar programskih ciklusa EEN mreže. EEN konzorcijum kojeg čine Ministarstvo ekonomije-Direkcija za razvoj MSP (DDSME) kao lider s partnerima, Mašinski fakultet (MF), Privredna komora (CEM), Biznis Start up Centar Bar (BsC Bar), u skladu s okvirnim partnerskim ugovorom FPA 677097 i Implementacionom Strategijom 2015-2020 uspješno realizuje projektne aktivnosti unutar EEN mreže u dva programska ciklusa 2015-2016 i 2017-2018. Aktivnosti na realizaciji projekta Evropska mreža preduzetništva (EEN) usmjerene su na davanje praktičnih informacija, pomoći privrednicima da lakše pronalaze poslovne partnere, uspostavljaju poslovnu saradnju, pristupaju informacijama o pravnim aspektima i poslovnim regulativama EU, informišu se o programima podrške, transferu tehnologije i znanja, i inovacijama. U fokusu programskih aktivnosti projekta EEN je pružanje podrške inovativnim preduzećima i onim koji imaju potencijal za dalji rast i razvoj. U tom dijelu je značajna podrška pružena u pravcu promocije i što boljeg korišćenja najvećeg Okvirnog Programa i Istraživanje i Inovacije – Horizon 2020, u sklopu kojeg je Direkcija za razvoj MSP, nacionalni kontakt za MSP.

Dodatno je važno istaći učešće Crne Gore u okviru komponente COSME programa „Pristup finansijama“ i potpisani COSME sporazum u julu 2015. između Crnogorske komercijalne banke i Evropskog Investicionog fonda s ugovorenim portfoliom od 30 mil€ na period od 3 godine. Putem pomenutog finansijskog instrumenta kreditnih garancija za MSP (Loan Guarantee Facility) prema podacima iz izvještaja o implementaciji sa stanjem na 30. VI

2017, CKB banka je odobrila ukupno 610 kredita u vrijednosti od 11,6 mil€. Takođe, pominjemo i učešće u projektu ERASMUS za preduzetnike početnike u kojem je Privredna komora Crne Gore kao projektni partner imala ulogu posredničke organizacije implementiran je u periodu 2015 – 2017, i u okviru kojeg je realizovan proces obuke za pet kandidata u odgovarajućim preduzećima-domaćinima iz Grčke, Danske i Njemačke, dok je jedna crnogorska kompanija bila domaćin preduzetniku-početniku iz Italije.

3.20.1.4. Usklađenost

Pravni okvir koji uređuje oblast Direktive o borbi protiv zakašnjelih isplata u komercijalnim transakcijama (Direktiva 2000/35/EZ i Direktiva 2011/7/EU) čine sljedeći zakoni: Zakon o rokovima izmirenja novčanih obaveza (˝Sl. list CG", br. 28/14), Zakon o visini stope zatezne kamate ("Sl. list CG", br. 83/09), Zakon o platnom prometu (˝Sl. list CG", br. 62/13 i 6/14), Zakon o obligacionim odnosima (˝Sl. list CG", br. 47/08, 04/11 i 22/17), Zakon o izvršenju i obezbjeđenju (Sl. list CG", br. 36/11, 28/14, 20/15 i 22/17), Zakon o javnim nabavkama ("Sl. list CG", br. 42/11, 57/14, 28/2015 i 42/17) i Uputstvo o radu državnog trezora ("Sl. list CG" br. 53/14 i 72/15). Svaki od navedenih propisa na određeni način tretira problem zakašnjelih isplata u komercijalnim transakcijama (rokovi izmirenja, kamatna stopa i ostalo), ali nijesu u potpunosti usklađeni s materijalno pravnim odredbama Direktive 2000/35/EZ i Direktive 2011/7/EU. U narednom periodu će se odrediti koje institucije će preuzeti obaveze usklađivanja s oderdbama Direktivom 2011/7/EU, te odrediti rokovi za njihovo preuzimanje.

Raznovrsni programi državne podrške usmjereni na povećanje konkurentnosti MSP koji se sprovode u različitim sferama, usklađeni su s pravilima državne pomoći. U tom kontekstu posmatrano, u kontinuitetu se realizuju programi podrške utvrđeni strategijskim dokumentima kombinovanjem modela finansijske i nefinansijske podrške, usmjereni na povećanje regionalne i lokalne konkurentnosti kroz usaglašavanje sa zahtjevima međunarodnih standarda poslovanja, podsticanje razvoja klastera, podsticanje razvoj preduzetništva, modernizaciju industrije u sektoru prerađivačke industrije, podsticanje investicija u sektoru indsutrije i usluga, i dr. u skladu sa Zakonom o kontroli državne pomoćii podzakonskim aktima koji uređuju uslove i postupak davanja i kontrole korišćenja državne pomoći, usklađenim sa regulativom EK.

3.20.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

3.20.2.1. Normativni okvir

U oblasti **principa preduzetničke i industrijske politike** u martu 2016. usvojen je Akcioni plan za sprovođenje Strategije cjeloživotnog preduzetničkog učenja 2015-2019, za 2017, dok je maju 2017. usvojen Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za 2016. Dodatno, Akcioni plan za sprovođenje Strategije za razvoj ženskog preduzetništva 2015-2020 za 2017. usvojen je u aprilu ove godine. Takođe, shodno utvrđenim obavezama Vlada je u

martu 2017. usvojila Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za 2016. i Akcioni plan Industrijske politike za 2017.

U cilju kreiranja uslova za poboljšanje poslovnog ambijenta i privlačenja direktnih investicija, Vlada je u novembru 2016. usvojila inoviranu Uredbu o biznis zonama. Pomenutim aktom definisan je model uspostavljanja zona, olakšica u poslovanju za korisnike biznis zona, upravljanje i funkcionisanje biznis zona na nacionalnom i lokalnom nivou, u smislu biznis zona od strateškog i lokalnog značaja. Primjenom odredbi definisanih uredbom, između ostalog, značajno se utiče i na povećanje zaposlenosti, unapređenje poslovne infrastrukture, podsticanje razvoja malih i srednjih preduzeća i preduzetnika, privlačenje novih investicija, kao i na ravnomjeran razvoj svih jedinica lokalne samouprave u Crnoj Gori. Dodatno, predmetnim podzakonskim aktom, definisane su odredbe u vezi usklađivanja poslovanja, kojima su osnivači biznis zona koje su počele s radom prije stupanja na snagu Uredbe, dužni da usklade poslovanje biznis zona s odredbama propisanim važećom uredbom. Kako pojedine lokalne samouprave, usljed nemogućnosti rješavanja imovinsko-pravnih odnosa nisu bile u mogućnosti da usklade poslovanje do zakonski određenog roka, Vlada je donijela Uredbu o izmjeni uredbe o biznis zonama („Sl.list CG", br. 38/17) kojom je ovaj rok za usklađivanje produžen do 21. VI 2018.

3.20.2.2. Bilans ostvarenih rezultata

U vezi sa sprovođenjem principa Akta o malim i srednjim organizovana su dva događaja za predstavljanje novog ciklusa procjene indikatora Akta o malim preduzećima za Zapadni Balkan, u decembru 2016. i aprilu 2017. u Parizu, na kojem su učestvovali predstavnici crnogorskih institucija i EK (DG GROV), OECD i ETF. U skladu sa navedenim, događaj u decembru je bio podjeljen u dva dijela:

1) Uvod u novi ciklus procjene SBA (2016-19);

2) Sesija regionalnog dijaloga o pristupu finansijama - alternativni instrumenti finansiranja.

U okviru prvog događaja predstavljen je novi pristup i planirane aktivnosti u okviru novog ciklusa procjene SBA. Drugi događaj bio je fokusiran na pristup finansijama MSP, posebno kroz alternativne finansijske instrumente. Predstavnici OECD-a, Zapadnog Balkana i Turske razmijenili su primjere dobre prakse u pogledu inovativnih i alternativnih načina finansiranja, fokusirajući se na faktoring i lizing, kao i rizični kapital.

Drugi događaj organizovan je u aprilu 2017. kao konferencija na visokom nivou, na temu "Podsticanje investicija za konkurentnost u Jugoistočnoj Evropi". Konferencija 2017 OECD SEE je imala za cilj podizanje svijesti o trendovima investicione politike, identifikovanje izazova i istraživanje mogućnosti politika za podsticanje investicija i konkurentnosti u regionu. Na Konferenciji je organizovan forum na kom se diskutovalo o reformama i

inicijativama koje mogu dodatno unaprijediti investicione politike i prakse u zemljama Jugoistočne Evrope, doprinoseći inkluzivnom rastu.

U septembru 2017, u Parizu je pokrenut novi period procjene Akta o malim preduzećima za zemlje Zapadnog Balkana i Tursku (2016-19), predstavljena je ažurirana metodologija, glavni aspekt procesa procjene, kao i konačni okvir za svaku od dimenzija SBA.

Po osnovu aktivnosti na implementaciji Uredbe o podsticanju direktnih investicija, na osnovu Javnog oglasa iz 2015. i potpisanih ugovora o korišćenju sredstava za podsticanje direktnih investicija, u toku je realizacija tri investiciona projekta i to u oblasti drvoprerade, proizvodnje stočne hrane i oblasti obezbjeđenja stvari i lica. Na osnovu Javnog oglasa iz 2016. i potpisanih ugovora o korišćenju sredstava za podsticanje direktnih investicija, u toku je realizacija tri investiciona projekta i to u oblasti drvoprerade, turizma i prehrambene industrije. Ukupna vrijednost investicionih projekata koji se realizuju shodno predmetnim ugovorima iznosi 7.2 mil€, pri čemu je predviđeno zapošljavanje 253 lica na neodređeno vrijeme. Četiri investiciona projekta se realizuju na teritoriji središnjeg regiona, a dva investiciona projekta se realizuju na području sjevernog regiona. Novi javni oglas je završen 29. V 2017. i u toku je ocjena ispravnosti pristiglih 9 prijava.

Dodatno, Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća je, u saradnji s Investiciono–razvojnim fondom (IRFCG), u sklopu realizacije Programa podrške razvoju preduzetništva kroz nefinansijsku i finansijsku podršku, u septembru 2017. objavila novi Javni poziv za realizaciju Programa. U toku je evaluacija pristiglih prijava.

U februaru 2017. potpisan je Sporazum o saradnji između Ministarstva ekonomije-Direkcije za razvoj MSP i JICA-e, o otpočinjanju II faze projekta: „Uspostavljenje i promocija mentoring usluga u zemljama zapadnog Balkana-Srbiji, Crnoj Gori, BiH i Makedoniji“, a realizacija projektnih aktivnosti je započela u septembru 2017.

U okviru realizacije Programa podsticanja razvoja klastera u Crnoj Gori za 2016. podržano je 6 klastera, a ukupna subvencija realizacije projekata iznosila je 23.687€. S realizacijom Programa je nastavljeno donošenjem istog za vremenski period 2017-2020. U toku 2017. raspisan je jedan Javni poziv za učešće u Programu i subvencija je odobrena za 7 klastera, ugovorene vrijednosti skoro 98.000€, od raspoloživih 100.000€. Realizacija većine projekata je u toku, tj. do sada je jedan projekat uspješno finalizovan i podržan sa 14.950€, a takođe za dva klastera dodijeljene su prve tranše subvencije, ukupno 13.170€. Isplata ugovorenog iznosa subvencija planirana je do kraja tekuće godine, a ista zavisi od uspjeha realizacije projekata od strane klastera.

Po osnovu realizacije Programa povećanja regionalne i lokalne konkurentnosti kroz usaglašavanje sa zahtjevima međunarodnih standarda poslovanja u toku 2016. subvencija je odobrena za 29 privrednih subjekata, od kojih je 9 subvencija isplaćeno u 2016. - 21.712€, a za 20 subjekata početkom 2017. – 61.189€. S realizacijom Programa je

nastavljeno donošenjem istog za vremenski period 2017-2020. U toku 2017. raspisan je jedan Javni poziv za učešće u Programu, s budžetom u iznosu od 70.000€. Razmatranje 51 dostavljene aplikacije je u toku.

3.20.2.3. Unapređenje poslovnog ambijenta

Kreiranje jednostavnijih procedura, modernizacija državne uprave, kao i krajnje efikasna administracija su ciljevi reformskih mjera koje je Vlada u prethodnom periodu postavila kao svoj zadatak, a čija će realizacija biti dodatno intenzivirana u narednom periodu.

U dijelu unapređenja stanja u oblasti izdavanja građevinskih dozvola stupio je na snagu Zakon o planiranju prostora i izgradnji objekata ("Sl. list CG", br. 064/17). Ključne novine tiču se planiranja i planskih dokumenata, uređivanja građevinskog zemljišta, uslova izgradnje objekata, stručnog nadzora i legalizacije bespravnih objekata. U dijelu koji se tiče planiranja, Nacrt zakona predviđa uvođenje samo dvije vrste planskih dokumenata u Crnoj Gori – Prostorni plan Crne Gore i Plan generalne regulacije Crne Gore. Jedna od najznačajnijih novina koje novi zakon predviđa je ukidanje građevinske i upotrebne dozvole i uvođenje prijave radova s dokumentacijom propisanom zakonom kao uslova za građenje. Umjesto upotrebne dozvole, rješenje predviđa objedinjavanje tehničkog pregleda i stručnog nadzora, čime se sistem oslobađa duplih kontrola. Nacrt zakona tretira i legalizaciju bespravno sagrađenih objekata i u tom dijelu predviđa legalizaciju jedino i samo ako je bespravni objekat predviđen važećim planskim dokumentom ili Planom generalne regulacije Crne Gore.

U izvještajnom periodu je nastavljena i realizacija projekta „Bez barijera. Da posao ne stoji!“ kao dio projekta „Uprava po mjeri građana i biznisa”. Projekat je dio partnerstva Ministarstva finansija s Kancelarijom Programa Ujedinjenih nacija za razvoj u Crnoj Gori, uz podršku Ambasade Velike Britanije u Crnoj Gori. Ideja za realizaciju projekta „Uprava po mjeri građana i biznisa” je pokrenuta u oktobru 2014, a osmišljena je u saradnji s Udruženjem komunikatora javnog sektora zemalja Jugoistočne Evrope (tzv. SEECOM-a), po ugledu na britanski „Red Tape Challenge“ projekat. Nakon implementacije prve faze projekta (izrada funkcionalne beta-verzije portala i pokretanje javnog dijaloga na opštu temu regulatornih i administrativnih barijera) i druge faze projekta (pokretanje dijaloga o konkretnim biznis barijerama putem portala www.bezbarijera.me) pripremljen je izvještaj u kojem su sumirane identifikovane barijere (ukupno 228 barijera siatematizovanih u 8 oblasti) i pripremljeni prijedlozi za dalje unapređenje poslovnog okruženja na lokalnom i centralnom nivou. Dalje aktivnosti podrazumijevaju razmatranje predloženih mjera za eliminisanje uočenih regulatornih i administrativnih barijera od strane resornih institucija i njihovu implementaciju.

U dijelu regulatornih reformi, nastavljena je kontinuirana primjena Analize procjene uticaja propisa (RIA) s ciljem kreiranja preduslova da se ne stvaraju nove barijere u propisima. S

tim u vezi, od formalnog uvođenja RIA-e u crnogorski regulatorni sistem 1. I 2012. do 31. VI 2017, Ministarstvo finansija je dalo preko 1.930 mišljenja na predloge akata i prateće obrasce Izvještaja o sprovedenoj analizi procjene uticaja propisa, s aspekta implikacija na poslovni ambijent i uticaj na budžet države.

U dijelu implementacije preporuka „Giljotine propisa" nastavljena je izmjena propisa u smislu prihvatanja preporuka gdje je stepen realizacije, od prvog usvojenog Akcionog plana zaključno sa II kvartalom 2017, iznosio 83,4% preporuka, odnosno od ukupno prihvaćenih 1.446 preporuka realizovano je 1.206 preporuka.

Takođe na planu aktivnosti za unapređenje ambijenta i poslovnih aktivnosti privrede, Ministarstvo ekonomije je uz podršku Programa ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), pokrenulo organizaciju Biznis karavana, u cilju obilaska svih opština u Crnoj Gori i u direktnoj komunikaciji upoznavanja privrednika s programima finansijske i tehničke podrške razvoju biznisa koje Ministarstvo sprovodi. Projekat pored promotivne dimenzije pruža priliku za detaljno informisanje o svim problemima i preprekama koje mogu nastati prilikom apliciranja ili implementacije programa, kao i prilikom obavljanja djelatnosti.

3.20.2.4. Instrumenti preduzetničke i industrijske politike

U oblasti instrumenata preduzetničke i industrijske politike Investiciono-razvojni fond Crne Gore je od 1. I -20. X 2017. odobrio ukupno 321 dugoročnih i kratkoročnih plasmana u vrijednosti od 127,9 mil €. Od navedenog iznosa odobreno je 280 dugoročnih kredita u vrijednosti od 79,8mil €, 8 kratkoročnih kredita u vrijednosti od 3,8mil € i 33 aranžmana otkupa potraživanja (faktoring) u vrijednosti od 44,3mil €. Ovim sredstvima se pruža podrška u očuvanju 6.932 radnih mjesta.

U periodu od 1. I 2017. do 20. X 2017, od strane Zavoda za zapošljavanje odobreno je 40 kredita, ukupne vrijednosti 230.000€, namijenjenih otvaranju 46 novih radnih mjesta. Od ovog broja, 12 isfinansiranih kredita (30%) su za nezaposlena lica, a 2 kredita (5%) su za pravna lica.

3.20.2.5. Industrijska politika

Na planu implementacije Industrijske politike, u martu 2017. je usvojen Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za 2016. i Akcioni plan Industrijske politike za 2017. s utvrđenim mjerama i aktivnostima kao i opredijeljenim sredstvima za njihovu realizaciju, koje će doprinijeti ostvarenju strateških ciljeva definisanih Industrijskom politikom.

Imajući u vidu kompleksnost implementacije Industrijske politike, efikasna koordinacija na sprovođenju aktivnosti definisanih Akcionim planom 2016. kao i definisanja aktivnosti u 2017, obezbijeđena je kroz strukturu Koordinacionog tijela za implementaciju Industrijske politike Crne Gore do 2020, koga čine predstavnici Kabineta predsjednika Vlade,

potpredsjednika Vlade, relevantnih ministarstava i predstavnici udruženja privatnog sektora.

Na osnovu rezultata realizacije Akcionog plana za 2016. od predviđenih 268,5 mil€ ukupno realizovana ulaganja iznose 213,5 mil eura, što predstavlja 79,5% realizacije. U ukupno realizovanim ulaganjima, sredstva privatnih investitora učestvuju sa oko 50% uz opredjeljujući uticaj investicija u energetski sektor, sredstva javnog sektora učestvuju sa 45% i u najvećoj mjeri se odnose na finansiranje od strane IRFCG, 5% sredstava je realizovano kroz nacionalni budžet, dok je značajno manje učešće iz IPA sredstava i donatorskih programa, čije je procentualno učešće u ukupno realizovanim ulaganjima ispod 1%. Posmatrano po strategijskim ciljevima najviše sredstava je uloženo za realizaciju aktivnosti u okviru prvog strateškog cilja Konkurentnost industrije 57% (uz dominantno ulaganje u energetskom sektoru), zatim za strateški cilj 2 Investicije i finansije za modernizaciju industrije u okviru kojeg je uloženo 40% sredstava (dominiraju aktivnosti IRFCG), dok je nešto manje sredstava uloženo u realizaciju aktivnosti koje su definisane u okviru strateških ciljeva 3 i 4 Inovacije i preduzetništvo i Pristup tržištu.

U pogledu Akcionog plana za implementaciju Industrijske politike za 2017, koji je pripremljen u saradnji svih resornih ministarstava, ključnih predstavnika javnog i privatnog sektora, kroz 21 mjeru definisano je 66 aktivnosti koje će biti implementirane u toku 2017, u ukupnom iznosu od 289,6 mil€. Posmatrano na nivou ključnih strategijskih ciljeva, za realizaciju aktivnosti definisanih prvim strateškim ciljem Konkurentnost industrije, u dijelu unapređenja fizičkog kapitala opredijeljeno je 162,8 mil€, pri čemu dominiraju investicije u sektoru energetike u iznosu od oko 149 mil€. Za realizaciju drugog strateškog cilja Investicije i finansije za modernizaciju industrije, opredijeljeno je oko 114 mil€, od čega se 83,6 mil€ odnosi na realizaciju kreditnih linija u prioritetnim oblastima industrije u iznosu od 58 mil€ i finansijsku podršku za poboljšanje likvidnosti kroz faktoring aranžmane u iznosu 25,6 mil€. Za realizaciju aktivnosti u okviru trećeg i četvrtog strategijskog cilja Inovacije i preduzetništvo i Pristup tržištu obezbijeđeno je 12,03 mil€, odnosno 732.000€, respektivno. Realizacija predviđenih aktivnosti odvija se u skladu s planiranom dinamikom.

3.21. POGLAVLJE 21: TRANS-EVROPSKE MREŽE

3.21.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

3.21.1.1. Saobraćajne mreže

Strategijom razvoja saobraćaja Crne Gore od 2008. utvrđuje se stanje u svim oblastima saobraćaja, uspostavlja se koncept razvoja infrastrukture i transporta, definišu se dugoročni i oročeni ciljevi razvoja saobraćaja. U završnoj fazi izrade je nova Strategija

razvoja saobraćaja 2018-2035, koja će uključiti Regulativu 1315/2013/EU i preuzete obaveze iz Berlinskog procesa. Donošenje je planirano za II kvartal 2018.

Strategija razvoja i održavanja državnih puteva (2008-2018) predstavlja strategijski dokument čije je donošenje predviđeno Zakonom o putevima ("Sl. list RCG", br. 42/04, 54/09 i 36/11) kojim se utvrđuju ciljevi i osnovni zadaci razvoja i održavanja državnih puteva za period od 10 godina, njihova dinamika i obim realizacije, okvir potrebnih finansijskih sredstava i izvori finansiranja.

Strategija razvoja saobraćaja Crne Gore i Strategija razvoja i održavanja državnih puteva se zasnivaju na Memorandumu o razumijevanju za razvoj regionalne sveobuhvatne saobraćajne mreže. Crna Gora aktivno učestvuje u radu Upravnog odbora Transportne opservatorije za jugoistočnu Evropu za sprovođenje Memoranduma o razumijevanju za razvoj regionalne sveobuhvatne saobraćajne mreže.

S obzirom na to da aktivno učestvuje u Berlinskom procesu i Agendi povezivanja, Crna Gora je u komunikaciji s EK usaglasila buduću trans-evropsku saobraćajnu mrežu u Crnoj Gori, u skladu s Regulativom 1315/2013 o smjernicama Unije za razvoj trans-evropskih saobraćajnih mreža, a Crna Gora i EK postigle su dogovor o listi prioritetnih projekata u saobraćajnom sektoru u skladu s Regulativom 1316/2013 o uspostavljanju Instrumenta za povezivanje Evrope. Vlada 30. VI 2017. usvojila je inoviranu Jedinstvenu listu prioritetnih infrastrukturnih projekata.

Osnovna saobraćajna mreža na prostoru Zapadnog Balkana potvrđena je na Samitu o Zapadnom Balkanu 27. VIII 2015.

Sveobuhvatnu saobraćajnu mrežu SEETO-a, u Crnoj Gori obuhvata dvije rute:

- Ruta 1 - veza kroz Jadransko-jonski koridor (magistrala duž obalske linije) s Republikom Hrvatskom i Bosnom i Hercegovinom;
- Ruta 4 - veza kroz autoput Bar-Boljare (do granice sa Srbijom) s Republikom Srbijom i dalje Rumunijom.

Sveobuhvatna željeznička mreža SEETO-a u Crnoj Gori je obuhvaćena kroz dvije rute:

- Ruta 2 (144 km): Podgorica - Tirana (veza s Republikom Albanijom);
- Ruta 4 (580 km): Vršac (Rumunska granica) — Beograd (Srbija) — Bar (Crna Gora) .

Luka Bar je takođe dio Sveobuhvatne mreže SEETO-a.

MeđunarodnI aerodrom - Podgorica je dio Sveobuhvatne mreže SEETO-a i njime upravlja preduzeće Aerodromi Crne Gore AD, koje je u stopostotnom državnom vlasništvu.

Ministarstvo saobraćaja i pomorstva je po pitanju implementacije EU Direktive 2002/59/EC uspostavilo VTMIS sistem u Crnoj Gori i isti je već u punoj operativnoj funkciji od 30. X 2015.

Kao podrška ovom tehničkom sistemu nadzora i kontrole pomorskog saobraćaja donijet je i Pravilnik o načinu vršenja nadzora, informisanja i upravljanja pomorskim saobraćajem („Sl. list CG'', br. 34/15) koji detaljno opisuje prava i obaveze svih plovnih objekata koji uplovljavaju ili isplovljavaju iz Crne Gore, kao i prava i obaveze VTS Operatera, propisane Zakonom o sigurnosti pomorske plovidbe (''Sl. List CG'', br. 62/13). Direktiva je transponovana u Zakon o sigurnosti pomorske plovidbe ("Sl. list CG'', br. 62/13).

Na prioritetnoj dionici Smokovac-Uvač-Mateševo autoputa Bar-Boljare približne dužine 41 km, zbog konfiguracije terena postoji 20 mostova ukupne dužine oko 5,91 km, 16 dvocjevnih tunela ukupne dužine 17,95 km, a otvorena trasa je projektovana na dužini od oko 17 km, a radovi se trenutno odvijaju na 15 tunela, 11 mosta i na cijeloj otvorenoj trasi. Izvođač radova izvodi radove u skladu sa svojim Programom radova. Predmetna dionica je podijeljena na 4 dijela s ukupno 19 pod-dionica. Do sada je izdato 17 građevinskih dozvola, a odobrenje glavnih projekata za preostale 2 pod-dionice je u završnoj fazi. Izdato je i 7 građevinskih dozvola za 7 odlagališta viška iskopnog materijala.

Jačanje administrativnih kapaciteta u sektoru saobraćaja, u cilju ispunjavanja obaveza koje proizilaze iz pravne tekovine EU, predviđeno je na sljedeći način:

- Izmjenama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, te konkretnog stavljanja postojećim službenicima u opis posla dio obaveza koji se odnosi na TEN-T i Instrumenta za povezivanje Evrope (CEF). U opisu posla jedog službenika Direktorata za željeznički saobraćaj u okviru Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva saobraćaja i pomorstva već su predviđene obaveze iz TEN-T i Instrumenta za povezivanje Evrope;
- Zapošljavanjem jednog službenika u Direktoratu za državne puteve u I kvartalu 2018.

Ukoliko predviđeno povećanje administrativnih kapaciteta ne bude dovoljno, pristupiće se formiranju posebnog Odjeljenja-Službe za TEN-T.

3.21.1.2. Energetske mreže

Nacionalni strategijski okvir za razvoj energetske infrastrukture čine Energetska politika Crne Gore do 2030. (donijeta 3. III 2011.); Strategija razvoja energetike Crne Gore do 2030. (donijeta 10. VII 2014.) i Akcioni plan za sprovođenje Strategije razvoja energetike Crne Gore do 2030. za period 2016-2020. (usvojen 21. I 2016.).

Crna Gora je članica Energetske zajednice u skladu sa Zakonom o ratifikaciji Sporazuma između Evropske zajednice i Republike Crne Gore o formiranju Energetske zajednice („Sl. list RCG", br. 66/06).

Pored navedenog, za Crnu Goru kao članicu Energetske zajednice (EZ), relevantna je i Energetska strategija Energetske zajednice koja je usvojena 18. X 2012. U skladu s ovom strategijom, Crna Gora je učestvovala u procesu predlaganja i odobravanja projekata od interesa za EZ (PECI). Proces odobravanja PECI projekata odvijao se u skladu sa Regulativom (EU) No 347/2013 o smjernicama za transevropsku energetsku infrastrukturu.

U okviru projekta Jonsko-jadranski gasovod (IAP), sa ukupnim procijenjenim investicijama u iznosu od 118.684.220,00 eura, ističu se sljedeće realizovane aktivnosti:

- Trasa IAP-a je uvrštena u Prostorni plan posebne namjene za obalni dio Crne Gore i planirano je njeno uključivanje u opštinske prostorne planove.
- WBIF je 17. VI 2016. odobrio sredstva u iznosu od 2,5 miliona eura za izradu Idejnog projekta IAP – dijela koji prolazi kroz Albaniju i Crnu Goru. Projektni zadatak je pripremljen i dostavljen albanskoj i crnogorskoj vladi i očekuje se prvi sastanak projektnog tima. Predviđeno je da projekat izrade Idejnog projekta traje dvije godine.
- Ministarstvo energije i industrije Albanije, Ministarstvo ekonomije Crne Gore i Ministarstvo gospodarstva Republike Hrvatske su 26. VIII 2016. potpisali Memorandum o razumijevanju i saradnji na implementaciji Jonsko-jadranskog gasovoda, kojim daju svoju punu podršku izgradnji IAP-a. Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine je najavilo naknadno potpisivanje Memoranduma. Memorandumom je osnovana Jedinica za upravljanje projektom (PMU), čiji je Stalni sekretarijat u Ministarstvu ekonomije Crne Gore. Sastav PMU-a čine po jedan predstavnik državnog organa zaduženog za energetiku i po jedan član operatora prenosnog sistema gasa iz svake države potpisnice, a članstvo u PMU imaju i azerbejdžanska državna naftna kompanija SOCAR i Sekretarijat Energetske zajednice, u svojstvu posmatrača.

Za razvoj transevropskih energetskih mreža nadležno je Ministarstvo ekonomije, kao organ državne uprave nadležan za poslove energetike, preko Direktorata za energetiku. Važećim Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta Ministarstva ekonomije nijesu predviđena posebna radna mjesta za obavljanje poslova koji se odnose na transevropske energetske mreže. Trenutno, u Direktoratu za energetiku 3 zaposlena, pored ostalih poslova, obavljaju i poslove iz oblasti transevropskih energetskih mreža.

Stanje usklađenosti s direktivama i regulativama

Direktiva 2012/34/EU o uspostavljanju jedinstvene Evropske željezničke oblasti - U pogledu Recast Direktive, manji dio direktive implementiran je kroz Zakon o željeznici ("Sl. list CG", br. 27/13), dok će veći dio biti transponovan kroz izmjene i dopune ovog Zakona, koje će biti u potpunosti sprovedene u 2018.

Direktiva 2008/57/EC o interoperabilnosti željezničkog sistema - Direktiva je implementirana kroz Zakon o bezbjednosti, efikasnosti i organizaciji željezničkog prevoza ("Sl. list CG", br. 1/14).

Regulativa 913/2010/EU o željezničkim koridorima za snabdijevanje - Izmjenama i dopunama Zakona o željeznici napraviće se prvi korak u pogledu usaglašavanja u ovoj oblasti.

Direktiva 2008/96/EC o sigurnosti željezničke infrastrukture - Direktiva 2008/96/EC odnosi se na bezbjednost putne infrastrukture i transponovana je u Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o putevima ("Sl. Crne Gore", br. 36/11").

Direktiva 2004/52/EC o interoperabilnosti sistema za naplatu putarine - Direktiva će biti implementirana kroz novi Zakon o putevima, čije je utvrđivanje planirano u novom roku – IV kvartalu 2018.

Direktiva 2002/59/EC o VTMIS i SafeSeaNet - Ministarstvo saobraćaja i pomorstva je po pitanju implementacije Direktive 2002/59/EC uspostavilo VTMIS sistem u Crnoj Gori i isti je već u punoj operativnoj funkciji od 30. X 2015.

Kao podrška ovom tehničkom sistemu nadzora i kontrole pomorskog saobraćaja donijet je i Pravilnik o načinu vršenja nadzora, informisanja i upravljanja pomorskim saobraćajem (''Sl. List CG'', br. 34/15) koji detaljno opisuje prava i obaveze svih plovnih objekata koji uplovljavaju ili isplovljavaju iz Crne Gore, kao i prava i obaveze VTS Operatera, propisane Zakonom o sigurnosti pomorske plovidbe (''Sl. list CG'', br. 62/13).

Regulativa 549/2004/EC o jedinstvenom evropskom nebu - Regulativa je transponovana u pravni sistem Crne Gore kroz Zakon o vazdušnom saobraćaju ("Sl. list CG", br. 30/17).

Regulativa 552/2004/EC o upravljanju vazdušnim saobraćajem -Regulativa je transponovana u pravni sistem Crne Gore kroz Zakon o vazdušnom saobraćaju ("Sl. list CG", br. 30/17).

Regulativa (EU) Br. 347/2013 o smjernicama za transevropsku energetsku infrastrukturu - Regulativa će biti transponovana kroz izmjene i dopune Zakona o prekograničnoj razmjeni električne energije i prirodnog gasa.

3.21.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

3.21.2.1. Saobraćajne mreže

Crna Gora je 10. II 2017. u Briselu parafirala Ugovor o osnivanju transportne zajednice u regionu Zapadnog Balkana. Na Samitu o Zapadnom Balkanu u Trstu 12. VII 2017, potpisan je Ugovor o osnivanju transportne zajednice u regionu Zapadnog Balkana. Nakon što je Bosna i Hercegovina 18. IX 2017. pristupila Ugovoru i Pravna služba Generalnog sekretarijata Savjeta EU učinila izvjesne tehničke izmjene Ugovora, u pogledu korekcije

štamparskih grešaka, usaglašene su konačne verzije teksta Ugovora. Ugovor je, na svim jezicima zemalja potpisinica, potpisan 9. X 2017. u Briselu. U toku je priprema Zakona o potvrđivanju Ugovora o transportnoj zajednici i pribavljanje mišljenja relevantnih crnogorskih institucija.

Vlada je usvojila 30. VI 2017. nacionalnu Jedinstvenu listu prioritetnih infrastrukturnih projekata. Sektor saobraćaja učestvuje sa 12 projekata:

Sektorska jedinstvena lista prioritetnih infrastrukturnih projekata					
Br.	Naziv projekta	Podsektor	Strateška relevantnost projekta (%)	Zrelost projekta shodno Metodologiji	Ukupna procjena troškova (€)
1.	Ruta 4: Rekonstrukcija i modernizacija željezničke pruge Bar-Vrbnica-granica sa R. Srbijom 1) rehabilitacija kolosjeka (gornji stroj), propusti, regulacija vodotoka, rekonstrukcija čeličnih mostova 2) sanacija kosina 3) sanacija klizišta, tunela, betonskih mostova i elektro-radovi	Željeznica	96%	Segmenti : 1) - 1a 2) - 1b 3) - 2a	246,500,000.00
2.	Ruta 4: Autoput Bar-Boljare, dionica Mateševo - Andrijevica	Putevi	94%	2b	294,840,000.00
3.	Ruta 1: Primorska varijanta Jadransko-Jonskog autoputa-brza saobraćajnica duž crnogorskog primorja	Putevi	94%	Segmenti:	1,013,001,000.00

3.1	Dionica granica sa R Hrvatskom-Bijela (17km) - Zaobilaznica Herceg Novi (8km) -Herceg Novi - Bijela (9km)			2c	193,228,000.00
3.2	Most preko Bokokotorskog zaliva, vijadukti i pristupni putevi			1b	67,925,000.00
3.3	Zaobilaznica Tivat			2a	56,430,000.00
3.4	Zaobilaznica Budva (14km, dio dionice Tivat-Sozina od 47km)			2c	158,388,000.00
3.5	Zaobilaznica Bar			2a	188,000,000.00
3.6	Otvoreni put Tivat-Sozina (isključujući zaobilaznicu Budva)			2c	198,550,000.00
3.7	Bar-Granica sa Albanijom			2c	150,480,000.00
4.	Ruta 4:Autoput Bar-Boljare, obilaznica oko Podgorice, dionica Smokovac – Tološi-Farmaci	Putevi	92%	2b	233,122,000.00
5.	Ruta 4: Autoput Bar-Boljare, dionica Đurmani - Farmaci	Putevi	92%	2b	440,640,000.00
6.	Ruta 4: Autoput Bar-Boljare, dionica Andrijevica – Boljare	Putevi	92%	2b	731,160,000.00
7.	Ruta 2: Rekonstrukcija i	Željeznica	88%	2a	35,000,000.00

	modernizacija željezničke linije Podgorica - Tuzi – preko granice R Albanije do Tirane				
8.	Rekonstrukcija magistralnog puta Šćepan Polje-Plužine (granični prelaz sa Bosnom i Hercegovinom)	Putevi	88%	1b	60,000,000.00
9.	Razvoj aerodroma Podgorica	Vazdušni	84%	2c	94,842,387.60
10.	Saobraćajni informacioni sistem za upravljanje (VTMIS) i odgovor na pomorske incidente zagađenja - II FAZA	Pomorstvo	84%	1b	4,200,000.00
11.	Glavni projekat pruge Nikšić - granica sa BiH-Trebinje - Čapljina	Željeznica	80%	2b	179,597,190.00
12.	Razvoj Aerodroma Tivat	Vazdušni	76%	2b	55,000,000.00

Uža lista ključnih prioritetnih infrastrukturnih projekata nacionalnog i regionalnog karaktera za koje je u narednom trogodišnjem periodu, iz budžeta Crne Gore, moguće obezbijediti sredstva za realizaciju su:

- Obilaznica Budva, podvarijanta 1.1 (13km+pristupni putevi), kao dio trase brze saobraćajnice duž crnogorskog primorja;
- Pogranična dionica puta Šćepan Polje – Plužine;
- Autoput Bar-Boljare, dionica Mateševo-Andrijevica;
- Aerodrom Tivat;
- Željeznička pruga Bar-Vrbnica;
- Izgradnja mosta Verige preko Bokokotorskog zaliva sa prilaznim saobraćajnicama.

U aprilu 2017. je potpisan prvi kreditni aranžman iz Fonda za Zapadni Balkan (WBIF) za projekte na željezničkoj infrastrukturi (20+20 miliona eura) i već su završena dva tendera - za elektronsku postavnicu u stanici Podgorica i sanaciju 6 kosina na sjevernom kraku barske pruge. U toku su dva projekata koji se finansiraju iz IPA fondova (generalni remont gornjeg stroja pruge u tunelu "Sozina" i ugradnja novog EVP u stanici Trebešica) i više projekata iz prethodnih kredita sa EBRD bankom i grantova iz WBIF fonda (sanacija 3 tunela, sanacija pružnog pojasa, ugradnja grijača skretnica u stanicama Nikšić i Ostrog, generalni remont gornjeg stroja dionice Kolašin-Kos, snimanje betonskih i čeličnih mostova i projekti sanacije za mostova koji su prioritetni). Investicije u željezničkoj infrastrukturi iznose oko 10 miliona eura na godišnjem nivou.

Na sastanku Upravnog odbora Investicionog okvira za Zapadni Balkan (Western Balkans Investment Framework - WBIF) održanog u Štokholmu 15. VI 2017, odobren je grant za izradu Idejnog projekta sa pripadajućim Elaboratom procjene uticaja na životnu sredinu, za dionicu Mateševo-Andrijevica (3.100.000 eura) i Idejnog projekta sa pripadajućim Elaboratom procjene uticaja na životnu sredinu za dionicu Smokovac-Tološi-Farmaci - obilaznica oko Podgorice (2.390.000 eura), tako da realizacija predstoji.

Takođe, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva je početkom septembra 2017. apliciralo kod Investicionog okvira za Zapadni Balkan (WBIF), za odobravanje bespovratnih sredstava za izradu Idejnog projekta sa pripadajućim Elaboratom procjene uticaja na životnu sredinu, za dionicu Andrijevica-Boljare.

3.21.2.2. Energetske mreže

Na sastanku Savjeta ministara Energetske zajednice 14. X 2016. usvojena je Lista PECI (u kojoj se nalaze projekti od interesa za EZ) i Lista PMI (u kojoj se nalaze projekti koji imaju status projekata od zajedničkog interesa između Ugovornih strana Energetske zajednice i država članica EU).

Na Listi PECI nalazi se Projekat izgradnje elektroenergetske interkonekcije Italija-Crna Gora-Srbija-Bosna i Hercegovina (crnogorski dio transbalkanskog koridora), a na Listi PMI nalazi se Projekat izgradnje Jonsko-jadranskog gasovoda (IAP). Ovi projekti nalaze se i na inoviranoj nacionalnoj Jedinstvenoj listi prioritetnih infrastrukturnih projekata.

Navedenom Jedinstvenom listom prioritetnih infrastrukturnih projekata predviđeni su i projekti koji imaju za cilj povećanje sigurnosti snabdijevanja električnom energijom na unutrašnjem tržištu, i to:

1. Projekat unapređenja kvaliteta napajanja turističkih regija, ukupne procijenjene vrijednosti investicije 48.005.000,00 eura. Segmenti projekta su:

1) TS 110/35kV, 2x40MVA Radovići (Luštica) i priključnih kablova 110kV;

2) Izgradnja dalekovoda 110kV Vilusi-Herceg Novi i rekonstrukcija trafostanice 110/35kV Vilusi;
3) Izgradnja TS 110/35kV Žabljak;
4) Izgradnja dalekovoda 110kV Lastva-Kotor;
5) Rekonstrukcija dalekovoda 110kV Lastva-Tivat;
6) Rekonstrukcija dalekovoda 110kV Lastva-Budva;
7) Izgradnja dalekovoda 110kV Virpazar-Ulcinj.

2. Izgradnja 35 kV DV Andrijevica – Gusinje, ukupne procijenjene vrijednosti investicije 1.838.749,00 eura.

U cilju povećanja sigurnosti snabdijevanja električnom energijom sjevernog dijela Crne Gore, realizuju se aktivnosti na izgradnji dalekovoda 110 kV Brezna – Žabljak, zajedno sa izgradnjom dalekovoda 400 kV Lastva – Pljevlja.

Sprovedene su sljedeće aktivnosti na projektima koji su relevantni za transevropsku energetsku infrastrukturu:

1. Elektroenergetska interkonekcija Italija-Crna Gora-Srbija-Bosna i Hercegovina – crnogorski dio transbalkanskog koridora (za realizaciju ovog projekta ukupne procijenjene vrijednosti investicije 127.122.000,00 eura, Crna Gora je kroz WBIF dobila grant u 2016. u iznosu od 25.000.000,00 eura). Segmenti projekta:

1) Izgradnja TS 400/110/35 kV Lastva – realizovan je značajni dio građevinskih i elektromontažnih radova i njihov završetak se očekuje do kraja 2017, a puštanje u pogon sredinom 2018;

2) Izgradnja DV 400 kV Lastva–Čevo - realizovan je veliki dio građevinskih i elektromontažnih radova, kao i radova na izradi projektne dokumentacije i nabavci opreme i njihov završetak se očekuje sredinom 2018;

3) Izgradnja DV 400 kV Čevo–Pljevlja – realizovane su značajne aktivnosti u dijelu izrade projektne dokumentacije, nabavke opreme i radova na terenu, a završetak ovog segmenta projekta se očekuje do kraja 2019;

4) Izgradnja DV 400 kV Pljevlja – Državna granica sa Srbijom – u cilju izrade planskog dokumenta neophodnog za izgradnju DV 2x400 kV Pljevlja 2 - Bajina Bašta, Ministarstvu održivog razvoja i turizma su dostavljeni podaci neophodni za izradu projektnog zadatka; završetak ovog segmenta projekta se očekuje do sredine 2022.

Posebni sporazum o donaciji za izgradnju Transbalkanskog koridora (I): Sekcija Crna Gora, Dio 2 zaključen je između KfW-a i CGES-a dana 15. VI 2017; Ugovor o ustupanju nepovratnih finansijskih sredstava i odgovornosti između države Crne Gore (Ministarstva ekonomije) i CGES-a zaključen je 4. VIII 2017; završen je postupak izbora najpovoljnije

ponude za pružanje konsultantskih usluga i zaključen Ugovor o pružanju konsultantskih usluga između CGES-a i Lahmeyer International GmbH dana 17. X 2017.

U okviru Projekta izgradnje Jonsko-jadranskog gasovoda održana su 3 sastanka Jedinice za upravljanje projektom IAP (PMU), na kojima su, između ostalog, usvojeni Pravilnik o radu PMU-a i Akcioni plan.

U septembru 2017. je započet novi ciklus kreiranja PECI (Project of Energy Community Interest) liste prioritetnih projekata, koja će biti objavljena u oktobru 2018. PMU aktivno učestvuje u ovom procesu kroz participaciju svojih članova u radnim grupama Energetske zajednice koje su zadužene za odabir projekata u sektoru gasa. Osim toga, u izvještajnom periodu PMU se bavila razmatranjem modela osnivanja i funkcionisanja IAP preduzeća, koje bi u narednom periodu od PMU-a preuzelo sve aktivnosti na promociji projekta IAP, koje će konsekventno dovesti do izgradnje gasovoda.

3.22. POGLAVLJE 22: REGIONALNA POLITIKA I KOORDINACIJA STRUKTURNIH INSTRUMENATA

3.22.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

3.22.1.1. Zakonodavni okvir

Vodeći okvir djelovanja u cilju usklađivanja s pravnom tekovinom i praksom EU, pored pravila za sprovođenje Instrumenta pretpristupne podrške, su zahtjevi sadržani u članovima 174 i 175 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije Regulativi Evropskog br. 1303/2013 o o utvrđivanju zajedničkih odredaba o Evropskom fondu za regionalni razvoj, Evropskom socijalnom fondu, Kohezionom fondu, Evropskom poljoprivrednom fondu za ruralni razvoj i Evropskom fondu za pomorstvo i ribarstvo i o utvrđivanju opštih odredaba o Evropskom fondu za regionalni razvoj, Evropskom socijalnom fondu, Kohezionom fondu i Evropskom fondu za pomorstvo i ribarstvo i o prestanku važenja Regulative Savjeta (EZ) br. 1083/2006 (CPR). Usklađenost sa čl. 174 i 175 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije podrazumijeva sveobuhvatnu koordinaciju svih razvojnih politika, strategija i planova, kao i razvojnih instrumenata kako bi se smanjila razlika između stepena razvijenosti raznih regiona i zaostalost najmanje razvijenih regiona. Iako je Crna Gora statistički klasifikovana kao jedan region NUTS2 u skladu s Regulativom (EZ) br. 1059/2003, Crna Gora je, zbog postojećih razlika i radi unutrašnjeg regionalnog razvoja, podijeljena na tri regiona – sjeverni, centralni i primorski.

Kako bi se smanjio nivo nejednakosti između ovih regiona u Crnoj Gori, pripremljene su i realizovane različite razvojne politike. Glavni elementi okvira razvojne politike sadržani su u sljedećim dokumentima:

- *Pravci razvoja Crne Gore za period 2015-2018*, kojim se daje vizija društveno-ekonomskog razvoja i predlažu rješenja za usklađivanje ciljeva nacionalnih i sektorskih strategija. Vlada je usvojila dokument 2013. koji se ažurira godišnje, čime se obezbjeđuje sveobuhvatan referentni okvir za sektorske razvojne strategije i korišćenje svih raspoloživih sredstava za razvoj;
- *Strategija regionalnog razvoja 2014-2020.* koju je Vlada odobrila u junu 2014, s godišnjim akcionim planovima. Glavni cilj Strategije je da se podstakne ujednačen društveno-ekonomski razvoj svih regiona i jedinica lokalne samouprave na osnovu poboljšanja konkurentnosti, inovacija i zapošljavanja dok su ključni prioriteti Strategije postizanje snažnog, održivog i inkluzivnog rasta na nacionalnom nivou;
- *Program ekonomskih reformi za Crnu Goru za period 2017–2019.* koji je rezultat novog pristupa ekonomskom dijalogu između EK i zemalja kandidata kroz koncept Programa ekonomskih reformi;
- *Sektorske strategije* koje se pripremaju pod nadležnošću resornih ministarstava i usvajaju od strane Vlade. Sadržaj sektorskih strategija uglavnom je usklađen s ciljem Vlade da podstakne dinamičan privredni razvoj podjednako na cijeloj teritoriji Crne Gore. Na primjer, izgradnja infrastrukture u sjevernom regionu čak je i sada prepoznata kao prioritet u sektorskim strategijama u odnosu na centralni i primorski region, kako bi se smanjio stepen nejednakosti među regionima;
- Što se tiče pomoći EU i donatorskih sredstava, programiranje međunarodne pomoći prati pravila pojedinačnih instrumenata i zahtjeva donatora. Međutim, svi projekti i programi pomoći donatora pripremljeni su u kontekstu relevantnih nacionalnih strategija uz jasnu usklađenost s politikom regionalnog razvoja Crne Gore tokom programiranja pomoći radi rješavanja, između ostalog, postojećih regionalnih razlika unutar Crne Gore.

Pored ovih opštih mehanizama razvojne politike koji već postoje, važan instrument za smanjenje nejednakosti između lokalnih samouprava je Egalizacioni fond koji mogu da koriste lokalne samouprave s manjim fiskalnim kapacitetom kako bi se ublažili efekti negativne fiskalne pozicije.

U definisanju institucionalnog okvira koji se odnosi na upravljanje i implementaciju Evropskih strukturnih investicijskih fondova (fondovi ESI), Crna Gora planira da se u najvećoj mjeri osloni na postojeći institucionalni okvir koji je osnovan s ciljem upravljanja i sprovođenja sredstava pretpristupne porške EU.

Poštujući zahtjeve Regulative (EU) 1303/2013 i uzimajući u obzir veličinu države, administrativne kapacitete i iskustvo stečeno tokom prethodnog korištenja finansijske

podrške EU, Crna Gora planira uspostaviti centralizovani sistem za upravljanje fondovima ESI koji će biti sačinjen od:

1) Jednog Upravljačkog tijela
2) Tijelo za ovjeravanje
3) Revizorskog tijela
4) Ograničenog broja posredničkih tijela

Nakon detaljne analize funkcija budućih tijela u sistemu, struktura za upravljanje ESI fondovima u Crnoj Gori će biti formalno uspostavljena usvajanjem Uredbe o uspostavljanju institucionalnog okvira za instrumente kohezione politike. Vremenski period potreban za usvajanje Uredbe varira i zavisi od konsultacija tokom procesa pripreme. Nakon sačinjavanja nacrta Uredbe, predviđene su konsultacije sa Ministarstvom finansija u cilju sprovođenja analize uticaja propisa (RIA) prema obrascu i metodologiji koju utvrđuje Ministarstvo finansija. Cilj analize uticaja propisa je da se jasno definiše fiskalni i socio-ekonomski uticaj politike koja je definisana u ovim dokumentima prije dostavljanja Vladi na usvajanje. Sastavni dio procedure pripreme su i konsultacije sa Sekretarijatom za zakonodavstvo, nakon čega se dokument upućuje Vladi na usvajanje, a nakon toga na objavljivanje u Službenom listu. Kompletan proces traje od 3 do 6 mjeseci.

U cilju pripreme za sprovođenje programa kohezione politike EU Crna Gora radi na ispunjavanju preduslova koji će osigurati da se programi mogu planirati u okviru predvidljivog i fleksibilnog budžetskog okvira, što uključuje:

1. Kredibilno srednjoročno planiranje budžeta;
2. Dovoljnu fleksibilnost prilikom dodjele i preraspodjele budžetskih sredstava.

U skladu sa Zakonom o budžetu i fiskalnoj odgovornosti („Sl. list CG", br. 20/14), srednjoročni budžetski okvir definisan je kroz usvajanje Fiskalne strategije i Smjernica makroekonomske i fiskalne politike.

Crna Gora je donijela Fiskalnu strategiju za period 2017-2020, kojom se definiše da je strategijski cilj ekonomske politike Crne Gore pametan, održiv i inkluzivan rast koji će doprinijeti povećanju kvaliteta života svih građana, odnosno smanjivanju razvojnog jaza zemlje u odnosu prosjek Evropske unije.

Što se tiče budućeg korišćenja ESI fondova, važno je napomenuti da Smjernice makroekonomske i fiskalne politike navode sredstva potrebna za implementaciju projekata Evropske unije za period od naredne tri godine, a koja se priznaju u okviru budžetske stavke pod nazivom „tekuće budžetske rezerve". Raspodjela sredstava potrebnih za implementaciju projekata EU utvrđena je u okviru „tekuće budžetske rezerve" kako bi se osigurala adekvatna fleksibilnost u priznavanju realnog tempa implementacije projekata.

Pored toga, u slučaju da se sredstva iz ove budžetske linije ne iskoriste u određenoj budžetskoj godini, planiraju se kao prioritet za narednu budžetsku godinu.

Pored ovog strateškog okvira za srednjoročno planiranje budžeta, naveden je iznos sredstava izdvojenih za finansiranje višegodišnjih programa u *obrazloženju budžeta,* koji se dostavlja Skupštini zajedno s nacrtom Zakona o budžetu. Međutim, ovaj dokument je pravno neobavezujuće objašnjenje koje sadrži definiciju ukupne vrijednosti višegodišnjih projekata s definisanim izvorima finansiranja i navedenim potrebnim iznosom za implementaciju projekata u toj konkretnoj godini.

Dovoljna fleksibilnost prilikom raspodjele i preraspodjele budžetskih sredstva za programe i projekte koje sufinansira EU obezbijeđena je kroz različite mehanizme. Tokom fiskalne godine, sredstva opredijeljena u budžetu za organizacione jedinice, sve programe i projekte mogu se preraspodijeliti u skladu s odredbama *člana 45 Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti*.

Naime, Vlada može preusmjeriti sredstva izdvojena u zakonu između potrošačkih jedinica u visini do 10% od ukupnih sredstava planiranih za tu potrošačku jedinicu. Preraspodjela sredstava za određene izdatke, programe i projekte vrši se na osnovu odluke ministra finansija.

Nije dozvoljeno koristiti sredstva predviđena za sufinansiranje projekata EU u druge svrhe. Fleksibilnost je takođe osigurana, tako da se sredstva koriste u skladu sa stvarnom dinamikom realizacije, usmjerena ka onim projektima koji napreduju brže u implementaciji.

Dok *Zakon o budžetu i fiskalnoj odgovornosti* ne pruža pravnu osnovu za preraspodjelu sredstava po godinama, zbog činjenice da se budžet usvaja za fiskalnu godinu i važi samo za godinu za koju se donosi (gdje je fiskalna godina jednaka kalendarskoj godini), osigurana je fleksibilnost da u slučaju da se određena sredstva ne iskoriste zbog kašnjenja u određenoj godini, ista se planiraju u Zakonu o budžetu za narednu godinu kao prioritet. Prilikom izrade nacrta Zakona o budžetu, potrošačke jedinice koje se finansiraju iz državnog budžeta planiraju svoja neophodna izdvajanja za sufinansiranje.

Jačanje kapaciteta unutrašnje kontrole i revizije je, među ostalim reformama, važno kako bi se smanjila stopa nepravilnosti i prevara u korišćenju budžetskih sredstava države, kao i fondova EU. U Crnoj Gori, ova oblast je uređena kroz *Strategiju unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru* s akcionim planom za njeno sprovođenje i ta politika zasniva se na načelima COSO (*Komiteta sponzorskih organizacija Tredvej komisije*), slično zahtjevima za sisteme upravljanja i kontrole za fondove Ipe (i budućih programa kohezione politike).

Pravni okvir koji se tiče finansijske kontrole i unutrašnje revizije uspostavljen je u sljedećim dokumentima:

- Zakon o sistemu unutrašnjih finansijskih kontrola u javnom sektoru („Sl. list CG", br. 73/08, 20/11, 30/12, 34/14);
- Uredba o uspostavljanju unutrašnje revizije u javnom sektoru („Sl. list CG", br. 50/12);
- Uredba o zvanjima unutrašnjih revizora („Sl. list CG", br. 23/09);
- Pravilnik o načinu i postupku rada unutrašnje revizije („Sl. list CG", br. 32/09);
- Pravilnik o načinu i postupku uspostavljanja i sprovođenja finansijskog upravljanja i kontrola („Sl. list CG", br. 37/10);
- Pravilnik o programu i načinu polaganja ispita za ovlašćenog unutrašnjeg revizora u javnom sektoru („Sl. list CG", br. 63/11);
- Pravilnik o metodologiji sagledavanja kvaliteta unutrašnje revizije u javnom sektoru („Sl. list CG", br. 11/13);
- Pravilnik o načinu i rokovima čuvanja revizorske dokumentacije („Sl. list CG", br. 29/13);
- Pravilnik o metodologiji za sagledavanje kvaliteta sistema finansijskog upravljanja i kontrole u javnom sektoru („Sl. list CG", br. 26/13);
- Uputstvo o sadržaju izvještaja i načinu izvještavanja o radu unutrašnje revizije („Sl. list CG", br. 55/12);
- Uputstvo o sadržaju izvještaja i načinu izvještavanja o sistemu finansijskog upravljanja i kontrole („Sl. list CG", br. 55/12).

U skladu s odredbama Zakona o sistemu unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru i Uredbe o uspostavljanju unutrašnje revizije u javnom sektoru, svi državni organi dužni su da uspostave finansijsku kontrolu i nezavisne jedinice za unutrašnju reviziju ili da funkciju unutrašnje revizije povjere već uspostavljenoj jedinici u drugom organu uprave, na osnovu Sporazuma o povjeravanju zadataka, procjene kapaciteta i s prethodnim odobrenjem Ministarstva finansija.

Pored toga, ista *Uredba* predviđa u članu 3 da opštine koje imaju preko 10.000 stanovnika moraju uspostaviti posebnu organizacionu jedinicu zaduženu za unutrašnju reviziju, dok će opštine koje ne ispunjavaju ovaj kriterijum uspostaviti posebnu organizacionu jedinicu za unutrašnju reviziju, ili će unutrašnju reviziju vršiti jedinica za unutrašnju reviziju drugog subjekta na osnovu sporazuma i s prethodnim odobrenjem Ministarstva finansija.

Zakonodavstvo vezano za razdvajanje dužnosti, naročito između funkcija plaćanja i odobravanja vezanih za sredstva iz državnog budžeta, propisuje sljedeće:

- *Službenik za odobravanje* je lice koje imenuje glavni službenik za finansije, da u potrošačkoj organizaciji obavlja finansijski zadatak koji se odnosi na funkciju odobravanja zahtjeva za rezervisanje sredstava i zahtjeva za plaćanje državnim novcem ili tačnosti u prikupljanju državnog novca;

- *Službenik za ovjeravanje* je lice koje u potrošačkoj organizaciji obavlja finansijski zadatak, koji se odnosi na funkciju ovjeravanja tačnosti i punovažnosti zahtjeva za rezervisanje sredstava i zahtjeva za plaćanje državnim novcem;
- *Službenik za ovlašćivanje* je lice koje raspoređuje ministar finansija da obavlja finansijski zadatak koji se odnosi na funkciju davanja saglasnosti za isplatu novca s državnog bankarskog računa;
- *Službenik za kontrolu zahtjeva za plaćanje* je lice koje raspoređuje generalni direktor Direktorata državnog trezora i obavlja finansijski zadatak kojim se potvrđuje da je zahtjev za rezervisanje sredstava i zahtjev za plaćanje ispravno ovjeren i odobren.

3.22.1.2. Institucionalni okvir

Crna Gora je uspostavila institucionalni okvir za korištenje sredstava podrške EU iz finansijske perspektive 2007-2013 i u skladu s tim je odredila strukture za upravljanje i sprovođenje Instrumenta pretpristupne podrške (Ipa). Ove strukture predstavljaju organizacijske preteče institucionalnog okvira strukturnih instrumenata. Strukture za upravljanje i sprovođenje su uspostavljene Uredbom o organizaciji decentralizovanog upravljanja instrumentom pretpristupne pomoći Evropske unije. Uredbom su definisana ključna lica (nacionalni koordinator za Ipu (NIPAC), Ovlašteni službenik za akreditaciju (CAO), nacionalni službenik za ovjeravanje (NAO), strateški koordinator), kao i operativne strukture za IPA komponente II, III i IV s jasno određenim pravima i odgovornostima.

Obaveze i odgovornosti svih aktera indirektnog upravljanja fondovima EU tokom finansijskog perioda 2014-2020 se bliže određuju Uredbom o organizaciji indirektnog upravljanja za sprovođenje finansijske pomoći Evropske unije u okviru Instrumenta pretpristupne podrške (IPA II). Uredba prepoznaje nacionalnog koordinatora za Ipu i nacionalnog službenika za ovjeravanje, kao ključna lica odgovorna za uspješno sprovođenje fondova EU, uz podršku upravljačke strukture i operativnih struktura za određene programe.

Odlukom o imenovanju lica odgovornih za indirektno i/ili decentralizovano upravljanje imenuju se lica odgovorna za obavljanje funkcija u odnosu na decentralizovano i/ili indirektno upravljanje pretpristupnim fondovima Evropske Unije.

Koordinacija između centralnog i lokalnog nivoa u sprovođenju programa i projekata EU nije uspostavljena, s obzirom na to da jedinice lokalne samouprave nijesu dio sistema za upravljanje Ipom.

Trenutno uspostavljeni sistem za upravljanje fondovima EU je stabilan i značajnije promjene nijesu predviđene u narednom periodu.

3.22.1.3. Administrativni kapaciteti

U ovom trenutku 159 državnih službenika je uključeno u sprovođenje projekata akcija Ipe I i Ipe II. Državni službenici koji se bave poslovima vezanim za Ipu obično obavljaju aktivnosti vezane za različite komponente/programe. Uzimajući u obzir veličinu crnogorske administracije, kao i potrebu održavanja kontinuiteta i maksimalnog korišćenja stečenog iskustva, lica uključena u sprovođenje Ipe I su angažovana i na poslovima koji se odnose na Ipu II (2014-2020). Ova lica su redovno obučena za efikasno obavljanje dužnosti u skladu s odredbama relevantnih pravnih akata i priručnika o procedurama, razvijenim za sve segmente struktura.

Crna Gora planira postupan razvoj administrativnih kapaciteta za upravljanje instrumentima kohezione politike u oblasti tri osnovne cjeline koje definiše regulativa EU:

1. Strukture/arhitektura - postojanje jednostavne, jasne i jake organizacione strukture u kojoj su jasno definisane uloge i odgovornosti, kao i komunikacijske linije svakog segmenta i između segmenata;
2. Sistemi i alati - odgovarajući alati, koji omogućavaju mjerenje uticaja, nadgledanje i evaluaciju, istovremeno sprečavajući eventualne prevare ili korupciju;
3. Ljudski resursi - dovoljan broj iskusnog, stručnog kadra, pravilno motivisanih da obavljaju rad u skladu s definisanim procedurama i da ostanu u okviru sistema.

Administrativni kapaciteti za kohezionu politiku razvijeni su kroz implementaciju Ipe, ali potrebno je uložiti više napora u oblasti planiranja nacionalne politike (sektorske strategije), sprovođenja nacionalnih grant šema, kapaciteta administracije da procijeni izvodljivost investicionih projekata, javnih nabavki svih ugovornih organa u Crnoj Gori, itd. S obzirom na sva tri pomenuta aspekta izgradnje institucija (struktura, sistema, ljudskih resursa), sistem za upravljanje Ipom je, u cjelini posmatrano, među najrazvijenijim u državnoj upravi. Tokom posljednjih nekoliko godina, u kontekstu priprema za decentralizovanu implementaciju, došlo je do opsežne izgradnje institucija. Kao rezultat toga:

- Relevantne institucionalne strukture detaljno su definisane i uspostavljene putem posebnih zakona;
- Definisane su potrebne procedure i pravila, i opisane u detaljnim priručnicima pokrivajući sve aspekte upravljanja Ipom;
- Baza ljudskih resursa na raspolaganju strukturama Ipe utvrđena je na osnovu detaljne procjene funkcija, poslova i radnih opterećenja. Upravljanje ljudskim resursima uređeno je posebnim pravilima i procedurama koji se godišnje ažuriraju. Po potrebi, tijela Ipe nastavljaju da zapošljavaju i obučavaju u skladu sa stvarnim potrebama. Nacionalni fond stalno prati poštovanje minimalnih zahtjeva koji se odnose na administrativne kapacitete i obavještava Evropsku uniju putem svojih kvartalnih

izvještaja. Službenici koji rade u sistemu Ipe koriste redovne obuke u skladu s posebnim zahtjevima koji se odnose na njihove pozicije i odgovornosti.

Crna Gora planira unaprijediti i ojačati postojeće kapacitete koji se bave sprovođenjem sredstava pretpristupne podrške i da ih upotrijebi kao osnovu za rad u strukturama koje će se baviti upravljanjem ESI fondovima. Ovo podrazumijeva konstantne obuke i razvoj kapaciteta na svim nivoima struktura Ipe prije pristupanja EU koje će biti nastavljeno i nakon početka funkcionisanja sistema za upravljanje fondovima ESI.

Pored trenutno razvijenih kapaciteta za sprovođenje Ipe, Crna Gora će angažovati dodatne kapacitete za buduće upravljačke strukture fondova ESI. Međutim, precizna procjena dodatno neophodnih kapaciteta biće sprovedena u okviru procjene opterećenosti poslom tijela koja budu određena za upravljanje fondovima ESI. Na osnovu zaključaka ove procjene, biće sačinjen i usvojen odgovarajući plan za zapošljavanje novih službenika.

Crna Gora planira da usvoji strategije razvoja organizacija koje će biti uključene u sistem upravljanja fondovima ESI, kao i da definiše adekvatnu politiku upravljanja ljudskim resursima. Ova politika će uključivati i politiku zadržavanja kadrova i sistem planiranja karijera u strukturama, budući da su ovi aspekti prepoznati kao ključni elementi za uspostavljanje održivog i efikasnog osnova administrativnih kapaciteta za uspješno korištenje fondova ESI.

Kako bi obezbijedila profesionalne i potpuno obučene kapacitete Crna Gora će sprovesti analizu potreba za obukama i pripremiti sveobuhvatan plan obuka za službenike uključene u upravljačku strukturu koji će se kontinuirano sprovoditi. Navedene mjere će osigurati konstantno jačanje kapaciteta i spremnost struktura za operativno funkcionisanje sistema za upravljanje fondovima ESI.

Pored navedenog, Crna Gora će usvojiti plan zapošljavanja čijim sprovođenjem će se postepeno obezbijediti dodatni administrativni kapaciteti, kako bi se popunila identifikovana upražnjena radna mjesta u tijelima/institucijama koje će biti uključene u finansijsko upravljanje i kontrolu fondova ESI.

3.22.1.4. Programiranje

Crna Gora ima brojne sektorske strategije, koje definišu viziju, ciljeve, zadatke, nadležna tijela, indikatore, budžet i odgovarajući vremenski okvir za postizanje preciziranih rezultata u okviru sektora. Takođe, u Crnoj Gori postoje osnovni tipovi dokumenata razvojne politike koji se koriste u zemljama članicama EU.

Osnovni zahtjevi za politike, planove, strategije i programe, kao i veze između njih biće dodatno razvijeni kroz koncept koordinacije planiranja javnih politika, koji je Vlada i formalno prihvatila. U cilju sprovođenja ovog koncepta formiran je posebni *Direktorat za koordinaciju i praćenje usklađenosti strategija kojima se utvrđuju javne politike.* Zadatak

ovog direktorata je,između ostalog, da vrši poslove koji se odnose na: uspostavljanje i razvoj sistema koordinacije i praćenja usklađenosti strategijskih dokumenata kojima se utvrđuju javne politike s ostalim nacionalnim strategijskim dokumentima i/ili pravnom tekovinom EU, procjenu učinka i praćenje stepena sprovođenja strategijskih dokumenata kojima se utvrđuju javne politike, praćenje glavnih politika EU, kao i analizu njihove zastupljenosti u Crnoj Gori; analizu politika i njihove usklađenosti s ciljevima ključnih dokumenata EU i koordinaciju pripreme uputstva namijenjenih tijelima javne uprave o standardima koji se moraju poštovati pri izradi strategijskih dokumenata. Postupno uspostavljanje ovog koncepta doprinijeće ujednačenosti strategijskih dokumenata, što će predstavljati solidnu bazu za programiranje strukturnih instrumenata.

Strategije se pripremaju pod koordinacijom nadležnog ministarstva uz učešće svih relevantnih strana (zastupljenih uglavnom kroz članstvo u radnim grupama), usklađuju u konsultativnom procesu s Ministarstvom finansija (fiskalni askpekt) i Ministarstvom evropskih poslova (usklađenost prioriteta i metodološki zahtjevi), a usvaja ih Vlada Crne Gore, obezbeđujući na taj način njihovu usklađenost.

U procesu izrade nacionalnog planskog dokumenta ili sektorske strategije, resorno ministarstvo je dužno da konsultuje sve relevantne zainteresovane strane. Konsultacije imaju za cilj informisanje zainteresovanih strana o obuhvatu dokumenta, razmjenu mišljenja i njihovo uključivanje u izradu, a sve u cilju dobijanja dokumenta visokog kvaliteta. Ove konsultacije sprovode se bilo organizovanjem odgovarajućeg događaja (okruglog stola ili prezentacije) ili *online* (objavljivanjem nacrta dokumenta na internet stranici nadležne institucije). U oba slučaja, pozvane zainteresovane strane slobodno mogu da daju komentare, dok je nadležno ministarstvo dužno da evidentira sve inicijative, predloge, sugestije i komentare, i napravi izveštaj kada se konsultacije završe.

Osim toga, kada nacrt dokumenta naročito utiče na prava i interese građana, resorno ministarstvo treba da organizuje javnu raspravu. Poziv za javnu raspravu objavljuje se na internet stranici ministarstva, kao i najmanje u jednom štampanom mediju koji se distribuira širom Crne Gore, zajedno s nacrtom dokumenta. Javna rasprava traje najmanje 40 dana od datuma objavljivanja poziva i dokumenta. Nakon završene javne rasprave, ministarstvo priprema izvještaj koji sadrži informacije o broju i strukturi učesnika i datim predlozima, sugestijama i komentarima, s posebnim naglaskom na prihvaćene predloge i sugestije, i odgovarajuće obrazloženje za one koji su odbijeni. Ovaj izvještaj objavljuje se na internet stranici ministarstva u roku od 10 dana od završetka javne rasprave.

Prilikom priprema za decentralizovano upravljanje sredstvima EU za III i IV komponentu Ipe, Crna Gora je pripremila i usvojila:

- Strateški okvir usklađenosti;
- Operativni program za regionalni razvoj 2012–2013; i

- Operativni program za razvoj ljudskih resursa 2012–2013,

koje je usvojila EK.

U procesu programiranja, nadležno ministarstvo treba da obezbijedi da su sve relevantne zainteresovane strane, uključujući organizacije civilnog društva i lokalne vlasti, blagovremeno i propisno konsultovane i informisane, omogućavajući im na taj način da učestvuju u ovom procesu. Ovo se naročito odnosi na proces izrade operativnog programa, gdje u tekst samog programa treba da bude uključen pregled organizovanih konsultacija.

U skladu s preporukom EK u okviru procesa unapređenja funkcionisanja Zapadnobalkanskog investicijskog okvira, Crna Gora je u februaru 2015. oformila Nacionalnu investicionu komisiju, kao ključno Vladino tijelo zaduženo za planiranje investicija u infrastrukturu. Zadaci Nacionalne investicione komisije su:

1. Promovisanje sistemskog planiranja investicija u infrastrukturu i obezbjeđivanje usklađenosti između različitih izvora finansiranja (budžet, krediti i bespovratna sredstva) u fazama pripreme i sprovođenja projekata iz oblasti infrastrukture;
2. Koordiniranje aktivnosti koje se odnose na pripremu jedinstvenog pregleda prioritetnih projekata iz oblasti infrastrukture;
3. Predstavljanje razvojnim partnerima planova za realizaciju projekata definisanih jedinstvenim pregledom prioritetnih projekata iz oblasti infrastrukture i razmatranje predloga i stavova razvojnih partnera uvezi sa tim projektima;
4. Razmatranje različitih mogućnosti finansijske podrške za pripremu i/ili sprovođenje projekata iz oblasti infrastrukture;
5. Razmatranje pitanja koja su od značaja za razvoj infrastrukture;
6. Donošenje zaključaka i preporuka koji se odnose na pitanja iz nadležnosti Nacionalne investicione komisije.

Jedan od osnovnih ciljeva Nacionalne investicione komisije je utvrđivanje Jedinstvene liste prioritetnih infrastrukturnih projekata, na osnovu opšteprihvaćene Metodologije koju je preporučila EK. Jedinstvena lista usvojena je 2. XII 2015, na trećoj sjednici Nacionalne investicione komisije. Vrijednost 64 projekta na ovoj listi bila je 4,3 milijarde eura.

3.22.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

Tokom prethodne godine, nastavljene su aktivnosti u vezi s implementacijom Akcionog plana za ispunjavanje zahtjeva kohezione politike EU.

U oblasti zakonodavnog okvira sprovedene su sljedeće mjere:

- donošenje podzakonskih akata na izmijenjeni Zakon o javnim nabavkama;
- Usvajanje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom;
- Usvajanje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o rodnoj ravnopravnosti;

- Usvajanje Nacionalne strategije i Akcionog plana za poglavlje 27.

U toku je rad na sprovođenju sljedećih mjera:

- Usvajanje novog Zakona o javno-privatnom partnerstvu, koji je pripremljen i trenutno je u fazi usklađivanja unutar Vladinih tijela;
- Usvajanje novog Zakona o državnoj pomoći koje se očekuje do kraja 2017.

U oblasti institucionalnog okvira, Radna grupa za poglavlje 22, u saradnji sa Sigmom, pripremila je Studiju o budućem institucionalnom okviru u Crnoj Gori, uz opcije za buduće institucionalno uređenje. Rezultati ove studije će biti predstavljeni Vladi, kako bi se odlučilo o najboljem modelu, u skladu s vremenskim okvirom koji je definisan Akcionim planom.

U oblasti administrativnih kapaciteta nastavljena je kontinuirana obuka kardova u strukturi Ipe, prvenstveno kroz projekat Jačanje kapaciteta crnogorskih institucija za proces pristupanja EU i korištenje Ipe II. Istovremeno, Vlada radi na definisanju najprikladnijeg modela za zadržavanje kadrova zaposlenih u strukturi za upravljanje Ipom.

U oblasti programiranja, Crna Gora je ažurirala Jedinstvenu listu prioritetnih infrastrukturnih projekata, tako da je Vlada krajem juna 2017. usvojila revidiranu Listu. Kroz proces ažuriranja, pored postojećih sektora (energetika, saobraćaj, zaštita životne sredine i društvene djelatnosti) Jedinstvena lista obuhvata i dodatni sektor – ostala infrastruktura. Obuhvatajući navedenih pet sektora, ažurirana Lista sadrži ukupno 57 projekata: 9 iz sektora energetike, 12 iz sektora saobraćaja, 7 iz sektora zaštite životne sredine, 13 iz sektora društvenih djelatnosti i 16 projekata iz sektora ostala infrastruktura. Indikativna vrijednost projekata sa Jedinstvene liste iznosi približno 5 milijardi eura. U saradnji sa Sigmom je nastavljena priprema Metodologije o minimalnim zahtjevima u pogledu sadržaja strategijskih dokumenata kojima se planiraju javne politike. Prema novoj organizaciji Vlade, koordinacija strateškog planiranja dodeljena je Ministarstvu evropskih poslova, gdje se uspostavljen posebni *Direktorat za koordinaciju i praćenje usklađenosti strategija kojima se utvrđuju javne politike* koji će nastaviti rad na pripremi Metodologije, obuci zaposlenih u resornim ministarstvima u cilju njene adekvatne primjene u procesu izrade strategijskih dokumenata. Takođe, uz ekspertsku podršku pripremljen je prvi nacrt dinamičkog plana za pripremu Partnerskog sporazuma i Operativnog programa.

Kada je u pitanju nadgledanje i ocjenjivanje, nastavljene su redovne aktivnosti po pitanju nadgledanja i ocjenjivanja programa i projekata Ipe. U ovom dijelu planira se implementacija višegodišnjeg programa za provjeru rezultata projekta na licu mjesta i provjeru njihove usklađenosti s planiranim rezultatima.

3.23. POGLAVLJE 23: PRAVOSUĐE I TEMELJNA PRAVA

3.23.1. Pravosuđe

3.23.1.1. Zakonodavni okvir

Skupština je 28. III 2017. donijela četiri zakona:

- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izvršenju i obezbjeđenju („Sl. list CG“, br. 22/17), kojim su uvedena nova rješenja na koja je ukazala sudska praksa, a koja će postupak izvršenja učiniti bržim, kvalitetnijim i efikasnijim, precizirane su norme koje se odnose na protivizvršenje i izvršeno je terminološko usaglašavanje sa Zakonom o platnom prometu.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnim izvršiteljima („Sl. list CG“, br. 22/17), kojim su otklonjeni nedostaci koji su uočeni u praksi u dotadašnjem radu javnih izvršitelja, a koji se odnose na jačanje uslova za imenovanje javnih izvršitelja i sistema njihove odgovornosti i ravnomjerne radne opterećenosti.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obligacionim odnosima („Sl. list CG“, br. 22/17), kojim su precizirane odredbe koje uređuju koncept prava nematerijalne štete i izvršeno je unaprijeđenje odredbi koje se odnose na građansko pravni aspekt zaštite prava ličnosti.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o advokaturi („Sl. list CG“, br. 22/17), kojim su uklonjeni nedostaci uočeni u dotadašnjoj primjeni i izvršeno je usklađivanje s pravnom tekovinom EU, tako što su obezbijeđeni uslovi za bavljenje poslovima advokature za advokate iz država članica EU i s aspekta slobode konkurencije uvedena je norma kojom se predviđa saglasnost Vlade za donošenje advokatske tarife. Odredbe koje se odnose na bavljenje poslovima advokature za advokate iz država članica EU primjenjivaće se danom ulaska Crne Gore u Evropsku uniju.

3.23.1.2. Strategijski okvir

Vlada je 24. XI 2016. usvojila Četvrti polugodišnji izvještaj o realizaciji mjera iz Akcionog plana za praćenje implementacije Strategije reforme pravosuđa za period 2014-2018. Od ukupno 139 dospjelih aktivnosti u ovom izvještajnom period realizovano je 8 aktivnosti (6%), 119 aktivnosti se realizuje u kontinuitetu (85%), djelimično je realizovano 7 aktivnosti (5%), a ostalo je nerealizovano 5 aktivnosti (4%).

Vlada je 13. IV 2017. usvojila Peti polugodišnji izvještaj o realizaciji mjera iz Akcionog plana za praćenje implementacije Strategije reforme pravosuđa za period 2014-2018. Od ukupno 133 dospjelih aktivnosti u ovom izvještajnom periodu realizovane su 2 aktivnosti (2%), 124 aktivnosti se realizuje u kontinuitetu (92%), djelimično su realizovane 2 aktivnosti

(2%), a ostalo je nerealizovano 5 aktivnosti (4%).

Vlada je 28. IX 2017. donijela Akcioni plan za implementaciju Strategije reforme pravosuđa (za period 2017-2018). Ovim dokumentom utvrđuju se mjere, aktivnosti, indikatori rezultata i uticaja, rokovi, nadležni organi i izvori finansiranja potrebni za sprovođenje strateških smjernica definisanih Strategijom reforme pravosuđa 2014-2018.

Vlada je 29. XII 2016. donijela Srednjoročni plan racionalizacije pravosudne mreže (2017-2019).

3.23.1.3. Organi upravljanja

Budžet Sudskog savjeta za 2017. iznosi 864.774,43 eura, što je za 114.443,13 eura više u odnosu na budžet za 2016. (750.331,30 eura). Budžet sudstva za 2017. iznosi 26.363.194,66 eura, što je za 206.643,30 eura manje u odnosu na budžet za 2016 (26.569.837,96).

Budžet Tužilačkog savjeta za 2017. iznosi 455.877,98 €, što je za 44.802,98 eura više u odnosu na Budžet Tužilačkog savjeta za 2016 (411.075 €). Budžet Državnog tužilaštva za 2017. iznosi 8.005.799,70 eura, što je za 390.817,66 eura manje u odnosu na budžet za 2016 (7,614.982,04).

U Sekretarijatu Tužilačkog savjeta zaposlen je jedan službenik u Odjeljenju za informaciono-komunikacione tehnologije (1. VI 2017).

Tužilački savjet donio je 29. IX 2017. Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Sekretarijata Tužilačkog savjeta. Do uvećanja broja radnih mjesta je došlo u Odjeljenju za statusna pitanja i edukaciju, za jedno radno mjesto- samostalni savjetnik I, te u Službi za računovodstvo i finansije, za dva radna mjesta – samostalni savjetnik III (2izvršioca), dok je ukinuto Odjeljenje za unutrašnju reviziju koje je brojilo 3 izvršioca. Odjeljenje za IKT, sa 8 izvršilaca, je preimenovano u - Informatička služba, sa 5 izvršilaca, a opis poslova radnih mjesta u ovoj službi je upodobljen sa članom 15 stav 2 i 3 Pravilnika o unutrašnjem poslovanju Državnog tužilaštva ("Sl.list CG", br. 6/16 i 29/17). U Službi za opšte i kadrovske poslove Sekretarijata Tužilačkog savjeta predviđena su dva nova radna mjesta, a ukinuto jedno radno mjesto. Pored navedenog, izvršene su manje izmjene u nazivu zvanja i opisu poslova pojedinih radnih mjesta u cilju usaglašavanja sa važećim zakonskim propisima i potrebama Sekretarijata. Izmjenjenim pravilnikom predviđeno je 26 službeničkih i namještеničkih mjesta sa 28 izvršilaca, što je za 2 izvršioca manje nego u prethodno važećem pravilniku. Nakon stupanja na snagu ovog pravilnika, započeće postupak popunjavanja slobodnih radnih mjesta.

Uprava za imovinu je u avgustu 2017. nakon sprovedenog postupka javne nabavke zaključila ugovor o zakupu poslovnog prostora za potrebe smještaja Sekretarijata Tužilačkog savjeta i i u toku postupak opremanja ovog prostora.

Sjednice Tužilačkog savjeta otvorene su za javnost, osim u slučajevima propisanim zakonom i ovim poslovnikom. Odluka o isključenju javnosti mora biti obrazložena. Odluke Tužilačkog savjeta objavljuju se na internet stranici nakon anonimizacije, izuzev odluka o disiciplinskoj odgovornosti. Predstavnik NVO prisustvovao je na dvije sjednice Tužilačkog savjeta.

3.23.1.4. Nezavisnost i nepristrasnost

Tokom izvještajnog perioda, Sudski savjet je objavio dva interna oglasa i to: za popunjavanje sudijskog mjesta u Sudu za prekršaje Budva, dobrovoljnim premještanjem sudije iz jednog u drugi sud za prekršaje - na kojem nije bilo prijavljenih kandidata; i za popunjavanje sudijskog mjesta u Višem sudu u Podgorici, dobrovoljnim premještanjem sudije iz jednog u drugi viši sud - postupak je u toku.

Takođe, tokom izvještajnog perioda, Sudski savjet je raspisao šest javnih oglasa i to:

- Dva oglasa za izbor po jednog sudije Apelacionog suda - postupak je u toku;
- Oglas za izbor dvoje sudija Upravnog suda - koji je poništen odlukom Sudskog savjeta od 10. IV 2017.
- Oglas za izbor sudije suda za prekršaje (Odluka o izboru donijeta 8. V 2017);
- Oglas za izbor sudije Vrhovnog suda (Odluka o izboru donijeta 13. IX 2017)
- Oglas za izbor sudije Višeg suda u Bijelom Polju, (Odluka o izboru donijeta 13. IX 2017).

Još jedan sudija Vrhovnog suda izabran je 13. X 2017. po osnovu oglasa raspisanog krajem 2016. Sudski savjet je 11.X 2017, nakon što je utvrdio ocjene za dvije kandidatkinje za sudije za vrijeme inicijalne obuke, na osnovu izvještaja Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, donio odluku o izboru dvije sutkinje osnovnog suda.

Ukupan broj zahtjeva za izuzeće sudija u periodu 1. I do 15. I 2017. bio je 1.134. Od toga je u 757 predmeta donijeto rješenje o usvajanju zahtjeva za izuzeće. Sudije su podnijele 871 zahtjeva od čega je usvojeno 724. Stranke su podnijele 263 zahtjeva od čega je usvojeno 33.

U periodu 1. I do 15. I 2017. podnijeto je ukupno 158 molbi za pomilovanje. U jednom slučaju odluka je bila pozitivna, 129 slučajeva odluke su bile negativne, 3 molbe su odbačene, 2 postupka su obustavljena, a 23 postupka su u toku.

U januaru 2017. okončan je postupak izbora 3 državna tužioca u više državno tuilaštvo kroz sistem napredovanja. U tom postupku je primjenjeno vanredno ocjenjivanje državnih tužilaca-kandidata prijavljenih na javni oglas za napredovanje u tužilaštvo višeg stepena i tom prilikom su primjenjena unaprijeđena Pravila za ocjenjivanje državnih tužilaca i rukovodilaca državnih tužilaštava (u oktobru 2016. je Tužilački savjet donio Izmjene Pravila za ocjenjivanje na osnovu rezultata pilot ocjenjivanja).

U januaru 2017. Tužilački savjet je donio odluku o izboru 4 kandidata za državnog tužioca

u osnovnim državnim tužilaštvima (Podgorica, Berane i Kotor), rasporedio ih na inicijalnu obuku u Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici i odredio im mentore pod čijim nadzorom će se sprovesti praktični dio inicijalne obuke.

U aprilu 2017. Tužilački savjet je obavio intervju sa kandidatima po internom oglasu, te donio odluku da se kandidati neće trajno dobrovoljno premjestiti u Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici. Tom prilikom Tužilački savjet je cijenio listu kandidata koju je sačinila Komisija za trajno dobrovoljno premještanje, izvještaj o radu za poslednje tri godine za prijavljene kandidate, ishod obavljenog intervjua i mišljenje sjednice državnog tužilaštva u kojem kandidati obavljaju funkciju i državnog tužilaštva u koje se vrši raspoređivanje. Naime, Tužilački savjet je zaključio da bi se trajnim dobrovoljnim premještanjem državnih tužilaca onemogućio efikasan i blagovremen rad državnog tužilaštva u kojem državni tužioci vrše funkciju.

U aprilu 2017. Tužilački savjet je donio odluku o javnom oglašavanju slobodnih mjesta državnih tužilaca u osnovnim državnim tužilaštvima prema izmijenjenom Planu slobodnih tužilačkih mjesta -8 državnih tužilaca u osnovnim državnim tužilaštvima na nivou Crne Gore. Komisija za testiranje je sprovela postupak testiranja kandidata i predstoji obavljanje intervjua sa kandidatima i izbor.

Tužilački savjet je 12. X 2016. donio odluku o upućivanju 14 državnih tužilaca iz osnovnih i dva državna tužioca iz viših državnih tužilaštava u Specijalno državno tužilaštvo, na vrijeme od tri mjeseca, počev od 12. X 2016. radi postupanja u predmetima zbog povrede izbornih prava propisanih, odnosno zbog obavljanja poslova hitne prirode i povećanog obima posla, od kojih su tri državna tužioca i dalje upućena u Specijalno državno tužilaštvo.

Predmeti u državnim tužilaštvima, osim u slučajevima specijalizacije državnog tužioca, dodjeljuju se po redosljedu prispjeća, na način da se dnevno prispjeli predmeti dodjeljuju prema azbučnom redu početnih slova prezimena državnih tužilaca. Izuzetno, u državnim tužilaštvima u kojima je informacioni sistem uspostavljen, dodjela predmeta vrši se kroz algoritam za dodjelu predmeta koji je sastavni dio aplikacije informacionog sistema, odmah po upisu u sistem osnovnih podataka o predmetu.

3.23.1.5. Odgovornost

U periodu od 1. I do 15. X 2017. pokrenuto je 13 postupka po inicijativama za utvrđivanje povrede Etičkog kodeksa od strane sudija. U jednom postupku je odlučeno da se inicijativa odbaci jer je u istoj pravnoj stvari već odlučivano, u tri postupka nijesu utvrđene naznačene povrede Etičkog kodeksa sudija, dok su preostali postupci u toku. Tokom navedenog perioda podnijet je jedan predlog za utvrđivanje disciplinske odgovornosti sudija, isti je usvojen, te je izrečena disciplinska sankcija.

U maju 2017. Tužilački savjet je imenovao disciplinskog tužioca i njeogovog zamjenika, kao i članove disciplinskog vijeća i njihove zamjenike, jer je prethodnicima istekao mandat.

U maju 2017. je pravosnažno okončan disciplinski postupak započet 9. II 2017. optužnim predlogom disciplinskog tužioca, zbog disciplinskog prekršaja – nedostavljanje podataka o imovini i prihodima u skladu sa propisima kojima se uređuje sprječavanje sukoba interesa, na način što je državnom tužiocu izrečena disciplinska sankcija - novčana kazna u visini od 20% zarade u trajanju od 3 mjeseca.

U septembru 2017. je kod Komisije za Etički kodeks državnih tužilaca formiran jedan predmet povodom inicijative fizičkog lica za ocjenu da li je ponašanje određenog državnog tužioca u skladu sa Etičkim kodeksom državnih tužilaca. U toku je razmatranje predmetne inicijative.

Kad je riječ o **pravosudnoj inspekciji**, novim Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva pravde koji je stupio na snagu u septembru 2017. poslovi pravosudne inspekcije podijeljeni su u dva direktorata i povećan je broj izvršilaca. U okviru Direktorata za organizaciju pravosuđa, krivično zakonodavstvo i nadzor predviđena su 4 radna mjesta (načelnik, 2 inspektora i 1 samostalni savjetnik) od čega su popunjena 2 radna mjesta, koji će vršiti nadzor nad radom sudova, državnih tužilaštava i Centra za posredovanje. U okviru Direktorata za građansko zakonodavstvo i nadzor predviđeno je 5 radnih mjesta (načelnik, 3 inspektora i 1 samostalni savjetnik) od čega su popunjena 2 radna mjesta, koji će vršiti nadzor nad radom notara i javnih izvršitelja. Prvosudna inspekcija je u januaru 2017. izradila godišnji plan nadzora. U izvještajnom periodu izvršen je inspekcijski nadzor u svim pravosudnim organima, i to u 3 suda za prekršaje sa 14 odjeljenja, i višem sudu za prekršaje, 15 osnovnih sudova, dva viša suda, Privrednom sudu, Apelacionom sudu, Upravnom sudu i Vrhovnom sudu Crne Gore, 13 osnovnih državnih tužilaštava, dva viša državna tužilaštva, Specijalnom državnom tužilaštvu i Vrhovnom državnom tužilaštvu. U vršenju nadzora sudova, utvrđene su pojedine nepravilnosti u primjeni Sudskog poslovnika kod vođenja upisnika, koje se uglavnom odnose na: neprenošenje neriješenih brojeva predmeta u upisnik za narednu godinu, nezaključivanje pojedinih upisnika i nedonošenje odluke za stavljanje spisa u arhivu, kako je to propisano Sudskim poslovnikom. U vršenju nadzora tužilaštava, utvrđena je jedna nepravilnost koja se odnosila na neprenošenje neriješenih brojeva predmeta u upisnik za narednu godinu, kako je to propisano Pravilnikom o unutrašnjem poslovanju Državnog tužilaštva. Svi pravosudni organi u kojima su utvrđene nepravilnosti postupili su po nalogu pravosudnih inspektora i o tome obavijestili nadležne organe.

U toku 2017. Ministarstvo pravde je po službenoj dužnosti izvršilo devet redovnih

nadzora nad zakonitošću rada devet javnih izvršitelja. Po inicijativi stranaka tj. po osnovu 36 predstavki kontrolisano je postupanje 20 javnih izvršitelja u tim predmetima.

Redovnim nadzorom nad zakonitošću rada javnih izvršitelja utvrđeno je pet nepravilnosti kod tri javna izvršitelja koje se odnose na: 1) Nepostupanje javnog izvršitelja u jednom predmetu prilikom određivanja i sprovođenja izvršenja na osnovu izvršne isprave suda ili organa čije je sjedište na području za koje je Javni izvršitelj imenovan u skladu sa nadležnostima utvrđenim Zakonom o izvršenju i obezbjeđenju; 2) Nedostatak dokaza u spisima predmeta o prenosu sredstava sa računa javnog izvršitelja na račun izvršnog povjerioca; 3) Obračun nagrade za dostavljanje pismena u skladu sa Uredbom o tarifi javnih izvršitelja, koju treba obračunavati prema načinu dostavljanja; 4) Nezaključivanje Upisnika za prethodnu godinu u skladu s propisima. 5) Neblagovremeno dostavljanje pojedinih spisa predmeta nadležnom sudu u slučaju podnošenja prigovora, u roku od pet dana. Na utvrđene nepravilnosti Ministarstvo pravde je ukazalo javnim izvršiteljima i naložilo otklanjanje istih tako da su pojedine nepravilnosti već otklonjene dok će se otklanjanje drugih zbog njihove vrste kontrolisati kontinuiranim nadzorima.

U toku 2017. Ministarstvo pravde je podnijelo tri predloga za pokretanje disciplinskog postupka protiv javnih izvršitelja. Dva disciplinska postupka su okončana donošenjem odluke kojom se odbijaju predlozi Ministarstva pravde kao neosnovani, dok je postupak protiv jednog javnog izvršitelja još uvijek u toku, a Prvostepena disciplinska komisija donijela je rješenje o određivanjsu privremenog udaljenja ovog javnog izvršitelja.

3.23.1.6. Profesionalnost i stručnost

U julu 2017. započet je postupak redovnog ocjenjivanja državnih tužilaca koji su 2015. prvi put izabrani za državnog tužioca na mandat od 4 godine, poslije 2 godine rada. Radi se o 8 državnih tužilaca koji obavljaju funkciju u Osnovnom državnom tužilaštvu u Podgorici, - 1, Kotoru-3, Pljevljima-2, Ulcinju-1 i Rožajama-1.

3.23.1.7. Kvalitet pravosuđa

U periodu oktobar 2016 – oktobar 2017. Sekretarijat Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu je sproveo ukupno 15 oglasa, od čega: deset javnih oglasa, tri interna oglasa između državnih organa i dva interna oglasa unutar državnog organa. Nakon sprovedenih postupaka radni odnos je zasnovalo ukupno 5 službenika i namještenika, tako da je sad popunjeno 10 od 19 mjesta. U toku su javni oglasi za još tri radna mjesta, a do kraja oktobra 2017. Sekretarijat Centra će pokrenuti javni oglas za još jedno radno mjesto.

Centar je u svoje prostorije preselio u decembru 2016. Opredijeljeni Bužet Centra za 2017. iznosi 447.594,96€. Pored opredijeljenih budžetskih sredstava, Centar u sprovođenju aktivnosti obuka koristi i podršku međunarodnih organizacija, sa kojima ima

dugogodišnju saradnju. Godišnji program obuka za 2017. donijet je na sjednici Upravnog odbora 23. XI 2016.

Po Programu inicijalne obuke za kandidate za državne tužioce i za kandidate za sudije, koji se sastoji se od praktičnog dijela (realizuje se pod nadzorima mentora u Osnovnom sudu u Podgorici i Osnovnom državnom tužilaštvu u Podgorici) i teorijskog dijela (sprovodi se u Centru), u periodu 16. III – 20. X 2017. sprovedeno je 44 dana teorijske obuke. Program obuke pohađa ukupno 7 polaznika (četiri kandidata za državne tužioce i tri kandidata za sudije), od kojih su dva kandidata za sudiju i jedan kandidat za tužioca kroz dvodnevne module obuke pohađali ukupno 38 dana teorijske obuke, budući da obuku prolaze po tzv. „skraćenom postupku". Dva kandidata za sudiju, koje su završile Program inicijalne obuke po „skraćenom postupku", imenovane su za sudije 16. X 2017.

Po Programu inicijalne obuke za kandidate za sudije za prekršaje, koji se sastoji se od praktičnog dijela (realizuje se pod nadzorim mentora u Sudu za prekršaje u Podgorici) i teorijskog dijela (sprovodi se u Centru), u periodu 8. VI – 20. X 2017. sprovedeno je 22 dana teorijske obuke. Program obuke pohađa jedan polaznik (kandidatkinja za sudiju za prekršaje).

Sudski savjet je izradio polugodišnji izvještaj po Uputstvu za izradu izvještaja, koji je i objavljen na portalu Sudskog savjeta. Završen je projekat za izradu novog softvera za modul Sudstvo. Usvojen je izvještaj o radu od strane Komisije za nadzor i isti upućen Vladi na razmatranje. Većina aktivnosti je realizovana (samo 2 od 27 dospjelih je nezavršeno).

Po pitanju **sudske statistike**, Sudski savjet je 30. XI 2016. donio Metodologiju okvirnih mjerila rada za određivanje potrebnog broja sudija i ravnomjernu opterećenost sudija. Sekretarijat Sudskog savjeta je u kontaktu sa CEPEJ-om, a najavljena je ekspertska misija za prvu polovinu 2018. Cilj misije je da se analizira cijeli sistem izvještavanja i da se nađu sve greške u sistemu prikupljanja i metodologiji, te da se na kraju doradi metodologija i implementira unaprijeđen sistem izvještavanja. Analiza i metodologija će biti kompatibilni sa zahtjevima za izradu novog sistema u okviru IKT Strategije.

U avgustu 2017. okončan je tender za izbor ponuđača za održavanje za period do 28. II 2018. i unapređenje informacionog sistema tužilaštva kojim će se, između ostalog, realizovati i web servisi za integraciju sa MUP-om i izraditi web servis za obezbedđvanje elektronskog pruzanja podataka iz informacionog sistema tužilaštva. Ugovorom je predviđeno da se u naznačenom periodu uspostave web servisi za integraciju sa MUP-om (automatsko preuzimanje podataka o licima, dokumentima - lične karte, pasoši i vozačke dozvole), kreiraju moduli za elektronsku bazu dokumenata Tužilačkog savjeta i Sekretarijat Tužilačkog savjeta, kao i kontinuirano održavanje postojećeg sistema u smislu unapređenja funkcija pretraživanja i izvještavanja.

3.23.1.8. Efikasnost

Kada su u pitanju predmeti izvršenja na osnovu vjerodostojne isprave u Osnovnom sudu u Podgorici 1. X 2017. broj nezavršenih „Iv“ predmeta iznosio je 12.609.

U periodu 1. I do 15. X 2017. iz Osnovnog suda u Podgorici delegirano je 399 parničnih predmeta Osnovnom sudu u Cetinju, 98 parničnih i 67 krivičnih predmeta Osnovnom sudu u Kolašinu i 590 parničnih predmeta Osnovnom sudu u Nikšiću. U istom periodu iz Višeg suda u Podgorici delegirana su 122 drugostepena građanska predmeta Višem sudu u Bijelom Polju.

U periodu 1. I do 20. X 2017. Ustavni sud je primio 815 predmeta, od čega su najveći dio ustavne žalbe 738. U istom periodu riješena su 774 predmeta.

Ustavnog sud je 25. VII 2017. donio zaključak o prijemu šest novih zaposlenih u Službi Ustavnog suda. U oktobru 2017. raspisan je oglas za popunu upražnjenih radnih mjesta.

Vlada je 12. VII 2017. usvojila Analizu funkcionisanja sistema izvršenja (za period oktobar 2015-decembar 2016.).

3.23.1.9. Bavljenje ratnim zločinima na nivou države

Specijalno državno tužilaštvo je, 3. II 2017. podnijelo optužnicu protiv jednog lica zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Glavni pretres održan je 12. IX 2017, a postupak i dalje traje. Okrivljeni se od početka postupka nalazi u pritvoru.

Od sedam predmeta koji su bili u fazi izviđaja, u jednom predmetu formiranom povodom krivične prijave podnijete protiv NN lica zbog kriv.djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva nakon prikupljenih podataka i dokaza ocijenjeno je da ne postoji osnovana sumnja da je povodom događaja koji se prijavljuje izvršeno krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva, kao ni drugo krivično djelo za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti u kojem pravcu je 7. IV 2017. donijeta odluka i o istoj obaviješten podnosilac prijave. Ostalih šest predmeta su i dalje u fazi izviđaja.

U skladu sa Strategijom za istraživanje ratnih zločina Specijalno državno tužilaštvo je ostvarilo saradnju sa tužilaštvima država u okruženju. Održane su dvije regionalne konsultacije relevantnih tužilaštava Crne Gore, Hrvatske, Srbije i BiH i predstavnika Komisija za nestale osobe iz tih država (14. II 2017. u Zagrebu i 19. IV 2017. u Podgorici). Tokom konsultacija precizirana i dogovorena buduća saradnja tužilaštava u pravcu identifikacije zajedničkih regionalnih prioriteta za poboljšanje regionalne saradnje i nacrtu regionalnog projektnog dokumenta radi poboljšanja, razmjeni podataka i dokaza u procesuiranju izvršilaca krivičnih djela ratni zločini. Usvojen je projektni dokument čiji je cilj povaćanje djelotvornosti i efikasnosti u saradnji među tužilaštvima četiri države. Sledeći sastanak sa istim učesnicima, zakazan je za 27. X 2017. u Beogradu.

Sudovi su do 15. X 2017. donijeli 145 odluka kojima je pravosnažno usvojen tužbeni

zahtjev i ukupno je dosuđeno 1.347.080,41 eura. Osam odluka kojima je usvojen tužbeni zahtjev još nijesu pravosnažne i njima je dosuđeno 128.530,00 eura. Jednom odlukom odbijen je tužbeni zahtjev, četiri postupka su obustavljena dok je u šest predmeta tužba povučena. Svi predmeti pred prvostepenim sudovima su završeni.

3.23.2 Borba protiv korupcije

3.23.2.1. Institucionalni okvir

Agencija za sprječavanje korupcije

Agencija za sprječavanje korupcije je u 2017. procijenila potrebu za reorganizacijom kadrova i identifikovala potrebe za dodatnim kadrovskim kapacitetima. S tim u vezi, 27. I 2017. usvojen je novi Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u Agenciji, kojim je broj izvršilaca povećan za 5 (ukupan broj izvršilaca 60).

Najvažnije organizacione novine u novom Pravilniku su: u Sektoru za sprječavanje sukoba interesa i kontrolu finansiranja političkih subjekata i izbornih kampanja formiran je **Odsjek za provjeru prihoda i imovine javnih funkcionera i državnih službenika koji imaju propisanu obavezu podnošenja izvještaja o prihodima i imovini**, bez povećanja broja izvršilaca. U okviru Sektora za prevenciju korupcije, integritet, lobiranje i primjenu međunarodnih standarda formiran je **Odsjek za edukaciju, istraživanja, kampanje i analitiku**. Služba za opšte poslove i finansije razdvojena je na Službu za ljudske resurse i pravna pitanja i Službu za finansijske poslove. Trenutni broj zaposlenih u Agenciji je **56** (nepopunjeno 4 radna mjesta za koje je procedura popune u toku).

Agencija za sprječavanje korupcije je u skladu sa Zakonom o javnim nabavkama 20. I 2017. donijela **Plan javnih nabavki za 2017.** Ukupna vrijednost plana javnih nabavki je 583.670,00 eura, od kojih se na nabavku roba odnosi 239.600,00 eura, a 344.070,00 eura na nabavku usluga.

Zaključeno je 29 zaključenih Ugovora o javnoj nabavci za devet mjeseci 2017. ukupne vrijednosti 379.097,02 eura, dok je procijenjena vrijednost određena Planom javnih nabavki za iste: 396.000,00 eura, **što predstavlja 67,84% realizovanog Plana javnih nabavki za 2017.**

Budžet Agencije za sprječavanje korupcije za 2017. iznosi 1.666.601,63 eura i moguće je obezbjediti efikasno izvršavanje nadležnosti Agencije za sprječavanje korupcije u skladu sa Zakonom o sprječavanju korupcije, Zakonom o lobiranju i Zakonom o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja.

U odnosu na razvoj IT sistema u Agenciji, pripremljen je Plan razvoja Informacionog sistema za 2017. Razvijeni su novi moduli u aplikativnom softveru i stavljeni u funkciju: **Modul – elektronski registar lobista; Modul za zviždače.** U skladu sa potrebama

zaposlenih izvršene su **izmjene na modulu Upravni i Prekršajni postupak**. **Modul za kontrolu finansiranja političkih partija i praćenje izborne kampanje** razviće se u 3 faze. Prva faza je već započeta, a predviđena su finansijska sredstva za realizaciju ostalih faza u 2018.

Implementiran podsistem za razmjenu podataka sa drugim državnim organima, koji omogućuje pristup bazama podataka u realnom vremenu. U izvještajnom periodu realizovana je razmjena podataka sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, Poreskom upravom, Upravom za nekretnine i ostvaren pristup slijedećim bazama: baza oružja, baza vozila, baza poreskih prihoda, baza privrednih subjekata(CRPS) i baza nekretnina. U toku je realizacija povezivanja i sa Komisijom za za hartije od vrijednosti i Ministarstvom pravde kojim putem će se obezjediti pristup: bazi akcija i hartija od vrijednosti i bazi kaznene evidencije.

Kontinuirano se unaprijeđuje internet stranica Agencije. U predmetnom periodu na sajtu ASK su uvedene nove funkcionalnosti kao što je RSS, nove fukcionalnosti u dijelu pretraga na sajtu, povećane performance sajta u smislu brzine. Takođe je urađena nova elektronska forma za prijavu korupcije koja će omogućiti konforniju i lakšu prijavu korupcije elektronskim putem.

Agencija je 16. VI 2017. usvojila trogodišnju Komunikacionu strategiju za sve oblasti rada, a pripremljen je i jednogodišnji Akcioni plan za njeno sprovođenje (septembar 2017-oktobar 2018).

U odnosu na informacije o **kampanjama za podizanje svijesti,** Agencija sprovodi dvije kampanje: 1) Informativnu kampanju o nadležnostima ASK (flajeri, bilbordi, telopi, bilteni, edukacije) i 2) Antikorupcijsku kampanju za podizanje nivoa javne svijesti o problemu korupcije (Bilbordi, TV spot, edukacija, specijalizovane obuke).

Agencija za sprječavanje korupcije je korisnica tvining projekta **IPA 2014 „Podrška implementaciji mjera integriteta“**, a partner na projektu iz države članice EU je Nacionalna agencija za borbu protiv korupcije Republike Italije (ANAC). Cilj projekta je podrška u implementaciji mjera integriteta u institucijama javnog sektora i unapređenje sistema za sprečavanje korupcije, kroz jačanje kapaciteta Agencije za sprječavanje korupcije za sprovođenje njenih nadležnosti, kao i unapređenje antikorupcijskih politika i afirmaciju principa dobrog upravljanja. Realizacija ovog projekta, vrijednog 600.000 eura, započela je krajem aprila 2017, i trajaće 18 mjeseci. Projekat ima četiri glavne komponente: jačanje sprovođenja planova integriteta; unapređenje primjene odredbi o zaštiti zviždača; jačanje institucionalnih i adminstrativnih kapaciteta ASK za koordinaciju i nadzor nad sprovođenjem odredbi lobiranja; i unapređenje kapaciteta, efikasnosti i koordinacije ASK.

Inspekcijska služba

u periodu od 1. I do 20. X 2017. u Upravi za inspekcijske poslove radni odnos je zasnovalo 8 inspektora (3 prosvjetna inspektora, 2 inspektora za građevinarstvo, 1 sanitarni inspektor, 1 zdravstveni inspektor i 1 ekološki inspektor). U periodu od 1. I do 20. X 2017. Upravu je pored 58 inspektora koje je preuzelo Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, napustilo još 5 inspektora (starosna penzija, sporazumni raskid ugovora, smrtni slučaj). U ovoj Upravi upražnjena su radna mjesta za 122 inspektora

Agencija za slobodan pristup informacijama i zaštitu ličnih podataka

U periodu 1 I-20. X 2017. zaposleno je 9 novih ljudi: Pravni savjetnik i Savjetnik za saradnju sa rukovaocima u Odsjeku za predmetme i žalbe, 3 Savjetnika u Odsjeku za slobodan pristup informacijama, Tehnični sekretar, Arhivar dokumentarista i Operator za unos podataka.

Specijalno državno tužilaštvo

Novi Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Specijalnog državnog tužilaštva donijet je 31. III 2017. kojim se određuju 23 radna mjesta sa 37 izvršilaca. Povećan je broj izvršilaca koji neposredno pomažu specijalnim tužiocima u radu i koji imaju posebna stručna znanja. Istovremeno, ukidanjem Službe za odnose sa javnošću izbjegnuto je dupliranje radnih mjesta sa Vrhovnim državnim tužilaštvom. Do 20. X 2017. u SDT-u je zaposlen 31 državni službenik i namještenik, a prijem još 4 izvršioca je u završnoj fazi, jer je postupak prijema okončan. Ostaju upražnjena 2 mjesta, ali njihovo popunjavanje trenutno nije neophodno.

3.23.2.2 Bilans ostvarenih rezultata

Preventivne mjere

U periodu 1. I - 1. X 2017. u dijelu **sprječavanja sukoba interesa**, po zahtjevima javnih funkcionera i organa vlasti, ASK je dala 81 Mišljenja o postojanju sukoba interesa koja su obavezujuća za javne funkcionere. Mišljenja Agencije su se odnosila na potencijalnu sumnju o postojanju sukoba interesa javnih funkcionera, kao i organa vlasti u vezi: obavljanja nespojivih funkcija, primanje naknada u organima upravljanja, članstva u upravnim odborima, radnim tijelima i komisijama, zaključenju ugovora.

Agencija je po službenoj dužnosti i na zahtjev drugih pravnih i fizičkih lica pokrenula upravne postupke za utvrđivanje vršenja nespojivih funkcija od strane javnih funkcionera i sprječavanje sukoba interesa, na osnovu sprovedenih postupaka u izvještajnom periodu donijela je 3 Odluke o sukobu interesa i 39 Odluka zbog obavljanja nespojivih funkcija. Takođe, Agencija je pokrenula navedene postupke i na osnovu zahtjeva pravnih i fizičkih lica, na osnovu 29 *ex oficio* zahtjeva.

Nakon donijetih Odluka i datih Mišljenja u vezi sprječavanja sukoba interesa javnih funkcionera, 30 javnih funkcionera je podnijelo ostavke na javne funkcije.

Agencija je podnijela obavještenja svim organima vlasti kada je utvrđeno da javni funkcioner krši zakon - zahtjevi za razrješenje, supendovanje ili izricanje disciplinskih mjera za javne funkcionere za koje je pravosnažnom i konačnom odlukom utvrđeno da krše zakon.

Kad je u pitanju izricanje disciplinskih mjera, u dijelu sprječavanja sukoba interesa i ograničenja u vršenju funkcija, nakon donijetih konačnih Odluka u vezi sprječavanja sukoba interesa javnih funkcionera, organi vlasti su postupali po zahtjevima Agencije: razriješen je 1 javni funkcioner, za 4 javnih funkcionera organi vlasti su izrekli disciplinske mjere - zaključak o opomeni sa mjerom upozorenja, dok je u 1 predmetu okončan disciplinski postupak izricanjem novčane kazne u trajanju od 6 mjeseci po 30% mjesečne zarade.

U periodu od 1. I do 20. X 2017, Agenciji je dostavljeno 6569 **Izvještaja o prihodima i imovini javnih funkcionera,** po različitim osnovima podnošenja, i to: 4954 redovnih godišnjih Izvještaja o prihodima i imovini; 643 Izvještaja o prihodima i imovini u zakonskom roku od 30 dana po stupanju na funkciju; 192 Izvještaja o prihodima i imovini u zakonskom roku od 30 dana u slučaju uvećanja imovine preko 5.000 eura; 56 Izvještaja o prihodima i imovini na zahtjev Agencije, u slučaju pokretanja upravnog postupka, u skladu sa zakonom; 356 godišnja izvještaja o prihodima i imovini u zakonskom roku od 30 dana po prestanku funkcije; 368 godišnjih izvještaja o prihodima i imovini po prestanku funkcije. Svi navedeni izvještaji obrađeni su u informacionom sistemu Agencije. U cilju što veće transparentnosti podaci iz svih imovinskih kartona publikovani su na Web sajtu Agencije i omogućeno je pretraživanje istih zainteresovanim licima.

Kad je u pitanju vođenje upravnog postupka u vezi s izvještajima o prihodima i imovini, ASK je nakon sprovedenih postupaka okončala 128 predmeta (87 zbog nedostavljanja izvještaja, 22 zbog netačnih i nepotpunih podataka i 19 u vezi provjere osnova sticanja). Zbog neispunjavanja zakonske obaveze dostavljanja Izvještaja o prihodima i imovini pokrenuto je i okončano 87 postupaka.

Agencija je po službenoj dužnosti i na zahtjev drugih pravnih i fizičkih lica pokrenula upravne postupke za utvrđivanje tačnosti i potpunosti prijavljenih podataka u imovinskim kartonima javnih funkcionera, i na osnovu sprovedenih postupaka u periodu od 1.I do 20. X 2017. donijela 22 odluke zbog neprijavljivanja tačnih i potpunih podataka. Takođe, ukoliko Agencija u postupku provjere utvrdi da su imovina i prihodi javnog funkcionera i povezanih lica sa javnim funkcionerom veći u odnosu na realne prihode, javni funkcioner je dužan da, na zahtjev Agencije, u roku od 30 dana, dostavi detaljne podatke o osnovima sticanja imovine i prihoda, pa je u odnosu na navedeno Agencija pokrenula i okončala 19 postupaka

u vezi provjere osnova sticanja imovine i prihoda, u kojim postupcima je odlukama utvrđeno da su odnosni javni funkcioneri dostavili detaljne podatke o osnovu sticanja imovine i prihoda, odnosno opravdali osnov sticanja.

Kada je u pitanju **kontrola finansiranja političkih partija i izbornih kampanja**, sprovedena je redovna kontrola finansiranja redovnog rada političkih subjekata, kad su u pitanju redovne isplate sredstava političkim subjektima i ukupne isplate u 2016. i 2017, odnosno ispunjavanje obaveza organa vlasti. Proaktivnim pristupom Agencije i angažovanjem lokalnih samouprava uveliko su smanjena dugovanja opština iz prethodnih godina. Urađena je kontrola svih dostavljenih Godišnjih izvještaja političkih subjekata u odnosu na evidenciju koja je u posjedu Agencije (ukupno 54). Sproveden je nadzor nad postupkom davanja u zakup i ustupljanja na korišćenje poslovnih prostorija političkim subjektima na državnom i lokalnom nivou, kao i postupak kontrole raspodjele budžetskih sredstava za redovan rad političkih subjekata.

Sprovedena je kontrola i nadzor dvije izborne kampanje. Tako je, u skladu sa čl. 28 i 32 Zakona (analitičke kartice i putni nalozi) sačinjeno je 43 Izvještaja, čl.29 i 30 Zakona (socijalna davanja i budžetska rezerva) 18 Izvještaja. Kad je u pitanju član 33 Zakona (zapošljavanje), ovlašćeni službenici Agencije su izvršili kontrolu cjelokupne dokumentacije i svakog zapošljavanja u toku izborne kampanje (ukupno 245). Izvršeno je 11 kontrola na terenu i izvršen neposredan uvid u dokumentaciju 13 političkih subjekata. Ukupno je provjereno 541 lice koje je dalo prilog.

Izrađeno je IT rješenje za sistem praćenja primjene Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja. U cilju uklanjanja primijećenih nedostataka i nedoslednosti, kao i jačanja transparentnosti podataka o prikupljenim i utrošenim sredstvima političkih subjekata, u toku je izmjena Izvještaja o utrošenim i prikupljenim sredstvima za izbornu kampanju, kao i smjernica za njihovo ispunjavanje.

Pokrenuti su prekršajni postupci protiv 13 političkih subjekta i odgovornih lica u njima.

Od 1. I do 1. X 2017. **Odsjek za pokretanje prekršajnih postupaka** je podnio 352 zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka. Zbog kršenja Zakona o sprječavanju korupcije je podnijeto 338 zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka i izrečeno je 197 sankcija, dok je zbog kršenja Zakonao finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja podnijeto 14 zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka i izrečeno 87 sankcija. Izrečene sankcije odnose se na zahtjeve koji su podnijeti u prethodnoj godini, a koji su okončani u periodu od 1. I do 1. X 2017, kao i određen broj njih koji su pokrenuti u 2017.

U ovom periodu, Agencija podnijela 5 zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupka zbog primanja protivpravne imovinske-novčane koristi u upravnim odbora javnih preduzeća – službi, u okviru kojih je takođe naložila oduzimanje imovinske koristi. Nadležni sud

rješavajući po takvim zahtjevima je u jednom slučaju uvažio zahtjev Agencije i izrekao zaštitnu mjera oduzimanja imovinske koristi osim izrečene novčane kazne, a sve u skladu sa članom 50 Zakona o prekršajima, koji propisuje da će se imovinska korist koja je pribavljena izvršenjem prekršaja oduzeti.

Kada govorimo o **postupanju po prijavama zviždača i njihovoj zaštiti**, u periodu od 1.1.-20.X 2017. Agencija za sprječavanje korupcije zaprimila je ukupno 42 prijave zviždača.

Nadležnim tužilaštvima ustupljene su 4 prijave od početka godine i 2 u dijelu predmeta, dok je u preostalom dijelu Agencija za sprječavanje korupcije postupala. Prema poslednjim informacijama od strane nadležnih tužilaštava, tri prijave su u fazi izviđaja.

Od 1. I do 20. X 2017. 13 prijava je ustupljeno drugim nadležnim organima i u 2 slučaja su, do sada, utvrđene nepravilnosti, u 3 slučaja nijesu utvrđene nepravilnosti, dok su ostali postupci u toku.

Od 1. I do 20. X 2017. okončano je ukupno 27 postupka po prijavama zviždača iz 2017. i prijavama koje su prenijete iz 2016. (14 predmeta je prenijeto iz 2016, 13 ih je okončano dok je 1 predmet u radu). U izvještajnom periodu u 2 slučaja Agencija je utvrdila ugrožavanje javnog interesa koje upućuje na postojanje korupcije i dala 3 preporuke za otklanjanje korupcijskih rizika.

U izvještajnom periodu Agencija za sprječavanje korupcije je pokrenula **17 postupaka po službenoj dužnosti - ex officio**. Od navedenog broja, do sada je okončano 15 postupaka i u 13 slučajeva utvrđeno postojanje ugrožavanja javnog interesa i u tom smislu, Agencija je dala ukupno 394 preporuka za otklanjanje korupcijskih rizika. Pokrenut je 1 prekršajni postupak koji je u toku.

U periodu od 1. I do 20. X 2017. Agencija za sprječavanje korupcije je zaprimila 2 zahtjeva za zaštitu zviždača, oba postupka su u toku. U jednom slučaju pružena je stručna pomoć zviždaču (postupak zaštite iz 2016.) u sudskom postupku.

Organi vlasti i privatni sektor su u izvještajnom periodu odredili 255 lica za postupanje po prijavama zviždača, o čemu su u vidu Rješenja/Odluke o imenovanju lica obavijestili Agenciju.

Obavezu usvajanja **plana integriteta** je do 20. X 2017. ispunio 681 organ vlasti (od otprilike 700). Usvojena su 672 plana integriteta, kojima je obuhvaćen 681 organ, jer je 9 organa obuhvaćeno planovima integriteta drugih organa vlasti. U 676 institucija imenovani su menadžeri integriteta. Svi organi vlasti koji su 2016. donijeli plan integriteta su 2017. usvojili izvještaj o sprovođenju plana integriteta u prethodnoj godini. Agenciji je 2017. dostavljeno ukupno 665 izvještaja o sprovođenju plana integriteta.

Što se tiče **Zakona o lobiranju**, 6 osoba je položilo ispit za obavljanje poslova lobiranja i dobilo sertifikat o položenom ispitu.

Agencija za sprječavanje korupcije je, u saradnji s Regionalnom antikorupcijskom inicijativom (RAI) izradila Metodologija za procjenu rizika od korupcije u propisima u Crnoj Gori, u cilju pokrivanja regulatornog rizika od korupcije u toku zakonodavnog procesa. Metodologija je izrađena u okviru Regionalnog programa jačanja kapaciteta antikorupcijskih institucija i civilnog društva u borbi protiv korupcije i učestvovanju u procesu usklađenosti sa UN konvencijom. Metodologija je dostavljena Ustavnom sudu, Skupštini Crne Gore, Sekretarijatu za zakonodavstvo, kao i svim ministarstvima i opštinama.

U odnosu na obavezu **ispunjavanja GRECO preporuka**, Izvještaj iz juna 2015. odnosi se na etiku i integritet poslanika, tužilaca i sudija. Od 11 preporuka za unaprjeđenje u ovoj oblasti, zasad je 5 preporuka ocijenjeno kao ispunjene, 3 djelimično ispunjene i 3 preporuke koje nijesu ispunjene.

Shodno Godišnjem planu revizija DRI za 2016. planirane su 22 revizije Godišnjih finansijskih izvještaja političkih subjekata za 2015. Sve planirane revizije su izvršene i objavljene na sajtu. Od 1. X do 31. XII 2016. izvršeno je 18 revizija Godišnjih finansijskih izvještaja političkih subjekata za 2015, koji se finansiraju iz budžeta CG i budžeta lokalnih samouprava po osnovu osvojenih poslaničkih odnosno odborničkih mandata a čiji su prihodi veći od 10.000,00€.

Godišnjim planom revizija DRI za 2017. planirano je 30 revizija Godišnjih finansijskih izvještaja političkih subjekata za 2016. koji se finansiraju iz budžeta CG i budžeta lokalnih samouprava po osnovu osvojenih poslaničkih odnosno odborničkih mandata a čiji su prihodi veći od 10.000,00€. **Od 1.I do 20. X 2017. završeno je 14 revizija Godišnjih finansijskih izvještaja političkih subjekata za 2016.** od kojih je 12 objavljeno na web sajtu, dok su 2 izvještaja upućena na izjašnjenje subjektima revizije.

U okviru pojedinačnih izvjestaja o izvršenoj reviziji političkih subjekata, sadržan je dio koji se odnosi na realizaciju preporuka koje su predmetnom subjektu izrečene prethodne godine, sto predstavlja način na koji Državna revizorska institucija prati realizaciju ranije datih preporuka.

DRI kontinuirano, u okviru svih sprovedenih revizija, vrši i reviziju sprovedenih postupaka javnih nabavki. U okviru revizije predloga Zakona o završnom računu Budžeta Crne Gore, revizijom sistema javnih nabavki i usklađenosti sprovedenih postupaka javnih nabavki sa Zakonom o javnim nabavkama utvrđene su nepravilnosti koje se ponavljaju i u prethodnim godinama, Državna revizorska institucija preporučuje da potrošačke jedinice proces javnih nabavki učine transparentnim i da obezbjede punu primjenu Zakona o javnim nabavkama

koji reguliše postupak nabavke roba, usluga i izvođenje radova u cilju zakonitog trošenja budžetskih sredstava.

Državna revizorska institucija je u 2017. nakon sprovedenog postupka **revizije uspjeha „Planiranje javnih nabavki medicinske opreme“** utvrdila da se u sistemu zdravstva Crne Gore planiranje javnih nabavki medicinske opreme ne sprovodi na dovoljno uspješan način, i dala preporuke u cilju unapređenja stanja u toj oblasti. Ova revizija je obavljena kroz projekat **paralelne revizije** uspjeha (PPA II) koji se realizuje u okviru Mreže VRI zemalja kandidata i potencijalnih kandidata EU. Pored DRI Crne Gore, u realizaciji ovog projekta učestvovalo je šest VRI iz regiona uz **ekspertsku podršku Evropskog računskog suda i Nacionalne kancelarije za reviziju Švedske**, na temu iz oblasti javnih nabavki.

Revizija Informacionog sistema Fonda za zdravstveno osiguranje Crne Gore završena je 23. X 2017. i konstatovano je da informacioni sistem Fonda obezbjeđuje ažurnu evidenciju osiguranika i čuvanje podataka, ali da u dovoljnoj mjeri ne obezbjeđuje sigurnost istih, utvrđenih mjerama informacione bezbjednosti i standardima iz ove oblasti. Revizijom je konstatovano da Fond nije blagovremeno usvojio akta u skladu sa Zakonom o informacionoj bezbjednosti, Uredbom o mjerama informacione bezbjednosti i standardima iz ove oblasti, posebno: IT strategiju; Plan kontinuiteta poslovanja; Plan oporavka od katastrofe; Procjena rizika; Politika bezbjednosti informacija i Plan IT bezbjednosti.U cilju poboljšanja informacione bezbjednosti, kao i sigurnosti i ažurnost podataka zdravstvenih osiguranika, Državna revizorska institucija dala je ukupno 15 preporuka.

U 2017. je u toku revizija završnog računa Opštine Pljevlja.

Kad je u pitanju **slobodan pristup informacijama**, ukupno je podnijeto 4.436 zahtjeva za pristup informacijama, od kojih organi nijesu dali tražene informacije u 1391 slučajeva. Od ukupno 2794 podnijete žalbe, usvojeno je 840 (642 zbog ćutanja administracije), odbačena je 1, odbijeno 1.015. Za 116 donijet je zaključak o nenadležnosti, za 522 zaključak o obustavi postupka, 157 zaključaka o dozvoli izvršenja rješenja Savjeta Agencije i 143 rješenja o obustavi postupka.

U 55 predmeta je određen stepen tajnosti.

Od 572 tužbe pred Upravnim sudom, usvojene su 500 tužbi (poništeno 40 rješenja i zaključaka Agencije i naloženo donošenje rješenja u 460 slučaja), 1 tužba je odbačena, u 69 predmeta obustavljen je postupak jer su podnosioci tužbe povukli tužbu, i 2 tužbe su odbijene.

Podnijeto je 148 inicijativa za podnošenje zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka protiv odgovornih lica u pravnom licu kod Ministarstva javne uprave zbog nedostavljanja traženih informacija Savjetu Agencije u shodno članu 40 Zakona o slobodnom pristupu informacijama.

U 1.015 slučajeva došlo je do ograničenja pristupa informacijama. Agencija je u 67 slučajeva utvrdila da preovlađuje javni interes.

U izvještajnom periodu nije utvrđena povreda Zakona o slobodnom pristupu informacijama pa nije pokrenut ni jedan postupak niti izrečena kazna.

Represivne mjere

U Specijalnom državnom tužilaštvu u period od 1. I do 1. X 2017. za koruptivna krivična djela u 12 predmeta protiv ukupno 54 fizičkih lica i 4 pravna lica donešene su naredbe o sprovođenju istrage. Za isti period u 8 predmeta protiv ukupno 19 fizičkih lica i 2 pravna lica podignute su optužnice, a u 3 predmeta protiv ukupno 3 lica podignuti su optužni predlozi.

Finansijske istrage za koruptivna krivična djela pokrenute su za 25 fizičkih i 3 pravna lica:

- Predmet Kt-S. br.79/17 - krivična istraga je pokrenuta 20. IV 2017. protiv 15 fizičkih i jednog pravnog lica zbog kriv.djela zloupotreba ovlašćenja u privredi i kriv.djela zloupotreba službenog položaja izvršenog na organizovan način. Finansijska istraga je pokrenuta 28. IV 2017. protiv 5 fizičkih lica.
- Predmet br. Kt-S. br. 58/17 - Krivična istraga je pokrenuta 29. III 2017. protiv 2 fizička lica zbog kriv.djela stvaranje kriminalne organizacije i kriv.djela zloupotreba službenog položaja izvršenog na organizovan način. Finansijska istraga je pokrenuta 26. VI 2017. protiv 2 fizička lica.
- Predmet Kt-S. br. 68/17 - Krivična istraga je pokrenuta 14.VI 2017. protiv 18 fizičkih i dva pravna lica zbog kriv.djela zloupotreba položaja u privrednom poslovanju. Finansijska istraga je pokrenuta 26. VI 2017. protiv 17 fizičkih i 2 pravna lica.
- Predmet Kt-S. br. 67/17 - Krivična istraga je pokrenuta 10. IV .2017. protiv 1 fizičkog i 1 pravnog lica zbog krivičnog djela zloupotreba položaja u privrednom poslovanju. Finansijska istraga je pokrenuta 26. VI 2017. protiv 1 fizičkog i 1 pravnog lica.

U predmetu „Zavala" donešena je presuda Apelacionog suda dana 1.II 2017. i 10 lica je osuđeno na zatvorske kazne, a jedno lice je oslobođeno optužbi.

U predmetu „CKB" podnesena žalba državnog tužioca odbijena je 1. VI 2017. i donijeta presuda Apelacionog suda kojom je potvrđena presuda Višeg suda.

U predmetu „TQ Plaza" u izvještajnom periodu po osnovu sporazuma o priznanju krivice, donijete su presude sa zatvorskom kaznom u odnosu na 2 fizička lica i presuda sa uslovnom osudom i novčanom kaznom u odnosu na jedno pravno lice.

U predmetu "WTE" u izvještajnom periodu po osnovu sporazuma o priznanju krivice, donijete su presude sa zatvorskom kaznom u odnosu na 3 fizička lica, i presude sa uslovnim osudama u odnosu na 2 pravna lica.

U predmetu protiv bivšeg predsjednika Opštine Bar donijeta je presuda sa zatvorskom kaznom 28. II 2017.

U periodu od 1.I do 15. X 2017. donijeto je **5 privremenih mjera**, u predmetima korupcije shodno Zakonu o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću**.**

Kada se radi o **trajnom oduzimanju imovine** u periodu od 1.I do 15. X 2017, donijeta je jedna odluka kojom je odbijen zahtjev, i ista je postala pravosnažna. U jednom predmetu postupak je toku**.** U predmetu „Pima" 20.IV 2017. donijeto je rješenje kojim je odbijen predlog SDT-a za trajno oduzimanje imovine. To rješenje je potvrđeno odlukom Apelacionog suda 21. VIII 2017. Specijalni državni tužilac je 14. IX 2017. podnio zahtjev za trajno oduzimanje imovine za lice M. M., koji je osuđen pravosnažnom presudom Višeg suda u Podgorici zbog krivičnog djela zloupotreba službenog položaja putem pomaganja, izvršeno na organizovan način. Ročište je zakazano za 27. X 2017.

3.23.3 Temeljna prava

3.23.3.1 Usklađivanje s pravnom tekovinom EU i međunarodnim standardima

Koordinaciono tijelo za praćenje Istanbulske konvencije (Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici) 10. X 2017, pred GREVIO komitetom Savjeta Evrope imalo je prvu evaluaciju primjene ove konvencije u Crnoj Gori, sprovedene na osnovu prethodno dostavljenog nacionalnog izvještaja.

Pripremljen je i poslat II Periodični izvještaj o sprovođenju CEDAW, koji je razmatran u julu 2017, nakon čega su od strane CEDAW komiteta dobijena ključna razmatranja i preporuke koje su dostavljene kontakt osobama za rodnu ravnopravnost u relevantnim institucijama na nacionalnom i lokalnom nivou. Planirano je i održavanje sjednice Savjeta za rodnu ravnopravnost, na kojoj se očekuje da članovi Savjeta, svako iz svoje nadležnosti daju komentare na preporuke i predlože korake u pravcu realizacije istih. U okviru programiranja Ipe 2018, planiraju se aktivnosti koje su usmjerene u pravcu realizacije preporuka iz izvještaja CEDAW Komiteta.

Izvještaj Evropskog komiteta za rasizam i intoleranciju o Crnoj Gori (ECRI), koji je usvojen 19. IX 2017. dostavljen je svim nadležnim organima i institucijama obuhvaćenim ECRI-jevim monitoringom, kako bi se upoznali sa datim preporukama i planirali aktivnosti za njihovu realizaciju.

Treći izvještaj o sprovođenju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina je pripremljen u junu 2017.

Saradnja s Evropskim sudom za ljudska prava

Pred Komitetom ministara Savjeta Evrope – odjeljenje za izvršavanje presuda Evropskog suda za ljudska prava, trenutno se pod nadzorom nalazi 11 predmeta i to : Siništaj i dr.

protiv CG, Radunović i dr. protiv CG, Stanka Mirkovic i drugi protiv CG, Svorcan protiv CG, Đuković protiv CG, Tomašević protiv CG, Jovović protiv CG, Sinex DOO protiv Crne Gore, Vučinić protiv Crne Gore, Ranđelović i drugi protiv CG i Nedić protiv CG. U odnosu na sve navedene predmete Komitetu su upućeni na razmatranje Akcioni planovi, odnosno Akcioni izvještaji. Od navedenih 11 predmeta u kojima su donijete presude, 9 presuda je donijeto u 2017. i to: Stanka Mirković i drugi protiv CG, Đuković protiv CG, Tomašević protiv CG, Svorcan protiv CG, Jovović protiv Crne Gore, Sinex DOO protiv Crne Gore, Vučinić protiv Crne Gore, Ranđelović i drugi protiv Crne Gore i Nedić protiv Crne Gore. Tokom 2017. od strane Komiteta ministara donijete su Rezolucije o zatvaranju u 7 predmeta, pa se isti više ne nalaze pod nadzorom Komiteta: Živaljević protiv CG, Stakić protiv CG, Novović protiv CG, Bujković protiv CG, Vukelić protiv CG, Bulatović protiv CG, Mugoša protiv CG.

Kad su u pitanju odluke o neprihvatljivosti koje je Evropski sud za ljudska prava donio u odnosu na Crnu Goru, u 2017. donijeto je 6 odluka i to: Šćepanović protiv CG, Minić Darinka protiv CG, Darmanović i drugi protv CG, Petrović protiv CG, Ćalović protiv CG i Kolosov protiv CG.

Kad su u pitanju odluke Suda koje su donijete na osnovu postizanja prijateljskog poravanja u 2017. donijeto je 7 odluka i to: Bulatović protiv CG, Pavlović protiv CG, Rakočević protiv CG, Minić protiv CG, Ćorović protiv CG, Jovićević protiv CG i Jović protiv CG, dok je 1 odluka donijeta na osnovu jednostrane deklaracije i to odluka Kljajević protiv CG.

3.23.3.2 Djelotvorna primjena ljudskih prava

Skupština je 30. VI 2017. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije („Sl. list CG“, br. 42/17). Izmjenama i dopunama Zakon je u potpunosti usaglašen sa pravnom tekovinom Evropske unije. Konkretno, Zakon tretira pitanje zaštite seksualnih manjina u članu 2 u kome se zabranjuje svaka neposredna i posredna diskriminacija po bilo kom osnovu, uključujući rodni identitet, seksualnu orijentaciju i/ili interseksualne karakteristike. Dodatno, po prvi put je normativno uređena „diskriminacija djeteta“ i kroz kaznene odredbe propisane kazne za prekršaj po ovom osnovu. Istim Zakonom je prepoznata i uređena diskriminacija djeteta sa invaliditetom u postupcima pred organima.

U instituciji Zaštitnika su u 2017. zaposlena su dva nova službenika (na određeno u oblasti zaštite prava djeteta i neodređeno vrijeme za oblast zaštite od diskriminacije). Godišnji izvještaj o radu Zaštitnika za 2016. dostavljen je Skupštini u I kvartalu 2017. Od 1. I do 1. X 2017. Zaštitnik ljudskih prava i sloboda je imao u radu 581 pritužbu. Postupak je okončan u 355 predmeta. U ostalim predmetima postupak je u toku.

Od 1. I do 19. X 2017. Ustavni sud primio je 815 predmeta, od čega su najveći dio ustavne žalbe 738. U istom periodu riješena su 774 predmeta.

Tokom 2017. Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu u saradnji sa mnogobrojnim partnerima realizovao je I Trening o zločinima iz mržnje za trenere za četiri pripadnika pravosuđa; IV Modul iz Programa obuke o Pravu EU kroz TAIEX ekspertsku misiju o programu prava EU o zaštiti osnovnih prava za 21 pripadnika pravosuđa; Prvu od tri planirane obuke u 2017., na temu "Zločini iz mržnje - obuka za predstavnike pravosuđa" kojoj je prisustvovalo 25 učesnika; Obuku za predavače u oblasti ljudskih prava i antidiskriminacije za 10 nosilaca pravosudnih funkcija.

U 2017. Zaštitnik je evidentirao 96 pritužbi. Od tog broja, završeno je 54 predmeta i to: u 16 predmeta data su mišljenja sa preporukom; ukazivanjem su završena 4 predmeta; upućivanjem na druga sredstva pravne zaštite 7; obustavom postupka 7 predmeta, nepostupanjem 9 predmeta, nije utvrđena diskriminacija ni povreda drugog prava 11. Ostali postupci su u toku.

Sprečavanje mučenja i nečovječnog postupanja

Zavod za izvršenje krivičnih sankcija je 1. VI 2017. godine donio Uputstvo o zdravstvenoj zaštiti pritvorenih lica i zatvorenika u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija kojim se definišu postupci zdravstvenih pregleda i zdravstvene zaštite osuđenih i pritorenih lica i uvodi tjelesna skica povreda prilikom prijema i povreda u tokom izdržavanja kazne zatvora odnsono boravka u pritvoru.

U periodu 1. I 2017. do 15. X 2017. pred sudovima su bili sljedeći predmeti:

- U krivičnom postupku protiv zatvorskog službenika zbog krivičnog djela teška tjelesna povreda pravosnažno izrečena kazna zatvora u trajanju od 5 (pet) mjeseci, 23. III 2017.
- U krivičnom postupku protiv 10 službenika Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija zbog krivičnog djela mučenje i krivičnog djela teška tjelesna povreda, glavni pretres je u toku.
- Donijeta je presuda 7. XII 2016. kojom je okrivljeni policijski službenik oslobođen od optužbe da je učinio krivično djelo iznuđivanje iskaza. Predmet se nalazi kod Višeg suda u Podgorici radi odlučivanja po žalbi.
- Protiv 2 lica u toku je krivični postupak pred Osnovnim sudom u Kotoru zbog krivičnog djelazlostavljanje iz čl. 166a Krivičnog zakonika Crne Gore.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda je u junu 2017. dostavio je Skupštini Godišnji izvještaj NPM-a, a kao i Izvještaj o uslovima rada službenika obezbjeđenja i tretmana u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija.

Zaštitnik je u 2017. imao u radu pet predmeta koji se odnose na zabranu mučenja (dva po sopstvenoj inicijativi, a tri po pritužbi). Postupak je okončan u tri predmeta. U dva predmeta nije utvrđena povreda prava, u jednom predmetu postupak je obustavljen jer je pokrenut sudski postupak, a u dva predmeta postupak je u toku.

Obuke za zaposlene u organima, organizacijama i institucijama u kojima se nalaze lica lišena slobode ili lica kojima je ograničeno kretanje, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda je sproveo u februaru 2017. godine u saradnji sa NVO "Građanska alijansa", na temu "Standardi u borbi protiv torture i drugih oblika nehumanog postupanja". Obuku je pohađalo 20 policijskih službenika i 20 službenika ZIKS-a. Obuka na temu "Osnovna ljudska prava i ljudsko dostojanstvo - prisilni povratnici i monitoring sistema" održana je i u septembru 2017. za 40 policijskih službenika na Prvom nacionalnom treningu za policijsku pratnju.

Ministarstvo pravde i Zavod za izvršenje krivičnih sankcija organizovali su obuku zatvorskog medicinskog osoblja na temu „Prevencija zlostavljanja u zatvoru, sa fokusom na ljekarski pregled prilikom prijema, vođenje evidencije i izveštavanja zlostavljanja".

Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu organizovao je tokom 2017. goine sljedeće obuke: obuku za predavače o članu 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima (zabrana mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja) za 7 nosilaca pravosudne funkcije; Obuku o zabrani mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja kojoj je prisustvovalo 20 učesnika (17 predstavnika pravosuđa i 3 predstavnika Uprave policije); obuku o zabrani mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja kojoj je prisustvovalo 20 učesnika (17 predstavnika pravosuđa i 3 predstavnika Uprave policije); kao i Pilot obuku za predavače o zabrani mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja za sedam pripadnika pravosuđa.

Reforma zatvorskog sistema

Vlada je 29. XII 2016. usvojila Strategiju izvršenja krivičnih sankcija (2017-2021), a kojom su postavljeni strateški ciljevi reforme izvršenja krivičnih sankcija, dok je 31. III 2017. usvojila Akcioni plan za sprovođenje Strategije izvršenja krivičnih sankcija 2017-2021.

Ministarstvo pravde je donijelo Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o upotrebi sredstava prinude u vršenju poslova obezbjeđnja pritvorenih i osuđenih lica („Sl. list CG" br. 41/17), Pravilnik o bližem načinu i uslovima za upućivanje zatvorenika na rad van zatvora („Sl. list CG" br. 44/17), Pravilnik o bližem načinu izvršenja mjere bezbjednosti udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje („Sl. list CG" br. 12/17), Pravilnik o bližen načinu izvršenja mjere bezbjednosti zabrana približavanja („Sl. list CG" br. 12/17). Zavod za izvršenje krivičnih sankcija 1. VI 2017. donio je Uputstvo o zdravstvenoj zaštiti pritvorenih i osuđenih lica u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija sa pratećim obrascima evidencija i protokola.

Ministarstvo pravde i Zavod za izvršenje krivičnih sankcija uradili su u martu 2017. Idejno rješenje za izgradnju Specijalne zdravstvene ustanove u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija, a u okviru Horizontalnog projekata Savjeta Evrope „Unapređenje zaštite ljudskih

prava pritvorenih i zatvorenih lica u Crnoj Gori" u toku je izrada Studije izvodljivosti za izgradnju Specijalne zdravstvene ustanove u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija.

U okviru Horizontalnog programa Savjeta Evrope urađeno je:

- u periodu 30-31. I 2017. izvještaj misije o ocjeni zdravstvene zaštite u zatvorima u Crnoj Gori
- u periodu 13 - 14. II 2017. procjena programa obuka trenera
- u periodu 20-21. II 2017. procjena postojećih programa rehabilitacije i reintegracije zatvorenika.
- u periodu 28. II-1. III 2017. analiza situacije vezane za prenatrpanost zatvora.
- u junu 2017. izvještaj o procjeni nakon posjete Crnoj Gori za razmatranje procedura i aranžmana planiranja za vanredne situacije u vezi sa upravljanjem situacijama pobuna i za revidiranje i davanje preporuka za nove procedure za moguće vanredne situacije u Crnoj Gori.
- u periodu 29-30. VI 2017. izvještaj o jačanju međuinstitucionalne saradnje između unutrašnjih i spoljašnjih organa za nadzor rada psihijatrijskih ustanova.
- u periodu 16-19. V 2017 organizovan je trening za trenere/buduće trenere na temu prevencije zlostavljanja.
- u periodu 4-5. IX 2017. organizovana je obuka zatvorskih službenika na temu postupanja u vanrednim situacijama.
- Kroz pilot projekat koji je počeo da se realizuje 28. IV 2017. deset zatvorenika je prošlo obuku za određena zanimanja koja im mogu biti osnov za zapsolelnje nakon izdržane zatvorske kazne. Projektom je predviđeno da se pružanjem odgovarajućih treninga i psiho-socijalne podrške omogući zatvorenicima lakša resocijalizacija.

U okviru projekta koji realizuje NVO „Građanska alijansa" u maju 2017. urađen je izvještaj o zatvorskom sistemu u Crnoj Gori sa aspekta bezbjednosti i procedura.

U cilju smanjenja zatvorske populacije, Ministarstvo pravde je nastavilo sa jačanjem sistema alternativnih sankcija, u smislu stvaranja uslova za izvršenje kazne rada u javnom interesu i kazne zatvora u prostorijama za stanovanje. Što se tiče izvršenja kazne rada u javnom interesu, u izvještajnom periodu 126 lica su uspješno izvršila kaznu rad u javnom interesu, za 80 osuđenih lica postupak izvršenja kazne je u toku, sa 26 oduđenih lica je obavljen razgovor i u toku narednog mjeseca će sa istim biti zaključen ugovor i upućeni na izvršenje, dok sa 49 osuđenih lica teba da se obavi razgovor i predoži zaključenje ugovora o izvršenju kazne. Takođe, u izvještajnom periodu nabavljen je sistem elektronskog praćenja lica kojima je izrečena krivična sankcija kazna zatvora koja se izvršava u prostorijama za stanovanje, koji po instalaciji u novembru 2017. treba biti testiran, tako da se početak izvršenja ove kazne očekuje do kraja 2017.

Sloboda izražavanja

U periodu od 1. I do 15. X 2017. u radu su bili sljedeći predmeti u kojima su oštećeni novinari:

- Povodom slučaja upućenih prijetnji novinarki dnevnog lista „Pobjeda" A.G, okrivljeni je prekršajno kažnjen novčanom kaznom u iznosu od 350,00€ zbog prijetnji novinarki. Rješenje je postalo pravosnažno 2. VI 2017;
- Postupak zbog prijetnji novinaru je u toku pred Sudom za prekršaje u Podgorici;
- Krivični postupak pred OS u Herceg Novom zbog prijetnji novinaru je pravosnažno okončan oslobađajućom presudom 20. XII 2016, a presuda je potvrđena presudom Višeg suda u Podgorici od 5. IV 2017.

Tužilaštvo je formiralo predmet o slučaju prijetnji novinaru „Dan"-a V.O. na osnovu novinskog članka. Naime, u telefonskom razgovoru 11. IX 2017. građanin V.M. je uputio riječi prijetnje novinaru dnevnog lista „Dan", koji razgovor je novinar snimio.

Novinaru „Vijesti" T.S. iz Berana, koji je imao 24-časovnu policijsku zaštitu, ukinuta je nakon izvršene bezbjednosne procjene, o čemu je isti lično upoznat 13. XII 2016.

U okviru zajedničkog projekta Savjeta Evrope i EU „Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)", od 6. do 10. III 2017. organizovan je trening za trenere/predavače posvećen Slobodi izražavanja, čiji su polaznici bili i sudije i državni tužioci iz Crne Gore. Treningu je prisustvovalo 11 učesnika (9 sudija i 2 državna tužioca).

Prava žena i rodna ravnopravnost

Vlada je u martu 2017. donijela treći Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2017 – 2021. s Programom sprovođenja 2017-2018.

Nacionalni Savjet za rodnu ravnopravnost uspostavljen je u oktobru 2016. i predstavlja novi institucionalni mehanizam za postizanje rodne ravnopravnosti. Predsjedavajući Savjetom je ministar za ljudska i manjinska prava. U sastavu Savjeta su, osim predstavnika/ca relevantnih institucija i 4 predstavnika/ce NVO.

U novembru 2016. kontinuirano se obilježava kampanja 16 dana aktivizma borbe protiv nasilja nad ženama.

Nakon parlamentarnih izbora u oktobru 2016, u sadašnjem sazivu Skupštine (26. saziv) od 81 poslanika 19 je žena iii 23,46%, što predstavlja povećanje u odnosu na 25. saziv kada je bilo 15 žena ili 18,5%. Iako je najbolji rezultat u istoriji crnogorskog parlamentarizma, još vijek nije postignut međunarodni standard od najmanje 30°%.

U oblasti ekonomskog osnaživanja žena, završeni su ciklusi obuka preduzetnica u Glavnom gradu Podgorica i opštini Nikšić - u svakom gradu 4 ciklusa četvorodnevnih treniga – 60

žena u Podgorici i 78 žena u Nikšiću. Dosad je oko 50% polaznica edukacija je izradilo biznis planove, 3 žene registrovale biznise u Podgorici.

U periodu od 1. I do 30. IX 2017. Zaštitnik je po osnovu pola evidentirao 11 predmeta što uključuje i rodno zasnovano nasilje. Završeno je 8 predmeta od kojih je u 7 predmeta dato mišljenje sa preporukom, u jedanom nije utvrđena povreda, a ostali predmeti su u radu.

Prava djeteta

Skupština je 10. VI 2017. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o vaspitanju i obrazovanju djece s posebnim obrazovnim potrebama („Sl. list CG", br. 47/17). Glavne izmjene u ovom zakonu su: uvođenje Individualnog tranzicionog plana, uvođenje integrisanih odjeljenja u resursnim centrima u kojima se realizuje zajednička nastava iz pojedinih predmeta sa vršnjacima u redovnim odjeljenjima u skladu sa individualnim razvojno-obrazovnim programom (IROP-om) i rasporedom časova, te novi način angažovanja asistenata u nastavi, kao tehničke podrške za djecu s posebnim obrazovnim potrebama.

Zaštitnik je u periodu 1. I-30. IX 2017. imao u radu ukupno 141 predmet. Od tog broja, u 10 predmeta Zaštitnik nije bio nadležan za postupanje, u 2 slučaja nijesu bile ispunjene procesne pretpostavke, a u 88 predmeta postupak je okončan nakon sprovedenog ispitnog postupka. U ostalim predmetima postupak je u toku.

Najnovijim izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije, koji je donijet u junu 2017. po prvi put je normativno uređena „diskriminacija djeteta" i kroz kaznene odredbe propisane kazne za prekršaj po ovom osnovu. Istim Zakonom je prepoznata i uređena **diskriminacija djeteta s invaliditetom** u postupcima pred organima.

Socijalno ugroženi i lica s invaliditetom

Vlada je decembra 2016. donijela Srategiju za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021. s Akcionim planom 2017/2018. U cilju praćenja realizovanih aktivnosti Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je formiralo Komisiju za praćenje, sastavljenu od predstavnika resornih ministarstava i predstavnika civilnog društva.

Shodno realizaciji Akcionog plana prilagođavanju objekata u javnoj upotrebi za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica s invaliditetom, U 2016. završeni su objekti: Fond za zdravstveno osiguranje u Podgorici, Osnovni sud u Podgorici, Ekonomski fakultet u Podgorici.

U 2017. započeti su i u završnoj fazi su radovi na sledećim objektima: JZU Bolnica za plućne bolesti – Brezovik (upravna zgrada i 5 paviljona), JZU Dom zdravlja Nikšić, JZU Opšta bolnica Berane, JZU Dom zdravlja „Dr Niko Labović" Berane, JZU Opšta bolnica u Nikšiću,

Ministarstvo finansija Podgorica.

U periodu 1. I-30. IX 2017. Zaštitnik ljudskih prava i sloboda je evidentirao 9 predmeta po osnovu invaliditeta. Postupak u pet predmeta je u toku, u 2 predmeta postupak je obustavljen (1 - povreda je otklonjena u toku postupka i 1 - preuranjena pritužba) u 1 predmetu nije utvrđena povreda prava, a u 1 predmetu podnosilac je upućen na druga sredstva zaštite.

Homoseksulaci, biseksualci, transrodne osobe i interseksualci (LGBTI):

U Podgorici je u 23. IX 2017. održan peti Prajd pod sloganom „Čojstvom protiv nasilja". Prajd u organizaciji Kvir Montenegra održan je bez incidenata, a prema procjenama Uprave policije bilo je oko 300 učesnika.

U cilju sprovođenja Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba u Crnoj Gori 2013-2018" Vlada je 2. III 2017. donijela Akcioni plan za 2017.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda je u saradnji s organizacijama civilnog društva koje promovišu i štite prava LGBTIQ populacije krajem 2016. održao seminar na temu „Procesuiranje, materijalnopravni okvir i procesuiranje govora mržnje" u okviru kojeg je predstavljen prevod Generalne preporuke br. 15 o suzbijanju govora mržnje koju je donijela EK protiv rasizma i netolerancije (ECRI).

Radnička i sindikalna prava

Ministarstvo rada i socijalnog staranja je u periodu od 1. X 2016. do 1. X 2017. registrovalo 24 sindikalne organizacije i 11 reprezentativnih sindikata.

Zaštita manjina

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama („Sl. list CG", br. 31/17), koji je usaglašen s preporukama EK i Venecijanske komisije, je donijet 27. IV 2017. Osnovni razlozi donošenja ovog zakona usmjereni su ka intervenciji u dijelu institucionalne podrške ostvarivanju manjinskih prava i sloboda, transparentnosti i efikasnosti procedura kojima se vrši raspodjela sredstava za realizaciju projekata namijenjenih aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblasti nacionalnog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta. Reforma Fonda za manjine je fokusirana na sprečavanje objektivno mogućeg konflikta interesa, uvođenje dvostepenosti kod odlučivanja o projektima koji se finansiraju iz sredstava Fonda, kao i podizanju kvaliteta monitoringa i evaluacije podržanih projekata. Fond se finansira iz budžeta Crne Gore sa najmanje 0,15 % sredstava tekućeg budžeta.

Romi i Egipćani

Akcioni plan za obrazovanje RE populacije za 2017. je usvojen krajem 2016. a glavne realizovane aktivnosti su: kampanja za upis učenika RE zajednice u prvi razred osnovne škole; promovisanje upisa učenika RE zajednice u srednje škole; obezbijeđeni besplatni udžbenici za učenike RE zajednice za osnovnu školu (od I do III razreda finansijska sredstava obezbjeđuje MLJMP); radna grupa pripremila je Protokol o postupanju i prevenciji ranog napuštanja školovanja; pripremni vrtić za djecu RE zajednice u trajanju od mjesec dana organizovan je u junu 2017.

U ovoj školskoj godini u predškolsko vaspitanje i obrazovanju je upisano 127 djece RE zajednice. U osnovnu školu je upisano 1630 djece RE populacije (od čega su 181 učenika prvaci). Deveti razred osnovne škole je završilo 73 učenika RE zajednice a 64 učenika je upisano u prvi razred srednjih škola, a ukupan broj u srednjim školama su 127 učenika RE zajednice. U prvu godinu studija je upisano 7 studenata RE zajednice a u svim fakultetima ove akademske godine ima 24 studenata RE zajednice.

U saradnji zdravstvenih ustanova u Nikšiću i Opštine Nikšić, 15 pripadnika romske populacije angažovano je na upoznavanju i metodologiji rada zdravstvenih ustanova, kako bi iz prakse mogli da prenesu svoja iskustva romskoj populaciji. Angažovani mladi Romi su finansirani sa mjesečnom naknadom koju isplaćuje Opština Nikšić.

U Domu zdravlja Podgorica zaposlena su tri medijatora za posredovanje i rad sa romskom populacijom, i to u stalnom radnom odnosu. U Domu zdravlja Nikšić i Berane angažovan je po jedan medijator, koje za jednu godinu finansira HELP.

Interno raseljena lica (IRL):

U periodu od 7. XI 2009. do 20. X 2017. raseljena lica i interno raseljena lica su podnijela ukupno 14.653 zahtjeva za odobravanje stalnog nastanjenja i privremenog boravka do tri godine. Od ovog broja riješeno je 14.223 zahtjeva, dok je po 430 zahtjeva postupak u toku. Od 14.223 riješena predmeta, za 11.963 lica zahtjev je usvojen i odobren je stalni boravak, 225 zahtjeva je odbijeno, dok je 2.035 predmeta odbačeno/obustavljeno (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi). U perodu 16-19. X 2017. je organizovana 14. posjeta mobilnog biometrijskog kosovskog tima.

Registracija raseljenih lica - Na osnovu člana 33 stav 1 Zakona o matičnim registrima (naknadni upis nakon isteka roka od 30 dana) za period od 1. I do 20. X 2017., podnešena su 154 zahtjeva, od čega su 143 riješena (139 zahtjeva su usvojena a 4 su odbačena), u proceduri je 11 zahtjeva. Na osnovu člana 19 stav 1 Zakona o matičnim registrima (rođenje u zdravstvenoj ustanovi) za period od 1. I do 20. X 2017. podnešeno je 5.994 zahtjeva, riješeno je 5.961 zahtjeva (5.843 zahtjeva je usvojeno, odbačeno je 117 zahtjeva, dok je 1 postupak obustavljen), u procedure su 33 zahtjeva.

Stambeni program - Na Pod projektu MNE2 "Izgradnja 120 stambenih jedinica na Kampu Konik", se iz razloga dobre prakse projektovanja došlo do uštede 1.950.977,11 €, pa je Skupština donatora odobrila proširenje projekta stambene gradnje na Koniku MNE5 "Izgradnja 51 stambene jedinice na Koniku" - Nastavak IPA Projekta. Radovi su zvanično počeli 18. V 2017, a rok za završetak radova je deset mjeseci.

Na posljednjoj Skupštini donatora koja je održana 1. decembra 2016. u Parizu su odobrena još dva projekta za Crnu Goru, i to: MNE7 "Kupovina stanova u Herceg Novom za 36 socijalno ugroženih porodica"; MNE8 "Izgradnja 50 kućica širom Crne Gore za lica koja posjeduju zemljište i dozvole za gradnju".

Kandidaovan je projekat MNE6 "Rekonstrukcija postojećih Vojnih objekata – Vojni kompleks Trebjesa za potrebe izgradnje doma za stara i odrasla invalidna lica u opštini Nikšić" ukupne vrijednosti 5.178.743,7 eura, dok su donatorska sredstva 2.317.274,7 eura. Projekat je pozitivno ocijenjen od strane CEB-a i Tehničkog komiteta, očekuje se odluka Skupštine donatora.

Dobrovoljni povratak - U 2017. na Kosovo se vratilo osam porodica sa 29 članova, i jedna (dva člana) porodica u Srbiju. Trenutno 80 porodica sa oko 400 lica želi da se vrati u državu porijekla. Do kraja ovog mjeseca očekuje se povratak tri porodice.

Zaštita ličnih podataka

Skupština je 28. III 2017. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti podataka o ličnosti („Sl. list CG", br. 22/17).

REDOVNI I VANREDNI NADZOR – Izvještajni period: 1. I do 20. X 2017.

	REDOVNI NADZORI	INSTITUCIJA	OSNOV	PONOVLJENI NADZOR
	23	23	Po službenoj dužnosti	14
UKUPNO	37	23		14

	VANREDOVNI NADZORI	INSTITUCIJA	OSNOV	PONOVLJENI NADZOR
	10	10	Po zahtjevima za zaštitu	

			prava	
	35	35	Na osnovu inicijativa	
UKUPNO	35	35		

3.24 POGLAVLJE 24: PRAVDA, SLOBODA, BEZBJEDNOST

3.24.1. MIGRACIJE

3.24.1.1. Strategijski okvir

Vlada je 23. II 2017. usvojila Strategiju za integrisano upravljanje migracijama u Crnoj Gori za period 2017-2020, s Akcionim planom za sprovođenje strategije za 2017. Osnovni cilj Strategije je potpuno usklađivanje i uspostavljanje pravnog okvira, kao i dodatno jačanje institucionalnog okvira koji pruža mogućnost djelotvornog sprovođenja politike kontrole migracionih kretanja u skladu sa pravilima i standardima evropske pravne tekovine, te uspostavljanje sistema monitoringa za praćenje Strategije i realizacije akcionih planova. 30. VIII 2017. formirana je Međuresorska radna grupa za praćenje sprovođenja Strategije.

3.24.1.2. Zakonodavni okvir

U julu 2017. pripremljen je Nacrt zakona o strancima kojim će se urediti na kvalitetniji način pitanja koja se odnose na ulazak, izlazak, kretanje, boravak i rad stranaca u Crnoj Gori, u skladu sa međunarodnim standardima i pravnom tekovinom EU. Između ostalog, obuhvaćeni su standardi i postupci uspostavljeni u državama članicama za vraćanje državljana trećih zemalja sa nezakonitim boravkom, u prvom redu Direktiva Evropskog parlamenta i Savjeta 2008/115/EZ od 16. XII 2008. o zajedničkim standardima i postupcima država članica za vraćanje državljana trećih zemalja sa nezakonitim boravkom. U Predlog zakona su u potupnosti implemetirani standardi postavljeni Direktivom 2008/115, a posebno odredbe koje se odnose na prava i zaštitu maloljetnika i porodica.

Bilateralni sporazumi sa trećim zemljama – readmisija

Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Turske o readmisiji (vraćanje i prihvatanje) lica čiji je ulazak ili boravak nezakonit, potpisan 18. IV 2013, stupio je na snagu 1. XII 2016. ("Sl. list CG - Međunarodni ugovori", br. 8/13).

Protokol između Vlade Crne Gore i Vlade Mađarske o implementaciji Sporazuma između Crne Gore i Evropske zajednice o readmisiji (vraćanje i prihvatanje) lica koja su bez dozvole boravka potpisan je 24. II 2017. Odluka o objavljivanju ovog Protokola je objavljena u „Sl. listu CG - Međunarodni ugovori", br. 6/17 od 11. VIII 2017.

Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Azerbejdžana o readmisiji (vraćanju i prihvatanju) lica koja su bez dozvole boravka potpisan je 27. IV 2017. Vlada je 27. VII 2017. utvrdila Predlog zakona o potvrđivanju ovog sporazuma.

3.24.1.3. Statistika – readmisija

CG-EU

U periodu 1. I do 20. X 2017, od strane država članica EU primljeno je ukupno 334 zahtjeva za readmisiju koji su se odnosili na prihvat ukupno 665 lica. Od broja primljenih zahtjeva pozitivno je riješeno 237 zahtjeva, odnosno data je saglasnost za prihvatanje ukupno 483 lica. Negativno je riješeno 93 zahtjeva. odnosno nije data saglasnost za prihvatanje 176 lica, dok je postupak po četiri zahtjeva za readmisiju šest lica i dalje u toku.

CG-SUSJEDNE DRŽAVE

U redovnom postupku, od strane država sa kojima se Crna Gora graniči primljeno je ukupno pet zahtjeva za prihvatanje ukupno 23 lica, Pozitivno je riješeno četiri zahtjeva za prihvatanje 19 lica. Negativno je riješen jedan zahtjev, odnosno nije data saglasnost za prihvatanje četiri lica. Svi zahtjevi su bili iz BIH. U redovnom postupku, u periodu od 1. I do 20. X 2017. u države sa kojima se CG graniči vraćeno je ukupno 47 lica, dok je postupak za šest lica i dalje u toku.

3.24.1.4. Statistika - raseljena i interno raseljena lica (RL/IRL)

U periodu od 7. XI 2009. (datum stupanja na snagu Zakona o dopunama Zakona o strancima), zaključno sa 20. X 2017, raseljena lica i interno raseljena lica su podnijela ukupno 14.653 zahtjeva za odobravanje stalnog nastanjenja i privremenog boravka do tri godine. Od ovog broja riješeno je 14.223 zahtjeva, dok je po 430 zahtjeva postupak u toku. Od 14.223 riješena predmeta, za 11.963 lica zahtjev je usvojen i odobren je stalni boravak, 225 zahtjeva je odbijeno, dok je 2.035 predmeta odbačeno/obustavljeno (u pitanju su dupli ili nepotpuni zahtjevi). Razvrstano po kategorijama ova statistika izgleda na sljedeći način:

Raseljena lica

U izvještajnom periodu, raseljena lica su podnijela ukupno 4.718 zahtjeva za odobravanje stalnog nastanjenja. Od ovog broja, riješeno je 4.689 zahtjeva, dok je po 29 zahtjeva postupak u toku.

Interno raseljena lica

U izvještajnom periodu, interno raseljena lica su podnijela ukupno 8.345 zahtjeva za odobravanje stalnog nastanjenja. Od ovog broja riješeno je 8.047 zahtjeva, dok je po 298 zahtjeva postupak u toku.

Privremeni boravak do tri godine - raseljena lica

U izvještajnom periodu, raseljena lica su podnijela ukupno 316 zahtjev za odobravanje privremenog boravka do tri godine. Od ovog broja, riješeno je 304 zahtjeva, dok je po 12 zahtjeva postupak u toku.

Privremeni boravak do tri godine - interno raseljena lica

U izvještajnom periodu, interno raseljena lica su podnijela ukupno 1.274 zahtjeva za odobravanje privremenog boravka do tri godine. Od ovog broja, riješeno je 1.183 zahtjeva, dok je po 91 zahtjeva postupak u toku.

3.24.1.5. Bilans ostvarenih rezultata

Nezakonit prelazak državne granice

U periodu od 1. I do 1. X 2017. spriječeno je 437 lica u nezakonitom prelasku državne granice, od čega 159 na graničnim prelazima, a 278 van graničnih prelaza.

Prihvatilište za strance

U periodu od 1. I do 1. X 2017. u Prihvatilište za strance smješteno je ukupno 174 lica, dok je izvršena repatrijacija 68 lica.

Borba protiv krijumčarenja migranata (otkrivanje, policijske operacije i slučajevi pred pravosudnim sistemom) (Vidjeti oblast 3.24.6.5).

3.24.2. AZIL

3.24.2.1. Normativni okvir

Skupština je 29. XII 2016. donijela Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca. Zakon je stupio na snagu 18. I 2017, a njegova primjena je planirana od 1. I 2018. Zakon implementira standarde sljedećih međunarodnih dokumenata: Univerzalne deklaracije UN-a o ljudskim pravima, UN Konvencije o statusu izbjeglica (1951) tzv. Ženevska konvencija dopunjena Njujorškim protokolom od 31. I 1967, Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, UN Konvencije o pravima djeteta zajedno sa njena dva protokola, UN Konvencije protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka, Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Ovaj Zakon definiše sljedeće institute evropskog zakonodavstva: djela progona; vršioci progona; razlozi za isključenje; sigurna zemlja porijekla; sigurna treća zemlja; sigurna evropska treća zemlja; neprihvatljivi zahtjevi; postupak na granici, sudska zaštita. Posebnim proceduralnim garancijama pruža se odgovarajuća podrška strancima koji traže međunarodnu zaštitu s obzirom na njihove posebne okolnosti, između ostalog, uzrast, pol, seksualno opredjeljenje, rodni identitet, teške bolesti, mentalno zdravlje ili

posljedice mučenja, silovanja ili drugih teških oblika psihološkog, fizičkog ili nasilja zasnovanog na polu i rodu, radi ostvarivanja prava i obaveza iz ovoga zakona. Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca pravi jasnu razliku između kategorije stranca koji traži međunarodnu zaštitu i lica s odobrenom zaštitom. Lica sa odobrenom zaštitom će uživati sva prava kao ''sopstveni državljani'' (socijalna zaštita, zdravstvena zaštita, pravo na obrazovanje, pravo na prepoznavanje diploma i u slučajevima kada ne postoji materijalni dokaz – Prior learning).

Kada su u pitanju podzakonski akti za sprovođenje zakona, donijeta su tri pravilnika („Sl. list CG'', br. 61/17), i to: Pravilnik o pravilima boravka i kućnom redu u Centru za prihvat, Pravilnik o sadržaju i obrascu zahtjeva za međunarodnu zaštitu stranca, Pravilnik o bližem načinu uzimanja otisaka prstiju i fotografije od stranca koji izaražava namjeru za podnošenje zahtjeva za međunarodnu zaštitu. Pravilnik o izgledu i sadržaju obrazaca i načinu izdavanja isprava za stranca koji je podnio zahtjev za međunarodnu zaštitu, azilanta i stranca pod supsidijarnom zaštitom je finalizovan i očekuje se njegovo objavljivanje.

3.24.2.2. Statistički podaci

U periodu od 1. I do 19. X 2017. podnijeto je 552 zahtjeva za dobijanje azila. U ovom periodu donijeto je 21 rješenje o odbijanju zahtjeva za dobijanje azila, odobreno sedam dodatnih zaštita, za 281 lice postupak je obustavljen, dok je 248 zahtjeva u postupku odlučivanja. Postupak po žalbama izjavljenim na odluke prvostepenog organa vodi Državna komisija za rješavanje po žalbama za azil. U navedenom periodu uloženo je 69 žalbi, od kojih su 23 odbijene kao neosnovane, a 46 su u postupku odlučivanja.

Centar za tražioce azila

U periodu od 1. I do 19. X 2017. u Centar za tražioce azila je smješteno ukupno 507 lica, od čega: punoljetnih muškaraca - 438; maloljetnih muškaraca s pratnjom - 19; maloljetnih muškaraca bez pratnje - 1; žena s pratnjom - 18; žena bez pratnje - 15; maloljetnih žena s pratnjom - 16. Od 507 tražilaca azila, 136 punoljetnih muškaraca je bilo smješteno u alternativni smještaj, počev od 11. VIII 2017, dok je jedan maloljetnik bez pratnje bio smješten u JU Ljubović.

3.24.2.3. Prikaz sprovedenih obuka

Dva službenika Direkcije za azil su u dva navrata, 11-12. IV i 25-26. IV 2017. učestvovali na Regionalnoj radionici za razvoj formulara/SOP za identifikaciju ranjivih kategorija migranata. Jedan službenik Direkcije za azil je učestvovao na obuci na temu „Dobrovoljni povrat migranata u Crnoj Gori“, koja je održana u periodu 8-9. VI 2017. Jedan službenik Direkcije za azil je učestvovao na Regionalnom treningu za menadžere, održanom u periodu 17-18. V 2017, u organizaciji EASO-a.

3.24.3. VIZNA POLITIKA

3.24.3.1. Normativni okvir

Vlada je 23. III 2017. usvojila izmjene i dopune Uredbe o viznom režimu („Sl. list CG'', br. 23/17), a iste su stupile na snagu 15. IV 2017. Izmjenama i dopunama Uredbe obustavlja se obaveza posjedovanja vize državljanima sedam zemalja, i to: Kiribati, Republika Maršalska ostrva, Mikronezija, Republika Palau, Solomonska Ostrva, Kraljevina Tongo i Tuvalu. Državljanima ovih zemalja je time dozvoljen ulazak i boravak na teritoriji Crne Gore do 90 dana sa važećom putnom ispravom bez vize.

Shodno Odlukama Vlade o privremenom oslobađanju od pribavljanja viza, državljani sljedećih zemalja su oslobođeni pribavljanja viza za kratke boravke tokom ljetnje sezone, i to: *Odluka o privremenom oslobađanju od pribavljanja vize za državljane Republike Jermenije* („Sl. list CG'', br. 23/17); *Odluka o privremenom oslobađanju od pribavljanja vize za državljane Republike Kazahstan* („Sl. list CG'', br. 23/17); *Odluka o privremenom oslobađanju od pribavljanje vize za državljane Ruske Federacije* („Sl. list CG'', br. 23/17); *Odluka o privremenom oslobađanju od pribavljanja vize za državljane Gruzije* („Sl. list CG'', br. 37/17).

3.24.3.2. Prikaz statističkih podataka

U periodu od 1. I do 1. X 2017. izdato je šest viza na graničnim prelazima (pet viza tipa C i jedna viza tipa B pomorcu). Crna Gora nastavlja da sprovodi mjere koje se preporučuju u izvještajima EK o monitoringu nakon liberalizacije viza.

U periodu od 1. I do 1. X 2017. na graničnim prelazima u Crnoj Gori ukupno je kontrolisano 15630478 putnika. Za 1729 putnika nije odobren ulazak u Crnu Goru. Za 725 putnika nije odobren izlazak iz Crne Gore.

Vizni informacioni sistem (VIS)

Centar za vize, formiran u Ministartvu vanjskih poslova kao centralni organ za izdavanje viza, nastavlja proceduru instaliranja Viznog informacionog sistema (VIS) u diplomatsko-konzularnim predstavništvima. U periodu 1. X 2016. – 20. X 2017. u VIS su uključene ambasade Crne Gore u Ujedinjenim Arapskim Emiratima (7. V 2017), Republici Turskoj (1. VI 2017), Ruskoj Federaciji (2. VI 2017) i NR Kini (7. IX 2017) u kojima se izdaju vize u formi viznih naljepnica, usklađenih sa Šengen standardima. Stekli su se uslovi da MUP/Uprava policije, iz domena svoje nadležnosti, kroz VIS daju saglasnosti za izdavanje viza. Umrežavanjem Centra za vize sa DKP-ima u kojima je instaliran VIS i MUP/UP, stvoreni uslovi za sigurnu razmjenu podataka u procesima izdavanja viza. MVP je izvršilo tehničku analizu adekvatnosti prostorija u svim DKP-ima Crne Gore i u toku je definisanje potrebnih mjera i adaptacija prostorija kako bi se postigli ciljevi definisani ŠAP-om.

3.24.4. VANJSKE GRANICE I ŠENGEN

Određivanje graničnih prelaza i utvrđivanje režima pograničnog saobraćaja sa susjednim državama, zarušavanje alternativnih puteva

Bosna i Hercegovina

U Podgorici su 5. i 6. IX 2017. na zajedničkoj sjednici Komisije za granicu Crne Gore i Državne komisije za granicu Bosne i Hercegovine, u skladu sa zaključenim Ugovorom, usaglašeni i potpisani Uputstvo za obilježavanje državne granice između Crne Gore i Bosne i Hercegovine i Tehničko uputstvo za izradu dokumentacije o državnoj granici između Crne Gore i Bosne i Hercegovine, a formirano je i Zajedničko radno tijelo za obilježavanje Ugovorom utvrđene državne granice na terenu, koje će pripremiti projekat za obilježavanje zajedničke državne granice, sa finansijskim pokazateljima i rokovima u skladu sa Ugovorom.

Republika Albanija

Na osnovu ranije upućene Inicijative za vođenje pregovora za usaglašavanje Nacrta ugovora o državnoj granici između Crne Gore i Republike Albanije, Zajednička crnogorsko-albanska komisija za granicu vršila je tokom 2017. snimanje graničnih oznaka duž granične linije, sagledavala stanje u cilju njihovog obnavljanja i usaglašavanja koordinata graničnih oznaka. Trenutno komisije za granicu Crne Gore i Republike Albanije vrše identifikaciju granične linije od vanjske granice teritorijalnog mora u Jadranskom moru do tromeđne tačke između Crne Gore, Republike Albanije i Republike Kosovo.

Republika Srbija

Na sastanku održanom 25. IV 2017. sa pomoćnikom ministra unutrašnjih poslova Republike Srbije, na temu konsultacije o pripremama za zatvaranje sporednih puteva pogodnih za nezakonite prelaske državne granice između Crne Gore i Republike Srbije sugerisano je da se ta aktivnost mora usaglasiti nakon potpisivanja sporazuma o regulisanju režima pograničnog saobraćaja.

Zajednička saradnja sa susjednim državama

Inicijativa državnim komisijama za granicu Bosne i Hercegovine i Republike Srbije, na temu Usaglašavanje Sporazuma između Vlade Crne Gore, Savjeta ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Srbije o određivanju tromeđne granične tačke između Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Republike Srbije upućena je 10. IV 2017. i dostavljen Nacrt sporazuma. Usaglašava se termin trilateralnog sastanka u cilju usaglašavanja i parafiranja teksta Sporazuma.

Vlada je 23. III 2017. donijela Plan mjera i aktivnosti na pojednostavljenju graničnih procedura za vrijeme ljetnje turističke sezone, kojim je obezbijeđena koordinacija i

sinhronizacija aktivnosti graničnih službi i saradnja sa graničnim službama susjednih država radi usklađivanja prometa putnika i robe, posebno na najfrekventnijim graničnim prelazima. Vlada je 22. VI 2017. usvojila Izvještaj o realizaciji Plana mjera i aktivnosti.

Protokol između MUP-a Crne Gore, MUP-a Republike Albanije i MUP-a Republike Kosovo o osnivanju i funkcionisanju Zajedničkog centra za policijsku saradnju u Plavu potpisan je 30. V 2017. U toku su aktivnosti na stvaranju preduslova za funkcionisanje Centra koje treba da se realizuju do kraja 2017.

3.24.4.1. Strategijski okvir

30. III 2017. usvojen je Izvještaj o implementaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije integrisanog upravljanja granicom u 2016. i donijet Akcioni plan za 2017. Kada je u pitanju AP za 2016, u potpunosti je realizovano 96% mjera. 3. X 2017. sačinjen je Izvještaj o implementaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije integrisanog upravljanja granicom za I, II i III kvartal 2017. Realizovano je 61% aktivnosti, 39% aktivnosti je djelimično realizovano, dok nerealizovanih aktivnosti nije bilo.

Zajednički plan mjera za prevenciju i represiju korupcije na granici potpisali su 28. II 2017. direktori Uprave policije, Uprave carina, Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i Uprave za inspekcijske poslove.

3.24.4.2. Prikaz statističkih podataka

U periodu od 1. I do 1. X 2017, na osnovu protokola granicnih policija o zajedničkim patrolama realizovano je ukupno: s R. Albanijom - 196 patrola, s R. Srbijom - 156 patrola, s BiH - 283 patrole, s R. Kosovo - 73 patrole i s R. Hrvatskom - 11 patrola.

3.24.5. PRAVOSUDNA SARADNJA U GRAĐANSKIM I KRIVIČNIM STVARIMA

3.24.5.1. Normativni okvir

Skupština je 29. XII 2016. donijela Zakon o potvrđivanju Sporazuma o saradnji između Crne Gore i Eurojust-a („Sl. list CG - Međunarodni ugovori", br. 1/17). Skupština je 26. VII 2017. donijela Zakon o potvrđivanju Dodatnog protokola uz Konvenciju Savjeta Evrope o sprečavanju terorizma („Sl. list CG - Međunarodni ugovori", br. 6/17). Crna Gora je 5. X 2017. potpisala Hašku konvenciju o sporazumima o izboru suda.

3.24.5.2. Bilans ostvarenih rezultata

U aprilu 2017. Crna Gora je imenovala dvije kontakt osobe za saradnju sa Evropskom pravosudnom mrežom u građanskim i privrednim stvarima. U septembru 2017. Crna Gora je imenovala državnog tužioca za vezu sa Eurojust-om.

3.24.5.3. Prikaz sprovedenih obuka

U periodu od oktobra 2016, organizovane su sljedeće obuke:

- 28-29. XI 2016 - Bar, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu organizovao seminar za sudije na temu *Međunarodna pravna pomoć u građanskim i trgovinskim stvarima.* Seminaru je prisustvovalo 28 predstavnika sudstva (5 sudija Višeg suda u PG, 21 sudija osnovnih sudova i 2 savjetnika);
- 1-2. XII 2016 – Danilovgrad, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, u saradnji s Policijskom akademijom Danilovgrad, organizovao seminar na temu *Mjere tajnog nadzora - korišćenje dokaza na sudu i prekogranična saradnja.* Seminaru je ispred pravosuđa prisustvovalo 8 učesnika, od kojih 6 predstavnika Tužilačke organizacije (2 državna tužioca i 4 savjetnika) i 2 predstavnika sudstva tj. Savjetnika;
- 26-27. I 2017 – Podgorica, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, u saradnji sa Međunarodnom organizacijom za razvoj prava/IDLO iz Rima, uz finansijsku podršku Evropske banke za rekonstrukciju i razvoj (EBRD), organizovao seminar na temu ugovora u međunarodnoj prodaji roba i mjerodavnog prava. Seminaru je prisustvovalo 19 predstavnika sudstva (17 sudija i 2 savjetnika);
- 13-14. III 2017 - Budva, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, u saradnji i uz podršku Ambasade SAD u Podgorici tj. Biroa Stejt Departmenta za borbu protiv međunarodne trgovine narkoticima i sprovođenje zakona (INL Program), organizovao seminar pod nazivom *Međunarodne finansijske istrage.* Seminaru je prisustvovalo 36 učesnika, od kojih 11 predstavnika Tužilačke organizacije (7 državnih tužilaca i 4 stručna saradnika), 6 sudija i 19 predstavnika drugih državnih institucija (Ministarstva unutrašnjih poslova, Agencije za sprječavanje korupcije, Agencije za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma, Poreske uprave, Uprave za imovinu, Uprave carina i Uprave za inspekcijske poslove);
- 21-22. III 2017 - Podgorica, organizovan regionalni seminar za sudije na temu: *Praktična pitanja u okviru pravosudne saradnje u građanskim, privrednim i porodičnim stvarima.* ispred Crne Gore seminaru su prisustvovali 2 sudija (Višeg suda u Podgorici i sudija Osnovnog suda na Cetinju);
- 3-4. IV 2017 - Herceg Novi, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, u saradnji sa Ambasadom SAD u Podgorici tj. Biroom Stejt Departmenta za borbu protiv međunarodne trgovine narkoticima i sprovođenje zakona (INL Program), organizovao *Konferenciju o suzbijanju prekograničnog kriminala između Crne Gore i Hrvatske.* Konferenciji je pored kolega iz Hrvatske prisustvovalo i 15 crnogorskih predstavnika (6 državnih tužilaca i 1 savjetnik, 4 sudija, 2 predstavnika Ministarstva pravde i 2 predstavnika Agencije za sprečavanje korupcije);
- maj 2017 - Podgorica, u organizaciji Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilastvu, a u okviru realizacije teorijskog dijela Programa inicijalne obuke, održan u okviru *Programa obuke o pravu EU* prvi dan obuke iz modula pod nazivom: *Saradnja sudova u građanskim i privrednim postupcima u EU*. Modulu je prisustvovalo svih sedam polaznika ovoga programa: četiri kandidata za državne tužioce i tri kandidata za sudije;

- 16-17. V 2017 - Podgorica, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, organizovao peti (V) modul iz Programa obuke o pravu EU pod nazivom *Uzajamno priznavanje i izvršenje, instrumenti za priznavanje i izvršenje u građanskim i privrednim stvarima u okviru EU pravosudne saradnje – preinačena EU Brisel I-bis Uredba i evropski postupci.* Seminaru je prisustvovalo 17 učesnika (8 sudija, 4 državna tužioca i 5 sudijskih savjetnika);
- 19. V 2017 - Podgorica, u organizaciji Centra za obuku u sudstvu i drzavnom tužilastvu, a u okviru realizacije teorijskog dijela Programa inicijalne obuke, održan u okviru Programa obuke o pravu EU prvi dan obuke iz modula pod nazivom: *Sudska i policijska saradnja u krivičnom postupku u Evropskoj uniji.* Modulu je prisustvovalo svih sedam polaznika ovoga programa: četiri kandidata za državne tužioce i tri kandidata za sudije;
- 26-30. VI 2017 - Ohrid, u organizaciji GIZ - Legal reform (ORF LR) u okviru projekta ''Jačanje regionalne saradnje institucija za obuku u pravosudju zemalja Zapadnog Balkana'', organizovan Regionalni seminar na temu: *Jačanje pravosudne saradnje u gradjanskim i privrednim stvarima u EU***.** Ispred Crne Gore, posredstvom Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, Regionalnom seminaru su prisustvali 3 sudija (sudija Višeg suda u Podgorici, sudija Osnovnog suda u Podgorici i sudija Privrednog suda CG).

3.24.6. POLICIJSKA SARADNJA I BORBA PROTIV ORGANIZOVANOG KRIMINALA

3.24.6.1. Međunarodna saradnja

Nastavljene su aktivnosti na ispunjenju standarda i najboljih praksi u pogledu međunarodne policijske saradnje. U maju 2017. uspostavljen je i stavljen u operativnu upotrebu Interpol-ov WiSdm sistem za automatski unos nevažećih dokumenata u Interpol-ovu bazu podataka. Crne Gora je jedina od svih država „trećih partnera“ sa Europolom (i jedna od 6 na nivou Europola), koja je tokom 2017. integrisala SIENA web servise u nacionalnu aplikaciju za upravljanje predmetima radi automatske komunikacije iz nacionalnih baza podataka sa Europol-om. U toku su aktivnosti na uspostavljanju UMF (Universal Meesage Format) – za komunikaciju putem Siene, koja će omogućiti direktno i automatsko unošenje entiteta u krim-obavještajni sistem, što će olakšati i ubrzati obradu podataka dobijenih posredstvom međunarodne policijske saradnje.

Crna Gora je članica u 3 Europolova Analitička projekta (Kola (kokain), Travellers (Strani borci) i Smoke (krijumčarenje cigareta), u okviru kojih se u kontinuitetu razmjenjuju obavještajni podaci u vezi sa krijumčarenjem narkotika, cigareta i podaci u vezi sa stranim borcima. U toku je postupak za pridruživanje Analitičkom projektu Sustrains (vezano za sumnjive transakcije i pranje novca).

U periodu od 1. I do 20. X 2017, posredstvom EUROPOL-a razmijenjeno je 2795 informacija (poslato 618, primljeno 2177). U periodu od 1. I do 20. X 2017, posredstvom Interpol-a razmijenjeno je 30780 informacija.

U februaru 2017. uspostavljen je najsavremeniji AFIS sistem (Sagem Morpho) za direktnu provjeru otisaka prstiju dobijenih kroz međunarodnu policijsku saradnju, i jedna AFIS jedinica je opredijeljena za Međunarodnu policijsku saradnju, a službenici OMPS su obučeni za korištenje AFIS-a.

U toku su aktivnosti za pripremu automatske razmjene podataka za DNK, otiske prstiju i saobraćajna dokumenta po uzoru na Šengen, a kroz Konvenciju o policjskoj saradnji. Svi tehnički preduslovi (baze podataka za DNK, otiske prstiju i saobraćajna dokumenta) su spremni za uvezivanje, i čeka se od EK odobrenje za korištenje sTESTA sigurnog sistema kroz koji će se podaci razmjenjivati, kao i potpisivanje i ratifikacija multilateralnih sporazuma o automatskoj razmjeni pdoataka koji će biti završeni kroz PCC konvenciju.

3.24.6.2. Kadrovski kapaciteti policije i tužilaštva u borbi protiv kriminala

Novi Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Specijalnog državnog tužilaštva donijet je 31. III 2017. kojim se određuju 23 radna mjesta sa 37 izvršilaca. Povećan je broj izvršilaca koji neposredno pomažu specijalnim tužiocima u radu i koji imaju posebna stručna znanja. Istovremeno, ukidanjem Službe za odnose sa javnošću izbjegnuto je dupliranje radnih mjesta sa Vrhovnim državnim tužilaštvom. Do 20. X 2017. u SDT-u je zaposlen 31 državni službenik i namještenik, a prijem još četiri izvršioca je u završnoj fazi, jer je postupak prijema okončan. Ostaju upražnjena dva mjesta, ali njihovo popunjavanje trenutno nije neophodno.

3.24.6.3. Razmjena podataka između policije i tužilaštva

Sporazum za unapređenje saradnje u oblasti suzbijanja kriminala, koji predstavlja pravni osnov za informatičko povezivanje i bezbjednu razmjenu podataka između organa u oblasti borbe protiv kriminala, potpisan je 16. X 2017. i stupio je na snagu danom potpisivanja. Sporazum su potpisali Ministarstvo pravde, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Vrhovno državno tužilaštvo, Vrhovni sud i Ministarstvo finansija, a njime se uspostavlja institucionalna saradnja za automatsku razmjenu podataka i razmjenu informacija sa elementom inostranosti preko kontakt osoba strana potpisnica. Shodno Sporazumu, starješine organa potpisnica u roku od 30 dana imenovaće kontakt osobe preko kojih će se obavljati automatska razmjena podataka i informacija.

3.24.6.4. Procjena opasnosti od teškog i organizovanog kriminala (SOCTA)

Na Procjeni opasnosti od teškog i organizovanog kriminala SOCTA MNE za 2017. radi međuagencijski tim sastavljen od predstavnika obavještajnog i sigurnosnog sektora Crne Gore, a Odsjek za kriminalističko-obavještajne poslove je nosilac aktivnosti. Izrađena je

radna verzija dokumenta, koja u narednom periodu treba da se verifikuje od nadležnih organa.

3.24.6.5. Bilans ostvarenih rezultata

Prema podacima Specijalnog državnog tužilaštva, u periodu od 1. I do 20. X 2017, sprovedene su istrage protiv 63 lica za krivično djelo organizovanog kriminala, podignute optužnice protiv 43 lica zajedno sa terorizmom, te izrečeno 16 presuda (od toga 15 na osnovu sporazuma o priznanju krivice, sve zatvorske). Pokrenuto je 16 finansijskih istraga (15 plus jedna proširena) protiv 97 lica, od čega protiv četiri pravna lica. Za krivično djelo pranje novca, pokrenute su istrage protiv 24 lica i izviđaj protiv dva lica. Po obavještenjima Uprave za sprečavanje pranja novca formirana su 22 krivična predmeta.

U 2017. u radu pred Specijalnim odjeljenjem Višeg suda u Podgorici pokrenuto je 11 postupaka zbog krivičnog djela stvaranje kriminalne organizacije iz čl.401a KZCG, jedan od postupaka sa krivičnim djelom stvaranje kriminalne organizacije u sticaju sa krivičnim djelom terorizam iz čl. 447 KZCG, kao i jedan postupak zbog krivičnog djela učestovanje u stranim oružanim formacijama iz čl.449b KZCG. U radu kod Višeg suda u Podgorici nalaze se i dva predmeta iz grupe krivičnih djela - sajber kriminal - računarska prevara iz čl.352 KZCG, od kojih je jedan u sticaju i sa krivičnim djelom kriminalno udruživanje iz čl. 401 KZCG. U 2017. nije bilo pokrenutih postupaka za krivično djelo pranje novca iz čl.268 KZCG.

U Višem sudu u Podgorici su zaključena **dva sporazuma o priznanju krivice** za krivično djelo stvaranje kriminalne organizacije iz čl. 401a KZCG.

Službenici Uprave policije trenutno realizuju predmete usmjerene na otkrivanje i procesuiranje učinilaca krivičnih djela pripadnika organizovanih kriminalnih grupa. Predmet **„Maestro"** se sprovodi prema sedam lica koji su organizovali kriminalnu organizaciju sa ciljem vršenja krivičnih djela iz čl 401a KZCG Stvaranje kriminalne organizacije, iznuda, nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija. Predmet **„Hotel"** se sprovodi saradnji sa policijama Slovenije i Bosne i Hercegovine (Mup R. Srpske) u cilju prikupljanja dokaza i procesuiranja crnogorskih i bosanskih državljana koji su organizovali kriminalnu organizaciju sa ciljem vršenja krivičnih djela iz čl 401 a KZCG - Stvaranje kriminalne organizacije, KD iz čl. 164 KZCG – otmica, KD iz čl. 250 KZCG – iznuda, kako na teritoriji Crne Gore tako i na teritoriji R. Slovenije i Njemačke.

Kada su u pitanju predmeti iz ranijeg perioda, u predmetu "**Šarić**", presudom Apelacionog suda od 27. IX 2017. optuženi u ovom predmetu su oslobođeni optužbi. Izrada odluke drugostepenog suda je u toku.

U predmetu "**Ruta II**", odlukom Apelacionog suda od 22. XII 2016. preinačena je presuda Specijalnog odjeljenja Višeg suda u Podgorici od 25. IV 2016. samo u dijelu pravne ocjene djela.

U oblasti **borbe protiv krijumčarenja ljudima,** u maju 2017. procesuiran je predmet **„Kolosjek 2“**, podnošenjem krivične prijave protiv šest lica zbog osnovane sumnje da su počinili krivično djelo nedozvoljen prelazak državne granice i krijumčarenje ljudi.

U septembru 2017. realizovana je međunarodna policijska akcija **„Dardaneli“,** procesuiranjem SDT-u šest lica (dva državljanjina Turske, jedan državljanin Bugarske i jedan državljanin Srbije privremeno nastanjeni u Crnoj Gori, kao i jedan državljanin Crne Gore), zbog osnovane sumnje da su počinili krivično djelo stvaranje kriminalne organizacije. Time je razbijena međunarodna OKG koja je na organizovani način, preko teritorija CG, BiH i Hrvatske vršila krivična djela krijumčarenja ljudi (turskih državljana)**.** Kroz zajedničku akciju koja je istovremeno realizovana u sve tri zemlje ukupno je uhapšeno 21 lice.

U oktobru 2017. realizovan je predmet **“Centar”,** koji se odnosi na kriminalnu grupu koja vrši krijumčarenje tražilaca azila iz Crne Gore u Hrvatsku. Krivičnom prijavom je obuhvaćeno šest lica, od kojih su četiri lišena slobode, zbog osnovane sumnje da su počinili krivična djela nedozvoljen prelazak državne granice i krijumčarenje ljudi na organizovan način. U predmetu su identifikovani kao članovi kriminalne grupe državljani Crne Gore, kao i lica koja u Crnoj Gori imaju status tražioca azila.

U oblasti **borbe protiv zelenašenja,** u toku je veći broj predmeta protiv više lica zbog osnovane sumnje da se bave krivičnim djelima zelenaštvo, između ostalog predmet **„Mimoza“** koji je realizovan u oktobru 2017. lišenjem slobode tri lica, pripadnika organizovane kriminalne grupe, za koja se sumnja u izvršenje ovog krivičnog djela.

3.24.6.6. Oduzimanje i zaplijena imovine

Tokom 2017. Specijalno državno tužilaštvo je podnijelo Višem sudu u Podgorici predloge za određivanje **privremene mjere obezbjeđenja zabrane raspolaganja i korišćenja**, u tri predmeta za krivično djelo pranje novca i jednom predmetu za krivično djelo neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljenje u promet opojnih droga, koji su prihvaćeni od strane suda.

Kada je u pitanju **trajno oduzeta imovina**, u predmetu **„Zelena milja“** u kojem se okrivljenima stavlja na teret da su izvršili kriv.djela stvaranje kriminalne organizacije iz čl.401a st.2 u vezi st.1 Krivičnog zakonika Crne Gore i neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga iz čl.300 Krivičnog zakonika Crne Gore, Višem sudu u Podgorici je podnijet Zahtjev za trajno oduzimanje imovine. U postupku pred sudom trajno je oduzet stambeni prostor površine 53m2 i zemljište ukupne površine 3.063m2. Rješenja donijeta po ovim zahtjevima su pravosnažna.

3.24.6.7. Zaštita svjedoka

U periodu od 1. I – 20. X 2017, Jedinica za zaštitu svjedoka je sprovodila mjere zaštite svjedoka prema osam lica – prema tri lica iz predmeta koji su u nadležnosti Specijalnog državnog tužilaštva i prema pet lica iz predmeta ratnih zločina u sudskim postupcima obeštećenja.

3.24.6.8. Dešavanja u oblasti lakog i malokalibarskog naoružanja

U periodu od 1. I do 1. IX 2017. policija je privremeno oduzela 246 komada vatrenog oružja. Od toga u ilegalnom posjedu građana pronađeno je i oduzeto 140 komada vatrenog oružja. U Nikšiću je uništeno 926 komada oružja i 128 djelova od naoružanja, dok je prikupljenih 21,5 hiljada komada municije različitog kalibra uništeno tokom septembra 2017. Radi se o oružju koje je oduzeto u pravosnažno okončanim krivičnim, prekršajnim i upravnim postupcima, kao i naoružanju koje je vraćeno ili nađeno. Akciju organizovanu povodom Međunarodnog dana uništavanja oružja realizovalo je Ministarstvo unutrašnjih poslova, uz podršku Evropske unije (EU) i Centra za kontrolu lakog i malokalibarskog oružja u Jugoistočnoj i Istočnoj Evropi (UNDP/SEESAC). Događaj je podržala i Misija Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju u Crnoj Gori (OEBS), kao i nevladina organizacija Centar za demokratsku tranziciju (CDT). Tokom 2017, građani su dobrovoljno vratili 274 komada vatrenog oružja, 128 djelova oružja, 23 minsko eksplozivna sredstva i 5093 komada metaka različitog kalibra („Poštuj život, vrati oružje“).

3.24.6.9. Prevencija i kapaciteti u oblasti računarskog kriminala

Službenici Uprave policije su učestvovali u međunarodnoj akciji gašenje internet domena **"AVALANCHE"** kojom prilikom je u decembru 2016. ugašeno više od milion internet domena iz svijeta, a samo u Crnoj Gori je ugašeno više od 35.000 domena. Navedeni domeni je trebalo da služe za hakerske napade, kao i za krađu ličnih podataka od internet korisnika.

Što se tiče kriminala koji je omogućen uz pomoć informacionih tehnologija, službenici Uprave policije su u februaru 2017. lišili jedno lice zbog osnova sumnje da je izvršio dva krivična djela ugrožavanja sigurnosti protiv dva lica.

Službenici Uprave policije su, u koordinaciji s Osnovnim državnim tužilaštvom, u okviru akcije **"Posmatrač"**, u martu 2017. lišili slobode dva lica zbog sumnje da su počinili krivična djela dječja pornografija. U navedenim predmetima, osim lišenja sloboda lica, oduzeti su više digitalnih uređaja u kojima je nađeno preko 350.000 fajlova (video i fotografije) na kojima su se nalazila djeca u nedozvoljenim seksualnim pozama.

3.24.6.10. Prevencija i kapaciteti u oblasti pranja novca

Strategijski okvir

Vlada je u novembru 2016. usvojila Akcioni plan za primjenu Rezolucije SBUN 1373 u cilju otklanjanja nedostataka utvrđenih u Izvještaju Komiteta eksperata Savjeta Evrope za evaluaciju sprovođenja mjera protiv pranja novca i finansiranja terorizma (MONEYVAL) nakon IV kruga evaluacije sistema sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma u Crnoj Gori. Vlada je 27. VII 2017. usvojila XII izvještaj o sprovođenju Strategije za prevenciju i suzbijanje terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma 2015-2018. i Akcionog plana 2017-2018, za period januar - jun 2017.

Zakonodavni okvir

U cilju otklanjanja nedostataka utvrđenih u IV izvještaju MONEYVAL-a, usklađivanja sa Direktivom (EU) 2015/849 i novim FATF (Financial Action Taskforce) Preporukama, Uprava za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma je u januaru 2017. formirala radnu grupu za izradu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma i njegovog usaglašavanja sa relevantnim međunarodnim propisima u ovoj oblasti.

Bilans ostvarenih rezultata

Kako bi se otklonili nedostaci utvrđeni u izvještaju MONEYVAL-a u odnosu na ključne i osnovne preporuke FATF-a, Vlada je u novembru 2016. usvojila Akcioni plan za primjenu Rezolucije SBUN 1373. Navedenim Akcionim planom definisane su obaveze i aktivnosti nadležnih državnih organa neophodne za otklanjanje navedenih nedostataka. Pored toga, Akcionim planom su predviđene izmjene i dopune sljedećih zakona: Zakona o međunarodnim restriktivnim mjerama, Zakona o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorzma, Krivičnog zakonika, Zakona o prekršajima, Zakon o osnovama obavještajno bezbjednosnog sektora Crne Gore.

Kako je navedeni Akcioni plan usvojen od strane Vlade Crne u novembru 2016, nedostaci u primjeni Rezolucija SBUN 1373 i 1267 nijesu mogli biti otklonjeni do decembra 2016. Shodno tome, na 52. Plenarnom zasijedanju MONEYVAL-a odlučeno je da Crna Gora bude obuhvaćena „korakom 2“ procedure za unapređenje usklađenosti. U skladu s navedenim procedurama, naglašena je obaveza Crne Gore da u najkraćem roku otkloni utvrđene nedostatke, a naročito u primjeni pomenutih Rezolucija. Početkom maja 2017, predstavnici MONEYVAL-a posjetili su Crnu Goru sa ciljem da na licu mjesta utvrde stepen ostvarenog napretka i posvećenost relevantnih ministarstava (Ministarstvo finansija, Ministarstvo pravde i Ministarstvo vanjskih poslova) u otklanjanju pomenutih nedostataka.

U skladu s izvještajem eksperata sačinjenim nakon posjete, Crna Gora je imala obavezu da izvrši izmjene i dopune relevantnih zakona i njihovo usklađivanje sa IV Direktivom

(Direktiva (EU) 2015/849) i novim preporukama FATF i o tome podnese izvještaj na 53. Plenarnom zasijedanju MONEYVAL-a održanom u periodu 30. V – 1. VI 2017. Na pomenutom plenarnom zasijedanju crnogorska delegacija je izvijestila da su pripremljeni nacrti izmjena i dopuna relevantnih zakona i da će njihovo usvajanje biti izvršeno po hitnom postupku. Takođe je navedeno da je usvojen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osnovama obavještajno bezbjednosnog sektora Crne Gore („Sl. list CG'', br. 31/17), koji je stupio na snagu 20. V 2017.

Uzimajući u obzir izuzetnu važnost ispunjavanja obaveza iz izvještaja o IV krugu MONEYVAL-a evaluacije i preporuka datih nakon posjete eksperata MONEYVAL-a, usvojeni su sljedeći zakoni: *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o međunarodnim restriktivnim mjerama* („Sl. list CG'', br. 42/17); *Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika* („Sl. list CG'', br. 44/17); *Zakon o prekršajima* („Sl. list CG'', br. 51/17). Pored navedenih izrađen je *nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma*. Realizacijom gore pomenutih mjera i aktivnosti Crna Gora je ostvarila napredak u otklanjanju utvrđenih nedostataka. Takođe, kontinuirano se sprovodi realizacija mjera definisanih Akcionim planom za primjenu Rezolucije SBUN 1373.

Shodno tome, na 54. Plenarnom zasijedanju MONEYVAL-a, koje je održano u periodu 26-28. IX 2017, delegacija Crne Gore je prezentovala izvještaj o ispunjenim obavezama i preduzetim aktivnostima u cilju unapređenja sistema SPN/FT u Crnoj Gori. Prema zaključcima sa pomenutog zasijedanja, Crna Gora je obavezna da do aprila 2018. otkloni sve nedostatke utvrđene u pomenutom Izvještaju nakon IV kruga evaluacije sistema sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

Pregled statističkih podataka

USPNFT je u periodu 1. I do 18. X 2017. u odnosu na 7 predmeta privremeno blokirala (na 72 sata) 11 transakcija u ukupnom iznosu od 3.425.783,00 dolara i 2.164.327,3 eura.

U periodu od 1. I do 18. X 2017, u Sektoru za analitičke poslove i kontrolu obveznika otvorena su 232 predmeta. U istom periodu, primljeno je ukupno 187 izvještaja o sumnjivim transakcijama odnosno od zakonskih obveznika i nadležnih državnih organa ukupno 176 izvještaja (159 od banaka, 11 od Montenegro Transfers agenta Western Union-a za Crnu Goru, 1 izvještaj od agenta za nekretnine, 5 izvještaja od Uprave carina), dok su analičari USPNFT iz redovnih izvještaja izdvojili 11 sumnjivih transakcija. Takođe, drugim nadležnim državnim organima (tužilaštvu-42, Upravi policije-11, ANB-12, Poreska uprava-4) proslijeđeno je 69 informacija i obavještenja. Izvršeno je 87 kontrola kod obveznika nad kojima USPNFT vrši direktan nadzor po Zakonu o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma. Od navedenog broja kontrola podnešena su 4 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka, u odnosu na jedan nalog izrečena je kazna u iznosu od 1.750 eura. Pored toga inspektori USPNFT su izdali su 42 prekršajna naloga u iznosu od 64.900,00

eura, a naplaćen je 31 prekršajni nalog u iznosu od 32.281,98 eura. Stranim finansijsko-obavještajnim službama proslijeđeno je 111 zahtjeva, a od stranih FOS primljeno je 36 zahtjeva za dostavu finansijsko obavještajnih podataka. Početkom jula 2017. USPNFT i FOS Južnoafričke Republike potpisale su Sporazum o razmjeni finansijsko obavještajnih podataka. U skladu sa tim, USPNFT je do sada potpisala 35 Sporazuma o saradnji sa stranim finansijsko obavještajnim službama.

U oblasti borbe protiv pranja novca vršena je obrada u predmetu **„Sidnej"** zbog sumnje da više povezanih lica vrše krijumčarenje narkotika na međunarodnom nivou i novac stečen vršenjem ovog krivičnog djela legalizuje na teritoriji Crne Gore (sumnje u izvršenje krivičnog djela pranje novca). Predmet je realizovan lišenjem slobode jednog lica, po nalogu SDT.

3.24.6.11. Prevencija i kapaciteti u oblasti borbe protiv trgovine ljudima

Strategijski okvir

U izvještajnom periodu, održano je pet redovnih sastanka Radne grupe za praćenje implementacije Strategije za borbu protiv trgovine ljudima, i to: 22. novembra, 26. decembra 2016, 13. februara, 2. juna i 9. oktobra 2017. Vlada je 2. II 2017. usvojila Akcioni plan za implementaciju Startegije za borbu protiv trgovine ljudima za period 2017-2018. Akcionim planom definisano je ukupno 96 mjera u oblastima: prevencija i edukacija, identifikacija, zaštita žrtava, krivično gonjenje počinilaca, koordinacija i partnerstvo, međunarodna i regionalna saradnja.

Vlada je 10. III 2017. usvojila Izvještaj o implementaciji Strategije za borbu protiv trgovine ljudima i Akcionog plana za period od 1. VII do 31. XII 2016. Od ukupno 83 mjere definisane Akcionim planom, u navedenom periodu pratila se realizacija 58 mjera, od kojih je 14 mjera realizovano, šest djelimično realizovano, u kontinuitetu, ili po potrebi realizovano je 35 mjera, dok su tri mjere ocijenjene kao nerealizovane.

Vlada je 31. VIII 2017. usvojila Prvi polugodišnji izvještaj o realizaciji Strategije za borbu protiv trgovine ljudima i akcionog plana za 2017/2018. Akcionim planom definisano je ukupno 96 mjera, a u periodu od 1. I do 30. VI 2017. pratila se realizacija 57 mjera. Realizovano je 15 mjera, djelimično realizovanih je tri, u kontinuitetu, ili po potrebi realizovalo 37 mjera, dok su dvije mjere ostale nerealizovane.

U cilju unapređenja mehanizma praćenja implementacije Strategije za borbu protiv trgovine ljudima i pratećeg akcionog plana, na sastanku Radne grupe održanom 9. X 2017. u skladu sa preporukama sa ekspertske misije održane u julu 2017, usvojeno je novo metodološko uputstvo o izvještavanju u okviru kojeg će indikatori uticaja biti jasno iskazani u odnosu na svaku planiranu aktivnost.

Zakonodavni okvir

Skupština je 29. VI 2017. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika, koji sadrži promjene u vezi s članovima 210 *Posredovanje u vršenju prostitucije* i 444 *Trgovina ljudima*, kao i neke nove srodne članove, ali i one koji su u neposrednoj vezi sa zaštitom prava žena, pa samim tim i s trgovinom ljudima.

Promjene u članu 210 KZ-a *Posredovanje u vršenju prostitucije* odnose se na organizovano vršenje prostitucije od strane više lica radi sticanja profita, kao i u pogledu visine zaprijećene kazne. U članu 210 stav 1 riječi: "novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine" zamjenjuju se riječima: "zatvorom od tri mjeseca do dvije godine". Stav 2 mijenja se i glasi: "(2) Ako je djelo iz stava 1 ovog člana izvršeno prema maloljetnom licu ili je učinjeno od strane više lica na organizovan način, učinilac će se kazniti zatvorom od dvije do deset godina." Poslije stava 3 dodaje se novi stav koji glasi: "(4) Posredovanje u vršenju prostitucije je, u smislu ovog člana, korišćenje lica za seksualne aktivnosti pri čemu se daje ili obećava novac ili bilo koji drugi vid naknade ili nagrade kao plaćanje za angažovanje tog lica u seksualnim aktivnostima, bez obzira na to da li se to plaćanje, obećanje ili nagrada daju tom licu ili nekom trećem licu."

U članu 444 stav 1 riječi: "zadržavanjem ličnih isprava" zamjenjuju se riječima: "zadržavanjem, oduzimanjem ili uništenjem ličnih isprava, falsifikovanjem ličnih isprava, pribavljanjem ili izradom falsifikovanih isprava".

Dodata su dva nova člana i to: ,,Protivpravno uzimanje ljudskih organa ili djelova tijela, Član 293a i Čuvanje, prevoz, uvoz i izvoz ljudskih organa ili djelova tijela pribavljenih izvršenjem krivičnog djela, Član 293b''.

U skladu sa preporukama ekspertske grupe Savjeta Evrope GRETA, a uz podršku Misije OEBS-a u Crnoj Gori, 26-27. VI 2017. Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima realizovala je dvodnevnu ekspertsku radionicu za izradu smjernica o primjeni odredbi o nekažnjavanju žrtava trgovine ljudima. Izrađen je preliminarni nacrt smjernica za primjenu odredbe o nekažnjavanju žrtava trgovine ljudima, na kojima se očekuje nastavak rada do kraja 2017, nakon čije izrade će se otpočeti s njihovom implementacijom od strane policije, tuzilaštva i sudstva. Trenutno su u toku aktivnosti na pripremi Izvještaja o implementaciji preporuka iz II Izvještaja ekspertskog tijela SE GRETA. Ovaj izvještaj će, nakon usvajanja na Vladi, biti dostavljen ekspertskom tijelu GRETA do 6. XI 2017.

Institucionalni okvir

Na osnovu Uredbe o izmjeni Uredbe o kriterijumima za unutrašnju organizaciju i sistematizaciju poslova u organima državne uprave, koju je Vlada usvojila 16. III 2017, kao i Uredbe o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave (član

68o), koju je Vlada usvojila 23. III 2017, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima izmještena je iz Generalnog sekretarijata Vlade u Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Bilans ostvarenih rezultata

Na **planu prevencije**, Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima u koordinaciji sa ostalim nadležnim institucijama sprovela je aktivnosti koje su imale za cilj da informišu širu javnost o svim aspektima fenomena trgovina ljudima. Uz podršku IOM-a odštampan je Adresar institucija/organizacija koje su direktno uključene u proces pomoći, zaštite i reintegracije žrtava trgovine ljudima u Crnoj Gori. Adresar sadrži kratak opis aktivnosti koje potpisnici Sporazuma o saradnji preduzimaju u pogledu pomoći, zaštite i reintegracije žrtava trgovine ljudima, kao i njihove kontakt podatke.

S obzirom na posebnu ranjivost djece u odnosu na trgovinu ljudima, MUP/Nacionalna kancelarija za borbu protiv trotiv trgovine ljudima u saradnji s Predstavništvom UNICEF-a u Crnoj Gori u avgustu 2017. otpočela realizaciju projekta "Izrada standardnih operativnih procedura za postupanje sa djecom koja su odvojena od roditelja ili bez pratnje sa posebnim akcentom na proaktivnoj identifikaciji potencijalnih i žrtava trgovine ljudima". U prvoj fazi projekta angažovan je međunarodni ekspert koji je izradio nacrt dokumenta koji će kroz više sastanaka sa delegiranim predstavnicima institucija (njih 18) biti prilagođen upotrebi u nacionalnim okvirima. U drugoj fazi projekta sprovodiće se aktivnosti na direktnom upoznavanju predstavnika institucija sa materijalom koji će im biti korisno sredstvo za postupanje u slučajevima pojačanog priliva migranata i izbjeglica na teritoriju Crne Gore, u dijelu osjetljivijeg pristupa djeci u riziku od raznih oblika eksploatacije u kontekstu trgovine ljudima.

Predstavnici MUP-Nacionalne kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima i Ministarstva za ljudska i manjinska prava u kontinuitetu sprovodi edukacije i predavanja za učenike/ce osnovnih škola na teme: "Zaštita od nasilja u porodici, nasilja nad djecom i maloljetničkih prisilnih brakova među romskom populacijom" i "Značaj obrazovanja za romsku populaciju". U sklopu ove aktivnosti realizovana je i kampanja od vrata do vrata u osam romskih i egipćanskih naselja u lokanim sredinama.

Organizovana je kampanja za obilježavanje oktobra - mjeseca borbe protiv trgovine ljudima kojom je poseban akcenat stavljen na jačanje otpornosti mladih ljudi u odnosu na fenomen trgovine ljudima, kao i većoj uključenosti medija u jačanju nivoa svijesti cjelokupne javnosti u odnosu na ovaj fenomen. Organizovan je likovni konkurs na temu „Zaustavimo trgovinu ljudima" za učenike srednjih skola i održan je seminar za predstavnike medija na temu "Uloga medija u borbi protiv trgovine ljudima". Takođe, organizovana su i medijska gostovanja kako bi se javnost informisala o ovoj problematici.

U dijelu **međunarodne i regionalne saradnje,** predstavnici nacionalne Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima i drugih organa koji su uključeni u realizaciju aktivnosti na

polju borbe protiv trgovine ljudima, uzeli su učešće u radu većeg broja regionalnih i međunarodnih skupova na kojima se tretirala ova problematika.

S ciljem praćenja realizacije potpisanih bilateralnih Protokola o saradnji u borbi protiv trgovine ljudima sa Albanijom i Kosovom, realizovan je III regionalni sastanak delegacija Crne Gore, Albanije i Kosova sa ciljem definisanja i usvajanja Standardnih operativnih procedura za prekogranične slučajeve trgovine ljudima, sa posebnim fokusom na zaštitu žrtava trgovine ljudima. Kao nastavak navedenog nacionalni koordinatori Crne Gore, Albanije i Kosova 19. XII 2016. u Tirani potpisali su *Deklaraciju o primjeni standarnih operativnih procedura u cilju identifikacije, upućivanja, dobrovoljnog povratka i zaštite žrtava trgovine ljudima.* Operativne procedure će se primjenjivati u prekograničnim slučajevima trgovine ljudima, a na osnovu Protokola o saradnji u borbi protiv trgovine ljudima koje su na bilateralnim osnovama potpisali Albanija, Crna Gora i Kosovo.

U dijelu **zaštite žrtava**, iz budžetskih sredstava Nacionalne kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima nastaviljeno je obezbjeđivanje nesmetanog funkcionisanja Skloništa za žrtve trgovine ljudima, u kojem je od oktobra 2016. boravilo ukupno pet stićenica.

Statistički podaci

Više državno tužilaštvo u Podgorici je 6. VII 2017. podiglo optužnicu protiv dva lica za krivično djelo trgovine ljudima iz čl.444 st.3 u vezi st.2 i st.1 KZ-a. Oštećeno lice je dijete starosti 12 godina. Uključen je centar za socijalni rad i stručna služba tužilaštva.

Tokom 2017, ukupno četiri štićenice/potencijalne žrtve trgovine ljudima su boravile u Skloništu, i to: jedna štićenica boravila u periodu od 13. I - 19. I 2017, za ovaj slučaj nije bilo elemenata KD trgovine ljudima na teritoriji Crne Gore. Na zamolnicu Centra za žrtve trgovine ljudima SRB nađena u Podgorici i vraćena u Srbiju, nadležnom CSR Subotica; jedna štićenica potencijalna žrtva ugovorenog/prisilnog braka u Nikšiću, boravila u periodu od 2. II - 20. II 2017, nakon čega je predata CSR-u NK koji joj je obezbjedio smještaj u NK, uz njihov nadzor. Predata CSR Šabac 9. III 2017. Slučaj u radu ODT NK. Podignuta optužnica za KD nedozvoljene polne radnje član 208 st 1 u vezi sa članom 206 st 1 protiv lica za kojeg je maloljetna bila "udata"; jedna štićenica potencijalna žrtva trgovine ljudima (ugovorenog braka). Smještena u Sklonište 23. VII 2017, dobrovoljno napustila Sklonište 26. VII 2017; jedna štićenica potencijalna žrtva seksualne eksploatacije, boravila u periodu od 19. VII - 1. VIII 2017. Slučaj u radu ODT-u Bar.

3.24.7. BORBA PROTIV TERORIZMA

3.24.7.1. Strategijski okvir

Skupština je 26. VII 2017. donijela Zakon o potvrđivanju Dodatnog protokola uz Konvenciju Savjeta Evrope o prevenciji terorizma („Sl. list CG - Međunarodni ugovori", br. 6/17). Svrha ovog protokola je da dopuni odredbe Konvencije Savjeta Evrope o prevenciji terorizma,

otvorenoj za potpisivanje u Varšavi 16. V 2015. u vezi sa inkriminacijom djela opisanih u članovima 2-6 ovog protokola, čime će se ojačati napori strana potpisnica u prevenciji terorizma i njegovih negativnih efekata na puno uživanje ljudskih prava, posebno prava na život, mjerama koje treba preduzeti i na nacionalnom nivou i kroz međunarodnu saradnju, uz poštovanje važećih multilateralnih ili bilateralnih ugovora i sporazuma između strana potpisnica.

3.24.7.2. Bilans ostvarenih rezultata

Službenici UP su u septembru 2016. lišili slobode jedno lice zbog postojanja osnovane sumnje da je izvršio krivično djelo učestvovanje u stranim oružanim formacijama, na način što se u toku 2015. priključio stranoj terorističkoj organizaciji „ISIL“ u Siriji.

Službenici UP su u septembru 2016. podnijeli Višem državnom tužiocu u Podgorici krivičnu prijavu protiv jednog lica, zbog postojanja osnovane sumnje da je izvršio krivično djelo učestvovanje u stranim oružanim formacijama, na način što je u toku 2015. otputovao u Ukrajinu gdje se priključio vojsci samoproglašene Narodne Republike Donjeck i učestvovao u ratnim sukobima.

U septembru 2017. podnijeta je prijava protiv jednog lica zbog sumnje da je ugrozio sigurnost zaposlenih i gostiju hotela, na način što je ušao u hol hotela držeći u ruci NN predmet nalik na prekidač sa kablom koji je bio povezan ispod njegove garderobe i tom prilikom izgovaraću prijetnje džihadističkog sadržaja prijetio da će navodno aktivirati eksplozivnu napravu.

U toku je predmet **ATEDANT,** koji se odnosi na tri lica – crnogorska državljanina za koja postoji sumnja da vrbuju, pomažu, finansiraju odlazak naših državljana u strane oružane formacije u Siriji i u odnosu na koja postoje osnovi sumnje da vrše krivično djelo učestvovanje u stranim oružanim formacijama**.** Takođe, u toku je predmet **PLANER**, koji se odnosi na dva lica, za isto krivično djelo.

3.24.7.3. Prikaz statističkih podataka

Vlada je 16. III 2017. usvojila Izvještaj o stanju u Vojsci Crne Gore. U skladištima Vojske ima oko 2.975,60 tona ubojnih sredstava. Od toga potrebe Vojske su oko 804,67 tona dok je 2.170,93 tone u višku. Rješavanje viškova biće nastavljeno i u narednom periodu. U periodu od 1. I do 20. X 2017, izvršena je prodaja oko 573 tone ubojnih sredstava. Na osnovu ugovora iz prethodnog perioda, od strane komisionara i kupaca preuzeto je oko 326,78 tona ubojnih sredstava. U vojnim magacinima ima oko 970,86 tona ubojnih sredstava koja su prodata a još uvijek nijesu preuzeta. U okviru programa za demilitarizaciju "MONDEM", u periodu od 1. I do 24. X 2017, izvršena je neutralizacija 81,67 tona ubojnih sredstava. Do sada je u okviru ovog programa ukupno neutralisano 1.623,80 tona ubojnih sredstava i 825 komada raznog zastarjelog naoružanja. Od 2006. do danas, viškovi ubojnih sredstava su

smanjeni za 9.169,10 tona. U skladištima Vojske ima 29.049 komada raznog oružja. Od toga 17.680 komada čini rezervu Ministarstva odbrane i Vojske. U toku 2016. prodato je 8.422 komada naoružanja, dok u 2017. nije bilo prodaje naoružanja.

MUP Grupa za uništavanje neeksplodiranih ubojnih sredstava (NUS), Pripadnici Grupe za neeksplodirana ubojna sredstva (NUS), tokom 2016. izvršili su 221 različitu intervenciju i prikupili oko 11 tona različitog NUS-a. Odsjek za NUS je u izvještajnom periodu realizovao prikupljanje oko 14 t NUS-a, a sva sredstva koja su prikupljena do 30. VI 2017 (oko 12t) su predata na uništavanje, dok se u magacinu nalazi oko 2t NUS-a, koja će biti uništena naredne godine.

3.24.8. SARADNJA U OBLASTI DROGA

3.24.8.1. Strategijski okvir

Na osnovu mid-term eksterne evaluacije Strategije Crne Gore za sprečavanje zloupotrebe droga 2013-2020, sprovedene tokom 2016. od strane ekspertskog TAIEX tima, Vlada je 16. II 2017. usvojila novi Akcioni plan za sprovođenje Strategije za period 2017-2018, u skladu s preporukama TAIEX tima i Odlukom Savjeta EU: CORDROGUE 70 SAN 279. S TAIEX timom planirana je i sljedeća, eksterna post evaluacija Strategije, koja će biti u skladu sa metodologijom EU evaluacije.

3.24.8.2. Bilans ostvarenih rezultata

Uz TAIEX podršku, u drugoj polovini 2016. izrađen je dokument „Smjernice za uspostavljanje Sistema za rano upozorenje na pojavu novih sustanci“, kao i dokument „Smjernice za uspostavljanje nacionalnog sistema za informacije o drogama“. Crna Gora je i tokom 2016. i 2017. nastavila da razvija mehanizam brzog djelovanja u slučaju pojave novih psihoaktivnih supstanci, brzom dopunom kontrolne liste supstanci, kada se za to ukaže potreba (Sistem za rano upozorenje na pojavu novih psihoaktivnih supstanci-EWS). Određene su i nacionalne kontakt osobe za EWS, predstavnici Ministarstva zdravlja, Ministarstva unutrašnjih poslova-Uprava policije i Forenzičkog centra Uprave policije. U toku je ažuriranje spiska supstanci koje su pod zakonskom kontrolom, prema informacijama iz EU EWS, u saradnji Ministarstva unutrašnjih poslova-Uprave policije-Odsjeka za borbu protiv droge-Forenzičkog centra i Agencije za ljekove.

U cilju pripreme za buduće članstvo i učešće u radu EU Agencije za monitoring droga (EMCDDA) Crna Gora je tokom 2016. i 2017. učestvovala u prethodnom IPA 5 Projektu saradnje sa EMCDDA. U oktobru 2017. je započeto učešće u novom IPA 6 Projektu, koji ima za cilj dodatno unapređenje kapaciteta za prikupljanje i analizu podataka po EU indikatorima. Prikupljeni su i objedinjeni nacionalni podaci po indikatorima EMCDDA, i godišnji izvještaj je u finalnoj fazi izrade u saradnji sa EMCDDA.

3.24.8.3. Pregled statističkih podataka

U periodu od 1. I do 1. X 2017. službenici Uprave policije podnijeli su 135 krivičnih prijava, protiv 179 lica, zbog počinjenog 201 krivičnog djela u vezi sa zloupotrebom opojnih droga. Podnijete su 383 prekršajne prijave, protiv 383 lica, zbog počinjenog prekršaja iz člana 52 stav 1 tačka 5 u vezi člana 45 stav 1 Zakona o sprječavanju zloupotrebe droga. Broj zaplijena droga od januara do oktobra 2017. je 669.

U periodu od 1. I do 1. X 2017, na teritoriji Crne Gore je ukupno pronađeno i oduzeto 2 656 kg opojnih droga, i to: marihuana (2 615 kg), heroin (19,10 kg), kokain (1,09 kg), hašiš (2,06 kg), hašiš ulje (18,22 kg).

U periodu od oktobra 2016. do oktobra 2017, službenici Odsjeka su sprovodili 18 dugoročnih istraga uz primjenu mjera tajnog nadzora. Realizovana su 3 predmeta, od kojih jedan od medjunarodnog značaja, predmet **"Australija"**, vođen u saradnji sa Saveznom policijom Australije, Komisije za kriminal Australije i australijske carine, sa SDT-om Crne Gore, u periodu od jula 2007. do maja 2008. 29. VIII 2017. policijski službenici Odsjeka za borbu protiv droge u saradnji sa Specijalnim državnim tužiocem podnijeli su krivičnu prijavu protiv jednog lica za krivično djelo iz čl 300 st 1 KZ CG.

U maju 2017. realizovana je policijska operacija vođena pod kodnim nazivom **„Šado“**, koju su u periodu od aprila 2016, u saradnji sa specijalnim državnim tužiocem, sprovodili služenici Sektora kriminalističke policije – Specijalnog policijskog odjeljena i Odsjeka za borbu protiv droge. Istraga je vođena u saradnji sa međunarodnim partnerom. U ovoj policijskoj akciji lišeno je slobode 23 lica sa teritorije Tuzi, Podgorice i Berana. Tokom operacije zaplijenjeno je oko 77 kilograma marihuane i skanka. U okviru ove akcije, riješen je slučaj i lišen slobode počinilac djela paljenje službenog vozila rukovodioca Odsjeka za borbu protiv droge.

Realizovan je i predmet **"Torni"**. Nakon inicijalne informacije crnogorske policije upućene Službi za borbu protiv organiziranog kriminala Republike Srbije, u periodu od 2014. do 2017, u Republici Srbiji i Crnoj Gori vođena je istraga s ciljem identifikacije članova međunarodne organizovane kriminalne grupe koja se sastojala od albanskih, crnogorskih i srpskih državljana, umiješane u krijumčarenje narkotika preko Crne Gore i Srbije ka Zapadnoj Evropi. Crnogorske i srpske postupajuće policijske službe saglasile su se o vođenju zajedničke operacije pod radnim nazivom "Torni". Specijalne istražne mjere su primjenjivane paralelno na teritorijama obje države. Zaplijenjena je veća količina opojne droge marihuane, amfetamina, MDMA (metilendioksimetamfetamin) i manje količine kokaina, kao i vatreno oružje. Tokom istrage lišeno je slobode ukupno deset osoba od kojih sedam u Crnoj Gori i troje u R. Srbiji.

U maju 2017. službenici UP Granične policije Jug, spriječili su krijumčarenje velikih količina marihuane iz Albanije za Italiju. Na 8 nautičkih milja na rampi broda uočena su dva

albanska državljanina sa 78 plastičnih kesa sa sadržajem marihuane. Službenici Odsjeka za borbu protiv droge će u koordinaciji sa kolegama iz Albanije i Italije, kao i sa nadležnim tužilaštvom preduzeti dalje mjere i radnje na ovom predmetu.

3.24.9. CARINSKA SARADNJA

3.24.9.1. Bilans ostvarenih rezultata

Uprava carina u kontinuitetu unapređuje kapacitete Sistema za upravljanje rizikom sa posebnim osvrtom na informatičku podršku za rad sistema. 5. XII 2016. postao je operativan RUR (elektronski registar upravljanja rizikom), koji kroz informatičku aplikaciju omogućava sprovođenje i evidenciju svih aktivnosti u analizi rizika, a koje obuhvataju prikupljanje informacija, evidenciju, analizu i procjenu, izradu profila rizika, evaluaciju i izvještavanje. U toku je implementacija projekta uvođenja novog Inspection Raport-a, koji će omogućiti da analiza rizika raspolaže svim podacima za izradu, evaluaciju i izvještavanje o profilima rizika, koji su predviđeni standardima Svjetske carinske organizacije i Evropske unije (završetak projekta planiran je do kraja 2017). Navedeni projekti realizuju se uz tehničku pomoć TAIEX-a, što osigurava usklađenost rješenja sa najboljom praksom u zemljama EU u ovoj oblasti.

3.24.9.2. Međunarodna saradnja

U periodu od 1. I do 16. X 2017, Uprava carina učestvovala je u šest međunarodnih zajedničkih carinskih operacija: „SMART CAT II“ u organizaciji Svjetske carinske organizacije, „Opson VI“ u organizaciji Interpola, „Thunderbird“ u organizaciji Svjetske carinske organizacije, „PEGASUS“ u organizaciji SCO, „ECLIPSE II“ u organizaciji SELEC-a, „PANGEA X“ u organizaciji Svjetske carinske organizacije i Interpola. Predmet navedenih aktivnosti bila je borba protivnedozvoljene trgovine psihoaktivnim supstancama, krivotvorenim cigaretama, ilegalne trgovine biljnim i životinjskim vrstama itd. 20. i 21. X 2017. realizovana je zajednička akcija Uprava carina Crne Gore i Albanije pod nazivim „NORTH1“. Mobilni timovi za suzbijanje krijumčarenja dvije carine sprovode zajedničke kontrole na graničnim prelazima Božaj i Sukobin, kao i na zelenoj liniji u blizini tih prelaza.

Uprava carina intenzivno sarađuje sa partnerskim službama u zemljama EU i međunarodnim organizacijama i institucijama za sprovođenje zakona. U periodu od 1. I do 16. X 2017, primljeno je, obrađeno i distribuirano 174 informacije u saradnji sa OLAF, Interpol, SELEC, HMRC, WCO i drugima.

U periodu od 28. V do 31. V 2017. realizovana je radna posjeta mobilnih timova (šest službenika) Upravi carina Hrvatske. Tokom posjete mobilni timovi su zajedno sa kolegama iz carine RH sprovodili zajedničke akcije kontrola na carinskom području Hrvatske.

3.24.9.3. Pregled statističkih podataka

U periodu od 1. I do 16. X 2017, službenici Uprave carina izvršili su 56.117 detaljnih kontrola vozila i robe, kao i 481 inspekcijskih kontrola. Utvrđeno je 391 nepravilnosti. Izdata su 284 prekršajna naloga i izrečene novčane kazne u vrijednosti od 109.500.00 eura. Nadležnom državnom tužiocu podnijeto je 4 krivičnih prijava. Oduzeta je krijumčarena roba u vrijednosti od 4.200.729.00 eura. Vrijednost naknadne naplate carinskog duga je 133.506,89 eura. Ostvareni su izvanredni rezultati u dorbi protiv krijumčarenja narkotika. U 33 slučaja, službenici Uprave carina oduzeli su 386,784 kg skanka, 17,23 kg heroina, 18,225 litara hašišovog ulja, 0,12 kg hašiša i 0,5 kg kokaina.

U periodu od 1. I do 16. X 2017, oduzeto je 79.382.620 kom. cigareta u vrijednosti 3.979.002,50 eura. Takođe, oduzeto je 207,5 kg rezanog duvana u vrijednosti 1.739 eura; 569,3 litara alkohola u vrijednosti 2.651.00 eura. Sprovedenim mjerama zaustavljen je stalni, višegodišnji trend pada prihoda od akciza na cigaretei druge akcizne proizvode.

U oblasti zaštite prava intelektualne svojine (IPR) u izvještajnom periodu od 1. I do 20. X 2017. Uprava carina je prekinula 38 carinskih postupaka i privremeno zadržala robu u ukupnoj količini od 1.955 komada robe. Pod carinskim nadzorom je uništena falsifikovana roba u ukupnoj količini od 5.664 komada robe.

U skladu sa pojačanim ovlašćenjima, Uprava carina intenzivno sarađuje sa tužilaštvom u carinskim istragama. U periodu od 1. I do 16. X 2017, održana su dva radna sastanka sa Specijalnim državnim tužilaštvom. Dostavljena su tri odgovora na zahtjev SDT. Podnesene su četiri krivične prijave.

3.25. POGLAVLJE 25: NAUKA I ISTRAŽIVANJE

3.25.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

Strategijski okvir u oblasti nauke i istraživanja je uređen Strategijom inovativne djelatnosti 2016-2020 s Akcionim planom. Strategija naučnoistraživačke djelatnosti 2017-2021. s Akcionim planom je u fazi javne rasprave o Nacrtu **Strategije naučnoistraživačke djelatnosti (2017-2021),** koja je će biti donijeta do kraja IV kvartala 2017. Ovom Strategijom će se utvrditi ciljevi, istraživački prioriteti, monitoring, kao i druga pitanja od značaja za realizaciju istraživačkih aktivnosti na nacionalnom i međunarodnom nivou. Nadzor nad implementacijom Strategije vršiće Vlada na godišnjem nivou. Započete su aktivnosti na pripremi Strategije pametne specijalizacije - S3 (2017).

Crna Gora realizuje međunarodne programe i projekte saradnje: Međunarodne agencije za atomsku energiju - IAEA (od 2006); NATO Naučnog programa za mir i bezbjednost - NATO SpS (od 2006); Evropske organizacije za nuklearna istraživanja – CERN (od 2007); COST Programa (od 2011); EUREKA Programa (od 2012); Predpristupnog instrumenta IPA (od

2012); Međunarodnog centra za genetski inženjering i biotehnologiju – ICGEB (od 2012); HORIZONT-a 2020 (od 2014); Organizacije Ujedinjenih nacija za industrijski razvoj - UNIDO (kroz UNDAF - Okvir za razvojnu pomoć Crnoj Gori 2017-2021); UNIDO; i Udruženog istraživačkog centra - JRC.

Započet je postupak prijema u članstvo Crne Gore u Evropskoj laboratoriji za molekularna istraživanja - EMBL, odnosno Evropskoj organizaciji za molekularnu biologiju – EMBO.

Nacionalni programi realizuju se iz: državnog budžeta (godišnji Konkurs za sufinansiranje naučnoistraživačke djelatnosti), budžeta naučnoistraživačkih ustanova; i "INVO" projekta (Centar izvrsnosti u bioinformatici – BIO-ICT; 8 krupnih istraživačkih grantova; Nacionalni program stipendija za izvrsnost.

Realizuju se aktivnosti na uspostavljanju Naučno-tehnološkog parka Crne Gore u Podgorici (2017), u kampusu Univerziteta Crne Gore (obezbijeđen objekat, procedura za izradu projektnog zadatka za eksperta je u toku, slijedi objavljivanje tendera za Idejno rješenje i tendera za Glavni projekat).

PSF (Policy Support Facility) - Crna Gora je prva zemlja regiona koja je aplicirala za ovaj mehanizam u okviru specifične podrške države (Specific Country Support) u septembru 2017. Riječ je o ekspertskoj podršci EK u domenu koji zemlja procijeni da joj je najneophodniji. Crna Gora se odlučila za pomoć u domenu "Razvoja zakonodavnog okvira i modela ekosistema za podršku start up-ovima u Crnoj Gori". Nakon dobijanja odgovora EK, očekuje se da proces započne do kraja ove godine.

3.25.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

Pravilnik o uslovima za odobravanje i način korištenja sredstava za programe od opšteg interesa – centara izvrsnosti je donijet 30. IX 2017.

Ministarstvo nauke je u junu 2017. objavilo rezultate **statistike I&R** za 2015.

Ključni rezultati istraživanja za 2015. pokazuju da:

- ukupna domaća potrošnja na I&R za 2015. iznosi 0,38% od BDP-a, tj. bruto izdaci za I&R iznosili su 13.667.834 €. Iako je nominalni iznos sredstava bio veći u odnosu na 2014. procenat izdvajanja nije značajnije povećan, jer je BDP Crne Gore u 2015. bio veći od BDP u 2014.
- u 2015. na poslovima I&R u organizacijama, ustanovama i preduzećima aktivnim u ovoj oblasti bilo je angažovano 2.356 ljudi, od čega 1.766 istraživača, 386 stručnih saradnika i tehničara i 204 pomoćne osobe.
- Izraženo ekvivalentom pune zaposlenosti, u 2015. je na poslovima I&R bio uposlen ekvivalent od 673 ljudi.

Tabela – Procenat ulaganja u I&R u periodu 2011-2015.

Indikator	2011	2012	2013	2014	2015
Ukupna potrošnja na istraživanje i razvoja (GERD) (% BDP-a)	0.31	n.a	0.37	0.36	0.38
GERD prema izvoru sredstava – državni budžet (% BDP-a)	0.15	n.a	0.12	0.17	0.22
GERD prema izvoru sredstava - preduzeća (% BDP-a)	0.11	n.a	0.14	0.10	0.11
GERD prema izvoru sredstava – inostranstvo (% BDP-a)	0.06	n.a	0.08	0.08	0.02

Izvor: Monstat (2011-2014), Ministarstvo nauke (2015)

- Prema izvorima finansiranja u 2015. najveći udio u finansiranju istraživanja i razvoja imao je državni budžet, zatim poslovni subjekti, dok je zabilježen pad finansiranja iz inostranih izvora u odnosu na ranije godine:

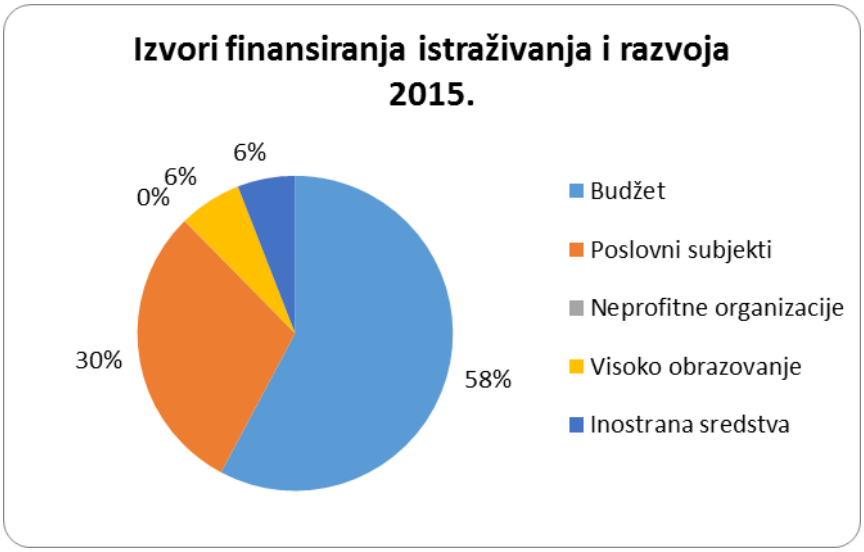

U periodu od 1. X 2016. do 20. X 2017, registrovano je **12 nacionalnih patenata**, čiji su nosioci fizička i pravna lica iz Crne Gore, 1 nacionalni patenat, čiji je nosilac prava strano fizičko ili pravno lice i 272 proširena evropska patenta.

Po pitanju pametne specijalizacije, započete su aktivnosti na pripremi Strategije pametne specijalizacije - S3 čiji je rok za donošenje IV kvartal 2018. Obrađivači Strategije su Ministarstvo nauke i Ministarstvo ekonomije.

S3, u periodu 2018-2022. treba da se zasniva na dostupnim resursima i potencijalu Crne Gore za njihovo korišćenje, identifikaciji konkurentnih prednosti i tehnološkoj specijalizaciji kao temelju budućih inovativnih aktivnosti. Formirana je Međuresorna radna grupa za izradu S3 koja je počela sa izradom dokumenta. Kroz instrument Tajeksa, 21-22. II 2017. realizovana je ekspertska misija za potrebe kreiranja S3.

Crna Gora je dobila podršku JRC za kreiranje S3, i pristupila JRC S3 platformi u septembru 2017. i zajedno sa Srbijom jedina je zemlja regiona koja je dio ove platforme.

3.25.2.1. Promocija istraživanja u obrazovanju

Nauka i istraživanje se već tradicionalno promovišu kroz festival „Otvoreni dani nauke", obilježavanje dana UNESCO Svjetski dan nauke za mir i razvoj, druge promotivne aktivnosti i zimske i ljetnje škole nauke. Crna Gora je 2017. postala punopravni član CMS eksperimenta, jednog od najvećih LHC eksperimenata u CERN-u, na osnovu **Memoranduma o razumijevanju za održavanje i funkcionisanje CMS detektora**, koji su zaključili Vlada i CERN.

Sedmi festival „Otvoreni dani nauke" održan je 9-11. X 2017. u deset gradova.

Ministarstvo nauke u saradnji s Regionalnim biroom za nauku i kulturu u Evropi (Venice Office) UNESCO-a i Nacionalnom komisijom za UNESCO, po treći put, 10. XI 2016. obilježilo je UNESCO Svjetski dan nauke za mir i razvoj, posvećen temi „Naučni centri i muzeji".

U maju 2017. realizovane su promotivne aktivnosti: „First Lego liga", „Sajam mladih pronalazača" i „Nauka u pokretu". U februaru i avgustu je održana Zimska i Ljetnja škola nauke na Lovćenu realizovana je u organizaciji Fondacije za promociju nauke PRONA.

Crna Gora nema tačne podatke o „odlivu mozgova" jer nije uspostavljena adekvatna statistika emigracija i imigracija. Bilježi rastući trend upisa studenata na fakultete u inostranstvu, a jedan broj njih ostaje tamo i da živi.

U Nacrtu Strategije naučnoistraživačke djelatnosti 2017-2021. predviđa se više mehanizama unapređenja saradnje s dijasporom, a prvi je konferencija koja će biti organizovana u Crnoj Gori, 2-3. XI 2017.

Nacionalni program stipendija za izvrsnost kroz koji se finansiraju 32 doktoranta (25 u inostranstvu i 7 na univerzitetima u Crnoj Gori) i 14 postdoktoranata u inostranstvu, s 568.000 €, realizovan je s ciljem sprečavanja daljeg „odliva mozgova".

Po pitanju Evropske povelje za istraživanje i Kodeksa ponašanja za zapošljavanje, krovna organizacija za **Euraxess** servis u Crnoj Gori je Univerzitet Crne Gore, a članice mreže su svi

univerziteti. Portalom Euraxess Montenegro administrira Univerzitet Crne Gore. Kako na crnogorskim univerzitetima nije zaživio sistem otvorenog međunarodnog oglašavanja slobodnih radnih mjesta, ni Euraxess portal trenutno ne ostvaruje u potpunosti svoju svrhu. Univerzitet Crne Gore, kao krovna organizacija, trenutno participira u EU projektu Euraxess TOP.

Sva tri univerziteta u Crnoj Gori: Univerzitet Crne Gore, Univerzitet Donja Gorica i Univerzitet "Mediteran", su potpisnici Evropske povelje za istraživače i Kodeksa ponašanja pri zapošljavanju istraživača. Sljedeća faza koju EU preporučuje univerzitetima jeste razvoj Strategije ljudskih resursa u istraživanjima i dobijanje zaštitnog znaka "HR Excellence". Univerzitet Crne Gore je započeo izradu ove Strategije 2013, ali proces nije okončan.

Pored ustaljenih modela saradnje između poslovne i akademske zajednice, postoje novi instrumenti u institucionalnom okviru za nauku i istraživanje za promovisanje te saradnje:

- Centar izvrsnosti u bioinformatici BIO-ICT:
  - realizuje četvrtu istraživačku godinu koja se završava 1. VI 2018;
  - realizuje aktivnosti koje se odnose na mogućnosti transfera rezultata istraživanja na privredne subjekte i druge potencijalne korisnike;
  - preduzima aktivnosti za zaštitu prava intelektualne svojine;
  - realizuje pravni status za potrebe daljeg rada i funkcionisanja.
- U okviru 8 krupnih istraživačkih grantova, čiji su učesnici u istraživanju iz akademskog i privrednog sektora, realizuje se završna istraživačka godina.
- Inovaciono preduzetnički centar „Tehnopolis" u Nikšiću, otvoren je 17. IX 2016, u kojem se pružaju usluge predinkubacije i inkubacije uz podsticajne mjere. Na ovaj način se omogućava bliža saradnja između istraživanja i privrede, kao i stvaranje boljih uslova za komercijalizaciju istraživanja. Ukupna vrijednost investicije u novi objekat "Tehnopolis"-a je 2 mil. € iz državnog budžeta.
- Kroz IPA grant šemu „Transfer znanja između sektora visokog obrazovanja, istraživanja i industrije", osnovni kriterijum za finanisiranje 14 grantova bio je postojanje saradnje akademskog i privrednog sektora;
- Započete su aktivnosti na uspostavljanju Naučno-tehnološkog parka (NTP) Crne Gore u Podgorici, u kojem treba de se primarno jača veza između akademskog i privrednog sektora i podstiču inovacije.
- NTP će se uspostaviti u saradnji s Univerzitetom Crne Gore (UCG) kao glavnim partnerom, uz učešće svih crnogorskih univerziteta, naučnih i visokoobrazovnih institucija, kao i značajnog broja MSP iz oblasti visokih tehnologija.
- Vlada je odobrila prenamjenu objekta UCG koji je bio namijenjen za tri fakulteta, a koji je u izgradnji, za potrebe NTP. Suosnivači NTP treba da budu Vlada i UCG.

- Iz „INVO" projekta će se finansirati izrada Glavnog projekta NTP, kojim će se utvrditi potreban iznos sredstava za završetak izgradnje objekta za njegov smještaj, kao i za njegovo opremanje.
- U toku je priprema Projektnog zadatka za eksperta koji će raditi na pripremi tendera za idejno rješenje, zatim slijedi tender za Idejno rješenje i tender za Glavni projekat.
- Nivo investicija za ovaj kapitalni projekat je od 8 do 10 mil. €.

3.25.2.2. Međunarodna saradnja

Dosadašnje aktivnosti istraživačkih ustanova iz Crne Gore u okviru programa „Horizont 2020", sa 107 prijava i 10 odobrenih projekata, ukazuju da rezultati nijesu na zadovoljavajućem nivou. Stoga je Ministarstvo nauke preduzelo sljedeće aktivnosti:

- kroz IPA I Finansijsku perspektivu 2007-2013. Komponenta IV "Operativni program za razvoj ljudskih resursa" 2012-2013, obezbjedilo od EK 299.000 € za povećanje kompetencije za izradu projektnih prijedloga za H2020, istraživačkim timovima, privrednim subjektima (MSP) i javnoj upravi. Projekat "Jačanje nacionalnog učešća u programu Horizont 2020" je realizovan u formi Okvirnog ugovora (Framework Contract-FWC), kroz ekspertsku podršku konsultantske kuće IBF iz Brisela, u trajanju od deset mjeseci (januar – novembar 2017), a sporoveden je kroz dvije komponente. Kroz ovaj projekat obučeno je preko 80 ljudi za razvoj i implementaciju projektnih ideja u okviru programa "Horizont 2020" i pružena mentorska podrška timovima iz 10 istraživačkih/akademskih ustanova.
- Započelo aktivnosti na organizaciji posebne organizacione jedinice u okviru Ministarstva nauke za H2020, u kojoj će izvršioci biti fokusirani na podršku akterima iz Crne Gore u pristupanju programu H2020.
- Od decembra 2016. započelo realizaciju novog programa internacionalizacije kroz mehanizam uključivanja istraživača iz Crne Gore u međunarodne kolaboracije u okviru renominarih naučnih instituta u Evropi (CERN, EMBL, EMBO, ESA, GSI-FAIR i drugih), čime bi se omogućilo umrežavanje naših naučnika, i kroz partnerstvo sa drugim institucijama povećala konkurentnost pri podnošenju prijava u H2020;
- Reogranizovalo sistem nacionalnih kontakt osoba za H2020 i delegata u programskim odborima H2020.
- Sprovedene aktivnosti već daju rezultate – prihvaćen projekat KCCG, IT, povećan broj aplikacija koje se pripemaju za naredne pozive H2020.

3.25.2.3. Program internacionalizacije

Ministarstvo nauke je od decembra 2016. započelo realizaciju novog **programa internacionalizacije** kroz mehanizam uključivanja istraživača iz Crne Gore u

međunarodne kolaboracije u okviru renominarih naučnih instituta u Evropi (CERN, EMBL, EMBO, ESA, GSI-FAIR i drugih), čime bi se omogućilo umrežavanje naših naučnika, i kroz partnerstvo sa drugim institucijama povećala konkurentnost pri podnošenju prijava u H2020.

Započet je postupak aplikacijom za članstvo Crne Gore u EMBL i EMBO. Ministarstvo nauke planira pokretanje procedure pridruživanja Crne Gore u punopravno članstvo najvećim evropskim institucijama iz oblasti molekularne biologije i tijesno povezanih oblasti istraživanja, Evropskoj laboratoriji za molekularna istraživanja (EMBL), odnosno Evropskoj konferenciji za molekularnu biologiju - EMBC (članstvo u EMBC je preduslov za članstvo u EMBL).

Vlada je prva među zemljama regiona pokrenula **Inicijativu o osnivanju Međunarodnog instituta za održive tehnologije na prostoru Jugoistočne Evrope** (sa misijom "Nauka za mir"), na predlog prof. Herwig Schopper-a, ranijeg direktora CERN-a, i otvorena je za kolaboraciju bez obzira na to gdje će biti lokacija ovog Instituta i izražava spremnost da bi Crna Gora mogla biti kandidat za domaćina ove platforme.

Formirane su dvije ekspertske komisije za izradu "Conceptual Design Report"-a za obije opcije ovog Instituta: „Sinhrotronski izvor zračenja" (Synchrotron Light Source) i "Hadronska kancer terapija i istraživanje iz Biomedicine".

Ministarstvo nauke organizovalo je naučnu konferenciju u Budvi, 7. i 8. IX 2017, na kojoj su predstavnici resornih ministarstava iz Jugoistočne Evrope usaglasili tekst Deklaracije o namjeri kojom se izražava saglasnost zemalja sa Inicijativom za uspostavljanje Međunarodnog instituta za održive tehnologije na prostoru Jugoistočne Evrope. Na konferenciji je ocijenjeno da bi Institut doprinio razvoju ekonomske situacije u zemljama regiona, povećanju životnog standarda, stvaranju privlačnih radnih mjesta, posebno za mlade ljude, ali i sprječavanju „odliva mozgova".

Vlada je prihvatila Deklaraciju o namjeri za uspostavljanje Međunarodnog instituta za održive tehnologije na prostoru Jugoistočne Evrope, 5. X 2017. Na ministarskoj konferenciji u CERN-u 25. X 2017, resorni ministri zemalja regiona su potpisali Deklaraciju o namjeri.

Dvije ekspertske komisije trenutno rade na pripremi studija koncepta (Concept Studies) za obje opcije Instituta, a eksperti će tehničke detalje projekta predstaviti 30-31. X 2017. u Crnoj Gori.

3.25.2.4. Istraživanje i inovacije

Međunarodna agencija za atomsku energiju (IAEA)

IAEA programi tehničke saradnje predstavljaju najznačajniji i najintenzivniji oblik saradnje Crne Gore sa IAEA.

Crna Gora učestvuje u projektima koji se odnose na medicinu, biotehnologiju, poljoprivredu, životnu sredinu, veterinu, kulturno nasljeđe. Institucije koje su uključene u saradnju po osnovu projekata su: Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Agencija za zaštitu životne sredine, Centar za ekotoksikološka ispitivanja - CETI, Univerzitet Crne Gore, JU „Institut za javno zdravlje“, Specijalistička veterinarska laboratorija, Klinički centar Crne Gore, kao i Crnogorska akademija nauka i umjetnosti.

Nastavljena je realizacija nacionalnog projekta „Mapiranje radona u Crnoj Gori“, sa 219.600,00 €.

Realizuju se 3 nacionalna projekta za ciklus 2016-2017, i to:

- MNE9005 „Radon u crnogorskim školama i vrtićima“, sa 121.500,00 €,
- MNE5003 „Nadgradnja nuklearnih-molekularnih tehnika za poboljšanje dijagnostike bolesti životinja i patogena u hrani“, sa 225.000,00 €, i
- MNE9006 „Nadgradnja regulatorne infrastrukture na području nuklearne i radijacione bezbjednosti i sigurnosti i zaštite od zračenja“, sa 192.500,00 €.

Na osnovu poziva za novi projektni ciklus 2018-2019, institucije iz Crne Gore su dostavile 3 projektna prijedloga IAEA, i to: „Unapređenje CT dijagnostike za djecu u Crnoj Gori”, „Jačanje kapaciteta Zavoda za metrologiju Crne Gore kroz osnivanje kalibracione laboratorije za jonizujuća zračenja - SSDL” i „Jačanje tehničkih i institucionalnih kapaciteta nacionalne referentne laboratorije za kontrolu hrane u Crnoj Gori”. S obzirom na to da je Zavod za metrologiju odustao od projekta, na evauaciji kod IAEA su preostala 2. Rezultati evaluacije se očekuju tokom novembra 2017.

Po osnovu nacionalnih, regionalnih i interregionalnih projekata, za kadrove iz Crne Gore, realizovano je stručno usavršavanje u inostranstvu, u vidu obavljenih naučnih posjeta, stipendija, kurseva obuke, seminara, radionica i sastanaka.

Godišnja kontribucija za IAEA iznosi: 4.753,80 € (za 2017), uz napomenu da jednake iznose sredstava plaćaju, pored Ministarstva nauke i Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Ministarstvo zdravlja.

NATO Naučni program za mir i bezbjednost (NATO SpS)

Crna Gora imenovala je predstavnika u Interresornoj komisiji za NATO, kao i nacionalnu kontaktnu osobu, a redovno obavještava NATO Komitet o utvđenim prioritetima saradnje i realizovanim aktivnostima Crne Gore u okviru ovog programa. Crnogorske naučnoistraživačke ustanove imaju pravo predlaganja projekata, koordinatori prihvaćenih projekata učestvuju na prezentaciji projekata koje se organizuju na sastancima Komiteta i naučnim forumima koje isti organizuje po pozivu, a otvorena im je i mogućnost učešća na

konferencijama i seminarima u drugim zemljama članicama i partnerskim zemljama NATO-a.

Realizovani su NATO SpS projekati:

- „Povećanje kapaciteta za čišćenje neeksplodiranih ubojnih sredstava u Crnoj Gori“, realizacija 2013-2016, odobrena sredstva u iznosu od 300.000,00 €.
- „Atmosferski pritisak mlaza plasme za neutralizaciju hemijskog/biološkog oružja“, realizacija 2013-2016, odobrena sredstva u iznosu od 95.345,00 €.

Evropska organizacija za nuklearna istraživanja – CERN

Ministarstvo nauke je u saradnji sa CERN-om za polaznike iz Crne Gore obezbijedilo učešće u programima ove institucije, putem: Konkursa za učešće na programu „Studentska ljetnja škola CERN 2017“ i Konkursa za profesore fizike srednjih škola za 2017.

Ministarstvo je u 2017. finansiralo učešće jednog studenta inženjerskih nauka - ICT na programu CERN-a „Studentska ljetnja škola CERN 2017“, dok je drugog studenta fizike finansirao CERN, kao i jednog profesora fizike iz srednje škole.

Vlada i CERN zaključili su Memorandum o razumijevanju za održavanje i funkcionisanje CMS detektora, 7. VII 2017. Crna Gora je na ovaj način postala punopravni član CMS eksperimenta, jednog od najvećih LHC eksperimenata u CERN-u.

Za učešće u CMS detektoru u 2017. uplaćen je iznos od 43.898,00 € za pristupnicu i 31.570,00 € za depozit.

COST Program

Članstvom Crne Gore u COST-u, doprinosi se: jačanju međunarodne naučne saradnje, kreiranju novih istraživačkih mreža, visokoj reputaciji COST programa, ali i kooperativnoj atmosferi u samim COST akcijama i njihovoj otvorenosti, prije svega, za mlade istraživače. Kao punopravnoj članici COST-a, crnogorskim istraživačima, posebno mladim naučnicima, omogućiće se umrežavanje sa kolegama iz Evrope.

Od aprila 2011. do danas, crnogorski istraživački timovi učestvovali su u ukupno 67 akcija, od kojih je 17 završeno.

Punopravnim članstvom u ovoj asocijaciji od 2015. Crna Gora dobila je mogućnost da bude domaćin sastanaka na visokom nivou jednog od najprestižnijih programa EU u oblasti nauke i istraživanja.

Ne plaća se godišnja kontribucija za učešće u COST programu.

EUREKA Program

Kompanije iz Crne Gore ostvarile su partnersko učešće u 3 EUREKA projekta, i to: MG Soft u projektima ELDORO i LAEDOC, i "13. Jul Plantaže" u projektu WINEREST.

Na osnovu Konkursa za sufinansiranje naučnoistraživačke djelatnosti iz 2016. trenutno se realizuju 2 projekta:

- COMPLANT (Comprehensive Processing of Plant Extracts for High Value Products - Sveobuhvatna obrada biljnih ekstrakata za stvaranje proizvoda visoke vrijednosti) - Nosilac istraživanja za Crnu Goru: Metalurško-tehnološki fakultet Univerziteta Crne Gore, i
- PROBEV (Novel Functional Fruit Beverages with Consumers Health Impact – Voćni napitak sa novim karakteristikama koje pozitivno utiču na zdravlje potrošača) - Nosilac istraživanja za Crnu Goru: Fakultet za prehrambenu tehnologiju bezbjednost hrane i ekologiju Univerziteta Donja Gorica.

Godišnja kontribucija za učešće u EUREKA programu iznosi: 3.398,16 € (za 2017).

Međunarodni centar za genetski inženjering i biotehnologiju – ICGEB (od 2012)

Saradnja Crne Gore sa ICGEB odvija se u kontinuitetu. Ministarstvo nauke aktivno je promovisalo postdoktorske stipendije i istraživačke grantove koje nudi Centar za genetski inženjering i biotehnologiju - ICGEB, tokom 2016.

Godišnja kontribucija za učešće u ICGEB programu iznosi: 4.685,00 €.

IPA IV Operativni program „Razvoj ljudskih resursa" 2012-2013-IPA i Finansijska perspektiva (2007-2013) - Ministarstvo nauke sa: Ministarstvom rada i socijalnog staranja, Ministarstvom prosvjete i Ministarstvom finansija, dio je Operativne strukture za IV Komponentu „Razvoj ljudskih resursa" 2012-2013.

U toku su aktivnosti na realizaciji mjere 2.2. „Unapređenje inovativnih kapaciteta visokog obrazovanja, istraživanja i privrede", u okviru koje je, kroz grant šemu „Transfer znanja između sektora visokog obrazovanja, istraživanja i privrede", odobreno:

- 14 projekata za jačanje veza između akademske zajednice i privrede. Ukupna vrijednost odobrenih grantova, koje većinski finansira EK, uz nacionalno učešće Crne Gore, je 354.598 €, i
- za podršku učešću u Horizont-u 2020, Okvirni ugovor, u vrijednosti od 299.000 €.

U finansijskoj perspektivi 2014-2020 (IPA II), Ministarstvo nauke je uključeno u dva sektora, i to:

- "Obrazovanje, zapošljavanje i socijalna politika" za koji je Operativni program 2015-2017. Odobren od EK. Ovim će EK, pored ostalih, podržati i aktivnosti u oblasti nauke i

istraživanja vezane za zapošljavanje mladih istraživača u akademskom i privrednom sektoru; U toku je revizija Operativnih Identifikacionih Obrazaca (OIS) za cijeli Operativni program, uključujući aktivnosti Ministarstva nauke 2.4. "Podrška zapošljavanju doktora nauka u akademskim institucijama i/li privredi".

- „Konkurentnost i inovacije", u okviru kojeg će biti podržane aktivnosti vezane za IPC "Tehnopolis" u Nikšiću (obuka kadra/specifikacija opreme i opremanje laboratorija), kao I aktivnosti koje će se u narednom periodu realizovati u NTP Podgorica, Centru izvrsnosti BIO ICT odnosno aktivnosti na jačanju istraživačke infrastrukture.

U toku su aktivnosti na pripremi tenderske dokumentacije, kao i aktivnosti na prikupljanju/evaluaciji ponuda za realizaciju AD 2014 (Sektor "Konkurentnost i inovacije").

3.26. POGLAVLJE 26: OBRAZOVANJE I KULTURA

3.26.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

Crna Gora trenutno sprovodi reformu obrazovnog sistema u cilju poboljšanja kvaliteta obrazovanja i boljeg pozicioniranja crnogorskog sistema u Evropskom prostoru obrazovanja. U toku su aktivnosti koje se odnose implementaciju dualnog obrazovanja, uvođenje engleskog jezika, obezbjeđenje praktičnih znajanja i vještina na svim nivoima obrazovanja, uspostavljanje Agencije za kontrolu i obezbjeđenje kvaliteta u visokom obrazovanju, kao i druge aktivnosti koje su proistekle iz izmjena zakona, a u cilju usklađivanja sa EU preporukama u ovoj oblasti.

U cilju strukturne reforme, u julu Skupština je donijela seta zakona iz oblasti obrazovanja.

U tom kontekstu, izmjenama *Zakona o predškolskom vaspitanju i obrazovanju* predviđena je mogućnost izučavanja engleskog jezika za djecu od tri do šest godina u predškolskim ustanovama. Uvedena je obavezna nastava engleskog jezika od prvog razreda osnovne škole, kao i mogućnost da se nastava iz pojedinih ili svih predmeta realizuje na ovom jeziku.

Novim Opštim dijelom obrazovnog programa za osnovne obrazovanje, čija primjena je već počela, ukupan fond časova je smanjen za 10%, što predstavlja jedan od elemenata reformi obrazovanja koja predviđa, između ostalog, rasterećenje učenika. Unaprijeđeni predmetni programi u osnovnim školama, kao i inovirani planovi i programi za srednje škole se već realizuju.

Prvi put je propisana obaveza škole da se u postupku samoevaluacije rada ustanove vrši anonimno anketiranje učenika u svim razredima, osim učenika prvog ciklusa osnovne škole, najmanje jednom godišnje o obrazovnim programima, radu nastavnika i uslovima rada ustanove.

Izmjenama i dopunama *Zakona o osnovnom obrazovanju* nastavnicima predmetne nastave smanjena je sedmična norma na 18 časova, dok je nastavnicima razredne nastave norma usklađena s obrazovnim programom. Smanjenjem broja učenika u odjeljenjima prvog razreda, sa dosadašnjih 30, na 28 učenika unaprijediće se uslovi za rad i učenje, i kvalitet nastave uopšte. Uvodi se nastava engleskog jezika od prvog razreda kao obavezni predmet, dok se nastava drugog stranog jezika uvodi od šestog razreda, kao obavezni predmet.

Škole angažuju asistente u nastavi za djecu s posebnim obrazovnim potrebama, kao tehničku podršku, na osnovu ugovora o radu na određeno vrijeme, uz sva prava koja to podrazumijeva, uključujući znatno veća primanja od dosadašnjih.

Izmjenama *Zakona o gimnaziji* i mogućnošću osnivanja opšte i specijalističke gimnazije, koja nudi različite smjerove (matematička, filološka, sportska i dr.) učenici su dobili priliku, da u zavisnosti od afiniteta izaberu različite smjerove. Uvodi se mogućnost polaganja maturskog ispita (ispiti iz matematike i stranog jezika) na osnovnom i višem nivou.

Izmjenama *Zakona o gimnaziji i Zakona o stručnom obrazovanju* predviđeno je uvođenje bodovnog limita za upis u prvi razred gimnazije i četvorogodišnje stručne škole, po osnovu uspjeha na eksternoj provjeri znanja na završetku osnovnog obrazovanja i uspjeha iz dva predmeta od značaja za nastavak obrazovanja.

Izmjenama zakona o stručnom obrazovanju predviđeni su podsticaji za poslodavce kako bi se obezbijedila implementacija dualnog obrazovanja, odnosno Ministarstvo će obezbijediti sredstva za naknade učenicima prvog i drugog razreda u dualnom obrazovanju. Naknade u trećem razredu su obaveza poslodavca. Naknada učeniku u dualnom obrazovanju su za prvi razred najmanje 10% prosječne neto zarade, najmanje 15% za drugi razred i najmanje 20% u trećem razredu.

Utvrđen je novi koncept maturskog i stručnog ispita. Ispiti će biti eksterni u potpunosti. Učenici će, umjesto četiri, polagati tri predmeta. Generacija učenika srednjih škola koja ove godine upisuje prvi razred polagaće maturski i stručni ispit po novom konceptu.

U skladu s izmjenama Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju po prvi put u Crnoj Gori osnovaće se Fond za kvalitet i talente, čime će se stvoriti mogućnosti za nagrađivanje najboljih učenika i studenata, i njihovih nastavnika i profesora, kao i za unapređenje nastave i uslova rada u školama. Sredstva Fonda će se obezbijediti iz budžeta i preraspodjele sredstava unutar resora.

Zakonom o visokom obrazovanju predviđene su, na javnim ustanovama, besplatne studije za studente osnovnih studija koji su upisani 2017/2018. dok će master studije po reformisanom modelu studija biti besplatne počev od 2020/2021.

U cilju kvalitetnije edukacije učiteljskog kadra studijski program Obrazovanje učitelja, koji se realizuje na Univerzitetu Crne Gore, je inoviran na osnovnim studijama kao petogodišnji.

Važna novina je zastupljenost praktične nastave u obimu 25% kao obaveznog dijela studijskog programa.

Izmjenama zakona predviđeno je uvođenje ugovornog modela finansiranja visokog obrazovanja. Javna ustanova, odnosno Univerzitet Crne Gore, će zaključivati Ugovor o finansiranju, za realizaciju studijskih programa. Za realizaciju i promociju programa EU i drugih međunarodnih programa u području nauke, obrazovanja, osposobljavanja i mladih planirano je osnivanje Nacionalne agencije za programe Evropske unije. U skladu sa Zakonom o visokom obrazovanju Vlada će, do ulaska Crne Gore u EU, obaviti sve pripremne aktivnosti za osnivanje Agencije.

3.26.1.1. Jednak pristup obrazovanju i unapređenje infrastrukture za lica s posebnim obrazovnim potrebama

Glavne aktivnosti iz Akcionog plana za sprovođenje Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana 2016-2020. u dijelu obrazovanja koje su realizovane u toku 2017. su: kampanja za upis učenika RE zajednice u prvi razred osnovne škole; doprinos za upis učenika RE zajednice u srednje škole; obezbijeđeni su besplatni udžbenici za učenika RE zajednice za osnovnu školu; priprema Protokola o postupanju i prevenciji ranog napuštanja školovanja.

Pravo upisa na studijske programe koji se realizuju na našim ustanovama ostvaruju i studenti strani državljani pod istim uslovima kao i studenti crnogorski državljani. Zakonom je takođe propisano da studenti ostvaruju prava iz oblasti studentskog standarda, bez obzira da li studiraju na javnim ili privatnim ustanovama, da li su crnogorski ili strani državljani.

Resursni centri su tranformisane posebne ustanove koje sada nude usluge upotrebe asistivnih tehnologija, znakovnog jezika, sistema za komunikaciju putem slika, vrše pripremu, prilagođavanje, izradu, štampanje udžbenika (Brajevo pismo) i drugih nastavnih sredstava, posuđuje za korišćenje didaktička i nastavna sredstva, opremu, pomagala, asistivnu tehnologiju. U ovom trenutku radi se na jačanju asistivnih kabineta resursnih centara.

Shodno Zakonu o visokom obrazovanju ustanova se može osnovati i obavljati djelatnost, ako, između ostalog, posjeduje obezbijeđene uslove i nesmetan pristup za lica s invaliditetom.

3.26.1.2. Mladi

Strategija za mlade za period 2017-2021, koja je usvojena 29. IX 2016, kreirala je adekvatan formalni okvir za sistematično unapređenje položaja mladih u Crnoj Gori. Strategijom je definisano šest ključnih prioriteta, tj.ključnih ishoda, koji se tiču zapošljavanja mladih, kvaliteta obrazovanja, aktivizma, tranzicije u odraslo doba, kulture i normativno-institucionalnog unapređenja omladinske politike.

3.26.1.3. Kultura

Nakon Nacionalnog programa razvoja kulture koji je primjenjivan do 2015, donijet je Program razvoja kulture za period 2016-2020.

3.26.1.4 UNESCO Konvencija 2005

Ministarstvo kulture u cilju primjene UNESCO konvencije 2005, nastaviće sa realizacijom dosadašnjih mjera u sljedećim oblastima kulture:

- transparentna finansijska podrška programa i projekata iz oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva na javnom konkursu, kojima se razvija i afirmiše kulturni diverzitet,
- realizacija Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara,
- sufinansiranje medijskih sadržaja od javnog interesa (obrazovanje, programi na manjinskim jezicima itd),
- podsticanje amaterskog stvaralaštva i kreativnih industrija,
- unapređenje socioekonomskog statusa umjetnika,
- unapređenje kulturnih vrijednosti od značaja za prihvatanje i socijalnu inkluziju LGBT populacije i njihovih izraza
- postizanje veće participacije mladih i rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori.
- Pospješivanje međunarodne saradnje kroz učešće u programima međunarodnih organizacija, potpisivanjem biletaralnih sporazuma i programa saradnje, kao i kontinuitetom učešća i novih inicijativa u regionalnim i međunarodnim partnerstvima.

U skladu sa Sporazumom o učešću Crne Gore u programu Kreativna Evropa koji je potpisan 2014, u Ministarstvu kulture je oformljen Desk za Kreativnu Evropu kao implementaciono tijelo dva potpograma Kultura i MEDIA. snovne mjere promocije programa koje Desk sprovodi su: organizovanje radionica, info dana i prezentacije programa EU u svim gradovima Crne Gore, saradnja sa Deskovima iz ostalih zemalja učesnica u programu kroz zajedničke događaje i forume, komunikacija s potencijalnim korisnicima putem mejling liste i direktnim razgovorima i sastancima,štampanje promotivnog materijala (brošure, flajeri i sl.), s podacima o programima i mogućnostima korišćenja programa EU.

Aktivnosti programa se promovišu i putem web sajta i Facebook stranice.

3.26.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

Skupština je, u skladu sa Strukturnim reformama, 10. VII 2017. usvojila ***set zakona o izmjenama i dopunama zakona iz oblasti obrazovanja***, i to:

- Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju
- Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju
- Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju

- Zakon o vaspitanju i obrazovanju djece s posebnim obrazovnim potrebama
- Zakon o gimnaziji
- Zakon o stručnom obrazovanju
- Zakon o obrazovanju odraslih
- Zakon o visokom obrazovanju
- Zakon o akademskom integritetu

Na programe stručnog obrazovanja u trogodišnjem trajanju u školskoj 2017/2018. upisano je 727 učenika, što je oko 15% više u odnosu na prethodnu godinu.

U školskoj 2017/2018. individualne ugovore o praktičnom obrazovanju sa poslodavcima potpisala su 264 učenika. Od tog broja, 175 učenika je iz prvog razreda, 83 učenika su iz drugog razreda i 6 učenika je iz trećeg razreda. Broj poslodavaca koji su potpisali individualne ugovore sa učenicima je 97, za ukupno 14 obrazovnih programa, u 17 stručnih i mješovitih škola.

Ministarstvo prosvjete je u školskoj 2017/2018. u saradnji s Privrednom komorom Crne Gore, dodijelilo 119 stipendija učenicima prvih razreda stručnih škola koji se obrazuju po obrazovnim programima u trogodišnjem trajanju i za koje postoje iskazane potrebe tržišta rada. Pored toga Ministarstvo prosvjete je, u sklopu Konkursa za dodjelu stipendija talentovanim učenicima, raspisalo Konkurs za dodjelu 35 stipendija učenicima drugog i trećeg razreda za deficitarne kvalifikacije Kuvar, Konobar, Poslastičar, Pekar i Instalater u građevinarstvu.

U oblasti obrazovanja odraslih u školskoj 2017/2018. počela je primjena 10 modularizovanih i kreditno vrednovanih programa, baziranih na ishodima učenja, i pripremljenim u okviru projekta IPA, Komponenta IV Razvoj ljudskih resursa. Za nastavnike je organizovana obuka na teme ishoda učenja, ključnih kompetencija, ocjenjivanja.

U školskoj 2017/2018. evidencije o poslodavcima i učenicima koji su kod poslodavca mogu se pratiti i preko aplikacije Praktična nastava na MEIS portalu.

U decembru 2016. je donijeta Strategija obrazovanja nastavnika u Crnoj Gori (2017-2024) s Akcionim planom sprovođenja Strategije za 2017 i 2018.

Nacionalni savjet za obrazovanje, je 28. XII 2016, usvojio je Standarde za profesionalni razvoj nastavnika (s opisima i indikatorima).

Urađeno je treće izdanje priručnika Profesionalni razvoj na nivou škole koji, pored ostalog, sadrži nova poglavlja o procjeni uticaja aktivnosti profesionalnog razvoja nastavnika na unapređenje nastave/ učenja.

U funkciji je Školski portal za nastavnike.

Uspostavljen je sistem obuke nastavnika kod poslodavca u trajanju od 10 dana iz oblasti građevine, mašinstva, elektrotehnike, informatike, poljoprivrede, turizma, ugostiteljstva. U školskoj 2016/2017. realizovana su dva ciklusa obuke nastavnika.

U skladu s Pravilnikom o vrstama zvanja, uslovima, načinu i postupku predlaganja i dodjeljivanja zvanja nastavnicima, u periodu jul–oktobar 2017. 39 nastavnika su stekla viša zvanja (nastavnik-mentor, nastavnik-savjetnik, nastavnik-viši savjetnik i nastavnik-istraživač).

Preko 3,500 studenata prve generacije je upisano u prvu godinu osnovnih studija na Univerzitetu Crne Gore koji ne plaćaju školarinu.

Od studijske 2017/2018. na Univerzitetu Crne Gore studije se realizuju po novom modelu 3+2+3 (osnovne, master i doktorske studije), dok su, u skladu sa Zakonom, ostale ustanove visokog obrazovanja u obavezi da primijene ovaj model model studija najkasnije od studijske 2020/2021.

Na osnovu pripremljene Studije izvodljivosti za uspostavljanje sistema praćenja karijere visokoškolaca (Tracer Study) sprovodeno je anketiranje studenta koji su diplomu o završenim studijama stekli 2009 i 2013. Detaljni analitički izvještaj, baziran na podacima dobijenim kroz anketiranje studenata je završen i prezentacija istog je održana 24. X 2017.

U junu 2017, sa kompanijom „Turnitin LLC“ iz Sjedinjenih Američkih Država, potpisan je ugovor o kupovini softvera za detekciju plagijarizma (iThenticate) koji će ustanove moći da koriste od novembra 2017.. Za dvogodišnji period je omogućen pregled do 5.600 radova.

U okviru Programa stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem, poslodavci su u periodu od 15. IX do 16. X oglasili preko 10 hiljada mjesta za stručno osposobljavanje za 2017/18.

U 2016/17. poslodavci su oglasili 9.173 slobodna mjesta za stručno osposobljavanje korisnika, dok je ukupan broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koja su se prijavila za učešće u Programu 3.439. U 2017. 3.274 korisnika se stručno osposobljava kod izabranog poslodavca, i do kraja oktobra će završiti devetomjesečno osposobljavanje, nakon čega su stekli uslov za polaganje državnog, odnosno stručnog ispita.

Na osnovu posljednje analize Poreske uprave Crne Gore, od 14.252 korisnika, koji su bili dio Programa u prethodne četiri godine, njih 6.856, odnosno oko 48% je nastavilo radni angažman. Od ukupno angažovanih korisnika 2.447 (35,64%) je u javnom sektoru, dok je njih 4.418 (64,35%) anagažovano u privatnom sektoru.

U junu 2017. realizovana je obuka Pripremni vrtić za djecu RE zajednice u trajanju od mjesec dana. Formirana je Radna grupa za izradu Protokola o postupanju i prevenciji ranog napuštanja školovanja koji je u završnoj fazi izrade.

U ovoj školskoj godini u predškolsko vaspitanje i obrazovanje upisano je 127 djece RE zajednice, dok je u osnovnu školu upisano 1.630 djece (181 učenik su prvaci). Deveti razred osnovne škole za školsku 2016/17. je završilo 73 učenika RE zajednice, a 64 učenika je upisano u prvi razred srednjih škola. Ukupan broj učenika RE populacije u srednjim školama je 127. U prvu godinu studija upisano je 7 studenata RE zajednice, a na svim fakultetima akademske 2017/18. ima 24 studenta RE zajednice.

U kontekstu podršče učenicima i studentima drugih manjinskih naroda, otvoreno je istureno odjeljenje muzičke škole „Vasa Pavić“ iz Podgorice u Tuzima. Podijeljen je bukvar na albanskom jeziku za učenike pripadnike albanske nacionalnosti. Radi se na poboljšanju uslova učenja i rada u školama gdje uče djeca pripadnici manjinskih naroda.

U skladu sa standardima pristupačnosti definisanih zakonskim okvirom, u oko 107 obrazovno-vaspitnih ustanova je prilagođen pristup licima s invaliditetom, toaleti su prilagođeni u 62 ustanove, u devet postoji lift, a u jednoj platforma (radi se u još tri). U zgradi Ministarstva prosvjete postavljeni su natpisi na Brajevom pismu, orijentacioni pano. U četiri škole obezbijeđeni su natpisi na Brajevom pismu i specijalizovana didaktika. Uputstvo o pristupačnosti obrazovno-vaspitnih ustanova i obrazovno-vaspitnog procesa je urađeno i dostavljeno obrazovnim ustanovama. Sa direktorima škola sprovedeno je savjetovanje na temu pristupačnosti obrazovno-vaspitnih ustanova i obrazovno-vaspitnog procesa i nediskriminacije.

U toku je realizacija aktivnosti za izvođenje građevinskih radova na prilagođavanju objekata četiri fakulteta Univerziteta Crne Gore (Filozofski Fakultet, Građevinski fakultet, Pravni fakultet i Fakultet za turizam i hotelijerstvo) za pristup osoba s invaliditetom. Vrijednost ovih radova je procijenjena na oko 220.000,00 eura. Planirani rok završetka radova je sredina 2018.

3.26.2.1. ERASMUS +

Ključna akcija 2 – Izgradnja kapaciteta u visokom obrazovanju

Ustanove visokog obrazovanja iz Crne Gore uključene su u 12 projekata u okviru akcije Izgradnja kapaciteta u oblasti visokog obrazovanja, čiji je ukupan budžet 10,2 miliona eura. U konkursu za 2015. izabrana su 4 projekta, u konkursu za 2016. 5 projekata, a u konkursu za 2017. 3 projekta.

Pravni fakultet Univerziteta Crne Gore koordinira projektom reforme studijskih programa u oblasti prava, dok Univerzitet Donja Gorica u saradnji s Medicinskim fakultetom Univerziteta Crne Gore koordinira projektom unapređenja studijskih programa u upravljanju javnim zdravstvom.

Ključna akcija 1 – zajednički master programi

Univerzitet Crne Gore je, prvi put, uključen u Erasmus Mundus zajednički master program, kao pridruženi partner u programu studija za Centralnu i Istočnu Evropu, Rusiju i Evroaziju (CEERES). Programom koordinira Univerzitet u Glazgovu. Konzorcijum uključuje 8 univerziteta kao punopravne partnere iz (Velike Britanije, Estonije, Mađarske, Poljske, Gruzije, Kazahstana, Rusije i Ukrajine), kao i 48 pridruženih partnera iz (SAD, Brazila, Kanade, Tajlanda, Francuske, Njemačke, Kine, Belgije, Meksika, Srbije, Bosne i Hercegovine i Crne Gore). Ukupan budžet programa je 3,1 milion eura.

Kada su u pitanju stipendije za zajedničke master studije, 32 studenta iz Crne Gore su aplicirali za stipendije za 2017, od kojih su odobrene 3 stipendije. U periodu od 2007. do 2017. 48 studenata iz Crne Gore je dobilo stipendije za dvogodišnje master studije na univerzitetima u EU.

Ključna akcija 1 – Međunarodna kreditna mobilnost

U konkursima za 2015 i 2016. odobrena su 104 projekta međunarodne kreditne mobilnosti za ustanove visokog obrazovanja iz Crne Gore, što podrazumijeva potpisivanje bilateralnih sporazuma s univerzitetima iz EU. Kroz ove bilateralne sporazume, previdjeno je 762 mobilnosti (505 odlaznih mobilnosti, dok ostatak predstavlja dolazna mobilnost). Ukupna vrijednost projekata mobilnosti u kojima učestvuju ustanove iz Crne Gore je oko 2,5 miliona eura. Konačni rezultati konkursa za prijavu pojekata Međunarodne kreditne mobilnosti za 2017. još nijesu objavljeni.

3.26.2.2. Žan Mone

Do sada su realizovana dva projekta u ovoj oblasti – uspostavljen jedan modul i jedna katedra u oblasti evropskih integracija na Ekonomskom fakultetu UCG.

U konkursu za 2017. odobren je Žan Mone projekat „Communication Europe in Pan-European Societes, čiji je ukupan budžet oko 40,000 eura. Koordinator projekta je Crnogorska Panevropska unija.

3.26.2.3. Mladi

Ministarstvo sporta - Direktorat za mlade je putem godišnjeg Konkursa za finansiranje i sufinansiranje projekata za mlade podržalo 36 projekata u iznosu od 170.000,00 eura

vodeći se prioritetima ekonomske i socijalne sigurnosti kroz olakšan pristup tržištu rada, pristupa kvalitetnom obrazovanju, aktivnog građanstva, adekvatnog sistema podrške za prelazak u odraslo doba i samorealizaciju, pristupa kulturnim sadržajimai adekvatnog institucionalnog i normativnog okvira omladinske politike.

U toku 2017. je donijet Pravilnik o finansiranju i sufinansiranju projekata za mlade, raspisan Godišnji konkurs za raspodjelu sredstava, oformljeno Međuresorsko koordinaciono tijelo, izrađene Smjernice za otvaranje i vođenje omladinskih klubova i centara, otvorena Lokalna kancelarija za saradnju mladih Zapadnog Balkana i uspješno se sarađuje sa domaćim i međunarodnim partnerima na polju omladinske politike.

3.27. POGLAVLJE 27: ŽIVOTNA SREDINA I KLIMATSKE PROMJENE

3.27.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

Crna Gora je usvajanjem *Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena s Akcionim planom za period 2016-2020* (Strategija sa AP) na sjednici Vlade 28. VII 2016, kojom je ispunjeno početno mjerilo**,** prikazala svoj strateški pristup u preuzimanju i primjeni pravne tekovine Evropske unije (EU) za ovu oblast.

Crna Gora je u martu 2017. obaviještena od Savjeta ministara EU da je, nakon razmatranja Izvještaja o ispunjenju početnog mjerila za Poglavlje 27, EU **zaključila da se Crna Gora smatra dovoljno spremnom da u ovoj fazi otpočne pregovore u Poglavlju 27**. Time je Crna Gora i **formalno pozvana da dostavi Pregovaračku poziciju u cilju održavanja Međuvladine konferencije za otvaranje poglavlja**.

Pored navedenog, uspostavljen je mehanizam kontinuiranog monitoringa realizacije svih mjera i nivoa postizanja projektovanih ciljeva definisanih Akcionim planom Strategije, kroz redovno kvartalno izvještavanje ka Vladi i EK.

U oblasti **horizontalnog zakonodavstva**, postignuta je transpozicija INSPIRE Direktive, donošenjem Zakon o infrastrukturi prostornih podataka („Sl. list CG“ br. 37/17), koja će kroz izradu podzakonskih akata biti u cjelosti prenesena. U finalnoj fazi je realizacija projekta „**Program uspostavljanja Eko fonda u Crnoj Gori**“, koji će rezultirati izradom sveobuhvatnog modela uspostavljanja Eko fonda u Crnoj Gori.

Ostvaren je napredak u oblasti **kvaliteta vazduha**, i to u pogledu daljeg usklađivanja sa Direktivom o smanjenju sadržaja sumpora u određenim tečnim gorivima, dok je ujedno donijet Akcioni plan za period 2017-2020. uz Nacionalnu strategiju za upravljanje kvalitetom vazduha, koji predstavlja mehanizam kontinuiranog monitoringa realizacije mjera. Započeta je realizacija IPA projekta „**Jačanje kapaciteta za upravljanje kvalitetom vazduha u Crnoj Gori**“, koji će obezbijediti bolju implementacija Direktive 2008/50/EZ o

kvalitetu vazduha i čistijem vazduhu u Evropi i Direktive 2004/107/EZ o arsenu, kadmijumu, živi, niklu i policikličnim aromatičnim ugljovodonicima u vazduhu.

Kada je riječ o **upravljanju otpadom** unaprijeđeno je sprovođenje Zakona o upravljanju otpadom, posebno u dijelu nelegalnog odlaganja otpada, privremenih odlagališta i nastavka izgradnje prateće infrastrukture, kroz realizaciju brojnih projekata. Takođe, pažnja je posvećena i donošenju i implementaciji Lokalnih planova upravljanja otpadom.

Značajan iskorak u oblasti **kvaliteta voda** ostvaren je donošenjem Zakona o upravljanju komunalnim otpadnim vodama („Sl. list CG", br. 2/17), kojim je prenijeta Direktiva 91/271/EEZ o komunalnim otpadnim vodama. Takođe, tokom 2017. usvojena je Strategija upravljanja vodama, kao i Odluka o određivanju osjetljivih područja dunavskog i jadranskog sliva. Nastavljena je izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda (PPOV), kao i kanalizacione i vodovodne mreže. U toku je realizacija projekta "**Jačanje kapaciteta za implementaciju Okvirne direktive o vodama u Crnoj Gori**".

Kada je riječ o **zaštiti prirode** intenzivirane su aktivnosti na realizacija IPA projekta "Uspostavljanje NATURA 2000 mreže", dok je ujedno usvojen set propisa kojim se postiže dalja transpozicija Direktiva Savjeta 92/43/EEZ i Direktiva 2009/147/EZ, kao i podzakonskih akata vezanih za Konvenciju o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje faune i flore (CITES). Uloženi su odlučni napori u pogledu uspostavljanja zaštite Ulcinjske solane, kroz izradu Studije zaštite koja je u finalnoj fazi.

U oblasti **industrijskog zagađenja** intenzivirane su aktivnosti na realizaciji projekta sa Svjetskom bankom „Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje", koji ima za cilj sanaciju i remedijaciju 4 identifikovane tzv. „crne ekološke tačke". Takođe, nastavljeno je usklađivanje s pravnom tekovinom EU kroz donošenje niza akata.

Kada je riječ o **hemikalijama** usvajanjem novog Zakona o hemikalijama ("Sl. list CG", br. 51/17), kao i brojnih podzakonskih akata ostvarena je dalja transpozicija propisa u ovoj oblasti, kao i osnov za implementaciju. Vlada je usvojila Izvještaj o sprovođenju Strategije upravljanja hemikalijama 2015-2018, za 2016. Donešen je i Zakon o potvrđivanju Amandmana na Stokholmsku konvenciju o dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama, usvojenih na šestom i sedmom zasijedanju Konferencije Potpisnica. U toku je realizacija projekata: **„Priprema za ratifikovanje i implementaciju Minamata Konvencije o živi – inicijalna procjena za Crnu Goru**" i **„Revizija Nacionalnog plana implementacije Stokholmske konvencije o dugotrajnim organskim zagađivačima (POPs)".**

U oblasti **buke** nastavljeno je sa daljim usklađivanjem propisa, dok će izrada strateških karata otpočeti tokom 2018, kada će biti na raspolaganju finansijska sredstva za isto.

U oblasti **civilne zaštite** intenzivirane su aktivnosti na usklađivanju nacionalnih propisa sa propisima EU u ovoj oblasti.

Kada je riječ o **klimatskim promjenama**, ratifikacijom Pariškog sporazuma započet je proces pružanja doprinosa istom, a u skladu s Klimatskim i energetskim okvirom EU do 2030. Uloženi su dodatni napori za usklađivanje s pravnom tekovinom EU u ovoj oblasti.

3.27.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

3.27.2.1. Horizontalno zakonodavstvo

Strategijski okvir

Vlada je 2. II 2017. usvojila Izvještaj o implementaciji Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena s Akcionim planom za period 2016-2020. (Strategija s AP) za izvještajni period jul 2016 – decembar 2017. (I Izvještaj)

Vlada je 20. IV 2017. usvojila Izvještaj o implementaciji Strategija s AP za izvještajni period januar-mart 2017. (II Izvještaj).

Vlada je 12. VII 2017. usvojila Izvještaj o implementaciji Strategija s AP za izvještajni period april – jun 2017. (III Izvještaj).

Vlada je 12. VII 2017. usvojila Plan reorganizacije i jačanja administrativnih kapaciteta za sektore životne sredine i klimatskih promjena u Crnoj Gori za period 2017- 2020, čija izrada je bila predviđena Strategijom s AP.

Normativni okvir

Skupština je 14. VI 2017. donijela Zakon o infrastrukturi prostornih podataka („Sl. list CG“ br. 37/17). Ovaj zakon usaglašen je sa Direktivom 2007/2/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 14. III 2007. kojom se uspostavlja Infrastruktura za prostorne podatke u Evropskoj zajednici (INSPIRE).

Vlada je u januaru 2017. usvojila Program monitoringa životne sredine za 2017.

Vlada je u aprilu i septembru usvojila Izvještaje o realizaciji mjera iz Akcionog plana za smanjenje negativnog uticaja na životnu sredinu, za period jun-decembar 2016, odnosno januar-jun 2017.

Ministarstvo održivog razvoja i turizma donijelo je Pravilnik o kriterijumima koje treba da ispunjava referentna laboratorija za monitoring životne sredine („Sl. list CG“, br. 11/17).

Vlada je na sjednici održanoj 19. X 2017. usvojila Informaciju o stanju životne sredine sa Prijedlogom mjera za smanjenje negativnog uticaja na životnu sredinu.

Bilans ostvarenih rezultata

Uspostavljanje Eko fonda koje je Zakonom o životnoj sredini („Sl. list CG“ br. 52/16) predviđeno do avgusta 2018. realizuje se kroz projekat „**Program uspostavljanja Eko fonda u Crnoj Gori**“, koji je počeo sa realizacijom 1. IV 2017. Projekat je rezultirao izradom Situacione analize crnogorskog zakonodavnog, finansijskog i institucionalnog okvira za uspostavljanje Eko fonda u Crnoj Gori, kao i Predlogom potencijalnih modela funkcionisanja Eko fonda. Takođe, kroz projekat je pripremljen i Predlog Programa rada i Finansijski plan Eko-fonda, kao i Predlog pravnih akata neophodnih za uspostavljanje i funkcionisanje Eko-fonda.

3.27.2.2. Kvalitet vazduha

Normativni okvir

Vlada je 17. III 2017. donijela Uredbu o graničnim vrijednostima sadržaja zagađujućih materija u tečnim gorivima naftnog porijekla ("Sl. list CG", br. 17/17). Uredbom je u potpunosti prenijeta Direktiva EU/2016/802 o smanjenju sadržaja sumpora u određenim tečnim gorivima i Odluka EU/2015/253 o utvrđivanju pravila uzorkovanja i izvještavanja o sadržaju sumpora u brodskim gorivima.

Ministarstvo održivog razvoja i turizma je 19. V 2017. donijelo Program praćenja kvaliteta tečnih goriva naftnog porijekla za 2017. („Sl. list CG“, br. 33/17).

Bilans ostvarenih rezultata

Vlada je 20. IV 2017. usvojila **Četvrti izvještaj o sprovođenju Nacionalne strategije za upravljanje kvalitetom vazduha** i donijela **Akcioni plan za period od 2017-2020**, u skladu sa kojim je stepen realizacije mjera predviđenih strategijom u proteklom četvorogodišnjem periodu (2013-2016) sljedeći: od planirane 52 mjere, 76.9% mjera je potpuno realizovano, realizacija 8% mjera je u toku, dok je 8% mjera prenešeno u Akcioni plan za period od 2017-2020. Novim Akcionim planom predviđeno je sprovođenje 43 mjere za čije je sprovođenje potrebno 23.287.500 eura. Značajan dio ovih sredstava (13.992.500 eura, odnosno 60%) već je obezbjeđen kroz kreditni aranžman sa Svjetskom bankom i IPA instrument.

Agencija za zaštitu prirode i životne sredine u saradnji sa Ministarstvom održivog razvoja i turizma i Opštinom Pljevlja, uz učešće drugih relevantnih institucija i predstavnika civilnog sektora, usvojila je Kratkoročni akcioni plan za Opštinu Pljevlja u slučaju prekoračenja ili rizika od prekoračenja praga upozoravanja za sumpor(IV)oksid SO2, u skladu sa članom 23 Zakona o zaštiti vazduha ("Sl. list CG", br. 25/10 i 43/15), odnosno članom 24 Direktive 2008/50/EZ o kvalitetu vazduha i čistijem vazduhu u Evropi.

Potpisivanjem ugovora 20. VII 2017. započela je prva faza implementacije IPA projekta „**Jačanje kapaciteta za upravljanje kvalitetom vazduha u Crnoj Gori**“ (2014/032-803.09/ENV/SER). Projektom će se obezbijediti bolja implementacija Direktive

2008/50/EZ o kvalitetu vazduha i čistijem vazduhu u Evropi i Direktive 2004/107/EZ o arsenu, kadmijumu, živi, niklu i policikličnim aromatičnim ugljovodonicima u vazduhu, kroz reviziju i proširenje mreže za praćenje kvaliteta vazduha u Crnoj Gori i nabavku nedostajuće opreme.

3.27.2.3. Upravljanje otpadom

Normativni okvir

Ministarstvo održivog razvoja i turizma donijelo je sljedeće propise:

- Pravilnik o sadržaju zahtjeva i dokumentaciji za izdavanje dozvole za preradu i/ili zbrinjavanje otpada iz rudarstva ("Sl. list CG", br. 78/16);
- Pravilnik o klasifikaciji i katalogu otpada („Sl. list CG“, br. 83/16)
- Pravilnik o bližem sadržaju dokumentacije koja se podnosi uz zahtjev za izdavanje dozvole za uvoz, izvoz i tranzit neopasnog otpada i izvoz i tranzit otpada, listi klasifikacije otpada i sadržaju i načinu vođenja registra izdatih dozvola („Sl. list CG“, br 83/16.).

Vlada je 21. IV 2017. donijela Uredbu o kriterijumima za prestanak statusa otpada za pojedine vrste otpada („Sl. list CG“, br. 26/17).

Bilans ostvarenih rezultata

Ministarstvo održivog razvoja i turizma je 19. IX 2017. realizovalo projekat sanacije neuređenog odlagališta u opštini Žabljak. Sredstva u iznosu od 485.000 eura obezbijeđena su kroz Program međunarodne saradnje Republike Slovenije i Crne Gore.

Početkom avgusta 2017. završena je izgradnja postrojenja za tretman ocjednih voda na deponiji „Livade“ u Glavnom gradu Podgorici. Sredstva u iznosu od 1.9 miliona eura obezbijeđena su kreditom Evropske investicione banke.

3.27.2.4 Kvalitet voda

Normativni okvir

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja donijelo je Operativni plan zaštite od štetnog dejstva voda, za vode od značaja za Crnu Goru za 2017. (“Sl. list CG”, br. 78/16)

Skupština je u decembru 2016. donijela Zakon o upravljanju komunalnim otpadnim vodama („Sl. list CG“, br. 2/17).

Vlada je 9. II 2017. donijela Opšti plan zaštite od štetnog dejstva voda, za vode od značaja za Crnu Goru, za period od 2017. do 2022. (“Sl. list CG”, br. 17/17)

Vlada je 23. III 2017. usvojila „Projekciju dugoročnog snabdijevanja vodom Crne Gore do 2040“.

Vlada je 22. VI 2017. donijela Odluku o određivanju osjetljivih područja dunavskog i jadranskog sliva („Sl. list CG“, br. 46/17)

Vlada je 30. VI 2017. donijela Strategiju upravljanja vodama.

Vlada je 28. IX 2017. utvrdila Predlog Zakona o obezbjeđivanju zdravstveno ispravne vode za ljudsku upotrebu.

Ministarstvo zdravlja donijelo je Program ispitivanja kvaliteta vode za vodosnabdijevanje na vodozahvatima za 2017. godinu („Sl. list CG“, br. 12/17)

Bilans ostvarenih rezultata

Izgrađeno je postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda (PPOV) u opštini Herceg Novi, kapaciteta 65.300 ekvivalent stanovnika u iznosu od 8,888 miliona eura;

Izgrađeno je 17,6 km kanalizacione i 14,5 km vodovodne mreže u opštini Tivat u iznosu od 9,5 miliona eura;

Izgrađeno je PPOV u opštini Šavnik u iznosu od 250 000 eura.

Nastavljena je realizacija velikog broja infrastrukturnih projekata koji imaju višegodišnji karaker (PPOV u Pljevljima i Beranama, kanalizacione mreže u Herceg Novom, Baru, Bijelom Polju i sl.).

Potpisani su ugovori za projekte u oblasti otpadnih voda za Glavni grad Podgoricu (PPOV, kolektorski sistem, sistem za tretman kanalizacionog mulja) u iznosu od 50,35 miliona eura i realizuju se uz podršku KfW banke, i to kroz:

- grant sredstva u iznosu od 10,15 miliona eura (dodijeljena sredstva od 1,15 miliona eura za konsultantske usluge, i dodijeljena WBIF grant sredstva u iznosu od 9 miliona eura);
- ugovor o zajmu sa KfW bankom u iznosu od 35 miliona eura;
- preostale finansijske potrebe u iznosu oko 5,2 miliona eura će obezbjediti Glavni grad Podgorica iz sopstvenih izvora sredstva.

Raspisan je tender za projektovanje i izgradnju PPOV i kolektorskog sistema u Danilovgradu u iznosu od 3,95 miliona eura. Sredstva su obezbjeđana iz kredita EBRD-a.

Projekat "**Jačanje kapaciteta za implementaciju Okvirne direktive o vodama u Crnoj Gori**" otpočeo je sa realizacijom 27. II 2017. i trajaće 3 godine. Projekat ima za cilj da doprinese implementaciji Okvirne direktive o vodama (ODV), a obuhvatiće teritoriju Crne Gore, uključujući oba sliva sa većim rijekama: Dunavski sliv (Piva, Tara, Ćehotina, Lim i Ibar) i Jadranski sliv (Zeta, Morača, Bojana, Cijevna i Sutorina).

3.27.2.5. Zaštita prirode

Normativni okvir

Vlada je 10. XI 2016. usvojila planove upravljanja nacionalnim parkovima za period 2016-2020.

Ministarstvo održivog razvoja i turizma donijelo je sljedeće propise:

- Pravilnik o bližem sadržaju Studije o ocjeni prihvatljivosti za područje ekološke mreže („Sl. list CG", br. 45/17);
- Pravilnik o kriterijumima za utvrđivanje područja ekološke mreže („Sl. list CG", br. 45/17);
- Pravilnik o bližim uslovima za promet zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva („Sl. list CG“ br. 61/17).

Bilans ostvarenih rezultata

Ministarstvo održivog razvoja i turizma je 13. II 2017. otpočelo realizaciju projekta „**Finalizacija Studije zaštite Ulcinjske Solane**“ za koji su obezbijeđena sredstva u iznosu od 300.000, 00 eura kroz Instrument za Evropsku integraciju, a čija realizacija je planirana do novembra 2017. Projekat će rezultirati konkretnim predlozima za uspostavljanje modela upravljanja Ulcinjskom solanom kako bi se obezbijedila održiva zaštita ovog područja, dok će ujedno biti definisana potrebna finansijska sredstva za početna ulaganja u infrastrukturu neophodnu za proizvodnju soli, njeno održavanje i operativne troškove na godišnjem nivou, kao i potencijalni izvori finansiranja.

Finalni Nacrt Studije zaštite urađen je 16. IX 2017, dok je u toku prikupljanje sugestija i komentara.

Vlada je 23. II 2017. donijela Odluku o donošenju Prostorno-urbanističkog plana Opštine Ulcinj kojim je područje Solane predviđeno za zaštitu.

Aneksom ugovora potpisanim u avgustu 2017. Javno preduzeće za Nacionalne parkove Crne Gore produžilo je zakup Ulcinjske solane na period od godinu dana. Takođe, 23. IX 2017. puštena je u rad nova pumpa na pumpnom postrojenju Đerane, čime će se, pored postojeće koja je u ispravnom stanju, osigurati uspostavljanje potrebnog režima vode u periodima koji su najzahtjevniji za održavanje bioloških optimuma potrebnih za očuvanje biodiverziteta na Solani.

U okviru projekta “**Uspostavljanje NATURA 2000 mreže**”, koji je otpočeo 26. IV 2016, realizovane su sledeće aktivnosti u izvještajnom periodu:

- Izrađen je Rečnik pojmova vezan za Naturu 2000;

- Izrađen je vodič za obaveze, glavne aktivnosti i faze u skladu sa Direktivom o pticama i Direktivom o staništima;
- Provjera i dopuna referentnih lista za vrste i staništa je u toku;
- Utvrđivanje koncepta za Naturu 2000 je u toku;
- Eksperti za staništa, ribe, kao i ostale vrste otpočeli su terenske aktivnosti tokom januara- maja 2017;
- Izrađena je finalna referentna lista ptičijih vrsta u Crnoj Gori;
- Usvojeni su i izrađeni kriterijumi za odabir SPA područja u Crnoj Gori;
- Terenska istraživanja ornitologa otpočela su tokom marta 2017. i kontinuirano se odvijaju.

Takođe, kroz projekat „**Promovisanje upravljanja zaštićenim oblastima kroz integrisanu zaštitu ekosistema mora i priobalja na Primorju Crne Gore**“, koji će biti finaniran iz Globalnog fonda za životnu sredinu (GEF) unaprijediće se baza podataka o morskim staništima i vrstama odnosno doprinijeće se prikupljanju dodatnih podataka za definisanje predloga morskih područja koja će biti sastavni dio predloga Nature 2000. Projekat je odobren 21.VII 2017. Dodatni podaci o morskim staništima i vrstama očekuju se i kroz projekat „**Implementacija ekosistemskog pristupa na Jadranskom moru kroz Prostorno planiranje mora“** (od važnosti za Okvirnu direktivu o morskoj strategiji (MSFD), ali i za Direktivu o staništima) koji je odobren od strane GEF-a. Uskoro se očekuje početak realizacije oba pomenuta projekta.

Na predlog Sekretarijata Konvencije o biodiverzitetu, a u cilju poboljšanja politika u oblasti biodiverziteta, aplicirano je za dobrovoljni ***peer review*** **za Nacionalnu Strategiju biodiverziteta sa Akcionim planom za period 2016-2020.** Završena je prva od tri faze procesa peer review-a, a koja se odnosi na prikupljanje relevantnih dokumenata iz oblasti zaštite prirode, dok se realizacija druge faze očekuje u periodu od 19-25. XI 2017.

Za izradu **VI Nacionalnog izvještaja o implementaciji strategije biodiverziteta** obezbijeđena je podrška Program ujedinjenih nacija za životnu sredinu (UNEP), uz finansijsku kontribuciju GEF-a. U septembru 2017. odobrena su sredstva u iznosu od 100.000 eura, dok se očekuje početak izrade istog.

3.27.2.6 Industrijsko zagađenje

Normativni okvir

Ministarstvo održivog razvoja i turizma donijelo je sljedeće propise:

- Pravilnik o količinama opasnih materija po kategorijama kojima se određuje stepen rizika SEVESO postrojenja (“Sl. list CG”, br. 63/16)
- Pravilnik o bližem sadržaju plana prevencije i plana zaštite od udesa („Sl. list CG”, br. 67/16).

Skupština je 26. VII 2017. donijela je Zakon o potvrđivanju protokola o registrima ispuštanja i prenosa zagađujućih materija ("Sl. list CG - MU", br. 6/17).

Ministarstvo održivog razvoja i turizma donijelo je sljedeće propise: Pravilnik o bližim uslovima, kriterijumima i postupku za dobijanje prava na korišćenje ekološkog znaka („Sl. list CG", br. 50/17) i Pravilnik o bližem sadržaju i načinu vođenja katastra zagađivača životne sredine („Sl. list CG", br. 45/17).

Bilans ostvarenih rezultata

Vlada, odnosno Ministarstvo održivog razvoja i turizma i Agencija za zaštitu prirode i životne sredine kao implementaciona tijela, u saradnji sa Svjetskom bankom realizuje projekat „**Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje**". Projekat ima za cilj sanaciju i remedijaciju 4 identifikovane tzv. „crne ekološke tačke": Kombinat Aluminijuma Podgorica, Brodogradilište Bijela (deponija grita i kontaminiranog zemljišta), Termoelektrana Pljevlja (deponija pepela i šljake Maljevac) i Rudnik „Šuplja stijena" Pljevlja (flotacijsko jalovište Gradac), kao i rješavanje pitanja tretmana opasnog otpada, kroz izbor lokacije za izgradnju nacionalne deponije za opasan industrijski otpad. Tender za izvođenje radova na lokaciji Brodogradilišta završen je 23. X 2017, kada su otvorene pristigle ponude. Uz to, u toku je izbor obrađivača Glavnog projekta remedijacije jalovišta Gradac, aktivnosti na potpisivanju podkreditnog ugovora sa EPCG za sanaciju deponije Maljevac, kao i izrada Plana sanacije KAP-a.

3.27.2.7. Hemikalije

Normativni okvir

Ministarstvo održivog razvoja i turizma donijelo je Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o sadržaju bezbjednosnog lista za hemikalije ("Sl list CG", br. 083/16, od 31. XII 2016.) kojim je prenešena Regulativa komisije (EU) 2015/830 od 28. V 2015. o izmjeni Uredbe (EZ) br. 1907/2006 Europskog parlamenta i Vijeća o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničavanju hemikalija (REACH), Pravilnik o bližem sadržaju prethodnog obavještavanja za izvoz hemikalija ("Sl list CG", br. 61/17 od 2. X 2017.), kojim su prenešene sve izmjene Aneksa I Regulative (EU) br. 649/ o izvozu i uvozu opasnih hemikalija i Pravilnik o listi supstanci koje izazivaju visoku zabrinutost ("Sl list CG", br. 65/17 od 13. X 2017.) kojim je prenijeta Regulativa komisije (EU) 2017/999 o izmjeni Priloga XIV REACH Regulative.

Na osnovu Zakona o biocidnim proizvodima ("Sl. list CG", br. 54/16) Ministarstvo održivog razvoja i turizma donijelo je sljedeće propise:

- Pravilnik o vrstama biocidnih proizvoda ("Sl. list CG", br. 66/16);
- Pravilnik o sadržaju izvještaja o uvozu biocidnih proizvoda ("Sl. list CG", br. 69/16);

- Pravilnik o listama aktivnih supstanci koje su dozvoljene za upotrebu u biocidnim proizvodima i biocidnim proizvodima manjeg rizika ("Sl list CG", br. 72/16).
- Pravilnik o bližem sadržaju tehničkog dosijea i osnovnih podataka o biocidnim proizvodima („Sl. list CG“, br. 05/17);
- Pravilnik o metodama ispitivanja efikasnosti biocidnog proizvoda („Sl.i list CG“, br. 05/17);
- Pravilnik o sadržaju zahtjeva za izdavanje dozvole za biocidne proizvode ("Sl list CG", br. 17/17);
- Pravilnik o uslovima u pogledu kadra, prostora i opreme za pravna lica koja profesionalno koriste biocidne proizvode ("Sl. list CG", br. 26/17).

Navedenim pravilnicima prenijeta je Regulativa o biocidnim proizvodima (BPR Uredba (EU) 528/2012).

Vlada je 6. IV 2017. usvojila Izvještaj o sprovođenju Strategije upravljanja hemikalijama 2015-2018, za 2016.

Skupština je 26. VII 2017. donijela novi Zakon o hemikalijama (“Sl. list CG“, br. 51/17). Glavne promjene koje navedeni zakon uvodi su dodatno usaglašavanje sa legislativom EU (Regulativa (EZ) br. 1907/2006 Evropskog parlamenta i Savjeta od 18. XII 2006. o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničavanju hemikalija (REACH) i osnivanju Evropske agencije za hemikalije, Regulativa (EZ) br. 1272/2008 Evropskog parlamenta i Savjeta od 16. XII 2008. o klasifikaciji, označavanju i pakovanju supstanci i smješa, Regulativa (EU) br. 649/2012 Evropskog parlamenta i Savjeta od 4. VII 2012. o izvozu i uvozu opasnih hemikalija, Regulativa (EZ) br. 648/2004 Evropskog parlamenta i Savjeta od 31. III 2004. o detergentima i Direktiva 2004/10/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 11. II 2004. o usklađivanju zakona i ostalih propisa u vezi s primjenom načela dobre laboratorijske prakse i provjeri njihove primjene u ispitivanju hemijskih supstanci), kao i podjela inspekcijskog nadzora nad sprovođenjem ovog zakona između ekološke i sanitarne inspekcije. Takođe, novine su i upis internih i prevezenih izolovanih intermedijera u registar, reklamiranje hemikalija, obaveze zastupnika proizvođača, informisanje javnosti o rizicima i ostale odgovornosti.

Skupština je 11. X 2017. donijela Zakona o potvrđivanju Amandmana na Stokholmsku konvenciju o dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama, usvojenih na šestom i sedmom zasijedanju Konferencije Potpisnica.

Bilans ostvarenih rezultata

Kroz projekat **„Priprema za ratifikovanje i implementaciju Minamata Konvencije o živi – inicijalna procjena za Crnu Goru**“ urađen je Predlog inicijalne pocjene žive u Crnoj Gori.

Takođe, u toku je ažuriranje inventara za stare dugotrajne organske zagađivače (POPs), izrada inventara novih POPsova, kao i procjena nacionalne infrastrukture i kapaciteta, izrada akcionih planova i izrada ažuriranog Nacionalnog implementacionog plana (NIP), kroz projekat: **„Revizija Nacionalnog plana implementacije Stokholmske konvencije o dugotrajnim organskim zagađivačima (POPs)“.**

U saradnji Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja i Ministarstva održivog razvoja i turizma pripremljene su **Smjernice za razlikovanje sredstava za zaštitu bilja od biocidnih proizvoda.**

3.27.2.8. Buka

Normativni okvir

Ministarstvo održivog razvoja i turizma donijelo je Pravilnik o metodama izračunavanja i mjerenja nivoa buke u životnoj sredini („Sl. list CG“, br. 17/17) kojim je u potpunosti prenešena Direktiva (EU) 2015/996 kojom se uspostavljaju zajedničke metode za procjenu buke, u skladu sa Direktivom 2002/49/EZ.

Bilans ostvarenih rezultata

Sredstva za ovu oblast, uključujući **izradu strateških karata buke**, planirana su u iznosu od 352 000 eura kroz IPA II - Akcioni dokument za 2016. koji je usvojen 2. XII 2016, dok će sredstva biti na raspolaganju nakon potpisivanja finansijskog sporazuma, tokom 2018.

3.27.2.9. Civilna zaštita

Normativni okvir

Skupština je 30. VII 2016. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti i spašavanju (“Sl. list CG”, br. 54/16), a čija primjena je počela 1. VII 2017. Glavne promjene koje izmjene i dopune ovog Zakona uvode su: rukovođenje i koordiniranje na poslovima zaštite i spašavanja, planiranje u oblasti zaštite i spašavanja, obrazovanje Fonda za finansiranje poslova zaštite i spašavanja kao i stvaranje pravnog okvira za donošenje podzakonskih akata za oblast zaštite i spašavanja.

Ministarstvo unutrašnjih poslova donijelo je sljedeće propise:

- Pravilnik o knjižici civilne zaštite (“Sl. list CG”, br. 13/17);
- Pravilnik o sadržaju i metodologiji izrade, načinu usaglašavanja, ažuriranja i čuvanja elaborata o procjeni rizika na osnovu kojih se izrađuju planovi zaštite i spašavanja (“Sl. list CG”, br. 31/17);
- Pravilnik o bližem sadržaju i metodologiji izrade, načinu usaglašavanja, ažuriranja i čuvanja planova zaštite i spašavanja (“Sl. list CG”, br. 34/17);
- Pravilnik o jedinstvenim znakovima za uzbunjivanje i načinu obavještavanja i uzbunjivanja (“Sl. list CG”, br. 34/17);

- Pravilnik o načinu organizovanja i angažovanju jedinica civilne zaštite ("Sl. list CG", br. 38/17);
- Pravilnik o visini i načinu utvrđivanja naknada u vezi izvršavanja materijalne obaveze u zaštiti i spašavanju ("Sl.list CG", br. 39/17);
- Pravilnik o sadržaju i obrazcu evidencije o izdatim licencama za izradu planova zaštite i spašavanja privrednih društava, drugih pravnih lica i preduzetnika ("Sl. list CG", br. 48/17);
- Rješenje o imenovanju koordinacionog tima za zaštitu i spašavanje ("Sl. list CG", br. 52/17);
- Rješenje o imenovanju Operativnog štaba za zaštitu i spašavanje ("Sl. list CG", broj 52/17 od 8. VIII 2017.).

3.27.2.10. Klimatske promjene

Normativni okvir

Skupština je 11. X 2017. donijela Zakon o potvrđivanju Pariškog sporazuma, čime se Crna Gora obavezala da će smanjiti emisije GHG za 30% u odnosu na baznu 1990, tj. najmanje 1.572 kilotona, na nivo od 3.667 kilotona ili manje.

Ministarstvo održivog razvoja i turizma donijelo je sljedeće propise:

- Pravilnik o bližem sadržaju oznaka, vodiča, postera, displeja i promotivne literature i materijala o potrošnji goriva i emisijama ugljendioksida iz novih putničkih vozila ("Sl. list CG". br. 040/17 od 27.VI 2017) čime je postignuta dalja harmonizacija sa Direktivom 1999/94/EZ o informisanju potrošača u vezi potrošnje goriva i emisijama CO_2 prilikom kupovine novih automobila.
- Pravilnik o metodologiji za izračunavanje uticaja biogoriva na emisiju gasova sa efektom staklene bašte ("Sl. list CG", br. 45/17) čime je postignuta dalja harmonizacija sa Direktivom 2009/30/EZ o mehanizmu praćenja i smanjenja emisija GHG iz goriva.
- Pravilnik o načinu izrade i sadržaju inventara emisija gasova sa efektom staklene bašte, ("Sl. list CG", br. 66/17).

Bilans ostvarenih rezultata

Ministarstvo trenutno realizuje tri projekta u oblasti klimatskih promjena:

- Izrada Trećeg nacionalnog izvještaja Crne Gore o klimatskim projenama;
- Izrada Drugog dvogodišnjeg ažuriranog izvještaja Crne Gore o klimatskim promjenama;
- Adaptacija na klimatske promjene kroz upravljanje rizicima od poplava u zemljama Zapadnog Balkana.

Ministarstvo održivog razvoja i turizma je uradilo finansijsku ***Analizu o načinu i troškovima sprovođenja Pariskog sporazuma*** i Namjeravanog nacionalno utvrđenog doprinosa (INDC), u cilju ratifikacije Pariskog sporazuma**.**

Ministarstvo održivog razvoja i turizma je uradilo **Uporednu analizu nacionalnog zakonodavstva i propisa EU na polju klimatskih promjena**, koji predstavlja osnovu za dalju izradu Zakona o zaštiti klime.

3.27.2.11. Jačanje administrativnih kapaciteta

U pogledu jačanja administrativnih kapaciteta, popunjena su dva radna mjesta:

- Samostalni savjetnik III–Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Direktorat za EU integracije i međunarodnu saradnju;
- Ekološki inspektor III za upravljanje hemikalijama–Uprava za inspekcijske poslove, Odsjek za ekološku inspekciju.

3.28. POGLAVLJE 28: ZAŠTITA POTROŠAČA I JAVNO ZDRAVLJE

3.28.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

3.28.1.1. Horizontalna pitanja

Glavni nosioci u sprovođenju politike zaštite potrošača su Ministarstvo ekonomije i Uprava za inspekcijske poslove, kao i druga ministarstva i organi državne uprave u čijoj su nadležnosti oblasti trgovine, elektronske trgovine i komunikacija, turizma, zdravlja, saobraćaja, medija, životne sredine, poljoprivrede, pravde, unutrašnjih poslova itd, kao i agencije te jedinice lokalne samouprave, Centralna banka, organizacije potrošača i dr. U Direkciji za zaštitu potrošača Ministarstva ekonomije trenutno su popunjena sva tri sistematizovana radna mjesta.

Ključni organ u sprovođenju potrošačkog zakonodavstva je Uprava za inspekcijske poslove preko inspekcija u svom sastavu. Ukupan broj inspektora u Upravi po aktu o sistematizaciji (novom) je 307, a zaposleno je 203 inspektora, od čega u: Tržišnoj inspekciji 45 inspektora, Zdravstveno-sanitarnoj inspekciji 20, Turističkoj inspekciji 19, Ekološkoj inspekciji 8, Inspekciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost 1, Inspekciji za usluge informacionog društva 1, Elektroenergetskoj 2, Termoenergetskoj inspekciji 1, Inspekcija za zaštitu na radu 8, Građevinskoj inspekciji 6, Rudarskoj inspekciji 2, Inspekciji za stanovanje 2 inspektora, itd. Navedene inspekcije vrše nadzor na području ekonomskih interesa potrošača i na području bezbjednosti proizvoda, ali i u ostalim upravnim oblastima iz svoje nadležnosti.

Inspekcije nadležne za kontrolu hrane od 1. VI 2017. su u Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove.

Značajnu ulogu u jačanju, koordinisanju i unapređivanju oblasti zaštite potrošača, imaju i Savjet za zaštitu potrošača, Koordinaciono tijelo za tržišni nadzor, Bankarski ombudsman i Sistem za zaštitu potrošača, kao i Odbor za vansudsko rješavanje sporova potrošača koji je uspostavljen 2009. (više nije u funkciji).

Prava potrošača u Crnoj Gori štite se, uglavnom, u upravnom postupku (inspekcijski nadzor od strane nadležnih inspekcija), kao i od strane agencija koje rješavaju po žalbama potrošača. O nadzoru u oblasti zaštite potrošača, uključujući i rješavanje žalbi, organi pripremaju izvještaje.

Zaštitom prava potrošača bavi se i NVO sektor, među kojima je glavni nosilac Centar za zaštitu potrošača (CEZAP). CEZAP je u okviru svoje organizacije stvorio mehanizam za pomoć potrošačima kada su u pitanju njihovi sporovi koji se odnose na bezbjednost i kvalitet hrane (Rezoluciona šema za potrošačke sporove). U okviru projekata podrške urađeno je puno i na podizanju nivoa svijesti potrošača u oblasti bezbjednosti hrane. U dijelu postupanja po prigovorima potrošača treba istaći da potrošač može da podnese žalbu i/ili upit CEZAP-u: lično, putem e-maila, telefona, slanjem žalbi putem pošte i sl., što se unosi u bazu podataka. Ova organizacija potrošačima pruža savjete, posreduje u rješavanju problema sa trgovcima i pružaocima usluga, upućuje žalbe nadležnim inspekcijskim službama, kao i dopise pojednim institucijama nadležnim za ovu oblast. Pored navedenog, ostvaruje saradnju sa Ministarstvom ekonomije (Direktoratom za razvoj nacionalnog brenda i zaštitu potrošača) i Upravom za inspekcijske poslove povodom žalbi potrošača, kao i sa ostalim organima i institucijama (npr. Agencija za elektronske komunikacije i dr.).

Osim navedenog, potrošačima je na raspolaganju i sudska zaštita Naime, na konkurs (i ponovljeni) za izbor članova odbora nije bilo prijavljenih kandidata.

U cilju informisanja potrošača i podizanja svijesti o značaju i načinima zaštite prava potrošača, pored redovne komunikacije sa potrošačima putem medija, sprovode se aktivnosti u okviru projekata podrške. Kroz partnerski odnos CEZAP-a sa Ministarstvom ekonomije, Upravom za inspekcijske poslove i drugim institucijama nadležnim za zaštitu potrošača, sprovode se projekti kojima se nastoji podići javna svijest i znanje o potrebi zaštite potrošača u Crnoj Gori. Inače, redovna aktivnost CEZAP-a je informisanje potrošača o aktuelnim problemima u oblasti zaštite potrošača (telekomunikacije, energetika, komunalne, finansijske usluge, prava po osnovu različitih oblika kupovine itd.) putem različitih medija - TV, radija, štampe i dr.

3.28.1.2. Pitanja vezana za bezbjednost

Područje opšte bezbjednosti proizvoda uređeno je Zakonom o opštoj bezbjednosti proizvoda, kao i podzakonskim aktima donijetim na osnovu ovog zakona. Jedan od ključnih dokumenata za planiranje nadzora u ovoj oblasti jeste Opšti program tržišnog nadzora koji se donosi na godišnjem nivo i obuhvata plan aktivnosti nadzora grupa proizvoda svih institucija nadležnih za tržišni nadzor u Crnoj Gori. Navedeni program donosi Koordinaciono tijelo za tržišni nadzor, na osnovu Zakona o nadzoru proizvoda na tržištu, polazeći od sektorskih programa. Nadležne inspekcije o sprovedenom nadzoru dostavljaju izvještaj, koji razmatra Koordinaciono tijelo i priprema opšti (godišnji) izvještaj o nadzoru na tržištu. Inače, Koordinaciono tijelo koje vrši koordinaciju tržišnog nadzora obrazuje Vlada, a čine ga predstavnici organa nadležnih za nadzor na tržištu Uprava za inspekcijske poslove, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva i Ministarstvo unutrašnjih poslova), carinskog organa i Ministartsva ekonomije kao nadležnog za infrastrukturu klvaliteta. Ovlašćenja i mjere inspektora, osim Zakonom o opštoj bezbjednosti proizvoda, propisane su i Zakonom o nadzoru proizvoda na tržištu, koji je djelimično usaglašen s Regulativom 765/2008, kao i Zakonom o inspekcijskom nadzoru.

Crna Gora je u skladu s Uredbom o načinu razmjene informacija o proizvodima koji predstavljaju rizik uspostavila Nacionalni sistem za brzu razmjenu informacija o opasnim proizvodima. Uprava za inspekcijske poslove, kao kontaktna tačka nacionalnog sistema za brzu razmjenu informacija, redovno vrši uvid u bazu podataka RAPEX i drugih baza podataka iz regiona. Putem nacionalnog sistema brze razmjene informacija o opasnim proizvodima, kontaktna tačka sistema prosljeđuje nadležnim inspekcijama (članovima sistema) informacije o opasnim proizvodima iz njihove nadležnosti za koje postoji pretpostavka da se mogu naći na tržištu. Nakon izvršenih kontrola inspekcije unose informacije o preduzetim aktivnostima u sistem. Podaci o proizvodima koji se povlače iz prometa (trajno i privremeno) prikazuju se na javnom dijelu sajta. Privremeno povučeni proizvodi se, nakon usaglašavanja s propisanim zahtjevima, uklanjaju sa sajta. Godišnji izvještaj o funkcionisanju kontaktne tačke i sistema podnosi se Vladi, a razmjena podataka o opasnim proizvodima vrši se i na regionalnom nivou (Regionalna mreža za razmjenu informacija o opasnim proizvodima).

3.28.1.3. Pitanja koja se ne tiču bezbijednosti

Područje i pitanja koja nijesu povezana s bezbjednošću proizvoda uređena su Zakonom o zaštiti potrošača, Zakonom o potrošačkim kreditima, Zakonom o turizmu, Zakonom o elektronskim komunikacijama, Zakonom o uslugama informacionog društva itd. Dodatno, Zakonom o obligacionim odnosima kao opštim zakonom, uređuju se ugovorni odnosi bez obzira na pravni status ugovornih strana i kao takav se supsidijarno primjenjuje na sva

pitanja povezana sa zaštitom potrošača koja nijesu uređena navedenim posebnim zakonima.

Tržišna inspekcija (Uprava za inspekcijske poslove) je jedna od ključnih inspekcija u zaštiti ekonomskih interesa potrošača, koja kontroliše i poštovanje propisanih obaveza u pogledu cijena potrošačkih proizvoda, kao i izdavanja računa za kupljenu robu - uslugu.

3.28.1.4. Javno zdravlje

Osnovni zakoni koji uređuju oblast javnog zdravlja su: Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Sl. list CG“, br. 3/16, 39/16 I 2/17 14/10), Zakon o zdravstvenom osiguranju („Sl. list CG“, br. 6/16 i 2/17), Zakon o hitnoj medicinskoj pomoći („Sl.list CG“, br. 49/08), Zakon o pravima pacijenata, („Sl. list CG“, br. 40/10), Zakon o zdrastvenoj njezi pacijenata („Sl. list CG“, br. 25/10), Zakon o zbirkama podataka u oblasti zdravstva („Sl. list CG“, br. 80/08), Zakon o zdravstvenoj inspekciji („Sl. list CG“, br. 30/17), Zakon o inspekcijskom nadzoru („Sl. list RCG“, br. 39/03 i „Sl. list CG“, br. 76/09 i drugi zakoni.

3.28.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

3.28.2.1. Horizontalna pitanja

Zakon o nedozvoljenom oglašavanju (“Službeni list CG”, br. 30/17) i Pravilnik o listi proizvoda, načinu isticanja i vrsti objekata u kojima se ističu obavještenja o robi na brajevom pismu (“Službeni list CG”, br. 30/17) donijeti su 10. III 2017.

Donijet je Akcioni plan za implementaciju regulative 2006/2004 o saradnji između nacionalnih tijela odgovornih za sprovođenje zakona o zaštiti potrošača. Vlada je 22. VI 2017. utvrdila novi akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave za inspekcijske poslove, kojim je, u skladu s PPCG-om 2017-2018, povećan broj inspektora za nadzor u oblasti zaštite potrošača i za sprovođenje tržišnog nadzora.

U septembru 2017. potpisan je Memorandum o saradnji između Ministarstva ekonomije i Tehnopolisa Nikšić (preduzetničko inovacioni centar) čijom realizacijom će se pristupiti otvaranju potrošačkog savjetovališta u opštini Nikšić. Takođe, Ministarstvo ekonomije je učestvovalo u ocjenjivanju projekta „podrška organizacijama civilnog društva i jačanje njihovih kapaciteta u zajednici i podizanju svijesti i unaprjeđenja pružanja usluga građanima u području zaštite potrošača“, koji je koordinirao CEMI. Kao rezultat imamo tri projekta koji se realizuju u 2017, a odnose se na podizanje svijesti i informisanost potrošača (izrada dva kratka dokumentarna filma o zaštiti potrošača, dok se treći projekat odnosi na organizovanje kviza znanja u srednjim školama u opštini Nikšić, na temu prava potrošača).

U organizaciji Uprave za inspekcijske poslove i EU Info centra, 11.VII 2017, održana je Konferencija za medije posvećena bezbjednosti igračaka u Crnoj Gori. U okviru kampanje

izrađen je informativni letak sa važnim informacijama o funkcionisanju mehanizama kontrole i zaštite u oblasti bezbjednosti igračaka, kao i savjetima za kupovinu igračaka.

3.28.2.2. Pitanja vezana za bezbjednost

Sprovođenje nadzora

U periodu januar - septembar 2017, izvršeno je 1.070 inspekcijskih pregleda u ovoj oblasti, od čega 317 pregleda u proaktivnom nadzoru (po programu - redovni, produženi) i 753 pregleda u reaktivnom nadzoru (po RAPEX obavještenjima 594 pregleda, po obavještenju proizvođača/distributera 7, po obavještenju inspektora iz nadzora 32 pregleda, po informacijama iz drugih izvora (Regionalna mreža za razmjenu informacija o opasnim proizvodima - 115 pregleda, prijave potrošača - 4 pregleda, informacija Uprave carina - 1 pregled).

Na tržištu Crne Gore u proaktivnom i reaktivnom nadzoru, pronađeno je 126 vrsta opasnih proizvoda u ukupnoj količini od 2.978 komada. Od toga, 58 vrsta u količini od 1.774 komada predstavljaju opasne proizvode sa ozbiljnim rizikom, dok je opasnih proizvoda koji ne predstavljaju ozbiljan rizik 68 vrsta u ukupnoj količini od 1.204 komada.

Po nalogu inspektora 32 vrste opasnih proizvoda u količini od 394 komada (dječja odjeća, električno kuvalo, dječji krevet na sprat, kupaći kostimi za djecu, produžni električni kablovi, ugaona brusilica) vraćene su dobavljaču/ distributeru. Podnijet je jedan zahtjev sudu za prekršaje.

3.28.2.3. Pitanja koja se ne tiču bezbijednosti

Sprovođenje nadzora

Najveći broj inspekcija koje vrše nadzor nad primjenom Zakona o zaštiti potrošača i drugih zakona koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača su u Upravi za inspekcijske poslove (Tržišna inspekcija, Turistička, Inspekcija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, Elektroenergetska, Termoenergetska, Ekološka i Zdravstveno-sanitarna inspekcija), koje su u periodu januar - septembar 2017. izvršile ukupno 11.247 inspekcijskih pregleda u skladu sa Zakonom o zaštiti potrošača, u kojima je utvrđeno 2.851 nepravilnosti, za čije otklanjanje su izrečene upravne mjere (1.341 ukazivanja i 1.341 rješenja). Za počinjene prekršaje izdato je 1.860 prekršajnih naloga i podnijeto 22 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka.

Inspekcije koje sprovode nadzor nad drugim zakonima koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača (Zakonom o turizmu, Zakonom o unutrašnjoj trgovini, Zakonom o elektronskoj trgovini, Zakonom o ljekovima, Zakonom o energetici, Zakonom o pravima pacijenata, Zakonom o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda, Zakonom o raftingu, Zakonom o skijalištu i Zakonom o zaštiti vazduha) su u periodu od januar – oktobar 2017 izvršile

ukupno 28.295 inspekcijskih pregleda, u kojima je utvrđeno 7.913 nepravilnosti, za čije otklanjanje su izrečene upravne mjere (2.535 ukazivanja i 4.750 rješenja). Za počinjene prekršaje izdato je 5.788 prekršajnih naloga i podnijeto 51 zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka.

Inspekcije Uprave su primile 929 žalbi potrošača (691 se odnosila na povredu prava iz Zakona o zaštiti potrošača i 238 na povredu prava iz drugih zakona koji sadrže oredbe o zaštiti potrošača). Od 691 žalbe po (ZZP), 24 žalbi je proslijeđeno drugom nadležnom organu na postupanje, dok su u 18 slučajeva potrošači odustali od podnesenih žalbi. Shodno navedenom, inspekcije (Tržišna, Turistička, Inspekcija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, Termoenergetska i Zdravstveno-sanitarna) su postupale po 649 žalbi, od kojih su 201 prihvaćene, 22 su djelimično prihvaćene, dok je u 426 slučajeva žalba odbijena kao neosnovana.

Od ukupno 238 primjenih žalbi (po drugim zakonima koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača- Zakon o turizmu, Zakon o unutrašnjoj trgovini, Zakon o elektronskoj trgovini, Zakon o ljekovima, Zakon o energetici, Zakon o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda i Zakon o bezbjednosti hrane) šest žalbi je proslijeđena drugom nadležnom organu na postupanje, dok su u četiri slučaja potrošači odustali od podnesenih žalbi. Shodno navedenom, inspekcije Uprave za inspekcijske poslove (Tržišna, Turistička, Inspekcija za usluge informacionog društva, Elektorenergetska i Zdravstveno-sanitarna inspekcija) su postupile po 228 žalbi, od kojih su 87 žalbi prihvaćeno, 10 je djelimično prihvaćeno, dok je 131 žalba odbijena kao neosnovana.

Tržišna inspekcija je izvršila 7.150 inspekcijskih pregleda (u skladu sa Zakonom o zaštiti potrošača), što je preko 63% od ukupnog broja inspekcijskih kontrola. Utvrdila je 2.032 nepravilnosti, što je 71% od ukupnog broja utvrđenih nepravilnosti. Za otklanjanje nepravilnosti ova inspekcija je izrekla upravne mjere (837 ukazivanja i 1.173 rješenja). Za počinjene prekršaje izdato je 1.398 prekršajnih naloga i podnijeto 22 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka. U skladu sa drugim zakonima koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača (Zakon o unutrašnjoj trgovini, Zakon o ljekovima, Zakon o energetici i Zakon o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda) Tržišna inspekcija je izvršila 14.658 inspekcijskih pregleda, u kojima je utvrđeno 6.565 nepravilnosti, za čije otklanjanje su izrečene upravne mjere (1.234 ukazivanja i 5.271 rješenja). Za počinjene prekršaje izdato je 5.424 prekršajnih naloga i podnijeto 57 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka.

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je u periodu januar – septembar 2017. primila 296 žalbi potrošača - korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga na odluke operatora po prigovorima korisnika, od čega je sedam žalbi proslijeđeno drugom nadležnom organu na postupanje, a u 92 slučaja potrošači su odustali od podnesenih žalbi. Agencija je donijela 190 odluka po žalbama korisnika i to 87

odluke kojima je usvojila žalbe (od kojih je četiti djelimično usvojila) i 103 odluke kojima su odbijene žalbe korisnika, dok je za sedam žalbi postupak u toku. U toku ove godine, utvrđeno je povećanje broja žalbi u odnosu na prethodnu godinu, a najveći broj žalbi odnosi se na račun za pružene usluge.

Agencija za nadzor osiguranja u periodu januar - septembar 2017. primila je ukupno 25 prigovora od čega je postupak okončan po 22 prigovora. Deset prigovora odnosilo se na osiguranje od autoodgovornosti, pet na osiguranje od nezgode, dva na kako osiguranje, dva na osiguranje imovine, dva na zdravstveno osiguranje (dobrovoljno i putno), jedan na osiguranje života i jedan na osiguranje odgovornosti. Od ukupnog broja prigovora, u tri slučajeva podnosiocu prigovora je isplaćen nesporni dio (dodatni iznos/korigovan propust društva), dok u devet slučajeva prigovor je odbijen kao neosnovan. Po jednom prigovoru postupak je prekinut, dok je kod devet prigovora podnosilac upućen na dostavljanje dodatne dokumentacije.

Centralna banka je u izvještajnom periodu postupila po 8 dostavljenih prigovora korisnika bankarskih usluga. U postupku neposredne kontrole kod tri banke je utvrđeno da je poslovanje potrebno uskladiti sa odredbama Zakona o potrošačkim kreditima u pogledu: nivoa informisanosti potrošača u predugovornoj fazi, bitnih elemenata ugovora, obračuna naknade u slučaju prijevremene otplate kredita, sadržaja izvještaja o stanju i prometu na računu potrošača za kredit u obliku dozvoljenog prekoračenja, obračuna i iskazivanja EKS, naloženo je otklanjanje utvrđenih nepravilnosti i preduzete aktivnosti u cilju pokretanja prekršajnih postupaka pred nadležnim sudom za prekršaje. Takođe, Centralna banka vrši kontinuiran nadzor sadržaja oglasnih poruka koje se odnose na ugovore o potrošačkim kreditima, a koje se putem sredstava javnog informisanja i internet stranica banke pružaju potrošačima.

U periodu januar-oktobar 2017, prijem kod Bankarskog ombudsmana tražilo je 370 klijenata i žiranata. Najviše je bilo korisnika kredita indeksiranih u CHF, zbog primjene Zakona o dopunama Zakona o konverziji kredita u švajcarskim francima u eure. Nije bilo prijava krivotvorenog žiranstva. Ta pojava je kod banaka i MFI znatno suzbijena ili potpuno eliminisana. U izvještajnom periodu procesuirano je 28 zahtjeva, od čega se na rad banaka odnosilo 24 prigovora, a na rad MFI četiri prigovora. Podnijeti prigovori odnose se na korišćenje svih vrsta bankarskih proizvoda, prvenstveno: krediti, depoziti, kartice, računi i dr. Od ukupnog broja klijenata i žiranata koji su se obratili Bankarskom ombudsmanu, značajan broj njih (120), je upućen na vođenje internog postupka pred bankom odnosno MFI. Klijenti i jemci koji su imali prigovore na spore sudske postupke, upućeni su kod Ombudsmana za ljudska prava i slobode.

Najveći broj klijenata bili su korisnici kredita indeksinanih u CHF, zbog neostvarivanja prava po zakonima koji regulišu ovu materiju. Jedan broj kijenata i žiranata tražili su

zaštitu zbog toga što se njihove zarade ili penzije blokirane više od 50% primanja, radi vraćanja kredita, ili imaju druge probleme sa sredstvima na tekućem računu ili bankarskim karticama. U sistemu www.potrosac.me je evidentirano 269 žalbi i šest pitanja, od kojih je 132 žalbe bilo u nadležnosti Tržišne inspekcije, 85 Inspekcije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, 21 Elektorenergetske inspekcije, 13 Turističke inspekcije, osam Metrološke inspekcije dok je po četiri žalbe bilo u nadležnosti Zdravstveno-sanitarne inspekcije i Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, a jedna u nadležnosti Ministarstva saobraćaja i pomorstva – Inspekcije za drumski saobraćaj. Jedna žalba je neraspoređena.

3.28.2.4. Javno zdravlje

Kontrola duvana

U postupku je priprema Nacrta zakona o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda u koji će biti prenijeta Direktiva 2014/40/EU. Ovim zakonom biće predložen prestanak primjene Zakona o taksama na upotrebu duvanskih proizvoda i elektroakustičnih i akustičnih uređaja u ugostiteljskim objektima („Sl. list CG“, broj 37/17) u odnosu na dopuštenost pušenja u ugostiteljskim objektima, uz plaćanje takse na upotrebu duvanskih proizvoda.

U okviru aktivnosti na prevenciji bolesti izazvanih upotrebom duvanskih proizvoda, Centar za promociju zdravlja Instituta za javno zdravlje sprovodi edukaciju za mlade po školama, a informiše i populaciju putem štampanih i elektronskih medija o štetnim uticajima duvanskog dima a u savjetovalištima za mlade domova zdravlja, u okviru centara za prevenciju vrši se promocija odvikavanja mladih od pušenja. Javna ustanova za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci na Kakarickoj gori organizuje radionice i edukativna predavanja u cilju prevencije svih oblika zavisnosti.

Prikaz podataka o prevalenci pušenja u opštoj populaciji u Crnoj Gori, odnosno populaciji starosti 15 do 64 godina, iz „Istraživanja o kvalitetu života, životnim stilovima i zdravstvenim rizicima stanovnika Crne Gore“, po svim relevantnim indikatorima, sprovedeno 2017. Više od trećine (35,4%) odraslih (starosti 15 do 64 godina) je prijavilo aktivno pušenje 17,1% je pušilo u nekom trenutku u životu i kasnije prestalo pušiti, dok je 47,6% ispitanika prijavilo apstinenciju od pušenja tokom čitavog života. U subpopulaciji mladih odraslih (starosti 15 do 34 godine), svaki četvrti (25,5%) je prijavio aktivno pušenje, 13% je ostavilo pušenje, dok većina ispitanika u ovoj subpopulaciji nikada nije pušila (61,4%). Skoro jedan od pet mladih starosne dobi između 15 i 24 godine aktivno puši (18,7%). Svaka deseta osoba ove starosne dobi je nekad pušila pa je prestala. 71% mladih ispitanika nikada nije pušilo. Što se tiče zastupljenosti pušenja kod pripadnika različitih polova, 36,2% odraslih muškaraca u Crnoj Gori aktivno puši, naspram 34,5% žena. Nešto više muškaraca nego žena ostavilo je pušenje (17,5% u odnosu na 16,6%), a

nešto više žena nego muškaraca apstiniralo je od pušenja tokom cijelog života (48,9% žena i 46,3% muškaraca). Učestalost pušenja među pušačima izražava se kao količina ispušenih cigareta dnevno u posljednjih 30 dana. 3% odraslih pušača (3,0% muškaraca i 2,9% žena) ne puše svaki dan, a 4,4% (4,6% muškaraca, 4,2 žena) puše do pet cigareta dnevno. 12,6% odraslih puši od pet do deset cigareta dnevno. Većina pušača ipak puši značajno više - skoro polovina (46,6%) puši od deset do dvadeset cigareta dnevno, dok više od trećine - 33,4%, puši više od jednog pakla cigareta dnevno. Među njima jedan u dvadeset pušača (4,7%) puši više od dva pakovanja dnevno.

Inspektori zdravstveno-sanitarne inspekcije izvršili su 928 inspekcijskih pregleda i utvrdili 17 nepravilnosti koje su se odnosile na neisticanje oznaka o zabrani pušenja i upotrebu duvanskih proizvoda u radnom prostoru i izrečeno je 14 novčanih kazni. Tržišna inspekcija ja izvršila 453 inspekcijska pregleda, u kojima je utvrđeno 7 nepravilnosti neisticanja oznake zabrane prodaje licima mlađim od 18 godina.

Krv, tkiva, ćelije i organi

U oblasti krvi donijet je Pravilnik o izmjenama Pravilnika o obimu ljekarskog pregleda i kriterijumima za utvrđivanje podobnosti davalaca krvi ili komponenti krvi* ("Sl.list CG", br. 62/16). Sprovedeno je niz aktivnosti na povećanju dobrovoljnog davalaštva krvi, u saradnji sa Crvenim krstom, medijima obrazovnim ustanovama i drugim subjektima, tako da se očekuje povećanje nivoa dobrovoljnog davalaštva na blizu 3% u 2017. U sklopu kontinuirane medicinske edukacije realizovane su dvije edukacije namijenjene zaposlenima Zavoda za transfuziju krvi na temu implementacije i daljeg unapređenja Sistema kvaliteta i 1 edukacija za kliničare različitih specijalnosti koji koriste krv u liječenju iz javnih zdravstvenih ustanova i ljekare specijaliste transfuziologe Zavoda na temu Hemovigilance i uspostavljanja sistema obaveznog prijavljivanja ozbiljnih nezeljenih događaja i ozbiljnih neželjenih reakcija kao i uspostavljanja sistema izvještavanja; učešće predstavnika Zavoda na dvodnevnoj edukaciji za postupak sertifikacije za dobijanje standarda ISO 9001:2015 i 27001; Učešće 3 ljekara spec. transfuzijske medicine na trodnevnom seminaru za obuku trenera u kontroli kvaliteta u organizaciji EDQM-a Savjeta Evrope; Učešće predstavnika Zavoda na godišnjem sastanku Kompanije ABBOT I upoznavanje sa najnovijom tehnologijom u oblasti testiranja na krvlju prenosive bolesti; Učešće 3 ljekara Spec.transfuzijske medicine na evropskom kongresu ISBT u Kopenhagenu; Obuka medicinskih tehničara i ljekara Zavoda za rad na novom aparatu HemoQHb201+ za određivanje prijedonacijskog hemoglobin davaoca krvi. Učešće predstavnika Zavoda na obuci „Izrada i sprovođenje planova integriteta u institucijama Crne Gore“, u organizaciji Agencije za sprečavanje korupcije; Učešće petočlanog tima Zavoda uključenog u sistem obezbijeđenja kvaliteta na trodnevnom radnom seminaru “Sharing Best Practices:Quality Risk Management, Change Control, Validation and Qualification in Blood Establishment” u organizaciji EDQM-a Savjeta Evrope; Učešće 3 ljekara Spec.transfuzijske medicine na

regionalnom Kongresu BiH; Učešće na VI Sajmu medicine u Podgorici u okviru transfuziološke sesije sa pet prezentacija.

U dijelu institucionalnog jačanja kapaciteta, uspostavljena je *back-up* podrška za aparat IHA 1000, proizvođača BioRad, za rad krvnih grupa ABO/RhD i skrininga antitijela davaoca krvi u Crnoj Gori, nabavkom istog aparata manjeg kapaciteta IHA 500; Uspostavljena je back- up podrška za aparat Architect 2000i, proizvođača Abbot, za testiranje na krvlju prenosive bolesti HIV,HBV,HCV i Siphilis, nabavkom aparata istih karakteristika; validiran je postupak uvođenja metode prijedonacijskog određivanja hemoglobina davaocima krvi aparatima HemoQHb201+. Postupak je pušten u rad u svim organizacionim dijelovima Zavoda na teritoriji Crne Gore. Organizovana je trodnevna posjeta ekspertskog tima Savjeta Evrope u okviru aktivnosti EDQM-a QM-BMJV. Izvršena je eksterna kontrola laboratorijskog rada Zavoda kroz učešće Zavoda u EDQM programu B-PTS studija Savjeta Evrope (5 studija). Izvršena je automatizacija procesa rada za potrebe pacijenata Kliničkog centra CG. Izvršena je interna kontrola za sertifikaciju standarda ISO 9001:2015 i 27001. Podnešena je aplikacija za eksternu provjeru i postupak sertifikacije za standard ISO 9001:2015 I 27001. Završetak procesa i dobijanje licence se očekuje do kraja tekuće godine. Povučeni su postupci rada određivanja HCT i određivanja Hb metodom CuSO4 koji su bili u upotrebi.

Inspektori Zdravstveno sanitarne inspekcije su izvršili dva inspekcijska pregleda u oblasti polnih ćelija i kontrolu primjene Zakona o liječenju neplodnosti asistiranim reproduktivnim tehnologijama i prilikom pregleda nijesu utvrđene nepravilnosti.

Donijet je Zakon o zdravstvenoj inspekciji („Sl. list CG", br. 37/17) u koji je prenijeta Odluka 2010/453/EU.

Zarazne bolesti

Usvojen je Akcioni plan za implementaciju Međunarodnog zdravstvenog pravilnika (IHR 2005) 2017-2018. U toku je priprema za proces nominacije aerodroma Podgorica u skladu sa IHR.

Institut za javno zdravlje je 1. VI 2017. dobio od Svjetske zdravstvene organizacije akt o imenovanju Nacionalnog influenca centra u Centru za medicinsku mikrobiologiju. U pogledu jačanja epidemioloških službi u toku su specijalizacije iz epidemiologije: 3 ljekara iz Instituta za javno zdravlje, po jedan iz OB Bar, OB Bijelo Polje, OB Berane, OB Kotor, OB Cetinje, DZ Tivat, DZ Ulcinj, dva ljekara iz DZ Nikšić i tri ljekara iz KCCG. Higijensko-epidemiološke službe elektronski prate obolijevanje od zaraznih bolesti na teritorijama koje pokrivaju.

Nacionalni korespodent za ECDC za Crnu Goru, u skladu sa zahtjevima ECDC, izvršio je nominaciju nacionalnih fokal pointa za nadzor za određene kategorije zaraznih bolesti i

predlažio predstavnike za tražene sastanke. Nominovani prestavnici su prisustvovali do sada održanim sastancima.

Shodno zaključcima sa sastanka „Workshop on monitoring and evaluation surveillance systems with emphasis on influenza sentinel surveillance (Sarajevo, BIH, februar 2017)“, započete su aktivnosti Monitoringa i evaluacije sistema nadzora nad gripom.

U oktobru 2016. u posjeti Institutu za javno zdravlje je boravila dvočlana delegacija Instituta Robert Koh iz Berlina u cilju jačanja kapaciteta u nadzoru nad zaraznim bolestima, uspostavljanja saradnje i potpisivanja ugovora o saradnji. U decembru 2016. dvočlana delegacija Instituta za javno zdravlje je boravila u posjeti Instituta Robert Koh iz Berlina. U februaru 2017. U Institutu za javno zdravlje je održana radionica : Razmjena epidemioloških informacija na nedeljnom nivou u formi telekonferencije na kojoj su prisustvovali epidemiolozi iz čitave zemlje. U junu 2017. održan je dvodnevni sastanak predstavnika Instituta Robert Koh iz Berlina i predstavnika aerodroma Podgorica, Vojske Crne Gore, Direktorata za vanredne situacije, Ministarstva zdravlja i epidemiologa vezano za vanredne situacije.

Nacionalni korespodent za ECDC, nacionalni fokal point za mikrobilogiju i epidemiolog su prisustvovali dvodnevnom sastanku: ECDC Multycountry workshop for EU enlagrgements countries on microbiology laboratory sisitems supporting public helath (Jun 2017. Ohrid Makedonija).

IHR fokal point je bio član misije SZO u okviru „Joint external evaluation mission Slovenia” koja je boravila u Sloveniji, jun 2017.

Sastanak nacionalne mreže za nadzor nad rezistencijom na antimikrobne ljekove je održan 14. XI 2016. Edukativni seminar: Antibiotici- dragocjeno nasleđe za buduće generacije je održan 18. XI 2016.

Institut za javno zdravlje je uspostavio saradnju s Nacionalnom školom za javno zdravlje iz Atine.

Ministarstvo zdravlja je usvojilo plan kontinuirane medicinske edukacije (KME) za 2016 i 2017. čija je realizacija u toku. U toku KME za 2016. obavljene su studijske posjete Institutu za javno zdravlje od strane relevantnih institucija iz zemalja regiona. Iz Kliničkog Centra Srbije stručni tim je imao petodnevnu radnu posjetu Institutu za javno zdravlje i Kliničkom Centru Crne Gore u okviru nadzora nad intrahospitalnim infekcijama. Tokom 2017. su održane dvije petodnevne edukacije iz oblasti intrahospitalnih infekcija u saradnji sa stručnim timom na bolničke infekcije iz KC Srbije (mart, jun 2017). Održane su tri radionice za epidemiologe iz oblasti istraživanja epidemija.

U skladu sa Akcionim planom 1 specijalizant iz epidemiologije je uključen u program MediPIET, a još nekoliko ljekara je pohađalo kurseve MediPIET-a.

Shodno Međunarodnom zdravstvenom pravilniku (IHR) i Zakonu o zaštiti stanovnika od zaraznih bolesti, funkcioniše sistem za upozorenje, odgovor i nadzor za zarazne bolesti. Ne postoji opšti nacionalni plan koji reguliše pripremljenost za epidemije zaraznih bolesti, ali postoji Plan pripremljenosti i odgovora na pandemijski grip u Crnoj Gori. Pandemijski plan je usklađen sa primjenom IHR-a. Po Zakonu o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti obavezno je prijavljivanje rezistencije na antibiotike. SOP za prikupljanje podataka o rezistenciji na antimikrobne lijekove klinički značajnih bakterija, rukovanju i izvještavanju koji je usvojen na Udruženju ljekara mikrobiologa je na razmatranju kod Nacionalne komisije za kvalitet i bezbjednost zdravstvene zaštite radi usvajanja i objavljivanja na sajtu Ministarstva zdravlja. Sistem prikupljanja podataka je organizovan preko mreže mikrobioloških laboratorija koju čine sve Mikrobiološke laboratorije u javnom sektoru. Podaci se prikupljaju na osnovu SOP-a koji je pomenut, što znači da je Referentna laboratorija za praćenje rezistencije bakterija na antibiotike mjesto za prikupljanje podataka i izvještavanje o rezistenciji. Prvi podaci su prikupljeni za 2016 i biće objavljeni u izvjestaju SZO za tu godinu. Postoji rješenje o imenovanju Referentne laboratorije od strane Ministarstva zdravlja

U nastavku je dat prikaz broja potvrđenih slučajeva, stopa incidencije/100.00 stanovnika i obuhvat vakcinacije protiv određenh zaraznih bolesti:

Bolest	Broj potvrđenih slučajeva	Stopa incidencije /100.000 stanovnika
Difterija	0	0
Morbili	0	0
Neonatalni tetanus	0	0
Tetanus (ukupno)	0	0
Pertussis	8	1,28
Parotitis	5	0,8
Rubela	0	0
Kongenitalni rubella sindrom	0	0
Varičela	6057	969,1
Hepatitis A	43	6,88
Hepatitis B	27	4,3

Vakcina	Obuhvat (%)
BCG	85
DTP1	96,56
DTP3	89,07
DTP4 (R1 – prva revakcinacija)	67,68
IPV1	96,56
Polio3 (IPV3)	89,07
HepB 1	95,28
HepB 3	75,27
MMR 1	46,58
MMR 2	86,4
Hib 3	89,07

Pravilnikom o dopuni pravilnika o obrascu i sadržini recepta, kriterijumima za klasifikaciju ljekova, kao i načinu propisivanja i izdavanja ljekova ("Sl. list CG", br. 59/17), stvoreni su uslovi da obnovljivi recept može da bude i ručni recept kada se propisuju antiretrovirusni lijekovi koji se koriste u tretmanu HIV infekcija, što je unaprjeđenje u postupku preventive i liječenja oboljelih od HIV-a, i stavranje uslova da u svakom trenutku za potrebe pacijenta može biti izdat obnovljivi ručni recept. U Ministarstvu je osnovana Nacionalna interdisciplinarna komisija za rezistenciju na antibiotike (NIKRA), Nacionalna komisija za kontrolu bolničkih infekcija, Nacionalne komisije za zarazne bolesti, Nacionalno koordinaciono tijelo za odstranjivanje (eliminacija) i iskorjenjivanje (eradikacija) pojedinih zaraznih bolesti, kao i radne grupe za izradu smjernice za sekundarnu prevenciju polno prenosivih infekcija.

Mentalno zdravlje

Akcioni plan za unapređenje mentalnog zdravlja u Crnoj Gori 2017-2018. donijet je 22. 12. 2016. kojim je utvrđen niz mjera i aktivnosti za unapređenje mentalnog zdravlja. Osnovana je komisija za mentalno zdravlje, kao i radna grupa za pripremu Strategije za mentalno zdravlja za period 2018-2021. U Specijalnoj bolnici za psihijatriju Kotor izvršeno je administrativno jačanje kapaciteta i odobrene su 4 specijalizacije (tri iz opšte specijalizacije i jedna iz dječje i adolescentne psihijatrije), a zaposlen je jedan diplomirani psiholog i jedan diplomirani socijalni pedagog. dva psihologa na određeno vrijeme zasnovala su radni odnos na neodredjeno vrijeme. Na neodredjeno vrijeme je zaposleno 6 medicinskih

tehničara. Obavljeno je više edukacija zaposlenih u Crnoj Gori i zemljama regiona. Realizovana je donacija Japanske Vlade, vrijednosti oko 61.000. eura iz koje je nabavljeno novo kombi sanitetsko vozilo, 5 EKG aparata, 2 mašine za pranje i sušenje rublja i jedna mašina – linija za pranje suđa u kuhinji. Instalirana je mreža za informacioni sistem u cijeloj bolnici. Okončan je i tender vrijednosti 20.000 eura za radove na zamjeni prozora i keramike u bolničkoj kuhinji i magacinu.

Završena je adaptacija jednog montažnog objekta za potrebe Dnevne bolnice, vrijednosti do 50.000.eura, a sredstva su obezbijedjena iz Projekta „Budi odgovoran".

U 2016. vršene su značajne aktivnosti NVO Akcije za ljudska prava, kroz Projekat "Van izolacije" i monitoring u skladu s potpisanim Memorandumom o saradnji s Ministarstvom zdravlja. U toku su aktivnosti NVO sektora na unapređenju Akcionog plana radno-okupacione terapije po sprovedenom javnom pozivu NVO Akcije za ljudska prava. Uspostavljeni su protokoli saradnje i razmjene informacija sa više psihijatrijskih bolnica iz okruženja.

Sprječavanje zloupotrebe droga

U februaru 2017. donijet je Akcioni plan za sprovođenje Strategije Crne Gore za sprječavanje zloupotrebe droga (2013-2020), za 2017.

Ministarstvo zdravlja u maju 2017, donijelo je Smjernice za primjenu lijeka Buprenorfin koji je dostavljen svim zdravstvenim ustanovama koji imaju organizovane psihijatrijske službe i centrima za mentalno zdravlje. U skladu sa smjernicama lijek Buprenorfin, može se izdavati u dozama koje propiše psihijatar za svakog korisnika i to u zdravstvnoj ustanovi sa organizovanom psihijatrijskom službom, što znači konzumacija lijeka od strane pacijenta vrši se direktno, a ne izadavanjem lijeka.

Pravilnikom o dopuni pravilnika o bližim uslovima u pogledu standarda, normativa i načina ostvarivanja primarne zdravstvene zaštite preko izabranog tima doktora ili izabranog doktora ("Sl. list CG", br. 64/17), uvedena je nova usluga "Asertivni tim", koja psihijatrijskim službama, odnosno centrima za mentalno zdravlje uvodi obavezu obrazovanja tima za kućne psihijatrijske posjete. Tim čini jedan psihijatar, jedan psiholog, jedan socijalni radnik i jedna medicinska sestra, a kućne posjete bi se obavljale za najteže psihijatrijske pacijente koji su bili hospitalizovani, te nakon izlaska sa bolničkog liječenja tim je u obavezi da obavi prvu posjetu do 15 dana po izlasku iz bolnice i ponovnu posjetu 30 dana po izlasku sa bolničkog liječenja. Zadatak Tima je da prilikom kućne posjete bude upoznat sa zdravstvenim stanjem pacijenta, socio-ekonomskim položajem, porodičnim odnosima i ondosima komunikacije pacijenta, kako sa timom, tako i sa porodicom, kako bi se stvorile pretpostavke za resocijalizaciju pacijenta i izbjegavanje ponovne ili duže hospitalizacije i prilagođavanje pacijenta življenja u porodici i normalne komunikacije, sa porodicom i okruženjem. U tom cilju Ministarstvo zdravlja donijelo je Uputstvo o radu

Asertivnog tima, kojim je uređen postupak rada i aktivnosti svakog člana tima pojedinačno i zajedničkog rada kao i prava i obaveze pacijenta, odnosno staratelja, punomoćnika ili zakonskog zastupnika pacijenta, ako je to neophodno. Osnovana je komisija za mentalno zdravlje, radna grupa za pripremu Strategije za mentalno zdravlja za period 2018-2021.godina i radne grupe za izradu Smjernica za bolesti zavisnosti (narkomanija – opijatska zavisnost) i Plana prevencije suicida.

Započeto je i učešće u novom IPA projektu, koji ima za cilj dodatno unapređenje kapaciteta za prikupljanje i analizu podataka po EU indikatorima. Prikupljeni su i objedinjeni nacionalni podaci po indikatorima EMCDDA, i godišnji izvještaj je u finalnoj fazi izrade u saradnji sa EMCDDA. Uz ekspertsku i finansijsku podršku, kao i po standardima Evropskog monitoring centra za praćenje droga (EMCDDA), sprovedeno je prvo istraživanje o upotrebi droga u opštoj populaciji (General population survey). Nacionalni eksperti su prošli obuke EMCDDA, iz oblasti pojedinih indikatora ove agencije a koji su potrebni za praćenje stanja u oblasti droga, kao i u cilju obuke. Kontinirana je saradnja sa UNODC, u oblasti smanjenja ponude i smanjenja potražnje. U saradnji sa Kancelarijom UN za drogu i kriminal (UNODC) i Ministarstvom zdravlja, održan je 26. VI 2017. u Podgorici, dvodnevni seminar namijenjen stručnjacima koji se bave tretmanom zavisnosti od droga, na temu: „UNODC-Međunarodni standardi u tretmanu“. Obuku je pohađalo 30 psihijatara. Programi prevencije koji se realizuju u sistemu vaspitanja i obrazovanja su standardizovani UNODC programi. Primjenjuje se i MILDECA standardizovani program prevencije, od strane edukovanih službenika Odsjeka za borbu protiv droge Uprave policije, u saradnji sa opštinskim kancelarijama za prevenciju. Kontinuirana je saradnja sa Savjetom Evrope – Pompidou Group. (CoE PG) Ministarstvo zdravlja učestvuje u radu međunarodne ekspertske radne grupe Pompidu grupe na izradi modela on-line intervencije u oblasti smanjenja potražnje za drogama (DUDIT).

Smanjivanje štetnih posljedica uzrokovanih upotrebom alkohola

U septembru 2017. godine donijet je Akcioni plan za sprovođenje Nacionalne strategije prevencije štetne upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja u Crnoj Gori (2013-2020), za 2017-2018. godinu, kojim je planiran niz aktivnosti i mjera za prevenciju štetne upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja. Takođe, u Ministarstvu zdravlja obrazovana je radna grupa za realizaciju Akcionog plana za upotrebu alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja.

E-zdravstvo

Ministarstvo zdravlja je pokrenulo aktivnosti na procjeni statusa zdravstvenog informacionog sistema i angažovalo ekspertski tim koji će utvrditi stanje i dati preporuke za njegov dalji razvoj i nadogradnju, kao i razvoj servisa elektronskog zdravstva. Ova procjena će biti osnova za potvrdu i/ili reviziju vec pripremljenog strateškog nacrta razvoja

integralnog zdravstvenog informacionog sistema i e-zdravlja. U cilju poboljšanja kvaliteta zdravstvene zaštite i smanjenja čekanja na preglede, razvijeno je i implementirano softversko rješenje centralnog zakazivanja pacijenata, uz mogućnost da ljekar na primarnom nivou zdravstvene zaštite direktno zakaže pregled pacijentu kod specijaliste. Na unapređenju sistema elektronskog izvještavanja iz informacionog sistema se kontinuirano radi za potrebe registara bolesti (elektronska prijava), skrining programa i statističkih izvještaja.

Ishrana

Donijet je Akcioni plan za ishranu 2017-2018, kojim je planirano niz mjera i aktivnosti na poboljšanju kvaliteta ishrane stanovništva. Donijet je Kodeks za zdravstvene ustanove i zdravstvene radnike koji ima za cilj da se u ustanovama promoviše dojenje majčinim mlijekom, bilo kad i na bilo kojem mjestu, kako bi se obezbijedilo da što više beba bude hranjeno majčinim mlijekom. Institut za javno zdravlje sprovodi kontinuirano edukaciju stanovništva preko Specijalističe Ambulante za ishranu i putem medija, i sprovodi edukaciju subjekata u poslovanju hranom i vodom. U toku oktobra 2017. predstavnici Insituta za javno zdravlje su edukovali medicinski kadar u pogledu ishrane u prevenciji i liječenju šećerne bolesti i kardiovaskularnih bolesti, kao i ishrane djece. U dijelu školske higijene, Institut za javno zdravlje je aktivno učestvovao u definisanju nutritivnog sastava užine učenika osnovnih škola na teritoriji Podgorice, a vršio je i ispitivanja kvaliteta i nutritivnog sastava obroka u predškolskim ustanovama, kao i edukaciju u pogledu higijenskog minimuma, planiranja i vrste oboroka u javnim ustanovama. U sklopu kontinuirane medicinske edukacije unaprijeđena su znanja u pogledu pravilne ishrane, bezbjednosti hrane i prevencije bolesti kroz posjete eksperata iz okruženja i kroz učešće na značajnom broju kongresa, radionica i skupova posvećenim različitim aspektima ishrane i bezbjednosti hrane.

Zdravstvene nejednakosti

U skladu sa strateškim opredjeljenjima i akcionim planom za 2017, za integraciju Roma, u sektoru zdravlja, u saradnji s Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, obavljeni su preventivni pregledi žena romske populacije u Domu zdravlja Berane (25), u Domu zdravlja Bijelo Polje (26) i Domu zdravlja Nikšić (22). U saradnji zdravstvenih ustanova u Nikšiću i Opštine Nikšić, 15 pripadnika romske populacije angažovano je na upoznavanju i metodologiji rada zdravstvenih ustanova, radi prenošenja romskoj populaciji. Mjesečnu naknadu ovim licima isplaćuje Opština Nikšić. Pored tri medijatora za posredovanje i rad sa romskom populacijom, koji su zaposleni na neodređeno vrijeme u Domu zdravlja Podgorica, u Domu zdravlja Nikšić i Berane angažovan je po jedan medijator, koje za jednu godinu finansira HELP.

3.29. POGLAVLJE 29: CARINSKA UNIJA

3.29.1. Opšta spremnost za članstvo

3.29.1.1. Carinsko zakonodavstvo

Opšta carinska pravila

Crnogorski carinski sistem je uređen Carinskim zakonom ("Sl. list CG'' 62/13), Zakonom o Carinskoj tarifi ("Sl. list CG", br. 28/12) i Zakonom o carinskoj službi („Sl. list CG", br. 3/16). Najznačajniji podzakonski akti za sprovođenje navedenih propisa su: Uredba za sprovođenje carinskog zakona ("Sl. list CG", br. 40/17), Uredba o postupanju carinskog organa sa robom za koju postoji osnovana sumnja da povređuje prava intelektualne svojine ("Sl. list CG", br. 48/16), Uredbu o uslovima za odobravanje statusa ovlašćenog privrednog subjekta na carinskom području Crne Gore ("Sl. list CG", br. 38/15), Uredbu o uslovima i postupku za ostvarivanje prava na oslobođenje od plaćanja carine ("Sl. list CG", br. 20/15) i Pravilnik o obliku, sadržaju, načinu podnošenja i popunjavanja carinske deklaracije i zbirne prijave ("Sl. list CG", br. 48/07).

Za carinsku politiku nadležno je Ministarstvo finansija. U okviru Direktorata za poreski i carinski sistem ovog ministarstva formiran je Odsjek za carinski sistem i carinsku politiku. Za sprovođenje carinske politike nadležna je Uprava carina nad kojom nadzor vrši Ministarstvo finansija.

Prilikom stavljanja robe u slobodan promet obveznik je dužan da plati carinski dug u koji su uključeni carina, porez na dodatu vrijednosti akciza ukoliko se uvozi akcizna roba. Na zahtjev učesnika u carinskom postupku, roba se može cariniti van radnog vremena i/ili van službenih prostorija. Carinska naknada se naplaćuje u fiksnom iznosu po angažovanom carinskom službeniku po satu, pri čemu se svaki započeti sat računa kao cijeli sat.

Zakonom o upravnom postupku i Zakonom o upravnom sporu uređen je sistem administrativne i sudske zaštite učesnika u carinskom postupku. Na osnovu ovih propisa nezadovoljna stranka može uložiti žalbu Ministarstvu finansija na prvostepene odluke Uprave carina. Protiv drugostepenih rješenja Ministarstva finansija stranka može pokrenuti upravni spor pred Upravnim sudom Crne Gore.

Carinske procedure

Crnogorski carinski sistem poznaje spoljni i unutrašnji tranzitni postupak.

Spoljni tranzitni postupak dozvoljava prevoz između dva mjesta u carinskom području i to strane robe a da ta roba ne podliježe naplati uvoznih dažbina i drugih naknada ili mjerama komercijalne politike ili domaće robe za koju je sproveden izvozni postupak. Prevoz se odvija prema odredbama o spoljnem tranzitu, karnetu TIR, karnetu ATA, Poštom

(uključujući poštanske pakete, Obrascu 302 predviđenog Sjevernoatlantskim ugovorom od 19. VI 1951.)

Unutrašnjim tranzitnim postupkom se omogućava prevoz domaće robe iz jednog mjesta u drugo u carinskom području, s prelaskom preko teritorije druge zemlje, bez promjene njenog carinskog statusa. Prevoz može da se obavlja na osnovu tranzitnog postupka, pod uslovom da je takva mogućnost propisana međunarodnim sporazumom; na osnovu karneta TIR; na osnovu ATA karneta koji se koristi kao tranzitni dokument i poštom (uključujući i poštanske pakete).

EK je odobrila projekat IPA 2014 "Podrška Upravi carina", čijom realizacijom će se ispuniti svi uslovi za pristupanje Crne Gore Konvenciji o zajedničkom tranzitnom postupku i Konvenciji o olakšicama u trgovini robom. Projekat je podijeljen na tri ugovora: ugovor za IT implementaciju, ugovor za poslovnu podršku, za koje je planiran početak realizacije krajem 2017, odnosno početkom 2018, u zavisnosti od trajanja tenderske procedure i ugovor za nabavku serverske opreme, čija realizacija je planirana krajem 2018. PIN (Prior Information Notice) za ugovor za IT implementaciju i PIN za ugovor za poslovnu podršku su objavljeni (30. VI 2017. za podršku, 3. VI 2017. za IT implementaciju), a Contract Notice za oba ugovora, kao i ToRs, su dostavljeni SPO u Ministarstvu finansija na dalju nadležnost u vezi objavljivanja. Od Ministarstva javne uprave dobijena je saglasnost za uspostavljanje infomacionog sistema u Upravi carina, što je preduslov za realizaciju ovog projekta.

Odredbe koje regulišu carinsko skladištenje, slobodne zone, privremeni uvoz, krajnju upotrebu, aktivno i pasivno oplemenjivanje u većoj mjeri su usklađene sa EU propisima. Carinski propisi su usklađivani sa Uredbom EEC 2913/92 i 2454/93. Predstoji dalje usklađivanje sa UCC i njegovim podzakonskim propisima.

Pojednostavljeni carinski postupci se mogu, shodno carinskim propisima, sprovesti na osnovu nepotpune carinske deklaracije, trgovačke isprave (fakture) i na osnovu knjigovodstvenog upisa.

Pojednostavljeni postupci na osnovu fakture odobravaju se za jednostavnu robu, koju ne prate posebna uvjerenja, koja se carini na osnovu fakture na graničnom prelazu, nakon čega u određenom vremenskom ruku uvoznik podnosi dopunsku deklaraciju za sva carinjenja u proteklom periodu.

Primjena pojednostavljenih postupaka na osnovu knjigovodstvenog upisa omogućava postupak deklarisanja robe na lokaciji nosioca odobrenja što uključuje elektronsko podnošenje carinske deklaracije sa obavezom imaoca odobrenja da sam arhivira prateću dokumentaciju. Ne podnosi se dopunska deklaracija jer imalac odobrenja šalje deklaraciju popunjenu kao u redovnom postupku (sa svim podacima). Ovi postupci još nisu u širokoj upotrebi.

Način i uslovi za sticanje statusa ovlašćenog izvoznika, propisani su članom 54 Uredbe za sprovođenje carinskog zakona i sporazumima o slobodnoj trgovini koje Crna Gora primjenjuje. "Ovlašćeni izvoznik" je lice kojem Uprava carina izda Ovlašćenje i dodjeli broj ovlašćenja za primjenu pojednostavljenog postupka dokazivanja preferencijalnog crnogorskog porijekla. "Ovlašćeni izvoznik" može biti ovlašćen za sačinjavanje izjave o porijeklu robe na fakturi, dostavnici ili nekom drugom komercijalnom dokumentu, a u skladu sa sporazumima koji izričito propisuju ovakvu mogućnost, bez obzira na vrijednost robe koja se izvozi. Obavještenje o uslovima i načinu sticanja statusa "ovlašćenog izvoznika" postavljeno je na sajtu Uprave carina.

Klasifikacija i tarife

Zakon o Carinskoj tarifi („Sl.list RCG“, br. 75/05 i 17/07), propisuje je da se na robu koja se uvozi u carinsko područje Crne Gore plaća carina po stopama i u iznosima utvrđenim Crinskom tarifom, koja je odštampana uz Zakon i čini njegov sastavni dio.

Vodeći računa o načelima zaštite domaće proizvodnje i regulisanja tržišta u skladu sa okvirom i pravilima carinskog sitema EU, određeni su struktura i nivo carinskih stopa čime je omogućena primjena mjera liberalizacije planiranih Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

Carina se obračunava i naplaćuje u procentualnoj stopi u odnosu na vrijednost robe (ad valorem) i u određenom iznosu po jedinici mjere za masu robe (specifična carina). Za dio poljoprivredno-prehrambenih proizvoda utvrđena je kombinovana carina tj. istovremeno se naplaćuje "ad valorem" i specifična carina. Treba napomenuti, da je shodno obavezama utvrđenim Protokolom o pristupanju STO-u za proizvode kod kojih se primjenjuje kombinovana carina utvrđen gornji limit carinskog opterećenja prilikom uvoza istih u Crnu Goru.

Stope carine koje su propisane međunarodnim ugovorima, primjenjuju se samo na robe sa preferencijalnim porijeklom iz zemalja obuhvaćenim ugovorom.

Odredbama člana 22 Carinskog zakona, dato je ovlašćenje Vladi da za određenu robu, zbog vrste ili upotrebe u određene svrhe, odobri plaćanje povoljnije carine od carine propisane Carinskom tarifom za tu robu. Povoljnija carina znači smanjenje ili ukidanje uvozne carine i drugih dažbina koje se plaćaju pri uvozu robe.

Carinska tarifa Crne Gore poznaje samo carinske količinske kvote za pojedine poljoprivredno-prehrambene proizvode, utvrđene SSP-om i Sporazumom o slobodnoj trgovini između Crne Gore i Republike Turske („Sl. list CG-Međunarodni ugovori“, br. 3/09). Praćenje iskorišćenosti kvota vrši se kroz carinski informacioni sistem Uprave carina. Korišćenje kvota vrši se po principu " first come - first serve ".

U Zakonu o Carinskoj tarifi, nema odredaba vezanih za plafone/limite za naplatu carine.

Crna Gora objavljuje obavezujuće informacije o svrstavanju robe po Carinskoj tarifi na sajtu Uprave carina i na Oglasnoj tabli Uprave carina. U skladu sa standardom, Uprava carina ne objavljuje obavezujuće informacije o porijeklu robe.

Crna Gora do sada nije donosila sudske presude u vezi izdavanja obavezujućih informacija o svrstavanju roba po Carinskoj tarifi, a evropske presude i obavještenja se ne objavljuju u zvaničnom glasilu.

Carinsko porijeklo

Carinskim zakonom i Uredbom za sprovođenje carinskog zakona propisana su pravila o nepreferencijalnom porijeklu radi primjene carinske tarife, primjene drugih mjera utvrđenih odredbama posebnih propisa iz oblasti trgovine robama i izdavanja uvjerenja o porijeklu. Osnovna pravila za sticanje crnogorskog nepreferencijalnog porijekla su:

- u potpunosti dobijen proizvod;
- pravilo posljednje bitne obrade ili prerade[7].

Skupština je 16. X 2017. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Carinskog zakona, kojim se briše tzv. "negativna lista" za sticanje nepreferencijalnog porijekla.

Uvjerenja o nepreferencijalnom crnogorskom porijeklu izdaje Privredna komora Crne Gore. Vlada, primjenom odredbi Zakona o spoljnoj trgovini koje se odnose na uvođenje zaštitinih mjera (antidampiške i kompezatorne carine, količinska ograničenja, i dr.), do sada nije utvrđivala vrste roba kod čijeg uvoza treba podnijeti potvrdu o porijeklu, te stoga Uprava carina nije do sada bila u situaciji da kontroliše nepreferencijalno porijeklo.

Carinska vrijednost

Odredbe za utvrđivanje carinske vrijednosti robe u Crnoj Gori, najvećim dijelom su usklađene sa odredbama o utvrđivanju carinske vrijednosti iz Glave II Poglavlja 3 Carinskog zakona Evropske Unije. Razlika u usklađenosti se odnosi na institiut pojednostavljenja iz člana 73 UCC, koji propisuje mogućnost pojednostavljenog deklarisanja elemenata carinske vrijednosti koji se uključuju ili ne uključuju u carinsku vrijednost. Crna Gora ne koristi minimalnu vrijednost za utvrđivanje carinske vrijednosti. Referentne cijene Crna Gora koristi u slučajevima utvrđivanja carinske vrijednosti voća i povrća, ali samo kao uporedni podatak, a konačno utvrdjivanje carinske vrijednosti za ove vrste roba vrši se kao i kod ostalih vrsta roba, na osnovu metoda identične ili slične robe, za koje je u odgovarajućem vremenskom periodu prihvaćena transakcijska vrijednost.

Crna Gora ima kapaciteta za implementaciju EU pravila o carinskoj vrijednosti, uz određena unapređenja administrativnih kapaciteta.

[7] Ovo pravilo se ne odnosi na tekstilne proizvode (odjeljak XI Carinske tarife) i jedan broj proizvoda, za koje su u okviru Uredbe za sprovođenje carinskog zakona uslovi za sticanje nepreferencijalnog porijekla propisani posebnim Prilozima (Prilog 3, 4 i 5 Uredbe).

Oslobođenje od plaćanja carine

Propisi koji se odnose na oslobođenje od plaćanja carine su usklađeni s pravnom tekovinom, s tim što su zadržani osnovi za oslobođenje koji nisu obuhvaćeni pravnom tekovinom do dana pristupanja EU. Izuzeci od plaćanja carinskih dažbina koja nisu predviđena pravnom tekovinom EU su za robu koja služi za obavljanje muzejske, arhivske, restauratorske, književne, likovne, muzičko-scenske i filmske djelatnosti; za robu koja se koristi za obnovu, održavanje i restauraciju zaštićenih spomenika kulture; za robu koja predstavlja donaciju za kulturu, za opremu za prevenciju i gašenje požara, za robu (osnovna sredstva) koja se uvozi kao ulog stranog ulagača; putnička vozila za lica s invaliditetom, oprema za potrebe državnih organa.Slobodne carinske prodavnice ne postoje na drumskim graničnim prelazima. Carinski zakon predviđa mogućnost otvaranja slobodnih carinskih prodavnicama na aerodromima i u morskim lukama koje su otvorene za međunarodni saobraćaj.

Bezbjednosni aspekti

Sistem analize rizika je u potpunosti integrisan u organizacionu strukturu, carinske procedure i u Carinski informacioni sistem. Sistem omogućava analizu rizika svih polja carinske deklaracije, u svim carinskim postupcima, uključujući izvoz i tranzit. Prilikom carinjenja, carinik dobija Poruku Analize rizika sa opisom rizika i uputstvom šta je potrebno preduzeti. U zavisnosti od stepena rizika, poruka se javlja u crvenom, žutom i zelenom kanalu.

Sistem analize rizika je automatizovan. Postoji posebna SAT aplikacija, u kojoj se kreiraju profili rizika sa svim potrebnim podacima (Opis rizika, Uputstvo intervenciji, Nivo rizika, Stopa pregleda, Period aktivacije, Vrsta deklaracije, Carinski postupak, Carinska ispostava, Nasumične kontrole itd).

Postoji integrisana baza podataka RUR (Registar upravljanja rizikom) u koju se unose podaci o svim fazama rada analize rizika (prijem informacije, evidencija, analiza, kreiranje profila rizika, statusi, evaluacija, pretraga). Sve organizacione jedinice imaju pristup bazi RUR i mogu direktno unositi predloge za profile rizika iz svoje nadležnosti (npr profili za carinsku vrijednost, profili za tarifu, profili za zabrane i ograničenja itd), a nakon toga mogu kroz izvještaje pratiti i vršiti evaluaciju efikasnosti profila rizika u cilju ažuriranja. Baza RUR ima mogućnost izrade izvještaja i sprovođenja pretrage po unaprijed zadatim parametrima.

U okviru RUR baze postoji baza podataka ERI, u koju se unose informacije o prekršajima, zapljenama, krivičnim prijavama, povredama IPR, krijumčarenju narkotika, sumnjivim aktivnostima itd. Svaki carinski službenik ima mogućnost da u ovu bazu unese novu informaciju, kao i da izvrši pretragu podataka po unaprijed zadatim filterima.

Kriterijumi selektivnosti ustanovljeni su na centralnom (nacionalnom) nivou, i obuhvataju carinsku tarifu, vrstu i opis robe, zemlju porijekla, zemlju otpreme, carinsku vrijednost, informacije o trgovcima, transportna sredstva i druge kriterijume; Sistem daje mogućnost za kreiranje Lokalne analize rizika od strane carinskog službenika, što je takođe automatizovano. Ukoliko se carinik odluči za samostalnu kontrolu deklaracije, obavezan je da u sistem unese Opis rizika i Uputstvo za kontrolu.

Nakon izvršene kontrole, obavezno je popunjavanje Inspection report-a u informacionom sistemu koji sadrži podatke o vrsti kontrole, rezultatu kontrole i opisu rezultata kontrole.

Postoji sistem evaluacije rezultata kontrola, kako onih koje su zadate sa centralnog nivoa tako i kontrola koje su kreirane na lokalnom nivou. Kroz modul Izvještaji, moguće je dobiti sve podatke o kontrolama carinskih deklaracija: podatke o vrsti kontrole koja je sprovedena, rezultatima kontrole, opisnom komentaru rezultata kontrole, kao i druge podatke. Izvještaji omogućavaju efikasnu evaluaciju rezultata kontrola.

Aplikacija SAT omogućava kreiranje nasumičnih kontrola, čija evaluacija se sprovodi kroz postojeće izvještaje. U toku je realizacija projekta izrade novog informatičkog rješenja za Inspection report ua carinjenje i tranzit, koje je usklađeno sa najboljom EU praksom. Izrađen je Okvir za upravljanje rizikom (Uz tehničku pomoć kroz WBG IFC projekat) kojim je definisana Organizaciona struktura, proces rada, monitoring i kontinuirano unapređenje RMS-a.

U skladu sa odredbama člana 25 Zakona o carinskoj službi, privredni subjekti su u obavezi da dostave informacije prije prispijeća/prije odlaska (prije uvoza/izvoza). U skladu sa navedenim ovlašćenjem Uprava carina potpisala je Memorandume o razumijevanju (MOR) sa značajnim kompanijama u oblasti vazdušnog i pomorskog saobraćaja u cilju dobijanja informacija o pošiljkama prije dolaska robe i sprovođenja adekvatne analize rizika.

Sigurnosna sažeta deklaracija, kojom uvoznik/izvoznik obavještava carinski organ da će roba biti unijeta/ iznijeta iz carinskog područja Crne Gore je propisana Carinskim zakonom i Uredbom sprovođenje Carinskog zakona. Primjena odredbi koje se odnose na ovu vrstu deklaracije je odložena do 1. I 2019.

Uprava carina koristi SEED system – Regionalni sistem za elektronsku razmjenu informacija o pošiljkama – najava pošiljki prije dolaska u drumskom saobraćaju.

Posebna sektorska carinska pravila

Uredba o postupanju carinskog organa sa robom za koju postoji osnovana sumnja da povređuje prava intelektualne svojine (''Sl. list CG'', br. 48/16) je u najvećem dijelu usaglašena sa Uredbom Evropskog parlamenta i Savjeta br. 608/2013 o carinskom sprovođenju prava intelektualne svojine i Uredbom Komisije 1352/2013 o uspostavljanju obrazaca utvrđenih Uredbom br. 608/2013. Uredba je u primjeni od 1.I 2017.

Zakon o zaštiti kulturnih dobara, kao i Pravilnik o bližim uslovima i načinu izdavanja odobrenja za privremeno iznošenje kulturnih dobara u inostranstvo, nisu usklađeni sa Regulativom (EC) 116/2009. Imajući u vidu navedeno, Ministarstvo kulture je preduzelo aktivnosti na izmjeni i dopuni predmetnih propisa, koje će, pored ostalog, obuhvatiti i usaglašavanje sa navedenom Regulativom. Planirano je da se navedeni propisi donesu u 2018.

Nacinalno zakonodavstvo koje se odnosi na prekursore za droge je usklađeno sa UN Konvencijom protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci iz 1988. Zakonodavstvo je djelimično usklađeno sa Regulativom 1258/2013 i Regulativom 1259/2013. U 2018. je planirano donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kontroli proizvodnje i prometa supstanci koje se mogu upotrijebiti u proizvodnji opojnih droga i psihotropnih supstanci i Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o spisku supstanci koje se mogu upotrijebiti u proizvodnji opojnih droga i psihotropnih supstanci, koji bi u potpunosti bili usklađeni sa navedenim regulativama.

Propisi koji se odnose na robu koja se prenosi u prtljagu putnika su usklađeni sa propisima EU. Kontrola prtljaga i ličnog prtljaga u avio saobraćaju je organizovana preko crvenih i zelenih kanala. Što se tiče pošiljki neznatne vrijednosti, neusklađen je iznos do kojeg se ove pošiljke oslobađaju od plaćanja PDV. Shodno Zakonu o porezu na dodatu vrijednost, oslobođene su od plaćanja pošiljke neznatne vrijednosti do 75 eura.

U dijelu kontrole prenosa gotovog novca preko granice postoji širok stepen usklađenosti sa pravnom tekovinom EU.

3.29.1.2. Administrativni i operativni kapaciteti

Uprava carina je organ u sastavu Ministarstva finansija, koja obavlja poslove preko Uprave carina u sjedištu i Područnih jedinica Carinarnica. Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva finansija, utvrđena je organizaciona struktura Uprave carina. Navedenim pravilnikom sistematizovano je 606 izvršilaca, a trenutni broj izvršilaca je 504.

U skladu sa Zakonom o državnim službenicima i namještenicima, vrši se proces odabira i selekcije kadrova. Nakon donijete odluke ministra finansija o pokretanju postupka za popunu radnog mjesta, te nakon objavljenog oglasa, Uprava za kadrove sačinjava Listu kandidata koji ispunjavaju uslove oglasa, koji podliježu obaveznoj provjeri sposobnosti za vršenje poslova radnog mjesta, pred Komisijom koju obrazuje Uprava za kadrove. Provjere sposobnosti vrše se u pisanom obliku i usmenim intervjuom, nakon čega Komisija sačinjava Izvještaj. Na osnovu navedenog izvještaja organ za upravljanje kadrovima, u roku od tri dana od dana sačinjavanja izvještaja, utvrđuje Rang listu za izbor kandidata i dostavlja je ministru finansija koji, po pravilu vrši izbor najbolje ocijenjenog kandidata sa liste za izbor.

Ministar finansija dužan je da odluku o izboru kandidata donese i dostavi organu za upravljanje kadrovima u roku od 30 dana od dana prijema rang liste za izbor, nakon čega se donosi rješenje o zasnivanju radnog odnosa i raspoređivanju. Nakon zasnivanja radnog odnosa vrši se praćenje rada kroz probni rad i kontinurirano usavršavanje kroz obuke.

U skladu sa odredbama Zakona o državnim službenicima i namještenicima i Zakona o carinskoj službi, carinski službenici neprekidno dopunjavaju svoja stručna znanja, osposobljavaju se i učestvuju u provjerama stručne osposobljenosti koje organizuje i sprovodi Uprava carina.

U cilju jačanja znanja i vještina službenika na bazi okvira kompetencija, Uprava carina je utvrdila Strategiju obuka 2016-2018, koja je u saglasnosti sa najboljim iskustvima iz prakse EU. Poštujući strateške ciljeve Uprava carina jača jedinicu za obuku, razvija održivi sistem obuke baziran na EU okviru kompetencija, sprovodi opšte i specijalističke obuke koje se organizuju samostalno, u saradnji sa drugim državnim organima, kao i kroz međunarodnu saradnju.

Shodno odredbama Zakona o državnim službenicima i namještenicima, upražnjena radna mjesta u Upravi carina, između ostalog, popunjavaju se Internim oglasom unutar državnog organa, na koji se prijavljuju zainteresovani službenici ove uprave. Nakon sprovedenog postupka Internog oglašavanja i provjere sposobnosti, ministar finanisja bira kandidata, odnosno službenika koji je najbolje ocijenjen i rangiran. Na ovaj način službenik može da napreduje u više zvanje.

Crna Gora očekuje ubrzo završetak tenderske procedure nakon čega će otpočeti realizacija projekata koji će obezbijediti implementaciju novog Sistema za izvjestavanje, WEB servisa za razmjenu podataka sa drugim državnim institucijama, nov aplikativni sistem Inspekcijskog Nadzora u carinski informacioni sistem (CIS).

Uprava carina je 18. VII 2017. usvojila ažurirani Akcioni plan Poslovne strategije 2016-2018, na koji je saglasnost dalo Ministarstvo finansija.Takođe, Uprava carina je 4. X 2017. usvojila ažuriranu IT strategiju. U ovoj strategiji sačinjena je korelacija sa stavkama iz Akcionog plana u Poslovnoj strategiji 2016 - 2018. i iskazan nivo podrške koji je pružen od strane ICT Sektora poslovnim sektorima. U ažuriranoj IT strategiji, UC je definisala i zatražila budžetska sredsta za dalju realizaciju nacionalnih IT projekta: puna implementacija E-sertifikata, e-arhiva za sistem deklaracija, primjene novog pravilnika bliskog EU procudarama, implementacija Disaster recovery lokacije, migracije Aplikativnog i WAN rješenja na nove savremene tehnološke platforme.

Predstavnici Uprave carina prisustvuju i prate rad eksperata oko primjene MASP-a i novog UCC na sastancima u Briselu. Imajući u vidu da je EU pripremila za podršku UCC-u kompletan MASP 2017 sa datumom implementacije određenih projekata i nakon 2020, Uprava carina će nastaviti da prati aktivnosti EU i shodno tome će definisati redosled i

tempo implementacije svih funkcionalnosti iz MASP-a. Čim budu jasno definisani i poslovni planovi vezani za UCC/MASP izvršiće se ponovo ažuriranje poslovne i IT strategije za dalje prilagodjavanja sa EU sistemima.

Uprava carina promoviše integritet i doprinosi smanjenju rizika od korupcije kroz niz aktivnosti, jačanjem institucionalnih i administrativnih kapaciteta. Uprava carina sprovodi Plan integriteta, koji predstavlja interni antikorupcijski akt i sadrži skup mjera pravne i praktične prirode kojima se sprječavaju i otklanjaju mogućnosti za nastanak i razvoj različih oblika koruptivnog ponašanja.

U okviru Plana integriteta, vrši se sistemska analiza unutar institucije kroz procjenu rizika od nastanka korupcije u okviru pojedinačnih radnih mjesta i organizacionih jedinica i s tim u vezi izrađuje Mapa rizika.

Takođe, unapređenje koncepta razvoja integriteta realizuje se i kroz Integrity testove kao novinu u cilju unapređenja integriteta i efikasnog upravljanja ljudskim resursima, te smanjenju rizika od nedozvoljenog ponašanja. Na osnovu njih dobijaju se precizni profili ličnosti sa više aspekata, te samim tim predstavljaju input menadžmentu carinske službe za efikasno upravljanje ljudskim resursima.

U cilju borbe protiv korupcije, Zakonom o carinskoj službi, uvedena je obaveza za carinske službenike da Agenciji za sprječavanje korupcije podnose izvještaj o prihodima i imovini.

Važan segment iz domena preventivnih mehanizama predstavlja Etički kodeks carinskih službenika i namještenika. Etički odbor i Povjerenici za etiku sprovode monitoring primjene etičkih normi kroz zajedničko djelovanje sa predstavnicima poslovne zajednice, na lokalnom nivou, doprinoseći stvaranju antikoruptivnog pritiska i efikasnije primjene antikoruptivne strategije Uprave carina.

U okviru carinskog ispita, kao posebni predmet uključene su određene tematske oblasti koje se odnose na etiku i integritet.

Analizu uzoraka za carinske svrhe mogu vršiti privatne i državne akreditovane laboratorije. Vrste roba koje se najčešće analiziraju su poljoprivredno prehrambeni proizvodi i mineralna ulja i naftni derivati.

3.29.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

Normativni okvir

Skupština je 16. X 2017. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Carinskog zakona. Predloženim zakonom vrši se dalja harmonizacija sa evropskim carinskim zakonodavstvom, u cilju stvaranja uslova za pristupanje Konvenciji o zajedničkom tranzitu i Konvenciji o olakšicama u trgovini robom, kojima se propisuju mjere za pojednostavljenje formalnosti u trgovini robom. Osim navedenog, Predlogom zakona se stvaraju

pretpostavke za punu implementaciju evropskih standarda koji se odnose na institut ovlašćenog privrednog subjekta.

Na snagu su stupili sledeći podzakonski propisi:

- Uredba o postupanju carinskog organa sa robom za koju postoji osnovana sumnja da povređuje prava intelektualne svojine (''Sl. list CG'', br. 48/16). Uredba je u primjeni od 1. I 2017.
- Uredba o Carinskoj tarifi za 2017. godinu ("Sl.list CG", br. 9/17) i Uredba o izmjenama uredbe o carinskoj tarifi ("Sl.list CG", br. 43/17).
- Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe za sprovođenje carinskog zakona ("Sl list CG", br.40/17). Uredba je izmijenjena u dijelu odredbi koje regulišu postupanje sa ekspresnim pošiljkama i status ovlašćenog pošiljaoca i primaoca.

Uprava carina je je 29. XII 2016. usvojila Strategiju za odnose sa javnošću, a 4. X 2017. usvojena je Strategija za poboljšanje i modernizaciju infrastrukture tehničke opremljenosti.

Administrativni kapaciteti

U toku je realizacija projekta "Implementacija prethodne obrade kod ekspresnih pošiljki u skladu sa STO Sporazumom o trgovinskim olakšicama". Projekat se realizuje u okviru podrške koju Vlada Republike Njemačke pruža Upravi carina, i rezultat je privatno-javnog partnerstva između Vlade Njemačke i kompanije DHL-Njemačka. Završena je testna faza koja se sastojala u elektronskoj razmjeni i analizi podataka o brzim pošiljkama između DHL-a i UC. U toku je tender procedura za odabir izvođača za implementaciju IT rešenja. Funcionalna aplikacija i završetak projekta očekuje se do kraja godine. Aplikacija će biti otvorena i za ostale operatere brze pošte.

Uprava carina bez poteškoća primjenjuje Protokol 3 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju koji se odnosi na definiciju pojma "proizvodi sa porijeklom" i metode administrativne saradnje, uključujući pravnu vezu sa Prilogom i Regionalne konvencije o Pan-Euro-Mediteranskim preferencijalnim pravilima o porijeklu robe.

Uprava carina je u martu 2017. izradila uputstvo organizacionim jedinicama o primjeni dijagonalne kumulacije porijekla na osnovu Regionalne konvencije o Pan-Euro-Mediteranskim preferencijalnim pravilima o porijeklu robe, a nakon objavljivanja Matrice dijagonalne kumulacije u Službenom listi Evropske Unije serije C broj 73.

PEM Komitet je na sastanku u maju 2017. usvojio izmjene Priloga II Regionalne konvencije o Pan-Euro-Mediteranskim preferencijalnim pravilima o porijeklu robe, kojima je u Prilog unijeta CEFTA Odluka 2/2017 kojom se uvodi puna kumulacija i ukida zabrana povraćaja dažbina izmedju CEFTA zemalja.

Bez poteškoća se sprovode i odredbe Protokola o uzajamnoj pomoći u carinskim pitanjima (Protokol VI). U najvećem obimu administrativna pomoć carinskih službi EU se zahtijeva kada postoji sumnja u oblasti vrijednosti robe, a u manjem obimu zahtijevana pomoć se odnosi na verifikaciju dokaza o preferencijalnom porijeklu.

Na CEFTA ministarskom sastanku, koji je održan 26. V 2017. u Beogradu zaključen je Dodatni Protokol 5 CEFTA Sporazumu. U toku su ratifikacije u parlamentima CEFTA zemalja. U skladu sa SEED projektom "Maintance and Development" sprovode se se pripremne aktivnosti za primjenu AP5, nakon njegovog stupanja na snagu.

Uprava carina je prekinula 38 carinskih postupaka i privremeno zadržala robu u ukupnoj količini od 1.955 komada robe (odjeća, obuća, torbe, satovi, nakit, posteljina, peškiri itd.). Pod carinskim nadzorom je uništena roba u ukupnoj količini od 5.664 komada robe.

Predstavnici Uprave carina su članovi Koordinacionog tim za sprovođenje prava intelektualne svojine, koji je formiram 29. III 2017. od strane Ministarstva ekonomije.

U periodu od 1. I 2017. do 16. X 2017, službenici Uprave carina izvršili su 56.117 detaljnih kontrola vozila i robe, kao i 481 inspekcijsku kontrolu. Utvrđena je 391 nepravilnost. Izdata su 284 prekršajna naloga i izrečene novčane kazne u vrijednosti od 109.500,00 eura. Nadležnom državnom tužiocu podnijete su četiri krivične prijave. Oduzeta je krijumčarena roba u vrijednosti od 4.200.729,00 eura. Vrijednost naknadne naplate carinskog duga je 133.506,89 eura. U 33 slučaja, službenici Uprave carina oduzeli su 386,78 kg skanka, 17,23 kg heroina, 18,225 litara hašišovog ulja, 0,12 kg hašiša i 0,5 kg kokaina.

U ovom periodu oduzeto je 79.382.620 komada cigareta u vrijednosti 3.979.002,50 eura. Takođe, oduzeto je 207,5 kg rezanog duvana u vrijednosti 1.739 eura, 569,3 litara alkohola u vrijednosti 2.651 eura. Sprovedenim mjerama zaustavljen je stalni, višegodišnji trend pada prihoda od akciza na cigarete i druge akcizne proizvode.

Uprava carina intenzivno sarađuje sa partnerskim službama u zemljama Evropske unije i međunarodnim organizacijama i institucijama za sprovođenje zakona. Primljeno je, obrađeno i distribuirano 174 informacija u saradnji sa OLAF, Interpol, SELEC, HMRC, WCO i drugim organizacijama.

Uprava carina je realizovala 12 revizionih kontrola koje su se odnosile na kontrolu sprovođenja postupka stavljanja robe u slobodan promet, postupak privremenog uvoza, tranzita, kao i kontrolu rada carinskih ispostava za carinsko upravni postupak u carinarnicama.

Uprava carina je u maju 2017. u saradnji sa Svjetskom carinskom organizacijom (Integrity support mission to Montenegro) uspješno realizovala obuku na temu „Borba protiv korupcije, unapređenje integriteta i etike“. Obuka je organizovana za službenike Odjeljenja za unutrašnju kontrolu, šefove carinskih ispostava i carinske inspektore, sa ciljem

unapređenja integriteta, etike i profesionalnih standarda carinskih službenika, kroz razmjenu iskustava i najbolje prakse, kao i upoznavanje polaznika sa inoviranim antikoruptivnim strategijama Svjetske carinske organizacije i prezentacija instrumenata i alata za razvoj integriteta i prevenciju korupcije.

Uprava carina je u martu 2017. dostavila Izvještaj o sprovođenju Plana integriteta za 2016. Ageniciji za sprečavanje korupcije. Planom je evidentiran napredak u sprovođenju mjera za 16,3% u odnosu na 2015. Takođe, Uprava carina je odredila lice za prijem i postupanje po prijavi zvizdača.

Usvojen je i Zajednički plan mjera za prevenciju i represiju korupcije na graničnim prelazima za 2017. od strane Sektora granične policije - Uprave policije, Uprave carina, Uprave za inspekcijske poslove i Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne pslove.

U skladu sa Zakonom o državnim službenicima i namještenicima, protiv 13 službenika Uprave carina pokrenut je postupak utvrđivanja disciplinske odgovornosti zbog počinjene teže povrede službene dužnosti (zloupotreba položaja, neizvršavanje i nemarno vršenje službenih obaveza). Za osam službenika je izrečena disciplinska mjera - novčana kazna u trajanju od dva odnosno tri mjeseca u iznosu od 20% zarade isplaćene za mjesec u kojem je počinjena teža povreda službene dužnosti, dok je jedan službenik oslobođen disciplinske odgovornosti. Protiv četiri službenika postupak utvrđivanja disciplinske odgovornosti je u toku.

3.30. POGLAVLJE 30: VANJSKI ODNOSI

3.30.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

3.30.1.1. Svjetska trgovinska organizacija (STO)

Crna Gora je 29. IV 2012. postala 154. članica **Svjetske trgovinske organizacije (STO)[8].** Članstvom u STO Crna Gora je preuzela sve sporazume, odluke i deklaracije iz Urugvajske runde multilateralnih pregovora o trgovini, i obavezu da će pristupiti plurilateralnim sporazumima. U skladu sa pomenutim, a nakon sticanja punopravnog članstva, Crna Gora je pristupila: Sporazumu o trgovini civilnim vazduhoplovima (2012.), Ministarskoj deklaraciji o trgovini proizvodima informacione tehnologije (2012.), Protokolu o izmjenama i dopunama Sporazuma TRIPS (2013.) i tokom 2015. Sporazumu o Vladinim nabavkama (Government Procurement Agreement). Vezano za Sporazum trgovini proizvodima informacione tehnologije (ITA/ITA2) i Sporazum o trgovini civilnim vazduhoplovima (CV),

[8] Skupština je donijela Zakon o potvrđivanju Protokola o pristupanju Crne Gore Sporazumu iz Marakeša o osnivanju Svjetske trgovinske organizacije ("Sl. list CG - Međunarodni ugovori", br. 3/12 od 8. III 2012).

dodatno je liberalizovala pristup tržištu roba u dijelu proizvoda informacione tehnologije i civilnih vazduhoplova (Uredba o izmjenama Uredbe o carinskoj tarifi za 2016. godinu "Sl. list CG", broj 46/16). Takođe, kroz Uredbu o carinskoj tarifi za 2016. godinu ("Sl.list CG", br. 4/16) implementirana je i Odluka sa devete Ministarske konferencije STO *(Duty - Free and Quota-Free Market Access for Least-Developed Countries DFQF),* čime će po okončanju procedure notifikovanja i razmjene neophodnih informacija biti obezbijeđen slobodan pristup tržištu za 97% proizvoda (po tarifnim linijama) porijeklom iz LDC.

U kontesktu STO, a vezano za pristup tržištu roba, Listom koncesija obuhvaćeni su svi proizvodi carinske tarife. Pristup tržištu usluga definisan je Listom specifičnih obaveza u uslugama i Listom izuzeća od člana II MFN GATS. Crna Gora se obavezala u 11 sektora od ukupno 12, odnosno 136 podsektora od ukupno 166. Pregovori sa članicama STO vođeni su uz konsultacije sa Evropskom komisijom.
Nakon pristupanja EU Crna Gora će primjenjivati sve obaveze koje prozilaze iz sporazuma STO u kojima je EU strana.

3.30.1.2. Roba dvostruke namjene

Ministarstvo ekonomije kao organ državne uprave nadležan za poslove spoljne trgovine (u daljem tekstu: Ministarstvo) izdaje dozvolu za izvoz roba dvostruke namjene, dozvolu za pružanje brokerskih usluga i dozvolu za pružanje tehničke pomoći. Aktom o unutrašnjoj organizaciji sistematizaciji radnih mjesta 1 službenik Ministarstva ekonomije radi na praćenju EU regulativa iz ove oblasti, usaglasavanju nacionalnih propisa u pogledu lista roba te na davanju dozvola tj.tumačenju zakonskih normi iz predmetne oblasti.

Prije odlučivanja o zahtjevu za izdavanje dozvole Ministarstvo pribavlja mišljenja organa državne uprave nadležnih za vanjske poslove, poslove odbrane i unutrašnje poslove. Zavisno od vrste i namjene robe dvostruke namjene, Ministarstvo može pribaviti mišljenja i drugih nadležnih organa.

Crna Gora je početkom 2015. pokrenula inicijativu za pristupanje Međunarodnom kontrolnom režimu-WA[9] dok će pristupanje ostalim režimima razmotriti shodno svojim potrebama i mogućnostima.

Ministarstvo ekonomije kao organ državne uprave nadležan za poslove spoljne trgovine (u daljem tekstu: Ministarstvo) izdaje dozvolu za izvoz roba dvostruke namjene, dozvolu za pružanje brokerskih usluga i dozvolu za pružanje tehničke pomoći. Aktom o unutrašnjoj organizaciji sistematizaciji radnih mjesta 1 službenik Ministarstva ekonomije radi na

[9] *Cilj Wassenaar aranžmana je podsticanje transparentnosti i veće odgovornosti u prenosu robe i tehnologije za konvencionalno oružje i robu dvostruke namjene kao i održavanje dogovorenog kontrolnog popisa vojne robe i robe dvostruke namjene. Wassenaar aranžman trenutno okuplja 40 zemalja svijeta čiji se predstavnici redovno sastaju u Beču.*

praćenju EU regulativa iz ove oblasti, usaglasavanju nacionalnih propisa u pogledu lista roba te na davanju dozvola tj.tumačenju zakonskih normi iz predmetne oblasti.

Prije odlučivanja o zahtjevu za izdavanje dozvole Ministarstvo pribavlja mišljenja organa državne uprave nadležnih za vanjske poslove, poslove odbrane i unutrašnje poslove. Zavisno od vrste i namjene robe dvostruke namjene, Ministarstvo može pribaviti mišljenja i drugih nadležnih organa.

Carinski organ može, u okviru svojih nadležnosti, ograničiti ili zabraniti izvoz, pružanje brokerskih usluga, tehničke pomoći i tranzita robe dvostruke namjene, o čemu je dužan da odmah obavijesti Ministarstvo. Uprava Carina i Ministarstvo ekonomije su informaciono povezani tako da se može vršiti uvid u bazu podataka vezanih za dozvole koje se odnose na robu dvostruke namjene.

Odbijanje zahtjeva za izvoz robe dvostruke namjene regulisano je članom 21 Zakona o kontroli izvoza robe dvostruke namjene ("Sl. list CG" br. 30/12) u kom se navodi da će Ministarstvo odbiti zahtjev za izdavanje dozvole, ako:

1) organi iz člana 16 ovog zakona daju negativno mišljenje;
2) se utvrdi da je roba za koju se traži dozvola predmet sudskog spora;
3) lice navede netačne podatke u zahtjevu za izdavanje dozvole, kao i potrebnoj dokumentaciji;
4) izvoznik, na zahtjev Ministarstva, ne omogući pregled robe ili dokumenata u vezi sa tom robom.

U slučaju odbijanja zahtjeva za izdavanje dozvole Ministarstvo će obavijestiti podnosioca zahtjeva o razlozima zbog kojih nije izdalo dozvolu, ne navodeći tajne podatke ili zaštićene podatke, u skladu sa zakonom.

Crna Gora je početkom 2015. pokrenula inicijativu za pristupanje Međunarodnom kontrolnom režimu-WA dok će pristupanje ostalim režimima razmotriti shodno svojim potrebama i mogućnostima.

3.30.1.3. Izvozni krediti:

Investiciono-razvojni fond Crne Gore (IRF CG) u okviru svoje djelatnosti obezbjeđuje kredite za izvoz, i to kroz direktno i finansiranje preko komercijalnih banaka.

IRF ima svojstvo pravnog lica sa pravima i obavezama utvrđenim zakonom i opštim aktima IRFa. IRF je osnovan i posluje kao akcionarsko društvo, u skladu sa zakonom. Osnivanje, djelatnost, ovlašćenja i organizacija IRF CG je uređeno Zakonom o IRF CG. Fond za svoje obaveze odgovara svojom imovinom. Za obaveze IRF CG bezuslovno i neopozivo jemči Crna Gora.

Sredstva za poslovanje Fond stiče:

1) iz prihoda ostvarenih poslovanjem Fonda;

2) prodajom akcija i udjela iz portfelja Fonda;
3) iz ostatka likvidacione ili stečajne mase, prodajom preostale imovine u slučaju likvidacije ili stečaja sprovedenog nad društvom u vlasništvu Fonda;
4) iz dobiti društava u kojima Fond ima akcije ili udjele;
5) izdavanjem hartija od vrijednosti;
6) iz anuiteta po osnovu kreditnih plasmana i investicione aktivnosti Fonda;
7) uzimanjem kredita i pozajmica u zemlji i inostranstvu, kao i primanjem donacija;
8) iz drugih izvora, u skladu sa zakonom.

Djelatnost Fonda je:

1) odobravanje kredita, obavljanje faktoringa i drugih oblika otkupa potraživanja i izdavanje garancija kojima se naročito:
   - podstiče osnivanje, razvoj i održivost mikro, malih, srednjih i velikih privrednih subjekata i preduzetnika;
   - pruža podrška infrastrukturnim projektima, projektima vodosnabdijevanja i zaštite životne sredine;
   - finansiraju projekti od lokalnog, regionalnog i državnog značaja;
   - podstiče izvoz;
   - podstiče zapošljavanje;
2) obavljanje poslova vezanih za prodaju kapitala u portfelju Fonda;
3) ostali poslovi kojim se obezbjeđuje podrška ekonomskom razvoju, u skladu sa zakonom.

Što se tiče obezbjeđivanja osiguranja izvoza, u toku je proces donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o IRF CG kojim će IRF CG dobiti ovlašćenje za obavljanje poslova osiguranja izvoza roba i usluga iz Crne Gore od netržišnih rizika.

Podzakonskim aktima, koji će biti donijeti na osnovu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o IRF CG, uredićе se bliži uslovi i način obavljanja poslova osiguranja izvoza i odobravanja kredita za podsticanje izvoza, koji će biti usklađeni sa relevantnim propisima Evropske unije, čime će se u potpunosti ispuniti obaveze preuzete u okviru pregovora za Poglavlje 30 – »Vanjski odnosi«. Na ovaj način će se obezbjediti ispunjavanje obaveza Crne Gore u procesu pristupanja Evropskoj uniji u okviru pregovaračkog Poglavlju 30: Vanjski odnosi.

3.30.1.4. Preferencijalni trgovinski sporazumi

Crna Gora primjenjuje Sporazume o slobodnoj trgovini (FTA) sa sledećim zemljama nečlanicama EU:

- Sporazum o slobodnoj trgovini sa Ruskom Federacijom (Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Savezne Republike Jugoslavije i Vlade Ruske Federacije o slobodnoj trgovini između Savezne Republike Jugoslavije i Ruske Federacije, "Sl. list SRJ - Međunarodni ugovori" br. 1/01,), potpisan 28. VIII 2000. i stupio na snagu 19. V 2001.

- Sporazum o izmjenama i pristupanju centralnoevropskom sporazumu o slobodnoj trgovini - CEFTA 2006 (Zakon o ratifikaciji sporazuma o izmjeni i pristupanju centralnoevropskom sporazumu o slobodnoj trgovini, "Sl. list RCG" br. 18/07). Sporazum je potpisan 19. XII 2006. i stupio na snagu 22. XI 2007.
- Sporazum o slobodnoj trgovini sa Turskom (Zakon o potvrđivanju Sporazuma o slobodnoj trgovini između Crne Gore i Republike Turske, "Sl. list CG- Međunarodni ugovori " br. 3/09), potpisan je 26. XI 2008. i stupio je na snagu 1. III 2010.
- Sporazum o slobodnoj trgovini sa Ukrajinom (Zakon o potvrđivanju Sporazuma o slobodnoj trgovini između Vlade Crne Gore i Vlade Ukrajine, "Sl. list CG - Međunarodni ugovori " br. 3/12), potpisan je 18. XI 2011. u Kijevu, i stupio na snagu 1. I 2013.
- Sporazum o slobodnoj trgovini sa EFTA zemljama (Zakon o potvrđivanju Sporazuma o slobodnoj trgovini između Crne Gore i EFTA zemalja,"Sl. list CG- Međunarodni ugovori " br. 8/12), potpisan 14. XI 2011. Sporazum je stupio na snagu 2012. i to: 1. IX sa Švajcarskom i Lihtenštajnom, 1. X sa Islandom i 1. XI sa Norveškom.
- Sporazumi o slobodnoj trgovini koje je Crna Gora potpisala polaze od relevantnih sporazuma STO (pravnu osnovu čine: član XXIV Opšteg sporazuma o carinama i trgovini iz 1994. i član V Opšteg sporazuma o trgovini uslugama). Svi gore pomenuti sporazumi o slobodnoj trgovini su notifikovani kod STO u skladu sa utvrđenim procedurama, osim sa Ruskom Federacijom. Takođe, značajno je naglasiti da svi FTA, sadrže automatsku otkaznu klauzulu danom pristupanja Crne Gore EU, osim s Ruskom Federacijom gdje je otkazni period 6 mjeseci.

3.30.1.5 Ostali sporazumi u oblasti trgovine

Sporazumi o ekonomskoj saradnji

Zemlja	Naziv Sporazuma	Datum stupanja na snagu
Albanija	Sporazum između Vlade Crne Gore i Savjeta Ministara Republike Albanije o ekonomskoj saradnji	20. XI 2015.
Argentina	Sporazum o ekonomskoj i trgovinskoj saradnji između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Argentine	17. I 2017.
Austrija	Sporazum između Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i Vlade Republike Austrije o	1. V 2002.

	privrednoj, poljoprivrednoj, industrijskoj, tehničkoj i tehnološkoj saradnji	
Azerbejdžan	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Azerbejdžan o ekonomskoj saradnji	3. X 2012.
Bugarska	Sporazum između Republike Crne Gore i Republike Bugarske o ekonomskoj saradnji	30. V 2007.
Češka	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Češke o ekonomskoj i industrijskoj saradnji	22. IX 2011.
Grčka	Sporazum o ekonomskoj saradnji i trgovinskoj razmjeni između Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Kraljevine Grčke	na snazi na osnovu Sporazuma između Crne Gore i Republike Grčke o sukcesiji bilateralnih ugovora, zaključen u formi razmjene nota od 4. X i 28. X 2011.
Hrvatska	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Hrvatske o ekonomskoj saradnji	1. X 2013.
Katar	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Katara o ekonomskoj, komercijalnoj i tehničkoj saradnji	18. IX 2009.

NR Kina	Sporazum između Vlade Republike Crne Gore i Vlade Narodne Republike Kine o ekonomskoj i trgovinskoj saradnji	29. VIII 2006.
Mađarska	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Mađarske o ekonomskoj saradnji	29. III 2012.
Makedonija	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Makedonije o ekonomskoj saradnji	14. IX 2011.
Njemačka	Ugovor o privrednoj saradnji (NJEMAČKA)	21. I 1957.
Slovenija	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Slovenije o ekonomskoj saradnji	28. IV 2012.
Kraljevina Španija	Sporazum između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Kraljevine Španije o ekonomskoj i industrijskoj saradnji	25. XI 1987.
Srbija	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Srbije o ekonomskoj saradnji	10. IX 2010.
Turska	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Turske o ekonomskoj saradnji	25. XI 2010.

UAE	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Ujedinjenih Arapskih Emirata o ekonomskoj saradnji	30. VII 2012.
Rumunija	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Rumunije o ekonomskoj saradnji	14. V 2014.
Slovačka	Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Slovačke o ekonomskoj saradnji	9. VI 2015.

Osnovni cilj ekonomskih sporazuma jeste uspostavljanje institucionalnog oblika saradnje kroz jačanje i unapređenje ekonomskih interesa. Sporazumima se definišu oblasti od obostranog interesa i posebna pažnja se daje: industriji, poljoprivredi, šumarstvu, vodoprivedi, energetskom sektoru, istraživanju i razvoju, građevinskoj industriji i infrastrukturi, saobraćaju i logistici, zaštiti životne sredine, turizmu, promociji investicija, saradnji u oblasti malih i srednjih preduzeća, kao i informacionim i komunikacionim tehnologijama i uslugama.

Nisu definisane zemlje sa kojima će se pregovarati ekonomski sporazumi. Inicijativa za potpisivanje ekonomskih sporazuma pokreće se na bazi analize o ekonomskoj svrsishodnosti.

3.30.1.6. Bilateralni investicioni sporazumi

Crna Gora ima 23 bilateralna investiciona sporazuma koja su na snazi, od kojih je više od polovine zaključeno sa članicama EU. Potpisivanjem Sporazuma o uzajamnom podsticanju i zaštiti ulaganja obezbjeđuje se dalji razvoj i proširivanje uzajamno korisne saradnje između dvije države, čime se uspostavlja adekvatan pravni okvir za njeno jačanje u oblasti investicija. Njima se uređuju uslovi investiranja između država, nacionalni tretman, promocija i zaštita investicija, obezbijeđuje slobodan transfer plaćanja, reguliše pravo subrogacije, obeštećenja u slučaju eksproprijacije i rješavanje sporova.

Svi navedeni Sporazumi uključuju klauzulu nacionalnog tretmana, koja podrazumijeva isti tretman stranih i domaćih investitora. Takođe, svi sporazumi uključuju i klauzulu o zaštiti i promociji investicija. Što se tiče procedure automatskog obnavljanja, nakon navedenog perioda važenja, sporazumi u većini slučajeva ostaju pravosnažni tj. automatski se produžavaju tokom sukcesivnih perioda od po uglavnom 10 godina, sve dok bilo koja

strana ugovornica ne obavijesti drugu stranu u pismenoj formi o svojoj namjeri da ga raskine, 6-12 mjeseci unaprijed.

U nastavku je spisak bilateralnih investicionih sporazuma na snazi:

ZEMLJA	DATUM STUPANJA NA SNAGU	PERIOD VAŽENJA (izraženo u godinama)
1. Austrija	01. VIII 2002.	10
2. Azerbejdžan	02. XI 2012.	10
3. Kipar	05. XI 2008.	10
4. Češka Republika	29. I 2001.	10
5. Danska	23. X 2009.	10
6. Finska	29. IV 2010.	15
7. Francuska	03. III 1975.	10
8. Njemačka	25. X 1990.	10
9. Grčka	08. V 1998.	10
10. Izrael	07. II 2006.	10
11. Litvanija	02. XII 2005.	10
12. Makedonija	30. IX 2011.	10
13. Malta	19. VII 2011.	10
14. Moldavija	23. VI 2015.	10
15. Holandija	01. III 2004.	15
16. Poljska	23. I 1997.	10
17. Katar	23. X 2009.	10
18. Rumunija	16. V 1997.	10
19. Srbija	09. X 2010.	10
20. Slovačka	16. VII 1998.	10
21. Španija	31. III 2004.	10
22. Švajcarska	11. VII 2007.	10
23. UAE	01. III 2013.	10

U svim navedenim investicionim sporazumima, osim u sporazumu sa Francuskom, navedena je REIO klauzula kojom se definiše da prava i obaveze koje proističu iz članstva u ekonomskoj uniji, carinskoj uniji, slobodnoj trgovinskoj zoni, monetarnoj uniji ili drugih oblika međunarodne saradnje ne utiču na prava i obaveze nastale po osnovu konkretnog Sporazuma o uzajamnoj promociji i zaštiti investicija.

U bilateralnim investicionim sporazumima nisu navedeni osjetljivi sektori koje konkretan Sporazum ne pokriva.

Crna Gora je donijela odluku o definisanju novog modela BIT-a i proslijedila zvaničnu instrukciju ambasadama preko MVP o stopiranju zaključivanja novih bilateralnih investicionih sporazuma 14. IV 2016. Članstvom u EU, prestaće da važe investicioni sporazumi potpisani sa članicama EU. Što se tiče sporazuma koji su potpisani sa trećim zemljama, oni će biti otkazani ili ponovo dogovoreni „šest mjeseci prije datuma pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji“ ili „na dan pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji“, zavisno od odredbi pojedinih sporazuma.

3.30.1.7. Sprečavanje smrtne kazne i mučenja

Spoljna trgovina robom čiji uvoz i izvoz nijesu zabranjeni, može da se vrši na osnovu dozvole Ministarstva ekonomije, u skladu sa propisom Vlade. Robu koja bi se mogla koristiti za usmrćivanje lica, ubrizgavanje smrtonosne injekcije (anestetička sredstva barbiturati sa kratkoročnim ili srednjoročnim djelovanjem) čiji izvoz i uvoz nijesu zabranjeni, propisuje Vlada.

3.30.1.8. Kimberli proces

Crna Gora podržava primarni cilj Sertifikacione šeme Kimberli procesa, odnosno zaustavljanje protoka „konfliktnih (krvavih) dijamanata“, tj. nebrušenih dijamanata koji se koriste za finansiranje pobunjeničkih ratova protiv legitimno izabranih vlada. Shodno tome, Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o spoljnoj trgovini („Sl. list CG”, br. 57/14), dodat je član 28 a) kojim je regulisan uvoz i izvoz neobrađenih dijamanta. Na osnovu toga, Vlada je donijela Uredbu o uslovima za spoljnotrgovinski promet neobrađenih dijamanata („Sl. list CG”, br. 40/15) kojom su propisani uslovi i način obavljanja spoljnotrgovinskog prometa neobrađenim dijamantima.

Crna Gora se, kroz proces pristupanja EU obavezala da donese uredbu o spoljnoj trgovini neobrađenim dijamantima (Kimberley Proces), i svoje zakonodavstvo uskladi sa propisima EU.

Razlozi za donošenje Predloga uredbe o uslovima za spoljnotrgovinski promet neobrađenih dijamanata sadržani su dakle u potrebi usaglašavanja nacionalnog zakonodavstva sa gore

navedenim Uredbama EU.

Predlog ove uredbe usaglašen je u najvećem mogućem dijelu sa pomenutim EU Uredbama dok će puna usaglašenost, zbog neprenosivosti pojedinih odredbi, biti postignuta momentom pridruživanja CG-EU.

3.30.1.9. Razvojna politika i humanitarna pomoć

Od obnavljanja nezavisnosti 2006. Crna Gora je sprovodila određene oblike međunarodne razvojne saradnje i upućivala međunarodnu humanitarnu pomoć drugim zemljama. O ovim aktivnostima, međutim, nije vođena centralizovana evidencija, dok se koordinacija odvijala na ad hoc osnovi, a 2010. u skladu sa Zakonom o vanjskim poslovima („Sl. list CG", br. 46/10), nadležnost za sprovođenje i praćenje ove politike je data Ministarstvu vanjskih poslova (MVP). Imajući u vidu navedeno, Crna Gora radi na pripremi Zakona o međunarodnoj razvojnoj saradnji i upućivanju međunarodne humanitarne pomoći. Paralelno sa tim, radimo i na izradi Nacionalne strategije za predmetnu oblast.

Kada je riječ o preferencijalnoj trgovinskoj politici u kontekstu razvoja, Uredba o carinskoj tarifi za 2016. godinu, predstavlja pravni osnov za primjenu generalne šeme preferencijala prema najmanje razvijenim zemljama (LDCs),[10] što je u skladu sa Odlukom sa IX Ministarske konferencije STO o dodjeli carinskih povlastica najmanje razvijenim državama.

Vezano za finansijske kapacitete za pružanje pomoći državama u razvoju, u Crnoj Gori trenutno ne postoji stavka u budžetu namijenjena razvojnoj saradnji i humanitarnoj pomoći (s izuzetkom kontribucija za članstvo u međunarodnim organizacijama). Ministarstvo vanjskih poslova je, u okviru predloga svog budžeta za narednu godinu, planirao opredjeljenje sredstava za potrebe razvojne saradnje i humanitarne pomoći. Ostali resori i organi državne uprave na ad-hoc bazi opredjeljuju sredstva za razvojnu saradnju i humanitarnu pomoć, o čemu u ovom trenutku ne postoji centralizovana baza. Baza je u izradi, a novim zakonom o međunarodnoj razvojnoj saradnji i upućivanju međunarodne humanitarne pomoći predviđeno je da MVP vodi evidenciju i izvještava o međunarodnoj razvojnoj saradnji i humanitarnoj pomoći na osnovu priloga koji će dostavljati svi akteri koji sprovode razvojnu saradnju i humanitarnu pomoć. U izradi baze podataka, Crna Gora će koristiti metodologiju OECD/DAC-a kao što je i predviđeno nacrtom zakona.

Crna Gora je usvajanjem Nacionalne strategije za vanredne situacije (2016), donošenjem Zakona o zaštiti i spašavanju ("Službeni list Crne Gore, br. 13/07, 32/11 i 54/16), formiranjem Direktorata za vanredne situacije, kao organizacione jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova i obrazovanjem Koordinacionog tima za zaštitu i spašavanje stvorila uslove da se na teritoriji Crne Gore sa jednog mjesta vrši rukovođenje i koordiniranje u

[10] Generalna šema preferencijala odnosi se na najmanje razvijene države, što uključuje države Afrike, Kariba i Pacifika (AKP) kao i pojedine latinoameričke, azijske i mediteranske države.

zaštiti i spašavanju. U ovako organizovanom sistemu zaštite i spašavanja na najkvalitetniji način integrisani su svi ljudski i materijalni resursi sa kojima raspolažu državni organi, organi lokalne uprave, privredna društva, druga pravna lica, preduzetnici i građani. Sistem zaštite i spašavanja organizovan je na dva nivoa, lokalnom i nacionalnom nivou.

Direktorat za vanredne situacije Ministarstva unutrašnjih poslova nadležan je za poslove zaštite i spašavanja u Crnoj Gori. Glavni zadaci ovog direktorata su koordinacija rada učesnika sistema zaštite i spašavanja u vezi organizacije, planiranja, pripreme i sprovođenja mjera i aktivnosti na smanjenju rizika od katastrofa; praćenje i analiziranje stanja u oblasti zaštite i spašavanja; osposobljavanje i usavršavanje pripadnika jedinica civilne zaštite, specijalističkih i dobrovoljnih jedinica, kao i nadzor u pogledu funkcionisanja i opremanja operativnih jedinica za zaštitu i spašavanje; obavještavanje i uzbunjivanje građana u slučaju nastanka katastrofa, elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća; neprekidno prikupljanje, obrada i prenošenje podataka u vezi sa situacijom na ugroženim područjima preko Operativno-komunikacionog centra 112; organizovanje uklanjanja, deaktiviranja i uništavanja neeksplodiranih ubojnih sredstava; traženje pomoći od drugih država i međunarodnih organa i organizacija u slučaju nastanka katastrofe, elementarne nepogode i druge nesreće itd i saradnja sa nadležnim organima drugih država i međunarodnim organizacijama i institucijama itd. U okviru Direktorata za vanredne situacije nalazi se 6 direkcija i 7 područnih jedinica za vanredne situacije. U *Direkciji za civilnu zaštitu i humanitarnu pomoć* postoje službenici kojima je, između ostalog, u opisu posla učestvovanje u realizaciji prelaska državne granice tokom primanja ili pružanja međunarodne pomoći, dok *Direkcija – Operativno-komunikacioni centar 112 (OKC 112)* djeluje kao jedinstveni komunikacioni centar za sve vrste hitnih poziva na području Crne Gore i šire. OKC 112 obavlja i međunarodne komunikaciono – informativne poslove iz oblasti zaštite i spašavanja. OKC 112 je operativni kontakt s Centrom za odgovor u vanrednim situacijama (ERCC- Evropske komisije koji je dostupan 24/7/365) od pristupanja Crne Gore Mehanizmu za civilnu zaštitu EU (29. IX 2014).

Direktorat za vanredne situacije raspolaže sa 3 aviona za gašenje požara (2 air traktora i jedan dromader) i 3 helikoptera koji se mogu koristiti za izviđanje terena i evakuaciju stanovništva. Direktorat posjeduje i određena materijalno-tehnička sredstva i opremu za zaštitu i spašavanje od poplava i požara, ali i drugih hazarda koja je prije svega nabavljena kroz projekte i donacije. Trenutno u Crnoj Gori postoje 3 tima za spašavanje od poplava (tim za spašavanje od poplava sa upotrebom čamaca, tim za spašavanje od poplava korišćenjem brana i tim za pumpe visokog kapaciteta crpljenja vode) i jedan tim za hemijsku, biološku, nuklearnu i radijacionu dekontaminaciju i uzorkovanje (HBRN tim), koji su formirani shodno standardima EU, a koje čine predstavnici Direktorata za vanredne situacije i opštinskih službi zaštite i spašavanja. Ovi timovi mogli bi biti

upućeni drugim državama u slučaju potrebe. Napominjemo da u Crnoj Gori postoji 155 pripadnika opštinskih službi zaštite i spašavanja i specijalističkih jedinica koji su obučeni za traganje i spašavanje u slučaju zemljotresa, ali ne postoji kompletna oprema i sredstva da bi se timovi za zaštitu i spašavanje u slučaju zemljotresa mogli formirati i slati kao pomoć drugim državama.

Shodno svojim mogućnostima, a u slučaju prirodnih ili ljudski izazvanih katastrofa Crna Gora je spremna da pruži pomoć drugim državama. Poznato je da je pomoć pružena tokom poplava koje su zahvatile Republiku Srbiju i Bosnu i Hercegovinu 2014, Republiku Albaniju 2015. i Republiku Makedoniju 2016.

3.30.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

3.30.2.1. Svjetska trgovinska organizacija (STO)

Sporazum o trgovinskim olakšicama (TFA) je prvi multilateralni sporazum donijet poslije Urugvajske runde multilateralnih trgovinskih pregovora. Finalizovan je na Devetoj Ministarskoj konferenciji STO. Kako bi ovaj Sporazum stupio na snagu bilo je potrebno da najmanje dvije trećine STO članica dostave instrument ratifikacije. Sporazum je zvanično stupio na snagu 22. II 2017. Imajući u vidu da članice STO-a nijesu na istom nivou razvijenosti, Sporazum (u Odjeljaku II) je predvidio mogućnost da članice na osnovu rezultata upoređivanja domaćeg zakonodavstva i Sporazuma kroz tzv. postupak samoprocjene same odrede koje će članove Sporazuma primjenjivati od dana stupanja na snagu istog (kategorija A), za koje odredbe će se tražiti tranzicioni period u implementaciji (kategorija B), i za koje će se odredbe pored tranzicionog perioda tražiti i pomoć donatora (kategorija C). Crna Gora je Sekretarijatu STO dostavila notifikacuju za za kategorije B i C maja 2017.

Ispitivanja trgovinskih politika vrše se na periodičnoj osnovi i obavezujući je za sve članice STO. Prvi pregled trgovinskih politika za Crnu Goru se odnosi na period od pristupanja Crne Gore STO-u (tj. od 2012.) do danas. Postupak je otpočeo u martu 2017, nakon čega je uslijedila prva posjeta STO Sekretarijata (april 2017.).

3.30.2.2. Izvozni krediti:

Vlada je 19. X 2017. utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Investiciono – razvojnom fondu Crne Gore. Ovim izmjenama regulisaće se način i uslovi izdavanja izvoznih kredita, kao i uređenju pravne regulative kojom će se konkretno definisati način finansiranja izvoznih kredita.

3.30.2.3. Sporazumi o slobodnoj trgovini (FTA)

Crna Gora, je pokrenula inicijativu izmjene Sporazuma o slobodnoj o slobodnoj trgovini sa Turskom.

Cefta

Tokom 2016. Crna Gora je predsjedavala CEFTA-om. U ovom periodu, Crna Gora je bila organizator više od 40 sastanaka CEFTA radnih tijela, uključujući i Ministarski sastanak u novembru kao i CEFTA Week, u decembru 2016., koji je okupio privrednike Regiona. Za vrijeme crnogorskog predsjedavanja, obilježena je deseta godina od potpisivanja CEFTA 2006. Sporazuma.

CEFTA Dodatni protokol 5 je usvojen 26. V 2017. u Beogradu. S obzirom da Dodatni protokol 5 čini sastavni dio CEFTA 2006 Sporazuma, neophodna je ratifikacija Protokola, kako bi se obezbijedila njegova nesmetana implementacija. Vlada je utvrdila Predlog zakona o potvrđivanju Dodatnog protokola 5 5. X 2017. Primjenom CEFTA dodatnog protokola 5 doći će do pojednostavljenja inspekcijskih i carinskih procedura čime će se smanjiti vrijeme zadržavanja roba na granici. Biće olakšan tranzit i trgovina kroz povezivanje svih graničnih službi u jedinstven informacioni sistem, što će dovesti do povećanja konkurentnost nacionalnih ekonomija.

3.30.2.4. Razvojna politika i humanitarna pomoć

Razvojna politika

Kada je riječ o administarativnim kapacitetima, u skladu sa važećim Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva vanjskih poslova od marta 2017. Generalni direktorat za ekonomsku i kulturnu diplomatiju nadležan je za koordinaciju međunarodne razvojne saradnje i humanitarne pomoći u Vladi. S ciljem jačanja administrativnih kapaciteta za predmetnu oblast, u okviru pomenutog Direktorata, u aprilu 2017. formirana je Direkcija za međunarodnu razvojnu saradnju i humanitarnu pomoć, u kojoj su sistematizovana 4 službenika, od čega je trenutno uposleno 2 službenika. Pored Ministarstva vanjskih poslova, koji je nacionalni koordinator, i druga ministarstva pružaju razne oblike razvojne podrške (npr. Ministarstvo prosvjete - stipendije za studente iz trećih zemalja koje su na listi primaoca razvojne podrške OECD-a, Ministarstvo evropskih poslova: tehnička i ekspertska podrška u oblasti evropskih integracija i sl). Crna Gora u skladu s načelima transparentnosti i inkluzivnog partnerstva za održivi razvoj, formirala Međuresorsku radnu grupu za međunarodnu razvojnu saradnju i humanitarnu pomoć, koju čine predstavnici svih ministarstava, zatim Skupštine, Zavoda za statistiku, Zajednice opština Crne Gore, nevladinog sektora (NVO „Zid“), Crvenog krsta Crne Gore, privredne komore i Centralne banke.

3.31. POGLAVLJE 31: VANJSKA, BEZBJEDNOSNA I ODBRAMBENA POLITIKA

3.31.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

3.31.1.1. Zajednička vanjska i bezbjednosna politika

Crna Gora, a posebno Ministarstvo vanjskih poslova i Ministarstvo odbrane, kontinuirano rade na jačanju pravnog okvira, institucionalne strukture i opreme koja omogućava da u potpunosti i aktivno učestvujemo u Zajedničkoj vanjskoj i bezbjednosnoj politici EU, kao i Zajedničkoj bezbjednosnoj i odbrambenoj politici, od dana pristupanja. Crna Gora već sada prati Zajedničku vanjsku i bezbjednosnu politiku, kao i Zajedničku bezbjednosnu i odbrambenu politiku i u potpunosti se usaglašava sa stavovima EU (stepen usaglašenosti 100%). U skladu sa iskazanim opredjeljenjem da se, kao kandidat za članstvo, koji je duboko u procesu pristupnih pregovora, pridružuje odlukama EU iz domena vanjske i bezbjednosne politike, Crna Gora podržava Globalnu strategiju EU za vanjsku i bezbjednosnu politiku, usvojenu u junu 2016. Ciljevi Crne Gore u domenu vanjske politike i političkog dijaloga van EU su dalje aktivnosti po osnovu članstva u NATO kao i očuvanje i razvijanje dobrosusjedskih odnosa.

Crna Gora je veoma aktivan sudionik u radu Ujedinjenih nacija i njenim sastavnim djelovima uključujući Svjetsku banku i MMF, SE, OEBS-a, te STO Crna Gora održava kontinuirani politički dijalog sa UN na visokom nivou kroz redovne susrete sa Generalnim sekretarom UN, predsjedavajućim Generalne skupštine i zvaničnicima ključnih agencija/programa/fondova iz sistema UN. Takođe, Crna Gora je članica Izvršnog odbora UN Žene 2017-2019 i Komisije za izgradnju mira 2016-2017. U 2016. postala je članica inicijativa Globalno partnerstvo za jednakost (GEF), Kolicija za jednaka prava (ERC) i Partnerstvo jednakih budućnosti (EFP). Status posmatrača ima u Pokretu nesvrstanih zemalja (NAM), Organizaciji za frankofoniju (OIF) i Organizaciji američkih država (OAS).

Što se tiče saradnje s Međunarodnim krivičnim sudom za ratne zločine u Hagu, Specijalno državno tužilaštvo je ostvarilo saradnju sa MSKJ – Kancelarijom tužilaštva, u cilju rasvjetljavanja i rješavanja ratnih zločina.

Nije bilo zaključenja crnogorskih sporazuma koji se tiču implementacije restriktivnih mjera EU. U procesu pristupanja Evropskoj uniji na polju sprječavanja sukoba, Crna Gora sprovodi mjere EU pri čemu se vodi Evropskom strategijom bezbjednosti i Programom EU za prevenciju sukoba praćenih nasiljem. Tim povodom kontinuirano sarađuje s EU u okviru UN-a i drugih međunarodnih organizacija. Crna Gora je članica Grupe prijatelja medijacije, a takođe učestvuje i u inicijativi Medijacija u Mediteranu. Redovno učestvuje na sastancima Grupe prijatelja medijacije koji se održavaju na marginama zasijedanja Generalne skupštine UN-a u Njujorku.

Kad je riječ o međunarodnim režimima/instrumentima koji se odnose na neproliferaciju oružja i masovno uništenje, Crna Gora nije članica Australijske grupe, Kontrolnog režima za raketnu tehnologiju (MTCR), Grupe nuklearnih snadbjevača i Zannger komiteta. Crna Gora je članica najvećeg broja međunarodnih ugovora koji se odnose na neproliferaciju oružja za masovno uništenje, kao što su Sporazum o neširenju nuklearnog naoružanja (NPT), Ugovor o sveobuhvatnoj zabrani nuklearnih proba (CTBTO), Konvencija o hemijskom oružju (CWC), Konvencija o biološkom (BWC) i Haški kodeks ponašanja (HCOC) i dr. Takođe, Crna Gora je pristupila Globalnoj inicijativi za borbu protiv nuklearnog terorizma i Inicijativi za bezbednost protiv proliferacije. Kontrolne liste Crne Gore u potpunosti su usklađene sa EU listom robe vojne i dvostruke namjene. Crna Gora je član Konvencije o konvencionalnom oružju (CCW) i pratećih protokola. Ugovor o trgovini oružjem (ATT) je stupio na snagu u odnosu na Crnu Goru 24. XII 2014. Crna Gora je, u skladu sa članom 13 Ugovora, podnijela nacionalni godišnji izvještaj za 2016, kao što je to uradila i za prethodne godine. Crna Gora je u septembru 2015. podnijela zahtjev za članstvo u Vasenarskom aranžmanu, 10. X 2016. je podnijela nacionalni dosije za članstvo u Vasenarskom aranžmanu.

U skladu sa obavezama koje proističu iz Konvencije o zabrani hemijskog oružja (CWC) i članstva u ovoj Organizaciji, Crna Gora ne posjeduje niti proizvodi hemijsko oružje, a transfere hemikalija koje su propisane Verifikacionim aneksom Konvencije strogo kontroliše. Kontrola spoljne trgovine hemikalijama u skladu sa CWC regulisana je Zakonom o spoljnoj trgovini oružjem, vojnom opremom i robom dvostruke namjene i Zakonom o kontroli izvoza robe dvostruke namjene, dok se nacionalne kontrolne liste oružja i vojne opreme i robe dvostruke namjene redovno ažuriraju i usklađuje sa listama EU. Shodno članu VI Konvencije koji se odnosi na redovno izvještavanje o prometu ovih hemikalija, organ državne uprave nadležan za poslove spoljne trgovine konstatovao je da u prethodnom periodu Crna Gora nije uvozila, niti izvozila, količine ovih hemikalija koje bi prelazile prag koji povlači obavezu detaljnog informisanja Organizacije za zabranu hemijskog oružja. Na nacionalnom novou su donijeti propisi koji su usklađeni sa propisima EU u cilju obezbjeđivanja zaštite zdravlja ljudi i životne sredine, ali i radi pripreme administrativnih struktura i privatnog sektora za punu implementaciju propisa. Crna Gora je donijela Strategiju za kontrolu i smanjenje malog i lakog oružja i municije za period 2013 – 2018. U skladu sa Strategijom, formirana je Komisija sa zadatkom da rukovodi i koordinira aktivnostima nadležnih organa u primjeni Strategije. Postoji menadžment zaliha malog i lakog naoružanja koji funkcioniše na adekvatan način, uključujući i nacionalni registracioni sistem i bazu podataka. Razmjena i zaštita tajnih podataka sa EU je uređena na osnovu Sporazuma između Crne Gore i Evropske Unije o bezbjedonosnim procedurama za razmjenu i zaštitu tajnih podataka (zaključen 2010), Bezbjednosnih aranžmana za implementaciju Sporazuma, koje je Direkcija za zaštitu

tajnih podataka usaglasila sa Kancelarijom za bezbjednost Generalnog sekretarijata Savjeta EU (GSCSO) i Direktoratom Evropske komisije za bezbjednost (ECSD), a kojima su uspostavljeni standardi za uzajamnu razmjenu i zaštitu tajnih podataka između Crne Gore i EU, kao i na osnovu Zakona o tajnosti podataka. U skladu sa odredbama Zakona o tajnosti podataka (Poglavlje X, čl. 76-79) propisano je da se razmjena tajnih podataka sa EU vrši preko Centralnog registra kojim rukovodi Direkcija za zaštitu tajnih podataka i podregistra tajnih podataka u Misiji Crne Gore pri Evropskoj Uniji. Po prijemu EU tajnih podataka u Centralnom registru, vrši se diseminacija i isti se dostavljaju krajnjim korisnicima u Crnoj Gori preko registara u tim organima. U skladu sa članom 80 Zakona o tajnosti podataka, te odredbama Sporazuma između Crne Gore i Evropske Unije o bezbjedonosnim procedurama za razmjenu i zaštitu tajnih podataka, inspekcijski nadzor po pitanju mjera zaštite EU tajnih podataka u Crnoj Gori sprovodi Direkcija za zaštitu tajnih podataka.

3.31.1.2. Zajednička bezbjednosna i odbrambena politika

Upravljanje civilnim i vojnim krizama

Kad je riječ o civilnim i vojnim kriznim operacijama kao i mirovnim misijama UN u kojima Crna Gora učestvuje, Crna Gora je nastavila s razvojem operativnih kapaciteta za multinacionalne operacije, te su pripadnici Vojske Crne Gore angažovani u četiri misije NATO i EU. Crna Gora je uspješno završila angažovanje u ISAF misiji i od 1. I 2015. aktivno učestvuje u neborbenoj misiji Resolute Support (RS), a trenutno je u ovoj misiji angažovan VII kontingent Vojske Crne Gore koji broji 18 pripadnika. Zadatak kontingenta je da izvršava obaveze transporta i obezbjeđivanja međunarodnih timova za obuku i savjetovanje Avganistanskih snaga bezbjednosti. Pored aktivnog učešća u misiji, Crna Gora će u periodu od 2017. do 2020. finansijski podržati održivost Avganistanskih snaga bezbjednosti s po 400.000 dolara na godišnjem nivou i već je otpočela realizaciju prihvaćenih obaveza. Jedan oficir Mornarice Vojske Crne Gore nalazi se na dužnosti u štabu operacije "Atalanta" u Nortvudu. Pored toga, samostalni tim Vojske Crne Gore učestvovao je u toj misiji od aprila do avgusta 2017. Crna Gora u okviru A-5 inicijative, počev od marta 2015, zajedno s BiH, Hrvatskom, Makedonijom i Albanijom, u RS misiju upućuje dodatno tri oficira i podoficira Vojske Crne Gore, koji su angažovani kao štabni elementi u Operativnom centru (SAROC) u Regionalnoj komandi Sjever. Crna Gora, takođe, učestvuje u operaciji EU NAVFOR-ATALANTA u vodama Somalije/Indijskom okeanu, kao i u EU trening misiji EU u Maliju (EUTM). Skupština je 17. VI 2016. donijela Odluku o upućivanju pripadnika Vojske Crne Gore u Misiju Ujedinjenih nacija za referendum u Zapadnoj Sahari -MINURSO („Sl.list CG", br. 38/16). Trenutno su 2 oficira Vojske Crne Gore na službi u toj misiji. U Mirovnoj misiji UN –a na Kipru (UNFICYP), trenutno su angažovana četiri službenika Uprave policije. Posvećenost regionalnom i globalnom miru i stabilnosti pokazujemo i kroz angažovanje

pripadnika Ministarstva odbrane u posmatračkoj misiji u Ukrajini, u okviru inspekcijskih timova SAD i Kanade.

3.31.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

3.31.2.1. Zajednička vanjska i bezbjednosna politika

Kad je riječ o mjerama koje je Crna Gora uskladila od početka izvještajnog perioda, a koje se odnose na restriktivne mjere, od 1. X 2016. do 20. X 2017. bilo je 47 HRVP deklaracija, zajedničkih pozicija i odluka Savjeta o restriktivnim mjerama, pri čemu je isto toliko bilo i zahtjeva od strane Evropske službe za vanjske poslova za usaglašavanje sa tim deklaracijama, zajedničkim pozicijama i odlukama EU. Nastavljen je trend 100% usklađenosti, odnosno Crna Gora se uskladila svaki put kad je bila pozvana.

Saradnja s međunarodnim organizacijama

Saradnja s Ujedinjenim nacijama

Crna Gora je u svojstvu posmatrača, učestvovala u radu tri redovne (mart, jun, septembar 2017.) i dvije specijalne sesije Savjeta za ljudska prava (o stanju ljudskih prava u Južnom Sudanu 14. XII 2016. i pogoršanju stanja ljudskih prava u Siriji i situacija u Alepu 21. oktobra 2016). Crna Gora se pridružila svim izjavama EU tokom zasijedanja i pozicijama EU u odnosu na rezolucije koje su bile predmet odlučivanja na redovnim i specijalnim sesijama Savjeta za ljudska prava. Učestvovala je u interaktivnim diskusijama za 11 država u okviru 26. sesije (novembar 2016) i 14 država u okviru 27. sesije (maj 2017) Opšteg periodičnog pregleda (UPR). Kao zemlja koja će biti predmet razmatranja u okviru trećeg ciklusa UPR tokom 29. sesije u januaru 2018, Crna Gora je treći nacionalni izvještaj o stanju ljudskih prava za period 2013-2017. dostavila Radnoj grupi za UPR 20. X 2017. Crna Gora se 18. IX 2017. pridružila zajedničkoj inicijativi Evropske unije, Argentine i Mongolije "Globalna alijansa za okončanje trgovine sredstvima za izvršenje smrtne kazne i torture". U cilju formalizacije članstva u inicijativi "Globalno partnerstvo za okončanje nasilja nad djecom" , u toku je izrada mape puta za okončanje nasilja nad djecom.

Saradnja s OEBS-om

Crna Gora aktivno učestvuje na sastancima Podregionalne konsultativne komisije i Stalne Radne grupe i donosi političke i druge bitne odluke u cilju unapređenja procesa i efikasnije i temeljnije implementacije Sporazuma. U prethodnom periodu, Crna Gora je sarađivala s OEBS-om na planu analize stanja u oblasti slobode medija.

Saradnja sa Savjetom Evrope

Skupština je usvojila Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o međunarodnim restriktivnim mjerama 29. VI 2017. ("Sl. list CG", br. 42/17). U zakon su inkorporirane korekcije na liniji preporuka Manivala i FATF-a, a kojim je uveden sistem automatizma u

proceduru zamrzavanja imovine lica sa nacionalne liste. Crna Gora je na 54. zasijedanju Komiteta Manival-a, krajem 25-28. IX 2017. predstavila napredak ostvarenog, u skladu s preporukama Manival-a koji se tiču budućeg statusa Crne Gore u ovom Komitetu SE.

U kontekstu saradnje s međunarodnim organizacijama, Crna Gora je u junu 2017. pristupila Inicijativi Argentine, Belgije, Holandije i Slovenije o zaključivanju novog međunarodnog sporazuma o međusobnoj pravnoj pomoći i esktradiciji za najteža međunarodna krivična djela (MLA incijativa).

Sprovođenje sankcija i restriktivnih mjera

Vlada je, u skladu sa Zakonom o međunarodnim restriktivnim mjerama („Sl.. list CG", br. 3/15), mijenjala odluke o restriktivnim mjerama i sankcijama shodno njihovim izmjemama od strane Savjeta EU:

- Odluku o izmjenama i dopuni Odluke o uvođenju međunarodnih restriktivnih mjera utvrđenih odlukama Savjeta Evropske Unije 2014/145/ZVBP od 17. III 2014, 2014/151/ZVBP od 21. III 2014, 2014/238/ZVBP od 28. IV 2014, 2014/265/ZVBP od 12. V 2014, 2014/308/ZVBP od 28. V 2014, 2014/455/ZVBP od 11. VII 2014, 2014/475/ZVBP od 18. VII2014, 2014/499/ZVBP od 25. VII 2014, 2014/508/ZVBP od 30. VII 2014, 2014/658/ZVBP od 8. IX 2014, 2014/801/ZVBP od 17. XI 2014, 2014/855/ZVBP od 28. XI 2014, 2015/241/ZVBP od 9. II 2015, 2015/432/ZVBP od 13. III 2015. i 2015/1524/ZVBP od 14. IX 2015. i 2016/359/ZVBP od 10. III 2016. u odnosu na djelovanja koja podrivaju ili ugrožavaju teritorijalni integritet, suverenitet i nezavisnost Ukrajine - 28. X 2016. („Sl. list CG“, br. 72/16);

-Odluku o izmjenama i dopuni Odluke o uvođenju međunarodnih restriktivnih mjera utvrđenih odlukama Savjeta Evropske unije 2011/72/ZVBP od 31. I 2011, 2011/79/ZVBP od 4. II 2011, 2012/50/ZVBP od 27. I 2012, 2012/724/ZVBP od 26. XI 2012, 2013/72/ZVBP od 31. I 2013, 2013/409/ZVBP od 30. VII 2013, 2014/49/ZVBP od 30. I 2014, 2015/157/ZVBP od 30. I 2015. i 2016/119/ZVBP od 28. I 2016. povodom situacije u Tunisu, - 13. IV 2017. („Sl. list CG", br. 29/17);

-Odluku o uvođenju međunarodnih restriktivnih mjera utvrđenih odlukama Savjeta Evropske unije 2014/119/ZVBP od 5. III 2014, 2015/143/ZVBP od 29. I 2015, 2015/364/ZVBP od 5. III 2015, 2015/876/ZVBP od 5. VI 2015. i 2015/1781/ZVBP od 5. X 2015. i 2016/318/ZVBP od 4. III 2016. povodom situacije u Ukrajini - 13. IV 2017. („Sl. list CG", br. 29/17);

- Odluku o izmjenama i dopuni Odluke o uvođenju međunarodnih restriktivnih mjera utvrđenih odlukama Savjeta Evropske unije 2014/145/ZVBP od 17. III 2014, 2014/151/ZVBP od 21. III 2014, 2014/238/ZVBP od 28. IV 2014, 2014/265/ZVBP od 12. V 2014, 2014/308/ZVBP od 28. V 2014, 2014/455/ZVBP od 11. VII 2014, 2014/475/ZVBP

od 18. VII2014, 2014/499/ZVBP od 25. VII 2014, 2014/508/ZVBP od 30. VII2014, 2014/658/ZVBP od 8. IX 2014, 2014/801/ZVBP od 17. XI 2014, 2014/855/ZVBP od 28. XI 2014, 2015/241/ZVBP od 9. II 2015, 2015/432/ZVBP od 13. III 2015. i 2015/1524/ZVBP od 14. IX 2015. i 2016/359/ZVBP od 10. III 2016. i 2016/1671/ZVBP od 15. IX 2016. u odnosu na djelovanja koja podrivaju ili ugrožavaju teritorijalni integritet, suverenitet i nezavisnost Ukrajine- 4. V 2017. („Sl. list CG", br. 34/17).

Vlada je 11. V 2017. donijela Odluku o uvođenju međunarodnih restriktivnih mjera utvrđenih rezolucijama Savjeta Bezbjednosti UN 1988 (2011), 2255 (2015) i 1452 (2002) prema članovima organizacija Talibani i sa njima povezanim pojedincima, grupama, subjektima i entitetima. („Sl. list CG“, br. 34/17).

Ministarstvo vanjskih poslova je redovno obavještavalo državne organe o izmjenama lista lica i entiteta koja se nalaze na sankcionim listama komiteta Savjeta bezbjednosti UN u odnosu na ISIL i Al Kaidu, kao i u odnosu na Sjevernu Koreju.

Novim rješenjima u Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o međunarodnim restriktivnim mjerama („Sl. list CG“, br. 42/17) propisano je, između ostalog, uspostavljanje nacionalne liste pravnih i fizičkih lica koja su označena kao teroristi, terorističke organizacije ili finansijeri terorista ili terorističkih organizacija, kao i kriterijumi na osnovu kojih neko pravno ili fizičko lice može biti označeno kao terorista, teroristička organizacija ili finansijeri terorizma. Zbog neophodne saradnje sa partnerskim državama u ovoj oblasti, propisuju se i procedure postupanja nadležnih organa Crne Gore po zahtjevima drugih država.

Kontrola naoružanja

Nakon usvajanja Strategije u septembru 2016, Vlada je u junu 2017. usvojila Akcioni plan za implementaciju Strategije za neproliferaciju oružja za masovno uništenje, koji se bazira na Akcionom planu za implementaciju rezolucije Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1540 za period 2014-2018, kao i na Nacionalnom akcionom planu za zaštitu od hemijskih, bioloških, radioloških i nuklearnih prijetnji i rizika za period 2016-2020. Akcioni plan se sastoji iz dva dijela: opšteg, koji je javni dokument i dostupan je široj javnosti, i internog, koji sadrži konkretne mjere i dostupan je samo institucijama koje učestvuju u njihovoj realizaciji.

Vlada je 6. VII 2017. donijela Odluku o obrazovanju Nacionalnog koordinacionog tijela za neproliferaciju oružja za masovno uništenje, koje će biti zaduženo za praćenje implementacije Strategije za neproliferaciju oružja za masovno uništenje za period od 2016-2020. Koordinaciono tijelo će pratiti i koordinirati aktivnosti u vezi sa sprovođenjem Akcionog plana za implementaciju Strategije za neproliferaciju oružja za masovno uništenje

(2016-2020), Akcionog plana za sprovođenje rezolucije Savjeta bezbjednosti UN 1540 (2014-2018) i Nacionalnog akcionog plana za zaštitu od hemijskih, bioloških, radioloških i nuklearnih prijetnji i rizika (2016-2020). Ono će proširiti obim nadležnosti, pa će takođe pratiti i koordinirati aktivnosti u vezi sa implementacijom Konvencije o zabrani razvoja, proizvodnje, skladištenja i upotrebe hemijskog naoružanja i Konvencije o zabrani razvoja, proizvodnje i skladištenja bakteriološkog (biološkog) i toksičnog oružja i njihovom uništenju. Usvajanjem Strategije i pratećeg Akcionog plana, te obrazovanjem Nacionalnog koordinacionog tijela za njihovu implementaciju, zaokružen je nacionalni okvir, odnosno upotpunjene su potrebne komponente i stvoreni uslovi za uspješno suočavanje sa proliferacijom OMU. Povodom članstva u Vasenarskom aranžmanu, 24. i 25. V 2017. u posjeti Crnoj Gori su boravili koizvjestioci u procesu pristupanja u Vasenarskom aranžmanu (Republika Bugarska, Republika Slovenija i Savezna Republika Njemačka). Crna Gora u potpunosti realizuje obaveze koje proističu iz „Bečkog dokumenta 2011“, Sporazuma o podregionalnoj kontroli naoružanja SPKN-DAYTON, kao i obaveze vezane za poštovanje potpisanih konvencija i drugih sporazuma i dokumenata. U tom kontekstu možemo istaći da je Crna Gora izvršila godišnju razmjenu vojnih informacija sa svim članicama OEBS-a u skladu sa Bečkim dokumentom 2011 i Sporazumom o podregionalnoj kontroli naoružanja SPKN – DAYTON.

U periodu mart-jun 2017. dostavljene su godišnje informacije za 2016. po pitanju kasetne municije, Otaw-ske konvencije, Konvencije o konvencionalnom naoružanju – Protokol II - CCW, Malom i lakom naoružanju – SALW, Transferu malog i lakog naoružanja i konvencionalnog naoružanja, kao i upitnici o protivpješadijskim minama i Kodeksu ponašanja u političko-vojnim aspektima bezbijednosti. Informacije su dostavljene OEBS-u i UN-u preko MVP. Realizovani su svi planirani sastanci Stalne radne grupe (SRG) i Podregionalne konsultativne komisije (PRKK) po SPKN–DAYTON u cilju koordinacije i realizacije aktivnosti na implementaciji Sporazuma SPKN-DAYTON za 2017. i 2018. (2 sastanka SRG i 2 sastanka PRKK). U potpunosti je realizovan godišnji inspekcijski režim po SPKN-DAYTON prilikom čega je izvršen prijem inspekcije od strane Bosne i Hercegovine, a izvršene su inspekcije na teritoriji Republike Srbije i Bosne i Hercegovine. U skladu sa Bečkim dokumentom 2011 izvršen je prihvat inspekcija od strane Ruske Federacije i Republike Makedonije. Bilateralna saradnja u oblasti odbrane i na polju kontrole naoružanja je ostvarena sa Mađarskom i SR Njemačkom, a od aktivnosti možemo izdvojiti Evaluacijsku posjetu na tritoriji SR Njemačke u aprilu mjesecu 2017, učešće na kursu kontrole naoružanja u Mađarskoj u februaru i učešće na kursu njemačkog jezika za verifikacioni personal u SR Njemačkoj koja se realizuje do kraja decembra mjeseca 2017. U toku je proces rješavanja viškova ubojnih sredstava kroz program MONDEM. Završena je realizacija III7 faze MONDEM programa u količini od 54,84 tone. Vrijednost radova ove faze iznosi 222.999,94 eura, od čega su OEBS i UNDP platili 198.638,91 eura, dok je 24.361,03

eura bio doprinos Ministarstva odbrane Crne Gore kroz vrijednost dobijenih sekundarnih sirovina. Ukupno do sada kroz MONDEM program je uništeno 1.715,21 tona viškova ubojnih sredstava. Ostalo je za neutralizaciju 90,41 tona viškova ubojnih sredstava. Do kraja tekuće godine treba da započne i projekat uništavanja viškova municije i preko NATO Fonda povjerenja (NTF). Obezbijeđena su novčana sredstva donatora iz NATO zemalja, u visini od 700.000€. U okviru ovog projekta, planirano je uništavanje 403 t municije raznih kalibara. Planirano je da se uništavanje završi 2018.

3.31.2.2. Zajednička bezbjednosna i odbrambena politika - Kapaciteti za doprinos

Upravljanje civilnim krizama

Normativni okvir

Skupština je 27. IV 2017. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o eksplozivnim materijama ("Sl. list CG", br. 31/17). Osnovni razlozi za donošenje izmjena i dopuna Zakona nalaze se u potrebi usaglašavanja zakonskog okvira u unutrašnjem pravnom sistemu Crne Gore i to: usaglašavanje sa Zakonom o obrazovanju odraslih; usaglašavanje sa Zakonom o upravnom postupku i usaglašavanje sa ostalim zakonima. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti i spašavanju ("Sl. list CG", br. 54/16) počeo je sa primjenom 1. VII 2017. Izmjenama i dopunama je sveobuhvatnije regulisana oblast civilne zaštite, rukovođenja i koordiniranja u zaštiti i spašavanju, finansiranja sistema itd. Doneseni su i sljedeći podzakonski akti: Odluka o izmjeni Odluke o obrazovanju Koordinacionog tima za upravljanje u vanrednim situacijama ("Sl. list CG", br. 15/17); Pravilnik o proizvodnim i skladišnim objektima za eksplozivne materije ("Sl. list CG", br. 4/17); Pravilnik o knjižici civilne zaštite ("Sl. list CG", br. 13/17); Pravilnik o sadržaju i metodologiji izrade, načinu usaglašavanja, ažuriranja i čuvanja elaborata o procjeni rizika na osnovu kojih se izrađuju planovi zaštite i spašavanja ("Sl. list CG", br. 31/17); Pravilnik o bližem sadržaju i metodologiji izrade, načinu usaglašavanja, ažuriranja i čuvanja planova zaštite i spašavanja ("Sl. list CG", br. 34/17); Pravilnik o jedinstvenim znakovima za uzbunjivanje i načinu obavještavanja i uzbunjivanja ("Sl. list CG", br. 34/17); Pravilnik o načinu izdavanja odobrenja za tranzit i transport naoružanja i vojne opreme kopnenim putem ("Sl. list CG", br. 34/17); Pravilnik o bližem sadržaju i obrasca zahtjeva za izdavanje dozvole za skladištenje i promet zapaljivih tečnosti i gasova ("Sl. list CG ", br. 23/17); Pravilnik o načinu organizovanja i angažovanju jedinica civilne zaštite ("Sl. list CG", br. 38/17); Pravilnik o visini i načinu utvrđivanja naknada u vezi izvršavanja materijalne obaveze u zaštiti i spašavanju ("Sl. list CG ", br. 39/17); Pravilnik o sadržaju i obrascu evidencije o izdatim licencama za izradu planova zaštite i spašavanja privrednih društava, drugih pravnih lica i preduzetnika ("Sl. list CG ", br. 48/17); Rješenje o imenovanju Koordinacionog tima za zaštitu i spašavanje ("Sl. list CG", br. 52/17) i Rješenje o imenovanju Operativnog štaba za zaštitu i spašavanje ("Sl. list CG ", br. 52/17).

Bilans ostvarenih rezultata

Operativno-komunikacioni centar 112 (OKC 112) Direktorata za vanredne situacije Ministarstva unutrašnjih poslova, od 1. I do 20. X 2017. koordinirao je sa 42 akcije spašavanja u planinama, u kojima su spašene 54 osobe. Takođe, preko ovog centra, tokom jula i avgusta 2017, poslati su zahtjevi za međunarodnu pomoć u gašenju šumskih požara iz vazduha, u primorskom i centralnom dijelu Crne Gore. Pomoć u gašenju požara, u julu 2017. pružili su Ukrajina (avion tipa „Antonov"), Švajcarska (višenamjenski helikopter „Super puma"), Republika Bugarska (helikopter „MI17"), Izrael (dva air-tractora) i Republika Hrvatska (1 kanader). Tom prilikom evidentirano je 3125 požara na otvorenom prostoru. U okviru *Višekorisničkog IPA FLOODS programa*, koji se odnosi na prevenciju, pripremljenost i reagovanje u slučaju poplava u zemljama zapadnog Balkana i Turskoj nabavljena je oprema za dva modula/tima za spašavanje iz poplava sa upotrebom brana i za pumpe visokog kapaciteta crpljenja vode, vrijednosti 215.000 eura. Crna Gora je učestvovala na regionalnoj terenskoj vježbi "IPA FLOODS – VARAŽDIN 2017" u periodu od 9. do 13. X 2017, na kojoj se uvježbavalo spašavanje, evakuacija i zbrinjavanje ugroženih osoba i materijalnih dobara iz poplavama ugroženog područja, kao i aktiviranje i mobilizacija međunarodnih operativnih snaga civilne zaštite kroz Mehanizam za civilnu zaštitu EU. U okviru projekta *„Jačanje kapaciteta za prvi odgovor u CBRN-u i regionalna saradnja zemalja jugoistočne Evrope južnog Kavkaza, Moldavije i Ukrajine"* održana je nacionalna štabna vježba za testiranje nacionalnih planova za zaštitu i spašavanje u Crnoj Gori (TTX), 6. i 7. XII 2016. U okviru ovog projekta, održana je i nacionalna terenska vježba *„CBRN LAZINE 2017"*, 26. V 2017.

NATO vježbe

Crnogorski tim sastavljen od dva različita segmenta tj. tima/modula, i to: tima za zaštitu i spašavanje od poplava uz upotrebu čamaca i tima za djelovanje u slučaju hemijskog, biološkog, nuklearnog i radijacionog (HBRN) akcidenta sa zajedničkim menadžmentom koji su sačinjavali predstavnici Direktorata za vanredne situacije Ministarstva unutrašnjih poslova, učestvovao je na *NATO EADRCC međunarodnoj terenskoj vježbi upravljanja posljedicama vanrednih situacija pod nazivom „BOSNA I HERCEGOVINA 2017"*, u periodu od 24. do 29. IX 2017. u Tuzli. Terenska vježba je imala za cilj uvježbavanje pružanja podrške nacionalnim institucijama u cilju podizanja otpornosti na katastrofe kroz unapređenje planiranja, prevencije, spremnosti i odgovora na katastrofe.

Uništavanje neeksplodiranih ubojnih sredstava (NUS) – Odsjek za NUS, u periodu od 1. I do 20. X 2017. izvršio je prikupljanje 14 tona NUS-a sa cjelokupne teritorije Crne Gore, u skladu sa procedurama. Sva sredstva koja su prikupljena do 30. VI 2017. (12 tona) su predata kompaniji Poliex na uništavanje. Realizovane su akcije pretraživanja oko 400.000 m^2 korita rijeke Tare za potrebe izgradnje autoputa.

3.32. POGLAVLJE 32: FINANSIJSKA KONTROLA

3.32.1. Unutrašnja finansijska kontrola u javnom sektoru

Vlada je 22. VI 2017. usvojila Konsolidovani izvještaj o sistemu unutrašnjih finansijskih kontrola u javnom sektoru za 2016.

Ministarstvo finansija je u oktobru 2016. treći put ažuriralo Smjernice za uspostavljanje procesa upravljanja rizicima u javnom sektoru. U istom mjesecu pripremljeno je i Uputstvo za pripremu plana za unapređenje finansijskog upravljanja i kontrola

Centralna jedinica za harmonizaciju je pripremila Uredbu o izmjeni i dopuni Uredbe o uspostavljanju unutrašnje revizije u javnom sektoru („Sl. list CG“, br. 7/17), koju je Vlada donijela 29. XII 2016.

Ministarstvo finansija pripremilo je Analizu prepreka za uspostavljanje upravljačke odgovornosti, u kojoj izvršen pregled zakonskih rješenja u javnom sektoru Crne Gore iz ugla odgovornosti i date preporuke za unapređenje.

Finansijsko upravljanje i kontrola

U oblasti sistema finansijskog upravljanja i kontrola ostvaren je određeni napredak kroz sprovođenje aktivnosti datih u nastavku:

	Centralni nivo	**Lokalni nivo**	**Centralni nivo –pravna lica-**	**Lokalni nivo –pravna lica-**	**UKUPNO:**
FMC lica	87	19	10	22	138
Lice za rizike	43	8	7	22	80
Registar rizika	28	6	2	11	47
Plan za FMC	54	5	1	2	62
Knjiga procedura	64	13	1	/	78

Unutrašnje revizije

Uredbom o uspostavljanju unutrašnje revizije u javnom sektoru (“Sl. list CG”, br. 50/12 i 7/17) propisano je da su 30 subjekata javnog sektora (15 na centralnom i 15 na lokalnom nivou) u obavezi da uspostave posebnu organizacionu jedinicu za unutrašnju reviziju. Ostali subjekti javnog sektora su u obavezi da obezbijede vršenje funkcije unutrašnje

revizije organizovanjem posebne organizacione jedinice za unutrašnju reviziju ili obavljanjem unutrašnje revizije od strane jedinice unutrašnje revizije drugog subjekta na osnovu sporazuma, uz prethodnu saglasnost Ministarstva finansija.

Od 30 subjekata koji su u obavezi da uspostave posebnu jedinicu za unutrašnju reviziju, ukupno je 29 subjekata i uspostavilo posebnu jedinicu. (15 na centralnom i 14 na lokalnom nivou[11]).

Od 29 obaveznih subjekata koji su uspostavili posebnu jedinicu za unutrašnju reviziju:

- 13.79 % ili 4 jedinice nemaju unutrašnjeg revizora,
- 13.79 % ili 4 jedinice imaju jednog unutrašnjeg revizora,
- 44.83 % ili 13 jedinica ima dva unutrašnja revizora,
- 27.59 % ili 8 jedinica ima tri ili više unutrašnjih revizora (dvije jedinice imaju pet unutrašnjih revizora, dvije jedinice imaju četiri unutrašnja revizora i četiri jedinice imaju po tri unutrašnja revizora).

Od ostalih subjekata, još deset subjekata uspostavilo posebnu jedinicu za unutrašnju reviziju i rasporedilo 17 unutrašnjih revizora.

Funkcijom unutrašnje revizije pokriveno je preko 96% sredstava budžeta Crne Gore, dok funkciju unutrašnje revizije nisu obezbijedili manji korisnici sredstava budžeta.

Tabela 1: Osnovni podaci o reviziji

	Broj revizora	Broj revizija	Date preporuke	Sprovedene preporuke	Djelimično sprovedene preporuke	Nesprovedene preporuke
2016	77	160	710	61.37%	12.80%	25.83%
Oktobar 2017	77					

Do sada je sertifikat za ovlašćenog unutrašnje revizora steklo 124 zaposlenih u javnom sektoru Crne Gore. Od toga, 69 zaposlenih je steklo Međunarodni CIPFA sertifikat, dok je 67 zaposlenih steklo nacionalni sertifikat za ovlašćenog unutrašnjeg revizora. Ukupno 12 zaposlenih posjeduje i nacionalni i međunarodni sertifikat za unutrašnjeg revizora u javnom sektoru. Od početka 2017. ukupno je 6 kandidata steklo nacionalni sertifikat za ovlašćenog unutrašnjeg revizora (položilo pismeni i usmeni dio ispita).

[11] Opština Plav nije uspostavilja jedinicu za unutrašnju reviziju

Tabela2: Pregled sertifikacije unutrašnjih revizora 2012-2016.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Nacionalni sertifikat	7	14	26	31	61	67
Medjunarodni CIPFA sertifikat		16	44	44	69	69

Prema podacima iz registra Centralne jedinice za harmonizaciju, 70 od 77 (90,90%) trenutno raspoređenih unutrašnjih revizora u javnom sektoru Crne Gore je steklo nacionalni ili međunarodni sertifikat ovlašćenog unutrašnjeg revizora u javnom sektoru ili oba sertifikata. Od toga 45 revizora posjeduje nacionalni sertifikat, dok je 34 revizora steklo međunarodni sertifikat. Ukupno devet raspoređenih sertifikovanih revizora je steklo i nacionalni i međunarodni sertifikat.

Grafik 1: Pregled sertifikacije raspoređenih unutrašnjih revizora 2014 - Oktobar 2017.

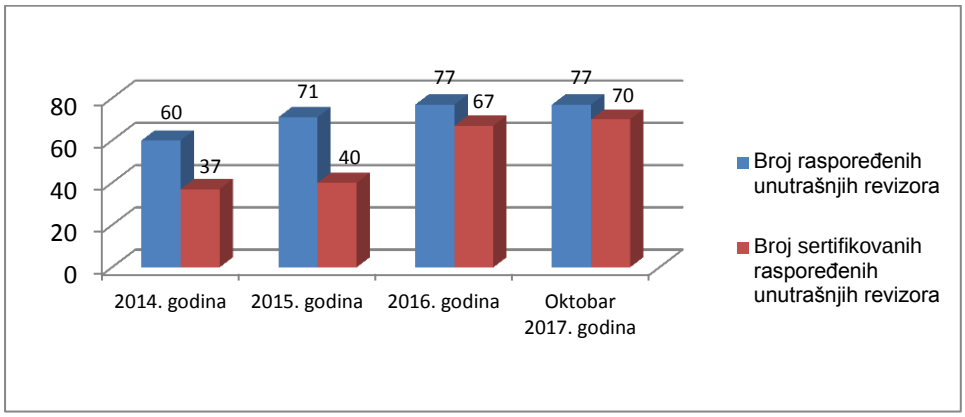

Od početka 2017, u okviru Programa kontinuiranog profesionalnog usavršavanja ovlašćenih unutrašnjih revizora, ukupno je održano 14 radionica (za četiri grupe unutrašnjih revizora) na centralnom i lokalnom nivou na sledeće teme: "Novi međunarodni okvir profesionalne prakse interne revizije sa posebnim osvrtom na upravljanje, upravljanje rizikom, internu kontrolu i prevaru", "Planiranje i obavljanje unutrašnje revizije", "Praktična vježba na primjeru obavljanja konkretne revizije", "Unutrašnja revizija programa i projekata koji se finansiraju iz sredstava EU". Navedenim obukama prisustvovalo je preko 80% raspoređenih unutrašnjih revizora. Cilj ovih obuka je bio unapređenje znanja i vještina za obavljanje poslova unutrašnje revizije u skladu sa Međunarodnim okvirom za profesionalnu praksu unutrašnje revizije.

Na osnovu podataka iz dostavljenih godišnjih izvještaja o radu unutrašnje revizije za 2016, strateški plan unutrašnje revizije je donijelo 28 od 29 jedinica za unutrašnju reviiju ili 96,55%, dok je godišnji plan unutrašnje revizije donijelo takođe 28 od 29 jedinica. Ovi planovi obuhvataju sve procese koji se odvijaju u subjektu, uključujući i procese i aktivnosti finansirane iz IPA projekata.

Tokom 2017, sprovedeno je sagledavanja kvaliteta unutrašnje revizije u Službi za unutrašnju reviziju u opštinama Pljevlja i Tivat. Planirano je da se do kraja 2017. obavi sagledavanje kvaliteta još u 3 jedinice za unutrašnju reviziju.

3.32.2. Eksterna revizija

U posmatranom periodu, Skupština je imenovala dva člana Senata u martu i julu 2017, tako da Senat sada broji pet ustavno definisanih članova Senata.

Broj zaposlenih u Državnoj revizorskoj instituciji u oktobru 2017. je 65. Ukupan broj zaposlenih na poslovima revizije je 46.

Statistika revizorskog kadra za oktobar 2017.

Radno mjesto	**Broj**
Član Senata – rukovodilac Sektora	5
Državni revizor - načelnik	5
Državni revizor – rukovodilac odeljenja	13
Državni revizor	15
Stariji saradnik državnog revizora	6
Saradnik državnog revizora	2
Ukupno:	**46**

Ukupan broj zaposlenih na poslovima vezanim za razvoj horizontalnih funkcija i poslovima administracije i unutrašnje revizije je 19.

U izvještajnom periodu, Državna revizorska institucija je raspisala pet oglasa po osnovu kojih je zaposleno pet lica i to: 2 saradnika državnog revizora, dva samostalna savjetnika III i jedan viši namještenik.

U toku su oglasi za sljedeća radna mjesta: državni revizor – tri izvršioca; rukovodilac Odjeljenja – jedan izvršilac; saradnik državnog revizora – jedan izvršilac; samostalni savjetnik I – savjetnik za opšte i kadrovske poslove – jedan izvršilac.

U oktobru 2016, Državna revizorska institucija je objavila Godišnji izvještaj o izvršenim revizijama i aktivnostima za period oktobar 2015 – oktobar 2016. u skladu s obavezom utvrđenom Ustavom Crne Gore i Zakonom o DRI. Skupština je razmotrila Izvještaj o reviziji Prijedloga zakona o Završnom računu Budžeta Crne Gore za 2015. s Godišnjim izvještajem o izvršenim revizijama i aktivnostima DRI Crne Gore za period oktobar 2015 – oktobar 2016. i usvojila zaključke.

Državna revizorska institucija je izradila i objavila Izvještaj o reviziji Prijedloga zakona o završnom računu budžeta Crne Gore za 2016. koji sadrži ukupno 16 preporuka. DRI je izrazila pozitivno mišljenje na finansijsku reviziju i uslovno mišljenje na reviziju pravilnosti Predloga zakona o završnom računu budžeta Crne Gore za 2016. Pored revizije Prijedloga zakona o završnom računu budžeta Crne Gore za 2016. DRI je izradila i objavila 38 izvještaja o reviziji.

Pregled po vrstama revizije

Vrsta revizije	Broj
Finansijska revizija i revizija pravilnosti	14
Revizija uspjeha	4
Revizija političkih partija za 2016.	12
Revizija političkih partija za 2015.	9

Pregled po izraženim mišljenjima

Vrsta revizije	Pozitivno	Uslovno	Negativno	Uzdržano
Finansijska revizija i revizija pravilnosti	10	11	4	0
Revizija političkih partija za 2016	16	7	1	0
Revizija političkih partija za 2015	6	7	3	2

Kada je riječ o izvršenim revizijama uspjeha, DRI je izradila i objavila sljedeće revizije uspjeha:

- Efekti aktivnosti Savjeta za unapređenje poslovnog ambijenta, regulatornih i strukturnih reformi;
- Efikasnost unutrašnje revizije u javnom sektoru;
- Energetska efikasnost u institucijama javnog sektora;
- Planiranje javnih nabavki medicinske opreme.

Revizija uspjeha „Planiranje javnih nabavki medicinske opreme u Crnoj Gori" je obavljena kroz projekat paralelne revizije uspjeha (PPA II), u čijoj realizaciji je učestvovalo šest vrhovnih revizorskih institucija iz regiona uz ekspertsku podršku Evropskog računskog suda i Nacionalne kancelarije za reviziju Švedske, na temu iz oblasti javnih nabavki. Prepoznajući značaj revizije uspjeha u kontekstu pregovora o pristupanju EU, DRI u saradnji sa Nacionalnom kancelarijom za reviziju Švedske i Evropskim revizorskim sudom je održala Konferenciju povodom prezentovanja nalaza iz konačnog izvještaja o reviziji uspjeha „Planiranje javnih nabavki medicinske opreme u Crnoj Gori" uz učešće predstavnika Skupštine Crne Gore i subjekata revizije.

Državna revizorska institucija je u aprilu 2017. usvojila Smjernice za ocjenu primjene kriterijuma fiskalne odgovornosti, dok je u junu donijela novo Uputstvo o metodologiji vršenja revizije uspjeha.

Shodno Planu obuke, realizovane su četiri teme i to: Računovodstvo realnog sektora; Finansijska revizija; Rizik, materijalnost i uzorkovanje i kurs engleskog jezika. DRI je u decembru 2016. i februaru 2017. organizovala ispitne rokove u kojima je ukupno 14 lica steklo zvanje državnog revizora.

Državna revizorska institucija je u januaru 2017. održala radionicu sa ekspertima SIGMA-e o primjeni Međunarodnog standarda vrhovnih revizorskih institucija – ISSAI 1600 „Revizija finansijskih izvještaja grupe".

Kroz saradnju sa vrhovnim revizorskim institucijama na regionalnom i međunarodnom nivou, Državna revizorska institucija je nastavila da unapređuje profesionalne vještine revizorskih kadra. Revizorski kadar je pohađao niz obuka iz oblasti revizije javnog sektora kroz saradnju sa vrhovnim revizorskim institucijama iz regiona na temu sprovođenja revizije informacionog sistema i revizije završnog računa budžeta države. Obuke realizovane u okviru međunarodne saradnje su se odnosile na temu revizije opština i finansijske revizije.

3.32.3. Zaštita finansijskih interesa EU

Crnogorsko zakonodavstvo je u velikoj mjeri usklađeno s pravnom tekovinom EU. S obzirom da države članice moraju do 6. VII 2019. transponovati direktivu 2017/1371

Evropskog Parlamenta i Savjeta koja je donijeta 5. VII 2017. u nacionalno zakonodavstvo, Crna Gora će kao buduća članica postepeno raditi na usklađivanju u narednom periodu, u mjeri kao što je to urađeno i sa ranije važećom PIF konvencijom.

Po pitanju aktivnosti u ovoj pododblasti, u prethodnom periodu je AFCOS kancelarija, a preko nje i ostala tijela u AFCOS mreži, imala je redovnu komunikaciju i saradnju s predstavnicima OLAF-a, koji su bili upoznati sa svim aktivnostima vezano za rad ove mreže, a sve tražene informacije proslijeđivane su u najkraćem roku, što će biti nastavljeno i u budućem periodu.

EK su dostavljena četiri kvartalna izvjestaja o nepostojanju nepravilnosti u sistemu IPA za programe kojima trenutno upravljamo i to:

za III kvartal 2016. – proslijeđeno 30. XI 2016.

za IV kvartal 2016. – proslijeđeno 28. II 2017.

Za I kvartal 2017. – proslijeđeno 31. V 2017.

II kvartal 2017. – proslijeđeno 31. VIII 2017.

Do sada nema zabilježenih nepravilnosti, te s tim u vezi nije postojala potreba za provjerama na licu mjesta, u dijelu koji se odnosi na nepravilnosti i prevare, ali je Crna Gora spremna da u budućnosti pruži punu podršku i saradnju po pitanju rješavanja prethodno pomenutih problema.

Od 2017. Crna Gora je dobila pristup IMS-u (Irregularity Maganement System), koji omogućava elektronsko slanje izvještaja o nepravilnostima i prevarama.

U dijelu administrativnih kapaciteta, povećan je broj kadrova u okviru Odjeljenja za suzbijanje nepravilnosti i prevara/AFCOS kancelarija, a u skladu sa povećanjem obima posla planiraju se dodatna zapošljavanja. Novim Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva finansija predviđeno je mjesto načelnika u okviru AFCOS kancelarije, kao i tri dodatna mjesta u rangu samostalnog savjetnika. Kancelarija trenutno ima dva zaposlena.

Drugi Izvještaj o realizaciji mjera iz Akcionog plana za sprovođenje Strategije za borbu protiv prevara i upravljanje nepravilnostima u cilju zaštite finansijskih interesa EU 2015-2017, koji se odnosi se na period za period 1. I 2016. - 30. VI 2017, usvojen je na Vladi 22. VI 2017.

Od 7-9 VI 2017. u Crnoj Gori je održan godišnji AFCOS seminar, koji je okupio predstavnike zemalja regiona, kao i zemalja članica i kandidata za članstvo u Evropskoj uniji na kojima su se razmatrali svi problemi s kojima se suočavaju zemlje u borbi protiv nepravilnosti i prevara, gdje su upućene korisne instrukcije koje će doprinijeti poboljšanju AFCOS sistema u svakoj zemlji.

3.32.4. Zaštita eura od falsifikovanja

U izvještajnom periodu, aktivnosti na zaštiti eura od falsifikovanja bile su usmjerene na obuku rukovaoca gotovinom, predstavnika Uprave policije, kao i uvođenju standarda u radu sa gotovim novcem, a u skladu s harmonizovanom regulativom i standardima EU.

3.33. POGLAVLJE 33: FINANSIJSKE I BUDŽETSKE ODREDBE

3.33.1. OPŠTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO

3.33.1.1. Tradicionalni sopstveni resursi

Uprava carina je zadužena za naplatu prihoda, koje se uplaćuju u EU Budžet po osnovu carine, obračunate prema zajedničkoj carinskoj tarifi i poljoprivredna dažbina kao izvornim prihodima. U Crnoj Gori se ne vrši naplata prihoda za šećer.

Organizacija za uspostavljanje tradicionalnih sopstvenih resursa u Crnoj Gori je definisana Akcionim planom za uspostavljanje sistema sopstvenih sredstava EU u Crnoj Gori.

3.33.1.2. Skupljanje, računovodstvene i kontrolne procedure

U poglavlju 29-Carinska unija, postoji usklađenost zakonodavstva na području carina, ali se moraju definisati određeni postupci i procedure, otkloniti nejasnoće i nedoumice u tumačenju pojedinih odredbi Carinskog zakona, uspostaviti odgovarajući sistemi za obračun i stavljanje na raspolaganje tradicionalnih sopstvenih resursa. Takođe, carinski sistem otpisa dugova treba uskladiti sa čl.17 Uredbe 1150/2000, za one carinske dugove za koje se utvrdi da se ne mogu naplatiti.

Uprava carina mora imati uspostavljene neophodne procedure kojim bi se nedvosmisleno i tačno utvrdio i knjižio carinski dug na račune, na ispravan i pravovremen način, u rokovima, propisanim u Carinskom zakonu EU.

Da bi se osiguralo ubiranje tradicionalnih sopstvenih resursa, Uprava carina treba da posjeduje odgovarajuće procedure, tako da su carinske dažbine, za robu koja se nalazi u određenom carinskom postupku, ili plaćene ili obezbijeđene u skladu sa pravilima propisanim za taj postupak. S tim u vezi, uvezena roba se ne može pustiti u slobodan promet, prije nego što se plate propisane dažbine, ili, ukoliko je uvozniku odobreno odloženo plaćanje, roba se pušta u promet, samo ukliko je carinski dug u potpunosti pokriven obezbjeđenjem, odnosno mora se posjedovati obezbjeđenje ukolko postupak zahtijeva garanciju (analiza rizika za postupke za koje je obezbjeđenje , stvar odluke carinskog organa).

Po pitanju računa za razlikovanje dugova i neizmirenih obaveza, treba ukazati da ne postoje odvojeni računi za razlikovanje plaćenih / obezbijeđenih i neplaćenih obaveza. Uzimaju se u obzir samo plaćeni i oobezbijeđeni dugovi (prilivi na Izvodu UC). Međutim, i nenaplaćeni dugovi se knjiže i mogu se indentifikovati u postojećem Finansijskom modulu-potraživanja, u bilo kom trenutku. Svaki neplaćeni dug ima svoju oznaku (indikatori) koja omogućava prepoznavanje statusa takvog duga, odnosno aktivnosti preduzetih za naplatu istog u Fin. Modulu.

Potrebno je uspostaviti zasebne račune za razlikovanje naplaćenih/obezbijeđenih i neplaćenih potraživanja u skladu sa Uredbom 1150/2000.

3.33.1.3. PDV resursi

Indirektno oporezivanje –porez na dodatu vrijednost (vidjeti više 3.16. Poglavlje 16: Porezi)

Transakcije oslobođene PDV-a s pravom na ulazni odbitak oslobođene PDV-a nisu u potpunosti usklađene sa članom 169(b) Direktiva 2006/112/EC, dok poresko zakonodavstvo ne poznaje institut povraćaj PDV za turiste.

Odredbama čl. 25 stav 3 i 30 Zakona o PDV propisano je da su proizvodi uneseni u slobodnu carinsku zonu, odnosno carinsko skladište a namijenjeni izvozu, odnosno uvozu proizvoda, kao i promet usluga povezanih sa prometom tih proizvoda namijenjen da se unese u slobodnu carinsku zonu, odnosno u slobodno carinsko skladište, oslobođeni od plaćanja PDV-a.

Definicija oporezivih lica je usklađena sa pravnom tekovinom

Odredbama člana 13 Zakona o PDV propisano je da se državni organi i organizacije i organi jedinice lokalne samouprave kao i druga javno pravna tijela u okviru vršenja djelatnosti po osnovu javnih funkcija ne smatraju poreskim obveznicima, ako se u vezi tih djelatnosti naplaćuju porezi, takse, doprinosi i druge dažbine. Političke stranke, sindikati i komore ne smatraju se poreskim obveznicima, ako obavljaju poslove u okviru svog djelokruga, odnosno ovlašćenja.

Državni organi i organizacije i organi jedinice lokalne samouprave i druga javno pravna tijela su poreski obveznici, ukoliko vrše promet proizvoda, odnosno usluga koji je prema ovom zakonu oporeziv kod drugih poreskih obveznika.

U crnogorskom zakonodavstvu odredbama čl. 42-49 Zakona o PDV-u propisani su posebni postupci oporezivanja i to:

- malih obveznika,
- poljoprivrednika,

- usluga putničkih agencija i organizatora putovanja,
- upotrebljavanih proizvoda, umjetničkih predmeta i antikviteta,
- drugi slučajevi prometa predmeta umjetničke vrijednosti, zbirki i antikviteta,
- proizvoda na licitaciji.

Sistem poreza na dodatu vrijednost primjenjiv u zemlji je uveden 2003. Petnaestog u mjesecu za predhodni mjesec elektronskim putem se podnosi PDV prijava iz koje se kreira PDV zaduženje i PDV kredit. PDV prijava se podnosi na mjesečnom nivou. Postoji programsko rešenje za unos i obradu prijava, postoji uspostavljan matematičko-logičke kontrole, imamo mogućnost kreiranja različitih izvještaja iz sistema i sprovodimo određena statistička istraživanja

- Podatke o ostvarenom prometu-kvartalno
- Podatke o planiranom i naplaćenom PDv-u kvartalno
- Podatke iz mjesečne prijave za obračunati PDv godišnje

3.33.1.4. BND resursi

Zavod za statistiku u skladu sa Godišnjim planom i Kalendarom statističkih istraživanja redovno proizvodi i publikuje podatke o bruto nacionalnom dohotku (BND) Crne Gore, u skladu sa ESA 2010 metodologijom. Podaci su prvi put obračunati i objavljeni u decembru 2015.god. za vremensku seriju 2010-2014.god. Za sada je raspoloživa vremenska serija za period 2010-2016.god. i trenutno se ulažu dodatni napori na proširenju vremenske serije za period 2006-2009.

Naime, obračun BND se sprovodi u skladu sa Regulativama EU 549/2013 i 1287/2003. Bruto nacionalni dohodak (BND) jednak je zbiru BDP-a i salda primarnih dohodaka (od rada i kapitala) iz inostranstva. Za razliku od bruto domaćeg proizvoda (BDP), koji je mjera proizvodnje, BND je mjera dohotka. Obračun BND sprovodi se tranzicijom podataka BDP korišćenjem prelaznih stavki iz statistike Platnog bilansa. Platni bilans Crne Gore se kompilira u skladu sa novom metodologijom Međunarodnog monetarnog fonda koju propisuje šesto izdanje Priručnika za sastavljanje platnog bilansa BPM6 (Balance of Payments and International Investment Position Manual, 6th edition, IMF, 2009) i regulativama EU u oblasti platnog bilansa.

Obračun bruto domaćeg proizvoda (BDP) sprovodi se u skladu sa ESA 2010 metodologijom. Procjena neobuhvaćene ekonomije (non-observed economy) djelimično je uključena u obračun BDP-a, u skladu sa preporukama GNI Committe i Eurostat-a.

3.33.2. Realizacija aktivnosti od oktobra 2016. do oktobra 2017.

3.33.2.1. Porez na dodatnu vrijednost

NAPLATA POREZA NA DODATU VRIJEDNOST (u milionima eura)

	2016.	1. I - 1. X 2017.
Bruto naplata poreza na dodatu vrijednost	580.7	463,8
Povraćaj poreza na dodatu vrijednost	13.9	13,4
Neto naplata poreza na dodatu vrijednost	500.7	406,3

Na osnovu dostavljenog izvještaja EK o simulaciji izvještaja o obračunu PDV-a iz novembra 2016. od strane Poreske uprave je potvrđeno da se, u većem dijelu može odgovoriti na dodatne zahteve i preporuke EK, što će biti uključeno u narednu simulaciju Izvještaja o obračunu PDV-a.

Ministarstvo finansija je nastavilo pregovore sa Svjetskom bankom o postupku kreditnog zaduženja za projekat modernizacije Poreske uprave čija je vrijednost cca 14 mil. €. U načelu je postignut dogovor, čiji će detalji biti precizirani u pregovorima sa Svjetskom bankom, nakon čega će se pristupiti usvajanju Odluke o zaduživanju i planiranju sredstava za navedene namjene u budžetu za 2018.

U skladu sa preporukama EK, administrativni kapaciteti Direkcije za kordinaciju i upravljanje sopstvenim sredstvima EU su ojačani, tako da su u ovom trenutku zaposlena tri službenika, kako je i predviđeno Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji. Takođe, završena je procedura za izbor načelnika Direkcije.

U oktobru 2016. od strane Koordinacionog tima za realizaciju Programa reformi upravljanja javnim finansija usvojen je Akcioni plan za realizaciju Programa, dok je od strane Vlade u martu 2017. usvojen Izvještaj o implementaciji Programa reformi upravljanja javnim finansijama 2016 – 2020, u 2016, sa detaljnim informacijama o aktivnostima koje su realizovane u relevantnim oblastima i od značaja za ostvarivanje ciljeva definisanih Programom.

Prilog 1: Spisak zakona koje je Skupština donijela u periodu od 1. X 2016. do 20. X 2017.

1. Zakon o izmjenama Zakona o Budžetu Crne Gore za 2016. godinu;
2. Zakon o Završnom računu Budžeta Crne Gore za 2015. godinu;
3. Zakon o Budžetu Crne Gore za 2017. godinu;
4. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaradama zaposlenih u javnom sektoru;
5. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti;
6. Zakon o izmjenama Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica;
7. Zakon o izmjeni Zakona o porezu na dodatu vrijednost;
8. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o akcizama;
9. Zakon o reprogramu poreskog potraživanja;
10. Zakon o izmjeni Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja;
11. Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca;
12. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odbrani;
13. Zakon o reviziji;
14. Zakon o izmjenama Zakona o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna;
15. Zakon o izmjenama Zakona o patentima;
16. Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o žigu;
17. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim komunikacijama;
18. Zakon o upravljanju komunalnim otpadnim vodama;
19. Zakon o izmjenama Zakona o spomen - obilježjima;
20. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zdravstvenom osiguranju;
21. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zdravstvenoj zaštiti;
22. Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Crne Gore i Slovačke Republike o socijalnom osiguranju;
23. Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Crne Gore i Vlade Azerbejdžana o saradnji i uzajamnoj pomoći u carinskim pitanjima;
24. Zakon o potvrđivanju Sporazuma o saradnji između Crne Gore i Eurojust-a;
25. Zakon o izmjeni Zakona o regularizaciji neformalnih objekata;
26. Zakona o potvrđivanju Sporazuma o mjerama države luke za sprječavanje, suzbijanje i otklanjanje nezakonitog, neprijavljenog i neregulisanog ribolova;
27. Zakon o potvrđivanju Sporazuma o osnivanju Regionalne kancelarije za saradnju mladih;
28. Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Evropske zajednice za atomsku energiju (EURATOM) i država nečlanica Evropske unije o učešću država nečlanica Evropske unije u sistemu Zajednice za ranu razmjenu informacija u slučaju radiološkog vanrednog događaja (ECURIE);
29. Zakona o potvrđivanju Konvencije Međunarodne organizacije rada o zaštiti i zdravlju na radu (lučki radnici) broj 152;
30. Zakon o potvrđivanju Konvencije Međunarodne organizacije rada o identifikacionim dokumentima pomoraca (revidirana), broj 185;
31. Zakon o šemama kvaliteta poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda;
32. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izvršenju i obezbjeđenju;
33. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnim izvršiteljima;

34. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o advokaturi;
35. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obligacionim odnosima;
36. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti podataka o ličnosti;
37. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaradama zaposlenih u javnom sektoru;
38. Zakon o izmjenama Zakona o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje;
39. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zdravstvenom osiguranju;
40. Zakon o izmjeni Zakona o sredstvima za ishranu bilja;
41. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju;
42. Zakon o potvrđivanju Međunarodnog sporazuma o maslinovom ulju i stonim maslinama iz 2015. godine;
43. Zakon o potvrđivanju Konvencije o osnivanju Evropske i Mediteranske organizacije za zaštitu bilja;
44. Zakon o potvrđivanju Evropske konvencije o zaštiti životinja u međunarodnom prevozu;
45. Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o eksproprijaciji;
46. Zakon o izmjenama Zakona o povraćaju oduzetih imovinskih prava i obeštećenju;
47. Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o finansiranju lokalne samouprave;
48. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o slobodnom pristupu informacijama;
49. Zakon o nedozvoljenom oglašavanju;
50. Zakon o zdravstvenoj inspekciji;
51. Zakon o elektronskoj identifikaciji i elektronskom potpisu;
52. Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o Glavnom gradu;
53. Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o teritorijalnoj organizaciji Crne Gore;
54. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o eksplozivnim materijama;
55. Zakon o izmjenama Zakona o osnovama obavještajno bezbjedonosnog sektora Crne Gore;
56. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o vazdušnom saobraćaju;
57. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o upotrebi jedinica Vojske Crne Gore u međunarodnim snagama i učešću civilne zaštite, policije i zaposlenih u organima državne uprave u mirovnim misijama i drugim aktivnostima u inostranstvu;
58. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama;
59. Zakon o potvrđivanju Sjevernoatlantskog ugovora i Protokola uz Sjevernoatlantski ugovor o pristupanju Grčke i Turske;
60. Zakon o potvrđivanju Protokola o eliminaciji nezakonite trgovine duvanskim proizvodima;
61. Zakona o izmjeni Zakona o reviziji sredstava iz fondova Evropske unije;
62. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sporazumnom finansijskom restrukturiranju dugova prema finansijskim institucijama;
63. Zakon o taksama na upotrebu duvanskih proizvoda i elektroakustičnih i akustičnih uređaja u ugostiteljskim objektima;
64. Zakon o izmjenama Zakona o državnom premjeru i katastru nepokretnosti;
65. Zakon o nacionalnom brendu;
66. Zakon o infrastrukturi prostornih podataka;
67. Zakon o dopuni Zakona o igrama na sreću;
68. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o nevladinim organizacijama;

69. Zakon o dopuni Zakona o administrativnim taksama;
70. Zakon o izmjeni Zakona o upravnom postupku;
71. Zakon o izvršenju odluke Ustavnog suda Crne Gore U-I broj 6/16 od 19. april 2017. godine;
72. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti;
73. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama;
74. Zakon o izmjenama Zakona o zaradama zaposlenih u javnom sektoru;
75. Zakon o izmjenama Zakona o Budžetu Crne Gore za 2017. godinu;
76. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o međunarodnim restriktivnim mjerama;
77. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o visokom obrazovanju;
78. Zakon o izmjeni Zakona o turističkim organizacijama;
79. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije;
80. Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore;
81. Zakon o izmjeni Zakona o porezu na nepokretnost;
82. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti kulturnih dobara;
83. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o skijalištima;
84. Zakon o izmjenama Zakona o poreskoj administraciji;
85. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju;
86. Zakon o izmjenama i dopunama Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju;
87. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o stručnom obrazovanju;
88. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obrazovanju odraslih;
89. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama;
90. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Gimnaziji;
91. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o predškolskom vaspitanju i obrazovanju;
92. Zakon o izmjeni Zakona o regularizaciji neformalnih objekata;
93. Zakon o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda;
94. Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o parničnom postupku;
95. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prekršajima;
96. Zakona o potvrđivanju Dodatnog protokola uz Konvenciju Savjeta Evrope o sprečavanju terorizma;
97. Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama;
98. Zakon o Vojsci Crne Gore;
99. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o energetici;
100. Zakon o hemikalijama;
101. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o građevinskim proizvodima;
102. Zakon o potvrđivanju Protokola o registrima ispuštanja i prenosa zagađujućih materija;
103. Zakon o Prijestonici;
104. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o povlastici na putovanje lica sa invaliditetom;
105. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti;
106. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodatu vrijednost;
107. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o akcizama;
108. Zakon o planiranju prostora i izgradnji objekata;

109. Zakon o potvrđivanju Ugovora između Crne Gore i Republike Portugal o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja i sprečavanju izbjegavanja plaćanja poreza na dohodak;
110. Zakon o potvrđivanju Pariskog sporazuma;
111. Zakon o potvrđivanju Amandmana na Stolkholmsku konvenciju o dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama;
112. Zakon o izmjeni Zakona o povraćaju oduzetih imovinskih prava i obeštećenju;
113. Zakon o izmjenama i dopunama Carinskog zakona;
114. Zakon o izmjeni Zakona o reviziji sredstava iz fondova Evropske unije;
115. Zakon o izmjeni Zakona o porezu na promet upotrebljavanih motornih vozila, plovnih objekata, vazduhoplova i letilica;
116. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Centralnoj banci Crne Gore;
117. Zakon o izmjenama Zakona o tekućim i kapitalnim poslovima sa inostranstvom;
118. Zakon o izmjeni i dopunama Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti;
119. Zakon o vanjskim poslovima;
120. Zakon o uslugama;
121. Zakon o dopuni Zakona o zaštiti potrošača;
122. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sigurnosti pomorske plovidbe;
123. Zakon o prevozu u drumskom saobraćaju.